

0000

lag a þ þo en ættu hōpdingi perri spau
 lus & laurenci & heilag dōr þe Andri anti
 þi var pmdz þg þu a gēdr e part heit þvōa
 boz a vpp ampt þa þuio bo vi kōdinal
 Och ætra þeaz mūsta i þe þa perri spau
 þ hula ætæth eath ams mōst þadza i þe
 or hōp sēpauli apth þe vna osteni or pūza
 sē laurenci or pmdz þe sē iohs bēpaf
 e hēile þe p eolardinal epi þe sē ams a þyng
 pmdz vige en þe p m ath þe e blod. x. tēdō i z
 bēvent hūl sē bachelo mōrmōðs oll hēm
 mō hapda ap hino vtra þadialz. **Jobo bpa**
 þalene hūl sē gathis eugla þe aplata
 þul eþipunt zmonra gō þe hell æroncha
 ely archangli zmonra cassin þe v bndicant
 æthi zskalafaba syp þe þ hūl þe en bndic
 þ nos þial ap þe þe ploziac þe þar hūl i g
 Nicholaus on alin þe gō þe e þa heit ept
 v þe mīrea þad hōpotaupm þe bēv bō þe
 vi norð epi þe v vor mē helg dō þe þul
 e tōm þe hula þe mōn z v v s þe e boz e
 heit kapa thuler thomas ap hapda ap
 þyrdi þpenegm hūl or eugla hapda

ALFRÆÐI ÍSLENZK

ISLANDSK ENCYKLOPÆDISK LITTERATUR

II. RÍMTÖL

*Alanda i
Rimbegla*

UDGIVET FOR

SAMFUND TIL UDGIVELSE AF GAMMEL NORDISK LITTERATUR

VED

N. BECKMAN og KR. KÁLUND

MED 5 FIGURER I TEKSTEN OG
1 AUTOTYPERET TAVLE

KØBENHAVN

S. L. MØLLERS BOGTRYKKERI

1914—16

0000

INDHOLD.

N. Beckman, Inledning	I—CXCIV
Kr. Kålund, Håndskriftbeskrivelse	CXCV—CCXXXIII
Yderligere rettelser	CCXXXIV
Rim I	1—64
— - tillæg	65—80
Rim II	81—178
Rim III	179—228
Efterslæt	229—263
Register (Allmänt ordreg., Astronomiska namn, Helgdagsnamn, Personnamn, Ortnamn o. d., Versernas begynnelseord) ..	265—302
Rettelser og tillæg	303—304

Faint vertical text or markings along the left edge of the page.

INLEDNING.

I. COMPUTUS ECCLESIASTICUS.

Då det nicenska mötet år 325 i avseende på firandet av den kristna påsken anslöt sig till det alexandrinska sättet för påskens beräkning, gav det uppslag till en för medeltiden synnerligen viktig vetenskap, den s. k. „computus ecclesiasticus“. Den viktigaste av kyrkans högtider var nu så bestämd, att för dess beräkning krävdes kännedom både om solens och månens gång, det blev således en from plikt att förvärva kunskap om dessa ting. Och det blev en from gärning att utfinna metoder, genom vilka det för den mindre kunnige blev lättare att rätt verkställa den nödvändiga påskberäkningen.

Det är icke här platsen att ingå på de olika system, som förekommit, och som alla med olika noggrannhet och med olika metoder löst eller velat lösa problemet. Det torde vara nödigt att gå direkt till BEDA, vars „De natura rerum“ för den äldre medeltiden var huvudkällan i de astronomiska kunskapsgrenar, som lågo till grund för „computus“. BEDA är grundvalen för alla följande framställningar av ämnet. Avvikelser från honom förekomma väl i detaljer, och en eller annan notis, som utelämnats av BEDA men funnits hos tidigare författare, kan påträffas, ett exempel erbjuder uppgiften om de olika planeternas perioder (*aldir*), vilken finnes i Rím I och hos ISIDORUS.

men saknas hos BEDA. Eljes är det rätt små avvikelser från läromästaren, som möta hos HONORIUS AUGUSTODUNENSIS, „HELPRICUS“ och andra, om vi här skola vid namn nämna ett par författare, som bevisligen varit lästa på Island.

Hur snart det lyckades den missionerande kyrkan att här i Norden införa ordnade kalendariska förhållanden, kan av brist på källor alldeles icke med noggrannhet bestämmas. Emellertid lämna sagorna ett par notiser om förhållandena under själva missions-tidevarvet, vilka icke böra här förtigas, om de än måste med stor försiktighet upptagas. Den mest kända är notisen om sveakonungen Anund Jakob, som skulle fått sitt senare namn (vilket även ADAM känner), emedan han varit född på Jakobsdagens vigilia (och väl således döpt på Jakobs dag). Är detta historiskt, så visar det, att kalendariets helgonlängd mycket tidigt börjat inverka på namnskicket. Och är det en hypotes av SNORRE, så visar denna blott, att namngivning efter kalendariet på hans tid var en mycket allmän sak. Att det i huvudsak var på det av SNORRE angivna sättet, som bibliska personers och helgons namn vunnit spridning, förefaller mycket antagligt. Några andra, mer direkta upplysningar finnas ju. Vallajóts saga vilar på en tvist, som uppkommit med anledning av att en av huvudpersonerna av sin fiende blivit angiven för det han arbetat på Mikaëlidagen; det uppges, att söndagarna då voro de enda helgdagarna. Om trettondedagen berättas i Landnáma, att den skulle ha införts på förslag av biskop Isleif, först på tre år, sedan som regel, allt med anledning av hungersnöden 1056. Att Gulatingslagen anger sin uppräknings av helgdagarna såsom en överenskommelse mellan Olov den helige och biskop Grimkell, är känt.

Vad åter beträffar själva den julianska tideräkningen i direkt användning för sitt huvudändamål just såsom tideräkning, så härröra de äldsta bevarade

spår en från tiden c. 1130. Här komma ARES uppteckningar, som trots hans nedan berörda motvilja mot årtal, dock ange en del sådana, ävensom data. Så ha vi ännu kvar en inskrift på Forsby kyrka, i Västergötland, om när kyrkan vigdes „XIII KL AUG DED(icata) MOXXXV“ (läs MCXXXV). Härtill kommer den i samband med annallitteraturen berörda samtida isl. uppteckningen av solförmörkelsen „III kl aprilis“ 1131. I stort sett ha väl förhållandena i övriga nordiska länder varit enkla nog, man har intet spår av att några nedärvda förhållanden där påverkat den kyrkliga tideräkningen¹. Denna var till sitt innehåll rent internationell, och språket i dess litteratur var kyrkans internationella språk, latinet. Att saken emellertid togs på allvar även av lekmännen kunna vi se av Gulatingslagen kap. 15, där straff stadgas för präst, som givit oriktig upplysning om högtidsdagarna. Straffet var efter denna lag vanligt kyrkligt straff, men det hade varit obehagligt nog: *Vér hafum þat afnumit, at þeim skyli með hoggum raða, því at ver mægiumc við þa æða latom læra sunu vára. Kennemenn várer scolo hava mannhelgi slica sem hverr várr við annan her a lande*: Vi hava upphört att aga våra präster med hugg och slag, ty vi besvägra oss med dem eller sätta våra egna söner i prästlära; prästerna skola njuta samma manhelgd som en var av oss här i landet. — För kyrkan var det nog jämförelsevis lätt att förmå våra förfäder att betrakta det som en mycket allvarlig även religiöst viktig sak, om en kyrklig högtid kom att firas på orätt dag. En smula „dagväljare“ voro de nog förut.

I intet nordiskt land förete de kronologiska förhållandena tillnärmelsevis så stort intresse som på Island. Traditionen, representerad av ARES även i denna upplaga, s. 65—66 efter Cod. 1812 intagna

¹ Om de norska månmanaderna se nedan.

uppgift, meddelar, att Island före kristendomens införande haft en egen tideräkning, baserad på ett veckoår med 364 dagar, vilket på förslag av Torsten Surt c. 965 korrigerades genom interkalation av en vecka vart sjunde år. En sådan anordning skulle ha fört det isländska året till i medeltal samma grad av noggrannhet, som det romerska ägde före Julius Cæsars reform. Och vi ha från senare tid ojäviga bevis, att man på Island rört sig med dubbel tideräkning, använt vid sidan av varandra *misseristal* och juliansk kalender, låt vara, att denna historiskt välbestyrkta situation icke fullt stämmer med de förhållanden, som enligt ARE skulle bragts till stånd genom Torsten Surts reform.

Visserligen har kritiken ställt sig tvivlande till AREs uppgifter¹. Och man må väl ge den rätt i att den bör börja med ett „*De omnibus dubitandum*“. Men å andra sidan finnes här en absolut fast hållpunkt. Denna ligger i själva den omtalade dualismen, som redan i våra här avtryckta källskrifter (andra att förtiga) är fullständigt styrkt. Och man bör därvid hålla fast, att en så besvärlig dualism ingalunda hör till det, som människor för sitt nöjes skull organisera åt sig. Sådant finner man sig i, då man icke kan undgå det. Och nödtvånget kan här icke ha uppkommit på annat sätt än så, att man vid införandet av den kristna tideräkningen redan hade en nationell sådan, som icke lät sig utrota. Själva den faktiska dualismen i den isländska tideräkningen under historisk tid utgör sålunda ett säkert bevis för den viktigaste uppgiften i AREs berättelse, den att ett rent veckoår på Island funnits före införandet av den kyrkliga tideräkningen. Även förkärleken för veckan som tidsmått måste anses styrkt genom senare tiders förhållanden; jfr. bl. a. Exkurs I.

¹ Ex. BILFINGER, Untersuchungen über die Zeitrechnung der alten Germanen I (1899), s. 36 ff.

Fasthåller man detta, så skall man finna, att övriga uppgifter te sig ofantligt enkla och på det naturligaste sätt förklara varandra. Att just altinget framkallade ett behov av en bestämd årsberäkning, är uppenbart. Till detta kunde ju kallelse genom budkavle icke komma i fråga; man måste ordna sig så, att denna blev överflödig. Följde man då veckoåret, så borde på ett par årtionden högst kännbara olägenheter ha uppkommit, alldeles som ARE berättar. Felet uppgick till 1,25 dagar per år. Redan på de omkring 30 år som altinget bestått före 965 skulle detta göra c. 40 dagar, nära 6 veckor. En lag, som velat förlägga altinget till mitten av Juni (sommarsolståndet), skulle således i tillämpningen redan under denna korta tid kommit i motsägelse med sig själv och fått det förlagt till början av maj. Under Islands klimatiska förhållanden var detta en ytterligt kännbar olägenhet, som väl kunde föranleda, att en ändring måste anses nödig, och vi må icke undra på att man ansåg den, som löst problemet, ha fått rent av en uppenbarelse.

Om vi sålunda anse det höjt över varje tvivel, att ARE i huvudsak berättar sant om den isländska kalenderreformen — den låg ju icke så orimligt långt tillbaka för den man, vars sagesmän upplevat kristendomens införande år 1000 —, så står å andra sidan fast, att han i avseende på reformens slutliga resultat ger uppgifter, som icke stämma med vad vi i här meddelade källor erfara om förhållandena under historisk tid¹. Vår här efter AM 249 I meddelade påsktabell, s. 69 f., som utgör det äldsta bevarade vittnesbördet om den i historisk tid rådande ordningen, har visserligen veckointerkalationer, men de komma icke vart sjunde år, som Torsten Surts reform hade velat, de komma med mellantider av växlande fem

¹ Detta framhålles kraftigt och befogat av BILFINGER.

och sex år, de äro icke 4 utan 5 på en solcykel (28 år). Det är också uppenbart, att Torsten Surts reform icke fick det isländska året tillräckligt noggrant. Det skilde sig från det julianska med i medeltal 0,25 dag per år, under de 168 åren mellan Torsten och ARE skulle detta ha gjort 42 dagar, jämt sex veckor. En så stor differens skulle ARE naturligtvis absolut säkert ha observerat. Man¹ har sökt förklara saken så, att från början vart sjunde år skulle vara att tolka som vart sjätte (båda begynnelse och slut medräknade), men däremot resa sig, oavsett språkliga betänkligheter, två invändningar. För det första förefaller det a priori naturligtast, att man från början tänkt sig en interkalation på sju dagar just vart sjunde år. För det andra skulle den föreslagna tolkningen blott ofullkomligt hjälpa saken. Ett inskott av sju dagar vart sjätte år ger i medeltal $365\frac{1}{6}$ dag på året; det gör en skillnad mot det julianska året på $\frac{1}{12}$ dag, vilket på den nämnda perioden av 168 år gör 14 dagar. Även detta är alldeles för mycket för att bliva obeaktat. För det tredje visa ARES egna ord, s. 66, not 2, alldeles tydligt, att det varit en sjuårig period han tänkt på. Man torde rättast tolka ARES ord så, att de avse en modifikation av Torsten Surts reform².

Att den av AM 249 l fol. representerade, sedan under hela medeltiden gällande tideräkningen icke i sin helhet kunnat vara införd av Torsten Surt, är

¹ F. JÓNSSON, *Auz. f. deutsches altertum* 26, s. 270 ff.

² BILFINGER ser ett skäl till skepsis gentemot ARES berättelse i det faktum, att här räknas i veckor, vilket enligt hans mening icke kunnat ske före kristendomens införande. FINNUR JÓNSSON är, som jag tror med skäl, av annan mening. Nog kunde nordborna utan att låta kristna sig antaga veckan som tidsavdelning, låt vara, att de därvid lärt av kristne folk. Det bör kanske frambällas, att den ålderdomligaste av de svenska landskapslagarna, Västgötalagen, ideligen använder *siunættung* såsom rättslig termin. Maurers förslag i MÖBII Are-upplaga, att inskottsveckan skulle vara 8 dagar, löser icke problemet och är ur flere synpunkter betänkligt.

å andra sidan fullständigt klart. Den förutsätter en upphovsman, som kände den julianska tideräkningen icke blott i stora drag med de 365 dagarna utan som till och med i detalj kände sådana hjälpmedel som söndagsbokstäver o. d. Redan den omständigheten, att *Goe* börjar på en söndag, varigenom de fem fasteingångarna efter *viknatal* blevo jämförelsevis enkla, förefaller snarare som beräkningens än som slumpens verk. Men ännu tydligare framträder beräkningen i förhållandet mellan veckointerkalationer och söndagsbokstäver. Grundtanken i anordningen är följande: Under varje vanligt år förekommer en dag utöver jämna veckor, den s. k. konkurrenten. Vid skottår förekommer ännu en, skottdagen. Dessa tillsammans bli på 28 år (en solcykel) 35 dagar, som skola på lämpligt sätt tilläggas det isländska veckoåret. Nu motsvaras detta precis av söndagsbokstäverna. I vår tabell s. 66 finna vi för varje år en söndagsbokstav i kol. 4, därtill koma de sju *leynistafir*, som stå i kol. 1, och som gälla under månaderna januari—februari under skottåren. Varje söndagsbokstav återkommer sålunda i kol. 4 fyra gånger och i kol. 1 en gång, summa 5. Det bör sålunda kunna försökas att ställa de isländska sommarvidlagningarna i nära samband med söndagsbokstäverna, så att de år, då sommartillägg förekommer, även i andra avseenden komma att förete stora kalendariska likheter. Praktiskt sett erbjud detta beräkningssätt fördelen av enkla minnesregler; sommartillägg skall äga rum, då Sankt Johannes dag på sommaren infaller på onsdag (Rim II, § 133). Och det visar sig, att den tid, som förflyter mellan ett år med en viss söndagsbokstav till nästa år med samma söndagsbokstav, är alldeles lagom, konkurrenter och skottdagar uppgå till jämt 7, och en veckointerkalation är jämt lagom att återställa ordningen. Man har valt att förlägga sommartilläggen till år med söndags-

bokstaven *D*.¹ Blott på ett enda ställe gör detta svårighet, nämligen då *D* står i kol. 1. För det första är icke mycket vunnet med att ha interkalationen på detta år, ty likheten med andra år, som ha söndagsbokstaven *D*, inskränker sig till årets två första månader. Men värre är, att konkurrenser och skottdagar här nått summan 8, så att veckointerkalationen kom för sent, att det julianska året ändå hade ett försprång på en dag. Man valde då i stället att förlägga interkalationen till föregående år, som hade söndagsbokstaven *E* och åtföljdes av skottår; detta blev den s. k. *Rimspillir*.

Att en så skarpsinnig och noggrann man som ARE skulle med sitt kortfattade: men om två skottår infalla, då måste man öka det sjätte, karakterisera just denna ordning, förefaller alldeles omöjligt. Den definitiva regleringen måste antagas ha ägt rum efter ARE. I själva verket erbjuder det ingen som helst svårighet att tänka sig saken så. Det isl. samhället hade utmärkta medel att provisoriskt ordna saken. Torsten Surts reform hade av upphovsmannen be-tecknats som ett försök: *ok freista hversu hlýðdi, och tideräkningen kungjordes varje år enligt Grágás (Kon.) kap. 61: Þar skal ny mæli oll up segia aleið oc miseris tal. oc imbrodaga halld. oc langafösto i gang, oc sva ef hlavp úr er eða ef við sumar er lagt. oc sva ef menn scolo fyR coma a alþingi en x. vicor ero af sumri*. Det är uppenbart, att denna bestämmelse ger rum för under hand överenskomna interkalationer, om förhållandena

¹ Skälet härtill torde få sökas i speciella förhållanden vid tiden för regleringens genomförande. Alldeles likvärdiga lösningar kunde ha vunnits med en var av de övriga sex söndagsbokstäverna. Om nya underrättelser stå att vinna, varigenom regleringens datum kan instängas mellan gränser, så skall man kanske kunna bestämma den på året, ty det första reglerade året hade nog söndagsbokstaven *D*. Ett sådant år är t. ex. 1153, året efter Nicolaus Breakspears besök.

hade visat, att sådana behövdes¹. Och ARES ord, som bli oförlåtligt slarviga, om vi vilja tolka dem som en redogörelse för den i senare tid reglementerade fördelningen av interkalationerna enligt tabellen i AM 249 l, bli rätt tillfredsställande som allmän förklaring av det faktum, att ibland tätare interkalationer visat sig nödiga. Av denna betraktelse framgår, att den under senare medeltid gällande isländska tide-räkningen måste anses ha fått sin definitiva reglering efter ARES Íslendingabók². Detta blir vår terminus a quo. Det stämmer för övrigt därmed, att man nog måste anse den senare tidens anordning otänkbar utan stöd i det skrivna ordet, till och med den skrivna tabellen. Men den skrivna litteraturen har ju gjort sitt inträde på Island med ARE och hans samtida. Man hade därförut på sin höjd någon urgammal homilie, lagtexten *Haftiða skrá*, vartill komma de genealogier, som vi höra talas om av förf. till den 1 gram. avhandlingen (*óttvísi*), av förf. till Hungrvaka (*mannfræði*) samt slutligen Snorre (*kynkvíslir*, *eptir því, sem mér hefir kent verit*).

Terminus ad quem för den isl. kalenderregleringen under 1100 talet är till en början datum för vår handskrift L, d. v. s. enligt min beräkning 1187. Men då alla erkänna, att denna handskrift är en avskrift, snarast kanske en avskrifts avskrift, så följer, att vi få skjuta reformen tillbaka ett stycke före nämnda år. En uppmärksam läsare av Cod. L och dess tabell märker nog även en del ålderdomligheter, som ge stöd för sådant tillbakaskjutande, jag tänker på den

¹ Dylika för varje gång bestämda interkalationer förekommo som bekant i Rom före Cesars kalenderreform. Särskilda rådplågningar om nödiga interkalationer ha konstaterats hos vissa indianstammar, se därom GINZEL, Handbuch der mathematischen Chronologie II, 146. ² Då JÓN ÞORKESSON i Ísl. Ártiðaskrár uppräknar de olika åren från och med 1000, med angivande *viðlagning* och *rimspillir* enligt senare bruk, är detta med säkerhet en anakronism.

mot den 1 gram. avhandl. stridande användningen av digrafen *eo* för *e*, och tabellens genomgående användning av den på Island sällsynta typen *w*. Synnerligen långt tillbaka från 1187 behöva vi icke gå för att komma inom den mans livstid, i vilken man gärna ville se upphovsmannen till ett på så tydlig beräkningskonst och så god kunskap i det kalendariska grundat arbete som vår reglering, prästen Bjarne Bergþórsson den talvise, som dog 1173¹.

Till ett alldeles liknande resultat skola vi komma, om vi granska den isländska kalendervetenskapens viktigaste hjälpmedel näst kalendariet, påsktabellen, vars specifikt isländska form på isländska kallas *talbyrðingr*. Påsktabeller finnas i alla länder, de gå tillbaka på BEDAS tabeller (och genom dessa på DIONYSII). Principen för BEDAS tabell är, att den fortlöpande årsserien indelas i 19-åriga måncykler. Numreringen inom dessa utsättes icke, men den är ju lätt att taga ut, blott genom räkning rad för rad. I övrigt meddelas en hel del uppgifter, som för det praktiska arbetet ägde ringa betydelse. En högst avsevärd reduktion av utrymmet var möjlig, och en sådan har också varit genomförd. Allra mest kortfattad är den tabell, som uppställer blott 7×19

¹ Måhända bör ännu en av BILFINGERS invändningar upptagas till granskning. Han visar, att *sumarmál* sammanfaller med den tredje (mellarsta), „påsktorsdagen“, och sluter därav, att det isl. *sumarmál* bör härledas ur den kristna påskkalendarern. Här äro två invändningar att göra. Påsken är bestämd i anslutning till vårdagjämningen, och vårdagjämningen — mer eller mindre noggrant bestämd — är den rätt självklara gränspunkten mellan ett sommar- och ett vinterhalvår. Och skulle ett avsiktligt anpassande ägt rum, så hade man väl valt någon viktig dag under påskperioden — icke den absolut obekanta mellarsta påsktorsdagen. Annorlunda är det med söndagarna och *goc*; här torde den av mig postulerade regleringen ha tagit hänsyn till åstadkommandet av något så när bekväma *føstugangar*; GINZEL, vars framställning utkommit sedan ovanstående skrevs, ställer sig i denna punkt i opposition mot BILFINGER.

rutor. En sådan har varit känd i Lothringen (Landsberg) 1175¹ och i Vallentuna i Uppland 1198². Båda använda den senare här behandlade beteckningen med punkterade bokstäver. För att här hålla mig till isländskt material, meddelar jag i stället som nr 1 bland hjälptabeller nedan en på samma princip grundad tabell, hämtad från AM 249 g, folio. Den anger påskdagen med siffror, som på vårt sätt ange nummer från månadens början. Därvid betecknas med rött (här fet stil) aprildata och med svart (här vanlig antikva) marsdata. Översta horisontalraden betecknar söndagsbokstäverna, första vertikalraden till vänster årens nummer i måncykeln, de s. k. gyllentalen.

Huruvida någon påsktabell av Vallentunakalendariets typ, alltså med 7×19 rutor och med påskbokstäver, funnits på Island under 1100-talet, är mig obekant. Denna tabell är synnerligen bekväm för den, som vill taga redan på påskdagens infallande under ett givet år vilket som helst. Men för den, som vill gå från ett år till nästa år, och detta var ju det vanliga, kan en enklare uppställning vinnas. Vid sådan användning fordrar den ovan nämnda tabellen och dess likar, att man vid vanliga år går ett steg nedåt och ett till höger (som schackbonden, då han slår), vid skottår ett nedåt och två till höger (som springaren). Regeln är ju icke allt för komplicerad, men det kan ju ðeke nekas, att den vid tillämpning kan ge anledning till ett och annat misstag, som sedan kan visa efterverkningar långt fram i tiden; man tänke t. ex på dem, som med en tabell framför sig i en lång följd av annalistiska anteckningar vill använda påskbokstäverna som årsbeteckning. Man har också tidigt nog på Island använt tabeller, som blott krävt, att man gått steg för steg, lika för varje år, till dess raden var slut och så vidare på nästa rad.

¹ PIPER, Kalendarien und Martyrologien der Angelsachsen s. 30. ² Kalendarium Vallentunense, Stockh. 1907; Xenia Lidéniana, Stockh. 1912, s. 25.

Säkerligen går användandet av påsktabeller ganska långt tillbaka på Island. Jag erinrar om ARES påpekande av *aldamót* 1120. Vi äro icke vana att se ARE lämna irrelevanta notiser. Så förefaller den nu ifråga varande oss, men den blir rimlig nog, om vi tänka oss ARE arbetande med en påsktabell, efter vilken han fann sig till rätta i kronologien, och å vilken *aldamót*, såsom vi senare finna, var angivet antingen med stor bokstav och röd färg eller på BEDAS sätt genom mellanrum. Denna kan tänkas ha varit snarlik den, som nu är den äldsta bevarade.

Den, såvitt jag vet, äldsta påsktabell av denna art, som finnes på Island, och den handskriftligt sett äldsta jag öfver huvud känner, som använder de punkterade bokstäverna som beteckning för påskdatum, är den, som finnes i AM 732 a VII, 4to. Denna tabell är uppställd i tjuguspaltig form. Varje horisontalrad svarar mot 20 år, ett öfver måncykeln. Olägenheten av att tabellen icke svarar mot måncykeln, är icke allt för stor. Ty måncykelns inledningsår komma att bilda en sammanhängande diagonal rad. De betecknas i tabellen med rött, här återgivet med fet. Tabellen börjar på följande sätt:

	B				B				B				B				B			
MCXXI	A.	f.	'f	R.	J.	B	O.	.N	.E	k.	k	.a	f.	.f	s.	B.	.B	'O.	.O	S.
	k.	.k	p.	f.	.f	l.	.L	.B	O.	.G	t.	k.	'k	p.	G.	.f	L.	.L	.C	G.
	.G	t.	d.	.c	p.	.p	v.	'L.	.L	Q.	h.	.G	t.	d.	.D	p.	.p	V.	M.	.L
	Q.	h.	'h	M.	M	.d	i.	.h	v.	E.	.E	Q.	h.	.a	N.	M.	R.	'i.	.i	v.
	E.	.E	R.	Q	.a	N.	.N	R.	i.	.i	o.	E.	'E	k.	.k	A	f.	.f	s.	i.
	.B	O.	.O	.e	k.	.k	.B	'f.	.f	s.	c.	.B	O.	.O	T.	k.	.k	p.	G.	.f
	L.	.L	'c	O.	.G	t.	L.	.k	p.	G.	.G	L.	.L	C	h.	.G	t.	'd.	.D	p.
	.p	v.	M.	.L	Q.	h.	.h	t.	D.	.d	Q.	.p	'V.	M.	.E	Q.	h.	.h	N.	m
	.D	i.	.i	v.	E.	.e	r.	'h.	.a	N.	.N	R.	i.	.i	O.	E.	.e	R.	k.	.a
	n.	.N	's.	i.	.i	o.	f.	.e	k.	.k	.B	f.	.f	s.	c.	.B	O.	'O	t.	k.

Bokstävernas betydelse se hjälptabellen *Fästugangar*. Blott första årtalet medtages.

Denna översikt meddelas för den, som vill lätt och bekvämt sätta sig in i de allmänna dragen av tabellens utseende. För närmare studium hänvisas till det fak-simil, som Samfunds styrelse berett mig tillfälle här få införa. Det torde icke sakna sitt paleografiska intresse bl. a. därför, att det innehåller fullständiga alfa-bet. Versal är utan betydelse, då den har vanlig storlek.

Att denna talbyrding (ty här kunna vi med fog använda detta namn) är konstruerad under den första måncykel, den upptar, sålunda under tiden 1121—1139, behöver knappast betvivlas. Man står nämligen eljes alldeles utan möjlighet att förklara, varför just år 1121 skulle valts till begynnelse. Det börjar visserligen ny måncykel, men dess söndagsbokstav, *b*, och dess konkurrent, *5*, ligga mitt i sina resp. serier. Icke heller är året skottår. Det återstår sålunda icke någon annan rimlig förklaring än den, att denna tabells utarbetare, liksom så många hans likar, börjat med den cykel, under vilken han arbetade. Tabellen har skrivits på ett förut använt pergament, vars skrift (av Arne?) bortskrapats. Man torde ännu kunna skymta en röd latinsk överskrift (*De sancto matheo apostolo et euangelista*). De av Arne gjorda anteckningarna på själva tabellen, som visa, att han kollationerat den med en vanlig talbyrding, lyda: Överst: *Uti 28 da (old)*. Vid slutet (efter ett lodrätt streck): *uti 24 da ölld. vantar 25, 26, 27*. Denna notis är inexakt så till vida, som den 24-de måncykeln (från 1140) saknar sitt sista år: 24 har av Arne överstrukits. — Tabellen är skriven med svart bläck. Linieringen är röd, likaså de 5 versalerna upptill (som ange skottår), och versalerna inuti texten, vilka ange nya måncykler, samt slutligen de små triangelerna, som ange, att ny indiktion inträder.

Någon direkt förebild till denna form har jag icke kunnat uppdriva, och jag betvivlar, att den funnits. I det hela är den här framträdande användningen av

prikstafir, litteræ tabulares, tavelpuchstaben, och vad de nu kallas, icke mycket äldre än våra isländska exempel därpå. Bruket att beteckna påskdagen på detta sätt har utvecklats sig tämligen sent ur bruket att genom „lunarbokstäver“ året igenom antyda månskiftena, såsom sedermera sker medelst gyllentalen. Av det nya bruket har SICKEL¹ icke funnit äldre spår än från 1100-talet. SICKEL nämner särskilt en „komputist från 1134“ i en Wienkodex. Han anför även en del tabeller, som tydligen äro identiska med den nedan omnämnda tabellen av GERLANDUS, vars namn han icke känner. Här må några andra iakttagelser annoteras. I Mignes upplaga av BEDA (*Patres latini* Vol. 90) avtryckes ett kalendarium, som i äldre tid ansetts härröra från BEDA själv, ehuru det upptager S:t Elisabeth av Tyringen, död 1231. Detta kalendarium innehåller en rikedom av tabeller, av vilka somliga börja med år 1064, varav ingen slutsats kan dragas, då detta år är det första i den tredje dionysiska cykeln. Men andra tabeller börja med år 1102, och detta kan icke vara tillfälligt. Det är en egendomlig tillfällighet, att sålunda det förlorade originalet till denna psevdobedanska tabell skall härröra just från måncykeln före den, då vår tabell skrevs, och som ingick vid ARES *aldamót*. De avskilja indiktionscyklerna genom ett viggformigt tecken, alldeles likt det i vår tabell begagnade.

Den isl. tabellen är, så vitt jag vet, numera alldeles unik. Men den har troligen haft en icke ringa utbredning, och dess efterverkningar kunna möjligen spåras i annalerna. Däröfver nedan.

Den 20-spaltiga talbyrdingen efterträdades snart av två andra, som ha det draget gemensamt, att de taga året 1140 till utgångspunkt. Denna utgångspunkt var i och för sig så lämplig, att man kunnat vänta,

¹ Sitzungsberichte der Wiener Akademie, Hist.-phil. Klasse 38, passim.

att den begagnats även av kronologer, som arbetat på rätt betydligt tidsavstånd från det nämnda året. År 1140 har nämligen nummer 1 i både måncykeln och solcykeln, och det är sålunda liksom enkom avsett att utgöra nummer 1 i den av dessa båda sammansatta stora påskeykeln, *magnus cyclus, gamla old*. Vår ovan meddelade tabell utgör i viss mån ett bevis för att de härefter behandlade verkligen äro uppfunna omkring det år, då de börja 1140. Vi ha ju, som jag tror, lyckats visa, att i alla händelser en reglering av den isländska tideräkningen skett mellan åren 1133 (ARES Íslendingabók) och 1187 (AM 249 I), troligen före 1173 den sannolika terminus ante quem för originalet till *L* och dess integrerande del AM 249 I, m. a. o. omkring 1150. Det må då erinras, att BRATE¹ på annan väg kommit till det resultat, att i Norden i det hela en del kalendariska reformer skulle införts efter kardinal Nikolaus Breakspears besök år 1152. För min del vore jag snarare höjd att tänka på den resa, som anträdde av biskopsämnet Hall Teitsson och hans son Gizur, under vilken den utvalde biskopen avled, men varifrån hans son, sedermera lagsagomannen kom hem nyssnämnda år. Likaledes kan man erinra om Tväråabboten Nikolaus resa vid ungefär samma tid. Gizur var ledare för en litterär krets, till vilken våra texters Bjarne den talvise synes ha hört, och Nikolaus kan ha varit Bjarnes köttslige broder.

Vi övergå nu till några tabeller som stå i samband med den isländska kalenderreformen och uttrycka den tideräkning, som faktiskt varit på Island rådande under historisk tid. Äldst bland sådana tabeller är, handskriftligt sett, den i AM 249 I förekommande, som meddelas i vår upplaga s. 69—70. Den utgör en tydlig efterbildning av de bedanska tabellerna, men

¹ Nordens äldsta tideräkning, Skolprogram (Södra latinläroverket), Stockholm 1908.

den företer intressanta avvikelser. Mest i ögonen fallande är ju den omständigheten, att den intager specifikt isländska beräkningsmetoder, nämligen dels de *fem föstuinnangar* räknade efter *viknatal*, dels sommartilläggen i den anordning, som dessa fått vid den postulerade andra regleringen c. 1150. Men icke mindre värd uppmärksamhet är den omständigheten, att den lämnat BEDAS och hans efterföljares metod att låta måncykeln vara första indelningsgrund. BEDA indelar stora påskcykeln i 28 måncykler; den isländska tabellen, om den nu varit uträknad till slutet, indelar den i 19 solcykler. Skälet är påtagligt. Det är inom solcykeln, som man kunnat lösa Islands speciella kronologiska problem, veckointerkalationernas bringande i bästa möjliga överensstämmelse med det julianska året; *víkr þangat til allt misseristal*, säger Rim I, s. 28₂₃.

Även denna tabell är numera tämligen unik. Men utom huvudhandskriften ha vi en yngre, V (AM 461 12: mo), vilken låter tabellen börja med den 22 måncykeln från 1140 räknat, d. v. s. 1539—1557. Denna tabell, som slutar fragmentariskt, visar, att vår av 249 l representerade, specifikt isländska påsktabell varit i bruk genom hela medeltiden. I anordningen avviker den genom att låta den 19-åriga måncykeln utgöra huvudindelning. Härtill kommer beskrivningen i Rim II (s. 137₁₉), som tydligen hänvisar på en i vår avskrift icke medtagen tabell (*grein föstuinnanga*).

Alla dylika tabeller, inklusive BEDAS, äro dock onödigt omständliga och skrymmande. Man kan på en sida meddela allt det väsentliga av det, som dessa meddela på låt oss säga 19. Det väsentliga är påskdagens datum, och detta kan ges i en helt kort tabell. En sådan är också mycket utbredd i den isländska litteraturen. Det är den, som oftast, kanske alltid, avses, då man i isl. litteratur talar om *talbyrðingr*.

Till skillnad från den förut meddelade och beskrivna 20-spaltiga talbyrdingen kalla vi denna vanligaste och viktigaste påsktabell den 19-spaltiga talbyrdingen¹.

En 19-spaltig talbyrding meddelas bland andra hjälptabeller här nedan. Den utgör intet direkt avtryck av någon särskild handskrift utan så att säga ett korrigerat sammandrag av flere. Jag har sett ett rätt stort antal dylika, de börja alla med 1140, liksom enligt EIRIKUR MAGNUSSON² den i Cod. Lind. intagna, vilken jag icke sett. Den äldsta, i Vallaneskalendariet, AM 249 f, fol., torde icke vara mer än ett par årtienden yngre än vår Cod. L och dess påsktabell, den förlägges i KÅLUNDS katalog till början av 1200-talet. Denna har en uppgift, som de flesta sakna, men som vi medtagit i vår tabell, nämligen förkortningen *Sv*, som läsaren straxt tolkar såsom *sumarvidlagning*. I likhet med flertalet av de äldre saknar den rubrik. Senare kommer en rubrik, *Talbyrðingr hinn gamli með sínum prikstofum*. Denna möter dels i AM 249 g, fol., från slutet av 1500-talet, dels i STEPHANII avskrift (Ups. DG 12—16) och ARNE MAGNUSSONS avskrift AM 1 f, fol., vilka båda sistnämnda, såsom jag just genom talbyrdingarna kommit att observera, härstamma från Codex Resenianus. Båda avskrifterna ha gemensamma fel, men den av STEPHANIUS gjorda har, såsom man kunde vänta, flere än ARNES.

Den 19-spaltiga talbyrdingen läses i vertikala rader, vilka tagas från venster till höger, Rím III, § 37. Varje horisontalrad motsvarar sålunda ett bestämt år i soleykeln, och dettas nummer, söndagsbokstav, konkurrent och dylika kännetecken kunna sålunda medtagas, så fullständigt man önskar. Därvid förete de olika tabellerna vissa avvikelser, som dock för oss

¹ Den ovan nämnda Psevdobedanska skriften har en 28-spaltig och en 19-spaltig talbyrding, båda räknade från 1064. ² Arkiv XIII, s. 11.

sakna betydelse. Då solcykeln även här är huvudindelingsgrund, måste måncyklernas början „*höfuðstaðr*“ på något sätt utmärkas. Detta sker i alla talbyrdingar, som jag sett, med „stor bokstav“ d. v. s. versal och större typ. Denna är för övrigt ofta röd eller åtminstone rödprickad. Såsom interpolation möter i Rim I s. 26, not (handskrift A och V) en minnesramsa, som säger i vilken ordning de s. k. *höfuðstaðir* möta, då man följer horisontalrader (det s. k. *alda tal*); en latinsk minnesvers finnes på det senare stället och Rim III, § 37, som upplyser, hur de möta, då man går den andra vägen, följande vertikalaradernas ordning.

I äldre tid sagnades årtal. Detta var ju följdriktigt, då man på Island icke trodde på den epok, som ligger till grund för vår tideräkning utan hade sin egen epok, år 8 efter vår. Senare fann man naturligt nog årtalen lämpliga såsom medel att orientera sig i talbyrdingens labyrint. Man tillfogade då på höger sida en årtalsserie. Denna hänför sig till det på varje rad mötande på ovan angivet sätt betecknade måncykelskiftet, *höfuðstaðr*. Det är således ett bedrägligt sken, att talbyrdingen skulle gå till 1615. Det senaste upptagna årtalet möter å nittonde raden nedifrån. Det är år 1653, och talbyrdingen slutar det nittonde året därifrån räknat (utgångspunkten inklusive) alltså som sig bör med år 1671.

Här torde böra lämnas redogörelse för de forskningarna, jag anställt i syfte att finna original utom Island till den på Sagoön mest använda talbyrdingen. Resultatet är negativt, så vitt det gäller finlandet av en alldeles liknande tabell. Handskriftligt sett är den ovan behandlade 20-spaltiga tabellen den äldsta, som är mig känd, med punkterade bokstäver såsom tecken för påskdagen. Den ovan citerade apokryfiska bedaskriften har emellertid flere stycken olika påsktabeller av denna art, en med 28×19 , en annan med 19×28 rutor. Båda börja dock med år 1064, d. v. s.

den tredje påskeykeln från Kristi födelse räknat. En tredje tabell (s. 745) börjar med 988. En annan tabell, som är mig känd blott i avskrifter, är den s. k. Tabula Gerlandi, vilken finnes i det här nedan behandlade „Petrus de Dacias Kalendarium“. GERLANDUS synes ha varit ganska känd i Norden. Hans avvikande beräkning för solcykeln beröres i Uppsalakalendariet från 1344 (Diplomatarium svecanum II). En liten lantkyrka,¹ Tofteryd i Småland, har haft en (ofullständig) Tabula Gerlandi, som börjat med år 1408, vilket är nr. 1 i GERLANDI solcykel. En annan dylik finnes i Birgitta Andersdotters bönbok, den omfattar åren 1400—1576. En tredje alldeles liknande (även beträffande felen) finnes i Kristina Gyllenstiernes bönbok. 1576 är slutåret i Gerlandi tabell. Tabellen börjar med 1044, men det är tydligt, att 1045 avses, ty 1045 har nr. 1 i GERLANDUS solcykel,² liksom det har nr. 1 i den vanliga, även av G. använda måncykeln. Tabellen i 275 a utmärkar årtalen i dubbla påskeykler, den i StE 12 i en; den förra slutar numreringen vid år 1800. Utgångspunkten 1044, med bet. 1045, ha flere andra handskrifter av Tabula Gerlandi (StE 12, Nkgl. sml. 1810, Windob. 2367 etc). Den är för övrigt identisk i sak med den påsktabell, som LILJEGREN efter uppgifterna i Uppsalakalendariet konstruerat. Dock utmärkar den med en vigg indiktionen, med en annan måncykeln. SACROBOSCO sluter sig med avseende på solcykeln til Gerlandus.

GERLANDI Computus, av vilken väl tabellen varit

¹ COLLIN i K. B:s handlingar 1914, s. 24. ² Tabula Gerlandi, fullt utförd, finnes i följande af mig använda handskrifter: StE 12, Ny kgl. Saml. 275 a (om vilken mera nedan), Cod. Vindob. 2367, jfr. s. XX, not 2. Den vanliga solcykeln började med ett skottår, som hade konkurrenten 1 (söndagsbokstav *GF*). GERLANDI cykel började på ett år med samma konkurrent, som följde näst efter ett skottår. År 1 i G:s cykel är år 18 i den vanliga.

en del, har aldrig blivit publicerad, ej heller någon handskrift har varit förf. tillgänglig. Detta innebär, att vi ha en svår lucka i den litteratur, som vi behöfve känna. Företalet betecknar boken som kritisk bearbetning av BEDA.¹

Tiden för GERLANDUS' framträdande torde böra sättas till omkring 1150, då han blev kanik i Besançon. Han får således räknas som en något äldre samtida till exempelvis BJARNE den talvise. Frågar man, om det varit möjligt, att isländska komputister redan ett årtionde eller så efter bokens framträdande kunnat få kännedom om ett arbete från Besançon, så erinras om att enligt Biskupasögur en fransk präst, Rikinne, varit lärare vid skolan i Holar redan före biskop Jóns död 1121. Uppgiften, som må synas påfallande, stödes på ett intressant sätt därav, att bland de arnamagneanska samlingarna under nr. 618 4:o förvaras en (på Island tillvaratagen) handskrift (sæc. XII) med fornfransk översättning av psaltaren. Å andra sidan gör själva namnet *Rikinne* stor svårighet. Det har icke fransk klang, och mina romanistvänner ha icke kunnat finna det i franska källor. Däremot

¹ Histoire littéraire de France. XII, 257 f.; CANTOR, Geschichte der Mathematik I, 769. Mig tillgängliga källor låta GERLANDUS representeras blott av tabellen. En Wien-handskrift, Cod. Windob. 2367, sæc. XIII, betecknas af KALTENBRUNNER, Sitzungsber. der Wiener-Akademie der Wissenschaften Hist.-Phil. Klasse, 82, 308, not 2, så, att jag antog, att den innehöll mera. Jag har låtit fotografera handskriften, men den innehöll utom tabellen blott en del andra saker, som även finnas i SLE 12 och NKS 275 a. — Om GERLANDUS se närmare BONCOMPAGNI i hans Bullétino Boncompagni X, där även de kända handskrifterna av G. [*Computus Gerlandi Bedam sequentis*] uppräknas. KALTENBRUNNER uppger, a. st., att G. levat under 1000-tallet, men detta är troligen blott en gissning, grundad på tabellens begynnelseår 1045. BONCOMPAGNIS bevisning förefaller avgörande.

har jag funnit det som forntyskt namn hos FÖRSTEMANN, Altdeutsches Namenbuch både i formen *Richinne* och *Ricvine* m. fl. Det enklaste sättet att förlika källans uppgift om att mannen var av fransk börd, med namnets antydning, att han var tysk, är ju att tänka sig en härstamning från något gränsområde, där fransk och tysk kultur, franska och tyska folkelement, möttes och blandades. Bland de områden, som då kunna komma i fråga, är Burgund ett. — Att Gerlandus tillhörde Benediktinerorden, är av vikt, då de isl. klostren hörde dit.

Resultatet av våra efterforskningar rörande förebilden till den isl. talbyrdingen är alltså följande: Vi ha kunnat uppvisa påsktabeller av den nittonspaltiga talbyrdingens form och med punkterade bokstäver, vilka haft följande olika begynnelseår: 988, 1045, 1064, 1102; alla dessa härröra från andra länder än Island. Från Island ha vi blott två typer, dels en med början 1121, dels den allmänt utbredda typen med början 1140. Det är väl blott en slump, som gör, att vi icke påträffat någon tabell, som börjat år 1083. Hade vi funnit den, så hade vi haft bevis för att olika skrivare börjat sina tabeller på en var av sex på varandra följande måncykler. Även om ett par av dessa bero på särskilda teoretiska grunder, så är det tillräckligt många kvar för att bevisa, att man gärna började sin tabell just med den cykel, under vilken man skrev.

I formen är Tabula Gerlandi den isländska talbyrdingen mycket lik. Båda börja med ett år, som är nr. 1 såväl i soleykeln, som i måncykeln. Skillnaden är blott, att Gerlandus haft sin egen soleykel, medan den isländska tabellens upphovsman återgått till den vanliga indelningen.

Endast undantagsvis synes man ha börjat med det år, då man skrev, om detta icke var ett år nr. 1 i någon cykel. Bevisligen har så skett med Lands-

bergerkalendariets tabell, som räcker från 1175—1706 och är tydligt daterad till förstnämnda år. Sannolikt vill det synas med avseende på tabellen i Cod. Holm. Fb6, som börjar med 1116, vilket år icke är nr. 1 i någon mig bekant eller överhuvud rimlig cykel. Den är dock icke original utan har engelsk förebild.

Den isländska talbyrdingen från 1140 ter sig snarast som en modifikation af Tabula Gerlandi. Den följer alldeles samma princip, men räknar med den vanliga solcykeln. Då den icke är påvisad utanför Island, så kan med rätt stor sannolikhet antagas, att den är där uppfunnen. Dess uppkomst tillhör med säkerhet tiden efter 1121, likaledes med säkerhet tiden före 1100-talets slut och med sannolikhet en tid icke synnerligen långt från dess begynnelseår 1140.

II. RÍM I.

Den isl. kalenderreformen var genomförd på ett sätt, som vi måst beteckna såsom synnerligen fint. Man hade kunat förlika de två sätten att räkna, så att det blott på ett enda ställe skar ihop, vid den s. k. *Rímspillir*, och en dylik diskrepans hörde till det, som icke kunde undgås. Den man, som ordnat saken, måste ha förträffligt behärskat både den julianska tideräkningens teori och samtidens aritmetiska vetande. Att han var identisk med BJARNE den talvise, ha vi funnit sannolikt men icke bevisligt. Även om tiden och sättet för reformens genomförande ha källorna lämnat oss i ovisshet. Övergången förutsätter med säkerhet någon besvärlig övergångstid — ett *annus confusionis*, om nu ett räckte — men om detta få vi ingenting veta.

Sedan reformen genomförts, var det emellertid

nödvändigt att sprida kunskap om den samma. Naturligtvis behövdes sådan kunskap närmast för prästerna, men även för andra. En av godarna t. ex. var enligt Grágás pliktig att uträkna (*tína*) vissa kalendariska förhållanden. Det behövdes en lärobok, och just en sådan är Rím I. I det hela är det märkligt nog, att vi på 1100-talet uppenbarligen ha att räkna med en medveten strävan efter framställandet av små kompendier eller läroböcker i olika ämnen. Vi ha Hungrvaka, fäderneöns historia i kyrkligt perspektiv, som tydligt markerar sitt pedagogiska syfte. Vi ha den skildring av världshistorien, som vår tid kallat Veraldar saga¹, även den tydligt nog en kort lärobok i „allmän historia“. Mer oviss är, om den helt översatta Physiologus bör nämnas; snarare då Elucidarius. Men så ha vi enligt min mening desto säkrare som ett led i samma strävan Rím I.

Vad som utmärker författaren av Rím I är till en början hans förkärlek för beräkningar. Varhelst en sådan rimligtvis kan anbringas, så blir den anbragt. En del av dessa beräkningar ha förebilder i originalen, men de allra flesta synas vara gjorda på Island. Ånyo konstatera vi, att det är en talvis man, som gjort det arbete, varmed vi sysselsätta oss. Och ånyo ställas vi inför valet, att antingen Island samtidigt haft två skickliga räknemästare, av vilka blott den ene blivit nämnd för eftervärlden, eller att BJARNE är verkets upphovsman. För det sistnämnda alternativet talar i någon mån den omständigheten, att uträkningen av den julianska lunationens exakta längd, vilken i Rím I förekommer utan citat, på andra ställen tillskrives BJARNE.

¹ Äldsta fragment i handskrift från c. 1200, AM. 655 4°, utgivet av G. MORGENSTERN, Arnamagnæanische Fragmente. De fullständiga handskrifterna (AM. 625 4°, Holm Perg, 5 8°) äro rätt unga. Den förras språkform tyder på mycket gammalt förlägg.

I ett tidigare arbete¹ har jag sökt utforska verkets källor. Med tillgodogörande av de resultat, som egna och andras undersökningar sedan dess givit, skall jag ånyo upptaga frågan. Av störst intresse är frågan om de insatser av självständig iakttagelse, som isländare själva kunna ha gjort. Dessa representeras företrädesvis av det s. k. ODDA tal, om vilket vi då först få säga ett par ord. Om upphovsmannen ODDE HELGASON berättas i den s. k. *Stjörnu-Odda draumr*, att han bodde, „*var á vist*“, hos Tord på Múli i Reykiar dal. Han var kalenderkunnig (*rím-kænn*) mer än någon samtida på Island och även i många andra avseenden en klok man. Särskilt berättar sagan — för att ge vederhäftighet åt drömmen —, att han aldrig ljög, då han visste sanningen; rättskaffens och mycket pålitlig var han. Han var fattig och ingen synnerligen driftig man. Utom vid Múli arbetade han stundom såsom fiskare på Flatö, en plats där han uppges ha fått drömmen, som avbröts av ett uppvaknande, vilket han använde för att gå ut och se på stjärnorna. Som hans observationsorter har man att tänka dels Múli, dels Flatö — det senare såsom namnet antyder en förträfflig plats för observationer, där ren horisont krävdes. Det förra ligger på ungefär 65° 45', det senare på 66° 15'; båda orterna således nära polcirkeln och på ungefär lika avstånd från 66°. Om hans levnadstid är intet meddelat. BJÖRN MAGNUSSEN ÓLSEN erinrar,² at Styrkár Oddason lagsaguman omkring 1187 bodde på Múli. Han finner troligt, att denne är son av Stjörnu-ODDI, vilken således väl varit befreundad med (möjligen ingift i?) den familj, där han *var á vist*. Han skulle i så fall ha levat under 1100-talet, under dess första hälft och vid dess mitt. Det kan genast

¹ Rimbegla, ett bidrag till Islands lärdomshistoria. Stud. i nord. filol. IV, 3 (Helsingfors 1912). ² Nedan anf. skrift.

sågas, att hans uppgifter om solårets huvudpunkter, dagjämnningar och solstånd, stämma utmärkt med detta antagande. Oavsett de nämnda släktskapsförhållandena kunna vi antaga, at han levde vid den anförda tiden, då hans arbete tillgodogjorts i Rím I, och då vi sakna varje skäl att, såsom den föregående upplagans utgivare gjort, skjuta hans livstid längre tillbaka, vilket för övrigt skulle passa sämre till hans observationer.

Det är huvudsakligen tre observationer, som tillskrivas ODDE. Den första gäller solstånden, vilka förläggas rätt, vad dagen beträffar, men om vilka han har en underlig spekulation rörande deras förläggande till olika väderstreck. Finge man tro texten i L, skulle denna observation liksom den följande icke härröra från ODDE utan från *vitrir menn* i allmänhet. Tydligen får man dock tillerkänna övriga handskrifter och L:s egen innehållsförteckning vitsord och tillerkänna ODDE kärnan av detta parti, åtminstone den verkliga observationen. Något spår av bekantskap med skillnaden mellan de av kyrkan uppgivna och det verkliga data för dagjämnarna och solstånden har jag icke funnit i litteratur, som kunnat föreligga för ODDE. Tvärtom gör t. ex. Libellus HELPRICI anspråk på att empiriskt bevisa, att solstånden infalla på de av kalendarierna uppgivna dagarna.¹ Och det är onekligen rätt rimligt, att de riktiga data blivit tidigt iaktagna just på en plats, där sommarsolståndet tager sig uttryck i någon enstaka natts midnattssol, såsom förhållandet skulle vara vid Oddes observationsorter.

Den andra observationen gäller solens olika höjd under olika delar av året. Den redogör för denna vecka efter vecka året runt. Mättet är solradien, således intet av de konventionella. Och vad mer är,

¹ PETZ, Thesaurus II, s. 212.

solradien (resp. soldiametern, *hvæla*) är hos ODDE väsentligen riktigt uppskattad. MACROBIUS och medeltiden räknade soldiametern till $\frac{1}{216}$ av himmelcirkeln, alltså $1^{\circ} 40'$. I verkligheten är den ungefär $32'$, och med detta värde stämmer ODDES observation förträffligt, felet blir blott någon sekund. Att någon okänd kontinental författare kunnat komma på samma idé, kan icke sägas vara otänkbart, men det är knappast troligt. Därtill kommer, att en sådan observation nog ter sig mer lockande för den, som får börja med en middagssol vid horisonten, än för den, som året runt har solen högre upp. ODDE har sökt en enkel formel för det till dagjämningen tilltagande, sedan avtagande värdet i den dagliga variationen; han har sökt reda sig med den aritmetiska serien, men denna formel har icke varit tillräckligt noggrann. Värdena äro enligt E. BRIEM¹ i medeltal för stora i periodens mitt och för små vid dess början och slut. Slutsumman stämmer förträffligt.

Den tredje observationen gäller dagarnas längd under olika delar av året. Här finnes verkligen en parallell observation, i Konungsskuggsjå (s. 22 ed. Brenner, s. 16 ed. Keyser m. fl.). Denna är i ett par avseenden överlägsen. Den anger bestämd lokal, och den skiljer tydligt på två olika saker: förefintligheten av en skymning, tillräckligt stark att uppfattas som dag, och å andra sidan dag i den meningen, att solen är över horisonten. Ehuru de båda observationerna hänföra sig till olika polhöjd, så förete de med avseende på den oavbrutna sommardagen en rätt påfallande likhet. Denna är dock säkert tillfälligt och beroende på att de olika observatörerna på olika sätt uppfattat minimigränsen för den synliga skymningen. Vad beträffar ODDE, så har E. BRIEM a. st. kontrollräknat hans uppgifter under antagande,

¹ Hos B. M. OLSEN i *Afnælisrit* til Dr. Kr. Kálunds 1904, s. 9.

att de gällde för 66° och att skymningen observerats, då solen stod 14° under horisonten. Han har härvid kommit till ett mycket tillfredsställande resultat. Att gissa på någon annan utländsk källa än den nämnda norska låter sig knappast göra, och denna observation kan därför med stor sannolikhet anses som originell för Island. Att man på Island tänkt sig den så, torde även antydast av sådana uttryck som *at rímtale*, Rim I, § 68, om dagjämningens infallande, jfr. *at rómverja tali* i *Veraldar saga*, Rim II, § 180, vilka antyda, att man varit medveten om olikhet mellan kalendariets uppgifter och verkligheten. Likaså antydes det av de ord, med vilka övergången mellan ODDA tal och den med vanliga åsikter stämmande framställningen om stjärnbilderna göres. Det säges i en handskrift, *nú er lokit nýtali*, i en annan (som rubrik för fortsättningen) *fornt tal sólm(arka)*. Om utländska auktoriteter funnits, så ha de tydligen glömts.¹ Åt samma håll peka de senare texternas (Rim II och Hauksbók) hänvisning av uppgifternas giltighet till Norra Island, där ju ODDA vistats.

Innan vi lämna detta kapitel, måste vi erinra om en liten annotation, som ger en intressant bild av hur en intelligent isländare på 1100-talet förstod att reda sig, och som därjämte visar, att han hade sitt intresse för hithörande ting med sig, då han vistades på orter, där det fanns saker att lära. I den s. k. *Leidarvísir*, som ingår i *Alfræði I*, antecknas polstjärnans höjd, då man befinner sig i det Heliga landet, tydligen efter iakttagelser, som gjorts av

¹ En dylik högre kunskap (att solens gång i stjärnbilderna på 1100-talet icke stämde med kalendarierna) antydtes möjligen § 67 „*at almanna tali, at alþýðu tali*“. — Det från *Veraldar saga* citerade stället (Prøver 66₁₈) finnes även i *Stockholmshandskriften*. Något skäl att däri se en interpolation finnes knappast.

Abbot Nikolas själv. Uppgiften gäller den plats, där enligt traditionen Kristus blivit döpt, och lyder: om en man ute vid Jordan ligger på rygg och lyfter upp knäet, lägger (den knutna) handen därpå och sträcker upp tummen, då ses polstjärnan däröver, så högt och icke högre. Resultatet blir ju något olika för olika personer, men visar sig i det hela ganska noggrant stämma med den rätta polhöjden för de ifrågakvarande trakterna.¹

Vid undersökningen rörande källorna måste vi även ihågkomma, att man på Island i en högst betydande grad följde med sin tid. SÄMUND „kom ur skolan“ enligt annaler och andra källor år 1076, och traditionerna göra honom till lärjunge av en framstående astrolog. Hans yngre samtida och broder i vetenskaperna ARE frode hade i alla händelser synnerligen väl reda på den vetenskapliga problemställningen i samtiden. MARIANUS SCOTTUS († 1082) hade bestritt, att den ännu i våra dagar gällande dionysiska tideräkningen vore riktig, han hade velat förlägga Kristi födelse till år 22 före vår tideräkning. Denna räkning hade fått en betydande utbredning, och det är tydligen därför, som ARE med så stor försiktighet begagnar årtal; därom mera i det följande.

Ett sådant problem som det om den kristna æran måste ha intresserat vår talvise författare, och han har löst saken så, att Kristus skulle varit född år 8 i vår tideräkning, enligt en vid denna tid vanlig räkning just vid ingången av år 9.² Då år 9 är år 1 i solcykeln enligt tabula Gerlandi, så måste vi finna sannolikt, att här föreligger verklig släktskap, ehuru vi icke känna GERLANDI skrift närmare. På Island

¹ Alfræði I, 23, Aarbøger 1913; 61, 87. En vink om polhöjdsobservationens betydelse kunde Nikolas få, om han, såsom troligt är, kände HONORIUS, De Philosophia mundi II, 24. ² Året började julnatten kl. 12.

har förf. funnit lärjungar, ty det är tydligen hans tideräkning, som ligger till grund för den i Hungrvaka m. fl. arbeten från c. 1200 använda tideräkningen, som låter alla årtal uppträda med 7 enheter lägre värde än vanligt. I överensstämmelse med „Tabula Gerlandi“¹ har man ansett den vanliga tideräkningen innebära, att Kristus föddes år 1 efter vår tideräkningens början, och så har man räknat om årtalen efter denna grund. På detta sätt skulle bebådelsen ha infallit en söndag, och den verkliga långfredagen (Kristi dödsdag) skulle inträffat på den dag, då den gamle Adam antogs ha skapats.

Bland källor är naturligtvis BEDA en bland de förnämsta. Med honom stämma t. ex. uppgifterna om de inre planeterna. Men Rim I har uppgifter, som icke finnas hos BEDA, dit hör då i första rummet uppgiften om en *pld* för varje planet. Uppgiften visar sig vederhäftig, ty *pld* betyder en tid, inom vilken vederbörande planet och jorden återkomma i tillnärmelsevis samma läge som vid periodens början till varandra och till solen. Man kan icke antaga, att dessa perioder kunna vara observerade på Island, de härröra tydligen från ISIDOR, av vilken emellertid vår författare egendomligt nog haft en bättre handskrift än utgivarna av den stora kritiska upplagan Rom 1797 ff. ISIDOR citeras för övrigt i Þorláks saga² och man har således alla skäl att antaga, att han varit känd redan på den tid, då Bjarne den talvise gick i skola. En tredje författare, som synes varit använd, är HONORIUS AUGUSTODUNENSIS, vars *Elucidarium* är känt i en från 1100-talet härrörande

¹ Om tabula Gerlandi jfr. s. XVIII. ² Bps. I, s. 91, 266. Senare nämnas hans *Etymologica*, som uppräknas bland *skólabeokr* (Hólar 1396).

isl. översättning. Slutligen torde den s. k. Libellus HELPRICI¹ ha varit använd.

Emellertid ge dessa källor oss icke tillfredsställande förklaring på alla vår traktats egendomligheter. Tidigare har jag sammanfattat, vad vi kunde sluta om tillvaron av ännu en källa sålunda: det kan upplysas, att den använt de äldre grekiska planetnamnen och icke de internationella, ännu använda mytologiska; att den latiniserat dessa namn och sålunda varit skriven på latin; att den (väl efter orientalisk källa) känt den synodiska månadens rätta längd samt slutligen, att den haft vissa astrologiska uppgifter om planeterna.

Av dessa påståenden måste det näst sista återkallas. Min vän Dr. Arvid Lindhagen — *tolviss madr ok rimkenn* — har påvisat, att jag visserligen har rätt, då jag säger, att uppgiften om den synodiska månaden är riktig „på minuten men icke på sekunden“, men att detta oaktat slutsatsen är förfelad, då de oriktiga sekunderna just utgöra skillnaden mellan den synodiska månaden och den julianska. BJARNE den talvise har sålunda äran icke av någon ovanlig beläsenhet, blott av en väl utförd division med rektion till lägre sorter.

Det må härvid uttryckligen framhållas, att vi icke få lägga vor tids måttstock på detta „lärdomsprov“. En blick på matematikens historia visar, att man i Västeuropa under 1100-talet icke var så synnerligen långt framme i dessa ting. Rím I förräder ingen som helst kunskap om arabiska siffror, och vi få väl tänka oss, att dess förf. tillhört den skola, som ännu räknade med Abacus, det från den klassiska forntiden bekanta hjälpmedlet, om vilket bl. a.

¹ Om HELPRICUS, rättare HEIRICIUS, se TRAUBE, Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichte 18, s. 71 ff. Även här torde benediktinerna ha förmellat.

den i annat sammanhang flere gånger omtalade GERLANDUS skrivit ett litet arbete.¹ Då vi finna, att G. icke vågar ge svårare exempel på multiplikation än uträknandet av antalet söm hos en häst med sex sådana på var fot och icke svårare på division än fördelningen av 120 pärlor mellan 3 flickor, så finna vi, att det nog hörde till den högre matematiken att räkna ut antalet timmar på 12×532 år och att dividera produkten $19 \times 365,25$ med 235.

Rörande detaljerna av jämförelsen mellan vår text och dennas sannolika källor hänvisas till de under texten meddelade övre noterna.

I detta sammanhang bör erinras om det förvånande faktum, att man på Island åtminstone vid 1100-talets slut hade bekantskap med arabisk terminologi, vilket bevisas av de i Cod. L införda glosorna, här upptagna sid. 72. Man torde nästan vara benägen att fråga, om en sådan beröring med österländsk kultur överhuvud är tänkbar på denna tid. Därvid erinra vi om följande omständigheter. Vi röra oss nu på korstågens tid, och då vi sett, hur en intelligent isländare kunnat göra observationer i det heliga landet, så bör han även där kunna ha uppfångat, vad människor hade att tala om. För det andra erinra vi om, att isländska källor, icke blott ARE utan även *Grágás*, tala om en armenisk mission på Island, något som stämmer väl med det faktum, att just 900-talet var en tid av kraftutveckling inom den armeniska kyrkan.²

En annan fråga är, hur den talvise författaren, han må nu ha hetat Bjarne eller ej, har använt sina källor. Någon ren kompilation är arbetet icke; dess plan är ganska enhetlig och då vi i utländsk litteratur

¹ Tryckt Bulletino Boncompagni X, 1595 ff. ² HERZOG-HAUCK, Realencyklopedie für protest. Theologie II, 80.

funnit paralleller, så ha överensstämmelserna sällan varit verbala. Vad stoffet beträffar, så må det förefalla oss främmande, för medeltidsmannen var det icke så. Det finnes knappast tillräckligt skäl att supponera, att någon annan källa legat uppslagen på författarens bord än kalendarium och påsktabell. Vad som meddelas utanför dessas innehåll är icke synnerligen mycket, det lider ibland av luckor, som lika väl kunna bero på författarens bristande minne som på avskrivares slarv, och det tillhör i allmänhet *Commune bonum*. Någon översättning är arbetet knappast heller, åtminstone har det icke lyckats mig att uppspara något original. Erkännas må, att det sistnämnda argumentet icke är bindande. Jag vill därför taga till ett annat. Detta ligger i stilen.

Möjligen finner läsaren det underligt, att man kan tala om stil i ett arbete som detta, och ordet får icke fattas i något slags estetisk mening. Men NYGAARD har visat, att inom isländsk litteratur finnas två syntaktiskt skarpt skilda stilriktningar, den ena utgående från det talade modersmålets eget bruk, den andra rikligen inblandande latinismer icke blott i ordförrådet utan särskilt i satsbyggnaden.

Den lärda stilen börjar redan på 1100-talet eller omkring 1200 göra sig gällande. I de prov ur tvenne urgamla homilieböcker, en norsk och en isländsk, från den bevarade litteraturens allra tidigaste år, som pläga meddelas som exempel på skillnaden mellan isl. och fornnorska,¹ finna vi följande syntaktiskt sett identiska sats i början på båda: *En þat er (es) vitanda, at allt má andlega merkiask ok fyllask í os*. Redan dessa få ord innehålla tvenne för den folkliga stilen alldeles eller nästan främmande uttryckssätt: formen på *-sk* i rent passiv betydelse och

¹ T. ex. NOREEN, De nord. språken. Stället finnes i både den isländska och den fornnorska homilieboken.

pres. part. använt såsom latinskt gerundivum. Man behöver icke leta länge i vår text för att få exempel på alldeles avvikande uttryckssätt. Jag anför ur § 3: *þat þarf fyrst at vita*, där vi ha den för äldre nordiska språk så ytterst karakteristiska vändningen med subjektslös sats och aktiv infinitiv, som då lätt ersätter passivet. Närsläktat är följande: *Imbrudaga of haust skal halda afvalt á fimtu viku*, alldeles analogt med t. ex. VGL I: *Kirkiu garð skal skipa bola mælli*. Det är tydligt, att saken kräver en undersökning, och vi skola anföra ännu några fakta. Vi följa därvid NYGAARDS framställning av kännetecknen å de olika stilarna. Den lärda stilen begagnar presens-participiet i långt större utsträckning än den folkliga. Den sistnämnda låter det företrädesvis stå som apposition till subjektet och använder det företrädesvis i fråga om verb, som hänföra sig till subjektets ställning i yttre, lekamligt hänseende. Några hårda participalkonstruktioner finnas knappast i Rim I.

Icke heller finna vi någon form på *-sk* i rent passiv betydelse, d. v. s. så, att en agent låter tänka sig. En del verb på *-sk* förekomma ju, t. ex. *hefiask* § 34 (och en mängd andra ställen) börja; *mætask* § 41 (reciprok bet.); *vinzk* räcker till § 41; *kømsk* kommer § 44; *snýsk* vänder sig § 66; *nalgask* § 75; *standask* åmot stå mitt emot varandra § 71.

Som tredje kännetecken på lärd stil framhåller NYGAARD de kasusböjda relativpronomen, varmed man sökt ersätta latinets relativ, därvid lämnande den folkliga stilen, som nöjt sig med blott partikeln *er*.¹ En något senare tid tillhör bruket av frågande pronominer i relativ användning. Men redan homilie-boken har den mera primitiva metoden att tillfoga ett determinativt pronomen, vars kasus beror på satsställningen i bisatsen, t. ex. *úsiðsqmum, þeir er*

¹ NYGAARD, *Norrøn syntax*, § 264.

fríð hafa meðal sín. Att vi icke påträffa den yngre utvecklingen, kan icke förvåna; märkligare är, att icke heller det äldsta skiktet av nybildningar möter i Rim I. Det föreligger i skriften egentligen blott en enda relativ satsfogning av anmärkningsvärdare art, nämligen: *Enn eru þannur höfuðnófn á þessum stjórnnum, þau er við þær vóru kendir dagar í hverri viku at heidnu tali,* § 79. Relativsatsen är ju något klumpigt ihopkommen. Den är genom två pronominer sammanbunden med sin huvudsats, dels med *þau er*, som syftar på *höfuðnófn*, dels med *þær*, som syftar på *stjórnnum*.¹ STEFAN BJÖRNSSON översätter: *illa scilicet, a quibus . . . denominati sunt dies septimanæ*, vilket nog ger huvudmeningen, men icke förklarar konstruktionen. Snarast finge man översätta: sådana, att efter dem uppkallats dagarna i veckan.² I varje fall visar satsen icke någon uppövad färdighet att på isländska återge latinska relativsatser, och då denna relativsats står ensam, kan den icke jäva vårt omdöme, att boken i denna punkt är skriven i folklig stil.

Väsentligen till den lärda stilen hör även med vissa inskränkningar användningen af akkusativ med infinitiv, resp. i passiv sats nominativ med infinitiv.³ I Rim I är egentligen blott en enda hithörande konstruktion att anteckna, nämligen efter verbet *telia* i bet. beräkna (*computare*, § 19): *i pacta tólu er þá talit tungl koma*, i epakräkningen räknas nymåne inträda, då . . . Detta går väl sannolikt tillbaka på något latinskt uttryck, men det är för litet att stämpla

¹ En emendation med struket *þær* kunde vara lockande, men den saknar varje stöd i handskrifterna. En i någon mån liknande relativsats finnes hos ARE IB kap. 9. *Sá maðr, es þat vas almælt, at mildastr væri.* ² Jfr. NYGAARD, a. arb. § 256 d. ³ Här om är även att jämföra GRIMBERG, i Arkiv f. nord. fil. XXI, som behandlar svenskt material.

stilen som väsentligen lärd, latiniserande. Ännu säk-
rare föreligger ett genuint isl. uttryck i Odda tala:
Lét han þá dag upp koma etc. (§ 64). En del ut-
tryck, som förefalla direkt översatta utan att därför
egentligen vara oidiomatiska skulle väl ytterligare
kunna påpekas, t. ex. *Ef þú vill vita* § 23, som mot-
svarar det i komputistisk litteratur så vanliga *Si vis
scire*. Men resultatet av undersökningen blir i alla
händelser, att språket i Rim I är i högst anmärk-
ningsvärd grad fritt från lärd stil i syntaxen. Skrif-
ten synes härröra från en man, som var van att
muntligen på sitt modersmål behandla hithörande
ämnen, måhända rent av däri meddela undervisning.
Den kan icke gärna vara en översättning av ett enda
latinskt original och nästan ännu mindre en ren kom-
pilation, där de många ovan nämnda källorna legat
på skrivbordet och omväxlande använts. Den torde
vara skriven av en man, som efter rätt omfattande
studier hade det mesta av stoffet i sitt minne, i de
flesta fall blott vädjade till ett kalendarium och en
talbyrding och blott i undantagsfall slog upp något lärt
arbete i ämnet. Vårt här givna omdöme jävas icke
av en blick på ordförrådet. Det är ju klart, att äm-
nets behandling krävt upptagandet av ett rätt stort
antal lånord ur den latinska kalendariska litteraturen.
De upptagna behandlas på olika sätt.¹

Alldeles oförändrade, dock delvis med isländsk
böjning, användas månadsnamnen och en del för den
komputistiska teorien nödvändiga ord, t. ex. *regulares,
concurrentes* m. fl. Märk den underliga sammansättnin-
gen *concurrentes old*. Om de grekiska planetnamnen
har redan talats.

I modifierad form förekommer *paktar* = *epactæ*.

¹ Om de lånade termerna och de inhemska se ytter-
ligare nedan „Några grammatiska iakttagelser“.

Den här föreliggande aphæresis är kanske av engelskt ursprung, jfr. *postoli* 'apostel', *pistill* 'epistel'.

Översatta äro till en början namnen på stjärnbilderna i zodiaken, vilket synes ha vunnit föga efterföljd hos den följande tiden, då handskrifterna förklarar de isl. orden med motsvarande latinska och då Rím II återgått till dessa. För stjärnbilden *Leo* har använts en på pass obekvämlig benämning som *ett óarga dýr*, varigenom lånordet undvikits. Likaså översättas de ur okänd källa hämtade astrologiska namnen på planeterna.

Vår granskning ger sålunda det resultat, att Rím I, som dock behandlar ett i hög grad kosmopolitiskt ämne, i anmärkningsvärd grad hållit sig inom den folkliga stilens ramar. Detta skall även kunna sägas om Rím II (huvudpartiet), men en jämförelse med Rím III, sådan denna skrift något längre fram skall skildras, torde ge läsaren ett förstärkt intryck av riktigheten i vårt påstående.

Några ord böra i detta sammanhang sägas om de stycken, som vi intagit såsom Tillägg till Rím I. De äro alla av det skäl medtagna, att de från början stått i ett mycket nära handskriftligt sammanhang med vår äldsta handskrift av Rím I, nämligen L, se därom nedan. Men det bör betonas, att sammanhanget gäller just handskriften, icke själva urskriften. Kalendariet i AM 249 I, fol., är skrivet av samma hand som L, men dess gyllentalsanordning i December månads början är en annan än den, som ligger till grund för Rím I, se s. 17 med not 3. Den medtagna påsktabellen är sakligt nära besläktad med Rím I, men den härstammar från ett original med delvis annan skrivsed, troligen ålderdomligare. Särskilt använder den *w* i stor utsträckning, vilket blott i enstaka fall förekommer i L, och den har använt formen *ondórðr* mot L:s *ondverðr*. Den upptager f. ö. *regulares pasche* och *prikstafir*, vilka ej behandlas i Rím I.

Detta oaktat gruppera sig tilläggen naturligt omkring Rím I. De tillhöra alla en tid, innan SACROBOSCO blev känd på Island, och de ge belysande bidrag till Rím I:s historia, upplysningar såväl om dess tillblivelse som om de följande årtiondenas ställning till arbetet. Säkerligen framträder allt detta tydligare i vår upplaga, än det skulle gjort, om de nämnda tilläggen införts bland de stycken, som vi ur yngre handskrifter sammanfört i *Efterslæt* vid upplagans slut.

III. RÍM II.

Såväl BEDA som övriga västerländska författare saknade kännedom, åtminstone närmare sådan, om den grekiska astronomiens huvudverk, PTOLOMEUS Μεγάλη σύνταξις, vanligen kallad Almagest, vilken däremot för araberna var en huvudkälla, som flitigt användes och därjämte lades till grund för kortare framställningar, bland vilka den s. k. al FERGHANI, i Västerlandet kallad ALFRAGANUS, var den mest spridda. Det var i andra hand, genom översättningar från arabiskan, som den grekiska astronomien fick sin renässans.

Små ansatser spörjas på 1100-talet, exempelvis med en översättning af al FERGHANI 1134. Ett nedan citerat arbete av JOHANNES DE ALTA VILLA, som tillhör tiden omkring 1184, och som åtminstone senare har använts på Island (se Rím II, s. 103), citerar ALFRAGANUS och förträder bekantskap med arabisk terminologi, t. ex. ordet *zenit*. Då vi emellertid icke veta, hur snart JOHANNES blev bekant på Island, kunna vi icke med hans hjälp få klart, när man där började få kunskap om arabisk astronomi. Ett sannolikhets-

skäl för att det skett redan ganska tidigt anföres nedan. Men vi böra hålla fast, vad vi förut erfarit, att isländarna i förvånande hög grad följde med sin tid och att vi redan på 1150-talet hade en isländsk man i Palestina, som därnere visade prov på sitt intresse för astronomisk observation. Det blir under dessa förhållanden mindre överraskande, att vi redan i den äldsta handskriften av Rím I, i de där tillagda glosorna, finna ett flertal för övrigt i medeltidslitteraturen ganska ovanliga arabiska glosor medtagna, se s. 72.

Den verkliga astronomiska renässansen kom emellertid först senare. Det var Pariseruniversitetet, som intresserade sig för saken, och det mesta åstadkoms genom en liten astronomisk lärobok „Tractatus de Sphæra“ av JOHANNES DE SACROBOSCO, vilken c. 1233 sammanställde de viktigaste astronomiska satserna i lättfattlig form. SACROBOSCO utgav också en liten handbok i tideräkning „Computus“, vilken citeras i 1812, bl. 10 v. = vår upplaga s. 257. Här uppges förf. ha levat i början av konung Magnus Lagaböters tid, vilket torde vara oriktigt, men stämmer med en uppgift i Annales Regii och Flatö-bokens annaler, att han dött 1265.¹ Det föreligger sålunda direkta bevis, att SACROBOSCO varit känd på Island c. 1280, då vår annaltext anses ha tillkommit.

Härtill komma en del indirekta men mycket starka indicier. Det är SACROBOSCOS sifferformer, som användas i den isl. avhandlingen om „Algorismus“ = positionsaritmetik, som är utgiven i Hauksbók och även föreligger i handskrift just i 1812. Och det var en nordbo (dansk), PETRUS DE DACIA,

¹ *O(biit) magister Johannes comptista de Sacrobosco i Paris.* Det vanligen uppgivna året är 1256, vilket skall ha stått på hans gravskrift, av vilken två i övrigt olika lydelse anföras. CANTOR a. arb. III, 80.

som blev SACROBOSCOs förste mera kände kommentator och en fortsättare av hans aritmetiska forskning. Vi få ett par intressanta inblickar i de vid Pariseruniversitetet av nordbor drivna studierna, som här måste i korthet meddelas.

Den första uppgiften utgöres av innehållsförteckningen (och innehållet) i tvenne gamla, från Danmark härrörande handskrifter av kalendariskt innehåll. Först bland dessa nämna vi det s. k. „Petrus de Dacias kalendarium“ = Ny Kgl. Saml. 275 a 4to på det Kongelige Bibliotek i København.¹ Det finnes en slags tradition, att handskriften varit i Petrus ägo. Saken kan, såsom ELLEN JÖRGENSEN, [Dansk] Hist. Tidskr. VIII. Række, 3, s. 255, framhållit, ingalunda anses bevisad. Men värre är, att det kalendarium, som finnes i boken och som i dess innehållsförteckning kallas Petrus de Dacias kalendarium, bevisligen icke härrör från Petrus.² Det är nämligen samma kalendarium, som i andra källor, delvis nämnda här nedan, uttryckligen uppges vara författat av ROBERT GROSSETESTE, vanligen kallad (Venerabilis) Lincolnensis. Det nya i detta kalendarium är dess förbättrade månkalender. Det tar systematiskt hänsyn till skottdagen och får fördenskull i stället för den vanliga enkla gyllentalsraden med 19-årig cykel upptaga fyra rader „Quatuor cycli naturalis computi“ med 76-årig cykel. Härvid har den gamla ordningen att räkna lunationerna till omväxlende 29 och 30 dagar övergivits, de räknas nu i timmar resp. 29 d., 12 timmar och 29 d. 13 t. Vidare har man sökt rätta uppgifterna, så att de i kalendern upptagna månskiftena skulle

¹ Ryggtiteln är: *Varia argumenti astron. et computist. Cod. membr.* Handskriften tillhör nu Den permanente Udstilling under nr. 769. ² Av största vikt vore en undersökning av marginalierna i de nordiska handskrifterna av Sacrobocos arbeten. Måhända föreligga här Petrus de Dacias förarbeten.

stämma med de verkliga konjunktionerna. En undersökning, som gjorts av Lindhagen och framdeles torde komma att publiceras, visar, att de uppgivna månskiftena flyttats i allmänhet 2 dagar. Att PETRUS verkligen utarbetat ett kalendarium, som var byggt på ROBERTS, men avsåg att rätta fel i detta, är alldeles säkert. Jag känner handskrifter därav, en fransk, Cod. Havn, Thott 240 fol. (Udst. 752), och en latinsk, Cod. College of Arms nr. 20, i London, även i fotografi på det Kongelige Bibliotek i Köbenhavn, med titel *Calendarium Magistri Petri de Dacia*. En jämförelse mellan dessa visar, att PETRUS DE DACIA beräknat sin månkalender för en senare epok, något efter 1300, och att han med bibehållande i huvudsak av ROBERTUS' uppställning sökt vinna ännu större noggrannhet, i det han (mer pedantiskt än vetenskapligt) uppger månskiftena icke blott på timmen utan på kvarten.

Alltså vi veta, att en nordbo varit djupt inne i tidens kronologiska strävanden, så långt komma vi, knappt längre. För att återvända till 275 a, så är det av dess annotationer klart, att den tillhört en person, som studerat i Paris och hyst intresse för danska kamrater och danska helgon.¹ Boken innehåller följande: Bl. 1—10 Algorismus (av SACROBOSCO, med en del mariginalier), Bl. 11—30 Sphæra (av densamme), Bl. 31—63 Computus (av densamme, trots innehållsförteckningens titel *Computus major*, som brukade tilläggas ett arbete av CAMPANUS), bl. 64—74 *Tractatus quadrantis* (enl. uppgift i det Kongelige Biblioteks katalog över sin utställning av ROBERTUS ANGLICUS från Montpeiller), bl. 73—74 *Tabulæ solis* (tabeller över solens ställning, hänfödda till åren 1292—1295), härtill komma en del andra tabeller med förklaringar samt sist „*Petrus de Dacias Kalendarium*“.

¹ Kalendariets historiska mariginalier äro avtryckta av Langebek, *Scriptores rerum danicarum VI*, s. 260 ff.

En systerhandskrift av stort intresse har „Petrus de Dacias Kalendarium“ i den volymn i Stockholms Kungliga Bibliotek, som förvaras under den av HYLTEN-CAVALLIUS skrivna titeln „Astronomical tracts“ och har nr. XII i STEPHENS katalog över engelska handskrifter (utgiven av Svenska Fornskriftssällskapet 1846). En anteckning på första sidan kallar den *Liber fratris Johannis*. På Københavns Kgl. Bibl. är den tillgänglig i en utmärkt fotografisk reproduktion (vitt på svart) i en volymn med titel „Roskildekalendarium . . . (Cod. Holm. Steph. XII)“. Vi kalla den här StE 12. Den är sammanbunden av handskrifter, vilka från början varit skrivna av olika händer, dock har en hand skrivit det mesta, men alla partierna ha, trol. vid slutet av 1300-talet, försetts med rubriker av samma hand eller åtminstone skola och väl redan då varit sammanförda. Innehållet utgöres av astronomiskt, företrädesvis kalendariskt stoff. Dess huvuddel utgöres av de redan nämnda SACROBOSCO-skrifterna: Algorismus (bl. 15 r.—23 v.), Sphæra (bl. 23—40 v.), Computus, defekt i slutet (bl. 41—66 v.), vidare Tractatus quadrantis, defekt i början (bl. 67—71 r.), Tabulæ solis (71 v.—73 v., här icke förda till bestämda år), samt slutligen utöver 275 a Astrolabium Messehalis (bl. 74 r.—99). Detta förefaller att från början ha hört samman i en enda kodex. Före detta är dock inbundet en del annat, vars viktigaste del utgöres av ett kalendarium, som förtjänar en närmare uppmärksamhet. Det är nämligen alldeles klart, att kalendariet redan från början varit skrivet för dansk räkning och framgent förblivit i dansk ägo. Dess helgonlängd upptager med första hand inskrivna namnen på Knut Lavard (d. $\frac{7}{1}$, $\frac{25}{6}$ ¹), Ketill ($\frac{11}{7}$) och Olov ($\frac{29}{7}$), med rött, alltså som stor fest; det är väl slumpen, som gjort, att den äldre och större

¹ Felaktigt „regis“.

Knut (^{10/7}) kommit in efteråt. En *cisio-janus*, skriven nedtill på de olika månadernas sidor, med samtidig hand, upptager de flesta av dessa nordiska helgon. Härtill komma viktiga marginalier, däribland en vid november månad om mordet i Finderup lade 1286, samt en vid den 12. juni om reliquiæ roskildenses. Ett par yngre anteckningar kunna här förbigås.¹ Kalendariet har ett med 275 a gemensamt intressant drag. Utom de vanliga kolumnerna innehåller det fyra sådana med den gemensama rubriken „Quatuor cicli naturalis computi“. Dessa innehålla en omräkning av tiderna för månskiftena med enligt tidens observationer omräknad utgångspunkt. Härvid äro liksom där lunationerna räknade, icke på det gamla sättet till omväxlande 29 och 30 dagar, utan till resp. 29 d., 12 timmar och 29 d., 13 timmar, varigenom bl. a. onöjaktigheten med den försummade skottdagen avhjälpes. En del av detta kalendariums nyheter möta även i det i Breviarium Nidarosiense tryckta kalendariet, där dock en avsevärd förenkling ägt rum.²

Den gamla gyllentalsraden måste naturligtvis bibehållas för påskberäkningens skull,³ och vi finna i StE 12 (ej 275 a) den sällsynta men Rim III (§ 4) förutsatta anordningen med en *hallendis tala*, en extra gyllentalsrad för tiden 3.—24. februari. Vidare

¹ Den viktigaste är måhända anteckningen på sista sidan om Drottning Kristinas död 1521, samt om hennes, Konung Hans' och den späde sonens gravplats. Möjligen ge dessa uppgifter vid handen, att kalendariet tillhört franciskanerna, som Kristina ombuldade. ² Detta gäller de nya gyllentalen. Ordagrant återkomma verserna över varje månad. ³ Ett par alldeles oväsentliga varianter fränses. I Åbomissalet skiljas raderna så, att den ena kallas Aurei numeri pro primatione, d. v. s. för de af kyrkan beräknade gyllentalen (*hvé telia skal*, Rim II, § 130), den andra Aurei numeri pro incensione, för den verkliga nytändningen (*hvé er*, a. st.).

anges påskterminerna vid sina resp. data för de olika åren.

Kalendariet föregås av en beskrivning „Canon in Kalendarium venerabilis episcopi Lincolnensis“, upptagande bl. 1 r. i handskriften. Med „Episcopus Lincolnensis“ avses som nämnt ROBERT DE GROSSETESTE, biskop och kanslär vid Oxfords universitet († 1253), vars viktigaste insats i kalendariets utveckling är det nyss omtalade försöket att i en 76-årig cykel noggranare, än förut skett, bestämma månskiftena, därvid hänsyn togs till den faktiska förskjutning, som verkställda observationer uppvisade.¹

En uppgift i de här liksom i handskriftens övriga partier och i 275 a talrika randglossorna anger 1292 såsom fast punkt för vissa beräkningar vid användningen av „Cyclus naturalis“. Jag erinrar om den historiska randanteckningen från 1286. På ett ställe beräknas gyllentalet för „annus presens“ 1281. Efter kalendariet följer en tabula Gerlandi, en påsktabell med *prikstafir*, men med den utom Island vanliga utgångspunkten 1045, benämnt 1044 alldeles som i 275 a och i den på s. XIX f. nämnda Wienhandskriften. På bl. 8 v.—13 finnes en skrift: *Computus manualis Magistri Baldowini de Mardocho*, den är av intresse för Rím III. Slutligen följer på bl. 13 v.—14 v. en skrift med rubrik: *Incipiunt compotes(!) tabularum Fnugonis et Bede*. Även denna har betydelse för Rím III.

En tredje uppgift utgöres av Uppsalakaniken Hemings testamente av 1299, infört i *Diplomatarium Svecanum* under nr. 1271. Heming har ägt bl. a. följande böcker: *Theorica planetarum*, *Tabulæ Toletanæ*, *Geometrica cum commento Campini*, *Algorismus*, *Liber*

¹ Se ytterligare KALTENBRUNNER, *Sitzungsberichte der Wiener Akademie der Wissenschaften*, Hist.-Phil. Klasse, 82, 304.

de quadrante (jämte en kvadrant), Algorismus, Computus och Sphæra, Liber Phisicorum och Mappa mundi. De flesta av dessa böcker kunna säkert beståmmas. Att Algorismus, Computus och Sphæra äro SACROBOSCOS så benämnda arbeten, behöver knappast betvivlas. Theorica planetarum är ett så benämnt arbete av GERARDUS CREMONENSIS (d. y., möjligen en son av Ptolomeusöversättaren, även kallad GERARDUS DE SABIONETTA); detta arbete förekommer i senare tid ofta tryckt tillsammans med Sacroboscus Sphæra. Tabulæ Toletanæ äro mer kända under namnet „De alfonsiska tabellerna“. Någon CAMPINUS är icke känd i matematikens historia, men så mycket mer en CAMPANUS (en tid kanik i Paris), vars kanske viktigaste arbete är en kommenterad edition av EUCLIDES Elementa, vilket arbete utan allt tvivel här avses. Vilken världskarta som avses med Mappa mundi, är icke gott att avgöra; en sådan finnes som bekant i Cod. gl. kgl. sml. 1812, publicerad i Antiquités Russes. Liber de quadrante är väl identisk med den ovan nämnda Tractatus quadrantis.

Såväl Heming som Petrus de Dacia voro samtida med vår förf., vars arbete vi lätt nog kunna datera på ett ungefär. Terminus ad quem utgöres av de äldsta handskrifternas ålder. C innehåller annaler, som gå fram till 1305 (då blott första handen tages i betraktande). Den är säkerligen skriven vid nämnda tid, och fragmentet N är av ungefär samma ålder. Terminus a quo ges av § 4, där skillnad göres mellan gammalt och nytt alting. Om här icke föreligger interpolation, vilket man nog ej har något skäl antaga, då stället återfinnes i tre knappast särskilt nära besläktade handskrifter, så ha vi här ett klart bevis på, att texten är författad efter de lagändringar, som enligt annalerna genomfördes 1271. Det framgår av våra förteckningar, att vid denna tid

nästan alla viktigare astronomiska och matematiska samtida arbeten redan hunnit till Norden.

Att Rim II verkligen är att betrakta just som en frukt av den arabiska astronomiens inflytande, ligger i öppen dag. Vi ha i noterna på många ställen kunnat hänvisa till parallellställena hos SACROBOSCO. Mest bevisande är kanske det ställe, där ekliptikans oblikviteten anges med två värden, ett efter PTOLOMEUS och ett efter en „ALKINEAN“, som måste vara kalifen ALMANON, Harun ar Rachids son. Se noterna till § 63. Även den i denna upplaga för första gången tryckta framställningen av klimaten¹ talar i samma riktning. Där upptagas 7 „climata“ liksom hos SACROBOSCO. Hade förf. känt PTOLOMEUS i första hand, så hade han säkerligen gått längre än till norra Tyskland, ty PTOLOMEUS har uppgifter om ett klimat, som går över „okända skytiska folk“, och i vars förhållanden en isländare lätt kunnat igenkänna förhållandena på sin fäderneö. Till övriga källor skola vi senare komma. Redan här bör dock nämnas, att det är Sphæra = astronomien, icke i nämnvärd mån Computus, som blivit använd i den sammanhängande uppsatsen. Den senare fann väl isländaren innehålla föga för honom nytt, och den kommer först till användning i de lösryckta anteckningarna efter § 76 (t. ex. § 123).

För lokaliseringen av Rim II ha vi goda hållpunkter i de uppgifter om tidvatten, som verket innehåller. Ebb och flod bero på månens kulmination: passage genom meridianen, och om hela jordytan vore ett enda hav, skulle böljan alltid vara högst just vid nämnda passager. Emellertid äro förhållandena i verkligheten betydligt mer invecklade, floden kommer vid de flesta orter åtskilliga timmar senare än månens meridianpassage; skillnaden kallas hamntid. På

¹ Se sid. 110 ff.

Island är vattnets höjdskillnad vid olika tidvatten mycket betydande och av stor praktisk betydelse.¹ Iakttagelser böra följaktligen tidigt ha gjorts.

En tabell för ebb och flod på någon isländsk ort ha vi redan från 1500-talet i AM 249 g, fol. Tabellen återges icke här, däremot kan det ha ett visst intresse att se, hur förf. söker ge anvisning på uppgifternas uträknande: *Skrífa fyrst aldr tunglsins. Multiplicéra eðr margfalda þat með 4. Dividéra eðr skipt því síðan með 5; hvat sem þá verðr afgangs, þar skal leggja til 5, og verði þá eptir 1 eðr 2, sem ecki verðr dividérat með 5, þat merkir minuttur 12; verði 2, þat merkir 24 minuttur.*

I denna redogörelse är 5 = hamntiden för den avsedda orten. I övrigt går beräkningen ut från, att månens kulmination kommer 48 minuter senare för varje dygn. Denna approximation är något klumpig; den förutsätter, att varje månmanad vore 30 dagar, vilket icke är fallet; den är ju något över 29^{1/2}. Emellertid kunna vi med för våra ändamål tillräcklig noggrannhet uträkna ebb och flod enligt en med den anförda nära besläktad formel, där vi blott taga 49 minuter mellan kulminationerna en dag och vid ungefär samma tid följande dag. Vi beteckna med:

H hamntiden för en given ort;

F flodtid " " " dag;

E ebbsid " " " "

M månens ålder = antalet dygn sedan senaste verkliga nymåne.

M' den cykliskt beräknade månålder, som man fick ur de äldre kalendarierna. Därvid få vi för 1200-talet ekvationen

$$(1) M = M' + 3 \text{ eller } = M' - 27.$$

¹ Se KÅLUND, Hist.-topogr. Beskrivelse af Island passim (Registret under Ebbe).

Mellan ebb och flod förflyta i runt tal 6 t. 12 minuter. Därav

$$(2) E = F \pm 6^1$$

Vid nymåne inträffar flod ungefär H timmar efter kl. 12 på natten, här betecknat kl. 0; då få vi för följande dagar

$$(3) F = H + \frac{49}{60} \cdot M.$$

Med hjälp av dessa enkla ekvationer skola vi senare söka beräkna hamntiden för den ort, där Rím II är skriven eller åtminstone dess observationer angående ebb och flod gjorda. Först måste vi dock lämna några uppgifter om tidvattensförhållandena på Island.² I stort sett kan man tänka sig, att Island omflytes av en stor flodbölja, som hinner ön runt på 12 timmar. Hamntiden växlar sålunda i högsta grad. Den är på vissa ställen på östkusten nära 0 (Nes, Lodm., 20 m.) På sydkusten är den omkring 4 timmar, t. ex. Eyrarbakki 4 t., 25 m., dock vid Íngólfshöfði ungefär som i Reykjavík. På västkusten anteckna vi följande hamntider: Hvalfjord 5 t. 7 m., Reykjavík 4 t. 58 m., Snæfellsnes 5 t. 45 m., Ólafsvík, ytterst vid södra Breidifjord, 5 t. 2 m., Stykkisholm (Helgafell) 5 t. 36 m., Flatö 5 t. 32 m., Vatneyri (Patreksfjord) 6 t. 5 m., Þingeyri 6 t. 30 m., Ísafjord 7 t. 4 m., Reykjarfjord 8 t. 39 m. o. s. v.

¹ Egentligen skulle man sätta 6 t., 12 min., ty de två lågvattnen komma icke på samma minuter utan med en skillnad av 24 ($24\frac{1}{2}$) min. Emellertid ha alla de begagnade uppgifterna försummat denna lilla skillnad, och vi få genom att använda jämt 6 ett lämpligt närmevärde. ² Uppgifterna ur „Den islandske lods“, 1911. Tillräckliga uppgifter finnas i den isl. almanackan, men här äro uppgifterna beräknade efter isländsk medeltid; det är naturligtvis ortens egen efter solen beräknade tid vi ha i våra källor, och denna måste sålunda beräknas, om almanackans uppgifter användas.

Då vi nu skola söka efter dessa uppgifter tolka angivelserna om ebb och flod i Rim II, så måste vi först taga hänsyn till textkritikens resultat. Vi gå ut från § 30, som finnes i handskriften C och således med säkerhet kan antagas vara ursprunglig. Där uppgives, att flod råder, då månen är i öster eller väster, men däremot ebb, då den är i norr eller söder. Detta ger alldeles säkert 6 timmars hamntid, och uppgiften förefaller att vilja vara mycket exakt, då den talar om *nordri ok sudri miðju*. Men den motsäges av uppgiften om södra Island, ty till 6 timmars hamntid komma vi först på Västlandet bra långt upp åt norr. Vi få nog antaga en onöjaktighet, denna kan då tänkas gå upp ända till hälften av det minsta mått, som vid tal om väderstreck är på tal, den s. k. *ætt*; en *ætt* svarar mot i medeltal 3 timmar i tid; felet alltså intill $1\frac{1}{2}$ t. Vi kunna sammanjämka de två uppgifterna, om vi antaga, att § 30 avser 5 timmars hamntid. Något mer invecklad är uppgiften i § 31. Men vi få lätt fram, att om månen är 3 å 4 dagar gammal, cykliskt beräknat, då är ebben vid non = kl. 3. Vi insätta i formeln medeltalet $M' = 3\frac{1}{2}$, varav fås $M = 6\frac{1}{2}$, $E = 3$, $F = 9$. Vi få sålunda: (3) $9 = H + \frac{49}{60} \cdot 6\frac{1}{2}$. Om denna ekvation löses med avseende på H, så få vi $H = 3$ t., 42 m. Den andra uppgiften i § 31 är icke tilltalande att använda, då den måst restitueras; den är f. ö. en självklar följd av den första, ty efter sju dagar ha ebb och flod ungefär bytt plats. Slutorden ge å nyo 6 timmars hamntid.

Uppgiften i § 18 synes böra behandlas med en viss försiktighet, då den verkar mer teori än observation. Likaså böra vi med försiktighet behandla uppgiften i den troligen interpolerade § 24. Enligt denna inträffar ebben vid middag eller midnatt, då det är ny- eller fullmåne. Detta ger ånyo 6 timmars

hamntid. Men det är att märka, att här även talas om springfloden, och denna inträffar på Island 1 à 2 dagar efter ny- och fullmåne. Motsägelsen är icke olöslig, ty vår författare räknar, att både ny- och fullmåne vara i tre dagar. Sätter man in den sista av dessa, dagen efter verklig ny-, resp. fullmåne, så får man minska hamntiden med 49 minuter och kommer ånyo till omkring 5 timmar.

Resultaten växla således mellan omkring 6 och omkring 4 timmar. Vi få ju vara beredda på icke så små möjliga fel, då väderstrecken tagits utan kompass och tiderna utan ur. Medeltalet 5 kommer nog det rätta ganska nära. I alla händelser förbjuda tidvattensuppgifterna, att vi skulle kunna tolka *sunnan við Island* alldeles strängt såsom vid Islands sydkust. Felen i tidvattensuppgifterna bli då allt för stora, och isländskt språkbruk medger en vidare tolkning (inom Sunnlendinga fjórðungr).

Söka vi då, var vi skola antaga, att beräkningen kan vara gjord, så få vi nog stanna vid södra delen av Faxaflói, m. a. o. trakten omkring nuvarande Reykjavik. Ju längre därifrån vi komma åt norr, dess svårare blir det att få överensstämmelse med orden om södra Island; ju längre vi villa flytta oss mot sydkusten, dess svårare blir det att få överensstämmelse med uppgifterna om de observerade tiderna för tidvattnet. Reykjavik självt spelade under medeltiden icke någon sådan roll, att vi kunna tänka på den orten; men så mycket lättare stannar tanken vid det närbelägna Viðey kloster. Klostret var grundat 1226. Det hade säkerligen vid ovan angivna tid en blomstringsperiod, då det var där, som Gissur Jarl anlade „kanikdräkt“ 1267.¹ Från senare tid är klostret känt som ett av de rika, troligen hade det resurser nog för att skaffa den litteratur och

¹ Gottskalks annal.

övriga hjälpmedel, som förutsättas för utarbetandet av Rim II.¹

Några indicier, som skulle tala emot den nu givna lokaliseringen, låta sig knappast uppvisa. Förf. känner till midnattssolen, men han talar icke om den i sådana ord, att man har anledning tro, att han skulle ha tillfälle se den årligen i sin bemort. Snarare kunna ordalagen sägas tala i motsatt riktning. Han talar även om ODDES observationer på ett sätt, som snarast tyder på att han icke heller anser dem stämma med vad han dagligen kan själv observera. Allt i allt torde vi med stor trygghet kunna påstå, att Rim II författats någonstades i sydvästra Island, troligast vid Viðey. Helgafell ligger nog för nordligt.

Sedan vi sålunda visat, att författaren till Rim II säkerligen hade till sitt förfogande ett ganska välförsett klosterbibliotek, skola vi återvända till frågan om hans källor. Skriften ger själv ledning genom åtskilliga citat, men saken blir något mera invecklad däri-genom, att citaten, då de uppslås, ibland visa sig mindre exakta. Vidare är att avgöra, om citatet beror på direkt beröring med källan eller skett i andra hand. I huvudsak låter sig dock frågan besvara.

Vi erinra om SACROBOSCO, och det återstår blott att tillägga, att vi knappast ha anledning tänka oss PETRUS DE DACIA som förmedlare. PETRUS gjorde sin förnämsta upptäckt på den aritmetiska seriens område; serier förekomma på ett ställe, men ingenting antyder, att vår förf. känt de av PETRUS gjorda på detta område avsevärda förbättringarna i teorien.²

¹ Någon kvadrant har väl klostret icke ägt, då blott norska breddgradsbestämningar förekomma. ² Såväl SACROBOSCOS Algorismus som PETRUS kommentar äro för Dansk Videnskabselskab utgivna av CURTZE. Från filologisk synpunkt måste anmärkas, att utgivaren icke synes ha använt den handskrift av SACROBOSCO, som enligt traditionen tillhört PETRUS. I dennas utförliga randanteckningar skulle

Till huvudkällan, SACROBOSCO, förekomma i Rim II inga citat. Däremot citeras Rim I:s källor BEDA s. 85²¹ och „ELPRICUS“ s. 921.

Icke mindre än tre gånger citeras MACROBIUS. Denne har i sin kommentar till Somnium Scipionis av CICERO lämnat en del astronomiska uppgifter, som under medeltiden åtnjöto ett klassiskt anseende. Det är tydligen kommentaren, som avses av vår förf. med orden *in tractatu philosophie de speris*, ty SCIPIO drömde just, att han fick se världen från sfärerna och höra dessas harmoni. På ett ställe, § 76, har vår förf. uttryckssätt, som tyda på att han känt verba formalia hos MACROBIUS, Somn. Scip. I, 20,20. Dessa verba formalia återfinnas icke hos SACROBOSCO men väl hos VINCENTIUS BELLOVACENSIS, Speculum naturale VII, 13. A priori måste man räkna med möjligheten av ett av VINCENTIUS förmedlat lån, men en granskning av de ställen hos VINCENTIUS, där astronomi och tideräkning behandlas, ger flere karakteristiska olikheter än likheter, och det är sålunda knappast troligt, att VINCENTIUS är förmedlaren. Detta är så mycket viktigare, som V. haft betydelse för tillkomsten av den ungefär samtidiga redaktionen av de utförligare annalerna (Ann. regii och deras grupp). Icke heller hos HONORIUS, som flitigt använt MACROBIUS, återfinna vi just de i Rim II använda ställena. Dessa må i korthet nämnas: § 49 avser Comm. II, 9; § 32 I, 6, 51. Åtskilliga andra överensstämmelser, som icke angivits genom citat, skulle kunna påpekas, men de äro svårigen bevisande, då MACROBIUS varit använd av så många andra och således indirekt inflytande mycket väl kan tänkas. I det hela kan sägas, att omedelbart begagnande av MACROBII kommentar är mycket

möjligen (troligen) kunna uppvisas utkast till den senare kommentaren. Så är förhållandet just vid den aritmetiska serien „progressio“.

sannolikt men ej bevisligt. Vad beträffar samme författares andra arbete, Saturnalierna, kan någon släktskap knappast uppvisas, och arbetet var under medeltiden föga känt.¹

Ett annat citat av intresse återfinna vi § 50 til JOHANNES DE HAVILLA. Den citerade författaren utgav, som vi redan nämnt, omkring 1185 en dikt, däri huvudpersonen Architrenius får uppleva åtskilliga underbara äventyr. När dikten blev bekant på Island, kan jag icke upplysa, men det finnes en omständighet, som gör, att man med säkerhet kan antaga, att den väckt intresse på ön. Ett bland de märkligaste äventyr, som Architrenius upplever, är, att han kommer till ön Thyle, där både Greklands sju vise och åtskilliga andra av forntidens store befinna sig och hålla etiska föreläsningar för besökaren. Det vore väl otacksamt av Thylenserna, om de icke hade återgäldat en dylik uppmärksamhet genom att köpa eller låta avskriva en sådan dikt. Dess innehåll har, såsom ovan nämnts, sin märklighet därigenom, att förf. har känt den arabiska astronomien. Han citerar direkt ALFRAGANUS och använder både ordet *zenit* och en del andra arabiska termer. För vår författares metod är stället karakteristiskt, i det han söker bevisa tillvaron av ett arktiskt land, som förband Grönland och Norge, dels med den inhemska traditionens *visar forn-sögur*, dels med den utländska auktoriteten.

Bland återstående citat avser ett 91,²², Stjörnu-ODDI och ett, 91,²³, SÄMUND den vise, som skall ha meddelat, hur sol och måne gingo upp straxt

¹ I de astronomiska texter, som ingå i Efterslæt fra D (med parallell i G) förekommer ett citat till MACROBIUS, vilket avser Komm. till Sômnium Scipionis, I, 21, 23. Ett stycke i G, som hänvisar till „Tractatus Philosophie“ har kunnat bestämmas såsom byggt icke på M. utan på HYGINUS Poeticon Astronomicum, Lib. IV. Jfr s. 239, resp. 254.

efter skapelsen. Någon anledning att betvivla, att SÄMUND haft det citerade yttrandet, finnes knappast. Det är f. ö. ytterst elementärt till sitt innehåll. Världen ansågs enligt allmän kyrklig teori skapad vid vårdagjämning och påskfullmåne; alltså skulle solen gå upp rätt i öster och månen följande afton likaså.

Utan ledning av citat kan man nog i ännu en del fall med säkerhet bestämma förf:s källor. Så t. ex. förefaller framställningen om *Climata* (s. 110 ff.) att vara en kompilation av uppgifter från SACROBOSCO, *Sphæra*, från BEDA, *De natura rerum* och från MARTIANUS CAPELLA, *De nuptiis Philologiae et Mercurii*. Den sistnämnde citeras jämte PTOLOMAIOS och ERATOSTHENES just för hithörande uppgifter av Reichenaumunken HERMANNUS CONTRACTUS.¹ Något lat. arbete, som gjort just de sammanställningar, vi återfinna hos vår författare, är icke känt. Se f. ö. s. 86, 119 f., 124, 136, 175 ff.

En uppgift, som berett rätt stora svårigheter, är frågan om proveniensen för de elementära satsur proportionsläran, som vi möta §§ 43 och 45. Bland 1200-talets författare på det matematiska området är JORDANUS NEMORARIUS den, som gått djupast in på proportionsläran. NEMORARIUS († 1237) var tysk, och då de övriga källorna härröra från Frankrike och det förfranskade England, skulle ett avgörande bevis för att vår förf. känt även honom, vara av stort kulturhistoriskt intresse. De ifrågavarande textpartierna måste gå i press under en tid, då (del-

¹ Petz, *Thesaurus* III. Frågan, huruvida de arbeten, som förutsätta kunskap i arabiska, verkligen härröra från HERMANNUS CONTRACTUS eller någon senare HERMANNUS, är väl att anse som olöst. Jfr JOURDAIN, *Recherches sur les anciennes traductions... d'Aristote*, Paris 1843, 135 ff. MARTIANUS CAPELLA har vunnit en viss berömmelse såsom den, som först av oss kända författare vetat, att de inre planeterna röra sig kring solen, icke kring jorden. Denna del av hans vetande har icke godtagits av isländarna.

vis på grund av de med kriget följande särskilda förhållandena) NEMORARIUS icke var mig tillgänglig. Sedermera har jag både i Köbenhavn och Stockholm använt boken¹ och därvid funnit följande att notera:

NEMORARIUS älskar en i yttersta grad sammanträngd stil, vår isl. förf. åter tycker om att uttrycka sig klart. Det är således att vänta, att avvikelser i själva uttryckssättet skola förefinnas, även om släktskap föreligger. Vår förf. har icke såsom NEMORARIUS använt bokstäver som taltecken, men icke heller detta hindrar ett samband, helst de ifrågavarande bokstavs-tecknen finnas blott i bevisen, som vår förf. icke medtager. Satsen i § 45 lyder hos Nemorarius så: *Si vnus numerus duos multiplicet, erit productorum et multiplicatorum eadem proportio* (Lib. II, cap. 7). Den i § 43 citerade ($\frac{m}{n} a : \frac{m}{n} b = a : b$) finnes också, något gälligt uttryckt: *Si quote partes totus totius² tote³ partes fuerit detractus detracti: erit residuus residui tote³ partes, quote totus² totius²* (Lib. I, cap. 22). Det förefaller verkligen troligt, att vår förf. känt NEMORARIUS.

En uppgift av alldeles särskild vikt vid kritiken av Rím II är bestämmandet av arbetets ursprungliga omfång. Om man läser ett stycke av arbetets tidigare delar, därvid förbigående de interpolationer, som i upplagen inklamrats, så får man ett bestämt intryck av att ha för sig en ingalunda illa planlagd enhetlig framställning, vars huvuduppgift ligger på det astronomiskt-geografiska området. Läser man ett motsvarande stycke i arbetets slut, så blir intrycket ett annat. Här är tideräkningen huvudsak, och planlösheten faller med stor skärpa i ögonen. Vi ha i bör-

¹ JORDANUS NEMORARIUS, Arithmetica, decem libris demonstrata, Paris 1496 (i sammelband). ² *Totus* = hel. ³ *Totus* = 'den så mångte' förhåller sig till *quotus*, som *tot* till *quot*.

jan en verklig avhandling i astronomisk geografi, i slutet en löst hopkommen anteckningsbok i *Computus ecclesiasticus*. Undersöker man närmare, så förefaller gränsen att gå tämligen skarp efter § 76. Nya källor inkomma, särskilt hela apparaten med minnesverser och fingerräkning. Det är först här, som uppgifter i olika §§ dels alldeles onödigt upprepa varandra, t. ex. §§ 108 och 168, dels alldeles motsäga varandra, t. ex. 123 och 124. Vi ha t. ex. visat, att § 4 och den skrift, den tillhör, måste vara yngre än 1271. Alldeles liknande betraktelser visa, att § 133 måste vara äldre än samma år. Sistnämnda faktum bör sammanhållas med det förhållandet, att *Efterslæt fra D* innehåller ett stycke, som uppenbarligen är skrivet 1261.¹ Flere liknande påpekanden göras i noterna. Slutligen märkes, att de förut viktigaste parallellerna C och G, som nu upphört, ersättas med en ny parallell, den typiska excerptsamlingen V.

Några slutsatser kunna och böra dragas rörande de olika stycken, som ingå i Rim II:s senare del. Så framgår väl rätt tydligt, att en del härstammar från en norsk källa. Jag fäster mig mindre vid uppgiften § 136 om det norska årets indelning, ehuru väl textens utseende ojämförligt lättast förklarades, om man antog, att en mekanisk avskrift ägt rum och beriktigats med tillägget „*at norræno tali*“. Bestämdare håller jag på gradmätningssuppgifterna för Nidaros och Bergen. De ha naturligtvis gjorts för norsk räkning. Någon vikt får man väl och tillmäta de talrika formerna med *l*, *r*- för *hl*-, *hr*-.² — Slutligen är nog det parti, som utgjorde §§ 81 ff. i äldre upplagens avd. I, här meddelade i Rim II efter § 135, ett all-

¹ En komet antecknas såsom sedd i Paris år 1264 (Reg., Flatöb.). Detta är väl hämtat ur böcker, ej upplevat. ²

Åt samma håll peka de av biskop Jón förbjudna och på Island faktiskt i allmänhet undvikna mytologiska veckodagsnamnen.

deles särskilt litet arbete. Några särskilt utpräglade språkliga karaktärer kunna väl knappast uppvisas; dock må nämnas, att detta stycke flere gånger använder det eljest i våra texter icke mötande ordet *byriar* för vederbör (syn. *hæfir* i varianterna).

STEFAN BJÖRNSSON¹ har betecknat Rim II såsom ett arbete, „bättre än Blanda och Rimbegla“, d. v. s. Rim I. Såsom av det föregående framgår, är detta riktigt i den meningen, att det haft nyare och bättre källor. Däremot innehåller det knappast lika mycket som det äldre arbetet av egen observation och egen tanke. Men ett och annat sådant innehåller nog även detta arbete. Visserligen är det med tvekan, som förf. vågar fasthålla den på isländska observationer grundade åsikten om solens gång, särskilt om tiden för solstånd och dagjämningar. Men han försöker dock, så gott han kan, förena dessa iakttagelser med den s. a. s. ortodoxa åsikten. Hela detta resonemang fördöljes i STEFAN BJÖRNSSONS upplaga, som utelämnar dithörande framställningar. De ha dock stort intresse även därför, att man nu utom Island hörjat iakttaga bristerna i den julianska kalendern, något varom vår förf. icke synes ha haft någon närmare kännedom. — Ett försök till vetenskaplig teori föreligger i arbetet rörande ebb och flod, särskilt springfloden, som vid ny förklaras genom minskad avdunstning, då månen står framför solen, och genom kokning (vid ekvatorn), då solen icke till någon del skymmes av månen, m. a. o. vid fullmåne. Om denna teori, som ju är rätt intressant², är en isländsk produkt, kan jag icke avgöra. Någon förebild har jag icke funnit. — Slutligen föreligger alldeles säkert en originell iakttagelse rörande midnattssolen. Om denna hade ju de grekiska och arabiska astronomerna kännedom, men blott på teore-

¹ Rymbegla, Inl. b 2 v. ² Vår teori är, som bekant, byggd på NEWTONS upptäckt av gravitationen.

tisk väg, genom räkning. Deras teori tog icke hänsyn till ljusets refraktion, den gav vid handen, att lika lång vinternatt skulle råda, som sommardagen var på en viss punkt. Vår förf. har haft kännedom om observationer, gjorda vid polcirkeln, där man finner, att det faktiskt ställer sig något annorlunda. Och han har, så gott han kunnat, sökt förklara fenomenet ur tidens teori om solbanans excentricitet.

Vad språket beträffar, så är det i de även från innehållssynpunkt rätt heterogena olika delarna av Rím II en smula heterogent, men i det hela står det den folkliga stilen ganska nära, särskilt i de ursprungliga partierna §§ 1—76. Vi anföra en del exempel och följa därvid samma ordningsföljd som förut.

Hårda participialkonstruktioner förekomma icke i stort antal. En sådan som *At meðtöldum hlaupársdegi*, § 112 är väl alldeles naturlig, jfr NYGAARD a. arb. § 246 samt t. ex. fsv. *at osökto*. Mer främmande för idiomatisk isländska är väl *Tungl gengr hátt á vár vaxanda ok lágt þverranda, en lægst á sumar fullt*, § 26, där participen och *fullt* hänföra sig till subjektet ej till de ord, de stå närmast. Hela stället är lånt från Bókabót. Ett annat anmärkningsvärt fall är *Konkurrentes ok regulares.. skulu, saman taldir rétt, sjna rétt páska dag*. § 131, varmed man kan jämföra *með tungli februaríi, þá þritugu* § 105. Den besvärligaste av dem alla möter s. 167 och lyder: *Regulares sólmánaða sjna, á hverjum viku degi mánaðr hverr gengr inn, greindum mánuðum ok concurrentibus..við taldir*. Som synes, äro alla dessa konstruktioner utom den första hämtade från de excerpterade partierna mot slutet av Rím II.

Bland mindre genuina passivkonstruktioner förtjänar anmärkas *Til þess, at vitat sé*, § 90¹. Ett ex-

¹ Något lat. original är icke känt. Säkerligen har ett sådant funnits och haft: *ad sciendum*.

empel på kallast meddelas längre ned. Mindre ursprunglig i isl. är väl även en omskriven passivkonstruktion som denna: *Tungl skulu eigi ellri enn þrítug talin vera*, § 130, *unz þat finnt, sem leitat er*, § 107. Och av egenheter av annan art, som med säkerhet höra till latinismerna, *Ef jörð væri nokkurs mikilleiks i gegn himni* § 55, vilket är direkt översatt.¹

Särdeles framträdande och genuint isländsk är obenägheten mot kasusböjda relativpronomina. Partiklarna *er* och *sem* få ersätta dessa, även i fall, då vi i yngre nordiska språk skulle ansett ett böjt relativpronomen oundgängligt. Exempel äro: *þá skal telia hlaupársdag þann er þat vár eykz mánaðrinn februarí*, § 105. *Quadrantr..sá, sem stiðrnubókarmenn prófa sól-argang; sem = med vilken, varmed*, § 48. *Páska öld er sá tíð köllud, er hér eru tindir fóstunngangar*, § 104; påskeykel kallas den period, för vilken här angivas fastans ingångar. Som både nominativ, ackusativ och genitiv fungerar *er* i följande sammandragna bisats: *þess dróttinsdags, er kallast quinquagesima ok vér kóllum fóstunngang ok ván er um allan februarium* § 111.

Till sin funktion är ju relativsatsen i de nuvarande nordiska språken företrädesvis limitativ; andra slag av relativsats (parentetiska), tillhöra utifrån påverkade stilarter. Så är det även i regeln i Rim II. I § 46 förekommer dock: *I sólar graðu, er stundum er pars kallaðr, eru 22 particule*. Läsarten är sammanställd av två handskrifter, men den torde vara säker åtminstone så långt, att relativsatsen måste fattas som parentetisk.

Om de få latinska verserna i Rim II se s. LXIII.

¹ Ej fullt jämförlig är egenskapsgenitiven i *einnar nætr tungl*, även predikativt *Tungl er einnar nætr* s. 59. Detta uttryck är väl också lånat, men det torde ha vunnit burskap.

IV. RIM III.

Då jag i Studier i nordisk filologi IV, 3 sökte utreda frågan om de olika arbeten, som ingingo i Rymbegla-verket, kom jag till det resultatet, att man hade att räkna med två arbeten, dels Rimbegla minor, den äldre skriften, vars omfattning bestämdes såsom = vår upplagas Rim I, dels Rimbegla major, som då skulle motsvara den äldre upplagas avd. IV och II i nu nämnd ordning. Skälet att så sammanfatta IV och II låg naturligtvis i beskaffenheten av vår Cod. B, som innehåller just första upplagas avd. IV och början av avd. II. Emellertid har mitt fortsatta sysslande med saken fört mig till den meningen, att jag bör så tillvida återgå till den äldre uppfattningen, att jag betraktar äldre upplagas avd. II såsom ett särskilt arbete; dock måste den äldre upplagas ordningsföljd uppgivas, ty avd. II är med säkerhet av yngre ursprung än avd. IV, och avhandlingarna möta här sålunda omnumrerade såsom Rim II (= förra upplagas avd. IV med en del tillägg) och Rim III (= äldre upplagas avd. II i oförändrad omfattning).

Ett negativt skäl för denna ändrade uppfattning ligger i det redan meddelade, att sammanhanget mellan de olika partierna i Cod. B är så ringa, att man icke kan tillmäta denna handskrift något nämnvärt vitsord i sambörighetsfrågor. Men detta vore naturligtvis icke avgörande. Lika litet kan jag fasthålla STEFAN BJÖRNSSONS uppfattning, att Rim III skulle häröra från tiden efter den gregorianska kalenderreformen och CLAVII skrift om denna. Här har ju Cod. B absolut vitsord med avseende på den del av Rim III, som den upptager. Men andra skäl kunna anföras, mot den av S. B. uttalade uppfattningen. Det är nämligen alldeles uppenbart, att Rim III icke förräder någon som helst kännedom om den julianska mån-

kalenderns brister. Den räknar alldeles utan reservation med den medeltida kalenderns gyllental och övriga av dessa beroende kvantiteter. Något spår av nya stilen, som ju dock är, vad CLAVIUS behandlar, finner man icke i Rím III. Och dock finna vi redan från 1500-talet isländska kalendarier, som ha infört de rättade gyllentalen, t. ex. AM. 249 g och i, vilka för övrigt båda bero på Nidarosbreviariet.

Det avgörande skälet för att skilja Rím III från Rím II är den omständigheten, att vi alldeles tydligt kunna konstatera olika författareindividualiteter. Redan den allmänna behandlingen av ämnet är olika. Rím II följer äldre tradition, den söker härleda sina satser ur deras verkliga grunder. Någon enstaka gång kan förekomma, att fingerräkning och latinska minnesverser användas. I Rím III är ställningen en annan. Den älskar mekaniska minnesregler. Nu är fingerräkningen en huvudsak, och nästan hela arbetet har karaktären av kommentarer till latinska minnesverser. Det råder även eljest en alldeles olika uppfattning. Rím I upptager med gillande det „*nýtal*“, som hämtats från STIORNU-ODDES observationer, och den genomför med konsekvens den särskilt på Island utbredda behandlingen av gyllentalen; Rím II gör vissa reservationer rörande riktigheten av det, som avviker från de utländska källornas uppgifter. Men Rím III låter det isländska representeras av „*Rím-spillir bóndi*“, medan den redan tämligen utlevade julienska tideräkningens övriga varianter få vara *enn góði gullsmíðr, er Computus heitir*. Därefter är språkbehandlingen olika. Alla dessa skrifter röra sig ju på ett område, där åtskilliga internationella facktermer behövdes, och alla använda de också sådana. Men Rím III går oerhört mycket längre än Rím I och II. Förf. har icke ens gjort sig besvär att översätta sådana ord som namnen på fingrarna och deras leder utan talar om *junctiona indicis* — någon gång *rót pol-*

licis. Hans stil är också obetingat „lärd“, under det, såsom vi särskilt rörande Rím I men även Rím II påpekat, föregångarna röra sig med folklig stil. På en del håll har det gamla lagspråkets uttryckssätt bibehållit sig även här. Ex. *Januarium skal niðr setia á miðjuncturu indicis*, § 1. Men i motsvarande fall användas gärna passiva vändningar, som knappast äro genuin isländska. Ex. *Sumarauki skal geymðr vera* s. 196, *Páska öld kallast en gamla öld* s. 208 etc. Ackusativ med infinitiv förekommer t. ex.: *Til þess, at þú trúir þat satt vera* § 45. Participium presens. med betydelse av gerundivum förekommer t. ex. i: *Hér er þat sérliga greinanda*, § 12. Relativsatser med lärd turnyr äro t. ex.: *Hon skipar februario eigi eltra tungl., hvat óheyrilegt er*, § 3. *Því fær hann (februarius) ix ok xx daga, hvar fyri hann hneigir Computo ok biðr hann hafa þokk*, § 22. En till det lärda språket inskränkt latinism föreligger väl även i användandet av pres. konj. i villkorssatser, t. ex. *Standi páskadagr i fiórða fóstugangi, þá skal leita* etc., § 64. — Ordförrådet är ofta efterklassiskt, ex. *hægsæti*¹.

Slutligen må i korthet beröras en egendomlighet, som icke förefinnes i någon av de övriga här ingående skrifterna, och som icke blivit behandlad av NYGAARD. Den regelmässiga formen för en anvisning är imperativ med utsatt *þú*. Ex. *Skipt þú diametro*. På flere ställen i Rím III är detta överflyttat i *att*-sats med bibehållande av imperativen: *at þú lýk*² o. d. LUND förklarar företeelsen genom „talens livlighet“, synes alltså anse, att den härrör från det talade språket. Eljest är den väl i germanska språk i det hela minst lika främmande för tal som för skrift³. LUND har analogi blott från grekiskan.

¹ Varianten *hásæti* (194₁₂, men icke 187₁₆) kan mycket väl bero på att skrivaren i R, JÓN GUDMUNDSSON lærði, bättre än den ursprunglige författaren kände det klassiska språkbruket. ² S. 193₁₃. ³ Se t. ex. Wunderlich, *Der deutsche Satzbau I*, 270 ff.

Således: vår författare är underlägsen sina föregångare både i vetenskaplig blick och i nationell språkbehandling, mindre lärd i tanken men mera i orden än de. Men dessa mindre sympatiska drag motvägas rätt väsentligt av den humor, som hos honom kommer till synes, och som skiljer Rím III från de torrt matematiska avhandlingar vi ha i Rím I och II. Sin dogmatiska ståndpunkt visar visserligen vår förf. i förkastandet av det på Island vanliga sättet att behandla gyllentalen i februari, vilket måste anses fullt jämbördigt med det utom Island vanligare. Detta förefaller så mycket underligare, som han i sin *hallendis tala* faktiskt i praktiken accepterar resultatet. Emellertid kommer här fram ett lustigt skämt om guldsmeden Computus och bonden Rímspillir, och då förf. kommer till gyllentalen i december (13 och 2 på samma dag), då begagnar han slanguttryck om Computus, som „borstar sig“ (*bystiz*) och skämtar om sig själv, som har det ungefär lika trångt (i cellen) som de två gyllentalen.

På liknande skämtsamt sätt behandlar han den sorg, som juli månad känner, att hans lunation under måncykelns nittonde år blir för kort. Och epakträkningens otillförlitlighet avlockar honom ett skämt med *údygðarhnakkana* eller *ena smálygnu piltana*. De 28 dagarna i februari väcka förf:s medlidande med Februari stackare (*vestingrinn*).

Rörande tillkomsten av Rím III torde man kunna draga en del slutsatser av förhållandena i Cod. G. Dennas första blad innehåller, såsom i dess beskrivning skall närmare framhållas, en del komputistiska minnesverser. Somliga äro hämtade från kända utländska källor, av vilka SACROBOSCO'S Computus är den viktigaste, men även andra i STE 12 förekommande skrifter synas ha varit av betydelse. Andra äro säkerligen författade på Island, där ju redan vid 1100-talets början latinsk versifikation lärdes i sko-

lan¹, och där en specifik Cisiojanus utarbetades c. 1200. Såsom säkert isländsk får man räkna Cisiojanus och en del på denna grundade verser. Verserna ha någon gång en förklaring på latin, någon gång en dylik på isländska; mycket ofta stå de utan all förklaring, i det skrivaren tydligen förutsatt, att de, som använde hans handskrift, icke behövde någon sådan, blott ett stöd för minnet, då det gällde versernas exakta lydelse.

En samling av ungefär denna art är det, som förelegat för förf. til Rím III. Han har huvudsakligen kunnat inskränka sig till att sammanställa rätt allmänt kända minnesverser efter en någonlunda rimlig plan, så har han fått lämna förklaringar till sådana verser, som saknat dylik. Mer har icke varit att göra.

Rörande karaktären av de meddelade minnesverserna är icke mycket att säga. De flesta äro hexametrar, i vilka prosodien behandlas mycket fritt. Några få äro disticha, t. ex. § 29, § 31 f. Blott ringa roll spelar i våra texter den s. k. leoninska hexametern, den finnes dock i II § 97 och i Rím III, slutverserna. Här ha vi en karakteristisk olikhet från en annan nordisk samling: Peder Låles ordspråk. En fyrtaktig vers av den typ, som begagnades i medeltidens hymndiktning, finnes i en enstaka grupp, vilken föreligger i Cod. D och citeras i Rím II. Att en kort stavelse i huvudcesuren kan behandlas som lång, är en under medeltiden vanlig frihet, som bör ihåggkommas vid läsningen².

Då icke blott vårt Rím III utan även det parti, som i äldre upplagan avslutar Rím I, förekomma i Cod. R, bör den frågan uppställas, om möjligen dessa från början hört tillsammans. Jag vågar tro, att en var, som följt min framställning rörande den författareindividualitet, som framträder i Rím III, skall ge

¹ Biskupas. I, 168.

² Om denna metriska regel se PAULSON, Fragmentum vitæ s. Catarinæ, Inl. XX.

mig rätt i att någon släktskap, som kunde tyda på samme författare, icke föreligger mellan Rím III och de nämnda partierna.

Som hjälpmedel för textkritiken har man vid utgivandet av Rím III haft att tillgå utom handskrifterna R och B även en del latinska handskrifter, särskilt StE 12. Med dessas hjälp ha verserna kunnat tämligen säkert restitueras. Några större svårigheter erbjuder här icke den isl. texten. En ganska mödosom kollationering med kalendarerna har varit huvudmedlet för textkritiken av Cisiojanus och de av den beroende, vid första påseendet absolut obegripliga verserna.

V. KALENDARIER OCH SMÄRRE KOMPUTISTISKA SKRIFTER.

Ett par ord torde i detta sammenhang böra sägas om de bevarade isl. kalendarerna. Visserligen ha dessa blivit behandlade flere gånger, t. ex. av KÅLUND i resp. kataloger över de olika köpenhamnska handskriftssamlingarna och ur andra synpunkter av JÓN ÞORKELSSON i Íslenzkar ártiðaskrár. Emellertid är ett och annat att tillägga ur rent kronologiska synpunkter.

Först måste vi då ur materialet avskilja åtskilt, som för oss icke har betydelse. Dit hör t. ex. det troligen äldsta av alla på Island tillvaratagna kalendarier, AM. 249 h, fol., som tyckes vara skrivet c. år 1160, då dess tabeller börja vid detta år, som icke är nr 1 i någon cykel. Om man hoppas att ur detta engelska kalendarium få besked om just den form av engelskt kalenderskick, som påverkat Island, så blir man besviken, ty kalendariet tillhör en lärd typ; det

har icke blott registrerat de helgondagar, som på någon viss ort voro gällande utan i stället sökt ur olika källor fylla alla platser. Till det, som måste utsöndras, hör även ett ur andra synpunkter så intressant kalendarium som det i g. k. s. 1606, 4°, som tillhört Fru Kristin, Håkon Håkonssons dotter, vilken på 1250-talet blev gift med infanten av Spanien och kort därefter avled. Kalendariet är tillverkat i England, praktfullt utstyrt, men icke på något sätt upplysande för norska kalendariska förhållanden. Detsamma kan med stor säkerhet sägas om det kalendarium, som tillhört hennes mor, och som nu förvaras i Berlins kopparstickssamling (78 A 8). Av de återstående äro åtskilliga så fragmentariska, att de kunnat användas blott för en eller annan enstaka notis. Följande torde böra nämnas såsom för oss av särskilt intresse:

AM 249 b fol., från 1200-talet, har teckningar av de särskilda stjärnbilderna. En har varit ägnad att belysa ordet *Finngalen* i Efterslæt fra G (253a).

AM 249 c är utan tvivel det viktigaste av alla. Dess helgonlängd gör bestämt intryck att vara avtentiskt isländsk. Dess obituarialnotiser hänföra sig till Oddverjarnas berömda släkt, vadan vi i anslutning till JÓN ÞORKELSSON kallat handskriften Odd. Den innehåller utom vanliga uppgifter en bevisligen isl. cisiojanus i utmärkt och gamal text, av oss lagd till grund för editionen av cisio, och den har en helgonlängd, som på ett förträffligt sätt förklarar betydelsen av de särskilda cisiojanusstavelserna. Den förtjänade säkerligen en kyrkohistorisk monografi, kanske en i möjligaste mån trogen upplaga; ett faksimil är troligen icke möjligt att få till stånd, då färgerna äro många och det med vissa av dem skrivna svårt ut-suddat.

Intressant genom sin ålder är också Vallaneskalendariet, d. v. s. AM 249 f fol., samt naturligtvis särskilt AM 249 l, vilken senare, såsom utgörande en

del av den ursprungliga Cod. L, har blivit utförligt behandlat både här och eljest, se avtrycken s. 67 ff.

Bland de i Det Kongelige Bibliothek bevarade kalendarerna har Gl. kgl. Saml. 3260, 4° varit till gagn, dels genom sin cisiojanus, dels emedan det är det enda kalendarium från Island, vari jag återfunnit den *hallendis tala*, som omtalas s. 183 f.

Från tiden efter reformationen härstamma två kalendarier, AM 249 g och i fol., som trots sin ungdom äga ett visst intresse. De innehålla båda de ändrade gyllentalen (19 på den 1. januari), den s. k. KROOKS korrektion 100 år före KROOK, därvid de dock bero på Nidarosbreviarier. 249 i kallar de gamla gyllentalen „isländska“, de nya „utländska“. Någon gång ge de oss underrättelser om isländskt komputistiskt ordförråd. Den förra har en del komputistisk text, vartill komma ett par tabeller, bland vilka den för ebb och flod ovan s. XLVI använts. Båda ha cisiojaner, vilka dock redan på d. 7. januari (Knutsdagen) visa sitt danska ursprung och sålunda icke ha intresse för den cisio, vi här sökt få fram i ren text.

Komputistiska smånotiser, som härstamma från våra texter, finnas nog på flere håll. Någon som skulle haft betydelse för vår textkritik, ha vi dock icke påträffat.

Då man genomsökt de handskrifter, som innehålla paralleller till våra huvudtexter, finner man snart, att de därjämte innehålla smärre komputistiska och astronomiska framställningar, som icke ingå i våra huvudhandskrifter. I några fall äro dessa stycken av den beskaffenhet, att de uppenbarligen tillhöra något av huvudarbetena (Rim I—III), ehuru resp. texthandskrifter godtyckligt uteslutit dem. Så t. ex. är jag tämligen viss, att en sakkunnig granskare skall gilla åtgärden att i Rim II införa det parti om vissa parallellcirklar (*climata* m. m.), som i vår upplaga utgör s. 110 ff. En del smärre partier

ur Cod. V ha på liknande sätt införts i texten till samma avhandling.

Men vid sidan av dessa ur sitt sammanhang lösryckta fragment innehålla våra codices en hel rad små *þættir*, som behandla astronomiska och komputistiska ämnen. En typisk sådan, troligen den äldsta, är *Bókarbót*, som vi enligt författarens eller åtminstone skrivarens tydliga intentioner låtit stå i sammanhang med Rím I, vartill den påtagligen skolat utgöra en „*bót*“ (jfr. s. LXXX). En annan dylik uppsats utgöres av det parti, som den äldre upplagan efter Cod. R infört som avslutning av Rím I (§§ 81—98), och som vi efter vår huvudhandskrift låtit utgöra en del av Rím II. Emellertid återstår ännu en del gods, som icke vare sig efter innehållet eller efter handskriften kan inordnas i någon av huvudavhandlingarna. Ett exempel utgör det stycke ur G, som K. GISLASON publicerat under namnet *Stjórnumörk*. Det är ju mycket möjligt, att ett sådant stycke ingått i den ursprungliga avhandlingen Rím II, men något bevis kan absolut icke sägas föreligga, och i varje fall är det omöjligt att säga, var stycket ursprungligen skulle stått. Ett annat stycke, här infört s. 248, ger en tydlig datering (till 1261). Då Rím II är yngre än från 1271, så är här uppenbart, att vi ha en fristående liten uppsats, och ingenting talar emot att en eller annan författare roat sig med att nedskriiva en liten annotation om en iakttagelse, en uträkning eller en liten bit översättning, och att denna kunnat få spridning i handskrifterna utan att ingå i någon större avhandling. Vi sammanföra i upplagan under rubriken „Efterslæt“ de fristående fragment och uppsatser, som icke låtit sig naturligt sammanföra med huvudavhandlingarna.

Nödiga npplysningar till de särskilda styckena lämnas i noterna på resp. ställen. Ur språklig synpunkt viktigast är väl *Bókarbót*, som är den äldsta

text, som här för första gången publiceras. Till stycket *Stjornumörk* har ett latinskt original påträffats, varigenom en säkrare grund kunnat läggas för textkritiken. Ett par stycken äro av rent matematiskt innehåll, men då anledning finnes för den förmodan, att det är de astronomiska intressena, som förmått vederbörande att författa sina matematiska småskrifter, så ha vi ansett riktigt att publicera dem i denna upplaga, som väl bort i möjligaste mån uttömma de använda handskrifterna på sådant innehåll, som stod i direkt sammanhang med huvuduppgiften.

Någon stor originalitet utmärker naturligt nog icke de små *þættir*, vi nu tala om. Ofta söka de införa förenklingar av huvudtexternas framställningar, men råka ut för att eliminera bort väsentliga saker, så att framställningen blir felaktig. Möjligen ha vi på ett ställe en verklig förbättring av originalet och en verklig isländsk iakttagelse. BEDA har en metod att efter månens ålder (tiden från senaste nymåne) beräkna den tid, månen lyser varje natt. Metoden utgår från det antagandet, att månen följer precis samma bana som solen, och är under detta antagande tillnärmelsevis riktig. I den lilla uppsats, som hos oss avtryckts s. 145 ff. (= äldre upplagans I §§ 81 ff.), har en liknande framställning givits, men här talas blott om, när månen börjar lysa, „kviknar“.¹ Saken är den, att den faktiska olikheten mellan solens og månens deklination, vilken nere på kontinenten med tidens små anspråk på noggrannhet i tidsbestämmelser kanske kunde negligeras, på Island kan medföra, att månen blir cirkumpolär och icke går ner alls utan fullgör sin bana ovan norra horisonten. Det kan vara iakttagelsen härav, som framkallat avvikelser från BEDAS framställning.

¹ Se s. 153.

EFTERSKRIFT TILL AVD. I—V.

Sedan hela textpartiet och ark a—c av inledningen voro färdiga, har tidskriften *Skirnir* för 1915 kommit mig tillhanda med sitt tredje häfte, som bl. a. innehåller G. BJÖRNSSONS uppsats *Um islenzka tímatalið*. Uppsatsens många förtjänstfulla detaljer och E. BRIEMS kraftiga rekommendation i den bifogade *Athugasemd* gör det nödvändigt att till densamma intaga ställning.

Jag bortser från de uppgifter, som avse isländsk tideräkningens anpassande till ny stil, och håller mig till vad som meddelas om den medeltida tideräkningen. I huvudsak är detta följande: Vad som i Rim-texterna meddelas, är icke äkta isländsk tideräkning, det är prästarbete från 1100-talet, och därav har mycket, t. ex. månaderna på 30 dagar, aldrig inträngt bland folkets stora massa. Delvis skymtar i texterna ett riktigare skick, „Aratal“, som skiljar sig från det i huvudpartierna meddelade „Blöndutal“ genom att sätta rimspillir till år 9, icke år 8, i solcykeln. — Benämningarna äro olämpliga. ARE har ingen tideräkning kalkylerat, och hans uppgifter äro otillräckliga, särskilt absolut otillräckliga för att bestämma t. ex. var rimspillir skall placeras eller om begreppet ens varit Are känt. Blanda är en handskrift från 1400-talet, den efter densamma nu benämnda tideräkningen är vida äldre.

Förf. betecknar Rimbegla som ett konglomerat av de mest heterogena element, äkta inhemska goda och utländska kram av simplaste slag. Detta är otvivelaktigt riktigt rörande Rimbeglaverket av 1780, men det är säkerligen icke riktigt rörande Rim I, som alldeles avgjort gör intryck av ett sammanhängande arbete, vilket måste tolkas efter den för sådana gällande konkordansmetoden, att osäkra ställen hänföras till de säkra. Gör man detta, så kan det nog sägas, att knappast något faktum är så väl bestyrkt som det, att rimspillir börjat år 8 i solcykeln.¹⁾ G. BJÖRNSSON anför nu ur Rim II dess § 133, vilken, då den läses utan min emendation, faktiskt säger, att rimspillir infaller på år 9. Men om det varit meningen att så säga, då

¹⁾ Min tabell över det isl. året konstruerades först på grund av denna uppgift, särskilt sådan den förelåg i påsktabellen s. 69 f. Först efteråt konstaterades dess överensstämmelse med BILFINGERS på andra uppgifter grundade tabell.

är uttrycket oförsvärligt dåligt: „En vecka skall läggas till sommaren, då söndagen faller på D utom åttonde året.“ Där stanna vi tills vidare. Redan här se vi, att åttonde året är ett undantag, det måste då antingen mot regeln ha sommartillägg, eller det måste mot regeln sakna sådant. Av dessa alternativ kan det senare genast elimineras. År 8 har icke söndagsbokstaven D; om det icke är rimspillir, så är det onödigt att nämna året, ty det följer då förträffligt regeln. Alltså måste undantaget, rimspillir, falla på år 8. Icke heller år 9 blir ur G. Björnssons synpunkt något egentligt undantag. Skulle man nu uttrycka, vad som behövde sägas om år 9 som rimspillir med sommartillägg, så vore det detta: En vecka lägges alltid till sommaren, då söndagsbokstaven är D; år 9 i solcykeln, då söndagsbokstaven är D blott under januari och februari, kommer sommartillägget efteråt under den del av året, då söndagsbokstaven är C. Men något sådant står icke på något av de många ställen, där saken beröres. För övrigt är det ganska vanskligt att med G. B. säga, att detta ställe, bevarat blott i en enda handskrift från 1400-talet, är äldre än Rim I, som vi ha i handskrift från 1100-talet och vars ordning vi spåra i åtskillig annan mycket gammal litteratur.

Att Rim I velat ha rimspillir på år 8, står till en början på s. 24, i alldeles tydliga ord. Det är också en nödvändig förutsättning för allt, som säges om rimspillir, ty om denna uppskjutes från år 8 till år 9, så blir visserligen också då en viss anomali, men denna blir av alldeles annan art. Den verkliga rimspillir börjar med sommartillägget, resp. isl. midsommer, och slutar med d. 29. februari. Anomalien består däri, att de isl. data falla på dagen efter den, som normalt är den sista möjliga. G. Björnssons rimspillir åter börjar d. 1. mars och slutar vid isl. midsommar. Anomalien består här däri, att de isl. data infalla en dag tidigare än den, som eljest är den tidigaste möjliga. Detta är ytterst lätt att konstatera, om man i tab. Misseristal nedan från siffrorna i raderna för år 8 (slutet) och 9 (början) fråndrager 7 dagar, därvid början sker med den kursiverade siffran 20; under denna kommer åter siffran 18 att stå oändrad på grund av den senare skedda interkalationen. De helgdagar, för vilka nu ges speciella regler, infalla enligt G. Björnssons teori i riktiga veckor, varemot speciella regler bleve behövlige för t. ex. nyårsdag, trettiondedag, kyndelsmessa, Marie bebådelse, gångdagen och — sist men

ingalunda minst — påskdagen.¹⁾ Den förra gruppen av regler finnes i alla handskrifter och överbud i alla källor, den senare ingenstädes. I överensstämmelse med Rim I grupperas också sommartilläggen i tabellen AM 249 I, vår upplaga s. 69 f. Denna negligeras av G. Björnsson, och dock förefaller den på paleografiska grunder att gå tillbaka på ett äldre original än texten. Även Vallaneskalendariets talbyrding har samma ordning.

Det är dock ett ställe, som kräver något utförligare behandling. Det är det grundläggande stället s. 22₁₀ ff., som säger: Sommaren får icke börja närmare Marie bebådelse än 14 dagar efter och icke längre därifrån än 21. Här lämnas ju uttryckligen 8 dagars latitud. Att efter S (B) rätta 14 till 15 är otillåtligt, ty S (och B) har troligen själv emenderat, se nedan. Det är ett förbiseende, att jag icke påpekat förhållandet. Men möjligen visar just detta förbiseende rätt väg. Då jag behandlade stället, hade jag länge sedan gjort upp hela tabellen för en solcykel. Sommaren hade icke kommit närmare Marie bebådelse än 14 dagar, visserligen heller icke närmare än 15. Jag tänker mig saken så: Här ha vi verkligen en gammal regel, det kan vara blott en, som den isl. tideräkningens upphovsman uppställt för sig själv, och det kan vara en, som auktoriserats av altinget. Den ger 8 dagars latitud. Emellertid kom med den placering av Rimspillir, som valdes, icke hela latituden att behöva uttagas. Det av G. Björnsson från Vallaneskalendariet anförda stället kan vara skrivet ut just efter vår text. Det bevisar icke, att något alting verkligen hållits så tidigt som d. 17. juni.

Vi kunna sålunda säga, att det, som G. Björnsson mycket oegentligt kallar Blöndutal, varit isländsk tideräkning c. 1200, och överbud är den enda isländska tideräkning, som vi äga kännedom om ur säkra i detaljer tillräckliga källor. Förf:s Aratal är däremot en konstruktion på otillräckligt faktiskt material. Vill man säga, att vi under 1100-talet haft två kalenderreformer, att

¹⁾ Föstuinnangangur 1148 inföll d. 22 febr.; dagen kallas tab. s. 69₁₀ *Wic af G*, vilket visar, att man räknat góis ingång vid d. 15; enligt G. Björnsson skulle det varit d. 8 februari. Nästa rimspillir visar sina verkningar vid år 1176. Föstuinnangangur inföll då d. 15 februari; dagen kallas s. 70, *i ondor G*.

redan den första fått sin lärobok i „Rim I, första upplagan“, att denna omarbetats efter den andra reformen, varvid dock ett flertal textställen av glömska kommo att stå orättade, så medger jag möjligheten härav, men bestrider sannolikheten. Att genomdriva en kalenderreform är svårare än så.

Detta om sommarens början. Rörande vinterns början har förf. bättre faktiskt material. Våra texter låta genomgående vintern börja på en lördag. Allmänt har allmogen på Island låtit den börja på fredag, och denna ordning spåras tillbaka så långt som till prästen Gottskalks syrra, slutet av 1500-talet. Nu säger G. BJÖRNSSON, med instämmande av E. BRIEM, att det är svårt hitta på en förklaring, varför folket skulle ha flyttat vinterns början från lördag till fredag, om lördagen verkligen en gång gått in i folkemedvetandet. Jag vill häri ge honom rätt. Det kan mycket väl tänkas, att den kalenderreform, som genomfördes på 1100-talet, bl. a. införde en flyttning i vinterns början, så att vintern från att ha ansetts börja på fredag nu skulle börja på lördag, och det kan väl tänkas, att denna ändring icke lyckats tränga in i folkets medvetande. Men därmed slutar överensstämmelsen. Då G. BJÖRNSSON gör upp en tabell, där han på böndernas vinter tillämpar regler, som uppenbarligen äro uppgjorda för prästernas, då kan jag icke vara med. Om prästerna började vintern på lördag och bönderna på fredag, så är det enda rimliga, att böndernas vinter började på dagen före prästernas. Att det på Island utöver den kyrkliga kalendern skulle funnits två samtidigt använda i detalj reglerade tideräkningar, en för bönderna, en för prästerna, det är otänkbart.

Även här stöder sig G. BJÖRNSSON på ett textställe, i detta fall vår upplagas 24₁, ff, Larssons 20₁, ff. Han läser här enligt L: *Jola dagr skal uesa i ene ellepto viko vetrar, huernge dag sem han er i viko, ok sua þa er rimspiller es.* Denna läsart vill han bibehålla, trots det, att det några få rader ovanför står alldeles tydligt, att juldagen vid *rimspiller* infaller i tionde veckan. För en sund textkritik står ju fast, att vi måste gå till väga på följande sätt: Då de två ställena strida mot varandra, måste det ena rättas. Nu kan det tidigare stället icke rättas, ty det står i alldeles nödvändigt sammanhang med sin omgivning, alltså måste rättelsen ske på det senare. När man så har stöd i en handskrift, en ung men god handskrift, som till på köpet icke i nämnvärd utsträckning genomfört avsiktliga rättelser (jfr. LXXXVI f), så är det väl ganska klart, hur man skall gå tillväga. På

förra stället står nämligen om rimspillir: Midvintern (första dagen i þorri) kommer tre dagar efter octava epifanie, och fredagen börjar þorri. Detta stämmer utmärkt med källornas rimspillir; år 9 i solcykeln infaller, om sommartillägg beräknats år 8, första dagen i þorri på den 16 januari, tre dagar efter den 13, som är octava epiphanie. År 10 i solcykeln infaller, vare sig man gjort sommartillägget närmast föregående år (G. BJÖRNSSON) eller året där förut (källorna), nämnda fredag på d. 14, en dag och ingalunda tre efter den 13 januari. Att förf. kunnat förbise en eller annan uppgift på annat ställe i texterna, skall ingen bedöma mildare än jag, som troligen bättre än någon vet, hur trassliga härvorna kunna vara. Men man kan med fog uppställa det kravet, att han i sammanhang genomläser den §, varpå han bygger. Och om han vill döma ut en kronologisk tabell, så måste han nog göra upp en egen sådan för att pröva, om hans system är genomförbart.¹ Även raderna efter det av G. BJÖRNSSON citerade stället äro omöjliga att förena med G. BJÖRNSSONS teori, emedan hans rimspillir icke kommer att ha någon anomali på ingången av þorri. Vad beträffar det i Blanda inskjutna, rättare i L bortfallna, stället, så är det icke „vitleysa“, såsom G. BJÖRNSSON tror. Såsom en var kan räkna ut med ett kalendarium, eller hellre GROTEFENDS Taschenbuch och min tabell, är uppgiften noggrant korrekt, om man räknar söndagsveckor, så att första veckan räknas börja icke på den lördag, då vintern går in, utan på följande dag, vinterns första söndag. G. BJÖRNSSON har själv framhållit, att en räkning i söndagsveckor förekommer på Island ännu i våra dagar. För de flesta år blir räkningen riktig, vare sig man räknar veckan från lördag eller söndag.

Med rätta framhåller G. BJÖRNSSON, att man på Island blott i ringa mån räknat månader och långt hellre veckor. Men absolut oriktigt är det, då han påstår, att de månader, som verkligen omtalas, voro 28 dagar långa. Skenbart kan han ha rätt, då det gäller *gói*, ty då det heter att *fostrugangr er þá er vika lifr góí*, återstå af 30-dagarsmånaden 9 dagar. Emellertid går det icke att räkna med en 28 dagars månad, ty om man det gör, blir vinterhalvårets sista månad, ein-

¹ Tabell öfver det isl. året finnes i min studie Rimbegla i SNF. Uppsatsen har, som det synes, icke varit G. BJÖRNSSONS bekant. Jag hade vid dess framträdande insänt den till Landsbókasafn.

månad, 32 dagar lång. Att *göi* gick in på söndag, är ju klart redan därav, att dess första dag kan vara *fostuinn-gangr*. Då vi så få alldeles klart besked, att *porri* ingick på fredag, så kan ett barn se, att denna månad icke kan vara 4 jämna veckor lång, utan är jämt två dagar därutöver = 30 dagar. Jag tröttnar att anföra fullständig bevisning. Den är lätt att finna i texterna.

Ännu en sak må här tilläggas. Det gläder mig, att G. BJÖRNSSON är ense med mig, att den isländska tideräkningen i nu föreliggande form icke kan vara urgammal.¹ Säkerligen äro vi också ense, att den icke kan vara äldre än från 1100-talet. Under detta århundrade skulle enligt i senare tid gällande ordning åren 1119, 1147 och 1175 varit rimspillir, enligt G. BJÖRNSSONS teori i stället 1120, 1148, 1176. Att det sista året varit ordnat enligt bestämmelserna i Rim I, få vi väl anse tämligen givet; då var BJARNE BERGÞÓRSSON död, och förlägget till vår 1812 var säkerligen skrivet. Det första året har säkerligen icke haft ordnad specifikt isländsk tideräkning. Tvistefrågan mellan G. BJÖRNSSON och mig inskränker sig då till denna: Var år 1147 rimspillir enligt källornas ordning eller 1148 enligt G. BJÖRNSSONS? Möjligheten av det senare alternativet skall jag icke bestrida, men dess sannolikhet är ringa. Och säkerligen är sannolikheten ännu mindre för att i våra texter skulle förefinnas relikter av skriftliga avfattningar av de regler, som tillämpades år 1148.²

Må det tillåtas mig att avslutningsvis meddela, att då jag först genomläste G. BJÖRNSSONS uppsats utan att kollationera med annat material än det, som jag efter fyra års sysslande med texterna lyckats hålla i minnet, var jag benägen att ge honom rätt i allt väsentligt. På grund därav må ett citat tillåtas, som under andra förhållanden skulle synas förmätet. G. BJÖRNSSON har avslutat sin uppsats med ett citat från sitt lands och nordens äldste vetenskaplige historiker Are frode. Må det tillåtas mig att anföra ett från

¹ Jag begagnar tillfället påpeka, att redan LAGERBRING framhållit, att den isl. tideräkningen på grund av sitt beroende av söndagsbokstaven icke kan ha den höga ålder, som tidigare tillmätts densamma (Svea Rikes hist. I, 459).

² Vi ha kanske förut gjort troligt, att tideräkningen reglerats och Rim I skrivits efter 1150 och före 1173 (BJARNES död). I så fall har kapitlet om rimspillir på apriorisk väg uträknats av en man, som icke upplevat någon rimspillir.

mitt lands och troligen nordens äldste vetenskaplige filolog och textkritiker. Det är hämtat från (Olaus Petris) „Förspråk“ till 1526 års nya testamente och lyder: Och är icke förbudhit, ath hwar någhot finnes här vthinnan förseet wara, antigen aff tolkenom eller aff prentarenom, thet icke så skickeligha stäär, som thet sigh boorde, ath thå then, som rett förstånd haffuer, må thet retta; j hwilko tolken intit räknar sigh, wara skeedt för när, vthan bedher ther om. Doch ath man j sliike rettilse icke förhastugh är, vthan offuerwäghe först granneligha, huadh saak tolken kan hafft haffua till, ath han så satt haffuer. Elles motte henda, ath någöth bliffue rettat, thet ingen rettilse behöffde, hwilkit skee kunde, om någhor wille hålla sigh allenast widh then book, som han seedt haffuer, och menar all ting rettas skola effter henne och effter hans huffuudh, ther doch tolken flere böcker och flere lärares lecturer seedt haffuer.

VI. TEXTKRITIK.

Den kritiska behandlingen av en text sådan som de här föreliggande — vi kunna ju till en början närmast tänka på Rim I — måste nog följa delvis andra vägar än den, som visat sig god vid andra texter, t. ex. sagorna. Man kan vid vår text med långt större säkerhet än eljes använda s. k. konjunkturalkritik. En mycket stor del av de lämnade uppgifterna grundar sig nämligen på räkningar. Då vissa uppgifter äro givna, kunna andra därur härledes. Och texten är alltid misstänkt, om uppgifterna vid omräkning befinnas strida mot varandra. Omvänt kan man säga, att om ett sakligt fel i texten föreligger, och om detta lätt kan förklaras genom något av de vanligaste avskrivarefelen, t. ex. överhoppande av vad som ligger emellan ett ord eller tecken och ett följande därmed identiskt ord eller tecken (s. k. lik), resp. felläsning av snarlika tecken, t. ex. *z* (= *ok*); *2*; *11*: *II* o. s. v..

så är sannolikheten för att det matematiskt riktiga också varit det ursprungliga, mycket stor.

Vore man nu säker på, att den ursprunglige författaren aldrig gjort räknefel, så vore ju saken enkel. Man hade blott att göra om de i texten utvecklade eller förutsatta räkningerna och sätta in det matematiskt riktiga. Så vore frågan löst. I verkligheten ter sig nog problemet åtskilligt mera invecklat. Till en början kunna vi dock fastslå, att den fasta punkt, som en omräkning av bokens kalkyler ger, alltid bör vinnas och användas. För det närmare tillvägagåendet skola vi söka redogöra genom ett par exempel.

Felaktigt förekommer s. 48 skriftens största tal, det beräknade antalet timmar under de tolv påskeykler, som världen ansågs skola komma att stå. Nu finnes intet tecken, som tyder på att den talvise författaren till Rím I känt de arabiska siffrorna och den „positionsaritmetik“, som dessa möjliggöra, „algorismus“. Multiplikationen $24 \times 12 \times 532 \times 365,25$ är under sådana förhållanden en verkligt svår uppgift, och ett fel i den ursprungliga skriften är långt ifrån osannolikt. Då nu därtill det felande talet 12,100 icke synes kunna ha skrivits på sådant sätt, att något av de allra vanligaste avskrivarfelen förefaller att ligga nära, så torde man böra antaga, att arketypen haft ett fel, som reflekteras av alla avskrifterna. Annorlunda ter det sig, då alla handskrifterna ha produkten $7 \times 19 = 134$ i stället för 133 (s. 47_b). En sådan multiplikation, som här kommer i fråga, är ju ett problem, som löses i huvudet av varje torggumma, och det vore högst underligt, om vår talvise författare verkligen skulle ha gjort en så grov bock. Möjligheten, att han skrivit fel, ehuru han tänkt rätt, är ju icke helt utesluten, men det anförda förhållandet kan nog anföras som ett sannolikhetsskäl för att urskriften tidigt blivit delvis felaktigt avskriven och att

denna urgamla avskrift är indirekt (eller i något fall kanske direkt) moderhandskrift till alla våra handskrifter. Men man kan ännu fastare åtknyta beviskedjan. Talet 134 skall ange antalet skottår under en påskeykel. Senare (47₁₆) kommer uppgiften om antalet skottår i tolv påskeykler. Detta anges alldeles riktigt, och det måste väl vara vunnet genom en multiplikation av 12×133 . Den riktiga större siffran gör det så gott som säkert, att originalhandskriften haft ett riktigt värde på den mindre.

Vi skola nedan visa, att de kontrollåtgärder, som företagits av vissa skrivare, t. ex. upphovsmännen till S och Lind, varit rätt ytliga, och att vi vid övriga handskrifter knappt kunna säkert påvisa någon kontrollräkning av betydelse; vi få då tillerkänna även de gemensamt riktiga siffrorna ett visst vitsord. Och vi få av allt detta såsom första resultat med avseende på Rim I följande. En avskrift av arketypen, som företett vissa fel, har förelegat redan före L (1187). Från denna avskrift härstamma samtliga till oss komna avskrifter av Rim I. En uppmärksam läsare skall lätt märka, att det gjorda antagandet även förklarar en del andra företeelser, t. ex. förhållandena med varianterna till s. 40₆.

Vi framhöllo, att inga större mer systematiska rättelser företagits i flertalet handskrifter, att tvärtom i stort sett avskrivningen varit ganska mekanisk. Men man får icke överdriva betydelsen härav. Ty att åter i vissa fall rättelser gjorts, är alldeles uppenbart. Som ett gott exempel kan nämnas, att avståndet från 5te dag jul till Skolastikas mässa (s. 51₁₂) angives tio enheter för lågt i alla de äldsta handskrifterna, varemot ett par yngre sådana ha det rätta, C till och med genom rättelse. Talet återkommer med samma fel s. 53₁. Ställer man sig nu frågan: Är det mera sannolikt, att de yngre handskrifterna gå tillbaka på en riktigare avskrift än de äldre eller att deras skri-

vare roat sig med att räkna efter i ett kalendarium, så torde det senare alternativet absolut vara att föredraga.¹ Detta gör uppställandet av ett stamträd för handskrifterna till en synnerligen svår uppgift. Under andra förhållanden kan man ju lätt sluta, att exempelvis tre handskrifter, som förete riktiga läsarter mot de andra, tillhöra en grupp och representera en synnerligen god handskriftstradition. Men om man glömde, att just de metoder, genom vilka närvarande utgivare ibland restituerat texten, även stodo medeltidsavskrivaren till buds, så skulle man lätt råka ut för misstag. Man får ur den givna synpunkten granska varje handskrift för sig och se till, om det förefinnes skäl att förmoda systematiska textförbättringar.

Ännu en omständighet, som gör det svårt att uppställa ett säkert stemma, är skriftens karaktär. Vi ha sökt visa, att den är en lärobok. Troligen har mången isländsk präst läst den som skolgosse, och förresten en och annan lekman med, eftersom godarna efter Grágás voro skyldiga göra komputistiska beräkningar. Om nu en präst vid

¹ En egendomlig konsekvens medförde den här angivna ståndpunkten. S. 52₁₁ förekomma fel i nästan alla handskrifterna, blott G har det rätta: VI. Då man nu hade kommit till den uppfattningen, att skrivaren i G slagit upp ett kalendarium och korrigerat sina tal, så skulle ju icke G ha vitsord. Men det var nästan omöjligt att välja någon annan läsart. Att A hade felet VII var ju icke så farligt i och för sig, men mot den stodo L, R, S med ett annat fel VIII. I de flesta fall ha L, R, S fått avgöra, då de varit ense mot huvudhandskriften, men i detta fall var det svårt besluta sig för detta tillvägagående, då de motsades även av B, som hade 5. Det var sålunda knappast annat att göra än att upptaga den sakligt riktiga läsarten. Hur de talrika, invecklade varianterna uppkommit, är svårt att göra klart för sig. Kanske härstammar felet redan från den första uppteckningen av Oddes möjligen av upphovsmannen blott muntligt meddelade observation.

mera framskriden ålder tog sig för att avskriva boken, t. ex. för att själv använda den vid undervisning, så hade han faktiskt icke en utan två moderhandskrifter: den, som låg framför honom på bordet, och den, som han enligt tidens sed väl fått plugga in rätt ordentligt. Detta kan förklara det stundom rätt villsamma sätt, varpå varianterna fördela sig på olika handskrifter. Vi skola längre ned söka uppställa ett stemma, men vi ha här förklarat, varför denna uppgift icke kunnat lösas bättre, än som skett, och varför vi nog i stort sett måste räkna realkritiken som ett pålitligare hjälpmedel än det vanliga slutandet ur ett stemma.

Bäst är naturligtvis, om man kan få något slags generell formel, någon möjlighet att bedöma texttraditionens förmåga i det hela, att bibehålla den ursprungliga texten. Vid prövandet av denna fråga träder Odda tala i förgrunden. Vare sig ODDE blott muntligt meddelat sitt resultat eller nedskrivit det samma, så torde vi ha rätt att räkna hans parti såsom det äldsta textpartiet. Det är då ganska imponerande, att E. BRIEMS och BJÖRN MAGNUSSON OLSSENS undersökning låta oss förmoda, att det skenbart orimligaste stycket, om „dagens“ upp- och nedgång, visar sig kunna uppehållas såsom ett korrekt återgivande av de förhållanden, som det vill redogöra för. Det är också lärorikt att jämföra med annat observationsmaterial, t. ex. det om tidvattnen (s. 48s); här är det tydligt, att en författare konstruerat, icke observerat.

Man torde kunna resumera saken så. Handskriftstraditionen är god. I stort sett kunna de fel, som förefinnas, rätt tryggt rättas genom restitution av en riktig räkning, då saken berott på en sådan och de felaktiga talen icke äro överväldigande stora. Med observationer får man vara något försiktigare.

En annan art av kritik, som kommer realkritiken nära, går ut från grammatikaliska synpunkter. Särskilt Rim I är ju en av Islands allra äldsta prosatexter, och ehuru den finnes bevarad i en av Islands äldsta handskrifter, visar det sig ibland, att yngre handskrifter förete ett språk, som i vissa avseenden ter sig ålderdomligare än den äldsta handskriftens. Ett försiktigt införande av dylika former har ansetts bidraga till att ge en riktigare bild av urtexten än varianternas blotta medtagande i nedre notserien. Särskilt har detta gällt syntaktiska frågor, t. ex. bruket av konjunktiv i vissa bisatser. I andra fall har handskriftsmaterialet givit ett så pass ovisst utslag, att försöket måst uppgivas. Så har t. ex. bruket av best. artikel (*sól* och *sólin* o. d.) visat så stor växling, att det icke förefallit rådligt att söka restituera urtexten genom att mot A insätta oartikulerade former.

Rangplatsen bland handskrifterna av Rim I tillkommer i viss mån L, så tillvida som den är den äldsta bland alla handskrifterna. Med L förstå vi äldsta delen av Cod. g. k. s. 1812 4:to. Den torde höra till de allra äldsta handskrifter, vi överhuvud ha kvar från Island. Paleograferna ansätta den till tiden närmast före 1200, noggrannare enligt Paleografisk atlas s. IX c. 1185, och undertecknad har av dess kalendariska innehåll slutit, att detta kan preciseras till år 1187.¹ Därvid förutsätter jag i likhet med alla, som yttrat sig i ämnet, att handskriften från början hört samman med AM 249 l, som bland sina helgon upptager Thomas Becket † 1170. L är för „Samfunds“ räkning diplomatiskt utgiven av Ludvig Larsson; här användes den blott som varianthandskrift. Var och av vem den skrivits, kan icke bestämmas. Dock kunna vi se, att skrivaren haft till-

¹ Stud. i Nord. fil. III, 4 27 ff.

gång till goda källor utom sin moderhandskrift. Ett sannolikhetsskäl för att den tillhört Helgafells kloster, påpekas LXXXII.

Märkligt nog är L i visst avseende mest godtycklig i behandlingen av texten. Den har en helt annan ordning på det hela än den, som möter i alla andra handskrifter av betydelse. Den börjar nämligen med framställningen av skapelsen: *Gub scop alla skepno séN*, s. 39 i denna upplaga. Men den meddelar själv en innehållsförteckning, varav med all tydlighet framgår, att denna ordning är ursprunglig, och att de övriga handskrifterna i detta fall ha vitsord.

Man kan undra, hur denna omkastning uppkommit. EIRIKUR MAGNUSSON, som senast yttrat sig utförligt i saken,¹ antar, att det berott på förläggets bristfälliga beskaffenhet. Men detta förefaller knappast troligt. Snarare har det hela sin grund i en hos naiva författare (och som författare ville ju även skrivaren räkna sig) att börja „ab origine“. Här fanns ett stycke, som började med skapelsen, och som åt orden därom i Genesis gav en skolastisk omtolkning, stödd på Joh. I.² Frestelsen att börja där blev för stark. Tydligen har omkastningen föregåtts av en liten kalkyl, hur stort utrymme det flyttade stycket skulle taga, så att det gick något så när väl ut, där den redan skrivna ursprungliga början skulle komma. Beräkningen har slagit ganska väl till. Blott en del av en sida blev över, och här fick vår skrivare rum för sin andra ändring. Han fann, att ARES Íslendingabók, som givetvis var honom väl bekant, innehöll ett stycke om tideräkningen, och han ansåg med fog, att detta stycke passade väl till hans bok. Han inskrev då med sammanträngd stil och med nå-

¹ Archiv XIII, s. 1 ff. ² Skolastiken identifierade „*In principio*“, Gen. I, med *In filio (in verbo)*.

gon förkortning även i ordalagen det stycke, som vř här intagit som tillägg I, s. 65 f.

Av allt det anförda framgår, att det varit just skrivaren i 1812, som gjort de berörda ändringarna. Hans förlägg såg nog i här behandlade punkter ut ungefär som övriga handskrifter. Det ägde intet från ARE lånat stycke, och det började med den ursprungliga författarens inledning: *Goþ bauþ Moysi*. Den ändrade ordningen förekommer heller icke i någon annan handskrift än L, om man bortser från AM 194 8-vo, som uppenbarligen är avskriven just efter L, vilket bl. a. framgår därav, att den i början innehåller ett parti, som går till och med de första raderna av det från ARE lånade stycket. Tyvärr är denna handskrift defekt just på de ställen, där moderhandskriften är oläslig genom nötning. Den kan således icke ens användas för att komplettera moderhandskriften. Dess största betydelse ligger däri, att den ger ett litet bidrag till dennas historia. AM 194 8-vo är skriven av två händer, den ena tillhörande Olav Ormsson präst, vilken, då handskriften utarbetades, omkring d. 7. maj 1387, befann sig i Geiradareyrr nära Helgafells kloster. Säkerligen har han haft sitt förlägg till låns, och den sannolikaste långgivaren blir då just klostret.¹

Oavsett den nämnda omställningen och tillägget från ARE har L inga läsarter, som tyda på avsiktliga omarbetningar. Skrivaren har nog i sak² följt sitt förlägg så gott han kunnat. Då man utöver det nämnda redogör för karakteristiska läsarter, så blir det nog till större delen antingen ursprungliga läsarter eller bestämda fel. Till de förra är jag böjd att

¹ Se om 194 8-vo Alfræði I. LARSSON anför vissa (svaga) indicier för att L vid medeltidens slut skulle tillhört Vībey kloster. ² Angående ortografin se LARSSON, Äldsta delen etc., s. XVIII.

räkna de två passager, som på s. 172¹⁴ insatts från L. Det sannolikt ursprungliga felet s. 24 (om *rím-spillir*) har behandlats s. LXXII; det är gemensamt med R och torde ha funnits även i förläggat till S.

S. 22¹² har L överhoppat vad som ligger mellan det första *yngra* (*eora*) och det andra. Här föreligger fel även i R, medan A och S ha det rätta.

S. 27²⁰ ff har L ensam ett meningsstörande skrivfel: *þa lifer vica Goe för er i aundverda Goe*.

S. 31⁵ o. s. v. har L på flere ställen *concurrrens*, ehuru meningen tydligt fordrar pluralis, såsom de övriga ha. Urskriften torde ha haft förkortning.

S. 48⁷ tillägger L i brädden ett av meningen fordrat *a xii manodom*, vilket saknas i A och R, men återfinnes i B och S.

En mycket viktig men svårtolkad avvikelse förekommer i L vid s. 48¹⁴ ff. Där citeras i alla andra handskrifter ODDE för en underlig uppgift om solstånd i olika väderstreck. Skrivaren i L synes ha velat börja med *þat er* (*talt?*), men han har ändrat sig och skrivit *þat e* (!) *kalla vitrer men*. I överensstämmelse härmed har L längre fram, s. 51⁶: *EN Odde talþe*, 'men Odde beräknade', medan de av de övriga, som förut nämnt Odde, ha: *Enn taldi Odde*, 'ytterligare beräknade Odde'. Då L:s innehållsförteckning i överensstämmelse med de övrigas har *Odda tal* såsom gemensam beteckning för de tre observationer, som här stå i följd, så får man väl söka någon specialförklaring, t. ex. otydlighet i L:s moderhandskrift.

S. 62⁸ saknar L hela meningen *Gengr tungl hest fyrir hrúti* med inledningsordet *enn* i nästa sats. Detta är för meningen ödeläggande, då *gengr hest* måste underförstås i alla de närmast följande meningarna. B och R ha *Gengr hrútr (hrúti) en Stílbon i steingeitar marki (merki)*, och S hoppar över *hest*, som också är nödvändigt. Troligen har redan urskriften här haft lakuner, möjligen emedan författaren icke haft alla

uppgifter tillgängliga. Vid slutet av samma uppräkning låter L *Feton* stå utan uppgift. A har den överraskande uppgiften, att denna skulle gå högst i samma märke som förut nämnt vid *Hesperis*. Troligen har skrivaren i L skjutit undan frågan och ämnat skaffa material för en rättelse, men glömt denna, ja, till och med att lämna rum för den. Läsarten i A torde vara ursprunglig; S torde ha försökt en rättelse. B och R ha utelämnat hela partiet *sol—bogmanne*, troligen av samma skäl, som L avbrutit.

Att L har gamla former, som de övriga handskrifterna i regeln ersatt med yngre, kan naturligtvis icke överraska; de få ju i regel antagas härstamma från arketypen. Jag skall inskränka mig till att nämna *an* för *en*, varpå Fritzner anför en hel del exempel. Vidare märkes den förut nämnda formen *ære* (*eore*), vilken i förvanskad form möter även i R.

Om den skrivare, som skänkt oss L, veta vi nästan ingenting. Dock är en sak märklig, nämligen, att han tydligen haft tillgång till icke så litet av astronomisk litteratur. På ledigt utrymme efter den komputistiska avhandlingen har han infört en spekulation över etymologien av ordet *Vesper* och dess släkting *Hesperus*.¹ Efter detta och delvis på ett annat ställe har han infört glosor, som till största delen äro för vår uppgift utan intresse. Ett stort sådant tillkommer dock ett mindre antal av glosorna, och dessa ha intagits i vår upplaga som Till. III. De visa, att vår skrivare har känt och förstått en del både grekiska och arabiska uttryck för stjärnor och stjärnbilder. En sådan kunskap var vid ifrågavarande tid ingalunda allmän, och man har rätt svårt att gissa källan. Man kunde tänka på HERMANNUS CONTRACTUS († 1054), hos vilken en del arabiska namn

¹ Detta latinska stycke har i denna upplaga utelämnats; jfr. LARSSONS upplaga.

finnas. I upplagan (Petz Thesaurus III, II, 103) äro vissa namn korrumperade, t. ex. *alrameck* för *aramek*; *Wega* möter i oförändrat form, *algol* korrektare än i L. Vore man viss, att HERMANNUS vore källan, finge man tänka på *Alrif* för *Alcaph*. I det hela är dock icke överensstämmelsen sådan, att man med större säkerhet kan antaga lån just från HERMANNUS.

Allra sist återstår att säga några ord om förhållandet mellan L, d. v. s. den del av den ursprungliga sammanhörande handskriften, som nu ingår i 1812, och AM 249 I, som ursprungligen utgjort en del av samma codex. Genast må då erkännas, att de förete beaktansvärda avvikelser. I avseende på innehållet är icke mycket at säga. De i 249 I använda påskbokstäverna få ingen förklaring i L eller andra avskrifter av Rím I, men detta kan ej anses ha större betydelse. Detsamma gäller nämligen söndagsbokstäverna, som i Rím I antagas utan vidare bekanta. Förf. har väl räknat på, att de alla fingo sin förklaring i kalendariet. Något större vikt må fästas vid, att de s. k. regulares paschæ, vilka fylla en kolumn i 249 I:s tabell, icke få någon förklaring i Rím I.

Bland språkliga avvikelser äro ett par värda beaktande. Den ena är, att avhandlingen alltid använder formen *ondverdr*, medan tabellen förutsätter formen *ondordr*, förkortad *ondör*. Den andra är av rent grafisk natur, Den gäller bokstaven *w*, som i L aldrig förekommer mer än en enda gång (i ordet *wica*, LARSSON 229)¹, men som i 249 I regelbundet användes, dels i nämnda ord, som i tabellen förekommer 30 gånger, dels i ordet *wipl*(*agning*), som förekommer 10 gånger. Olikheten beror tydligen på olikhet i moderhandskrifterna. Någon tabell har icke ingått i L:s moderhandskrift; vår skrivare har fört in den ur

¹ Härtill kommer *Wega* i glosorna, förbisett af Larsson.

någon annan, troligen mycket gammal sådan. Bruket av *w* utgör indicium för en ganska hög ålder hos moderhandskriften till tabellerna. *W* strider som bekant mot principerna i „den 1 gram. afhandling“, liksom f. ö. *eo*.

I sammanhang härmed må några ord nämnas om det såsom Tillæg III införda stycket „*Bókarbót*“. Stycket härrör från en yngre hand, men det är uppenbart, att det just velat vara en „*bót*“, ett nödigt tillägg till L. Då vi införa det här, respektera vi alltså dess upphovsmans avsikter. Viktigast av dess innehåll är vad som säges om de isl. månaderna. Som bekant är det synnerligen klennt med beläggen för de i Snorres Edda upptagna månadsnamnens faktiska användning. Här få vi belägg för några, som dels av Fritzner helt förbigåtts, dels försetts med citat blott från Sn. E.

A = AM 625 4°, från 1400-talet. Om skrivaren i L gått till verks med tanken att genom en omdisposition av stoffet förbättra det arbete, han hade liggande framför sig, så visste tydligen den omkring 250 år senare arbetande skrivaren i A, att förlägget var ett systematiskt helt, som man icke kunde i detalj ändra efter godtycke. Han har tydligen avsett att lämna en riktig avskrift, och har i stället velat på olika sätt reservera sig, då han ansett innehållet ovisst eller med säkerhet oriktigt. För denna reservation har han dels använt obelustecknet i innehållsöversikten, dels gjort uttalanden i ord. Detta sker ibland i den första inledningen, som han (eller någon hans föregångare) författat och låtit ersätta den i L (samt R, S, T och troligen Lind) föreliggande: *Goþ bauþ Moysi &c.* Någon gång gör han en interpolation, såsom t. ex. den kritiska anmärkningen å 4611: *þetta heitir þarfleysu tala, er nú er hēðan fra talin, enn sjá heitir halfnytt, er nú er áðr talit.* Hans kritiska synpunkter äro något prästerliga och stundom något naiva, t. ex. hans euhemeristiska tolkning (74 f.) av den klassiska

Atlasmyten, som han något omotiverat ryckt in i sin andra inledning, eller den förhastade identifikationen s. 4 mellan isländsk tideräkning och oriktig tideräkning.

En del andra interpolationer äro att anse som förklarande tillägg. Så kan man betrakta hans numrering av kapitlen i innehållsförteckningen, därvid han dock blir en smula oviss, huruvida han skall räkna med den av honom (troligen från någon handskrift av Rim II) införda andra inledningen. Å 1117 vill han förklara, att uttrycket „månen är 4 dagar äldre den 1. januari än föreg. 1. sept.“ lider inskränkning, då månåldern vid d. 1. sept. är sådan, att vid d. 1. januari ett avdrag av 30 fått ske. Hans avsikt har dock icke blivit fullföljd, troligen på grund av glömska. I förklarande syfte äro också dagbokstäverna införda å s. 7 f, liksom orden *med fornum*, 42s, samt *Stjörnu-* framför *Odda*, 61.

En och annan gång ha bestämda fel inkommit vid förklaringar av hithörande slag. Ett exempel därpå är det inskjutna stycket på s. 28 om *føstugangar*.

Att språkformen är moderniserad, kan icke förvåna. Regelbundet användas *yngr* för L:s (R:s) och urskriftens *eore*. Ofta begagnas artikulerade former, där samtliga parallella handskrifter och sålunda troligen urskriften haft oartikulerad form. Förväxling kan konstateras mellan stavelsebildande *r* och ursprungligt *ur*, t. ex. 30¹, 30⁵, 30⁹. Någon gång ha fel inkommit även mot formläran, t. ex. formen *pactar aulld*, § 47 ff., som genomföres nästan konsekvent (i L enstaka ex.). Förmodligen har ordet varit föga brukat, och skrivarna oriktigt upplöst en förkortning *p old* (såsom B och R) eller något dylikt. I åtskilliga rent indifferent fall står A ensam mot alla de övriga, och vår upplaga har då i regeln infört dessas läsart.

Men med allt detta måste A betecknas som en god handskrift, som ger en ganska trogen bild av den urskrift, som den representerar. Det har heller icke rått den minsta tvekan hos utgivarna, att sedan LARSSONS bokstavstrognas upplaga av den äldsta handskriften tillgodosett ljud- och formlärens intressen, en ny upplaga, som huvudsakligen ville låta innehållet framträda, borde grundas på A. Till de karakteristiska dragen hör, att handskriften behåller den från L kända uppgiften om tiden för altingets sammanträdande, ehuru denna uppgift var föråldrad sedan ett par hundra år, då A skrevs. Det finnes ett flertal fall, där A har en sakligt riktig text, ehuru alla eller de bästa handskrifter för övrigt ha felaktiga sådana. Ex.

2411 ff. A:s uppgift riktig; övriga ha missförstånd.

354 f. A har ensam *ok xx*, som kräves av meningen.

373 A har ensam *xxvii*, som är riktigt.

3820—3822 har ett av de behandlade åren bortfallit i L; A m. fl. ha det rätta.

6318 ff. har A en mening, som fordras av sammanhanget, men som saknas i alla övriga.

LIND. Från samma århundrade som A (1400-talet) härstammar en handskrift, som nu förvaras i Bibliotheca Lindesiana, Haigh Hall, Wegan, Lancashire, i England, och plägar kallas Codex Lindesianus. Denna handskrift har icke varit utgivarna tillgänglig, utan har det blott varit oss möjligt att medtaga de upplysningar om dess läsarter, som ERIKUR MAGNUSSON meddelar i Arkiv XIII, s. 1 följ. Några ord måste dock sägas om handskriftens ställning till de övriga och värde i det hela. Det är tydligt, att den blivit högst ansevärt överskattad av ERIKUR MAGNUSSON, som i den velat se ett uttryck för hur Rim I sett ut, innan den upptagit de interpolationer, som enligt hans mening förekomma redan i L. Att

en yngre handskrift företer en från interpolationen renare text än även en betydligt äldre, behöver ju icke väcka förvåning; det är vanligt nog. Värre är, att L i flere av de fall, som av E. M. behandlats, har stöd i övriga handskrifter, vilka icke på något sätt kunna anses härstamma från L, t. ex. ibland både A, R och S. Det är också tydligt, att E. M. går något godtyckligt till väga i sitt bedömande av texten. Åtskilliga av de stycken, som finnas i L, men saknas i Lind., kunna förefalla oss tämligen onödiga, vara *hålfnytt tala*, *þarfleysu tala*, för att tala med skrivaren i A. Men detta hindrar icke, att de kunna stå i allra intimaste sammanhang med den grundåskådning, som ligger till grund för urtexten i Rim I. Jag skall blott taga ett enda exempel. Lind. säger (46, n. 1) om Jesu ålder vid korsfästelsen, att han var 33 år och så mycket av det 34., som det är från jul till påsk. Så kan omöjligt den ursprunglige författaren ha yttrat sig. Det framgår icke blott av detta ställe utan av mycket annat, att han ansåg sig veta, vilket år, datum och till och med klockslag Jesus dog. Att han då skulle ha angivit hans ålder så obestämt, som här skett (påskan varierar ju inom en tid av 35 dagar), är absolut otänkbart. Däremot kan uttrycket passa rätt väl för en avskrivare, resp. omarbetare, som anser, att förlägget har en oriktig uppgift, men saknar förutsättningar att själv bilda sig en positiv uppfattning. På liknande sätt förhåller det sig med de övriga punkter, där Lind. skiljer sig från de övriga. Det är klart, att den har rätt mot L i avseende på ordningsföljden i det hela, och att stycket från ARE i L är interpolerat. I övrigt är det Lind., som är förkortad, icke L, som är interpolerad.

Skrivaren i Lind. har sålunda, kan man i korthet säga, gått tillväga på samma sätt som skrivaren i förlägget till S (S-perg.). Huru nära hans förlägg varit besläktat med övriga handskrifter, kan med det

föreliggande materialet icke avgöras. Dess avvikelser från huvudhandskrifterna gälla t. ex. regeln för kvatemberdagarna, s. 23, en del av de händelser i gamla testamentet, som av olika tiders kronologer förlagts till olika tider o. d.

R och S. Med R betecknas här Cod. AM 727 4:o, skriven år 1594, av Jón Guðmundsson lærði. Med S åter Cod. AM 731 4:o, skriven under 1600-talets första hälft av Björn på Skardså. Båda handskrifterna äro således pappershandskrifter från nyare tid. Men de äro båda av kända avskrivare, vilkas historiska intressen låta oss förmoda, att här icke gjorts några avsiktliga avvikelser från moderhandskrifterna, vilka vi för korthetens skull vilja benämna R perg och S perg. Ur innehållssynpunkt förete R och S ävenledes en likhet däri, att de ha gemensamt den här s. 3 tryckta inledningen, som saknas i alla övriga handskrifter. Man vore därför a priori benägen att anse R och S såsom avläggare av en gemensam redaktion, sålunda sins emellan närmare släkt än någon av dem vore med någon annan av huvudhandskrifterna.

Vid närmare granskning ter sig saken emellertid icke så litet mer invecklad. Det har påpekats av LARSSON, att A och S ofta visat sig ha riktiga läsarter, då både R och L haft gemensamma fel. Naturligtvis inbjuder en sådan iakttagelse till den förmodan, att A och S skulle representera en gemensam redaktion, medan R och L tillhörde en annan. Så lockande detta kunde förefalla, förbjudes det dock av en närmare granskning av de resp. handskrifternas läsarter. Vår upplaga har, såsom redan ovan påpekats, i ett stort antal fall fått införa läsarter, som varit gemensamma för L, R, S och stundom någon av de fragmentariska handskrifterna, medan A haft en annan, i de flesta fall icke i och för sig orimlig läsart. Det antydda förhållandet, att L, R, S och

eventuellt t. ex. B hålla sammans mot A, är av mig antecknat i inemot 150 fall, alltså i medeltal mer än 2 per sida i upplagan. Vi ha ovan visat, att A i en del fall med säkerhet kan anses återgiva urskriften bättre än samtliga övriga handskrifter. Det torde då vara visst, att S och A icke kunna vara så nära besläktade, som av det föregående velat förefalla troligt.

Å andra sidan kunna icke heller R och S vara allt för nära befryndade. Redan den för dem båda gemensamma inledningen, som vi avtryckt efter S, har på 16 rader ungefär lika många olikheter; de flesta äro dock antingen rätt oväsentliga eller lätta att förklara såsom skrivfel å någondera sidan. Förhållandet är detsamma i övriga partier av texten. En genomgång av varianterna i vår upplaga visar omkring 375 olikheter mellan R och S. Antalet är onekligen ansevärt, men den, som gör sig möda att se närmare på saken, skall finna, att de flesta äro av ytterst ringa betydelse. Det är således bäst att se till, om man kan bestämma de olika metoder, som av skrivarna i R perg och S perg tillämpats vid originaltextens behandling. Här framträda åtskilliga tydliga olikheter.

R (R perg) gör på ett par enstaka ställen avsiktliga rättelser. Ett är s. 17, n. 2, där både R och S gjort en utslutning, emedan innehållet stred mot mera allmänt kalendariskt bruk. Jfr. f. ö. nedan, Men i det hela synes R perg ha varit en rätt mekanisk avskrift. Dess avskrivare torde även ha haft ett äldre förlägg än de flesta av de övriga. Så förklaras bäst, att vi finna formen *ære*, med den av den 1. gram. avhandl. förkastade skrivformen *eore* (dels riktig, dels på andra ställen korrumpierad) på ett flertal ställen, även sådana, där redan L företagit modernisering. Den förkortade formen *M^a* s. 27 ff. är bäst behållen i R; moderniserad i regel i övriga, stundom

missförstådd. Å andra sidan har skrivaren i R perg just därför, att han skrivit mekaniskt, fått åtskilliga på bristande sakförstånd beroende fel, särskilt sifferfel.

En annan typ företer S (S perg). Denna handskrifts upphovsman har företagit ett flertal avsiktliga ändringar, i det hela visande verklig sakkunskap. Han har s. 23 infört en ny uppgift om kvatemberdagarna, som stämde med senare tiders faktiska bruk. Han har strukit en del *þarfleysu tala* på kapiteln om de fall, då t. ex. Marie bebådelse sammanfaller med den ena eller andra av de rörliga festerna; härvid har han dock gått ytligt till väga, så att han behåller åtskilliga uppgifter, som vid närmare granskning bort visa sig oriktiga. Ändringar av nu antydd art förefinnas i S på de ställen, som behandlas s. 23, not 2; s. 35, not 2; s. 36, not 6; s. 41, not 2; s. 44, not 2 & 6; s. 45, not 3.

På ett par ställen förekommer, att S ensam har den sakligt riktiga läsarten mot alla övriga. Detta gäller s. 34, vid not 5, och s. 46, vid not 8. Det kan på grund av den metod, skrivaren i S perg synes ha tillämpat, råda tvivel, om vi här ha för oss, vad hans förlägg innehållit, eller en sakligt motiverad emendation. Inledningens författare var från början benägen uttrycka denna ovisshet medelst kursiv, men det befanns lätt leda till godtycklighet att sålunda på olika sätt behandla de olika handskrifterna.

I det föregående (s. XCI) har lämnats summarisk redogörelse för antalet av de ställen, där L, R och S ha andra läsarter än A. Jämte dessa finnas en del, då R och S sinsemellan överensstämma mot både A och L (i ett par fall blott L). Det torde vara lämpligt, att dessa ställen här upptagas. Särskilt anmärkes, då den gemensamma läsarten utgör ett gemensamt fel:

S. 56 *vikna tal* R, S; *termina tal* övr. S. 58 *inn-ganga* R, S, T; *ganga* övr. S. 511 *er um* R, S; *kenner* A, L. S. 817 *í (föstu)* R, S; *um* A; *a* L, T. S. 911—912

þritogt R, S, T; *þritogt nottom* A, L. S. 10₁ *enn* R, S, T; *heldr enn* A, L. S. 12₁ *halfu* R, S; *a halfu* övr. S. 13₂₆ *xxx* R, S; *xxx-ar* L; *þritog natta* A. S. 15₂ ff. ett korrumperat stycke utelämnats R, S, Lind. S. 15₇—16₁ liknande uteslutning av liknande skäl i samma handskrifter. 16₄ *liuga pactar* R, S; *l. þeir* övriga. 18₇ *kemr september ok november* R, S; *koma* &c. A, L. 20₁₅ *tala* C, R, S; *talán* A, L; det förra väl ursprungligt. 20₁₅ ff. gyllentalen utelämnas R, S; *finnas* A, L. 21₇—21₈ *hvort* R, S; *h. sem* A; *huárz* L. 22₂₁ *i (miðiu sumri)* R, S; *ath* A, L. 23₆ *ef* utelämnas felaktigt R, S mot övr. 26₁ &c. söndagsbokstäverna saknas R, S; *finnas* övriga. 29₁₉ *ein* B, R, S; *en eina* övr. 33₂₃ *fostugang* B, R, S; *igang* övr. 34₁₄ *siaunda* (resp. *vii*) B, R, S felaktigt; *tiunda* övriga. 38₁₅ *vetr pakta aldar* B, R, S; *pacta aldar* övriga. Jfr. dars. r. 22. 40₆ *A enom . . dege* R, S; *enom* B, L; *hinn* A. 44₁ *fimtán (natta tungl)* B, R, S; *fimtánda (natt tungls)* o. s. v. övr. 44₈ ett *c* i talet felaktigt utelämnat R, S. 46₅ *xl dagar* B, R, S; *daga* ursprungligare övr. 46₈ *iii dagar og iii stundir miðr* B, R, S; *stundum* övriga. 47₂₀ *tiunda* felaktigt B, R, S; *atta* övr. 50₂ *hvaurf* C, R, S; *hvorfen* övr. 53₄ *þotie skyllz* A, R, S; *skylt* B, L. 54₂ *gagndaginn* A, R, S; *gang-* L. 55₁₂ *illviðra* R, S; *hardviðra* övr. (saknas L). 55₁₉ *er* (behövligt) R, S; saknas övr. 55₂₃ *klifrar* R, S; *klifur* A; *klife* L. 57₅ *vestr* felaktigt R, S; *austr* övr. 57₂₁ *ero* utel. R, S; finnes övriga. 58₆ *á* utelämnas (behövligt) R, S; finnes övr. 58₇ *er* (fel) R, S; *eru* övr. 64₆ *uncior xii* R, S (fel); *vii* övr.

Det gäller alltså omkring 40 ställen, vilka ju böra läggas till de omkring 150 ställen, där R och S stämma både sinsemellan och med L. I allt ha vi sålunda c. 190 ofta framträdande likheter att ställa mot de 375 delvis mycket obetydliga olikheterna. Då emellertid R och S äro sina 400 år yngre än arketypen, och då, såsom vi visat, R perg och S perg

påtagligen redigerats efter olika principer, torde denna statistik göra ett lika ursprung, yngre än arketypen, om också långt från visst, dock i varje fall ingalunda otroligt.

För detaljkritiken har den här behandlade frågan rätt ringa betydelse. Det torde knappast någonsin elter åtminstone blott i ett eller annat rent enstaka fall ha komit att inflyta andra läsarter i texten, om vi antagit, att R och S representerat olika handskriftstradition ända tillbaka till arketypens första avskrifter. Men saken är av vikt därför, att i det nu tänkta fallet, inledningen i R och S skulle framträda med anspråk på att vara en integrerande del av urskriften, icke ett tillägg af en senare bearbetare. Detta åter är av väsentlig betydelse för spørsmålet om den ursprunglige författaren. Inledningen s. 3 nämner bland föregångare icke blott STJØRNU-ODDE (observatorn) utan även BJARNE BERGÞÓRSSON (räkne-mästaren). Om nu denna inledning tillhört arketypen, så blir detta ju ett avgörande bevis, att BJARNE icke kan vara författare till Rim I, såsom av åtskilliga skäl eljest förefaller troligt. Problemet kan formuleras så: Är den kritik, som inledningen innehåller, ett utslag av en anspråkslös författares självkritik, eller är den resultatet av en följande tids längre framskridna kunskap, resp. ändrade åsikter?

Till det senare slaget hör givetvis sista mening, vilken ju f. ö. väsentligen ordagrant återkommer i den fragmentariska inledningen i A (s. 4). En författare kan ju meddela en eller annan notis under reservation, men att planlägga hela arbetet så, att ett särskilt tecken skall beteckna de osäkra notiserna, förefaller knappast rimligt. Däremot passar det ganska bra för en avskrivare, som anser sig äga kunskap nog att inse bristerna i det avskrivna arbetet, men icke nog för att lämna en beriktigad text. Sista

meningen måste väl således anses vara av yngre ursprung.

Gå vi till näst sista meningen, så finna vi, att denna föreligger i två väsentligen olika läsarter, var till lätt kunde konstrueras ett aritmetiskt medium som nr. 3. I S lyder meningen:

S. *En með því, at tölur eru kunnar, sumar af rímtali því, er á bókum stendr, af fræðum vitra manna, Bjarna prests Bergþórssonar eða Stjörnu-Odda, en í sumum stöðum er minnr vönduð fyrirsoðn &c.*

Här framhållas tydligt Bjarne och Odde såsom upphovsmän till det goda i framställningen. Det dåliga har kommit från annat håll, onämnet vilket.

R. *En af því, at tölur eru tvennar, sumar af rímtali því, er á bókum stendr, en sumar af fræði vitra manna, Bjarna prests Þorgeirssonar eða Stjörnu-Odda, sumum stöðum er (er sumum stöðum?) miðr vönduð fyrirsoðn &c.*

Här framhållas även två slags källor, dels en god (*bóktal* = den latinska kalenderlitteraturen), dels en dålig, hemlandets kloke män. Tankegången har ju nära släktskap med den, som skrivaren i R kunnat hämta, då han väl redan före verkställandet av sin avskrift läst Rim III. Namnformen *Þorgeirssonar* och den underliga ordföljden kräva specialförklaring.

Ville man ur begge handskrifterna läsa ut en kompromisstext, så ginge även det för sig. Den komme att se ut så:

R, S. *En með því at tölur eru kunnar, sumar af rímtali því, er á bókum stendr, sumar af fræði vitra manna, Bjarna prests Bergþórssonar eða Stjörnu-Odda, en í sumum stöðum er miðr vönduð fyrirsoðn &c.*

Här skulle man få två grupper av goda källor, dels den latinska kalenderlitteraturen, dels de inhemska auktoriteterna; därtill komme då icke närmare angivna dåliga källor. Emendationen synes

emellertid onödig, särskilt därför, att BJARNE mycket väl kan vara den, som gjort Island närmare bekant med den latinska kalendern även oavsett hans nya beräkningar. Man har alltså att välja mellan de faktiska läsarterna.

Gemensam för dessa äro i alla händelser orden *er . . miðr vonduð fyrirsoðn*, det är: framställningen är utarbetad med mindre omsorg. Ett sådant uttryck är icke tillständigt hos en författare; det är icke blygsamhet utan slarv att släppa ut en framställning, som är mindre sorgfälligt gjord, åtminstone bör då bristande tid eller annan lämplig ursäkt anföras. Jag anser sålunda, att även näst sista meningen måste anses härröra från en avskrivare, resp. nyredaktör. Rörande de allra första meningarna, r. 1—8, kan jag icke föra positivt bevis, men då vi med all säkerhet äga två ursprungliga inledningar, anser jag blott mycket svaga skäl föreligga för att nämnda rader, som saknas i de äldsta handskrifterna, skulle vara ursprungliga. S. 41—42 erbjuder ju också en alldeles stilenlig och alldeles tillräcklig inledning, som därtill finnes i nästan alla handskrifter.

Härmed förfaller det enda vägande skälet mot antagandet av BJARNE BERGPÖRSSON som författare till Rim I.

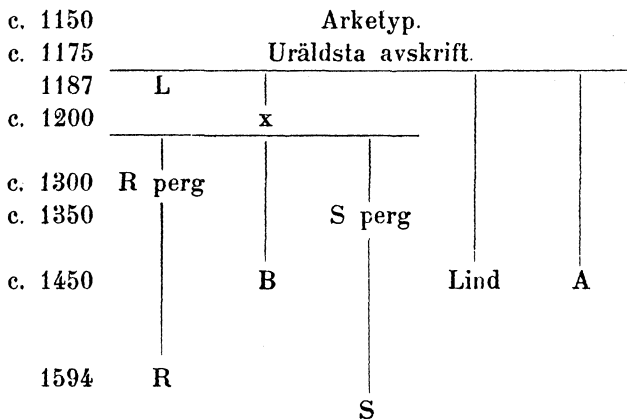
Av de på s. 2 uppräknade handskrifterna äga utom de nu nämnda flertalet blott underordnad betydelse, då de endast innehålla ett eller annat enstaka stycke. Ett undantag gör B, som därför ehuru viktigast i egenskap av huvudhandskrift til Rim II, bör här något närmare beröras. Den upptager nämligen icke mindre än omkring en tredjedel av hela Rim I. Skrivaren i B har haft tillgång till åtskilliga källor, som även begagnats av skrivaren av R perg. Utom Rim I, som förelegat för dem båda, ha de båda haft tillgång till Rim III, och slutligen ha de båda haft tillgång till den skrift, som i äldre upp-

lagan upptagits som del av avd. I, här s. 145 ff. Redan härav kan förmodas, att R och B skola vara tämligen nära besläktade, och en undersökning av de läsarter, däri de båda skilja sig, resp. följas åt, skall bestyrka detta. På de partier, till vilka B har paralleller, är det en vanlig företeelse, att ur B, L, R, S upptagits en läsart, som strider mot A. I det hela har antecknats, att på de c. 20 sidor, där B ingår i variantapparaten, icke mindre än 56 fall (ungefär 3 per sida) förekomma, där B och R följas åt mot flertalet. Detta jämte det förut anförda torde berättiga till det antagande, att B och R äro nära besläktade, och att B, R, S tillsammans representera en särskild redaktion. Dennas moderhandskrift, som vi kunna beteckna med x, synes att döma av det delvis ålderdomliga språket i R och den rätt stora skillnaden mellan R och S ha varit rätt gammal, ej gärna yngre än från 1200-talets första hälft.

I övrigt låter det sig knappast göra att sammanföra handskrifterna i grupper. Mellan Lind och S råda påfallande likheter, men så vitt det av EIRIKUR MAGNUSSON meddelade materialet ger vid handen, kunna de alla bero på gemensama redaktionsprinciper (avsiktlig rättelse av föråldrade uppgifter), vadan ingenting kan slutas rörande eventuellt gemensamt förlägg. Mellan A och L kan icke heller påvisas särskild släktskap. A har stundom läsarter, som äro ursprungligare än de i L mötande.

Efter detta skulle släkttavlan komma att te sig som följer:¹

¹ Ett par yngre avskrifter, AM. 194, 8°, efter L, samt 735, 4°, efter A, upptagas icke. Årtalen för blott supponerade handskrifter äro naturligtvis osäkra inom större latitud, än man i allmänhet brukar antyda med „circa“.

Mindre partier av Rim I förekomma i följande handskrifter:

C = AM 415 4:o, varom se vid Rim II.

G = G. k. s. 1812, bortsett från det i L medtagna.

T = AM 435 12:mo.

V = AM 461 12:mo.

Ftb = Flateyjarbók (blott ett stycke av § 50 ff).

Materialet är för ringa för att möjliggöra en närmare karakteristik av dessa handskrifter. Särskilt kunna deras inbördes släktskapsförhållanden icke utredas.

Då vi komma till Rim II. måste B upptagas som huvudhandskrift, helst det i många fall icke kan anföras något annat skäl för att hänföra ett visst stycke till denna avhandling än just att det står i B. Med B mena vi då AM 624 s. 148—234. Samma codex har på s. 15 samt 102 f. en del excerpt av liknande innehåll, men av annan hand, vilka på resp. ställen citerats under märket Ba, Bb. B är en handskrift från 1400-talet och alltså betydligt yngre än det arbete, den innehåller, som vi daterat till tiden omkring 1275—1300. Någon hög rang kan man icke tiller-

känna denna handskrift,¹ och vår kunskap om det arbete, den innehåller, skulle vara ganska ofullständig, om vi icke hade tillgång till andra handskrifter, med vilkas hjälp dess text kunde korrigeras. Det är uppenbart, att den gjort både interpolationer och rätt godtyckliga uteslutningar. Här avtryckes B:s text fullständigt, blott med uteslutande av de stycken, som endast utgöra paralleller till stycken av Rím I och därvid så nära slutit sig till förlägget, att B kunnat användas som varianthandskrift vid avtryckandet av Rím I. Handskriftens omiskänliga interpolationer (t. ex. §§ 16—17 och 66—69) återges inom feta klammer. Ett tydligen till Rím II hörande stycke, som i B utelämnas genom en mycket tvär och rätt meninglös avslutning av ett sammanhörande stycke, har här efter G införts i texten, s. 110 ff. På några få ställen har upplagans ordning avvikit från handskriften. Detta sker naturligtvis främst i sådana fall, där en parallell finnas, som har en påtagligen riktigare ordning. Så är förhållandet med §§ 74—76, där C kunnat följas, samt § 147, där man väsentligen kunnat följa en uppteckning i Bb. Men även utan sådant stöd har en enstaka ändring skett, idet §§ 93—96 ställts efter § 102, varigenom partiet om Claves terminorum kunnat hållas samman och de nämnda §§ blivit begripliga.

En handskrift av högre värde är C = AM 415 4:o. Denna är bäst känd såsom innehållande de s. k. *Annales vetustissimi*; dessa äro skrivna med annan ungefär samtidig hand, och man kan med dem datera codex till omkring 1310. Handskriften är sålunda

¹ Jag kan hänvisa till JÓN SIGURÐSSONS omdöme i *Diplomatarium Islandicum* I, s. 240: *í þessari bók er . . . víða misritað, einkum í latínuglósom og versum, sem ritarinn hefir ekki skilið.*

drygt 100 år äldre än B, och den visar sig på gemensamma partier i många avseenden överlägsen. Det hade från början lockat närvarande medutgivare att markera detta genom att för gemensamma partier använda C som huvudcodex och avtrycka den bokstavs rätt, men det befanns, att en sådan ordning skulle blivit rätt villsam för läsaren, och jag måste böja mig för detta skäl. C innehåller till en början (med utslutningar) §§ 1—31 i äldre upplagan. Granskar man de i C felande styckena, så finner man lätt, att de rätt svårt avbryta sammanhanget och delvis innehålla försämrade paralleller till eller direkt stå i strid mot för båda handskrifterna gemensamma stycken. Det kan också knappast lida något tvivel, att dessa stycken äro interpolerade, och att sålunda C här innehåller den renaste (liksom också ofta den riktigaste) texten. Något mer tillfälligt medtagen förefaller texten till §§ 74, 75, 76. Skrivaren hade i annalerna lämnat en lucka efter år 999, enligt STORMS sannolika förmodan därför, att hans förlägg här hade en lakun. Men då icke tillfälle erbjöd sig att utfylla lakunen, ha införts de ovan nämnda §§, som förete en riktigare ordning än i B. Även här visar sig således C vara en värdefull handskrift.

Avsevärt äldre än B är även G, varunder vi sammanfatta de delar av Cod. 1812 4:o, som icke ingå i LARSSONS upplaga av nämnda handskrifts äldsta del. Om de olika händerna se Dr. KÅLUNDS redogörelse nedan. Hand II har skrivit ett nu fragmentariskt kalendarium, och den har skrivit en del, som icke vidkommer vårt ämne. Därtill kommer *Bókarbót*, som vi hänfört till Rím I. I övrigt är denna handskrift tydligen av sin samlare avsedd att sammanhålla en del företrädesvis komputistiska fragment, som kommit i hans ägo och bundits i sälskinnsband. Det är en särskild tur, att G blott sällan innehåller

samma stycken som C, så att man, där C tryter, ett långt stycke framåt har en annan värdefull parallell i G. Dock står G vida lägre i värde än C; särskilt kastar den stoffet huller om buller till och med ännu långt värre än B, så att ett försök att på G grunda en upplaga, skulle ha helt misslyckats, för så vitt man önskar, att upplagan skall ge en begriplig framställning av arbetets ursprungliga innehåll. Icke heller i detalj är G så överlägsen B, som C är; i de många fall, där B og G skiljas åt, får man efter inre grunder avgöra, vilken läsart som förtjänar att föredragas. Påtagligt är t. ex., att sifferfel talrikt förekomma i den lyckligtvis lätt restituerbara framställning, som vi efter G avtryckt s. 110 ff.

Kvantitativt sett intager V det tredje rummet bland varianthandskrifterna till Rim II. Med V beteckna vi då AM 461 12:mo, en handskrift, som av paleograferna dateras till omkring 1550, och som genom sin påsktabell visar sig tillhöra tiden 1539—1558, „*önnur tuttugta öld.*“ Ånyo råder det egendomliga förhållandet, att den nya varianthandskriften blott undantagsvis konkurrerar med de äldre. Fler-talet av dess paralleller tillhöra de partier av Rim II, där såväl C som G upphört. Den medtager i det hela blott komputistiska, icke astronomiskt geografiska partier. I betraktande av handskriftens ålder kan man lätt inse, att dess varianter icke kunna äga något så synnerligen stort värde. Dock ger den, åtminstone ur innehållets synpunkt, bättre läsarter än B på en del håll, särskilt §§ 142 ff. Ibland kan den för övrigt användas för att supplerera hela stycken, som skrivaren i B godtyckligt uteslutit.

Även av Rim II finnas fragmenter i ett flertal handskrifter. De viktigaste äro:

D = AM 732 b, 4:o. Detta är på de partier, den medtager, en synnerligen god handskrift från 1300-talets början.

E = AM 736 I, 4:o, från samma tid.

N, ett fragment i Norske Riksarkiv, från 1300-talets första hälft.

P = AM 49, 8:o, från 1300-talets början.

R, om vilken se under Rím I och III.

Handskriftsapparaten för Rím III är föga omfattande. De första §§ till och med § 24 samt § 34 förekomma båda i B och R. Återstoden av skriften blott i R. De två handskrifterna äro ur innehållsynpunkt tämligen jämbördiga. Av språkliga skäl avtryckes den äldre, så långt den går. Textkritiken måste här till rätt stor del inriktas på att restituera de latinska minnesverserna, varvid konjekturalkritik efter realsynpunkter, liknande de förut tillämpade, vanligen blir bestämmande. Här ha de utomisländska parallellerna av närliggande skäl en alldeles särskild betydelse, liksom naturligtvis kalendarierna.

Då det gäller arbeten av den art, som de nu utgivna, är nämligen den textkritiska apparaten icke uttömd därigenom, att man uppräknat de handskrifter, som innehålla isländska texter av arbetet i fråga. Arbetena ha ju, om ej i regeln som helhet, så dock i stora partier, en omiskännlig karaktär av översättning eller bearbetning, och vid sådant förhållande vore ju framdragandet av originaltexten ytterst viktigt för textkritiken. Emellertid är det blott i några få fall, som vi kunnat finna verbalt översatta original. Men även släktingar till en eventuell originaltext kunna göra viktiga tjänster. Ett och annat kan plockas fram ur nordiska källor, t. ex. den forngutniska runkalendern. En särställning intaga ju de i Rím III talrikt förekommande latinska minnesverserna. Här är en parallell i en latinsk text i de flesta fall jämbördig med en i en isländsk. Man bör blott se till, om någon grund finnes att antaga särskild isländsk bearbetning med verkligt syfte, såsom

man måste förutsätta och kan bevisa rörande varianterna i Cisiojanus och dess avläggare.

För frågan om paralleller på latin kunna vi delvis hänvisa till de redan i föregående kapitel lämnade redogörelserne för de särskilda traktaternas källor. Jag erinrar om BEDA, HONORIUS, ISIDOR, MACROBIUS och HYGINUS m. fl. Tilläggas bör, att BEDA-volymen bland „Opera spuria“ och bland de under huvudtexten tryckta kommentarerna har stoff av värde. Vi ha här till och med en gång funnit en verbal förebild.¹ Vidare erinra vi om den på Island nämnda Libellus Helprici, som direkt citeras på ett ställe, men vars inflytande icke varit överväldigande. Slutligen ha vi som huvudkälla att ihågkomma SACROBOSCO. Det torde egentligen återstå att här i ett sammanhang ange de upplagor, som jag av resp. skrifter använt.

BEDA citeras företrädesvis efter upplagan i Migne, *Patrologiæ cursus completus, Patres latini* vol. 90 ff. Ett par gånger har jag av yttre skäl tvingats att använda en äldre upplaga.

HONORIUS citeras också efter Mignes upplaga, anf. serie, vol. 172. Om HONORIUS bör hänvisas till ENDRES, *Honorius Augustodunensis, Kempten und München* 1906.

Av ISIDOR finnes en vacker kritisk upplaga, Rom 1797, ff. Det är denna, som citerats. Det har dock framgått, att, såsom i *Alfræði íslenzk I*, s. XXV, påpekats, andra läsarter varit för isländarna bestämmande än denna upplagas. I det här föreliggande viktiga fallet synes isländarna ha haft en bättre text än Rom-upplagan.²

¹ Se Efterslæt fra G s. 249 ff. ² Det gäller planeternas *aldir*. Möjligen har skrivaren i A kollationerat med en handskrift, som haft Rom-upplagans läsart (se s. 61, n. 2).

HELPRICUS (HEIRICIUS) citeras efter den enda befinnliga, bristfälliga upplagan hos Petz, Thesaurus anecdotorum novissimus II, 2.

SACROBOSCO har jag citerat efter den upplaga, jag själv funnit bekvämast, Melanchthons av 1545. I alla viktigare fall har jag kollationerat den tryckta texten med den mig tillgängliga handskriften StE 12.

Även ur ALFRAGANUS, Elementa astronomiæ, ha paralleller kunnat anföras. Om Alfraganus varit direkt använd eller blott genom någon förmedling påverkat den isl. författaren, torde vara omöjligt att avgöra. Vi ha nämligen icke haft tillgång till någon medeltidslatinsk översättning av Alfraganus; våra citat avse den av GOLIUS gjorda översättning, som trycktes i Amsterdam 1669.

HYGINUS citeras ibland efter upplagan hos Ecole des hautes études Paris 1909, efter en defekt Corbiehandskrift. Ibland ha dock upplagor från 1400-talet gjort större gagn, emedan de bättre återge den text, som kan antagas ha förelegat för vår författare.

Av MACROBIUS har jag företrädesvis använt Jan's upplaga (1848). Såväl denna som Eysenhardts upplaga innehåller ur handskrifter hämtade kartor, som ge en god uppfattning av de geografiska föreställningar, som vår författare ägde gemensamt med övriga medeltida författare.

För de geografiska namnen i redogörelsen för de olika „klimaten“ har gemensam källa icke kunnat uppvisas. Till hjälp för tolkningen har utom förut nämnda arbeten namn använts MARTIANUS CAPELLA, De nuptiis philologiæ, utgiven av Kopp (1836).

Beträffande den rent kalendariska litteraturen komma först moderna översikter i betraktande. Bland dessa äro de viktigaste de av GROTEFEND utgivna arbetena, Zeitrechnung des deutschen Mittelalters und der Neuzeit, Hanover 1891—1898, samt det för en massa ändamål fullt tillräckliga samman-

draget, Taschenbuch der Zeitrechnung des deutschen Mittelalters und der Neuzeit, 3:e uppl. 1909. För komplettering av uppgifter om engelska förhållanden tillkommer HAMPSON, *Medii ævi Calendarium*, London 1851. Därtill kan läggas DURANDUS, *Rationale divinatorum officiorum*, Lichtenstein 1478.

Utom dessa sammanfatningar har man att gå till enskilda kalendariska arbeten, i tryck eller i handskrift från den nu behandlade tiden. Härvid komma företrädesvis dels äldre, dels nordiska (utomisländska) kalendarier i betraktande. Hur stora svårigheter det erbjuder att få en fullständig överblick över hela det hithörande materialet, skall den sakkunnige utan vidare inse; det belyses även av följande: I det s. k. Vallentunakalendariet, tryckt Stockholm 1907, förekomma två serier bokstäver vid sista dagarna i mars och större delen av april; rörande dessas betydelse lämnas ingen som helst upplysning i detta arbete. I Uppsalakalendariet, som finnes tryckt i *Diplomatarium Svecanum II*, finnes en även i *Rim III* (§ 83) mötande minnesvers, vars betydelse icke i Ups. på något sätt antydes. Först då man sammanhåller de meddelade verserna med Vallentunakalendariet, finner man, att dessa avse att ge anvisning på de två bokstavsserierna och genom dessa bestämma påskterminens infallande under en måncykel. Det är alltså ofta en ren tillfällighet, vad som tagits med och icke. Skrivaren har mången gång blott mycket ofullständigt begripit, vad han skrev, och hans utslutningar ha skett alldeles planlöst. Man kan därav se, att om man t. ex. genomgått etthundra kalendarier utan att finna, vad man sökte, så skulle slumpen kunna göra, att det sökta finnes i det hundraförsta, som händelsevis fölle i ens egen eller en granskares hand. Metoden har icke kunnat vara att eftersträva fullständighet i uppsökandet av detta källmaterial; man har fått stanna vid det i våra bibliotek omedelbart till-

gängliga. Vad beträffar Vallentunakalendariet, så har jag i en särskild studie¹ daterat detta, som jag tror ovedersägligt, till år 1198. Jag har också visat, att det är skrivet i Sverge och utgör icke en avskrift av ett bestämt utländskt original men en redogörelse för de kalendariska bruken i vårt ärkestift vid 1100-talets slut. Detta bruk visar inflytelser från Norge, från England (dock färre, än man skulle väntat), från moderkyrkan i Bremen och från åtskilliga systerkyrkor i Frankrike m. fl. länder utefter stråkvägen till Rom. Det i *Diplomatarium Svecanum* avtryckta kalendariet „Ups.“ är infört i Uppsala Domkyrkas Codex (upplagd närmast för att samla åtkomsthändelserna för kyrkans gods) och är alltså ett officiellt kalendarium för det svenska ärkestiftet. Dess redogörelser för „Cereus paschalis“ avse året 1344, som tryggt kan sättas som nedskrivningsåret. Själva kalendariet finnes i början av codex, en avhandling om tideräkningen längre fram. Codex tillhör nu Sv. Riksarkivet (gl. sign. A 17).

Ett gammalt danskt kalendarium finnes i Stockholms Kungl. Bibliotek, Cod. A 41, vilken som bekant såsom sin huvuddel innehåller Valdemar II:s jordebok.

Bland äldre tryckta kalendarier har det av abedissan Herrad i klostret Landsberg i Lothringen år 1175 utarbetade ett särskilt intresse. Det är publicerat av PIPER, *Kalendarien und Martyrologien der Angelsachsen etc.*, Berlin 1862. Samma arbete innehåller, såsom titeln anger, även en del uppgifter om engelska förhållanden. Av intresse är även samme författares Karls des Grossen *Kalendarium und Oster-tafel*, Berlin 1858.

Mera tillfälligtvis citerade källor torde i noterna ha anförts så pass fullständigt, att de kunna återfinnas utan närmare behandling i detta sammanhang.

¹ Kyrkohistorisk årsskrift 1912, s. 83 ff.

Av modern facklitteratur, som kan användas såsom hjälpmedel vid studier av de här behandlade frågorna, och som varit vägledande för den realkritik, som i detta arbete fått utgöra en integrerande del av textkritiken, äro de viktigaste, oavsett Grotefends redan omnämnda arbeten:

GINZEL, Handbuch der mathematischen Chronologie, Leipzig 1906—1914 (med litteraturförteckning I, s. 50 ff).

NEUGEBAUER, Tafeln zur astronomischen Chronologie zum Gebrauch für Historiker, Philologen und Astronomen, Leipzig 1912 ff. (Synnerligen väl inrättade för den icke matematiskt utbildade).

OPPOLZER, Kanon der Finsternisse, Denkschriften der Wiener Akademie 52 (1886). För många frågor är en blick på kartorna tillräcklig. Hjälpreda för de ytterst elementära räkningarna se nedan.

En speciell kanon för de under medeltiden och nyare tiden inträffade förmörkelsorna med bekväma kartor och uppgifterna omräknade med efter Oppolzers tid invunna „empiriska korrektioner“ är under arbete av observator SCHRÖTER, Kristiania. Att döma av de prov, förf. haft älskvärdheten låta mig se, blir denna mycket användbar. Den kommer att ingå i Norska Videnskabselskabets skrifter.

Som vägledning för användande av olika slags kronologiska tabeller rekommenderas WISLICENUS, Astronomische Chronologie, Leipzig 1895.

En lättfattlig översikt av sitt ämne erbjuder LINDHAGEN, Om grunderna för vår tideräkning (Arkiv för matem. astr. och fysik IV, 25, 1908), samt rörande en specialfråga av intresse bl. a. för runstaven: Om calendaria perpetua med rättade gyllental (Därs. VII, 23, 1912).

VII. OM FÖREGÅENDE UPPLAGOR AV DE NU UTGIVNA TEXTERNA.

Om LARSSONS „Äldsta delen av Cod. 1812 4:o“, København 1883, utgiven för „Samfund“, kan jag här fatta mig ytterst kort. LARSSON avser endast att lämna ett noggrant bokstavsrikt avtryck av den äldsta något mer omfattande isl. text, vi äga. Han ingår av princip icke på någon sakförklaring, och då han i noterna ger antydning om möjliga texträttelser, så sker det förnämligast eller nästan uteslutande för att visa, att han själv icke i texten gjort någon konjektur utan strängt följt det bokstavsrikt avtryckets princip. Det har här blott i några få fall varit anledning underkasta LARSSONS läsningar någon granskning. I de fall, då den av honom utgivna handskriften använts blott som varianthandskrift, har vår upplaga nöjt sig med att hänvisa till hans avtryck. Ny läsning föreligger blott vid de stycken, som fullständigt avtryckts efter 1812, ä. d.¹ Dessa stycken äro Inledn. samt tilläggen I och III, av vilka det sistnämnda är det enda, som företer någon nämnvärd avvikelse. Att det lyckats Dr KÅLUND och Prof. FINNUR JÓNSSON att „under särskilt gynnsamma förhållanden“ läsa fram något mer ur handskriften, än som lyckats för LARSSON, kan naturligtvis icke läggas den sistnämnde till last.

I allt det väsentliga samma uppgift som vi har förut STEFAN BJÖRNSSON sökt lösa, då han utgav „Rymbegla sive rudimentum computi ecclesiastici et annalis veterum islandorum“, Havnæ 1780. Om arbetet från vår tids synpunkt icke kan anses tillfredsställande, så måste detta sägas bero på brister, som i en äldre tid voro snarare regel än undantag. I korthet sammanfattade kunna arbetets brister sägas

¹ S. 4₁—4₅, s. 65—66, s. 72.

vara följande: Utg. har saknat förmåga att bestämma handskrifternas ålder och sålunda kommit att till grund för det hela lägga företrädesvis unga handskrifter, även då gamla sådana stått till buds. Han har, särskilt då det gäller hans avd. IV, vår upplagas Rím II, byggt på en enda handskrift, ehuru delvis överlägsna paralleller funnos även i den samling, den Arna-Magnæanska, som stod direkt till hans förfogande. Vid textens avtryckande har han mången gång gjort avvikelser från handskriften, upptagit både läsarter från andra handskrifter och egna konjekturer utan att på något sätt upplysa om saken i sina noter. Icke sällan har han uteslutit stycken, som förefallit honom orimliga. Betänkligast är kanske uteslutandet av de reflexioner rörande den julianska kalenderens förhållande till de verkliga solstånden och dagjämningarna, som i avd. IV (Rím II) förekomma vid §§ 73 och 180. Dessa anmärkningar ha nämligen ett så stort värde för bedömandet av resp. författares ståndpunkt, och den smula kronologisk teori, deras tolkning förutsätter, är så ytterst elementär, att man måste förvånas, att en verkligt kunnig matematiker låtit avskräcka sig från att på allvar upptaga saken till prövning. Betänkligt är ock det nästan genomgående införandet av romerska siffror för handskriftens arabiska. Som den värdefullaste delen av STEFAN BJÖRNSSONS arbete får man väl anse sakkommentaren. Men även denna lider av vissa brister. Utg. har icke heller här sett sig om tillräckligt, icke ens i den A. M. handskriftssamlingen. Han skulle annars icke ha kommit att såsom ett ensamstående kuriosum beteckna vanliga företeelser, t. ex. den anordning av gyllentalen, som finnes i en hel del isländska kalendarier, just från tiden närmast efter de behandlade arbetenas framkomst. I det hela förvånar det, att icke ett enda isländskt kalendarium citerats, och förvåningen skulle vara än större, om icke även

i moderna verk ofta spårades en förvånande brist på kännedom om dylikt material. En blick i ett kalendarium skulle dock ha sparat förf. åtskilliga misstag, både i kommentar och översättning.¹ Till de anmärkta felen kommer, att utgivarens oklara föreställningar om de utgivna texternas ålder visat honom miste rörande valet av källor för eventuella paralleler. CLAVIUS är en värdefull källa för kunskapen om de åsikter, som rådde vid tiden för den gregorianska kalenderreformen; men blott en helt ringa del av hans uppgifter kan med fördel användas, då det gäller att tolka en text från 1100-talet. Och den fingerräkning, som STEFAN BJÖRNSSON tillskriver CLAVIUS, fanns redan hos BEDA. Slutligen måste som ett ödesdigert missgrepp nämnas, att han under rubriken *Talbyrdingus* upptagit icke en av de tabeller, som de gamla isländarna själva betecknade med detta namn, vilket skulle givit t. ex. annalutgivarna en högst nödig inblick i de isländska kronologernas teknik, utan i stället en omständlig påsktabell från 1700-talet (AM 729, 4°).

Detta allt sammanlagt torde visa, att en ny edition av de komputistiska texterna varit ett ganska trängande behov.

¹ I IV, § 135 står: *Páska dag skal halda á þeim vikustaf, sem til er gjörr prikastaff[r]*. Utg. översätter: ea littera dominicali, cui punctum appositum est, alltså på den söndagsbokstav, till vilken punkten är fogad, på den söndagsbokstav, som jämte punkten utgör påskbokstav. Översättningen är icke språkligt klanderfri, och den är sakligt orimlig. Om förf. sett sig om i kalendarerna, hade han funnit, att påskbokstaven med sin prick står vid det datum, i kalendariet lättast identifierat med sin söndagsbokstav, som den har till uppgift att beteckna som påskdag. Emellertid vill man gärna förlåta förf., då man finner, att GINZEL påstår, att CLAVIUS och IDLER flyttat gyllentalet 13 från d. 2 till d. 1 dec. (!) — Det står där redan i Vallentunakalendariet &c, &c.

VIII. OM NU FÖRELIGGANDE UPPLAGA.

Om vår upplaga synas följande upplysningar böra lämnas. Den studie „Rimbegla, ett bidrag till Islands lärdomshistoria“, som av mig publicerades i Studier i nord. filol., Bd. IV, h. 7 (1913), var nog avsedd att utgöra förberedelse till en ny edition av de texter, som ingått i STEFAN BJÖRNSSONS och LARSSONS upplagor. Men den föreliggande uppgiften föreföll rätt svår. Att få tid till en längre vistelse i Köbenhavn var med hänsyn till mina tjänstegöromål nästan omöjligt, och även om den största välvilja alltid visats mig med hänsyn till lån av handskrifter från båda de stora danska biblioteken, var det icke möjligt att genom blott lån till ett annat bibliotek få överblick över de vitt spridda fragment, till vilka man vid en sådan upplaga hade att taga hänsyn. Emellertid var det min avsikt att vända mig till „Samfund for udgivelse af gammel nordisk litteratur“ med hemställen, att Samfund ville lämna mig uppdraget att ombesörja den nya edition av Rimbeglatexterna, som så väl behövdes.

Innan detta uppsåt hade hunnit fullföljas, erhöll jag från D:r Kålund ett meddelande, att avskrifter av de viktigaste handskrifterna redan voro av honom gjorda, att man sedan länge umgåtts med planer på en ny edition, att man emellertid haft svårt vinna ett biträde för den sakliga kritiken, samt att man nu ville reflektera på mig såsom biträde för denna uppgift. Mot detta förslag hade jag naturligtvis intet annat att invända, än att det föreföll allt för mycket till min favör, att den äldre och erfarnare forskaren skulle göra det mödosamma grovarbetet, medan den yngre fick på sin lott det ävenledes mödosamma, men efter min uppfattning tacksammare arbetet med den slutliga redaktionen av texten. Så, som vi på

var sitt håll börjat förberedelserna, återstod emellertid knappast någon annan utväg, och så kom det fleråriga samarbetet till stånd. Detta har tillgått sålunda:

D:r Kålund har tillsänt mig en fullständig avskrift av varje för intagande bestämd text efter den handskrift, som vi i varje särskilt fall kommit överens att behandla som huvudhandskrift. Samtidigt har tillställts mig en variantapparat, utarbetad av D:r Kålund.

Hur texten skulle behandlas, voro vi snart ense om. Att blott lämna ett avtryck av en handskrift med osorterad variantförteckning, „materialet till en text i stället för texten“, kunde här icke komma i fråga. Innehållets för de flesta filologer något svårfattliga natur gjorde det nödvändigt att eftersträva i främsta rummet en begriplig text, som sedan kunde med det lämnade materialet kritiskt prövas. Det var alltså nödvändigt att i själva texten, icke blott i noterna, upptaga åtskilliga läsarter från andra handskrifter än huvudhandskrifterna, ja även ett antal konjekturen. Läsarterna ha, då flere handskrifter voro ense mot huvudhandskriften, införts med den ortografi, som föreligger i den äldsta av handskrifterna, vilka emellertid uppräknas i alfabetisk ordning. I avseende på Rim I kan detta ibland se en smula underligt ut, då huvuddelarna av texten äro skrivna med ortografi från 1400-talet, men enskilda från L lånade ord med c. 250 år äldre ortografi. Det har varit meningen att upptaga alla varianter, som på något sätt kunde hava inverkan på uppfattningen av innehållet. Däremot ha rent grafiska varianter, ävensom irrelevanta varianter i avseende på ordföljd o. d., meddelats med en viss sparsamhet, då det gällt unga handskrifter. För de närmare detaljerna vid tillämpningen av dessa allmänna principer kommer D:r Kålund att lämna redogörelse i sin „Håndskriftbeskrivelse“.

Ansvarsfördelningen kan sålunda i korthet sägas vara denna: Beckman svarar för stoffets urval och allmänna fördelning, för valet av de läsarter, som mot resp. huvudhandskrifter upptagits i texten, samt för redogörelsen för våra texters utomisländska motsvarigheter och eventuella källor, samt övrig realkommentar, ävensom för registret. Kålund åter har ansvaret för resp. handskrifters noggranna läsning och för möjligast fullständiga uppsökande af handskriftsmaterial, liksom och för principerna för varianterna i nedre notserien.

I stort sett framträder författarskapets fördelning klart i och genom själva språkformen. Dock har ansetts, att uppgifterna om var en handskrift börjar och slutar att ha parallell till vår text och annat dylikt, bort stå i de av Beckman redigerade övre noterna. Lätt inses, att allra största delen av dylika meddelanden bero på de uppgifter, som lämnats av D:r Kålund. De hastiga avskrifter av vissa partier, som jag tog vid utarbetandet av min uppsats i Stud. i nord. filologi, ha naturligtvis alltid jämförts, men de ha blott sällan kunnat komplettera mig tillsända uppgifter.

Jag har antytt, att min medutgivare åt mig lämnat den tacksammaste delen av arbetet. Men det är icke nog därmed. Jag skulle ha mycket svårt att tillräckligt kraftigt framhålla den aldrig svikande noggrannhet och det älskvärda tillmötesgående gentemot alla mina önsknings-, förfrågnings- och förslag-, varmed han fullgjort sin tunga del av arbetet. Det återstår blott att hoppas, att upplagan måtte kunna bli till ett gagn för forskningen, som står något så när i proportion till vad D:r Kålund bort ha rätt att hoppas, då han påtog sig det dryga arbetet.

IX. ETT VIKTIGT OCH SVÅRT GRÄNSOMRÅDE.

Från mina unga år och från vägarna i min hembygd har jag ett livligt minne av en underlig företeelse. Bäst man åkte vägen fram, gjorde åkdonet ett kraftigt gupp. Man blev häpen över, att den i det hela goda vägen så där plötsligt visat sig bristfällig. Man såg efter i dikeskanten, och mycket riktigt, där fanns förklaringen: där stod ett märke, som betecknade, att här upphörde X-gårdens väghållningsskyldighet och Y-gårdens började.

Det var en liten smula snålhet hos resp. väghållningsskyldige, som kom dem att vara sparsamma med det väggrus, som möjligen kunde komma grannens väg till godo, och så fingo vi åkande göra våra små äventyrliga hopp. Nu kan emellertid undras, om det inte är ungefär på samma sätt med de olika vetenskaperna. Det finnes många gränsområden, t. ex. mellan historia och filologi, filologi och juridik. Och det är nog tyvärr så, att just de ofta blivit behandlade ungefär som vissa partier av vägnätet i Västergötland i slutet på 1800-talet. Givetvis kan det icke vara bättre, då undantagsvis historien och astronomien, filologien och astronomien befinnas äga gränsområden.

Skälen äro huvudsakligen tre. Dels är det mödosamt att arbeta sig in på ett dylikt gränsområde. Man tvingas att arbeta med metoder och material, som man icke är van vid. Så är det även en smula ängsligt. Man kommer lätt in i en kritikens korseld: historikern t. ex. finner lätt anmärkningsanledningar på ett håll och filologen, resp. astronomen, på ett annat. Slutligen, när allt kommer till allt, så riskerar man, att det arbete, man gjort, blir betraktat som mindrevärdigt, även då dess resultat befinnas riktiga. Det anses inte för riktig historia och inte

riktig filologi. Att man måst arbeta med både historiska och filologiska metoder, och att både historici och filologer ha gagn av ens arbete, gör ingenting till saken.

Icke blott en gång utan rätt många har jag mött den uppfattningen, att den undersökning av den nordiska medeltidskronologien, som jag i flere år sysslat med, vore ett sådant där „periferiskt“ område, som det just icke lönade att syssla med. Jag skall här söka visa, att det i alla händelser går mycket gena vägar från gränsområdet in till vår vetenskaps centrum, och att ett tidigare arbete över hithörande ting, om det funnits i filologernas bokhyllor, skulle kunnat bespara dem en del ibland rätt fatala misstag.

Jag kan ju börja med runstaven. Den har lockat till åtskilliga spekulationer. Nu är att märka, att runstavens gyllentalrad m. m. företer åtskilliga växlingar. Vi ha på vissa den gamla medeltidsordningen väsentligen orubbad, vi ha runstavar med rättade gyllental, och vi ha runstavar, som följa nya stilen. Det är uppenbart, att en vetenskaplig behandling av runstavarna icke är möjlig utan kännedom om de kalendariska teorier, som varit ledande för deras förebilder. Härutinnan finnas åtskilliga fel begångna, jag skall blott efter LINDHAGEN¹ påpeka följande. År 1690 utkom ett svenskt arbete, KROOK, „Svenskt åg runskt kalendarium“, där det i den gamla julienska kalendern uppkomna felet vid gyllentalens placering rättas och en annan serie än den ursprungliga förekommer, bl. a. med gyllentalet 19 på d. 1 januari. Detta har föranlett BERNHARD OLSEN till åtskilliga misstag, närmast bestående däri, att

¹ Närmare om dessa ting LINDHAGEN, (Svenska vetenskapsakademiens) Arkiv för matematik &c VII, 25 (Om Calendaria perpetua med rättade gyllental).

han i „Krooks korrektion“ trott sig se ett medel att datera runstavar, efter formeln: „Krooks korrektion, Yngre end 1690“. Detta misstag skulle säkerligen varit ogjort, om förf. haft tillgång till en handbok, som upplyst, att de allmänna grunderna för „Krooks korrektion“ voro bekanta för förf. till Rím II på 1200-talet, att i huvudsak samma „Krooks korrektion“ varit genomförd i „Petrus de Dacias kalendarium“ c. 1292, i Missale aboense tryckt 1488, i tyska bondepraktikan (1508), i svenska psalmböcker från 1500-talet och i Breviarium nidarosiense 1519.

* * *

I den utomnordiska filologien ha kalendarier och särskilt påsktabeller spelat en stor roll vid dateringar. Se därom bl. a. PIPER, Karls des Grossen Kalendarium und Ostertafel, Berlin 1858. Den viktigaste principen är denna. De fullständiga påsktabellerna med en hel rad för varje år, alltså tabeller av den typ, som Bedas eller vår s. 69 följ. meddelade, voro mycket besvärliga; man skriver inte gärna av en hel massa, som icke kan beräknas komma till användning. Det är därför sällsynt, att dylika tabeller avskrivs i sin helhet. De flesta avskrifter börja ett gott stycke in på påskeykeln. Man kan gå ut från såsom nästan visst, att nedskrivandet av tabellen skett under den första mindre cykel, i allmänhet måncykel, som är medtagen. Det är på detta sätt, vi kunnat datera Cod. V. (AM 461, 12:mo). Den hör icke till våra viktigaste handskrifter, men t. ex. dess runologiska stoff gör väl en noggrann datering önskvärd.

I vissa fall åter kan man av beräkningarnas utseende sluta, att en viss urkund skrivits ett visst år inom en cykel. Så har förf. av utseendet i påsktabellen i Vallentunakalendariet¹ slutit, att dette måste

¹ Kyrkohistorisk årsskrift 1912, s. 83 ff.

vara skrivet i någon måncykels andra år. Kalendariet självt daterar sig till 1198, Annus incarnationis D(omi)ni MCXCVIII, men årtalet är „uppfriskat“, och detta har givit stöd åt paleografernas betänkligheter, då dessa icke rätt velat tro, att urkunden är fullt så gammal. Om det nu står fast, att boken skrivits under en måncykels andra år, vilket stämmer med 1198, så ställer sig problemet så; kan det uppfriskade ha betytt 1217, 1236 eller något annat år med jämna 19-årsperioder skilt från 1198? Om denna fråga, såsom jag tror, måste besvaras nekande, så återstår intet annat för paleograferna än att betrakta Vallentunakalendariet som en fast punkt och därefter anpassa övriga dateringar.

Något annorlunda ter det sig med min datering av Cod. L; jag har förutsatt, att urkunden av paleografiska och språkliga skäl varit rätt daterad till c. 1185, och vi ha som bekant, bl. a. i de olika stilarna i Reykjaholts maldage, ett utmärkt jämförelsematerial. Från komputistisk synpunkt ha vi icke någon annan hållpunkt än den konceptartade beräkningen av embolismen, och denna ger till resultat: ett år med gyllentalet 10. Skulle de språkliga och paleografiska omständigheterna medgiva en tillbakaflyttning till 1168, så skulle jag däremot först kunna invända, att sålunda bli de arabiska glosorna ännu mer överraskande. Så kommer Thomas Becket's namn i helgonlängden, som avgör saken. Skulle man åter säga: „Vi kunna icke hålla så noga på, att skriften är äldre än 1200“, så finge jag säga: Från min synpunkt måste även 1206 kunna anses som en möjlig lösning.

Är det fråga om enklare tabeller, där det enskilda året motsvaras av blott en enda bokstav, så är möjligheten, att man tagit med allt eller åtminstone en del av de föråldrade partierna avsevärt större. Den vanliga isländska talbyrdingen från 1140

har, såvitt jag känner, alltid avskrivits i sin helhet. Något annorlunda är i Sverge förhållandet med den närsläktade „Tabula Gerlandi“, vilken som nämnt avviker blott genom att börja 1045. Av denna känner jag genom avtopsi eller pålitliga uppgifter tre svenska exemplar, ett från Tofteryds kyrka i Småland, ett från Birgitta Andersdotters bönbok, och slutligen ett från Kristina Gyllenstiernas (med den förra tämligen identiska) bönbok. Tabellen i Tofteryd uppges börja med måncykelskiftet 1408. De både birgittinerböckerna åter gå, ehuru säkerligen yngre, ett stycke längre tillbaka och börja med sekelskiftet 1400. Även svenska psalmböcker från 1500-talet synas benägna att medtaga tabellariska hjälpmedel, som gälla från senaste sekelskifte. Uppenbarligen mana dessa förhållanden till en viss varsamhet. Kan man antaga något bestämt skäl för skrivaren att medtaga någon bestämd del av det förflutna, så böra slutsatserna dragas med största försiktighet. Därvid observeras en senare tids (från 1400-talet) intresse för sekelskiftet.

Av stort paleografiskt intresse är den påsktabell, som vi kallat den 20-spaltiga talbyrdingen, bevarad i ett enda exemplar, och börjande med det av ARNE nämnda „aldamotet“ 1121. I betraktande av den överväldigande makt, som den såvitt bekant alltid 19-spaltigt uppställda talbyrdingen från 1140 fick, har man svårt att tro på, att särdeles många avskrifter av en äldre tabell-typ tillkommit efter år 1140. Att den med år 1121 börjande tabellen först skrivits under cykeln 1121—1139, kan icke betvivlas. Möjligheten, att den till oss bevarade tabellen, som själve ARNE funderade på att kasta bort, är själva originalet, synes av det nyss anförda att döma vara ganska stor. „Samfunds“ styrelse har haft godheten bereda mig tillfälle att för intresserade, närmast Hrr paleografer, i faksimil framlägga aktstycket. Frågan

är: Är detta det äldsta prov, vi över huvud ha på isländsk skrift?

Ett i viss mån snarlikt fragment finnes i Sverige, det är ett i Cod. Holm. Fb6 inhäftat pergamentsblad med en egendomlig påsktabell, räknad från 1116. Fragmentets ålderdomlighet framgår bl. a. därav, att det har i sak samma regel för kvatemberdagarna som Rim I. Och begynnelseåret vill nog gärna gälla som tillkomstår, då vi här ännu mindre än vid den isl. tabellen från 1121 kunna finna något rimligt skäl att börja 1116 annat än, att arbetet utförts just då. Här äro emellertid andra saker ovissa. Vi kunna icke avgöra, var fragmentet skrivits. Visserligen uppges det härröra från Vallentuna kyrka, men det har i varje fall ingen förbindelse med det egentliga Vallentunakalendariet, vars svenska ursprung står fast.¹

Även för lokalisering kunna kalendariska texter med stor fördel användas. I Sverige t. ex. ha de olika stiftens sina särskilda lokalhelgon. De firas ofta på andra dagar och med större högtidlighet i det stift, där de ansetts höra hemma, än i de andra, om de där förekomma alls. Genom att se efter, hur och när t. ex. David, Eskil, Botvid och Helena firas, kan man med stor säkerhet avgöra, inom vilket stift ett visst kalendarium gällt. Är då t. ex. en laghandskrift inskriven med samma hand i samma bok, så är dennas lokalisering ett gott stycke på väg.

*

*

*

Från barnaåren ha vi vant oss att betrakta Island som sagoön, där den muntligt fortplantade historiska traditionen förvånansvärt länge bevarade ur-

¹ En alldeles likartad tabell finnes i faksimil i *Descriptive Catalogue of materials to the History of Great Britain and Ireland III*, London 1871, pl. 7.

gamla sägner, och även den kritiske vetenskapsmannen har nog en del kvar av denna bild. Jag vill inte bestrida, att bilden också är i väsentliga drag sann, om man än, såsom jag skall söka visa, ibland tilltrott isländarnas minne förmåga av prestationer, som jag anser psykologiskt omöjliga. För ögonblicket måste jag nöja mig med att söka fastslå, att isländarna med denna kärlek till inhemsk ålderdomlig tradition förenade en rent häpnadsväckande förmåga av påpasslighet i att följa tidens vetenskapliga utveckling under det århundrade, som SCHÜCK benämner medeltidens upplysningstidevarv,¹ liksom även deras förmåga av självständigt forskande var betydande. Jag erinrar om „Den 1 gram. avhandling“, som visar, att dess förf. kan på förståndigt sätt använda språkmateriel från, utom modersmålet, angelsaxiska, latin, grekiska, hebreiska och skotska, liksom ock att han i den centrala frågan om förhållandet mellan ljud och bokstav nått till en större klarhet än t. ex. J. E. RYDQVIST och en eller annan ännu levande språkforskare. Men detta faktum står icke isolerat. Vår handskrift L visar, att man på Island tagit intryck av arabisk astronomi vid en tid, då sådant i det kontinentala Europa, „i *miðjum heiminum*“, var ytterligt sällsynt.

Detta ger anledning att gå tillbaka till den isl. prosalitteraturens äldsta bok, *ARES Íslendingabók*. Det har skrivits mycket om denna, men just från vår synpunkt finnes en del nytt att säga. Det lönar sig att se till, vilken ställning ARE intagit till sin samtids kronologiska teori och teknik. Därvid observera vi först hans påpekande kap. 10, att året 1120 var „*aldamót*“, måncykelskifte. Mot uppgiftens riktighet kan ingenting erinras, ty d. 1 sept. nämnda år

¹ Huvuddragen av den medeltida kulturens historia, 1913, s. 169 ff.

inträdde enligt den beräkning, som följts i bl. a. Rim I, ny måncykel. Men onekligen förefaller en dylik uppgift något överflödig, om vi se saken med vår tids glasögon. Nu är det emellertid så, att den ter sig alldeles annorlunda, om vi sätta os in i förhållandena på ARES tid. Att de isl. annalisterna använde påsktabellen som hjälpmedel för sin kronologi, är ju välbekant. Att så skett även på ARES tid, är icke så lätt att bevisa, men det är mycket troligt. Påsktabellen var en så god hjälpreda. Redan en addition eller subtraktion av ett större antal år erbjöd ju en del svårighet, då man icke kände de arabiska siffrorna. Då var det vida lättare att i påsktabellen räkna från år till år. Nu voro väl denna tid alla påsktabeller uppställda med särdeles väl utmärkta måncykelskiften. Antaga vi, att ARE hade för sig BEDAS påsktabell, så utmärktes där aldamotet genom en tom rad efter föregående 19 rader. Hade han åter för sig en tabula Gerlandi, så utmärktes det — alldeles som senare i de specifikt isländska talbyrdingarna — medelst (röd) versal. Erinran om aldamotet kunde vara en god kontrollanvisning för läsaren och torde vara att så förstå: Om nu min läsare räknat rätt i sin påsktabell, så skall vid det år, till vilket vi kommit, vara måncykelskifte.

En annan egendomlig omständighet är, att ARE, som ju dock hade sitt huvudintresse inom det kronologiska, visar en tydlig obenägenhet för årtalet, vilket för oss ter sig som kronologiens viktigaste hjälpmedel. Lika märklig förefaller hans metod att räkna åren i Nordens historia från en engelsk konungs dödsår. Bådadera förklara sig emellertid med största lätthet, om vi draga oss till minnes, att isländaren icke blott var sagoberättare, och att ARE icke blott grundade sin forskning enligt den nordiska processens principer på vittnesförhör med gamla personer (de från olika landskapslagar och besläktade

källor kända *aldungamen, ellismen, minnungamen &c.*) utan även med största säkerhet var en verklig medeltidslärd, som följde med sin tid. Det var nämligen så, att åsikterna om tiden för Kristi födelse just under ARES tid voro mycket växlande, och på grund därav voro årtalen olämpliga, då de kunde förstås på olika sätt. Särskilt hade den av MARIANUS SCOTTUS framställda åsikten, enligt vilken Kristus var född år 22 före vår tideräkning, vunnit rätt talrika, åtminstone mycket inflytelserika anhängare, bland dem korstågspåven Urban II. Man kan tryggt antaga, att ARE känt till denna teori, och hans ord, att Olof Tryggvason dog år 1000 och biskop Gizurr 1118 *at almanna (alþjóðu) tali* betyder ingalunda, att han är oviss om den verkliga tiden för dessa händelser. Ordens sakligt rätta, ehuru språkligt mycket fria översättning är: enligt den vedertagna dyonysianska beräkningen. Kanske få vi anse uttrycken som en direkt översättning av *Aera vulgaris*.

Efter ARE känna vi icke namn på kronologiska forskare. Men att det kronologiska intresset icke dog med honom, kunna vi bevisa. Så kan påpekas, att norrmannen THEODORICUS direkt återoppar isländarna såsom auktoriteter just på det kronologiska området, både „kunnigare och vetgirigare“ än andra nordiska folk.¹ Även intresset för frågan om den rätta utgångspunkten för vår tideräkning gjorde sig gällande. Rím I bygger på en teori, som avviker både från MARIANUS SCOTTUS och DIONYSIUS, och som förlägger Kristi födelse till år 8 „e. Kr.“. Någon direkt förebild för detta beräkningssätt har jag icke kunnat uppvisa,² men vare sig den nya beräkningen är gjord på Island (vilket knappast förefaller troligt),

¹ STORMS upplaga i Monum. hist. Norv. s. 6. ² GINZEL, Handbuch III, 183 f. hänvisar till min framställning i Xenia Lidéniana, men har inga nya analogier.

eller beror på studier i utländsk litteratur, så visar den ett fortfarande livligt intresse för de av ARE började kronologiska forskningarna. Den fick också avsevärd anslutning; Hungrvaka, de övriga äldre „Biskupasögur“, Sverres saga, m. a. o. hela den historiska litteratur, vi ha från Island under de närmaste åren omkring 1200, följa denna tide-räkning.

Därifrån kommer jag till den fråga, som fört mig in på mina forskningar rörande Islands kalendariska litteratur, frågan om den isl. annallitteraturs uppkomst, särskilt frågan om denna litteraturs eventuella uppkomst på 1100-talet. Åsikten, att de isl. annalerna uppkommit samtidigt med den isl. litteraturen, har först framställts av BJÖRN JÓNSSON på Skardså, densamme, som skänkt oss vår Cod. S. Att hans åsikt i oförändrad form icke kan vara riktig, framhållas med allt skäl av STORM,¹ men frågan har nog behövt ännu en granskning. STORMS metod, att jämföra med andra kända litteraturverk, har gjort, att han huvudsakligen kommit att uppvisa provenienssen för annalernas världs- och kyrkohistoriska stoff samt för den del av det nordiska, som kan härledas ur danska annaler. Med avseende på det rent isländska stoffet och det norska, således det ojämför- ligt viktigaste, har STORM icke funnit någon användbar metod. Han måste nog förutsätta, att allt hit-hörande stoff härstammar från sagorna.² Hans re-sultat är, att annalerna först framträtt omkring 1280, varav ju följer, att deras uppgifter för äldre tider

¹ Isl. Ann. s. LXVIII ff. ² Det har blivit ett slags kutym att, ehuru man betraktar annalerna som uppkomna c. 1280, behandla dem som avtentiska för 1000-talet. Så senast OLSON i *Yngvars saga víðförla*, s. XC. Han säger om en differens på två år: „även om naturligtvis det mycket väl kan (spärr. av O.) vara annalerna, som här ha orätt“. Under den givna förutsättningen äro ju på enheten riktiga årtal ej att vänta.

måste anses opålitliga. Men somliga av dem ha största vikt, jag erinrar om, att Ingvarsstenarna date-rats efter annalerna (1041).

För att finna en utgångspunkt, som kunde hjälpa oss att kritiskt värdesätta annalernas uppgifter ur Nordens äldre historia, har jag i tvenne skrifter företagit en granskning av det astronomiska stoffet i annalerna, särskilt solförmörkelserna, vilka ur denna synpunkt äro användbarast. Då de arbeten, där denna granskning skett,¹ icke torde vara alla läsare lätt tillgängliga, skall jag rekapitulera min undersöknings viktigaste resultat. Min metod gav mig först en fast punkt. Vid d. 30 mars 1131 finnes antecknad en solförmörkelse. En sådan har ock enligt astronomiska beräkningar gått fram över västra Island denna dag. Den var total (eller åtminstone ytterst nära total) på Islands västkust. Den förefinnes icke nu i någon annal från England eller kontinenten, och — vad mer är — den har där haft så ringa synlighetsgrad, att vi icke heller behöva räkna med, att den skulle varit antecknad i någon nu förlorad annal-redaktion. Denna förmörkelse måste sålunda ha antecknats omedelbart just på Island. Detta är den fasta punkten.

Under återstoden av 1100-talet visa sig de isl. annalerna fullt självständiga i sin behandling av solförmörkelserna. Den på kontinenten starkt framträdande förmörkelsen av 1133, som GINZEL funnit antecknad i 78 olika kontinentala och engelska annaler, förtiges på Island, emedan den där varit föga framträdande, medan senare förmörkelser, som på sagöön varit mer framträdande, undantagslöst finnas antecknade, även t. ex. 1194 års förmörkelse, som icke rimligen kan ha varit iakttagen i det centrala Europa.

¹ Studier i nordisk filologi III, 4 (1911), Xenia Lidéniana, s. 16 ff (1912).

Sedan man vunnit dessa fasta punkter, vågar man tillerkänna betydelse även åt följande:

Vid år 1104 antecknas Heklas eruption, men icke inrättandet av ärkestolen i Lund. Eruptionen kan ju icke såsom en förmörkelse kontrolleras, men det är knappast i och för sig metodiskt att för en notis av antydd form postulera en förlorad dansk annal.¹ Slaget vid Fotvik, som vi med tyska källor kunna datera, förlägges till rätt år i de isländska annalerna, men icke i de danska.² I det hela tyder de danska annalernas beskaffenhet på, att de icke äro avtentiska för tiden c. 1130. Just Fotviksslaget kan mycket väl ha blivit direkt antecknat på Island,

¹ Först den starkt interpolerade redaktionen *Annales regii* har tagit med ärkestolen. Denna har också i vissa fall de felaktiga årtalen ur Danmarks historia. — I en nyligen publicerad recension av Xenia Lidéniana, Arkiv 31, s. 214 ff, klandrar OLSON, att jag icke byggt min kritik av annalerna på en jämförande granskning av deras stoff. Han förbiser två saker. Först, att en sådan metod redan förut varit använd av två mästare i konsten, STORM och FINNUR JÓNSSON, vilkas resultat jag refererar. Vidare, att ingen litteratur är så föga ägnad för denna form av kritik som annalerna, emedan där interpolationer, såsnart de gått över i en avskrift, äro nästan omöjliga att upptäcka och utsöndra. ² Man måste skilja på annaler och obituarier. De senare upptaga vanligen icke år, blott datum. Ett undantag göra de i Lunds Domkapitels *Gavebøger* av WEEKE publicerade obituarialnotiserna, i det de upptaga året för Fotviksslaget. Men dessa ha icke begagnats av de danska annalisterna, och de stämma i sin form icke med de isländska, vadan ingen sannolikhet finnes för att de äro källan för de senare. — Bland de notiser, som skilja de isl. annalerna från de danska, är även notisen om Sven Estridssons död. Enligt STEENSTRUP ha de isl. rätt, vilket ju mycket väl kunde bero på ett „vittnesförhör“ i ARES stil och ungefär vid hans tid. Men även om isländarna skulle ha orätt, så talar olikheten bestämt emot danska annaler såsom källa för de ursprungliga isl. annalerna.

enär biskop Magnus Einarsson samma höst besökte Lund för att vigas; jfr den trevliga skildringen i Bps. av hans återkomst till Island.

Hungrvakas synkronistiska framställningar vid slutet av varje biskopsbiografi kunna icke vara källa till annalerna, då de icke ge år, utan blott meddela, vad som hänt under en viss biskops livstid. Däremot kunna de utmärkt förklaras som excerpt ur en annal-redaktion. Då vi icke ha någon gammal handskrift av Hungrvaka, är en interpolation icke utesluten, men den är osannolik, enär dylika synkronistiska uppställningar utgöra ett karakteristiskt drag, gemensamt för praktiskt taget hela den grupp, som Hungrvaka tillhör.

Det isl. livet pulserade vid altinget. *Tíðindi urðu* och *tíðindi spurðust* egentligen blott en gång om året, något, som ju tämligen direkt uppfordrade den kronologiskt intresserade till uppteckning just i annalistisk form.¹

På grund av dessa fakta har jag sökt i en s. k. „urannal“ sammanställa de uppgifter för tiden c. 1000—1177, som jag ansett härröra från tidigare isländska anteckningar eller beräkningar. Häremot har FINNUR JÓNSSON² opponerat sig och ansett, att jag gått till överdrift. Möjligen avser FINNUR JÓNSSON blott min åt sammanställningen givna form, som tagit de senare annalerna till mönster. I så fall vill jag ej tvista, blott framhålla, att det, sedan man

¹ Som ett indicium (ingalunda i och för sig avgörande) för tillvaron av annalistiska uppteckningar har jag påpekat de namn på särskilda år, som förekomma, mest i annalerna, men även i andra källor. Jag kan nu hänvisa till en intressant parallell hos GINZEL, som påpekar, att annalistiska uppteckningar gjorts och i sammanhang därmed vissa år benämnts efter karakteristiska naturtilldragelser o. d. hos indianerna. Se a. arb. II, s. 147 f. ² Tidskr. f. fil. IV. r. II, 121 f. 1913.

funnit, hur djupt inne isländarna redan på 1100-talet voro i tidens kronologiska teknik, knappast finnes giltig anledning att betvivla, att de gingo tillväga på samma sätt som andra folk vid samma tid. I varje fall sakna vi tillräckliga skäl att med FINNUR JÓNSSON (Litt.-hist. 1907, s. 399) bygga positiva slutsatser rörande arten av isländarnas historiska intresse på frånvaron av gamla annaluppteckningar. Om STORM har rätt, så följer därav negativt, att annalerna för äldre tid icke äro autentiska, då samtidiga uppgifter icke låta sig påvisa. Positivt åter följer ingenting.

Emellertid ligger huvudintresset vid en dylik rekonstruktion ingalunda i den svaga möjligheten att ha återställt den förlorade urkunden i dess riktiga form. Huvudintresset är, att man söker objektivt urskilja det stoff, som man har rätt betrakta såsom autentiskt, från det myckna, som kan ha influtit senare. Om icke en dylik specialundersökning göres, så hemfaller lätt forskningen åt det godtycket att som pålitliga citera de uppgifter, som in casu passa den enskilde forskarens önsknningar.

Allt som allt vill jag bestrida, att en annalredaktion med påsktabellen som kronologisk stomme skulle för 1100-talets vidkommande vara något särskilt osannolikt. Det utomordentligt starka kronologiska intresset hos denna tids isländare ha vi uppvisat. Ävenledes ha vi visat, att 1100-talets isländare voro synnerligen förtrogna med sin tids komputistiska vetande, att de tvärt emot vad STORM av förbiseende uppger, hade samma utgångspunkt för sina påsktabeller som annalerna, d. v. s. 1140. Slutligen ha vi visat, att även annalernas speciella beteckning för påskdagen, den punkterade bokstaven, *prikstafr*, var känd på Island troligen redan på ARES tid. Lägga vi nu därtill, att påskbokstaven för varje år var något, varom alla voro ense, medan årtalen voro omtvistade, och att isländarna tydligen voro veten-

skapsmän, som önskade att uttrycka sig otvetydigt, så finna vi, att många förutsättningar voro för handen för uppställandet av annaler i påsktabellens form, förutsättningar, som man a priori icke skulle väntat att finna på Island under 1100-talet.

Redan STORM har påpekat det nära sambandet mellan talbyrdingen och annalerna. Emellertid har tydligen STORM icke sett någon talbyrding i original, och ett par icke alldeles oväsentliga omständigheter ha därför undgått honom. Han tror t. ex., att skrivaren av *Annales vetustissimi*, som återfinnas i samma handskrift som vår Cod. C, ehuru kanske med annan hand, icke skulle ha rätt förstått talbyrdingssystemet, vilket skulle ha yttrat sig däri, att han icke medtagit alla påskbokstäver. Detta är emellertid ett misstag. Skrivaren upptager regelbundet måncykelskiftena och ibland några påskbokstäver omödelbart efter dessa. Faktiskt kunde detta vara nog, då läsaren med versen *Sicca viris apta* (Rím III, § 37) mycket lätt kunde finna sig tillrätta.¹ Men överensstämmelsen mellan talbyrdingar och annaler går längre i detalj, än STORM påpekat. Den sträcker sig ända till det skenbart godtyckliga valet mellan versal och „liten bokstav“. Man får därvid bortse från *B* och *G*,

¹ Även i en annan sak, kanske något viktigare, har STORM lämnat en vilseledande uppgift om *Annales vetustissimi*. Ett exempel skall visa detta. År 280 har söndagsbokstaven *e*, därefter följande år har *dc*, det är sålunda skottår. Därpå följer ett år med söndagsbokstaven *b*, där det står *Tacitus rikti*. I registret uppger nu STORM, att *Annales vetustissimi* förlägga Taciti tronbestigning till år 282 mot de övriga, som ha år 281. Men detta är vilseledande. Med skottåret *dc* avses just det år, som vi kalla 280; det är siffrorna, som placerats felaktigt; rörande året vill förf. till *Annales vetustissimi* säga alldeles detsamma som övriga annalister. Från och med år 600 har rättelse skett, så att detta och följande skottår få stå vid skottåren i söndagsbokstäverna.

vilka i annalerna ofta få versal form, troligen för att förebygga förväxlingar. Eljest är det cykelskiftena, *aldamoten*, som så utmärkas: solcykelskiftet med bokstäverna *GF* och måncykelskiftena med någon av bokstäverna *R., S., T., V., .A., .B., .C.*; därvid har dock *V* rätt ofta den icke versala formen, antagligen emedan de två formerna av denna bokstav varit varandra så pass lika, att förväxling skett vid avskrivningen.

Dessa iakttagelser ge anledning att undersöka, om släktskap med någon särskild av de två talbyrdningstyperna skall kunna uppvisas. I själva verket synes en sådan föreligga, och märkligt nog, med den äldre typen. De senare annalredaktionerna hänvisa tämligen regelbundet till den stora påskcykeln, vilken de i överensstämmelse med isl. bruk låta börja med åren 76, 608, 1140. De ålderdomligare sakna dessa hänvisningar. Därifrån förekommer ett skenbart undantag i *Annales Reseniani*, som anför, att år 608 är *fyrsti vetr i öldum*; att så var, är obestriddligt. Året var nr 1 i både solcykel och måncykel, men det är icke av uttryckssättet klart, att förf. velat börja en påskcykel just där både solcykel och måncykel började. En annan iakttagelse är, att medan de yngre annalerna, då de införa vissa årtal med siffror till orientering över det hela, så följa de decimalsystemet och utsätta vart tionde år. Däremot följes ett vicesimalsystem av två ålderdomligare redaktioner *Reseniani* och *Vetustissimi*, samt även till år 820 *Skalholts annaler*, i det dessa blott utsätta vart 20 år.¹ Indiktionen, som icke plägar markeras i den 19-spaltiga talbyrdningen, men väl i den äldre

¹ De av nyare tids avskrivare och utgivare i vissa redaktioner införda årtalen vid varje år komma ju icke i betraktande.

20-spaltiga, anges i vissa annalredaktioner, varvid jag dock icke vill fästa någon vikt.¹

Allt i allt vill jag säga, att jag visserligen icke kan bevisa, att annalredaktioner i den för oss från senare tid välkända formen funnits redan under 1100-talet. Däremot tror jag mig ha bevisat, att med händelserna samtida uppteckningar i vissa fall gjorts ända från ARES dagar. Vidare har jag ansett mig kunna bevisa, att ett mycket djupgående studium av och intresse för kronologiens rent tekniska sida förefanns från samma tid. Under sådana förhållanden måste jag anse, att synnerligen gynn samma förutsättningar funnos för en annalistisk uppteckning av de händelser, som i de flesta fall med jämna årsmellanrum (vid altinget) kommo till de intresserades kännedom. Jag vore benägen tro, att bevisningsskyligheten åligger den, som vill påstå, att de numera av ingen bestridda uppteckningarna tillkommit i annan form än den vi känna från det samtida Mellaneuropa och det något senare Island.

Rörande släktsagorna föreligger ju sedan gammalt ett högintressant problem. GUDBRAND VIGFUSSON

¹ Här bör nog anföras ett textkritiskt skäl mot STORMS teori om annallitteraturens framträdande först vid 1280. I sin avskrift av *Annales Reseniani* anför ARNE MAGNUSSON, „*quod nonnulla hujus libri exarata sint circa annum 1254*“. Då STORM redan stadgat sin ovannämnda mening, måste han antaga, att ARNE byggt detta påstående blott på en omväxling av handstil vid nämnda år i den nu förlorade originalhandskriften. Emellertid bör ARNES uppgift sammanhållas med STORMS påpekande, att obituarialnotiserna i det från samma förlorade handskrift härstammande kalendariet äro fylligast omkring mitten av 1200-talet. Av dessa sammanstämmande fakta vill väl framgå, att handskriften delvis avslutats av en skrivare vid nämnda tid. Man skulle sålunda kunna antaga, att redan vid 1254 förelegat en annalredaktion av den kortare typ, som representeras av de tre förste redaktionerna i STORMS upplaga.

visade 1855,¹ att släktsagorna sinsemellan förete en högst anmärkningsvärd kronologisk samstämmighet. Detta faktum måste anses stå fast; blott tolkningsfrågan återstår.² En tolkning är, att den muntliga traditionen inom olika släkter och bygder varit så fast, att den utan bearbetning kunde omedelbart upptecknas med nämnda resultat. Antagandet förefaller psykologiskt osannolikt, och en så beskaffad muntlig tradition är icke på annat håll uppvisad. Närmare ligger det antagandet, att de olika redaktörerna, enligt FINNUR JÓNSSON i regeln andliga, haft en gemensam skriftlig kronologisk källa, med vars hjälp de ordnat stoffet. Detta ligger så mycket närmare till hands, som vi enligt det föregående av samtida vittnesbörd (THEODORICUS) och kvarlevande litteratur (ARE, RÍM I) veta, att kronologien låg 1100-talets isländare särskilt om hjärtat. Är det rent matematiskt bevisligt, att man upptecknade solförmörkelser, är det till övervägande grad sannolikt, att man upptecknade vulkaniska eruptioner och svåra isvintrar, så förefaller det otroligt, att man absolut höll fast vid att blott i minnet bevara mänskliga händelser.

FINNUR JÓNSSON anför bland indicierna för att de isl. sagorna vila på god tradition bl. a. den topografiska vederhäftighet, som i dem framträder. Detta må vara ett gott indicium i många fall, men det kan ju icke nekas, att sagoberättaren mången gång genom besök på händelsernas skådeplats kunnat skaffa sig möjlighet att på denna punkt korrigera traditionen. Betydligt sämre var han ställd, om det

¹ Safn til sögu Íslands I, s. 185—502. ² OLSONS anmärkning, a. st., att vidlyftiga undersökningar krävas, innan man kan till prövning upptaga problemet om förhållandet mellan sagorna och den kronologiska litteraturen, är sålunda knappast befogad. Undersökningarna äro visserligen nödvändiga, men de äro gjorda.

gällde att korrigerera sådana (t. ex. astronomiska) uppgifter, som berodde på kronologien, eller denna själv. Jag skall därför påpeka en kronologisk detalj, som ibland kan tagas till hjälp, då man vill kritiskt pröva en tradition. Som bekant spela nattliga överfall på en fiende, övrumpling av någon, *taka hús á einnhvern*, en stor roll i sagorna. Då Völundarkviða berättar oss om ett sådant överfall, konung Niduds å Völund, så meddelar den, att färden till Völundsboning skedde vid halvmånens ljus:

*Nóttum fóru seggir,
negldar váru brynjur;
skildir bliku þeira
við enn skarða mána. (Str. 6.)*

Man kan ju vilja häri se en blott poetisk utsmäckning, men det är nog även ett korrekt återgivande av de förhållanden, varunder ett sådant tågplägade ske. Färden till angreppet skedde mer förmanligt „per amica silentia lunæ“ än i kolsvarta mörket, och den skedde bättre vid skenet av halvmånen än vid fullmåne, som står mitt emot solen, går upp ungefär vid dess nedgång och ned vid dess uppgång.¹ Halvmånen lämnar en del av natten mörk och ger möjlighet att göra färden till (resp. flykten från) stridsplatsen vid ett ljus, som gör vägens finande relativt lätt, medan fienden har en kort utsikt, och den lämnar före² eller efter³ den relativt ljusa natten ett nedmörkt tidsrum (*náttarþel*), då kringgränning av fiendens hus m. m. kan ske.

¹ Då månen icke rör sig i samma plan som solen, gäller det sagda icke med absolut noggrannhet, särskilt i närheten av polcirkeln kan det hända, att månen är cirkumpolar och aldrig går ned, ehuru solen gör det. Att i detalj utreda dessa förhållanden är här omöjligt. För många av de berörda frågorna saknar det betydelse. ² Vid nedan. ³ Vid ny.

Vårt kalendarium har genom att upptaga de relativt riktiga nya gyllentalen (tryckta med arabiska siffror) berett möjlighet att på sätt, som i förklaringarna till detsamma meddelas, med för praktiska ändamål tillräcklig noggrannhet beräkna månens lysande vid ett medeltida datum. De där givna exemplen visa, att man ofta låtit beräkningar av månens hjälp bestämma sina planer av hithörande slag.¹

*

*

*

Allra sist böra några ord sägas om en dansk urkund, vid vars kritik kalendariska förhållanden spelat en roll. Jag avser ingen mindre än Valdemar II:s Jordebok.

Det torde vara i fackmännens minne, att denna för dansk och även svensk historia liksom för dansk språkvetenskap så viktiga urkund varit föremål för en rent nedsablande kritik av PALUDAN-MÜLLER,² som däri ville se ett kaligrafprov, vars värde såsom källa för vår kunskap om äldre danska förhållanden reducerades till en obetydlighet. Bl. a. har det i boken införda kalendariet givit stoff för kritiken. P.-M. anmärker mot detta flere oegentligheter. En är, att det tydligen icke är färdigskrivet, vilket man får medge. Vad som skall slutas därav, må vara ovisst. Det kan vara, att kalendariet varit avsett att anpassas för ett annat stift än förläggets, och att därvid till en början luckor lämnats med full avsikt för att sedan vid tillfälle fyllas. Vidare anmärkes, att med stor omsorg skrivits en „penneprøve“, bestående av versen *Fortis es athleta &c.*, vilken anses vara „uden nogen som helst forbindelse med sidens indhold“. Detta är ett misstag. Versen, som finnes i Rím III, s. 185, är

¹ För påminnelsen om det citerade stället i Völundarkviða står jag i skuld till Prof. MAGNUS OLSEN. ² Danske Videnskabernes Selskabs skrifter, V. række, IV, s. 161 ff.

intet pennprov, den är ett hjälpmedel för fingerräkningen och tillhör en beräkning, som börjar med februari månad, vid vilken versen står. För det tredje anmärkes, att skrivaren icke har „brudt sig om at lägge en nogenlunde samtidig kalender til grund for afskriften“. Sistnämnda påstående motiveras därmed, att dagarna för solens ingång i signa anges vid dagar, som voro riktiga ungefär 800—1000 och alltså felaktiga vid avskriftens tid. Det är tydligt, att den framstående kritikern verkligen trott, att det var regel, att sådana saker i medeltida kalendarier grundades på färska observationer, ett antagande, vars oriktighet vår föregående undersökning väl har visat.¹ Det är först mot medeltidens slut, mer än 100 år efter vår handskrifts tillblivelse, som dylika på nya observationer grundade uppgifter börja inflyta, och de äro icke ens då allmän regel. Det är således uppenbart, att den skarpsinnige kritikern skulle bedömt frågan väsentligen olika, om han haft en mer omfattande kännedom om de kalendariska förhållandena.

PALUDAN-MÜLLERS framstående opponent, Prof. STEENSTRUP, har i sina förträffliga „Studier i Valdemar II:s Jordebog“ framställt en del av de här gjorda invändningarna.² Emellertid framkastar STEENSTRUP³ en hypotes, som är både intressant och bestickande, men knappast sannolik. I den citerade versen ser han en artighet, som skrivaren velat visa en särskild medlem av kungafamiljen, Atlet, eventuellt dennes valspråk, och han ser häri ett skäl för antagandet, att boken tillhört denne. Vad vi här meddelat om versens komputistiska innebörd, torde göra denna hypotes obehörlig och således beröva versen dess beviskraft för sambandet mellan jordeboken och Atlet.

¹ Man hade för signa en särskild minnesvers, införd s. 142, n. 7. ² Anf. arb. 276 ff. ³ S. 474.

X. NÅGRA GRAMMATISKA PÅPEKANDEN.

I det föregående ha vi gjort ett par grammatiska påpekanden, som avsett att kasta ljus över de behandlade urkundernas tillkomstsätt. Här skola ytterligare ett par grammatiska frågor behandlas så att säga för sin egen skull.

Våra talvisa författares skrifter böra rimligtvis kunna antagas vara en huvudkälla för kännedomen om räkneorden i isl., särskilt under äldre tid (1100-talet). Rörande denna sak innehålla vanliga grammatiska arbeten uppgifter, som torde tåla en viss modifikation. Saken kräver så mycket större aktsamhet, som talen naturligt nog ofta betecknas med siffror, varvid dels yngre handskrifter, dels och icke minst utgivare kunna ha kommit på den idéen att insätta yngre, kanske rent av nyisländska former. De av både NOREEN och WIMMER uppgivna formerna (*tuttugu ok einn*), *þrjár tígir ok einn* m. fl. förefalla i själva verket att vara sådana, att man a priori kan inse, att de äro av relativt ungt datum; *einn*, *tvær* o. s. v. äro ju adjektiviska ord, som stå som attribut till det räknade ordet, medan *tigr*, *hundrað*, *þúsund* äro till sin funktion substantiv, vilka fordra, att det räknade ordet bifogas såsom partitivt attribut i genitiv. *Fjórir tígir ok einn* m. fl. är således en syntaktiskt sett mycket osymmetrisk koordination, som icke gärna kan ha kommit i allmänt bruk, innan en viss vana att röra sig med större tal, där även enheten betecknats exakt, blivit rådande. Äldsta belägget i våra texter härrör från Bókarbót; *þrjátígi ok einn*, s. 791. Svårigheten undvikas tydligen avsiktligt s. 156, not 2, där det skrives *ccc daga och iii dagar*. A priori kan man vänta, att en så gammal skrift som Rim I skall ha andra sätt att uttrycka sig. Detta stämmer även med de faktiska förhållandena. Jag uppför här några

faktiskt belagda räkneordsuttryck företrädesvis ur Rim I, men även i ett par fall ur andra äldre källor:

- 22: *tvær (greinir) ok xx* 39₆.
 27: *vii (náttu¹) ok xx* 13₁₆.
 29: *ix (náttu¹) ok xx* 13₁₇, 16₄; jfr *tungl skal nótt miðr en þritogt*.
 35: *halfr fjórði togr* 25₄.
 36: *vi ens fjórða tegar* 17₂, I gram. afh. kap. 7.
 39: *einum miðr en fjórir tigr* 17₁₄.
 48: *viii hins fjórða tigar* 13₆.
 52: *ij (tvær) ens sétta tegar* 30₂₃, 65₃.
 95: *halfr tíundi tugar (ára)* 34₆; *lxxxxv (vetr)* 34₉; texten delvis rättad (verbet i singularis; jfr därom nästa sida).
 134: *c ok xxxiiii umfram* 47₈.
 196: *fjórum miðr en cc* 47₅.
 244: *cc ára ok xl viii ár* 34₂; texten något växlande i varianterna.
 364: *ccc daga ok iiiia* 65; *fjóra ens fjórða hundrads dars. i var*.
 365: *þrjú hundruð tolfæð ok v umfram* 9₄.
 532: *tveir hins fjórða tigar ens sétta hundrads tírcæðs* 32₁₃; *fimm hundruð oc xxx oc ii ár* 62.
 1461: *fjörtan hundruð ok sex tigr ok eitt (sjóvarfall) umfram* 48₆.
 1496: *fjórum miðr en xvc* 44₁.
 1596: *iiii (nóttum) færri en sextán hundruð náttu* 47₁₇.
 1653: *þúsund ok dcl ok iii ár* 42₂₀.
 6084: *vi þúsundir vetra ok lxxxiii umfram* 47₁₀.
 6580: *half sjaunda þúsund ok lxxx (tungla) umfram* 47₆.
 6940: *sex tigrum (náttu) færra enn vii þúsundir* 46₁₄.
 78,600: *viii þúsundir hins átta tigar ok ix hundruð ok lx (tungla) um fram* 47₁₅.

¹ Genitiven beror icke av räkneordet.

194,313: (*nætr*) *sex þúsundum færri en cc þúsunda ok ccc (náttu) ok xiii (nætr) 47₃.*

2,331,756: *xx hundruð þúsunda ok þrjú hundruð þúsunda ok ein þúsund hins fjórða tigar ok halft átta hundruð (náttu) ok vi (nætr) umfram 47₁₈.*

55,850,044: *halfum séttu tigi sinna þúsund þúsunda ok halft tíunda hundruð þúsunda ok fjórar stundir ok fjórir tigur 48₂.*

Till jämförelse kunna ett par uppgifter lämnas rörande Rim II. Där heter t. ex. 532: *cccc vetrar tolf-ræð ok tveir vetr ens séttu tigar 173₁₈; 235: þrýsvar 6 sinnum 13 ok ein(n) 88₁₁*; detta är väl en stilistisk utbrodering. Även en så ung handskrift som V undviker *þrír tigur ok einn* genom att skriva *ellifu ok xx, nítján ok xx* etc. (s. 133 n.).

I vissa fall kan textens beskaffenhet i det hela hjälpa oss att restituera ett uttryckssätt, som i vad det gäller räkneorden är äldre än det, som handskrifterna förete. S. 52₁₀ har A *þá líðr cxxxiiii náttu*; L och en del andra handskrifter ha *nætr*; B och G ha *líða*. Men handskrifternas flertal slå fast *líðr* som det ursprungliga. Säkerligen är då *náttu* även ursprungligt, man kan måhända tänka sig, att det från början skrivits *c náttu ok xxxiiii nætr*; ännu säkrare är, att förf. tänkt sig läsningen ungefär så; jfr emellertid 34₉.

Söker man i andra äldre källor, så finner man ungefär liknande förhållanden. Blott ett exempel. 1280: *átta tigur ens þrettanda hundruðs*; Dipl. Isl. I, 204 „um 1150“.

Allbekant är, att räkneorden *hundruð* och *þúsund* i de nordiska språken förr haft en annan betydelse än i våra dagar, i det de delvis byggt på duodecimal-system och betecknat resp. 120, 1200. Svårare är att säkert bestämma, vad som i det enskilda fallet med dem avses, och våra lexikografer ha knappast i hela den utsträckning, som varit önskelig, inriktat sin strävan på att lämna fullt bevisande exempel. Sådana finnas

naturligtvis lättast i ett arbete som det föreliggande, där en exakt bestämning av räkneordens ockasionella betydelse synnerligen lätt kan ske. Det visar sig, att de gamla betydelseerna synnerligen envist hängde fast. Den första gramm. avhandlingen hade föreslagit den kloka anordningen, att man skulle låta det romerska *C* beteckna blott ett litet hundra, såsom det gör i latinet. Våra författares praxis går den motsatta vägen att låta till och med de arabiska siffrorna beteckna storhundra o. s. v., så att året kan ha 305 dagar, 30×24 bli 600 o. s. v. Ett bestämt fall av textförvanskning, som uppkommit, emedan skrivaren med orätt insatt *tíræð*, då meningen krävde *tolfræð*, ha vi påvisat s. 58₁₃. Det kanske bör i detta sammanhang påvisas, att förhållandena i Sverige lågo något annorlunda. I Upplandslagen förekommer på åtskilliga ställen ett bötesbelopp på *hundraþum ok firum tiughum*; då nu det gamla bötesbeloppet för stora brott i flera landskapslagar hos SAXO och till och med i Russkaja pravda var 40 marker, så vill man gärna tänka sig, att det nämnda beloppet skulle vara en jämn fyrdubbling av det gamla och sålunda vara att läsa $120 + 40 = 160$. Ser man emellertid på Manhælgisbalk XIII, där summan fördelas, så finner man, att *hundraþ* i detta fall betytt 100, icke 120; om sedan detta varit folkligt språk eller en korrektion av den lärda redaktionskommittéen, är icke lätt att avgöra.

Beträffande *þúsund* antagas allmänt, att det är 10 storhundra. En annan möjlighet ligger a priori ungefär lika nära 12×120 . Det låter sig verkligen uppvisa, att denna betydelse blir riktig i åtminstone ett fall, s. 128₁₄. Då stället tyvärr stödes av blott en handskrift (B) och den rättelse, som behövde företagas, om betydelsen 1200 antoges, är så ringa, får man upptaga den nya betydelsen med försiktighet.

*

*

*

Det rätt påfallande faktum, att förf. till Rim I uppenbarligen i många fall behandlar de latinska termerna såsom mindre bekanta än de grekiska, kräver någon uppmärksamhet och må föranleda några språkhistoriska anteckningar om låneorden.

Vi ha i det föregående erinrat om den förbindelse med de östra Medelhavsländerna, som rådde under korstågens tid, och man kunde ju möjligen vilja tänka på den ännu tidigare förbindelsen med Bysanz under varingarnas dagar. Skulle de grekiska orden ha kommit på den vägen? Alldeles utan vidare får väl en sådan fråga icke avvisas. Emellertid är det ganska lätt att visa, att de tidiga grekiska låneorden äro inkomna på litterär väg och — åtminstone delvis — genom latinsk förmedling.

Avgörande är ordet *Sinosura* bland glosorna s. 72. Här har ursprungligt grekiskt χ genom förmedling av latinskt *c* blivit *s*; i låneord, som införts på talspråksväg direkt från Grekland, t. ex. i namn (*Kıpr* Cypern, *Sikiley* Sicilien, *Kirialax* κύριος Ἀλέξιος), kvarstår däremot *k*. Saken torde ha sitt intresse även utom den nordiska filologien. Man vet, att redan på 600-talet en affrikation inträtt av gammalt *c* framför *s*. k. len vokal. I franskan (och följaktligen i det franska och franskungelska uttalet av latinet) fortsatte det sålunda bildade ljudet genom *ts* till *s*.¹ Just den sista utvecklingen ha romanisterna haft svårt att datera, och vårt ord synes med sin bestämda datering (1187) komplettera deras material. Det angivna uttalet avviker från det, som uppges i den 1 gram. afhandling (kap. 7), enligt vars synnerligen tydliga uppgifter det vanliga uttalet av *c* framför *i* och *e* var

¹ På högtyskt område, där *ts-* var en från modersmålet välkänd ljudförbindelse, kom uttalet *ts-* att kvarstå intill denna dag. — Ang. isl. *ts-* (och *þ-*) se även PIPPING, Stud. i Nord. fil. V, 6, 17, F. JÓNSSON, Litt.-Hist. I, 448.

ts, medan skottarna alltid uttalade *c* som *k*. I senare skrifter förekommer naturligtvis ett flertal bevis på, att *c* uttalats som *s*: *sirkumferencia*, *Sepheus*, *cenit* och *senit* växla o. s. v., likaså *sodiacus* och *zodiacus*.¹

¹ Den 1 gram. avhandlingen upplyser, att lat. *c* framför *e* och *i* uttalas som *ts*; själv vill förf. använda det som tecken för *k*-ljud, uttala det som „*k* eller *q*“, vilket han uppger vara sed hos skottarna, då de uttala latin. Denna uppgift har föranlett hans utgivare till en kritisk anmärkning, som säkerligen är obehövligen. Enligt dessa skulle „ingenting tala för“, att skottarna skulle behålla det ursprungliga uttalet av latin. Möjligen skulle man kunna rädda saken genom att antaga, att förf. på medeltidslatinets sätt menat irländare, då han sagt skottar. — Antagandet är säkerligen obehövt. Utgivarna påpeka, att det iriska namnet *Patricius* blivit *Patrik*, men vi sakna alla skäl att antaga ett annat ljudvärde hos *c* bland gaelerna i Skottland än bland irerna. Att uttalet i Frankrike och det förfranskade England (vars kloster vid denna tid voro fyllda av franska munkar) ansågs normerande på Island, må vara rimligt nog. Men varken för den germanska eller den keltiska delen av Skottlands andliga är ett förfranskat uttal av latinet att antaga. Den „aspirering“ av *k*, som i vissa ställningar inträdde i keltiska språk, var av alldeles annan natur och har aldrig givet något *s* till resultat.

Jag hade här infogat en reservation mot FRANK FISCHERS skrift „Die Lehnwörter des altwestnordischen“, Palæstra, nr. 85. Vid korrekturet når mig underrättelsen om den lovande unge forskarens död på slagfältet, och det är med vemod, som jag publicerar följande annotationer, på vilka jag då tyvärr icke får vänta det svar, jag helst skulle önskat. — F. synes mig ibland avgöra frågan om ett visst ords proveniens på ett sätt, som icke kan anses hållbart. Särskilt underskattar han betydelsen av det rent litterära inlånandet av ord, som kanske, då de första gången nedskrevos på Island, aldrig hade uttalats av isländsk tunga i isländskt sammanhang. Han uppstår t. ex. *cifra*, 'nolla' bland franska lån. Men då ordet och begreppet införts genom en text, vilken är en lätt bearbetning från latinet (Algorismus, översatt från JOHANNES DE VILLA DEI'S dikt), så är ordet snarare ett litterärt lån från den latinska handskrift av originalet, som förelegat för den isl. bearbetaren.

Med *z* möta vanligen (de säkerligen verkliga talspråkmässiga) lånorden *Franz, franzeis* (Bps. I, 233, Isl. ann. 10, 13, 49, 105, 171, olika redaktioner).

Om man hade kunnat antaga, att namnet *Fispena* härstammade från *Amphisbaina*, så hade en talspråks-tradition med en viss sannolikhet låtit sig antaga. Jfr en sådan apokope som *padreimr* för *hippodrom*. Då emellertid en sådan etymologi icke har stöd i fakta på det grekiska språkområdet, där materialet tvärt om tvingar oss att laborera med felskrivna former av namnet *Pyroenta, Pyroin*, så hänvisas vi åter till skriftraditionen. Märklig är emellertid diftongens behandling i *Fénon* (L). Medeltidslatinet hade ju tidigt sammanslagit *æ* och *e*, så att det senare skrevs, där det förra varit etymologiskt berättigat.

Att *y* och *i* visa sig ha sammanfallit, ger ingen ledning. Det stämmer med allmänna skrivseder i medeltidslatin, liksom med ljudutvecklingen i grekiska, engelska och franska.

Våra texter överspanna ett avsevärt tidsskede. Från en tidig del av de latinska låneordens invandring i det kyrkliga språket nå vi fram till den tid, då den (låg)tyska invasionen börjar på allvar.¹ Det är orden *akta, aktan*, som peka åt detta håll. De finnas båda i det stycke, som vi hämtat från G, och som skrivits omväxlande av norsk och isländsk hand. De förekomma dock båda på ett parti av den isländska handen. Att emellertid de två nära samhörande orden skulle varit i någon mera nämnvärd grad brukade på Island, förefaller osannolikt.

¹ FRANK FISCHER gör gällande, att redan från gammal tid de lågtyska orden äro i flertal. Påståendet är svårt att förena med kända historiska fakta, och bevisningen är i flere enskilda fall mindre övertygande, bl. a. därför, att förf. icke skiljt på isländska och fornnorska. Att han icke fick tillfälle studera det svenska materialet och FREDRIK TAMMS bearbetning, har också varit en förlust.

De torde få räknas till de indicier, som tyda på, att en del av våra texter tillkommit i Norge, se därom s. LV ovan.

En särskild utredning måste ägnas åt den astronomiska terminologi, som möter i de nu utgivna texterna. I huvudsak äro ju vi västerlänningar härvid hänvisade till lån, dels från de klassiska folken (som å sin sida hämtat sina termer väsentligen från österländska folk), dels från araberna. Vi finna också en mycket stor mängd direkt lånade namn, t. ex. på stjärnbilderna i zodiaken flerstädes, på en massa andra stjärnbilder s. 249 ff.¹ Vid sidan av dessa rent materiella lån spela översättningslånen en jämförelsevis underordnad roll. Vi finna översatta stjärnbildsnamn vid sidan av de på originalspråket bibehållna, t. ex. s. 249 ff. Vidare erinras om *Hundstiarna* och *Kyndilbere*, s. 72. I text stå de flesta isl. namnen närmast som en kommentar, och det framgår av handskrifternas olika läsarter, att senare skrivare varit väl så förtrogna med de rent främmande namnen som med de översatta. I en del fall kan man tryggt antaga översättningslån, ehuru tillfälligtvis de direkta originalen icke kunnat uppvisas. Sådana fall äro de astrologiska planetnamnen s. 60 ff.; jag har i SNF påpekat de astrologiska föreställningar, som givit upphov till namnen, och jag kan då icke tvivla, att direkta förebilder funnits till själva glosorna, låt vara, att jag icke kunnat uppvisa dessa.

En rätt egendomlig avart av vad vi här tala om, utgöres av de namn, som knutit sig icke till bestäm-

¹ Några lapska och finska namn ha intresse, då de utgöra exempel på namngivning, som spontant framgått ur en folklig observation av vår nordiska stjärnhimmel. Se TURI-DEMANT, Muittalus Samid birra 259 f; Fennia X, 1. Om namnens mytologiska innebörd se OLRİK, Danske Studier, 1913, s. 231 ff, samt jfr Exkurs I nedan.

da namnformer och icke heller till observationer på stjärnhimmelen, men till intryck från de bildliga framställningar, som voro brukliga i medeltidens vetenskapliga framställningar i astronomi. Här ha vi det säkraste exemplet i namnet *Finngálkn* på *Skytten* (*Sagittarius*). *Skytten* är aldrig i sin helhet över Islands horisont, och den kan icke genom sitt utseende på stjärnhimmelen ha satt nordisk folkfantasi i rörelse. Däremot hade den i kalendarierna en intressant avbildning, i det den brukade framställas som en bågskjutande centaur.¹ Här var anknytningen. *Finngálkan*, *finngálkn* var tydligen ett bland isländska lärda av någon anledning populärt begrepp. Då man skulle finna ett namn på det retoriskt-stilistiska fel, som kallas katakräs, så tillgrep man avledningen *fiangálknat*. Likheten med centauren, eller *onocentaurus*, tyckes dock icke ha varit alldeles fullständig, åtminstone beskrives *finngálkn* snarast som ett väsen med ett rovdjurs underkropp. Men man har funnit hjälp för saken, i det man på Island avbildat skytten som ett sådant. Se omstående bild, som är hämtad från AM 249 b, fol., och som ju ganska väl kunde tjäna som illustration till beskrivningen i Orvar Odds Saga.²

Till samma kategori tror jag mig böra föra *Asar bardagi*, som i L (glosorna s. 72) utgör benämning på *Kuskens* stjärnbild, *Auriga*. Visserligen är *Auriga* för oss nordbor cirkumpolär, således synlig varje stjärnklar kväll, och dess likhet på en stjärnkarta med de bilder vi ha sett av grekiska kappkörnings- och stridsvagnar, kan ju vara rätt stor, men jag betvivlar ändå, att likheten på himmelen varit tillräcklig

¹ Så beskrives den redan hos MANILIUS. ² Fornaldar sögur Norðrlanda II, 243: *Þá var hún orðin at finngálkni; er hún moðr at sjá upp til hofuðsins, en dýr niðr ok hefir furðulíka stórar kleer ok geysiligan hala.*

för att locka fram i folkets fantasi bilden av Tors kamp med jättarna. Få vi däremot tänka oss en isländare, som fått framför sig en illustration till stjärnbilden i fråga, en stridsvagn, vars kusk höjt piskan i högsta hugg, har han därtill i texten, kanske på bilden, fått upplysning, att två killingar tillhöra stjärnbildens attributer, så ter sig saken annorlunda; då torde Tor knappast låta bli att inställa sig.

Emellertid är det, trots Tegnér, icke så, att „all bildning står på ofri grund till slutet“. Ett och annat ha nog våra förfäder själva sett, åtminstone veta vi, att andra nordligt boende folk, såsom lappar, eskimåer och indianer, ha inhemska benämningar på stjärnbilder och stjärnor. Närmast gäller detta naturligtvis nordliga circumpolärstjärnor, eller andra stjärnor, som ha något anmärkningsvärt i sitt utseende eller sin gruppering. Så känna eskimåerna *Stora Björnen*, *Plejaderna* och *Orion*. Men en annan omständighet har också verkat, nämligen vissa stjärnors betydelse för tideräkningen. Liksom egypterna nog firat *Sirius* mindre på grund av hennes glans än därför, att hon blev synlig just då Nilens över-

svämning var att vänta, så ha eskimåstammar (Östgrönland) namn på en sydlig stjärna, vilken för oss tett sig så föga märklig, att den fått nöja sig med det arabiska namnet *Altair*, i detta fall därför, att hon med sitt framträdande på himmelen, sin s. k. heliakiska uppgång, betecknar vårdagjämningen, från vilken ifrågavarande eskimåer räkna sitt år. Här ha vi sålunda de tre synpunkter, som komma i betraktande: ljusstyrka, egendomlig gruppering i stjärnbilder och kronologiskt intresse.

Ur konfigurationens synpunkt äro de två stjärnbilder, som de klassiska folken kallat stora och lilla Björnen, märkliga. Likheten med en vagn med fyra hjul och en krokig tistelstång är här alldeles i ögonen fallande. Man behöver icke betvivla, att denna omständighet kan ha framkallat namngivningen spontant på flera håll. Om man således känner ett gr. *ζυγά* som namn på en av dessa stjärnbilder, så hindrar detta ingalunda, att namnet ändå kan vara äkta nordiskt. Här förete våra texter den egendommeligheten, att glosorna, som äro äldst, innehålla de grekiska namnen såsom översättning på de latinska. Senare visa sig namnen *vagn* och *kvennavagn*. Det förra är ännu vanligt i Norge (Aasen). I svenska dialekter ersättas det av *karlsvagnen*, i vilket man velat se en hänsyftning på Oden. Motsvarigheten *kvennavagn* tyder väl snarare på, att *karl* här rätt och slätt betydtt man och fått ge namn åt den förnämligare av de två stjärnbilderna.

Liknande torde kunna sägas om *leidarstjärna*. Den roll, som denna stjärna spelar, är så betydande, att namnet mycket väl kunnat uppkomma på olika håll; jfr lågtyska *leidestern*. Från Grekland kan namnet icke härstamma, ty i forntiden (200 f. Kr.) låg vår stjärna på c. 13° avstånd från himmelspolen.

Sannolikhet för en nordisk bildning föreligger naturligtvis, då den nordiska naturen fått lämna

material för det använda bildspråket. Ur denna synpunkt bör *ulfs keptr* betraktas, det är troligen lika inhemskt för nordborna, som för lapparna den av flere grekiska stjärnbilder sammansatta stjärngrupp, som de kalla *sarva*, älgen, vars horn motsvaras av den W-liknande stjärngruppen i Kassiopeja. Inhemskt är väl också *fiskikarlar* (*fiskesvende*) för Orion(s bälte).

Alldeles särskilt intressanta äro de skenbart oastronomiska benämningarna *dagstjarna*, 'Arcturus', *suðrstjarna*, 'Wega'. I en exkurs om „Stjärnuret“ skola vi granska dessa.

*

*

*

En syntaktisk fråga av ganska stort intresse är om den s. k. subjektslösa satsens utveckling. Vi ha redan ovan berört denna fråga, men här böra några tillägg göras. Utvecklingen är den, att en form för lagbud tidigare var subjektslös sats med aktiv infinitiv. Numera, i Sverge redan i Magnus Erikssons landslag och stadslag, har konstruktionen ersatts med passiv konstruktion (i svenskan alltid på -s, icke omskriven). Att konstruktionen icke blott tillhört lagspråket, kan man se i Cod. 645 4:o (Larssons uppl.), s. 4: *Inn sjúki maðr mælti þegar, at eftir presti skyldi fara.*

Våra texter visa på ett par ställen osäkerhet i konstruktionens uppfattning. S. 1367 finna vi enligt läsarten i D, alltså en rätt gammal handskrift: *Skyldu eirpenningar gíaldask ena fyrstu fimm vetr &c.* B har aktiv infinitiv, men behåller nominativformen *-penningar* (för övrigt i det följande upprepat). Det är sålunda uppenbart, att man fattat infinitiven såsom till betydelsen passiv. Av samma art är *þau eru aukatungl af því, at eigi skulu þau mánuðum eigna*, s. 1416. Även här har infinitiven uppfattats som passiv.

En annan syntaktisk fråga av intresse är frågan om imperativ i bisats, som berörts s. 205, not.

Jämte detta ställe ha vi ännu ett, som exemplifierar saken i fråga, nämligen s. 234. Sistnämnda ställe ger kanske en antydning om företeelsens förklaring. En sammanhängande anvisning börjar med en huvudsats i imperativ och fortsättes i bisatser. Det ligger nu onekligen nära till hands att fortsätta i samma modus, som man börjat. Fornsvenska paralleller äro icke synnerligen vanliga, men de finnas. Jag antecknar från Siälinna Tröst: *Jak bidher thik, at thu sigh mik nokot aff honom*, s. 510; andra exempel, s. 453, s. 465.

EXKURS I. NORDISKA ELEMENT I LAPPARNAS TIDERÄKNING OCH STJÄRNKUNSKAP.

Att lapparna i sin kultur liksom i sitt språk förvara åtskilliga relikter, med vilkas hjälp vi kunna komplettera den bild, som vi ur andra källor fått av äldre förhållanden bland de nordiska folken, är ju väl bekant. Särskilt för vår nuvarande uppgift få dessa relikter intresse av den grund, att de måste anses representera en helt annan fas av nordisk kultur, än den vi mött i våra texter; de måste anses ge kunskap om förhållanden, som varit rådande hos de nordiska folken här på vår halvö, rörande vilkas förhållanden på här berörda områden de litterära källorna ha så ytterst litet att förtälja. Och de böra hjälpa oss att skilja isländskt prästarbete från folklig samnordisk tideräkning. Nomadlivet har naturligtvis i många fall varit till hinder för kulturell utveckling. Att det likväl ställt rätt stora krav på kalendarisk kunskap, är å andra sidan klart och framgår f. ö. av källorna.

Om bevis för lapparnas kulturella beroende av kringboende, högre kultiverade folk vore behöfliga, så skulle man kunna hämta ett sådant ur jämförelsen mellan tideräkningen hos olika lappfolk, å ena sidan de ryska lapparna, å andra sidan de skandinaviska. Det mest bevisande därvidlag är knappast inlålandet av enstaka ord, viktigare förefaller ett sådant drag som det, att de ryska lapparna ha ett år med nyår ungefär i september¹ eller i slutet av augusti²; detta är tydligen det gamla ryska året, som, inlånat från Bysanz (ytterst Egypten), möter oss t. ex. i den s. k. Nestorskrönikan och börjar den 1 sept. De nordiska lånen äro talrika och ofta intressanta. Min källa för dessa utgöres av en uppsats av Prof. K. B. WIKLUND i „Samfundet för Nord. Museets främjande, Meddelanden 1895 och 96“, jämte en del tilllägg och beriktiganden, gjorda i samråd med uppsatsens författare. Ett och annat finnes ock att hämta ur de 1600-talsskrifter om Lappland, som tryckts i Sv. Landsm. XVII.

Lapparnas kronologiska låneord äro, som man lätt ser, av mycket olika ålder. Medan vissa benämningar inkommit efter den nya stilen (d. v. s. på 1700-talet) eller vid den sena tid, då i Norden Knut Lavard kommit att flyttas från sin rätta dag till d. 13 januari,³ så går å andra sidan ett låneord såsom *månad* tillbaka till urnordisk tid. Även i det sätt, varpå lånen gjorts, råder en rik växling. Ett ord som *midsommar* har inlånts rent mekaniskt och betyder då tiden omkring S:t Johannes' dag såsom i

¹ Enligt OSTROVSKI i det Ryska Geogr. Sällskapets *Izvestija* XXIV, s. 319. ² Enligt CHARUZIN, *Russkie lopari*, s. 107. Moskva 1890. Både Ostrovski och Charuzin meddela listor på rysklapska månadsnamn. ³ Se härom LINDHAGEN och BECKMAN i *Fataburen* 1912, s. 170 ff.

vårt språk. Men det har tidigare kommit in i „översättningslån“, det betecknar då ungefär samma tid, som, på Island knuten till en bestämd veckodag, i Norge (åtminstone i historisk tid) till ett visst datum, låg mitt emellan sommarens och vinterns början, ordet heter då *kaska-k(i)ese* o. s. v. Att vissa ord lånats direkt från nordiska språk, andra genom finsk förmedling, äger för vår uppgift mindre intresse.

Det för vårt syfte viktigaste draget i lapparnas tideräkning är deras förkärlek för veckoräkningen. Denna räkning, liksom själva namnet på veckan, *vakko*, är otvivelaktigt ett nordiskt lån. Förkärleken för att räkna i veckor framträder på flere sätt:

1) Lapparna ha särskilda namn på nästan varje vecka under året. Oftast äro namnen hämtade från det i den kyrkliga kalendern förekommande namnet på en dag i veckan. Avstånden mellan de för namngivningen använda namnen är icke alltid en jämn vecka, varav kan slutas dels, att namnen icke alltid beteckna veckans första dag, dels att det lapska året icke i nuvarande form skulle kunna bringas i samklang med det isländska året. I det hela råder f. ö. inom det lapska året icke så liten oreda.

2) Lapparnas månad är varken en ren månånad eller kalendermånad av ena eller andra slaget utan en ren veckomånad. Året består sålunda av 13 månader på vardera fyra veckor.¹ Om de rester, som en sådan uppdelning ger, isländarnas *concurrentes ok hlaupársnætr*, ha väl lapparna, trots bekantskapen med ordet *skottår* (jfr nedan), haft mycket

¹ Utom i de av WIKLUND omtalade källorna, omtalas 13-månadersåret även av QVIGSTAD i Act. Soc. Sc. Fenn. XII, s. 166 (från norska Finmarken). — Att de 13 månaderna från början kunna vara av annat ursprung, framgår av GINZELS framställning, Handbuch der mathem. Chronologie II, 124 ff.

dunkla föreställningar, och några bestämda regler för årets korrigerings ha säkerligen aldrig funnits.

3) Då ny stil införts, har man tämligen klumpigt räknat stilskillnaden till jämt en vecka, varigenom i flera fall en vecka uppkallats efter en viss hälgdag i ny stil, medan den följande fått samma namn med tillägget „gamla“; så är förhållandet med Marie bebådelsedag t. ex. Då efter *Olmässan* en senare vecka heter „den andre Olov“, så är dock detta tydligt nord. *Óláfs messa síðari* (translationen, d. 3 augusti).

Ehuru sålunda i detaljerna starkt avvikande, måste det lapska året anses ge ett mycket gott stöd åt antagandet av det nordiska veckoårets ålderdomlighet. Ordet *vakko* 'vecka' är som sagt ett påtagligt nordiskt lån, säkerligen gjort åtminstone under medeltiden.

Jag skall nu övergå till några mer speciella påpekanden. Jag följer för enkelhetens skull ordningen i WIKLUNDS uppsats, men förbigår de flesta av de alldeles genomskinliga lånen från kyrkokalenderns helgonlängd.

S. 4. Skottåret har flere namn; både översättningslån och mekaniska lån av det nysvenska (och nynorska) ordet förekomma. Synonymet *hlaupár*, som numera är sällsynt även i Norge, representeras av *saskad jape* o. d.; *saskat* 'hoppa jämfota'.

S. 8. Av de nordiska månadsnamnen, som ju blott delvis levde i verklig användning, återfinna vi hos lapparna *gói* (*kuöva-manno*) och *jólmánaðr*.

S. 8 (m. fl. st.). Lapparnas namn på sitt kalendarium, *rime* &c. igenkännes lätt som nord. *rím*. Det finnes redan hos GRAAN, Landsm, XVII, 2.

S. 12. Det översatta namnet på röt månaden är väl ett ungt lån.

S. 14. *Kautsad peiwe* o. d. = *átti, áttundi dagr*.

S. 15. Lapparnas „mitt i vintern“ kommer c. en månad senare än nordbornas *miðr vetr*. Omtydningen beror väl på klimatiska förhållanden; februari är synnerligen sträng i Lappland.

S. 16. *Sommar nätter veckan* påminner starkt om nordiskt bruk; pluralen möter i de isl. sagorna oftare om vinterhalvårets början, som också hos lapparna heter „vinternatten, vinternätterna“ (s. 20).

S. 16. *Kanta* (lilla k.) mekaniskt lån från nord. (liti) *gangdagr*, d. 25 april. Enligt RHEEN a. st. ansågo lapparna ännu på hans tid, att *Kanta päive* skulle vara fri från arbete.

S. 18. Om de två midsommarnamnen se ovan. Likaså om Olov.

S. 20. *Kalixtusdagen*, som i våra texter framhålls såsom fixt datum för vinterns ingång i Norge (medan på Island vintern gick in på bestämd veckodag i närheten), har hos lapparna samma användning som i det medeltida Norge. Jfr. ovan till s. 16.

S. 21. *Joula peiwe*, juldagen, „gammalt lån.“

S. 22. Fastlagssöndagen heter hos vissa svenska lappar *saitem fasto* av *saitet* 'taga sin begynnelse, gå in'; tydligen verbal översättning av *föstu-inngangr*.

S. 23. *Kaskavakku*, övers. av nord. *miðvikudagr*; på samma sätt fredagens namn. = isl. *föstudagr*.

S. 24. Lapskan saknar, liksom isl., ett kort uttryck för dygn; de säga „en dag tillika med en natt“, jfr. isl. *dag ok nótt*.

Om lapparnas stjärnkunskap och astronomiska terminologi finnas värdefulla uppgifter i TURU (och DEMANT), Muittalus Samid birra. Här föreligga tydligen benämningar, som ha sin grund i betraktandet av himmelen från en högnordisk horisont, icke i översättningar av grekiska benämningar. Karlavagnens tistelstång är här en pilbåge, tillhörig *Favtna* = Arcturus. Flere stjärnor ur olika stjärnbilder (i

Kassiopeja, Persevs och Auriga) bilda en lapsk stjärnbild, *sarva*, älgen, som förföljes av både Arcturus och „Gubbens (den förnämlige mannens) söner“ Orion. Ojämförligt viktigast för min uppgift är namnet *jakke mærka* på vintergatan. Namnet är i senare ledet ett uppenbart nordiskt lånord, och det hela döljer, som det vill synas, en gammal årsberäkning. Vid tiden för det gamla nordiska vinterhalvårets början står vintergatan vid midnatt som ett valv mellan östra och västra horisonten. På c. 55° n. br. delar den därjämte himmelen i två lika delar. Ett ganska vackert „årsmärke“, som kunde ge ett nyår, från vilket man sedan till nästa nyår kunde räkna mån-månader.

Jag återger här en framställning av en Lappmarkspräst från 1700-talet. Den förvaras i Kungl. Vetenskapsakademiens arkiv („Kapsel 20, förut 33“). Den har varit tryckt i „Lärda tidningar“ 1750, där det vitsordas, att Alstadius varit kyrkoherde i Lappland i 30 år. Underskriften tillhör kanske någon sterbhusdelägare, som överlämnat anteckningen, vilken härrör från Per Alstadius, kyrkoherde i Jockmock 1710—1740.

ASTROPHYSIA LAPPONICA.

Astrophysia Lapponica kallar man här ett Architectoniskt begrepp som lappländarna fordom haft om de himmelska kräpparnas naturliga kraft och wärckan här nedre på jordene, hämtadt af gamla mäns berättelser samt egen ärfarenhet. Lapparna hafwa ifrån hedenhös fördelt sina dygn i nätter och dagar: begynnandes ifrån kläckan tålf om natten således, at ifrån kläckan tålf eller midnatten til kläckan tre, kallades eftermidnat, ifrån kläckan tre til kläckan sex ottemåhl, ifrån kl: sex til kläck: nijo mårgon, ifrån kl: nijo til kl: tålf förmiddag, ifrån kl: tålf til kl: tre eftermiddag, ifrån kl: tre til kläck: sex afton, ifrån kl: sex

til kläckan nijo qwall, ifrån kläckan njo (!) til kläckan tålf eller mednatten igen förmednatt.¹ Sina weckor hafwa de begynt räkna ifrån kläckan tålf natten emellan Fred- och lögerdagen til samma tid nästföljande, och om Lögerdagen fjhrade de sin Sabbath.² Månaderna räknades ifrån den ena Nytändningen til den andra nästföljande, hwilcka dagar äfwen högtideligen begingos äfwen som hos Israeliterna,³ och fördeltes hwar månad i fyhra delar nemligen ifrån Nytändningen til första quarteret, ifrån första quarteret til fullmånaden eller det andra quarteret, ifrån andra quarteret eller fullmånaden til tredje quarteret eller nedanätt (!) och anteligen ifrån nedanätt eller tredje quarteret til nästföljande Nytändning eller Nymånad. Åhren begyntes ifrån winter Sohlståndet⁴ och fördeltes äfwen som Månadetalet ij fyra årstijder, hwilka hwar för sig tre dagar å slag högtideligen begyntes och beslötos, under offrande rökande prognosticerande och hwarjehanda frögedebetydelse, eftersom årstijden och omständigheterna, det ärfordrade och tillfället medgaf. Then första årstijden tog sin begynnelse in momento solstitii Brumalis, och warade intil momentum æquinoctii vernalis,⁵ under hwilcken tid Elementum Aeris hölst före såssom maxime regnans,⁶ samt de foster som under besagde tid aflades arta sig til temperamentum Melancholicum, then andra årstijden räknades

¹ Orden äro naturligtvis översättningar. ² De ryska lapparna kalla lördagon *subit* etc. av ryska formen av ordet sabbat.

³ Jfr 4 Moseb. 10: 10 m. fl. st. Seden kvarlever ännu i mosaiska församlingar. En viss rudbeckiansk tendens har väl förmått förf. att överdriva likheten. I övrigt har uppgiften stöd i analogier, t. ex. hos östgrönländingarna, som räkna månår från den första nytändningen efter ett givet „årsmärke“. GINZEL a. arb. och där citerad litteratur. — Att „prognosticerande“ vid nymåne förekommit i samband med *tunglkomur*, framgår av en passus i Jóns saga (Bps. I, 165): *Hann bannabi . . . þill hindrviðni, þa(u) er fornir menn höfðu tekit af tunglkomum eða dægnum.*

⁴ Denna början av året är vanlig hos nordamerikanska naturfolk, se GINZEL, Handbuch der mathem. Chronol. II, 148 f. ⁵ Precisionen är naturligtvis överdriven.

⁶ Om detta är riktigt, så härstammar det givetvis från kunskapskällor av samma art som bondepraktikan, sena avläggare av den medeltida astronomien och astrologien.

ifrån Momento æquinoctii vernalis, och warade intil momentum solstitii æstivalis, under denna tiden troddes Elementum terræ wara maxime regnans samt de foster som nu aflades arta sig til temperamentum sanguineum, såssom maxime regnans. Then tredie årstijden ifrån momento solstitii æstivalis til momentum æquinoctii Auctumnalis, under hwilcken tijds förlåpp Elementum ignis troddes wara maxime regnans och at hwad som under den tiden blef afladt aldramäst skulle befinnas artadt til temperamentum Cholericum. Then fiärde och sidsta årstijden ifrån momento æquinoctii auctumnalis in til förstnämde momentum solstitii Brumalis igen då Elementum aquæ hölts maxime regnans, och at all affelse under denna tiden woro artadt til temperamentum Phlegmaticum. Man har och tillagt människian sina vissa omskiften i temperamentet i anseende til år och ålder således, at ifrån sielfwa födelsen til tijonde året, skal temperamentum Cholericum wara aldramäst rådande, och ifrån tijonde intil trettjonde(!) året temperamentum sanguineum, åter ifrån trettjonde in till Sextijonde året temperamentum Phlegmaticum, och änteligen ifrån Sextijonde året in till dödsstunden temperamentum Melancholicum dock så at aflåses tiden i anseende til hwar och en årstijds Element, gör et af de uppräknade temperamenter maxime regnans. Man föregifwer at Solstitium Brumale skal gifwa wid handen wäderleken efter daga wecku och månads talet intil æquinoctium Vernale samt at momentum æquinoctii Vernalis, skal wisa wäderleken in till solstitium æstivale, samnaledes solstitium æstivale alla luftens omskiftelser in till æquinoctium auctumale och så widare momentum æquinoctii auctumnalis, wäderlekens omskiften för dagar weckor och månader in till det först nämde momentum solstitii Brumalis igen, och som gemene man allmänt i akt taga desse momenta såssom besynnerliga fram för alla andra märckelse dagar, har jag äfwen alt ifrån min ankomst anmärkt de samma och til min största förundran befunnit dem nu i tålf år å slag ganska nära träffa in, annars anseer man och alla hussysslor före at wara fatale på desse onrörde momenter, nemligen Solstitia och æquinoctia, så at ingen Lapp giärna gör någon syssla af wärde uppå them, såssom til exempel slachta bereda skin hwilcket äfwen landtmannen uthe på bygden öfwer alt tror, åberopandes sig 1000 exempel i mitt hus har man det försökt med bryggande brännande bakande och kläders twättande,

hwilcket synes importera något arcanum naturæ. Orsaken til en sådan årsens indelning föregifwes wara at Solen ifrån Solstitio Brunali begynner nalckas oss närmare, och med sitt annalkande förnya och upplifwa hela naturen: ty då begynna, fuglar djur och fiskar ikläda en ny drägt och å nyo ställa sig emot strömmar, samt få så in som utwärtens sin glants enkanerligen på diupt wattn. Humidum radicale om jag det så nämna må, under den starkaste kiöld, och då all ting synas för våra ögon stenhårdt tilfrusit, begynner wid winter Solståndet småningom uppstiga ifrån nedersta rothen, så att det redan wid währdagjämnings-tijden är synbart och wid Sommar Solståndet, til alla grenar uthspridt, och änteligen wid höstdagjämningen fullmognat, då det sedan alt mehr och mehr drager sig utföre och aftager til höst Solståndet(!). Man föregifwer at sielf om Elementerna och följakteligen hela Naturen i småningom tijd från tijd, föråldras och aftaga til sin kraft och wärckan, til des the om sider af sig sielfwe aldeles undergå, hwilcket man will bewisa af åkrars och ångiars mindre fruchtbarhet ånn fordom dags, ånshönt de nu med större flith och försichtighet ansas ånn tillförene jemwähl och af allehanda slags djuhrs och fiskars dageliga förminskning, åfwen på de ställen, hwarest de af ingen menniskia fångas och gildras, af Boskapens och i gemen alla andra djuhrs mindre nyttbarhet ån i fordna tijder, och änteligen af sielfwa menniskians ålders lifslängds och krafters aftagande emot förra tijder. Man har dyrekat hwart och ett Element för en Gud, och ansedt Månan såssom en Gud och regerande konung öfwer natten, Sohlen såssom des Guddinna og rådande drottning öfwer dagen, Planeter samt andra stiernor såssom deras afföden. Tordön såssom en besynnerlig bodsbärare ifrån den allra högste Gudenom, förmörckelser såssom föröbod til någon förestående eller teckn til någon åkommen olycka, stiernskått såssom teckn til höga och märckwürdiga dödsfall, Nordskien såssom föröbod til krig etc. Men som Guds ords ljus, jemte Christendoms kundskapen, nu mehra genom Guds nåd, och öfwerhetens Christeliga omwårdnad, för detta arma folcket, Gudi åhra! alt mehr och mehr tiltagit, altså hafwa och alla desse åfwan anförda hedniska begrepp, tillika med flera widskieppelser med tijden alt mehr och mehr så aldeles aftagit, at man deraf ej mehra öffrigtt finner, ån hwad gammalt folck weth säja af det som deras förfäder dem härom berättat. Herrans namn ware

ewigt ähradt, som således efter handen, alt mehr och mehr, förer detta arma folcket ifrån sitt fordna hedna mörcker, och förstånds andeliga blindhet, til Guds och wårs Herras och Frälsares Jesu Christi andeliga ljus och sanna känne-dom och låther sin anda hwila i Norden, honom ware prijs i alla ewighet förutan ända. Amen.

A: Alstadius.

EXKURS II. STJÄRNURET.

Sól gengr skjótara en tungl, en seinna enn stjörnur säger Bókarbót, vår uppl. s. 78. Fullständigare beröres samma sak i Rím II, § 25, där det heter: *Stjörnur flestar, þær er vér kennum* (d. v. s. alla utom planeterna och månen), *ganga sinni optar um heim á tveim misserum en sól, at því er oss sýnist*. Med dessa ord ha författarna alldeles klart och alldeles korrekt angivit skillnadan mellan stjärntid och soldid, angivit klaven till stjärnuret.¹

Stjärnhimlen är det utan all jämförelse säkraste ur i tillvaron, men det visar icke den tid, som vi räkna efter. För oss, som måste rätta oss efter solen, är stjärnhimlen ett ur, som drager sig före („vinder“). Om jag i dag vid ett klockslag observerat en stjärna rätt i söder, så kan jag vara viss, att den i morgon står i söder nära 4 (3,93) minuter tidigare; denna tid betecknas på två ställen i texterna med ordet *hót*. Från i dag till i morgon spelar detta ju icke så stor roll, men det får snart en mycket avgörande betydelse, de 4 minuterna bli redan på en månad till två timmar och på året, såsom antytt,

¹ Samma sak säges om zodiakens stjärnbilder redan i Rím I, s. 52, 57, men ej så sammanträngt.

till ett helt dygn, varefter räkningen börjar på nytt (*kemr til möts*).

Det förekommer litet emellan antydningar om att de gamla nordborna och senare deras ättlingar använt stjärnorna såsom tidmätare. Antydningarna i källorna äro fragmentariska, men det synes vara lämpligt, att detta arbete, som inledningens författare gärna vill tänka sig som en för många ändamål anlitad rådgivare i kronologiska frågor, innehåller en apparat för dylika uppgifters kritiska tillgodogörande.

Det framgår av det nyss sagda, att ingen stjärna kan under hela året användas som tidmätare, då det gäller att ange soltid. Tar jag söderkulminationen till mått, så får jag på en vecka en felvisning på en halv timme o. s. v. Ty som sagt stjärnuret drager sig före. Nu för tiden, då det är lätt att för billigt pris få ett bättre ur, kasta vi bort ett, som drar sig före fyra minuter per dygn, men då man icke bättre hade, fick man söka reda sig. Man nöjde sig ibland med tidvattnet, som drar sig efter 49 minuter på ett dygn. Själva soluret, som ju ändå skulle vara det bästa, som stod till buds, visade timmar av ganska växlande längd.

Då det gäller att tolka hithörande uppgifter, får man söka göra sig fri från vårt sätt att se och antaga de gamla nordbornas. Då man under någon tid observerar den norra stjärnhimmelen, förefaller ju lilla Björnen att vara en ganska bra visare, som från dygn till dygn vrider sig om och om i samma cirkel. Emellertid är denna himmelstrakt ganska olämplig som urtavla, då man närmare undersöker saken. De vinklar, som en viss linie bildar med sina föregående lägen, äro svåra att noggrant uppskatta, då ju fasta punkter på himmelen, „siffror“, alldeles saknas. Våra förfäder, som icke kände urtavlan, frestades icke att gå så opraktiskt till väga. De hade en

bättre ledning i det sätt, varpå de med solens hjälp mätte tiden under dagen. Detta skedde medels *eyktamörk*, terrängföremål eller undantagsvis särskilt byggda märken, som fingo beteckna de särskilda väderstrecken; efter solens gång över dessa indelade de sin dag.¹

FRITZNER, tydligen påverkad av tanken på urtavlan, antyder, att det skulle vara de i polens närhet befintliga stjärnorna, som lämpligen användes som tidmätare. Men de exempel, han anför, äro, med ett par unga undantag, alla ägnade att visa, att det i stället varit stjärnor, som ligga i närheten av ekvatorn, som varit använda. Särskilt nämnas Plejaderna, Orion och Arcturus. De ha alla² sina orter mellan vändkretsarna, om vi bortse från de sydligare stjärnorna i Orion, mellan ekvatorn och norra vändkretsen.

Fördelen av att välja sådana stjärnor ligger i öppen dag. De följa en bana, som i det hela liknar solens, eller rättare sagt, som fullständigt stämmer med solens bana under någon särskild del av året. De kunna således bestämmas med användande av just samma *eyktamörk*, som man använde för solen om dagen. Vidare stå de något så när lagom högt, tillräckligt högt för att icke alltför ofta skymmas av terrängföremål i horisonten (isl. *leití*), å andra sidan tillräckligt lågt för att jämförelsen med *eyktamörk* skall gå något så när säkert.

¹ Se härom bl. a. FINN MAGNUSEN, De gamle Skandinavens Inddeling af Dagens Tider, FRITZNER Ordb. under *eykt*. Till de anförda exemplen på ortnamn, som hänföra sig till bruket att bestämma solens azimut efter föremål i terrängen, kan läggas en del från Sverge, t. ex. *Middagsberget* (= Gesundaberget) rätt söder om Mora, samt framför allt de av LIDÉN (Arkiv XXIII, 259 ff.) anförda namnen. Viktiga kritiska anmärkningar om soluret hos GEELMUYDEN, Arkiv III, 126 ff. ² Plejaderna (γ Tauri) intill c. 1800, Arcturus från c. 1100, Orion alltid.

En viktig följd av stjärntidens olikhet mot soltiden är, att icke samma stjärna hänförd till samma *eyktamark* kan användas mer än under en kortare tid. Vill jag finna mig i ett så pass stort fel som en timme på vardera sidan om ett som riktigt antaget medium (och det torde man ha fått göra), så kan jag hålla mig till en stjärna och ett *mark* i en månad, sedan måste antingen märket eller stjärnan bytas om.

Under sådana förhållanden är nästa fråga, vilka stjärnor som passa för särskilda månader. Ett självklart villkor är naturligtvis, att stjärnan under ifrågavarande månad står över horisonten under natten och sålunda synes för människorna. Men vi kunna nog utvidga detta därefter, att den bör stå så, att om möjligt hela dess dagbåge (hela den del av dess bana, som ligger över horisonten) kan observeras. Fullständigast satisfieras detta villkor, om stjärnan står mitt emot solen och alltså kulminerar vid midnatt. Saken i fråga kan lätt nog avgöras medelst vår tabell över stjärnuret. Som synes, är det ingen av de upptagna större stjärnorna, som vid vintersolståndet kulminerar vid midnattstid utom Sirius. Denna är icke särskilt nämnd bland de för tidsmätning använda stjärnorna, den står för lågt och den når aldrig östpunkten. Troligtvis har man sett sig med Orion, av vilken olika stjärnor lämpa sig under olika delar av november. I början av denna månad synas plejaderna lämpa sig förträffligt. Troligen ha dessa använts även under oktober. Bland vårstjärnorna är Arcturus framträdande genom sin ljusstyrka, och det förefinnes bevis på att den i stor utsträckning använts som tidmätare. Den har fått namnet *dagstjärna*, hos finnarna „solstjärna“, vilket skall antyda, att den bådär dagens ankomst. Namnet förefaller ju från astronomisk synpunkt tämligen meningslöst, då ingen stjärna finnes, som följer solens gång. Men just vid polcirkeln kan saken få en fullt tillfredsställande för-

klaring. Här råder nämligen det egendomliga förhållandet, att väl icke solen men soluppgången tidtals följer stjärntid. För hela kvartalet från vintersolståndet till vårdagjämning gäller detta noggrant vid polcirkeln, naturligtvis i medeltal räknat, ty soluppgången flyttar sig under denna tid 6 timmar från middag till kl. 6 f. m. eller precis lika mycket som stjärntiden. På andra närliggande breddgrader kan förhållandet gälla approximativt ävenledes i medeltal åtminstone för en rätt avsevärd del av den ifrågavarande tiden. Ur 1915 års almanackor sammanställer jag en del uppgifter, som ge en rätt klar föreställning om stjärnuret i dess nya funktion såsom bebådare av soluppgången:

	Skillnad i tid för soluppgång			Skillnad i stjärntid
	Trondhj.	Luleå	Bodö	Alla orter
$1/1-1/2$	1 t. 5 m.	1 t. 26 m.	2 t. 13 m.	2 t. 2 m.
$1/2-1/3$	1 t. 29 m.	1 t. 41 m.	1 t. 53 m.	1 t. 50 m.
$1/3-1/4$	1 t. 46 m.	1 t. 57 m.	2 t. 6 m.	2 t. 2 m.
$1/1-1/4$	4 t. 20 m.	5 t. 4 m.	6 t. 12 m.	5 t. 54 m.

Det är uppenbart, att stjärntiden icke för t. ex. Trondhjem anger solens uppgång med fullt tillfredsställande noggrannhet. Men redan för denna breddgrad är noggrannheten mycket stor, då man jämför med vad stjärnuret förut kunnat prestera för människornas praktiska angelägenheter. Då vi förut funnit en olikhet mellan vad man velat det skulle visat och vad det faktiskt har kunnat visa, gått till 2 timmar i månaden, så är ju ett fel på 1 t. 34 m. under tre månader ett ringa fel. Men riktigt bra blir det ju först, då man kommer närmare polcirkeln, snarast något norr om denna, såsom i Bodö.

För enkelhetens skull och för att bygga på uppgifter, som en var kan kontrollera, ha vi antagit, att man räknade med solens uppgång. Det är dock

ganska säkert, att det varit själva gryningen, *days-brún*, som man beräknat med *dagstjarna*. Detta gör också saken förklarligare. Exempelvis d. 21 jan., då solen går upp i Bodö kl. 10,6 och i Trondhjem kl. 9,31, kulminerar Arcturus så tidigt som vid 5-tiden på morgonen; mellantiden förefaller att vara väl lång. Om man däremot iakttagert, att soluppgången föregås av en gryning på ett par timmar, så kan söderkulationen och stjärnans vandring mot väster efter denna med större fördel användas som hjälp vid beräkningen. En räkning med skymningen invecklar vårt problem något men förändrar icke väsentligen resultatet. Det blir på ungefär samma breddgrad, som Arcturus gör bäst tjänst. *Dagstjarna* i betydelsen 'Arcturus' är tydligen en högnordisk bildning.

Jag vågar tro, att även följande är att hänföra till materialet för frågan om *dagstjarna*. HAMMARSTEDT har i de folkseder, som knyta sig till den heliga Lucias dag (13 dec.), delvis också till Staffans, den förste martyrens (26 dec.), velat se spår av gamla nordiska midvintersfester, som kvarlevat under helgondyrkans skyddande förklädnad¹. Bl. a. anför han följande av honom själv i Uppland upptecknade strof:

*Ingen dager synes än,
fast eder tyckes så;
det är den klara stjärnan,
som framför dagen går.*

Det kan knappast förvåna, att HAMMARSTEDT vid dessa ord tänkt sig Venus som den åsyftade morgonstjärnan. Men Venus är en nyckfull dam. Hon kan naturligtvis ibland visa sig vid vintersolståndet, men det är mer en tillfällighet. Betydligt rimligare kommer saken att te sig, om vi tänka på nordens dagstjärna, som just från vintersolståndet börjar att „gå

¹ Meddel. fr. Nord. Mus. 1898, s. 1 ff.

framför dagen". Att i isl. litteratur en sammanblandning ägt rum mellan inhemska föreställningar, knutna till Arcturus, och importerade sådana, knutna till Venus, är rimligt. Då dialektordböcker uppge, att *dagstjärna* i t. ex. svenska dialekter betecknar Venus, så torde ett missförstånd från upptecknarnas sida icke vara uteslutet.

Som tidmätare kunde man teoretiskt sett taga vilken stjärna som helst, som vore uppe på himmelen under natten vid den nu ifrågavarande tiden. Emellertid lämpar sig Arcturus synnerligen väl, då den hela våren står högt på himmelen under natten. Dess midnattskulmination inträffar vid den 1 april ungefär, då stjärnuret rätt snart måste träda ur funktion, emedan stjärnorna blott en liten stund och snart icke alls kunna göra sig gällande mot det starka nattljuset (jfr kalendariet). Det är utan tvivel därför, som Arcturus fått namnet *dagstjärna*, eljest ofta använt såsom namn på Venus, den enda rätta morgonstjärnan i andra trakter. Den har besläktade namn i finskan, t. ex. *Auringon tähti* 'solstjärnan', *Kukkotähti* 'tuppstjärnan' = 'hanegällets stjärna'¹.

I litteraturen förekommar *dagstjärna* också om Venus, den internationella morgonstjärnan. Ibland har nog sammanblandning skett.

Slutligen må ett par exempel givas på tabellens användning för lösning av mera speciella frågor.

1) I Sturlunga saga II Oxf. uppl. s. 21 (= s. 25 f. Kålunds uppl.) berättas: *Þórðr reið fimtadag um hádegi af Þingvelli, en kom till Helgafells fóstunóttina, er stjarna var í austri*. Frågas: Vilken stjärna avses, och när skedde framkomsten?

¹ Att namnet *dagstjärna* (*Päivätähti*) i Finland överförts på α Andromedæ, är underligt. Det kan möjligen vara en senare utveckling. Namnen äro antecknade av KROHN och tolkade av PETRELIUS. De höra hemma i Karstula, 63° n. br. Se Fennia I, nr 10.

Ur en vanlig almanack kunna vi erfara, att vid denna tid (28 nov./5 dec.) solen gått ned redan kort efter kl. 2 och av ODDES framställning s. 51 i denna edition se vi, att vid hans något nordligare observationsort själva skymningen redan några dagar tidigare måste ha upphört c. kl. $1\frac{1}{2}5$. ODDE räknar skymningen vid 14° under horisonten, stjärnor av första storleken synas redan innan det blivit så mörkt. Av ordet *nóttina* får väl slutas, att det var nedmörkt. Helgafell ligger mycket nära 65° , vadan vår tabell bör med tillförsikt kunna användas. På 1200-talet (1242) räkna vi vintersolstånd d. 14 dec. Ifrågavarande dag ligger alltså 16 dagar före solståndet, vadan vi ha att räkna 64 minuters (= 1,1 timmars) senare stjärntid än på tabellen. De viktigaste företeelserna vid östhorisonten äro då: Vid 5-tiden stå plejaderna rätt i öster *i austri midju*, något nordligare står vid samma tid Aldebaran, även denna enligt isländskt språkbruk väl *i austri*. Vilken av dessa som avsetts, så ger stället försvarlig mening under antagandet, att ankomsten skedde kl. 5. Det är möjligt, att stället får tolkas så. Detta dock blott under förutsättning, att man med VIGFUSSON vill fasthålla vid plejaderna och deras grannskap som *stjarna* framför andra. Detta är dock knappast nödvändigt. Stjärnkunskapen var nog större på en tid, då stjärnuret var det enda uret. Onekligen blir meningen betydligt bättre, om vi hålla oss til α Orionis. Denna stod rätt i öster $18,5 =$ kl. $1\frac{1}{2}7$. Den kvarstod i *austrætt* ungefär $1\frac{1}{2}$ timme efter denna tid. Den var nu vid ingången av december en synnerligen lämplig säsongstjärna. Den rimligaste lösningen av vårt problem blir alltså: Den avsedda stjärnan är troligen α Orionis, och ankomsttiden skedde troligen c. kl. 7 e. m. — Om det ytterligare intresserar oss att veta, om den brådskande färden belystes av månen, så kunna vi tämligen tryggt lägga vårt kalendariums rättade

gyllentalsrad till grund. Ur divisionen (1242 + 1):19 erhålla vi för året gyllentalet 8; nymåne har enligt kalendariet infallit d. 23 november, vi ha haft *tungl 6 nåtta*, månen icke fullt *hälft pverranda*, ett svagt mån-sken för en kort stund¹.

2) I Biskupasögur I, s. 874 meddelas, att biskop Laurentius „*sendi Einar djákna út at sjá, hvar stjarna² var komin.*“ Vilken stjarna avses? Händelsen inträffade i början av april 1331, en afton. På grund av det föregående kunna vi utan någon som helst risk antaga, att den avsedda stjärnan varit Arcturus, som just vid denna tid kulminerar vid midnatt och för övrigt under våren har stor användning som tidmätare. Plejaderna framtråda föga vid denna tid. — Även denna natt var rätt mörk, nymåne inträffade d. 6 april.

3) På vad grund har Vega fått namnet *suðrstjarna*?

Frågan är rätt vansklig. Genast skola vi dock säga, att namnet måste vara bildat vid en breddgrad avsevärt norr om 38° n. br., ty vid nämnda breddgrad kulminerar Vega i zenit, söder om densamma i norr och helt nära norr om den så nära zenit, att namnet icke heller här lätt låter sig förklaras. Då vi komma så pass nordligt, att stjärnan går över horisonten i söder, så kommer emellertid en ny faktor in, som komplicerar saken, nämligen de ljusa sommarnätterna. Stjärnan visar sig nu kulminera vid midnatt just mitt på sommaren, då inga som helst stjärnor vid denna tid äro synliga i norden. Söka vi nu i tabellen stjärnans närmare förhållanden, så konstatera vi, att den är cirkumpolär, d. v. s. kan stå över horisonten i alla väderstreck. Vid midvinter

¹ En något noggrannare uträkning, på några minuter utförd med NEUGEBAUERS tabeller, ger vid handen, att nymånen (medelkonjunktionen) inträdde d. 24 nov. kl. 4 f. m. ² Man kan märka, att här liksom i föregående ex. saknas artikel.

kulminerar den i söder just på middagen; därav lära vi två ting: dels måste i de långa nätternas land en stjärna väcka intresse, som så nära följer solen; detta stödes av förhållanden hos t. ex. eskimåerna, som visa denna stjärna stort intresse. Å andra sidan kan dess namn icke bero på observation rätt i söder vid midvinter. Det senare visar sig vid närmare undersökning på ett högst betänkligt sätt försvåra vår uppgift. Visserligen finnes det platser, där Vega kan synas rätt i söder, ehuru den står mitt över solen, men dessa platser ligga så nordligt som inemot 77° n. br. (Spetsbergen). Härtill kommer, att på de breddgrader, där vi verkligen kunde tänka på att namnet uppkommit, där råder en lång skymning. Vid polcirkeln råder vid midvinter 8 timmar, 4 på vardera sidan om middagen, en skymning, som gör det omöjligt att se ens Vega. Vi få se den senast kort efter kl. 8 f. m., då enligt tabellen nära i öster, och kort före kl. 4 e. m., då är den nära i väster. Något rimligt skäl för namnet *sudrstjärna* vill icke heller här visa sig. Gå vi till en annan årstid, så blir det nästan lika illa. Vid höstdagjämningen ha vi dess söderkulmination 6 timmar senare, vid solnedgång, kl. 6, vid vårdagjämning inträffar den 6 timmar tidigare, vid soluppgång. I intetdera fallet blir dess meridianpassage synlig. Jag har icke lyckats få någon bättre förklaring, än att namnet *sudrstjärna* är ett lärt namn, bildat av någon, som reflekterat över att stjärnan på angivet sätt följer solen och liksom graviterar mot dennas rätta hem i söder. En sådan förklaring kan måhända anses tillätlig, emedan stjärnans namn i motsats mot de övriga i våra glosor meddelade, icke har någon spridning i levande folkmål.

NÅGRA KRONOLOGISKA HJÄLPTABELLER.

Den här utgivna texten har för sitt blotta förstående krävt ett så pass djupt ingående på en del frågor, hörande till den s. k. tekniska kronologien, att boken möjligen av en eller annan forskare torde bli använd som uppslagsbok på området. Då de vanliga kronologiska handböckerna, vilka nog i alla händelser bli för en del äudamål outhärliga, blott i ringa mån taga hänsyn till specifikt isländska förhållanden och benämningar, har jag trott det vara av nytta att här meddela några tabeller, som kunna vara till hjälp vid tolkning av kronologiska uppgifter i isl. litteratur.

I. TUNGLKOMUR.

Det torde vid läsning av vår text visa sig nödigt att göra klart för sig, hur man under medeltiden och speciellt på Island beräknade de cykliska nymånar, som spela så stor roll i tidens kalendariska litteratur. Jag har efter de i texten givna anvisningarna uppställt en tabell över dessa. De betecknas i kalendarerna med de s. k. gyllentalen. Så betecknar siffran 19 vid d. 5 januari, att under måncykelns nittonde år cyklisk nymåne beräknas inträffa denna dag o. s. v. Cykelns särskilda år räknas i vidstående tabell, som närmast är avsedd att underlätta förståendet av vissa svåra textpartier, liksom i Rim I, från den 1 september. I kalendariet *Messudagarím* följa vi den ojämförligt vanligare ordningen med räkning från d. 1. januari, varigenom d. 24 dec. får gyllentalet 19 o. s. v.

Tabellen utmärker med kursiv de siffror, som skilja den från det vanliga, representerat av GROTEFENDS tabell.

Datum	September	Oktober	November	December	Januari	Februari.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti
1	17	17	—	14	3	—	3	—	11	—	19	8
2	6	6	14	3	—	11	—	11	—	19	8	16
3	—	14	3	—	11	—	11	—	19	8	—	5
4	14	3	—	11	—	19	—	19	8	16	16	—
5	3	—	11	—	19	8	19	8	—	5	5	13
6	—	11	—	19	8	16	8	16	16	—	—	2
7	11	—	19	8	—	5	—	5	5	13	13	—
8	—	19	8	—	16	—	16	—	—	2	2	10
9	19	8	—	16	5	13	5	13	13	—	—	—
10	8	—	16	5	—	2	—	2	2	10	10	18
11	—	16	5	—	13	—	13	—	—	—	—	7
12	16	5	—	13	2	10	2	10	10	18	18	—
13	5	—	13	2	—	—	—	—	—	7	7	15
14	—	13	2	—	10	18	10	18	18	—	—	4
15	13	2	—	10	—	7	—	7	7	15	15	—
16	2	—	10	—	18	—	18	—	—	4	4	12
17	—	10	—	18	7	15	7	15	15	—	—	1
18	10	—	18	7	—	4	—	4	4	12	12	—
19	—	18	7	—	15	—	15	—	—	1	1	9
20	18	7	—	15	4	12	4	12	12	—	—	—
21	7	—	15	4	—	1	—	1	1	9	9	17
22	—	15	4	—	12	—	12	—	—	—	—	6
23	15	4	—	12	1	9	1	9	9	17	17	—
24	4	—	12	1	—	—	—	—	—	6	6	14
25	—	12	1	—	9	17	9	17	17	—	—	3
26	12	1	—	9	—	6	—	6	6	14	14	—
27	1	—	9	—	17	—	17	—	—	3	3	11
28	—	9	—	17	6	14	6	14	14	—	—	19
29	9	—	17	6	—	—	—	3	3	11	11	—
30	—	17	6	—	14	—	—	—	—	—	19	8
31	6	—	14	—	3	—	3	—	11	—	(19)	—

Anm. 1. I flere fall upptager GROTEFEND dubbla data, det ena det alexandrinska, som han sätter inom parentes. Detta är dock faktiskt det vanliga på andra håll och här genomfört. Förf. till Rím I har känt det andra sättet, som placerade gyllentalet 19 vid d. 31 juli men förkastar det § 10.

Anm. 2. I de flesta kalendarier räknas Sept.—Dec. till föregående år. Vid jämförelse med dem få dessa månaders gyllental i tabellen minskas med 1. De sålunda efter praxis

beriktigade gyllentalen införas i vårt kalendarium, varigenom läsaren har att välja på två gyllentalsserier, lämpade för var sitt ändamål.

Anm. 3. I övrigt avvika våra på Rím I grundade uppgifter blott vid de kursiv angivna siffrorna i december och februari från allmänt bruk. December stämmer med Landsbergerkal. 1175 och Vallentuna 1198. Februari avviker från det förra. Vallentuna är här defekt. Flera isl. kalendarier stämma med vår text och vår tabell, se Rím I, § 17 f.

II. MESSUDAGARÍM.

(Calendarium perpetuum).

Att uppställa ett kalendarium för det medeltida Island går ju lättast sålunda, att man avtrycker ett eller annat av de bevarande kalendarerna, eller ännu bättre så, att man för sin edition lägger ett kalendarium till grund och bifogar de varianter, som förefinnas i de övriga kalendarerna och som man finner vara av värde för uppgiften. Emellertid medför denna metod den olägenheten, att man får med åtskilligt gods, som haft ringa betydelse för Island, men som kommit att kvarstå från de utländska kalendarier, vilka från början avskrivits till bruk på Island eller i Norge. Särskilt komma på detta sätt en massa betydelselösa helgondagar med.

Här har följts en annan metod. Till grund för det meddelade kalendariet läggas uppgifterna i norska och isländska lagar (Grágás, Gulatingslagen och Frostupingslagen). Den isl. källan ger så noggranna uppgifter även om tiden mellan de olika helgondagarna, att man även utan någon annan källa skulle kunna uppställa en fullständig helgonlängd; de norska lämna åt oss att efter andra källor inlägga helgdagarna på lämpliga tider. Lagarna meddela uttryckligen, att de av dem nämnda dagarna varit stadgade helgdagar. Bäst äro, som sagt uppgifterna i Grágás och Gulatingslagen, men även övriga norska lagar, Eidsiva-

pingslagen och Borgarþings Kristenret, ge åtminstone om de främsta helgdagarne, dem, som är *fasta ok forhælgð fore*, för att tala med svenska lagar, en del uppgifter, vilka vi vid behov hava använt till komplettering och kontroll. Som källa för den senaste medeltiden ha vi använt Breviarium Nidarosiense, Paris 1519, förkortat Br.

Den metod, vi sålunda använt, är naturligtvis icke utan sina olägenheter. En och annan gång torde vårt material förete en eller annan lucka, men i det hela torde allt väsentligt ha kommit med, och då ger metoden ett sovrat material, det bjuder för begagnaren den tryggheten, att de upptagna dagarna verkligen varit firade och icke blott på avskrivarvägen kommit med. I anmärkningskolumnen upptaga vi ett litet antal helgondagar, som utan att vara *loghelgir* synas ha spelat en större roll på Island.

Man kan för Islands vidkommande tala om väsentligen tre dateringsmetoder. Det egentligen nationella synes vara att räkna efter årstider och sedan från dessas början eller slut i veckor. Detta är regel i lagarna, och förekommer även i sagorna. Svårighet gör t. ex. dateringen av slaget vid Svolder, då man icke lätt kan bestämma, när sommaren började år 1000. På vilka dagar årstider och isl. månader ingå, framgår av tab. III. Föga använd är den romerska dateringen, vilken räknade baklänges från tre huvudpunkter, *Kalende, None, Idus*, varvid alltid utgångsdagen medräknades. Då man möter detta dateringsätt hos Snorre, kan man taga för tämligen givet, att källan varit ett kalendarium med obiturnotiser; i yngre skrifter är det något vanligare, t. ex. i Hákonar saga Hákonarsonar, vilken ju väsentligen bygger på urkunder (diplom o. d.). Långt vanligare än dateringen efter romersk kalender är dateringen efter helgonlängden, detta f. ö. ingalunda blott på Island utan i det medeltida Europa i allmänhet. Därvid användas ofta helgon-

dagar. som icke ägt betydelse för gudstjänsten. Att upptaga ett antal sådana hade sålunda varit önskligt, men utrymnesskäl ha förbjudit det. Registret upptager efter våra texter och delvis andra källor ett antal, som väl för de flesta fall skall visa sig tillräckligt.

Vårt kalendarium meddelar i särskilda kolumner: 1) datum efter modern beteckning med huvudpunkterna av den romerska; 2) dagbokstav; 3) gyllental, sådana de enligt Rím I beräknades på Island vid påskberäkning¹; 4) nya gyllental, här meddelade efter *Breviarium Nidarosiense*, vid behov korrigerade. De äro i medeltal ungefär riktiga för tiden c. 1315—1625, kräva för andra tider modifikation, som genom exempel belyses. I 5 fall, som icke torde behöva särskilt anges, ha talen beriktigats²; 5) isl. helgonlängd; 6) norsk d:o; 7) anmärkningar. Kursiv stil betecknar, bortsett från själva helgonnamnen, att en av N. B. gjord slutsats meddelas på svenska; antikva, att ett citat föreligger (på isl. eller latin). Vanligen härrör citatet från våra i denna upplaga meddelade texter; för källbänvisningar har blott sällan funnits plats. Asterisk hänvisar till variantkolumnen, nr 7; siffra till noter nederst på sidan.

För månaderna mars och april tillkomma två viktige kolumner, 6 a och 6 b; den förra meddelar de bokstäver, med vilka påskterminen betecknades, den är direkt hämtad från Vallentunakalendariet, men dess användning utredes och en minnesvers meddelas 218²⁸. Den senare åter (6 b) meddelar de *litteræ tabulares, prikstafir, talbyrðingsstafir*, varmed resp. dagar betecknas i påsktabellerna. Om kol. 2 a i februari se noten.

¹ Kursiverade romerska gyllental beteckna att *Yngra tungl* börjar. ² Rättelserna undanröja alldeles obestriddiga fel mot kalendariets egna principer och bestå i gyllentalens flyttning en dag. En sjätte, att talet 19 vid d. 1 januari bort utbytas mot talet 18 vid d. 31 dec. har befunnits allt för våldsamt.

Enligt medeltidskalendariernas sed meddelas enstaka astronomiska uppgifter, som äga betydelse för våra texters förstående. De, som stå i norska kolumnen härröra från Konungsskuggsjá; de i den isländska huvudsakligen från Odda tal. Då de icke utgöras av namn, kan deras upptagande i samma kolumn som helgonnamnen icke vålla förvirring. Dessa hänföra sig närmast till 66° n. br.¹ Vid sidan av dessa uppgifter lämnas en del andra, uträknade av medutgivaren B; de hänföra sig till mellersta Island, 65° n. br. Som regel äro skillnaderna i de här behandlade frågorna icke synnerligen stora då det gäller växlande isländska breddgrader. Uppgiftarna om att en viss kategori stjärnor blekna, avser, att de icke ens vid gynnsammaste förhållanden, d. v. s. vid midnatt, och icke ens vid den från solen vända delen av horisonten varit synliga. Naturligtvis förutsättes i samtliga fall klart väder. Sådana uppgifter, som påverkas av dagjämnings- och solståndsdata, beräknas efter de i texterna förutsatta förhållandena, c. 1200. Snorraeddans fördelning av året (I. 510) upptages i anmärkningskolumnen; däremot icke den latinska, om vilken se s. 195.

I de fall, då källorna förete anmärkningsvärda olikheter, meddelas den källa, som uppgiften stöder sig på. *St.* betecknar därvid Staðarhólsbók, *G.* Gulapingslagen, *B.* Borgartings äldre Kristenret, *Es.* Eiðsivapingslagen, *Br.* Nidarosbreviariet, *F.* Frostatingslagen. I noter lämnas uppgifter om den tid, då vissa helgondagar införts; dessa sistnämnda uppgifter stödjade sig på Finsens upplaga av Grágas (Staðarhólsbók).

Ett par exmpel må ges även på detta kalendariums användbarhet för lösande av smärre historiskt-kritiska uppgifter.

¹ Uppgifterna äro på enklaste sätt överförda från Oddes väderstreck till vårt urs timmar. Den bristande noggrannheten torde sakna betydelse för vår uppgift.

1) I Heimskringla få vi en särdeles livlig skildring av slaget vid Nissan, d. 9 aug. 1062 och konung Svens flykt från densamma. Berättelsen synes förut-sätta, att flykten skedde under en mycket mörk natt. Kan detta, med hänsyn till månen vara riktigt? Svaret vinnes lätt, om man uträknar gyllentalet för 1062, som är 18. Därav följer, att cyklisk nymåne, nya räkningen inträffade d. 6 augusti 1062. Felet kan icke vara större, än att man skall vara berättigad sluta, att händelserna verkligen inträffade under en natt med praktisk taget ingen måne. För en tid, som ligger över 300 år före våra gyllentals rätta epok, bör man antaga, att månskiftet är ungefär en dag för tidigt angivet. Därav följer ännu mindre månljus. Antagandet låter sig f. ö. genom en noggrannare räkning bestyrka. Verkliga månskiftet inträffade d. 7.

2) Håkonar saga Håkonarsonar berättar, att konung Håkon d. 2 jan. 1240 på kvällen vid klart väder såg en komet. Denna finnes upptecknad även i andra källor, nu frågas: Var belysningen gynnsam för hans uppgivna observation?

1240 har gyllentalet 6, 1239 gyllentalet 5. Det senare finna vi vid d. 26 december. Månen bör 7 dagar senare ha befunnit sig i första kvarteret, icke lyst vare sig starkt eller länge.

3) Knytlinga saga och Saxo skildra mordnatten i Roskilde d. 9 aug. 1157 på sådant sätt, att man måste tänka sig att dels angriparna, dels de flyende (Absalon och Valdemar) gynnades av en mycket mörk natt. Vi äro nu jämnt 95 år (5 måncykler) från det i ex. 1 nämnda datum. Den cykliska räkningen blir alltså alldeles den samma.

4) Magnus Barfots saga, kap. 2 berättar om hur M. *i nåttarþeli* gjorde upp eldar, medels vilka han inbillade sin bror Håkon, att ett svekfullt angrepp var å färde. Händelsen inträffade *nálíga kyndilmessu* 1094. Hur tedde sig månbelysningen under denna natt?

Gyllentalet för året är 12. I de nya gyllentalsserien står detta vid d. 18 januari; då vi äro före 1315, böra vi gå ut från att nymånen inträffade d. 19. Kyndelsmässan d. 2 hade sålunda ungefär fullmåne. Men straxt efter fullmånen inträffar, vad man i Västergötland kallar *kvällruker*, en absolut mörk stund före månens uppgång. Det är en sådan stund, som Magnus begagnat till sin krigslist och som i detta fall avses med ordet *nåttarpel*.

5) I Inges och Sigurds saga uppges, kap. 28, att det ifrågavarande året (= 1155) 14 nätter före *Jóns messu baptiste* var på fredag. Är detta riktigt?

I talbyrdingen finna vi lätt (t. ex. genom att räkna tillbaka från *höfuðstaðr* 1159), att det nämnda årets söndagsbokstav var B. Nu står B vid d. 12 juni, *sunnudagr er á bé* är våra källors uttryck; d. 12 var alltså söndag och uppgiften, att d. 10 var fredag stämmer. Om årtalet vore under debatt, kunde det på samma sätt prövas.

6) Gregorius Dagsson föll *affaradag jóla* 1161. Enligt Fritzner skall ordet betyda d. 13 januari (sven-skarnas tjugondag Knut). Kan detta vara riktigt? Dagen uppges vara lördag. En del förhållanden i lagarna ge anledning förmoda, att *affaradag jóla* varit d. 7. jan.

Talbyrdingen ger oss söndagsbokstaven A. Denna står vid d. 8 och 15 januari, varav framgår, att väl d. 7 men icke d. 13 detta år varit lördag. Fritzners uppgift kan icke vara riktig.

7) Flatöb. III, s. 192: *Bartholomeus messudagr stóð á fimta dag*. Året är 1256. Stämmer detta? Bartholomei dag var d. 24 augusti, se registret. Året var skottår med två söndagsbokstäver Ba. Nu efter februari månads slut skall man räkna med a. Med nyss angivna metoder finner man lätt, att räkningen stämmer.

JANUARIUS.

På skiptast primstafr 8¹⁰; upphaf messudagarims ib.

1	2	3	4	5	6	7
Kl. 1	A	III	19	viii d. jóla ¹ 8 ⁹ .	Átti d. jóla (s. h. ⁸ Br.)	Áttandi B, Es.
2	B	—	8	} Meðaldagar	Medaldage Br. ²	
3	C	XI	—			
4	D	—	16			
No. 5	E	XIX	5		Nonhelg Br.	
6	F	VIII	—	XIII d. jóla. ¹	{ prettánda d. jóla (s. h. ⁸ Br.)	{ Áffaradagr jólanna ⁵ Hökunótt.
7	G	—	13			
8	A	XVI	—			
9	B	V	2	Þorri börjar tídigast.	{ Den oavbr. vinternat. upphör ⁵ .	
10	C	—	10			
11	D	XIII	—		Brettifu m. ⁶ (ej Br.)	
12	E	II	18			
Id. 13	F	—	7	VIII d. fra en-um XIII.		Geislad.
14	G	X	15			
15	A	—	—			
16	B	XVIII	4	Þorri börjar við rimspillir.		
17	C	VII	—			
18	D	—	12	Sól fyri vatnbera merki.		
19	E	XV	1			
20	F	IV	—			
21	G	—	9	Agnes (-ar) m. ⁷		
22	A	XII	—			
23	B	I	17			
24	C	—	6			
25	D	IX	—	Páls m.	Páls messa (s. d. Br. ⁹)	
26	E	—	14			
27	F	XVII	3			
28	G	VI	11			
29	A	—	—			
30	B	XIV	19			
31	C	III	—			

¹ Hálles líka helig som páskeg. ² Vissa nödvändiga arbeten för boskapen få verkställas både på Island och i Norge. ³ Heimskringla. ⁴ Med svart Gks 3260 4°. ⁵ Kgsskg. Brenners ed. s. 21; Kristiania-ed. s. 16; jfr Apr. 6. ⁶ Finns även i kalendariet, Cod. Holm. Perg. 4:0, 30. (med rätt), däremot icke angiven som stor helgdag i Br. ⁷ Införd på Island 1129 (Finsen). ⁸ = „störste hatides dag“. ⁹ „heilacht som sunnedagher“.

FEBRUARIUS.

	1	2	2 a ¹	3	4	5	6	7
Kl. 1	D	—	—	—	8	<i>Brigidar m.</i>	Nónh. F, Br.	
2	E	—	XI	16	<i>Mariu m.; kyndilm.</i>	<i>Kyndilm.</i>		
3	F	—	—*	—				*vanl. XIX
4	G	XIX	XIX*	5				*vanl. VIII
No. 5	A	VIII	VIII*	—				*vanl. tomt
6	B	—	XVI	13				
7	C	XVI	V	2				
8	D	V	—	—	<i>Gói börjar tidigast.</i>			
9	E	—	XIII	10				
10	F	XIII	II	18				Dagning kl.6
11	G	II	—	7				
12	A	—	X	—				
Id. 13	B	X	—	15				
14	C	—	XVIII	—		} Sól fyrifiska merki 56. ¹⁰ } <i>Gói börjar vid rimsp.</i>		
15	D	XVIII	VII	4				
16	E	VII	—	12				
17	F	—	XV	—				
18	G	XV	IV	1				
19	A	IV	—	—				
20	B	—	XII	9				
21	C	XII	I	17				
22	D	I	—	—	<i>Pettars m., ok nótt.</i>			
23	E	—	IX	6	<i>Fasta dag</i>			
24	F	IX	—	14	<i>Matias m.²</i>	Fasta G, Br. <i>Mathias m.</i> (s:d ³ Br.)	Hlaupár, Haupárs m.	
25	G	—	XVII	3				
26	A	—	VI	—				
27	B	—	—	11				
28	C	—	XIV	19				

¹ Kol. 2 a innehåller de särskilda gyllental, som måste antagas, då februarilunationen vid skottår alltid skulle ha 30 dagar, och vilka enl. Rim III, § 4 plägade skrivas till vänster i kalendariet. Till kolumnen är att anmärka: att man vid d. 3 och 4 har att förutsätta de „vanliga“ icke „isl.“ gyllentalen. Jfr Rim III, börj.

² Vid skottår firades i nordn Matias på d. 25. ³ = „heilacht som sunnedag“.

MARCIVS.

Í marcio skiftask concurrentes sér hver þr sólaraldar 67⁴.

	1	2	3	4	5	6	6a	6b	7
Kl. 1	D	III	—						
2	E	—	8						
3	F	XI	—						
4	G	—	16						
5	A	XIX	—						
6	B	VIII	5						
No. 7	C	—	13						
8	D	XVI	2						
9	E	V	—	{ Einmánaðr					
10	F	—	10	{ börjar tídi- gast.					
11	G	XIII	18			Fasta Br.			
12	A	II	—	Gregorius m.		Gregorius			
13	B	—	7			m. F.			
14	C	X	15						
Id. 15	D	—	—						
16	E	XVIII	4	Dagjämning					
				50 ₁₃ *. Ein-					
				mánaðr bör-					
				jar senast.					
17	F	VII	—	{ Sól fyri					
18	G	—	12	{ Hrúts mer-					
19	A	XV	—	ki. 53 ₁₂ .					
20	B	IV	1						
21	C	—	9	Benediktus					
22	D	XII	—	m. ¹					
23	E	I	17						
24	F	—	6			{ Fasta ok nonhelg Br.			
25	G	IX	14	{ Mariu m.		Mariu m. ²			
26	A	—	—	{ (um föstu).					
27	B	XVII	3						
28	C	VI	11						
29	D	—	—						
30	E	XIV	19						
31	F	III	—						

¹ Jafndægri at rímtali, at rómverja tali. ² = söndag, ehuru utan nónhelgi Es. ³ Kan möjligen avse den kalendariska dagjämningen d. 21.

APRILIS.

1	2	3	4	5	6	6a	6b	7
Kl. 1	G	—	8			a	m.	
2	A	XI	16			b	n.	
3	B	—	—			c	o.	
4	C	XIX	5			d	p.	Dagn. kl. 1.30
No. 5	D	VIII	13			e	q.	
6	E	XVI	2		D. oavbrut- na sommar- dagen bör- jar ¹ .	f	r.	
7	F	V	—			g	s.	
8	G	—	10			h	t.	
9	A	XIII	18	Fyrsta sum- ar koma.		i	v.	Dagr sezk eigi 52 _s .
10	B	II	—			k	.a	4de storle- kens stjär- nor blekna.
11	C	—	7			l	.b	
12	D	X	—			m	.c	
Id. 13	E	—	15			n	.d	Tiburtius ok Valerianus.
14	F	XVIII	—		Sumar kemr.	o	.e	
15	G	VII	4	Sidasta sum- ar koma.		p	.f	
16	A	—	12	(Sól fyri uxu merki at al- manna tali 54. Núi gekk i ork- ina 43 ₁ .)	Magnus m. F.*	q	.g	*sd. Br.
17	B	XV	—			r	.h	
18	C	IV	1			s	.i	
19	D	—	—				.k	
20	E	XII	9				.l	
21	F	I	17				.m	
22	G	—	6				.n	3dje storle- kens stjär- nor blekna.
23	A	IX	—	Johannes m. ²			.o	
24	B	—	14				.p	
25	C	XVII	3	Gangdagr eini.	Litsli gang- dagr F. ³		.q	
26	D	VI	—					
27	E	—	11	Syndafloden slut 43 _s .				2a storle- kens stjär- nor blekna.
28	F	XIV	19					
29	G	III	—					
30	A	—	8					

¹ Jfr annotationer vid 15 maj, 25 juli, 17 aug. ² Jón Hóla-
biskup dog 1121; hans dag blev „lqgtekin“ 1200. ³ I G talas i
allmänna ord om *gangdagar*; troligen avses även denna. För
dagen gällde särskilda bestämmelser, närmast lika med dem, som
gällde för lördag. I Br. lyder föreskriften: „*Gangdager eine(!) skal
fasta ath retthom fastemad och heilacht halda att messe tijd.*“

MAIUS.

1	2	3	4	5	6	7
Kl. 1	B	XI	—	<i>Philippus m. ok Jakobs.</i>	<i>Tveggia postola m.*</i>	*s. d. Br.
2	C	—	16		<i>Nonh. F, Br.</i>	
3	D	XIX	—	<i>Crucis m.</i>	<i>Krossmessa.</i>	
4	E	VIII	5			} Första stor- lekens stjär- nor blekna ¹ .
5	F	—	13			
6	G	XVI	2			
No. 7	A	V	—			
8	B	—	10			
9	C	XIII	18	<i>2a sommarmån. börjar tidigast.</i>		
10	D	II	—			
11	E	—	7			
12	F	X	15			
13	G	—	—			
14	A	XVIII	4		<i>Nonh. F, Br.²</i>	
Id. 15	B	VII	—	<i>2a sommarmån. börjar senast.</i>	<i>Hallvarðar m. Midnattssol börjar</i>	
16	C	—	12	<i>Vårþing tidigast</i>		
17	D	XV	—			
18	E	IV	1	<i>Sólfyri tvibura* merki 54_a.</i>		*bræðra.
19	F	—	9			
20	G	XIII	—			} *Sommaren börjar (vid fyrdelat ár) { Sn E ³ .
21	A	I	17	<i>Fardagar börja tidigast.*</i>		
22	B	—	6	<i>Vårþing senast.</i>		
23	C	IX	14			
24	D	—	—			
25	E	XVII	3			
26	F	VI	11			
27	G	—	—	<i>Fardagar börja senast.</i>		
28	A	XIV	19			
29	B	III	—			
30	C	—	8			
31	D	XI	10			

¹ Några av de allra största stjärnorna, t. ex. Arcturus, Capella, Vega blekna något senare, resp. tändas något förr. ² „mo tho hvit æte enmelth“. ³ Vid fardagar, alltså eventuellt senare, senast d. 27.

JUNIUS

	1	2	3	4	5	6	7
Kl. 1	E	—	—				
2	F	XIX	5				
3	G	VIII	—				
4	A	XVI	13				
No. 5	B	V	2				
6	C	—	10				
7	D	XIII	—				
8	E	II	18	3:e sommarmån. börjar tidigast.			
9	F	—	7	Kolumba m., Kolumkilla.			
10	G	X	—				
11	A	—	15				
12	B	XVIII	—				
Id. 13	C	VII	4				
14	D	—	12	3:e sommarmån. börjar senast.			
15	E	XV	—	Sólhvörf, 49.			Vitus m.
16	F	IV	1				
17	G	—	—	Sól fyrir Krabba merki 56 ₂₂ .	Bótólfs m. s. d. Br.		
18	A	XII	9	Alþingi forna börjar tidigast.			
19	B	I	17				
20	C	—	6				Sólstaða at Rómverja tali.
21	D	IX	—				
22	E	—	14				
23	F	XVII	3	Fasta II dægr. {Jo(han)n(ne)s m. Alþingi forna börj. senast. ¹	Nonh. (ok fasta Br.) Jóns m. ^{2*}		*Jónsvaka B, Es.
24	G	VI	—				
25	A	—	11				
26	B	XIV	19				
27	C	III	—				
28	D	—	8	Fasta II dægr.	Nonh. (ok fasta Br.)		Alþingi efter 1271.
29	E	XI	—	Péturs m. (ok Páls) 8 ₂₆ .	Péturs m. (ok Páls) ²		Péturs vaka Es.
30	F	—	16				

¹ Átminstone i senare tid flyttades altinget till midsommarafton, onsdag, då den vanliga torsdagen sammanföll med midsommardagen II, § 133. ² Påbjuden redan av Anastasius IV 1154.

JULIUS.

	1	2	3	4	5	6	7
Kl.	1	G	XIX	—			
	2	A	VIII	5		Svituns m.	Marium., Br. ¹
	4	B	—	13			
	3	C	XVI	2			
	5	D	V	—			
	6	E	—	10			
No.	7	F	XIII	18		Nonh. (ok fasta, hvit enmelt Br). Heilagra manna m. i Selju	
	8	G	II	—	Selju manna m.		
	9	A	—	7			
	10	B	X	15		Knúts m, G	
	11	C	—	—			
	12	D	XVIII	4			
	13	E	VII	—	Miðsumar bör- jar tidigast.		
	14	F	—	12			
Id.	15	G	XV	—			
	16	A	IV	1			
	17	B	—	9			{Sól fyrri ens óarga dýrs merki
	18	C	XII	—			
	19	D	I	17	Þorláks m. St. ²		
	20	E	—	6	Miðsumar bör- jar við rimspil- lir.	Margretar m. ⁴ F, sd. Br.	
	21	F	IX	14			
	22	G	—	—			
	23	A	XVII	3			
	24	B	VI	11	Fasta d. ok nótt. Jacobs m.	Nonh. ej Es., Br. Jacobs m. s. d. Br. Solen bör- jar áter gá ned.	{Första stor- lekens stjär- nor tändas ³
	25	C	—	—			
	26	D	XIV	19			
	27	E	III	—			
	28	F	—	8	Fasta d. ok nótt.	(Vatnfasta ok Nonh. Br.	
	29	G	XI	16	Óláfs m. 8 ₂₄	Óláfs m. fyrri	s. h. Br.
	30	A	XIX	—			2 a storlekens stjärn. tänd.
	31	B	—	5			

¹ „Mario messo dag ther nesth, som er Swituns messo aat forno, heilacht som sunnudager, och wel er gjort ath fasta fire.“ Br. ² Translationen, inf. först 1247. ³ Jfr maj, n. 3. ⁴ Margareta står i Frostatingsl. mellan Swituns m. och Jakobs m. Dagen kan efter denna

AUGUSTUS.

	1	2	3	4	5	6	7
Kl.	1	C	VIII	—			
	2	D	XVI	13		Nonh. F, Br.	
	3	E	V	2		Olafs m. hin öfri	
	4	F	—	10			} Tredje storlekens stjärnor tändas.
No.	5	G	XIII	—			
	6	A	II	18			
	7	B	—	7			
	8	C	X	—			
	9	D	—	15	Fasta d. ok nótt	No. (ok fasta Br.)	
	10	E	XVIII	—	Laurentius m.*	Laurentius m.*	*Lafranz vaka B (Es)
	11	F	VII	4			
	12	G	—	12	Tvímánaðr börjar tíðigast.		
Id.	13	A	XV	—			
	14	B	IV	1	Fasta d. ok nótt	Nonh. (ok vatnfasta Br.)	
	15	C	—	—	Mariu m. (fyrri)	Mariu m. s. h. Br.	
	16	D	XII	9			} 4e storlekens stjärnor tändas.
	17	E	I	17			
	18	F	—	6	Sól fyri meyarmerki	Nattmörker inträder åter. ¹	
	19	G	IX	—	Tvímánaðr börjar við rimspilur		
	20	A	—	14			
	21	B	XVII	3			Dagr sezsk
	22	C	VI	—			*G. ej F.
	23	D	—	11	Fasta d. ok nótt	Nonh.*	} Nonhelg ok fasta Br.
	24	E	XIV	—	Barpolomeus m.	Barpolemeus m. s. d. Br.	
	25	F	III	19			
	26	G	—	8			
	27	A	XI	—			Dagning 1.30
	28	B	XIX	16			Augustinus m.
	29	C	—	—			
	30	D	VIII	5			
	31	E	—	13			

källa icke noggrant bestämmas. Även d. 12, 13, 15, 19 förekomma; 20 är regel i Skandinavien och England. Denna dag kallas *Margretar messa sidari* Rim II. § 173 och är Margaretas dag i Br. (Margitte m.) ¹ Uppgiften i Konungsskuggsjá måste emenderas så. Texterna uppges alldes orimligt d. 17. sept. Jfr nästa s. n. 2.

SEPTEMBER.

Í septembri skiftask epacte, sérhver ór tunglsaldar. 68.

	1	2	3	4	5	6	7
Kl. 1	F	XVI	2				
2	G	V	—				
3	A	—	10				
4	B	XIII	18				
No. 5	C	II	—				
6	D	—	7				Dagning kl. 3
7	E	X	—			Nonh. F., Br.	
8	F	—	15	Mariu m., Burðar d. Mariu 8.		(Qnnur) Mariu m. ¹	
9	G	XVIII	4				
10	A	VII	—				
11	B	—	12	6:te sommar- mán. börjar tí- digast			
12	C	XV	—				
Id. 13	D	IV	1				
Kl. 14	E	—	9	Crucis m. Dag- jámning		Krossmessa s. d. Br.	{Hösten bör- jar Sn E ²
15	F	XII	—				
16	G	I	17				
17	A	—	6	Sól fyri skála merki 55,			
18	B	IX	14	6:te sommar- mán. börjar við rimspillir			
19	C	—	—				
20	D	XVII	3	Fasta d. ok nótt, jafndægri at Rómverja tali		Nonh. G. Nonh. ok fasta Br.	
21	E	VI	—	Matheus m.		Matheus m.	
22	F	—	11				
23	G	XIV	19				Dagn. kl. 4.30
24	A	III	—				
25	B	—	8				
26	C	XI	16				
27	D	XIX	—				
28	E	—	5	Fasta d. ok nótt		Nonh.	
29	F	VIII	—	Mikials m. 8 _s		Mikials m.	
30	G	—	13				

¹ Anastasius IV pábjöd 1154 Marias dagar utan nærmare be-
stæmmelse. ² Kan möjligen tänkas avse den kalendariska dag-
jámningen, d. 20. sept.

OKTOBER.

	1	2	3	4	5	6	7
Kl. 1	A	XIV	2				
2	B	V	10				
3	C	XIII	—				
4	D	II	18			<i>S. Francisci d.*</i>	*s. d. Br.
5	E	—	—				
6	F	X	7				
No. 7	G	—	15				
8	A	XVIII	—				
9	B	VII	4				
10	C	—	12				
11	D	XV	—	<i>Vintern gor- mánaðr börjar tidigast</i>			
12	E	IV	1				
13	F	—	—				
14	G	XII	9		<i>Vetr kemr</i>		Calixtus m.
Id. 15	A	I	17				
16	B	—	6				
17	C	IX	—				
18	D	—	14	<i>Sól fyrri sporð- dreka merki. Vintern börjar vid rimspillir.</i>			Lúkas m. <i>Dagn. kl. 6</i>
19	E	XVII	—				
20	F	VI	3				
21	G	—	11				
22	A	XIV	—				
23	B	III	19				
24	C	—	8				
25	D	XI	—				
26	E	XIX	16				
27	F	—	—	<i>Fasta d. ok nótt</i>	<i>Fasta Br., No. G.</i>		
28	G	VIII	5	<i>Simons m. ok Júdas, 55.</i>	<i>Tveggja postola m. (Simonis ok Jude)¹</i>		
29	A	—	13				
30	B	XVI	2				
31	C	V	—	<i>Fasta d. ok nótt</i>	<i>Vatnfasta Br., Nonh.</i>		<i>Vintern bör- jar ungefär vid fyrdel- ning av áret¹</i>

¹ Sn E I. 510; jfr Geelmyden i Arkiv III, 129. Uppgiften pas-
sar till 64°, varierer något efter olika isl. breddgrader.

NOVEMBER.

	1	2	3	4	5	6	7
Kl. 1	D	—	10	<i>Allra heilagra m.</i>	<i>Allra heilagra m. s. h. Br.¹</i>		
2	E	<i>XIII</i>	18				
3	F	<i>II</i>	—				
4	G	—	7				
No. 5	A	<i>X</i>	—				
6	B	—	15				
7	C	<i>XVIII</i>	4				
8	D	<i>VII</i>	—				
9	E	—	12				
10	F	<i>XV</i>	—	Ylir börjar tíðigast.			
11	G	<i>IV</i>	1	<i>Marteins m. 55.⁴</i>	<i>Marteins m.*</i>		*s. d. Br.
12	A	—	9				
Id. 13	B	<i>XII</i>	—				
14	C	<i>I</i>	17				
15	D	—	6				
16	E	<i>IX</i>	14				
17	F	—	—	Sól fyri bogmanns merki, 55. ³ ; Ylir börjar við rimspillir.			
18	G	<i>XVII</i>	3				
19	A	<i>VI</i>	—				
20	B	—	11				
21	C	<i>XIV</i>	19	(dagfasta*)			*ef messan stendr á föstudegi.
22	D	<i>III</i>	—	<i>Ceciliu m.²</i>			*s. d. Br.
23	E	—	8	<i>Clemenzenz m.</i>	<i>Clemenzenz m.*</i>		
24	F	<i>XI</i>	16				
25	G	<i>XIX</i>	—				
26	A	—	5				
27	B	<i>VIII</i>	—				
28	C	—	13				
29	D	<i>XVI</i>	2	Fasta d. ok nótt	No. (ok fasta Br.)		
30	E	<i>V</i>	10	<i>Andreas m.</i>	<i>Andreas m.</i>		<i>Dagn. kl. 7.30</i>

¹ Pábjuden redan av Anastasius IV 1154.² Införd 1179.

DECEMBER.

	1	2	3	4	5	6	7
Kl.	1	F	XIII*	—			*Ofra vid d. 2
	2	G	II	18			
	3	A	—	—			
	4	B	X	7			
No.	5	C	—	15	Fasta d. ok nótt	Nonh. F. (ok fasta Br.	
	6	D	XVIII	—	Nikolás m.	Nikolas m.	
	7	E	VII	4	Ambrosius m.		
	8	F	—	12		{Mariu m. „con- ception“sd Br. ¹	
	9	G	XV	—			
	10	A	IV	1	Jólmánaðr, Mör- sugr börjar tí- digast.		
	11	B	—	—			
	12	C	XII	9			
Id.	13	D	I	17	{Magnus m. (ok Lucie)		
	14	E	—	6	Sólhvörf 49 ₅		
	15	F	IX	—			
	16	G	—	14			
	17	A	XVII	—	Jólm. börjar við rimspillir.		
	18	B	VI	3	Sól fyrir steingei- tar merki 55 ₂₀		
	19	C	—	11			
	20	D	XIV	—	Fasta d. ok nótt	Fasta Br., Nonh. G.	
	21	E	III	19	Thomas m. sól- staða at Róm- verja tali 55 ₂₁	Thomas m.	
	22	F	—	8	Vatnf. dag ok nótt		
	23	G	XI	—	Þorláks m. ²		
	24	A	XIX	16	Jólaaptan	{áfangad. jóla, fasta Br.	
	25	B	—	—	fyrsti d. jóla	Jólad. hinn fyr- sti Br.	
	26	C	VIII	5	Annarr d. jóla	Stephans d. Es.	} Helg enl. G.
	27	D	—	13	III d. jóla	Jóns messu d. Es.	
	28	E	XVI	2	IV d. jóla	Barna m. Es.	} Dagn. kl. 7.30
	29	F	V	—		Thomás m. ³ Es.	
	30	G	—	10	} Meðaldagar		
	31	A	XIII	—		Nonhelg Br.	

¹ Wel er gjort ath fasta Br.

² Införd t199, minne av bisko-

pens dödsdag.

³ Thomas m. erkibyskups, till minne av Tho-
mas Becket.

III. MISSERISTAL.

Årets nr och Sön- dags- bokst.	Sumar						Vetr										
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XI	Värping	Fardagar	Alpungi (forna)	Imbrudagar á haugt	
	Torsd. April	Lörd. Maj	Månd. Juni	Sönd. Juli	Tisd. Aug.	Tors. Sept.	Lörd. Okt.	Månd. Nov.	Onsd. Dec.	Sönd.-bokst.	Þorri	Göi	Einnmán.	Lörd. Maj	Torsd. Maj	Torsd. Juni	Onsd. Sept.
1 (g) f	11	11	10	14	13	12	12	11	11	e	10	9	11	18	23	20	18
2 e	10	10	9	13	12	11	11	10	10	d	9	8	10	17	22	19	17
3 d	9	9	8	19	18	17	17	16	16	c	15	14	16	16	21	18	16
4 c	15	15	14	18	17	16	16	15	15	ba	14	13	14	22	27	24	15
5 (b) a	13	13	12	16	15	14	14	13	13	g	12	11	13	20	25	22	13
6 g	12	12	11	15	14	13	13	12	12	f	11	10	12	19	24	21	12
7 f	11	11	10	14	13	12	12	11	11	e	10	9	11	18	23	20	18
8 e	10	10	9	20	19	18	18	17	17	dc	16	15	16	17	22	19	17
9 (d) c	15	15	14	18	17	16	16	15	15	b	14	13	15	22	27	24	15
10 b	14	14	13	17	16	15	15	14	14	a	13	12	14	21	26	23	14
11 a	13	13	12	16	15	14	14	13	13	g	12	11	13	20	25	22	13
11 g	12	12	11	15	14	13	13	12	12	fe	11	10	11	19	24	21	12
13 (f) e	10	10	9	13	12	11	11	10	10	d	9	8	10	17	22	19	17
14 d	9	9	8	19	18	17	17	16	16	c	15	14	16	16	21	18	16
15 c	15	15	14	18	17	16	16	15	15	b	14	13	15	22	27	24	15
16 b	14	14	13	17	16	15	15	14	14	ag	13	12	13	21	26	23	14
17 (a) g	12	12	11	15	14	13	13	12	12	f	11	10	12	19	24	21	12
18 f	11	11	10	14	13	12	12	11	11	e	10	9	11	18	23	20	18
19 e	10	10	9	13	12	11	11	10	10	d	9	8	10	17	22	19	17
20 d	9	9	8	19	18	17	17	16	16	cb	15	14	15	16	21	18	16
21 (c) b	14	14	13	17	16	15	15	14	14	a	13	12	14	21	26	23	14
22 a	13	13	12	16	15	14	14	13	13	g	12	11	13	20	25	22	13
23 g	12	12	11	15	14	13	13	12	12	f	11	10	12	19	24	21	12
24 f	11	11	10	14	13	12	12	11	11	ed	10	9	10	18	23	20	18
25 (e) d	9	9	8	19	18	17	17	16	16	c	15	14	16	16	21	18	16
26 c	15	15	14	18	17	16	16	15	15	b	14	13	15	22	27	24	15
27 b	14	14	13	17	16	15	15	14	14	a	13	12	14	21	26	23	14
28 a	13	13	12	16	15	14	14	13	13	gf	12	11	12	20	25	22	13

IV. Talbyrðingr (hinn gamli með sínum prikstofum).
 Denna Tabell är er i det hela förklarad i Inledn. Påskbok-
 stävernas betydelse framgår även av kalendariet, där påskbok-
 stäverna äro insatta vid de data, de beteckna. Sv = viðlagning.

Solcykel	kon.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	Art.	
Gf	1	1	S.	l.	.m	.e	l.	.m	.e	l.	d.	.e	s.	d.	.e	s.	l.	.e	s.	l.	.m	1140
e	2	2	k.	l	R.	k.	l	d	k.	l	d	r.	c.	d	r.	c.	d	r.	k.	l	r.	1197
Sv d	3	3	.k	q.	i.	.k	C	i.	.k	.c	q.	.k	.c	q.	b.	.c	q.	i.	.k	q.	i.	1254
c	4	4	p.	h.	i	.b	h.	i	.B	h.	i	.b	p.	q.	.b	p.	h.	.b	p.	h.	i	1311
Ba	5	6	f.	.g	v.	f.	.g	v.	f.	.g	V	n.	.o	v.	n.	.o	.g	n.	f.	.g	n.	1368
g	6	7	f	t.	e.	.f	t.	e.	.f	t.	m.	.n	T	m.	.n	t.	m.	.n	f	m.	e.	1425
f	7	1	l.	d.	.e	s.	d.	.e	s.	l.	.e	s.	l.	.m	S.	l.	.m	.e	l.	.m	.e	1482
Sv e	8	2	l	d	r.	c.	d	r.	c.	d	r.	k.	l	r.	k.	l	R.	k.	l	d	k.	1539
Dc	9	4	.b	p.	q.	.b	p.	h.	.b	p.	h.	i	p.	h.	i	.b	h.	i	.B	h.	i	1596
b	10	5	o.	.p	a	o.	.p	a	o.	g.	.h	o.	g.	.h	o.	g.	.h	a	g.	.h	A	1653
a	11	6	.g	V	n.	.o	v.	n.	.o	g	n.	f.	g	n.	f.	.g	v.	f.	.g	v.	f.	1178
g	12	7	t.	m.	.n	T	m.	.n	t.	m.	.n	f	m.	e.	f	t.	e.	.f	t.	e.	.f	1235
Fe	13	2	k.	l	r.	k.	l	R.	k.	l	d	k.	l	d	r.	c.	d	r.	c.	d	r.	1292
Sv d	14	3	.k	q.	i.	.k	q.	i.	.k	C	i.	.k	.c	q.	.k	.c	q.	b.	.c	q.	i.	1349
c	15	4	p.	h.	i	p.	h.	i	.b	h.	i	.B	h.	i	.b	p.	q.	.b	p.	h.	.b	1406
b	16	5	g.	.h	o.	g.	.h	o.	g.	.h	a	g.	.h	A	o.	.p	a	o.	.p	a	o.	1463
Ag	17	7	f	m.	e.	.f	t.	e.	.f	t.	e.	.f	t.	m.	.n	T	m.	.n	t.	m.	.n	1520
f	18	1	l.	.m	.e	l.	d.	.e	s.	d.	.e	s.	l.	.e	s.	l.	.m	S.	l.	.m	.e	1577
e	19	2	l	d	k.	l	d	r.	c.	d	r.	c.	d	r.	k.	l	r.	k.	l	R.	k.	1634
Sv d	20	3	.C	i.	.k	.c	q.	.k	.c	q.	b.	.c	q.	i.	.k	q.	i.	.k	q.	i.	.k	1159
Cb	21	5	g.	.h	A	o.	.p	a	o.	.p	a	o.	g.	.h	o.	g.	.h	o.	g.	.h	a	1216
a	22	6	.g	v.	f.	.g	V	n.	.o	v.	n.	.o	g	n.	f.	g	n.	f.	.g	v.	f.	1273
g	23	7	t.	e.	.f	t.	m.	.n	T	m.	.n	t.	m.	.n	f	m.	e.	.f	t.	e.	.f	1330
f	24	1	d.	.e	s.	l.	.e	s.	l.	.m	S.	l.	.m	.e	l.	.m	.e	l.	d.	.e	s.	1387
Sv Ed	25	3	.c	q.	i.	.k	q.	i.	.k	q.	i.	.k	C	i.	.k	.c	q.	.k	.c	q.	b.	1444
c	26	4	p.	h.	.b	p.	h.	i	p.	h.	i	.b	h.	i	.B	h.	i	.b	p.	q.	.b	1501
b	27	5	.p	a	o.	g.	.h	o.	g.	.h	o.	g.	.h	a	g.	.h	A	o.	.p	a	o.	1558
a	28	6	v.	n.	.o	.g	n.	f.	.g	n.	f.	.g	v.	f.	.g	v.	f.	.g	V	n.	.o	1615

Anm. till tab. III: Kursiva siffror i raden 8 beteckna de dagar, som vid *Rímsspillir* undantagsvis falla senare, än eljest förekommer. I kol. *Imbrud*. beteckna de, att dessa enligt nyare ordning frades en vecka senare. — *Sumaravki* inskjutes före *midsumar*.

Anm. till tab. IV: Ärtalen i kolumnen Artal hänföra sig til de hörjande måncyklerna på resp. rader de. s. k. *höfudstafir*.

V. PÅSKTABELL UR AM. 249 g. fol.

Med denna tabell uträknas lätt påsken om man vill göra sig mödan att uträkna söndagsbokstav och gyllental. Gyllentalet fås ur divisionen $(1 + n) : 19$, är resten ur denna division, n naturligtvis = årtalet. Söndagsbokstaven fås medels solcykeln. Numret i denna är resten ur divisionen $(9 + n) : 28$. Söndagsbokstaven för första året i solcykeln är GF, fortgår så E etc. Grövre stil = aprildata.

Bekvämare vinnes ju resultatet medelst talbyrdingen.

	A	B	C	D	E	F	G
1	9	10	11	12	6	7	8
2	26	27	28	29	30	31	1
3	16	17	18	19	20	14	15
4	9	3	4	5	6	7	8
5	26	27	28	29	23	24	25
6	16	17	11	12	13	14	15
7	2	3	4	5	6	31	1
8	23	24	25	19	20	21	22
9	9	10	11	12	13	14	8
10	2	3	28	29	30	31	1
11	16	17	18	19	20	21	22
12	9	10	11	5	6	7	8
13	26	27	28	29	30	31	25'
14	16	17	18	19	13	14	15
15	2	3	4	5	6	7	8
16	26	27	28	22	23	24	25
17	16	10	11	12	13	14	15
18	2	3	4	5	30	31	1
19	23	24	18	19	20	21	22

VI. FÖSTUGANGAR A.

(Kalendarium för rörliga fester).

Till datering användas icke blott de kyrkliga fester, som äro bundna till visst datum. Lika ofta användas de, som bestämmas i förhållande till påsken. Ett fullständigt upptagande av de resp. festdagarnas infallande skulle kräva, att man uppställde 35 fullständiga kalendarier, vilket skulle kräva för mycket utrymme. För de flesta ändamål torde hosföljande tabell göra till fyllest.

Tabellens användande framgår av följande:

Man tar först reda på påskdagens datum, vilket lätt sker genom en blick på talbyrdingen, om man har året givet. Även den som nr V meddelade påsktabellen gör till fyllest. Är källan någon annalredaktion, så återfinnes påskbokstaven i denna; dock är det nog försiktigast företaga kontroll, ty annalernas påskbokstäver förete en del fel.

På den rad, som motsvarar den givna påskdagen, träffas de olika ottare nämnda helgdagarna upptagna med „reducerade februaridata“. För dessas reduktion gälla följande regler:

Dagarna 1—28 infalla i februari; de kräva under vanliga år ingen reduktion. Under skottår kräves reduktion genom tillägg av 1.

Dagarna 29—59 inklusive infalla i mars. Reduceras till marsdata genom fråndragande av 28.

Dagarna 60—89 inklusive infalla i april. Reduceras till aprildata genom subtraktion av 59.

Dagarna 90—120 inklusive infalla i maj. Reduceras till majdata genom subtraktion av 89.

Dagarna 121—150 infalla i juni. Reduceras till junidata genom subtraktion av 120.

Vår tabell löser även en fråga av stor vikt för hela den isländska tideräkningen, därtill en av de svårare bland de frågor, som angå denna. En upp-

märksam läsare finner lätt, att vid det sista dagen i varje föstugang skottåret vill medföra en rubbning genom att föra fastans ingång över veckogränsen. Om regeln säger, att påsken skall firas i första fastegången, så blir det skenbart så, att den, om den infaller på sista dagen och skottår infaller, kommer att gå över veckogränsen och löpa in på andra fastegången. Vi borde sålunda ha undantag på grund av Rímspillir för alla regler rörande denna sak även för dem, som i tydliga ord betecknas som undantagslösa. Emellertid se vi, att dagen närmast före veckogränsen betingar söndagsbokstaven c, är det nu skottår, så få vi söndagsbokstaven dc. Men denna inträffar, då Rímspillir utgår med februari månad. Det är Rímspillir, som efter att förut under mer än ett halvt år ha ställt till oreda, nu på det sista räddar ordningen. *Föstugangr fyrsti* faller denna gång undantagsvis på d. 8 februari, men denna dag är också undantagsvis *vika lifir þorra*. *Annarr föstugangr* faller likaledes undantagsvis på d. 15, men denna dag är också undantagsvis *í þondverða góí*.

Detta kan icke vara slumpens verk, såsom jag trodde ännu då de första arken av Inl. gingo i press. Det är resultatet av en sällsynt noggrann och skarp-sinnig undersökning av samtliga möjligheter för placeringen av Rímspillir. På vilket sätt man än hade placerat denna, oavsett det valda, så hade man fått åtminstone lika många anomalier, som nu förefinnas, och därtill anomalier på reglerna om *föstugangar*. De s.VIII n. gjorda kronologiska konstruktionerna förfalla, men det påståendet kan vågas, att problemet om den isländska tideräkningens sammanjämkande med den kyrkliga blivit löst på det bästa sätt, som överhuvud är tänkbart.

Den i sista kolumnen meddelade uppgiften om „möjliga gyllental“ har blott teoretiskt intresse för en del framställningar i Rím-texterna (s. 35 f., 158, 214).

Påskdag.	Föstugangr.	Imbrod. börja	Öskudagr.	Kærusunnud.	Palmsunnud.	Föst. langi.	Påskadagr.	Gangd. (börja)	Uppstigningardagr	Hvita sunnund.	Imbrod. 2 börja.	Sönd.-bokst.	Maríe bebåd.	Möjliga gyllental.
b.22m.	1	11	4	36	43	48	50	86	89	99	102	d	Od	16
c. 23 "	2	12	5	37	44	49	51	87	90	100	103	e	Ti	5, 16
d. 24 "	3	13	6	38	45	50	52	88	91	101	104	f	Må	5, 16
e. 25 "	4	14	7	39	46	51	53	89	92	102	105	g	Sö	5, 13, 16
f. 26 "	5	15	8	40	47	52	54	90	93	103	106	a	Lö	2, 5, 13, 16
g. 27 "	6	16	9	41	48	53	55	91	94	104	107	b	Fr	2, 5, 13, 16
h. 28 "	7	17	10	42	49	54	56	92	95	105	108	c	To	2, 5, 10, 13, 16
i. 29 "	8	18	11	43	50	55	57	93	96	106	109	d	Od	2, 5, 10, 13
k. 30 "	9	19	12	44	51	56	58	94	97	107	110	e	Ti	2, 10, 13, 18
l. 31 "	10	20	13	45	52	57	59	95	98	108	111	f	Må	2, 7, 10, 13, 18
m. 1 a.	11	21	14	46	53	58	60	96	99	109	112	g	Sö	2, 7, 10, 18
n. 2 "	12	22	15	47	54	59	61	97	100	110	113	a	Lö	7, 10, 15, 18
o. 3 "	13	23	16	48	55	60	62	98	101	111	114	b	Fr	4, 7, 10, 15, 18
p. 4 "	14	24	17	49	56	61	63	99	102	112	115	c	To	4, 7, 15, 18
q. 5 "	15	25	18	50	57	62	64	100	103	113	116	d	Od	4, 7, 12, 15, 18
r. 6 "	16	26	19	51	58	63	65	101	104	114	117	e	Ti	1, 4, 7, 12, 15
s. 7 "	17	27	20	52	59	64	66	102	105	115	118	f	Må	1, 4, 12, 15
t. 8 "	18	28	21	53	60	65	67	103	106	116	119	g	Sö	1, 4, 9, 12, 15
v. 9 "	19	29	22	54	61	66	68	104	107	117	120	a	Lö	1, 4, 9, 12
a. 10 "	20	30	23	55	62	67	69	105	108	118	121	b	Fr	1, 9, 12, 17
b. 11 "	21	31	24	56	63	68	70	106	109	119	122	c	To	1, 6, 9, 12, 17
c. 12 "	22	32	25	57	64	69	71	107	110	120	123	d	Od	1, 6, 9, 17
d. 13 "	23	33	26	58	65	70	72	108	111	121	124	e	Ti	6, 9, 14, 17
e. 14 "	24	34	27	59	66	71	73	109	112	122	125	f	Må	3, 6, 9, 14, 17
f. 15 "	25	35	28	60	67	72	74	110	113	123	126	g	Sö	3, 6, 14, 17
g. 16 "	26	36	29	61	68	73	75	111	114	124	127	a	Lö	3, 6, 11, 14, 17
h. 17 "	27	37	30	62	69	74	76	112	115	125	128	b	Fr	3, 6, 11, 14
i. 18 "	28	38	31	63	70	75	77	113	116	126	129	c	To	3, 11, 14, 19
k. 19 "	29	39	32	64	71	76	78	114	117	127	130	d	Od	3, 8, 11, 14, 19
l. 20 "	30	40	33	65	72	77	79	115	118	128	131	e	Ti	3, 8, 11, 19
m. 21 "	31	41	34	66	73	78	80	116	119	129	132	f	Må	8, 11, 19
n. 22 "	32	42	35	67	74	79	81	117	120	130	133	g	Sö	8, 11, 19
o. 23 "	33	43	36	68	75	80	82	118	121	131	134	a	Lö	8, 19
p. 24 "	34	44	37	69	76	81	83	119	122	132	135	b	Fr	8, 19
q. 25 "	35	45	38	70	77	82	84	120	123	133	136	c	To	8

Ann. 1. Redan av Anastasius IV 1154 påhjudna voro: Skär-torsdag, påskdag, Kristi Himmelfärd, pingst och Trinitatis.

Ann. 2. De i denna tabell upptagna söndagsbokstäverna äro de, som gälla vid påsk, således under skottår den senare av de två.

VII. FÖSTUGANGAR B.

Hur fastan ingår efter Vikna tal framgår av följande tabell.

	A	B	C	DC	D	E	F	G
1. Vika lifir þorra	5 f	6 f	7 f	8 f	1 f	2 f	3 f	4 f
2. I öndv. góí	12 f	13 f	14 f	15 f	8 f	9 f	10 f	11 f
3. Vika af góí	19 f	20 f	21 f	22 f	15 f	16 f	17 f	18 f
4. I miðja góí	26 f	27 f	28 f	29 f	22 f	23 f	24 f	25 f
5. Vika lifir góí	5 m	6 m	7 m	7 m	1 m	2 m	3 m	4 m

Översta raden betecknar naturligtvis söndagsbokstäverna, därvid C och D måste skiljas från DC, vilken senare betecknar den nu med sönd. d. 29 februari utgående *rímspillir*. I övrigt äro de i denna tabell avsedda söndagsbokstäverna de, som gälla vid fastans ingång, m. a. o. i februari den förra, i mars den senare av skottårens söndagsbokstäver.

Ville man med användande av vår tids beteckningssätt i en regel sammanfatta tabellens innehåll, så kunde denna formuleras så: *Fyrsti*, resp. *annarr—fjórði föstugangr* svarar mot första, resp. andra—fjärde söndagen i februari, dock med den inskränkning, att vid *rímspillir*, d. v. s. skottår, då både d. 1 och 29 februari infalla på söndag, lämnas den 1 oräknad.

Rímspillir inträffar under de isl. år, som sluta med följande skottår: 1148, 1176, 1204, 1232, 1260, 1288, 1316, 1344, 1372, 1400, 1428, 1456, 1484, 1512, 1540, 1568, 1596, 1624, 1652, allt gammal stil. Årtalen äro alla delbara med 28, vilket måste vara en tillfällighet, då den isländska tideräkningens reglerare räknat Kristi födelse till år 8 efter vår tideräknings början, vadan sistnämnda regel icke gällde för hans årtal.

VIII. STJÄRNURET.

TABELL RÖRANDE STJÄRNORNAS GÅNG ÖVER ISLANDS
HORISONT (65°) c. 1200 (vintersolstånd).

Stjärna	Upp.		Öst-	Kulmination.			Väst-		Ned.		Anm.
	Tid. Tim.	Azim Gr.	punkt. Tim.	Tid. Tim.	Höjd. Grad.	Tid. Tim.	Tid. Tim.	Azim Gr.			
Cassiopeia											
α	—	—	14 ₅	18 _·	77 ₁	21 ₅	—	—			
Algol	—	—	15 ₇	20 ₃	62 ₆	0 ₉	—	—			
Pleiaderna	11 ₃	210 ₃	15 ₈	21 ₁	46 ₈	2 ₄	6 ₉	149 ₇	7	Tauri	
Aldebaran.	13 ₅	233 ₅	16 ₂	21 ₈	39 ₆	3 ₄	6 ₇	126 ₅		Capella	
Auriga α . .	—	—	18 ₂	22 ₃	69 ₇	2 ₄					
Orion β . . .	17 ₉	292 ₈	—	22 ₆	15 ₆	—	3 ₃	67 ₂			
Orion δ . . .	17 ₁	272 ₁	—	22 ₉	23 ₈	—	4 ₇	87 ₉			
Orion α . . .	16 ₂	253 ₅	17 ₄	23 ₂	31 ₉	5 _·	6 ₂	106 ₅			
Sirius	20 ₇	310 ₄	—	0 ₂	9 ₁	—	3 ₇	49 ₆			
Arcturus . .	21 ₁	199 ₂	2 ₅	7 ₇	48 ₅	12 ₉	18 ₃	160 ₈			
Vega	—	—	7 ₈	12 ₂	63 ₁₁	16 ₈	—	—			

Anm. 1. Tabellen är uträknad med NEUGEBAUERS Sterntafeln och avser förhållandena år 1200, vid 65° nordlig bredd. Ändringarna vid förflyttning till andra isländska orter och andra tider bli i regeln ringa. Viktigast är, att Arcturus, som vid år 1100 var cirkumpolär ned till söder om 66 breddgraden, vid medeltidens slut upphört att vara det för någon isländsk ort och nu kan ses i norr först närmare 72 breddgraden. Dess kulmination kommer nu även nära en timme senare.

2. Tiderna anges i hela och tiondels timmar, därvid 0 = midnatt, 13=1 e. m. etc.

3. Azimut räknas från meridianens södra del åt väster. Förhållandet till de isl. *ættir* ses av följande: *Suðr* = 337₅—360—22₁₅; *útsuðr* = 22₅—45—67₅; *vestr* = 67₅—90—112₅; *útnorðr* = 112₅—135—157₅; *norðr* = 157₅—180—202₅; *landnorðr* = 202₅—225—247₅; *austr* = 247₅—270—292₁₅; *landsuðr* = 292₁₅—315—337₅;

4 De angivna ställningarna återkomma varje dygn. Tiderna,

som äro beräknade för vintersolståndet, överföras till andra dagar så. För varje hel månad senare blir stjärntiden två timmar tidigare, för varje hel månad tidigare blir stjärntiden två timmar senare. För varje dag senare blir stjärntiden fyra minuter tidigare och tvärtom. Exempel se ovan. (Den som hellre vil göra en enda multiplikation kan räkna ut antalet dagar och multiplicera detta med 0,066. Detta ger et något noggrannare resultat.)

5. Som vintersolståndagar kan man räkna 1050—1175 d. 15 dec.: 1175—1300 d. 14 dec.: 1300—1425 d. 13 dec. o. s. v.

6. Om Tabellens användning i övrigt se ovan. Exkurs II.

Stockholm i februar 1916.

Nat. Beckman.

HANDSKRIFTBESKRIVELSE.

Som af selve udgaven og det foran anførte fremgår, er teksten til Rím I aftrykt efter A, Rím II efter B med et længere indskud fra G, Rím III efter B og R, Tillæg til Rím I er givne efter L, 249 l, G, Efterslæt efter C (H), D, G, N, V, hvorhos foruden disse flere andre håndskrifter er benyttede i variant-apparatet. For samtlige kilder redegøres i det følgende enkeltvis, med tillæg af de for nødvendig ansete palæografiske og ortografiske oplysninger. Membran-tekst er overalt bogstavret aftrykt, som regel uden kursivering af opløste forkortelser, papir-tekst normaliseret; skrivfejl og andre uregelmæssigheder i teksten er omtalte i øvre noter, hvor tillige gøres rede for de nødvendige berigtigelser samt for senere påtegninger og lignende.

A. *AM. 625, 4to.* [Jfr. s. LXXXVI]. Membran i kvadratisk oktav-format (15s × 12s cm) på i alt 98 blade, indbundet i træplader. Består af en ældre del (bl. 1—49) fra c. 1300 og en yngre (bl. 50—98) fra 15. årh. Indholdet af ældre del, *Veraldar saga m. v.* og *Andreas saga*, er aftrykt henholdsvis i *K. Gíslasons 44 Prøver* og *Ungers Postola sögur*. Yngre del optages af den i nærværende udgave som Rím I aftrykte komputistiske afhandling *Blanda* (bl. 50—77 r), hvorefter følger nogle stykker af kirkeligt indhold. Se nærmere Katalog over den Arnamagnæanske håndskriftsamling. *Blanda*, som

begynder defekt, idet det nærmest foregående (et eller flere læg) er tabt, er skrevet med temlig stor halvfraktur, med sparsom anvendelse af rød ornamentering eller gennemstrygning af versaler og enkelte røde overskrifter. Perioderne skilles jævnlige ved to skråstreger. I marginen ses hist og her kunstløse ornamenter. Senere hænder har tillagt forskellige marginalhenvisninger og lign., hvoraf de fleste er meddelte i udgavens noter.¹

I aftrykket er interpunktion og brug af store bogstaver (versaler) normaliseret, ligeledes brugen af *u* og *v(w)*. Forkortelsestegnet ^s er i endelser gengivet *-er* (ikke *-ir*), da denne endelse, hvor den forekommer helt udskrevet, har førstnævnte form. Hvor tegnet ^s har betydningen *ær* (i *væri* og lign.), gengives det således. Den interlineare abbreviatur ^z gives med sin sædvanlige betydning *ur*, uagtet endelsen *-ur* (for *-r*) ikke forekommer fuldt udskrevet (derimod findes nogle gange *-r* for *-ur* i ordene *vikr* og *aunnr*, *onnr*). Tekstens „fyrer“ er i originalen enten helt udskrevet eller med forkortet endelse (*fyrer*), *fyri* gengiver forkortelsen *f*ⁱ; *ë* beholdes, hvor membranen har dette tegn for ælyden; *þ* opløses *þat*, *eī* = *eigi*, *e.* = *eda*, gengives med enkelt *m*, *n*. Hvor A's tekst er berigtiget fra andre

¹ Af hånden fra c. 1600 findes endvidere Merke Tvngl (bl. 57 v—58 r øvre marg.), allda tal (bl. 63 r og 63 v—64 r øvre marg.), Hve dægur skal deila (bl. 77 r øvre marg.).

En hånd fra 16. årh. har bl. 68 v nedre marg. skrevet verset: Kristur reis upp af deyda | leysti alla ur neyda | því skulum allir vera gladir | lofa vorn herra i alla stadi.

Bl. 77 r, sidens nederste tredjedel, er udfyldt af en hånd fra c. 1500 med den i F. Jónssons Den norsk-islandske skjaldedigtning II, 228 (247) aftrykte gátuvisa, med følgende indledning: Bonndi nauckur seyndi huskarl sinn morginn einn ath bugleida um tun, enn er hann kom aptr, spurde bonnde því hann hefdi svo leingi i burtu verit. Huskarl svaradi, ek hefi horft æ þat sem ek hefi sed s. hann. Hvað sattu s. bonndi. Ek saa fluga etc.

håndskrifter, trykkes det optagne bogstavret, i tilfælde af at kilden er en membran (og med ældste kildes stavning, hvor der er flere samstemmende kilder); berigtigelser fra papirhåndskrifter gives derimod med normaliseret ortografi — alt i overensstemmelse med de i variantapparatet fulgte regler.

Retskrivning m. v. Akcenter forekommer ikke som længdetegn. Det lange *a* udtrykkes ved *æ* i *æ* (præp.) og *ær*; u-omlyden af kort *a* betegnes ved *o* eller *au*, i formerne *aungvann*, *aunghu* gengiver *au* et oprindeligt *ø*; *o* i forbindelsen *vo* står jævnlig for oprindeligt *vá* (hvort, *svo*, *vor*, *þvot*); i *siondu* (50s) står *o* for *au*. Mærk *o* i postolum 417.

é er i A tegnet for langt *æ*, men denne lyd kan også gengives ved *e* (*netr*, *netur*; þer 137), som *é* møder det i *nér* 5312.

e og *o* forekommer hyppig i endelser for *i* og *u*; *eo* for *io* står i *freovon* 551.

Diftongisering af *e* foran *ng* foreligger i former som *eingla*, *einghi*, *geing-*, *leing-*.

b står for *p* i *sebtember*.

ð forekommer ikke, men lyden betegnes ved *d* eller *dh* så vel i oprindelig stilling som i de mange tilfælde, hvor oprindeligt *t* er overgået til *ð*; i *hundras* 642 er *ð* ubetegnet.

f står for *p* i *aftan* 74, efter (jævnlig), *oftar* 3814.

h anvendes meget hyppig i forbindelsen *dh*, *gh*, *th*, dels til betegnelse af *ð*-lyden eller spirantisk *g*, dels blot dekorativt. *dh* gengiver *ð* i *baudh*, *gudh*, *manadh*, *tidh*, *þridhi* etc., men står for *d* i *aulldh* 2013, *aundhverdu* 50s, *leingdh* 94, 1325 (*leinghd* 52), *stundh* 1917, *vindh* 3910. *gh* skrives i ord som *dagh*, *dæghr*, *logh*, *meghi*, *merkingh* og hyppig i forbindelsen *-ngh*; i *ogh* 81, 4711, 529 står *gh* for oprindeligt *k*. *th* gengiver et af *t* udviklet *ð* i *annath*, *ath*, *eth* (-ith), *getith*, *kallath*, *verith*, *þath*, men står for *t* i *athferli*,

avallth, driugth, gamallth, giorth, illth, kenth, langth, rangth, sagth, uth, villth, þritogth.

k (skrevet *c*) for *g* forekommer i det interlineart forkortede xxx-oct 10₁₂ pp., henholdsvis fordoblet og enkelt skrives *k*-lyden i dauckt—daukt 59₄₋₅.

l fordobles som regel foran *d* og *t*: gamallt, helldur, heillt etc.

m er uregelmæssig fordoblet i framm 12₁₂, 49₁₆; forenklet i fim 9₈ (interlineart; men fimm 9₉).

n. Fordobles hyppig foran *d*: annda, Blannða, greinnde, henndi, pinndr, synndi 39₈ (men synde 39₇), siaunndi; også ellers er *n* oftere uregelmæssig fordoblet: aungvann, unnz, verolldenn.

p står for *f* i ellepti 5₉, tolpti 5₁₀.

r. Med *rr* skrives færri 12₆, 19₈, med enkelt *r* annare 20₂₋₃ (men annarra 19₉), sidar 21₁₆; uregelmæssig fordobling forekommer i serr 59₈, derimod burde muligvis i steden for hværr 32₁₇, 40₈ opløses til hvær; også i sidurstu 41₁₉ indeholdes det overflødige *r* i abbreviaturen, hvorimod liodðersku 4₁₁ og seirinne 50₁ er fuldt udskrevne. I norènu 63₁₂ er *r* forenklet, i fystur 23₁ udeladt.

t er nogle gange anvendt for *d* (*ð*) i former som hundrat, hundrut, haufut, kaullut. Overflødigt står det i refleksiverne forvitnatz 4₂₁, setz 52₇₋₈.

z, der foreligger for *st* i optaz 54₅, anvendes adskillige gange som reflektiv-endelse (fyllaz, lykz etc.); hyppigere er dog forbindelsen *zst*, hvor *z* eller *st* er overflødigt (hofzst, tynezst etc.); *zt* findes i hefiazt 33₁₄. Også ellers forekommer forbindelsen *zst*: siduzstu, unnzst (∅: unnz), èzst. *z* for *s* er almindeligt i forbindelser som allz, mannz, vitz.

Af særlige former og ord kan mærkes: Augutto (∅: Agatu) 14₂₅, enndre (endri) nér 17₁, 19₆, freovon, friovon (= frjóvan) 55₁, 56₁₂, hinu (acc. pl. neutr.) 11₁₅, hundrat (pl.) 47₂₀, hvenar 32₁₄, 53₅, hvernge 23₃ pp., missaris 22₁₅, fimtu daghur, þridiu d. 22₂₄, 63₅.

Ejendommeligt er brugen af en genetiv *pactar* (for det sædvanlige *pacta*), se herom s. 35, note 3 og s. LXXVII; *pactar* er beholdt i teksten, men i tilsvarende note anført de andre håndskrifter afvigende læsemåder og fremhævet de tilfælde, hvor også *L* har *pactar*.

Nogle gange har skriveren rettet ved at tilføje udeladte ord eller bogstaver interlineart eller i marginen med henvisningstegn, ved overstregning eller (i et enkelt tilfælde) ved udradering af et gentaget ord; også anvender han det sædvanlige omstillings-tegn (skråstreger over de pågældende ord). Hvor dette ikke giver anledning til nogensomhelst tvivl, er sligt ladet uomtalt. Derimod er ved forglemmelse ikke nævnt, at *einn 3111* er gentaget.

En for Arne Magnusson udført afskrift af *Blanda* foreligger i AM. 735, 4to (fraktur), denne igen er afskrevet for Suhm i Ny kgl. sml. 291, 4to (18. årh.s 2. halvdel).

B. *AM. 624, 4to*. [Jfr. s. xcvi, xcviII, cII]. Membran i lignende format og udstyr som A (15s × 11s cm, indbinding i træplader) og fra omtrent samme tid, 15. årh. Håndskriftet, der tæller 170 blade (pagineret 1—340) og er skrevet med flere forskellige hænder, begynder defekt. Angående det blandede indhold — opbyggelige og kirkelige æmner, æventyr, digte, komputistik og astrologi m. m. — henvises til den Arnamagnæanske katalog.

S. 148—234, som helt igennem er skrevet med samme hånd, med undtagelse af s. 209₁₂—13 (her forbigåede latinske memorial-remser), udgør nærv. udg.s *Rím II* [bortset fra det fra *G* optagne s. 110—16] samt *Rím III* § 1—24, 34 og nogle med *Rím I* fælles stykker, hvorfra varianter er taget til denne afhandlings tekst (I § 34—49, 50—57, 58—60, 64—66, 72—79: se udg. s. 145, 178 og Rettelser).

Endvidere indeholder s. 15 og 102—3 nogle små-

stykker, hvorfra varianter er givet til andensteds — til dels i B.s hovedtekst — forekommende paralleler.

S. 151-10 (særlig hånd) foreligger parallel til I § 80, hvor varianterne er anført under mærket *B*.

— 1511-20 (samme hånd som B s. 148 ff.) er parallel til Rím II, udg. s. 1561-9, 16722-24, hvorfra varianter under mærket *Bb*.

— 102-3 (særlig hånd, som genfindes på større partier i codex): 10213-31 parallel til Rím II, udg. s. 948-21, hvorfra varianter *Ba*; 1031-7 parallel til Bócarbót, udg. s. 7724-785, hvorfra varianter *Ba*; 1038-15 parallel til G bl. 8 r, Efterslæt s. 261, hvorfra varianter under mærket *B*.

Afsnittet s. 148—234 i B, i katalogen betegnet som „Stjörnuþókar fræði ok rímtal“, er skrevet med en middelstor hånd af noget yngre karakter end A, uden særlig ornamentering, men til dels med åben plads for afsnits-initialerne. Af s. 168 er oprindelig kun de 5 sidste linjer beskrevne (senere er nogle pennenprøver tilføjet), bladet s. 193—94 har aldrig haft fuld størrelse. I marginen findes hist og her henvisningstegn, gudelige anråbelser, s. 216—17 et ornament.¹

¹ Mærkes kan: S. 195 er i marginen ud for Odda tala med en hånd fra 17. årh. tilføjet „Statt þar hia og stardu up æ“, s. 219 har skriveren i nedre margen tillagt verset „Wist ero hier vonslig hiu | er vilia hvinsku fremia | ætla ec þau se au[n]gum tru | illt man vid þau at semia“, s. 226 „wt er sagt“, s. 230 en galdrestav (þ med tredobbelt bøjle til højre, dobbelt til venstre side) med underskriften „dandikall einn“.

Membranen anvender nogle gange overstregning af fejlskrevne ord eller sætninger, en enkelt gang findes to interlineare skråstreger som omsætnings-tegn. S. 173 er i øvre margen anbragt en oversprungen periode med nedvisnings-tegn. I ordene vier (117₇), at (117₁₅), nott midur (141₂₁) står over *r*, *t*, *n*, *m* en prik, tilsyneladende uden betydning.

Både i A og B kan opløsningen af de forkortede former af manadr—manudr være tvivlsom; ved gengivelsen er *u*-formen valgt, hvor *a*-formen ikke syntes antydet ved et interlineart *a*.

Ved aftrykket af B er fulgt samme regler som ved A, altså normalisering af interpunktion og versaler samt ved brugen af *u* og *v*. Ligeledes er her forkortelsen ^s i bøjningsendelser gengivet *-er*, da den pågældende endelse forekommer 10 gange udskrevet *-er* mod 4 gange *-ir*, og ^s med værdi *ær* (*væri* etc.) er opløst således; i solhvorf 122₄ er *or* (d. v. s. *ør*) betegnet ved ^s; dette tegn kan desuden ikke alene stå for *-r* (*gerer* 133₁₁), men også for *e* (i forbindelser som *vera* 129₇, *october* 134₁₇, *ver* 136₁₆). Det interlineare *z* er også i aftrykket af B gengivet *-ur*, som her tillige nogle gange findes fuldt udskrevet (*minnur* 98₁₂, 99₂, *ricur* 188₁₇). *-r* for *-ur* forekommer fuldt udskrevet i ordene *aunr*, *gradr*, *minr*, *momentr*, *ostentr*, *taulr*, *vikr*. Nogle gange har det interlineare tegn for *-ur* fået en form, som nærmer sig et almindeligt *r* (og altså normalt vilde være at opløse *-ar*), hvad dog ikke kan tillægges nogen betydning (sål. *dagur* 129₉, *talldur* 137₈₋₁₀). Som ved A gengiver *fyri* originalens *f*; *firer* 156₇ og *fyrer* 94₁₇, 172₂₃ har ordstammen fuldt udskreven. Angående de stærkt forkortede former af *dagr* mærkes, at i nominativ gengives *d*. ved *dagr*, *d²* ved *dagur*; i dativ betegner *deigi* (i modsætning til *degi*) den således fuldt udskrevne form. Med varianter forholdes som ved A.

Retskrivning m. v. Akcent som længdetegn forekommer ikke — bortset fra at *a* som bogstavtegn én gang er skrevet *á* (af *áe* 145₇). Det lange *a* betegnes ved *æ* i præpositionen *á* (hyppig) og i *a* som bogstavtegn, i *avallt* 93₁₀, *þæ* 138₆, *þriæ* 162₁₅, samt anvendes ret hyppig dekorativt som endevokal *veræ* 84₅ etc. (sml. fortalen til M. Olsens udg. af *Vølsunga saga* s. XIV).

u-omlyden af kort *a* kan betegnes ved *ð*, men gengives dog langt hyppigere ved *o* eller *au*.

ð står for *o* i *só* 142₁₆ pp., *vön* 122₂₂, *vór* 104₁₇,

195^{e-7}, for *au* i ðka 162°, 173⁷, lógar 161^s, siðnda 131^s pp., tvð 120¹⁷ pp., þð 145⁴ pp.

o står for *á* i hvoru-, hvorum, svo, voda, vor, þvott, for *vá* i so (hyppig), for *au* i sionda 134°, og betegner som nævnt hyppig *o*-omlyden. For *ó* forekommer undtagelsesvis *u* i iula 129⁷.

au, som ligeledes ofte gengiver *o*-omlyden, står for *u* af og til i aflednings-endelser: aulmausu 194¹¹, manaud 84⁴ pp., meistaurum 87¹³, sidaurstu B 225 (41¹⁹), samt hyppig i taugur, taugandi, taugt.

e og *o* optræder, men forholdsvis sjælden, i endelser for *i* og *u*. For *é* skrives *ie* i þier 151⁶.

Eksempler på *i* for *y* frembyder firer 156⁷, ifer 140⁶ pp. (dog yfer B 216: 31¹⁸), þikia 152⁵. Fejlskrift eller misforståelse er *y* for *i* i fyr (d. v. s. firr) 83¹⁴; *y* står for *u* i sydur 123¹¹.

æ er den sædvanlige betegnelse for den lange æ-lyd, dog forekommer *ê* i norènu 156³ og som bogstavnavn 144²⁰. For *é* står *æ* i vær 94¹⁴, 103¹³ og muligvis i hvæl, hvæli 91^{9.20}, 96¹, for kort *e* i ær...kænum 94¹⁴.

Diftongisering af *e* foreligger i deigi, leingi, meigin, seigir. Muligvis ved fejlskrift står *ay* for *ey* i hlappur B 216 (31¹⁸).

Ejendommeligt for denne skriver er den regelløse anvendelse af enkelt og dobbelt konsonant (*g, k, l, m, n, p, r, s, t*), som navnlig, hvad *n* angår, drives til yderlighed og giver mange besynderlige former.

Angående de enkelte konsonanter mærkes:

d. Er udeladt i gus 83³, hundras B 26 (32¹³), spordreca 123²⁰, syngum B 225 (42²); står for *t* i eignad 135¹², id 105¹⁷, kallad 87⁸, loptid 87⁵, vitad 129²¹.

f. Står overflødigt i siofvar 88¹⁰ (sædvanlig dog siofar, siafar) og samfna B 215 (29¹⁴). På en besynderlig måde anvendes *f* for *p* gentagne gange i hofar B 223 (61¹—62²).

g. Fordobles i *Briggidar* 139₂₁, 162₁₇; forenkles i *bygia*, *bygiliga(r)*, *glogliga*, *hygia* (-um), *ligur*, *oglaugleik*, -*tvegiu*; er udeladt i *Madalenna B* 225 (427); står for *k* i *þig* 105₁₄; *gs* bruges for *x* i *vegs* 88₆, *vagsanda* 967. Bogstavnavnet skrives *B* 214 (29₈) *geg*.

h. Bortfalder enkelte gange foran *l* og *r*: *laupar*, *laupars*, *lyder*, *rutr*, *ruzt*.

k (eller *c*, som lyden ikke sjælden betegnes: *tecur*, *micit* etc.). Kan fordobles: *minckar*, *stackt*, *tacktu*, *vocku*, *þureki*; forenkles: *gec*, *lokadar*, *nocurer*, *nokurn*, *þikia*; udelades: *iunturo*, *puntar*. Står for *g* i *drok* 120₄, *obiukt* 105₁₇.

l. Fordobles jævnlig foran *d* og *t*, og hvor former som *skyllði* og lign. møder forkortede, opløses til *ll* (ikke *l*); men møder også i andre tilfælde fordoblet: *fyllgia B* 215 (30₄), *fyllger B* 222 (58₁₅), *harlla*, *hellgu*, *hellz*, *sollune*, *sigllu*, *talla*, *varlla*; forenkles: *elepto B* 221 (57₁₉). *ll* står for *ld* i *kvells* 104₉, for *rl* i *ialla* 177₃, *sellega* 188₁₀. I ordet *tungl* omstilles gentagne gange *gl*.

m. Fordobles i *sammi* 152₃; forenkles: *fim*, *fram*, *grimara*, *snema*; *m* for *fn* foreligger i *iam* 97₄ (sml. *samfna B* 215: 29₁₄).

n. For denne konsonants vedkommende når, som nævnt, den uregelmæssige anvendelse af enkelt og dobbelt lydtegn sit højdepunkt og bevirker sammenfald af forskellige ordformer og bøjningsendelser. Der skrives *anar* etc., *ein* (for *einn*), *sinar* (for *sinnar*), *hin*, *sin* (for *hinn*, *sinn*) etc., *þan*; i den efterhængte artikel står -*in* (-*en*) for *inn* etc. — således gen. pl. *stafana*, *paskana*, *straumana* —, og ligeså i perf. part. Af verbalformer kan anføres: *bana*, *banar*, *bane*; *fan*, *finaz*; *kena*, *kener*, *kænum*; *kyner*. Af andre ord: *brunur*, *mina* (komp.), *minur*, *sina* (subst. gen. pl.), *sunan*, *sunar*, *þren*. Eksempler på uregelmæssig fordobling af *n* er trods dette ikke ualmindelige,

særlig i artiklen: enna, inna (acc. sg. fem.) enns, inns (gen. sg. msc.), -ennu, -innu (dat. sg. neutr.), men også i andre ord: aptnne, einn (nom. sg. fem.), einnu (dat. sg. neutr.), ganna, horrn, hring, iafnn(t), kvikni, linnu, nonne, sognn, stendur, stioranu, synna, tidinndi, vinn, votnnin.

p. Fordobles i apprilis 125₁₈ pp., eppter 137₁₂. Står for *f* i ellepta etc., tolpti (-a), tylpt.

r. Adskillige gange skrives *r* for *rr*, således: anar, fer, fir, firiz, fyr, fyra, fyri, gior, hera, hver, vori, þori, þver, þveranda. Enkelte gange står *r* overflødig tilføjet: nærsta 181₇, sidaurstu B 225 (41₁₉). *r* udelades regelmæssig i ordet fystur; *rn* for *nn* viser eirn 172₁₀, eirne B 220 (46₁₆).

s. Uregelmæssig fordobling viser Cessar, embolissmis, epactiss, hverssu, messta, min(n)uti(i)ss, nonass, ossi, pisciss, polliciss, sissio, tolvissu, þryssvar, þussunda. *s* for *ss* viser mesu 83₁₈, 127₉, miserum 141₁₉. *s* (*ss*) står for *st* i hefs 136₁₅, skrives for *c* i sissio 184₁₅, homissida 194₂.

t. Fordobles ikke sjælden: alltt, burtt, -geittar, hvortt, mott, motti, nattali, reittum, -vettna, vettra, vitta, ættla, sortti B 222 (59₁₆), og enkelte gange står *t* for *tt*: nata, notum, retri. *t* er udeladt i Urgu-prios 188₂₂, veiz 127₆ og overflødig tilsat i unnzt. Som udlyd i kollut (kaullut), hundrat (-ut) står *t* for *d* (ð).

v står for *f* i horvit, prova, provaz.

z. Den almindelige refleksiv-endelse er *-z*, ved siden af hvilken *-st* forekommer i dregst 89₉ og *-c*(!) i lyxc B 223 (60₁₉). *z* står jævnlig for *st*: fiarlægaz, hellz, leingz, lægz, minz, nordaz, sunaz, sydzu; for *s*: bregzt, efzte, fetz, fremzta, lægzta, oddz, ordz, sidazti, skemzt pp. samt med omstilling i (h)ruzt og vizt (B 225: 41₁); gengiver *ts*: viz, *tns*: vaz, *sk*: Egiptzi; står overflødig lægzst 95₂.

Af membranens ordforråd kan eksempelvis frem-

hæves friove 122¹⁶, friovon 123¹⁴, gerdi 103⁶ (ældre form for girði), hallendis 184^{9.13}, hia-sidanliger 86²¹⁻²², hægsæti 187¹⁶, 194¹², kveitandi 186²², missong (-saung) 887 pp., talfbyrdings 157², ut-armar (i udg. emend.) 86²². Blandt ordformerne møder enkelte med uvæntet gammelt præg, således an for en (B 215: 29⁸) og lycxc (B 223: 60¹²), bægge i parallelstykker til Rím I; sml. også midil 186²⁻³. B 223 (61¹¹) står et besynderligt oldhamur som er en fejllæsning af old hennar. Som usædvanlige eller yngre former nævnes fimtu, manu, þridiu i dags-navnene, brutt, einn hveria, ennu (acc. fem. sg.), hundrat (pl.), Jylli, Jynius, svo (o: svo at), þrymer (o: þrumur) 123¹.

En særlig stilling indtager den til B-teksten løselig knyttede Jólaskrá, udg. s. 175—78, om hvis norske oprindelse ugedagsnavnene vidner, ligesom også det hertil hørende variant-apparat har måttet hentes hovedsagelig fra andre kilder end de sædvanlige paralleltekster til B. Om disse håndskrifter (AM. 4to: 683 c, 737 I—II, 12mo: 435 og 461) se noterne s. 175—76.

En for Arne Magnusson udført afskrift af B, s. 148—234, efterfulgt af småstykkerne Bb, s. 15, foreligger i AM. 734, 4to (fraktur).

Efter en ikke nærmere kendt afskrift af B er teksten til IV. del i den gamle Rímbegla-udgave trykt.

C. AM. 415, 4to. [Jfr. s. xcix]. Er en af 12 blade bestående membran (25 × 16³ cm) fra 14. årh.s beg., af hvis to første blade kun rester er tilbage. Angående det stærkt blandede encyklopædiske indhold — hvoriblandt de såkaldte „Annales vetustissimi“ — henvises til Katalog over den Arnamagnæanske håndskriftsamling. Bl. 4r—5v 7 udgør en parallel til B § 1—15, 18—22, 27—31, bl. 9v 31-40 til B § 74—76; til A § 19—22, 61—65 foreligger parallel bl. 5v 28-46. Desuden er i „Efterslæt“ aftrykt efter C det bl. 9v 43-54 forekommende

stykke „Ummæling—dextillor“ (udg. s. 231—334). Dette gives bogstavret, med bibeholdelse af originalens bogstavtegn. Til oplysning af ortografien hidsættes efterfølgende hentet så vel fra de i variant-apparatet benyttede stykker som fra tekstaftrykket i Efterslæt.

Akcent anvendes ikke så sjælden, navnlig ved *a*, men ikke altid regelmæssig; *á* forekommer i *á*, *ár*, *átt*, *friá*, *mál*, *ráða*, *sextánda*, *þvát*, i *nið ár óss* 125₆, og uregelmæssig *geisár* 89₆.

e for *i* i endelsen er ret almindeligt; *e* for *æ* foreligger i *beði*, *gett*, *keme*, *metaz*, *nesta*, *reriz*, *ea* for *ia* i *sea* 95₁₉; *é* står uregelmæssig i *skréfa* 124_{6.10}, for *æ* i *hétti*, *nétr*, *nér*; *e* (skr. *ę*) er diftongiseret i *deigi* 51₁₁.

o er ret almindeligt for *u* i endelser — også i afledninger, sål. *þriðiongr* 125₉ — og anvendes for u-omlyd af *a*; *ó* forekommer i *mót*, *nótt*, og uregelmæssig i *hórnit* 232₁₂, samt for *au* i *sióndo* 50₈.

ø optræder undtagelsesvis i *tölv* 19₁₃, *nøkvat* 19₁₄, *siøvar(!)* 88₁₀.

v, almindeligt tegn for *u* og *v*, er som vokal akcentueret i *ýt* 49_{6.10}, 52₂.

y er akcentueret i *sýn* 96₁₁.

æ—ę. Det lange *æ* betegnes ved bægge tegn, ikke sjælden akcentuerede; de findes bægge tillige brugte for kort vokal, sål. *Færskeyta* 232₅.

ei er jævnlig akcentueret: *bréidd* 231₂ pp.

ey står for *ø* i *gleygstr* 48₁₄ og er skrevet *æy* i *æykr* 20 n. 5.

au skrives *ø* eller *av*, med eller uden akcent, og kan i bægge tilfælde bruges for u-omlyd af *a*.

d—ð. Der skelnes mellem disse lyd, dog kan *d* stå for *ð*, og *ð* anvendes i forbindelser som *skilði*, *þolde*, *ønð*; *ð* står for *t* i *hæstið* 19₂₃ og for *þ* i *alðyðv* 92₆.

g forenkles i *ligr* (verb.) 86₂, *þrigia*, *oglogleik*, *glægliga*.

h bortfalder almindelig foran *l* i *lvtr*, *lupár*, og foran *r* i *ring*, *ræring*, *reriz*.

k er forenklet i eki 88_a, nokot 88_a, indskudt i sklik 232_a.

l fordobles jævnlig foran *d* og *t*.

m forenkles i fim; står for eller ved siden af *f* i former som iam, iamn (også iafn), iamfnan, samna.

n forekommer for *m* i tilfælde som hin, hini, brunr, þan.

p står for *f* i ellipto, sialpt (86₁), tolpti, tylpt.

s i þes 232_a gengiver et gentagne gange brugt interlineart *s*, der muligvis skal betegne *ss*; med enkelt *f* er skrevet miseri 85₁₀, med dobbelt konsonant alþingiss 84₆.

t både fordobles og forenkles uregelmæssig: vtan 232_a. 7 — bællotr, þoat; står for *ð* i hæfot 87₁₁.

v bruges for *f* i hevir 49₁, ovan 88₅, siavar 89₁₁ pp.

z er den sædvanlige refleksiv-endelse, dog veks-lende med *-zt*; står overflødigt i frozsti 86₁₄.

þ for *ð* er ret almindeligt i indlyd.

I denne hånds stykker forekommer of almindelig for um, þeimá står 20₁₄; en besynderlig skrivning er ból (= bǫll) 125₁₃; fimtv—fimta veksler 83₁₅, 84₈, landsvǫvrs 51₁₀ viser et eksempel på svarabakti *u*.

D. AM. 732 b, 4to. [Jfr. s. ci]. Er en af 9 blade be-stående membran (21₅ × 13₇ cm) fra 14. årh.s beg. (bl. 9 dog 14. årh.s 2. halvdel), som begynder defekt. Indhol-det er, ligesom i C, meget blandet, til dels latin, hvorom henvises til den Arnamagnæanske katalog. Her findes paralleler til adskillige stykker i B, nemlig § 14—15, 18—22, 27—31: bl. 1r, § 32—47: bl. 3v—4v, § 66—68: bl. 2v—3r (og herfra er også den i udg. s. 118 aftrykte figur hentet), samt § 78 og 103: bl. 1v. End-videre er i „Efterslæt“ fra D aftrykt de i udgavens s. 235—46_a meddelte 4 stykker, som i membranen fore-kommer henholdsvis bl. 1v, 3r, 6r, 9. De gives bog-

stavret, efter de ved aftrykket af C anvendte regler; det med yngre hånd skrevne (s. 243—46) dog med normalisering af *u—v*.

D.s hovedhånd udmærker sig ved regelmæssighed i retskrivningen og kommer en normalortografi for c. 1300 nær. Langt *a* akcentueres i år 92_s, 136_s, lavp-åra 93_s, vár 98₁₃, langt *e* i sér 97₄, 99₂₂, langt *o* i nótt 95₇, 238₆; *e* og *o* kan i endelser stå for *i* og *u*. — *e* står for *æ* i feri 237₂. — *i* indskydes i liet 92₆, viær 117_{2.13}, biæði 101₁₆.

Tegn for u-omlyd af *a* er (ved siden af *o* og *au*) *ø* i þortum 98₁₂ og skrives i tǫgr 95₅.

u betegnes overvejende ved *v*; for denne vokal er skrevet *y* i lytr 95₅.

Det lange *æ* udtrykkes så vel ved *ø* som *ē*; forbindelse *iæ* står for *é* i viær 117_{2.12}.

Tvelyden *au* betegnes jævnlig ved det sammenslyngede *aw*; mærkes kan anvendelsen af tvelyden *ey* i neyrðri 118—19 n.

Membranen skelner mellem *d* og *ð* og anvender *ð* i tilfælde sem -talðar 237_s, tavlðo 92₁.

f fordobles i Affrica 118—19 n.

h udelades nogle gange foran *l*: lavp- 93₃₋₄ ff., lytr (ǰ: hlutr) 95₅.

n er fordoblet i penningar 136₈₋₉, oftere forenklet: hini 241₁, 242₂, sanliga 238_s, solarinar 117₅, svnazt 117₁₄, þan 100₁₀.

p for *f* viser tolpti 99_{15.17} (mod adskillige gange tolfti).

r udelades i fyst 100₉, fysta 91₃, fysti 125₁₈, betegnes som fordoblet i nær 96₂, 100_s.

t forenklet: eit 95₁₃, fordoblet: sagtt 238₉.

v skrives i siavar 89₁₁, siovar 95₁₂.

z er den sædvanlige reflektiv-endelse og skrives for *st* i lægz 96₆, nordaz 117₃.

þ anvendes jævnlig for *ð* i indlyd.

Med hensyn til ordforrådet kan mærkes missavng

887 mod misgavng (-gong) 89⁹, 117^{8.18}, 118—19 n, of 2387, skurlegr(?) 241 n, tys 241 n. En besynderlig skrivning er prettaugvndi 97⁹.

Den yngre hånd (bl. 9) anvender ikke tegnet *ð*, har *æ* for langt *a* i næ 245¹⁸, anvender ikke sjældnen i endelser *e* for *i*, bruger for u-omlyd af *a* (ved siden af *o* og *au*) *ó*, men har *ó* for *o* i vðgir 245⁷. — *ę* er tegn for langt *æ*.

h kan udelades foran *l*; *l* fordobles i tilfælde som elldinga 245¹⁸, talldr 244¹⁶; *m* fordobles i framm 245¹⁸; *n* fordobles i himin(s) 245², hornnottum 244³, forenkles i rekin 245²⁴; *t* fordobles i heittrar 244¹⁷, forenkles i setr 245¹⁰.

Af ordformer anføres gudana 245¹⁷, hörsum 244³.

E. AM. 736 I, 4to. Udgøres af 2 sammenhængende membranblade i stor kvart (27² × 22⁷ cm.) fra 14. årh.s beg., hvoraf bl. 1r (Landafræði) og bl. 2v (Jerusalems-beskrivelse) er benyttede i Alfræði I; se fortalen s. xxxiii; bl. 2r optages af en flere gange gengivet grundplan af Jerusalem. Bl. 1v indeholder komputistik og astronomi. Sidens øvre, ydre fjærdedel er udfyldt af en figur, der står den i udg. s. 118 gengivne nær, således som det af faksimilet i den gamle Rimbegla-udgave fremgår. Indenfor denne, i sidens anden øvre fjærdedel, følger — med meget fin, sammentrængt skrift — en parallel til det i „Efterslæt“ efter D givne stykke „Meistari G. — ivnii“ (s. 237—39), samt parallel til Rím II, § 66—68. Sidens nedre ydre fjærdedel står blank, resten optages af den i den gamle Rimbegla-udgave faksimilerede fremstilling af verdenssystemet med latinsk tekst. Sml. den AM.ske katalog.

Da E således kun er anvendt i variant-apparatet, forekommer ikke i nærv. udg. nogen sammenhængende tekstprøve, som kunde give en forestilling om sprogform og ortografi. I denne henseende står E nær

ved C og D, ligesom alle tre håndskrifter omtrent er samtidige. Her anvendes for u-omlyd af *a* (foruden *o*) *æ*, *ø*, *ð*, for langt *æ* som regel *æ*, men også *ē*, *v* bruges overvejende, både for *u* og *v*, *ð* er i brug; som sædvanlig vakler benyttelsen af enkelt og dobbelt konsonant, samt i endelserne skrivningen *i*, *u* og *e*, *o*; *z* er refleksivendelse og står oftere for *st*. — Sml. i øvrigt N, som er skrevet med samme hånd. Et faksimile af Landafræði-siden foreligger i *Antiquitates Americanæ*.

G—L. *Gml. kgl. samling 1812, 4to.* [Jfr. s. c]. Et i gammel tid af forskellige bestanddele sammensat pergament-håndskrift (21 × 14 cm.) på i alt 36 blade. C. 1200—14. årh. Sml. Katalog over de oldnorsk-islandske håndskrifter i det store kgl. bibliotek. — Bladene har på vilkårlig måde været fordelt i 5 læg, til dels ved sønderskæring af de oprindelige bladpar for således at formindske formatet, og disse indsyede i et sælskindsomslag. Ved velvilje af overbibliotekar Lange er håndskriftet nu blevet opløst og de sammensyede blade adskilte for at muliggøre en nærmere undersøgelse, efter hvilken håndskriftet på ny vil blive indbundet. De 36 blades fordeling i læg har været 1. læg bl. 1—7, 2. bl. 8—15, 3. bl. 16—23, 4. bl. 24—33, 5. bl. 34—36. Hænderne er 4, nemlig 1. c. 1187, 2. c. 1250, 3—4. 14de årh. (en islandsk og en norsk). Bestanddelene er følgende:

Bl. 1—4. To sammenhængende bladpar af ensartet beskaffenhed, beskrevne med en islandsk hånd fra 14. årh., med blandet latinsk og islandsk tekst; dog er den oprindelig ubeskrevet nedre halvdel af spalten bl. 1vb udfyldt af en norsk halv-kursiv, samme hånd som den senere mødende norske. Bl. 1r begynder med en Cisiojanus, hvorfra varianter er tagne til nærv. udg.s tekst s. 225—28, derefter følger på bl. 1r—v (denne sidste side tospaltet) latinske komputistiske memorialvers, bl. 1v til dels med islandske indledningsord, delvis benyttede i udg. s. 184, 185, 189, 190—91

(norsk hånd), 195, 197, 199, 200, 207 — sml. udg.s s. 246, note 2 — med paralleler i Rim III § 4, 5, 14, 16, 24, 29, 32, 37, 54.¹

Bl. 2 begynder med 7 linjer latinske memorialvers med tilhørende islandsk forklaring², derefter følger stykker svarende til Rim I § 64—66 (udg. s. 51—53), Rim II § 26, 30, 83—84 (udg. s. 94, 96, 147—48) samt det s. 246—47 efter G aftrykte stykke.

Bl. 3—4r optages af pennetegninger af 9 af dyrekresens tegn med tilhørende latinsk tekst, bl. 4v af en skematisk fremstilling af „Philosophia“ med dens underafdelinger, ligeledes med latinsk tekst; men endvidere er bl. 3v den åbne plads på og ved de to øverste billeder udfyldt med komputistiske notitser fra 15. årh., disse er trykte s. 247—48 (de latinske vers s. 248 tillige benyttede s. 225—28 under mærket *Gb*).

Bl. 5—7 er tre enkelte blade, hvis underkant til disses befæstelse har været bøjet om kanten af de forangående to bladpar, således at en del af skriften (navnlig på blad 7) har været dækket.

Bl. 5—6, som oprindelig har været sammenhængende, er beskrevne med næstældste hånd, bl. 5r bæ-

¹ De til de forbigåede latinske memorialvers hørende islandske forklaringer er: Þessi vers syna, hverr dominicalis er a xx ára fresti ok a c þusunda fresti ok þar i milli. — Þessi vers syna, hverr vetr er i aulld a xx áára fresti ok a ii-a þusunda fresti ok þar i milli. — Þessi vers syna auka tungl. — Þessi syna concurrentez. — Þessi uerss 2 telia vpp, huerssu marghir laughelghir daghar eru a huerium viku staf (*norsk*). Til de to første vers-remser, som lærer finger-rims beregning af søndagsbogstaver og gyldental for fjærne tider, er med en hånd fra 15. årh. tilføjet følgende 2 islandske marginaler: . . tel [4] lidu a sama fingri til dominical. eptir c aar, en til stoku veturs vik aa fylgianda fingr eptir almenneligri tolu, einn lid fyri einn vetur, tvo fyri ii oc iii fyri iii etc. — Tel v termine fyri c ár, xii fyri m ok iafn margt fyri xx, enn sidan eitt termine fyri eitt aar. ² Þessir eru dag stedir huerr uid annan alla tolf manadi (versene angiver, på hvilke dagbogstaver de forskellige helligdage indfalder, sml. udg. s. 190).

rer den flere gange aftrykte islandske Prestaskrá (Pallæografisk Atlas, Oldnorsk-isl. afdeling nr. 7) fra 13. årh.s 1. halvdel med et senere tillæg, bl. 5v—6r et verdenskort, bestående af tekst alene — indenfor to koncentriske krese — med talrige navne, hvis gruppering lader det fremtræde som et T-kort, hvor T er markeret ved tom-rum i stedet for linjer (se Antq. Russes II, hvor s. 392—94 gives beskrivelse og tekstaftryk samt planche IV et faksimile), bl. 6v en kosmografisk kresfigur med latinsk tekst, beskrevet og for den der forekommende jordskives vedkommende afbildet Antq. Russes II, 391¹.

Bl. 7, skrevet med samme hånd som bl. 1—4, begynder med en parallel til det udg. s. 239—42 efter D aftrykte stykke med tilhørende figur, hvorefter følger udg.s s. 248⁷—49⁷, bagsiden bærer en tegning af stjernebilleder med tilhørende latinsk tekst.

Bl. 8—15 består af 4 sammenhængende bladpar, bl. 16—23 af 3 sammenhængende bladpar samt de to løse blade 16 og 23, der dog sandsynligvis oprindeligt har hængt sammen. Disse to læg er beskrevet med to hænder fra 14. årh., en islandsk (vistnok den samme, som møder bl. 1—4 og 7) og en norsk, hvilken sidste optager bl. 13v—18r, 19r¹³—22r⁹.

Bl. 8 begynder med et islandsk stykke af Jón Gullmuðr om Bellehems-stjernen, samt en latinsk notits om de fødselsdage, der giver et uforgængeligt legeme, hvorefter følger det s. 249 aftrykte „Sursus maris“; derpå det s. 261 trykte stykke om Embolis-

¹ Jordskiven som centrum — på hvilken de tre verdensdele er indtegnede — er omgivet af 3 koncentriske krese, som deles af 4 fra jordskivens kant udgående radier; udenfor yderste kres står navnene på de 4 verdenshjørner, indenfor for denne navnene på vindene, dyrekresens tegn og månerne (3 i hver sektion); indenfor anden kres årtiderne med deres hovedegenskaber, indenfor tredje kres livsaldrene med deres hovedegenskaber og elementerne. Verdenskortet er et T-kort. Om disse se A. A. Bjørnbo, Adam af Bretnings verdensopfattelse. Aarb. for nord. Oldk. 1909 s. 188.

mus, som har en parallel i B s. 103, og der nedenunder den arabiske talrække. Bl. 8v—10r²¹ er aftrykt s. 249¹⁵—57¹¹, derpå følger et lille stykke om Comete, som giver en parallel til Rím II § 69 (s. 119—20), resten af bl. 10r optages af de s. 258 omtalte tegn for underafdelinger af as.

Bl. 10v begynder med en parallel til s. 246¹³—47⁴, hvorfra varianter er anført under mærket *Gx*. Derefter følger planetcirkler, som viser Venus' og Merkurs løb i forhold til solen og jorden. Den største cirkel, solcirklen, har jordskiven som centrum, og har foroven solskiven, som er centrum i Merkurs (indre) og Venus' (ydre) koncentriske cirkler; hver af disse har planetskiven i 4 forskellige stillinger 1. til venstre, 2. foroven, 3. til højre, 4. for neden. De tilhørende islandske påskrifter er: Iord; Sol messinglig; 1. fyrsta staða Venvs, fyrsta st. Mercvrii; 2. Venvs greidir göngv sina, Mercvrivs' greidir gongv sina; 3. Avnnr st. Venvs, Avnnr st. Mercvrii, 4. Venvs vendir sic aptur, Mercvrivs vendir sic aptr stilligr heit oc varringligr¹. Resten af siden optages af det s. 257¹²—58⁸ aftrykte stykke, skrevet tværs over nedre del af solcirklen.

Bl. 11r udfyldes af en sammensat kresfigur med jordskiven som centrum, hvis ydre begrænsning dannes af en dobbeltcirkel, hvor i øvre del er indskrevet tre dyrekres-navne, nemlig Virgo, Scorpio, Leo; en indre koncentrisk cirkel danner solcirklen med solskiven afmærket forneden. Solcirklen skæres af 3 planetcirkler, for Jupiter, Saturn og Mars, i hver af hvilke 4 planetstillinger er angivet på lignende måde som i figuren bl. 10v. Gennem figuren er trukket en diameter, som går kort ovenfor jordskiven, og desuden i øvre halvdel 3 radier fra diametrens centrum til periferien. På hver side af figuren står henholds-

¹ Angående det besynderlige 'varringligr' sml. s. 241, noten, hvor samme ord møder i G-teksten, her i forbindelse med Venus (nr. 16).

vis „diametr iardar 114 gradr oc half grada ok 1 particvla“ og „diametr solar gradr 229 ok 2 particula, þat erv 10 dextillar“, hvortil flere paralleler (se s. 233). Ovenover figuren står øverst på siden ($1\frac{1}{2}$ linje) „Satvrns er i siðnda lopti, hvn gengr sin hring 30 ar; þessar allar stiorrn erv reikendr, enn adrar snvaz með festingar himni“, hvorfra varianter under mærket *Gx* er taget til en parallel s. 247⁸⁻¹⁰, men som utvivlsomt må henføres til figurens øverste planetcirkel, hvis øvrige påskrifter lyder „þur ok kalldr Saturnus, blyligr, skadsamligr“, 1. „Morgin st. Saturni“, 2. „Saturnus greiðer göngv sina“, 3. „Aptan st. Satvrni“, 4. „Saturnus vender aprt“. I cirklen nedenfor til venstre læses 1. „Iovis greider gongv sina“, 2. „Aptanlig st. Iovis“, 3. ingen påskrift, 4. „Morgvnligr st. Iovis“, hamingiv samligr, heit ok vatr, eitrligr. Iovis er i 6. lopti, hvn gengr sinn hring 12 aar“. I cirklen til højre: 1—2. uden påskrift, 3. „Mars greider gongv sina“, 4. „Aptanlig st. Mars, Mars er i 5. lopti, hvn gengr sinn hring 12 aar“. Under jordskiven er skrevet „Iorð“, over og under solskiven „heit ok þvr, skadsamligr, gvlligr Sol; Sol er i 4. lopti, hvn gengr sinn hring 365 og 6 stvndir“, sml. s. 246—47. — Siden ender med en parallel til Rim II § 19 (udg. s. 911-7) — om soldiameter og solgang —, som utvivlsomt også står i nært forhold til figuren¹.

Bl. 11v har øverst en parallel til Rim II § 20 (udg. s. 921-11), hvorefter følger en kresfigur, der som centrum har jordskiven inddelt i „Svör byggilig halfa“, „Megin haf“, „Norðr bygilig halfa“ (sml. Antq. Russes II, 390, som beskriver figuren og afbilder verdenskortet). Jordskiven er omgivet af 4 koncentriske cirkler uden påskrift, men af hvilke den yderste bærer

¹ Ang. de her opregnede planet-egenskaber sml. de tilsvarende ovenfor anførte fra figuren bl. 10v og den beslægtede tekst i den i udg. s. 239—41 behandlede figur.

1 planetskive (solen?), den tredje 10 sådanne (månen i forskellige faser?). Derefter optages bl. 11v—12 af en parallel til Rím II § 10—15, 18, med en tilhørende figur, som i udg. er optaget fra G (se udg. s. 85—89).

Bl. 13r giver parallel til det fra C i „Efterslæt“ optagne stykke s. 231—334 med tilhørende figur s. 235.

Bl. 13v—16v₃₁ indeholder en parallel til den i Hauksbók forekommende aritmetiske afhandling „Algorismus“, her altså i norsk sprogform.

Bl. 16v₃₂—17r₁₂ giver det i udg. s. 258—59 trykte stykke „As er eningh“.

Bl. 17v₁₃—20r₃ begynder med en parallel til Rím II § 51—65 og fortsætter derefter med en tekst, som er optaget i udg. s. 110—16.

Bl. 20r₃₋₁₈ indeholder parallel til Rím II § 74—76 (udg. s. 124—25).

Bl. 20r₁₉—21v₄ indeholder parallel til Rím II § 32—47 (udg. s. 96—102). Resten af bl. 21v er udfyldt med en tabel over taltegnene 1—9, som giver de med disse tegn begyndende talstørrelser, fra 1 til 100 millioner, udtrykte i romertal og (delvis) latinske benævnelser¹.

Bl. 22r₁₋₉ optages af latinske komputistiske memorialvers „Rex furit elatus oculus claudendo beatus“ etc., med tilhørende norsk forklaring: „Þetta er þydingh aa enum fystum þrimur versum Rex furit, at sua morgh aar eru i xix aara olld sem orden eru i versunum; höyrir hit fysta ord till enu fysta ari etc.“ Bl. 22r₁₀₋₂₀ giver parallel til Rím II § 78—81 (udg. s. 125—26). Resten af siden optages af latinske memorial-remser og komputistiske notitser.

Bl. 22v giver l. 1-24 parallel til Rím II § 27—31 (udg. s. 95—96), l. 25-32 til § 21 (udg. s. 92) [fortsæt-

¹ Bl. 21v i øvre margen læses skriverfrasen: *dextera scriptoris benedicta sit omnibus horis.*

telse til bl. 11v, l. 10!], l. 32-36 til „Efterslæt fra N“ s. 261—62s.

Bl. 23r¹⁻⁸ er aftrykt i „Efterslæt“ s. 259—60.

Bl. 23r^{9-v23} giver en parallel til „Bócarbót“ (udg. s. 76—80), hvorfra varianter er taget under mærket *Ga*.

Bl. 23v²⁴⁻³⁶ er aftrykt i „Efterslæt“ s. 260.

Bl. 24—33 (4. læg) udgøres af 10 enkeltblade, med hvilke bl. 34 hører sammen. Bladene i 4. læg har oprindeligt hængt sammen to og to, men er bleven skårne fra hinanden og senere sammensyede med ombøjet inderkant til formindskelse af formatet. De nævnte 11 blade udgør håndskriftets ældste del, som er skrevet i slutningen af 12. årh. (1187? se nærv. udg. s. 68), diplomatisk udgivet af L. LARSSON, Kbh. 1883, under titel „Äldsta delen af Cod. 1812, 4to Gml. kgl. sml.“ og udførlig beskrevet. Sml. Palæografisk Atlas, Oldnorsk-islandsk afdeling nr. 6, hvor bl. 26r er faksimileret. Bl. 24r, udfyldt med et islandsk-latinsk glossar i 6 spalter, er ikke benyttet i nærværende udgave; de øvrige blade, alle tospaltede, giver en parallel til Rím I, og fra LARSSONS tryk anføres i nærværende udgave varianterne under mærket L. Dog er efter membranen aftrykt det lille indskud fra Íslendingabók bl. 25vb¹⁵⁻³⁷ som Tillæg I (udg. s. 65—66).

Af den stærkt slidte og ved reagenser sværtede side bl. 34v optages 2. spalte, foruden af en forklaring til formerne af „vesper“ og nogle latinsk-islandske agerbrugs-gloser, af de latinsk-islandske astronomiske gloser, som er aftrykte i nærv. udg. som Tillæg III (s. 72).

5. læg, som omfatter bl. 34—36, består af tre enkeltblade, nemlig foruden det omtalte til L hørende blad af 2 blade fra 13. årh.s 1. halvdel, beskrevne med samme hånd som bl. 5—6. Det første af disse,

bl. 35, bærer et kalendarium for januar—februar med obiturnotitser.

Bl. 36 indeholder de under overskriften „Bócarbót“ i nærv. udg. s. 76—80 affrykte stykker.

Til samme håndskrift som L har oprindelig kalendarie-fragmentet *AM. 249 l, folio* hørt (4 blade). Efter kalendariet for december følger på de to sidste spalter bl. 3v de under Tillæg II, s. 67—68 aftrykte komputistiske tabeller; bl. 4 optages af en påsketabel, aftrykt s. 69—70. Også citeret s. 17 n. 3, 29 n. 3, 31 n. 4.

AM. 252, folio (c. 1700) er en af Ásgeir Jónsson udført delvis afskrift (med figur) af G-L.

Retskrivning. Med hensyn til sprogformen i L og de fra membranen optagne Tillæg I og III henvises til Larssons redegørelse i fortalen til „Äldsta delen“.

Til sammenligning hidsættes ang. Tillæg II følgende. Vokalen *i* er i reglen udstyret med akcent, som i aftrykket er udeladt; *o* i Com (COM) 68²₆₋₁₇ og note 3 bærer et akcentlignende tegn, der må antages at antyde forkortning og derfor er udeladt; det samme gælder *o* i sidste stavelse i ondor (qndor, øndor), som overalt (undtagen 69³₁₄) er forsynet med et sådant tegn (antager 70³_{9.17} karakter af *ø*). En akcent (udeladt) står over af 69³₁₃. *ó* forekommer i *ór* 67²₇ (men *qr* 68²₄); ved siden af det sædvanlige ondor møder qndor 69³_{3.5.8}, øndor 70³₁; *u* skrives i huer 67²₆, 68²₄.

c bruges overalt for *k*; *f* står for *p* i sciftasc 67²₄, 68²₂; *w* anvendes regelmæssig i forlyd (i *wic* og *wipl.*); *b* bruges for *ð*. Refleksivformen er *-sc* (sciftasc).

Tillæg IV er et aftryk af membranens bl. 36, der er skrevet med 1812.s næstældste hånd, som tillige, som nævnt, har skrevet bl. 5—6 og kalender-fragmentet bl. 35. Den ejendommelige, stærkt rejste, elegant snørklede hånd, med stiliserede bogstavformer og ab-

breviaturer, hvorom faksimilerne i Ísl. sögur I og Palæografisk Atlas giver en forestilling, tør vel næppe sættes længere tilbage i tiden end 1225—50 (c. 1250 Jón Sigurðsson i Dipl. Isl. I, 181), på grund af skriverens forblanding af α — θ ¹.

Af teksten er i nærværende udg. givet et bogstavret aftryk, blot uden kursivering af forkortelserne, som hverken er mange eller i nogen henseende tvivlsomme. En besynderlighed ved abbrevieringen er, at ^s anvendes for *r* i udlyd, således *ar* 76_s, *þvilicrar* 76_a, og at et med spidsen af *þ* sammenskrævet, r-lignende tegn står for *-ir* i *talþir* 77₁₂, for *-ær* i *þær* 78₁₀. Originalens kapital-bogstaver i ind- og udlyd er bibeholdt; de anvendes, som det vil ses, i stor udstrækning, dels på sædvanlig vis som tegn for dobbeltkonsonant, dels — som det synes — rent dekorativt, hvorfor der i efterfølgende redegørelse ikke tages hensyn til dem.

Akcent anvendes ret hyppig som længdetegn over *a* og desuden i tegnet \acute{e} . Brugen af *e* og *i* frembyder

¹ Som grundlag for aldersbestemmelsen har man anvendt obiturnotitserne i kalender-fragmentet bl. 35, der omfatter månederne januar—februar. Her er med skriverens hånd indført dødsdage for årene 1133 — 1161 — 1176 — 1204 — 1222 (Islænderen Tumi Sighvatsson). Med en anden, omtrent samtidig hånd af noget yngre præg (Jón Þorkelssons hd. 2—4, Ísl. Ártiðaskrár s. 22—23) gives dødsdage for årene 1042 — 1135 — 1157 — 1161 — 1188 — 1210 — 1224 — 1238 — 1245 (Styrmir prestr) — 1246(?). Desuden med yngre hænder nogle notitser fra 14. årh. Da kalendariet kun er et fragment, er der selvfølgelig mulighed for, at notitser fra senere år kan have været indførte af 1ste hånd på de tabte blade, og noget lignende gælder 2. hånd. Det synes, at 1ste hånd har indført alle notitserne under ét fra et ældre kalendar, og at 2. hånd noget senere har taget fat og ligeledes indført notitser fra en ældre kilde — måske til forskellig tid, hvad den noget uensartede skrift kunde tyde på —, hvortil muligvis er kommet ganske samtidig indførelse af enkelte af de yngste. Herefter berigtiges dateringen s. 76.

intet usædvanligt; *-ir* er den gennemgående form for bøjningsendelsen, derimod er *o* for *u* hyppig i endelser (også i *ero* fuldt udskrevet).

u-omlyden af *a* kan betegnes ved *o* (morg 776), men gives sædvanlig ved det sammenslyngede *au* (*a*) eller ved tegnet *ø*, som desuden mindre regelmæssig forekommer i *manøðr* 789, *fiørpa* 767, *qc(!)* 7725; *ø* betegner *ø* i *comr* 7915.

ø anvendes regelmæssig for *æ* i *tolfrøð* 765, *tolfrøtt* 773, *døgrum* 7710, 783, men står for *æ* i *løgst* 7734.

ē er tegnet for langt *æ*, adskillige gange med tilføjet akcent (*é*), men står uregelmæssig i *eri* 776 (for *æri*). Tegnet *æ* forekommer én gang fuldt udskrevet pær 804.

Diftongen *au* betegnes ved *å*; for *ey* er i *aycz* 7912 skrevet et sammenslynget *ay*.

c og *k* anvendes i flæng. Forkortelsen for *ok* er i udgaven opløst *oc*.

h bortfalder foran *l* i *løpár* 769, 7913.

l fordobles jævnlig foran *d* og *t*, og for den fordoblede konsonant anvendes et sammenslynget tegn.

m fordobles i *vmm* 771, *framm* 771, *cemmr* 789.

n er fordoblet i *iafnfram* 7725, forenklet i artiklen en 788.12.13, in 7816.

r forenkles i *pveranda* 781, *annar* 7910, hver 7915.

s anvendes sædvanlig i den lange form. Hvor pes 779 er skrevet med kort *s*, må dette sandsynligvis opfattes som kapital (fordoblingsbetegnelse).

t forenkles i *þot* 777, *seta* 7819.

u-v. Ved siden af de anførte i flæng anvendte former for *u-v*-lyden bruges hyppig angelsaksisk *v* (*p*), ligeledes både for vokal og konsonant.

x står for *ks* i *eyxc* 763. s.

z anvendes i tilfælde som *allz* 7819, *islenzcs* 7820 og står for *st* i *optaz* 771.

þ bruges jævnlig for *ð* i ind- og udlyd: manapi 76₂₋₃ etc.

Den sædvanlige refleksiv-endelse er *z*: *acaz* 80₉, *aycz* 79₁₂, *sciptaz* 79₁₄, *sciptiz* 76₁₄, *teliaz* 77₄, 79₁₆; endelsen *-sc* forekommer i *eyxc* 76₂ s.

Af de her forekommende ord kan mærkes verbet *fyrvir* 79₂₄ og formerne *of*, *vmb*, *þvisa*, samt nogle tilfælde med verbet i singularis ved pluralt subjekt: *Sol oc tþngl* er *þępi* 77₂₄₋₂₅, *Vetr oc gormanþör kemr* 78₁₂₋₁₃. Mærkelig nok synes *syn* rettet til *syon* (sion) 78₄.

Nogle utvivlsomme fejlskrivninger er rettede i udg.: *dagr—dag* 78₁₂, *regvlarem—r-es* (eller omvendt) 78₂₅, 79₄, *þ—þann* 79₂₄; andre steder retter skriveren selv med henvisningstegn (76₁₁, 77₉, 78₄). For *si[þan]* 77₂₇ synes at stå *siþ*. Den bestemte artikel har formen *enn* (inn).

Der er under teksten forsømt at bemærke, at i overskriften s. 78₂₂ er det sidste R i *CONCVRENTES* tilføjet interlineart.

Bl. 36 i nedre margen er med en hånd fra 17. årh. skrevet Arne Sæmundz.

Ved siden af ældste hånd (L) og næstældste hånd (Bócarbót m. v.) indeholder 1812 to hænder af yngre karakter, bægge fra 14. årh.s 1. halvdel, en islandsk og en norsk. Med den islandske hånd er af det i nærv. udg. optagne skrevet s. 110₂₂—113₁₆, 246₄—47₁₀, 248₇—58₆, 259₁₄—61₁₀¹. Af dennes skrivebrug kan fremhæves:

For langt *a* skrives adskillige gange *aa* (ikke sammenslyngede), sædvanlig forsynede med akcent (våár 111₂₆ etc.). Desuden forekommer et akcentueret

¹ Endv. variant-tekst til I, 51₆—53₂ (bl. 2r), II, 85₂₁—88_{10r}, 89₂₋₁₂ (11v—12), 91₁₋₇ (11r), 92₁₋₁₁ (11v), 92₁₁—93₃ (22v₂₅₋₃₂), 94₁₇₋₂₂ (2r), 95₂—96₁₂ (22v), 96₅₋₈ (2r), 119—20₃ (10r), 125₁₅—26₁₅ (22r), 147₅—48₃ (2v), 231—32 (13r), 239₉—42₁₁ (7r), 246₁₈—47₁₀ (10v—11r), 261—62₅ (22v₃₂₋₃₆). De herfra hentede eksemplere er mærkede *; ligeså varianterne fra den norske hånd (se CCXXIII₄).

eller med krølle forsynet *a* i å 260²¹⁻²², *år 126³, ått 95^{19, 20}.

e står kun undtagelsesvis i endelser for *i*, og *-er* for *-ir* forekommer kun enkelte gange; derimod anvendes *e* meget hyppig for *æ*; *é* for *æ* viser *hést 96⁷, *méttaz 87¹, þér 250⁵.

i er indskudt i hneingiar 111²³, gieti 251¹², -gietis 251²³, *giett 93³.

o står kun undtagelsesvis for endelsens *u*. Tegnet for *u*-omlyd af *a* er *ó*, men ofte benyttes *o* eller *au* (*av*); for *á* står *o* i *siolft 86¹; *ó* står for *o* i tólfvng 111²², for afledningsendelsens *u* i *gðmðl 92^{11, 13, 14}, for *au* i sið, siðndi (-a), tvð, for *ø* i nõrdri 250¹; derimod forekommer *ø* i nõrcta 252³ og *[r]øriz 87⁵.

u og *v* benyttes i flæng for vokal og konsonant; for *y* skrives *v* i svðri 250¹, for *u*: *y* i *syndr 86⁷.

Tegnet for det lange *æ* er *ê*, men krøllen udledes ofte, og den pågældende lyd skrives *e* (vhrerilig 111¹² etc.). Nogle gange står *ê* for *e*: skæra 111¹³, vètr 112¹¹, léngsta 113¹², hêri 255¹⁰, séntavri. hêstr 256¹⁷; for *é* i vèr 250⁴, sér 252⁷. Ved *ę* betegnes *é* i *vèr 86³, *æ* i dęgr 246⁸, hęst 251¹⁶, ętv 251¹⁹, fętur 256⁸ o. fl.; også dette tegn kan stå for *e*: tęlia 246⁷, nęðsta 246¹⁵, kęrv 256⁶, *vędrs 86¹⁵, vęra 260¹². En gang forekommer *ę* (ęttar 257²); i þær etc. betegner *æ* opløst forkortelse.

b for *f* viser probar 111⁴, probat 112¹⁸.

c, som kan betegne *k*, står for *s* i nõrcta 252³, fordobles i acctan 111²⁰, kroccot 250⁷.

d og *ð* anvendes bægge, dog står *d* hyppig for *ð*, og *ð* forekommer adskillige gange for *d* efter *n* (stvnð 113¹⁰ etc.). Overgangen *t* > *ð* viser *hafid 88⁶, ið 251¹⁵, *litið 89⁷, *loftið 87⁵.

f skrives for *p* i *loftið 87⁵, eftir 111²¹ pp., aftr 257¹⁷.

g er forenklet i bygiligá 113^{4, 8}, ligr 250¹⁰ og omstillet i hrigns 111¹.

h udelades foran *l* hyppig i ordet *lvtr* og foran *r* i ring og *rvtr* (-i) samt i **ręring* 86s. Der skrives *gh* for *g* i dagha 246¹⁷, 247²⁻⁵ og således oftere.

l fordobles jævnlig foran *d* og *t*; er forenklet i elipta 259¹⁶, 260⁸.

m forenkles i fim 247⁵ pp., skamleic 255⁴.

n forenkles jævnlig i artiklen *enn* og i den efterhængte artikel -*inn*, endvidere i tilfælde som *himin*, *litin*, *latin*; særlig mærkes *ena* 258³, *enar* 251¹⁰, *rena* 255¹⁹, *renr* 256¹⁷.

r er forenklet i *vari* 112¹⁷, udeladt i *vatnkals* 252¹⁵. I ikke få tilfælde forekommer -*r* for -*ur*: *avnnr*, *birnrnar*, *gradr*, *linr*, *stiornr* pp. Som abbreviatur anvendes på den anden side -*ur* for -*r* oftere.

s fordobles i **Cessar*is 92³, *Orionss* 257⁹; i *Pesa* 250³ må kort *s* antages at være anvendt som kapitalbogstav.

t er forenklet i *nat* 254⁹, *nata* 260⁶, fordoblet i -*gettis* 256⁶, *settiaz* 256⁹ o. fl.; står for *ð* i **hvndratz* 95⁶, *kollut* 246¹³ og (som abbreviatur) i *met* 250⁹ pp.

v er regelmæssig udeladt i *þi* (for *þvi*). Skrivemåden *fv* foreligger i **sefvar* 88¹⁰.

z er den sædvanlige reflektiv-endelse (dog *synist* 246¹⁶); for *s* står *z* i *ormsinz* og *svðrz* 250¹⁶ samt oftere efter *ð* og *t*, for *st* i **lopszins* 87⁹, **minz* 147²⁰.

þ bruges for *ð* i *lipit* 248⁷ og således oftere i indlyd; det er svækket til *d* (*ð*) i *markadv* 113^{1.3.6}.

Artiklen er sædvanlig *enn*, nogle gange *inn* og *hinn*. Mærkes kan den gamle form *þeima* 250¹¹ og de ejendommelige ord *mylir* 90 *note*, *varringligr* 241 *note* og sammensætningen *fyri-ęetur* 256³. S. 112³ forekommer konstruktionen *er solhvorf*, s. 252¹³ en form *knyttar* (emend. *knyttir*). Besynderlige skrivinger er **fayl* (= *foll*) 85²¹, **hok* (= *ok*) 85²². S. 252⁴ (n.) forekommer nominativen *dottvr*.

Den norske hånd optager af codex bl. 13v—18r.

19r¹³—22r⁹ (foruden nogle linjer bl. 1v), men heraf udgør bl. 13v—16v³¹ den i nærv. udg. forbigåede Algorismus, og fra bl. 17r¹³—18r²⁰ er efter G alene taget varianter til hovedteksten.

Ejendommelig for denne hånd er en forkortning af endelsens vokal, ved at fra endekonsonanten (sædvanlig *r*) en hale føres frem over ordets slutning; den således forkortede bøjningsendelse er gengivet *-ir*; hvor forkortelsen antyder udeladelse af svarabaktivokal, er denne gengivet med *u* — i bægge tilfælde med kursiveret vokal. Som norsk kendetegnes denne hånd ved at den skelner mellem lydene *æ* og *æ* (*é*); for denne sidste bruges tegnet *ó*: *dógri* etc.; langt *æ* foreligger i *pær* 114¹⁵ (nær 1167 er forkortet); *ó* står dog også i **glógligha* 124¹² og anvendes i diftongen *øy*: *ðy* 116⁴, *ðyiar* 116¹², **lðynast* 106³, samt på en noget besynderlig måde i **hðyrfdi* (*hyrfdi*) 105²³. Diftongen *ei* er skrevet med *æ* i *tuæim* 110⁷, og uregelmæssig anvendt i *tueiggia* 113¹⁸, men tilbøjelighed til overgang *ei* > *e* antyder *hnegingh* 110¹² (i forbindelse med at *hneiging* 110⁹ og *kneighingh* 110¹⁴ bægge har *i* interlineart tilføjet) og *enigh* 258⁷. Ligeledes kan som norskhed fremhæves det ikke omlydte *a* i **allum* 105²¹, 107¹ (men ved siden heraf **ollom* 106¹⁷, **ollum* 107³), **manadum* 108¹⁵, *samum* 114¹⁷, **adrum* 125³.

a. Betegnelsen for langt *a* (*á*) er *aa*, som nogle gange anvendes: **iamhaat* 108¹³, *maa* 115¹, **uaar* 108⁵ pp.

e står forholdsvis sjælden i endelser for *-i*: *dögri*, **hafuet*, **himne*; *ee* for *é* skrives i **tree* 105¹⁰, **seer* (vb. og pron.) 97^{2.4}, 99²², *ee* for *æ* i **peer* 100¹⁷; *ea* for *ia* forekommer i **sea*, **seai*, **sealfur*, *seaundo* 114²⁰.

i står for *e* i en interlinear abbreviatur uirt 116¹ (men ved siden heraf forekommer udskrevet *uert* 116¹⁸); *i* for *y* skrives regelmæssig i *ifuir* og *firir*.

o anvendes ret hyppig i endelser for *u*: eno 114_{1s} etc., kollod 110₁₇, vncior 114₁₄; endvidere bruges *o* for *u*-omlyd af *a*, hvor denne er betegnet (solhuorf 110₁ etc.). Én gang forekommer akcentueret *o* (*ó*) til betegnelse af lang vokal, *ró 105₁₁.

u — brugt i flæng med *v* — står for *o* i *bollut 104 n. 2.

d—*ð*. Bægge tegn anvendes, men ofte står *d* for *ð*; *kallad 108₁₀ viser overgangen *t* > *d* (*ð*). En fordobling af *d* viser *polddi 124₆.

f står for *p* i *eftir* (dog også *eptir*) og *afttur* 110₁, fordobles i *Affricam* 116₉; mærk *f* i *afalt (ávalt) 97₄.

g fordobles i *lenggi 97₁₁, *genggur 98₃ pp, *fiordunggi 98₆ pp; står for *k* i *hluttegningh* 114₂₂. Meget almindelig er skrivningen *gh* for *g* i udlyd: -borgh, *bugh, dagh, døghris, hneighingh, hringh, -ligha, -marghar, *skialgh- osv., sædvanlig til betegnelse af spirantisk *g*, dog *legh 101₄ (= legg).

h kan udelades foran *r*, *ringhs 105₂₂ etc. (dog også *hrings* etc., og *hl*, *hn* anvendes).

k — også skrevet *c* — står for *h* i *kneig(h)-ing(h)* 110₁₄, 115_{5.7.16} og er omstillet i *pyde(r)kst* 116_{18.21}.

l fordobles hyppig, på ret usædvanlig vis: *geislla 107₅, *litlla 105₅, mikill 110_{9.12}, *sigillu 105₁₃, Sikill 116₁₂, *soll 104 n. 2, till 110₂ pp., *uarlla 105₂₂ etc.

m. Formerne *iam* og *iafn* veksler; en forbindelse af *m* og *f* viser *iamfna 106₇, 107₁₀.

n. Anvendelsen af enkelt- og dobbelt-konsonant er vaklende: *ein*, *en* (artikel og adv.), *hin*, *in*, *þan* står mod *himne*, *stiorntu*, *uottnnin, þrutnnan.

p er forenklet i *up 105₁₃¹ (mod upp 105₁₃²), *top 105₁₃.

r udelades i *fysta*, *fystu*, *pydekst*, forenkles i *ber 105₁₄, fir 115₁, *fyr 104₂₂, þuer 114₄, fordobles i *horrtum 106₁, *sidarra 108₆, indskydes i *perss

106₁₆, *perssu 105₁₁; i endelse skrives jævnlig *-ur* for *-r*.

s fordobles i *-dögriss*, *huerssu(-o)* m. fl., er udeladt i forbindelsen *en[s]* *sydra* 110₁₀; står for *c* i *senit* 114₁₆.

t. Forenkles og fordobles uregelmæssig: *afttur*, *efttir*, *skiptta*, *vttan* står mod *brat*, *mit*, *nat* osv.

v (*u*) indskydes jævnlig efter *f*: **hafua*, **hafuet*, *hefuia*, *hefuir*, **hofui*, *ifuir*, **profua*, *solhuarfua* osv.; udelades i *þi* 115₁.

z står overflødig i *snyszst* 110₅. *s*, *synzsta* 115₃; står for *s* med omstilling i **skemtz* 105₂₄.

þ i indlyd viser *Calpenhafin* 116₁₄.

Den sædvanlige reflexiv er *-st*, dog **setz* 104 n. 2. Som artikel veksler *en(n)* og *hin(n)*.

Besyderlige (sandsynligvis fejlskrevne) former viser *halfu þrettanda* (for *halfa þrettandu?*) *stund* 113₂₃, og *solhuarfuarhringh* 110₉; sml. også *natturaligha tolu* 113₂₁₋₂₂. S. 99₁₅ forekommer **dögra* (*ð* har her en *ø*-lignende form) som variant til hovedtekstens *daga*¹.

H. AM. 685 d, 4to. Et defekt pergament-håndskrift på 32 blade (16 × 12₃ cm.) fra 15. årh. Blandt indhold: opbyggeligt, matematisk m. v.; sml. den AM.ske katalog.

Bl. 29_{r24-v} (med tilhørende figur bl.^o 30_r) udgør en parallel til og fortsættelse af C bl. 9_v og er benyttet i „Efterslæt“ s. 231—35.

Bl. 29_r og 30_v findes en dobbelt-parallel til s. 239_{3-a}.

I aftrykket s. 233—34 er *u-v* normaliseret og opløst *-ir*.

K. AM. 736 III, 4to. Et håndskrift-fragment bestående af 4 pergament-blade (16₅ × 13₇ cm.) fra 15. årh., indeholdende encyklopædisk stof nærmest

¹ Sml. *-dögri* 97₂, variant til *-deigi*, og *dag(h)* 125₁₁ svarende til *dægur* B.

af kosmografisk-matematisk art; sml. den AM.ske katalog og nærv. udg. s. 237 n. 4.

Bl. 1r giver en (defekt begyndende) parallel til G bl. 7r, udg. s. 248^r—49^r.

Bl. 2r-v forekommer en parallel til C bl. 9v, udg. s. 231—32¹⁵; bl. 2r desuden en parallel til udg. s. 233¹⁻⁴.

N. *Norske rigsarkiv, membranfragment nr. 59.* Ydre halvdel af et pergament-blad, hvis indre del er skråt afrevet, så at størrelsen nu er 13-10 × 23 cm. 14. årh.s begyndelse. Hånd og udstyring er som i AM. 736 I, 4to (E), men formatet har været forskelligt. Ved periode-begyndelse står ret jævnlig større initial, af og til rødt gennemstrøget; i marginen eller selve teksten ses nogle gange en henvisende hånd (som i E) eller et sædvanligt henvisningstegn. De anvendte taltegn er de arabiske, undtagen i den med meget fin skrift skrevne latinske notits (s. 263^{s-4}). Bladet har tjænt til indbinding af et Hardanger-regnskab fra år 1623.

Indholdet svarer til Rím II § 19—22, Efterslæt s. 261—63 (som er aftrykt efter dette håndskrift), Rím II § 10—15, 18, den s. 91 note 1 aftrykte notits, Rím II § 27. I det følgende gives ortografiske oplysninger fra hele fragmentet.

e for *i* i endelser frembyder byggilegv 86¹⁷, einne 91⁴, eke 88², hafe 87², loptzens 87², sinne 88⁶; endvidere anvendes *e* i sea 88^s. Endelsen *-er* forekommer fuldt udskreven i stunder 262², talðer 262²⁰, yfer 87⁷.

o betegner u-omlyd af *a* i old 92¹⁷.

o for *u* i endelser viser skulo 92², solo 88², 89⁴. 9; med *o* skrives togr 95⁵ og dets afledninger.

u som svarabakti-vokal foreligger i svðvrs 86⁴, brvnnvr 87⁸.

æ er det almindelige tegn for langt *æ*; dog fore-

kommer ved siden heraf *ę* adskillige gange. Med *æ* (*ę*) skrives pronominet *vér*.

đ bruges som regel normalt; mærkes kan forekomsten i *qvaðrans* 263₂, *stenðr* 88₄, 89₄, *svnðrskilning* 86₈, *talðer* 262₂₀. Enkelte gange skrives *đ* for *ð*; med *þ* betegnes lyden i *þrípia* 91₅.

f er fortrængt af *v* i *lover* 91 n. 1, *siovar* 88₁₀.

g forenkles i *legz* 262₁₁.

h udelades i *lutr* 91 n. 1, 95₅, *ring* 87₉.

k står for *g* i *þritokt* 92₆, forenkles i *eke* 88₂, *nokvt* 88₉.

l kan som sædvanlig fordobles foran *d*, *t*, *z*; desuden skrives *tvngll* 92₁₁.

m for *f(n)* viser *iam* 92₁₅, 262₂, *iamn* 262₅, 263₁; med enkelt *m* skrives *fim* 87₁₁, 89₂.

t forenkles i *bavllotr* 87₁₃, *retir* 86₃, fordobles i *vettra* 92₄, er overgået til *ð* i *ad* 92₁, *kallad* 87₁₃.

z er den sædvanlige refleksiv-endelse, dog *ferst* 95₇ (note).

P. *AM.* 49, 8vo. Er et pergament-håndskrift fra 14. årh.s beg. på 30 blade (137 × 11 cm.), som indeholder en god tekst af den yngre islandske kristenret, men hvor bagsiden af det sidste beskrevne blad (29v) er udfyldt af en særlig, omtrent samtidig hånd, som her har skrevet et lille stykke om Zodiacus, parallel til *Rím* II, s. 120₃₋₁₆.

R. *AM.* 727, 4to. [Jfr. s. xc, cii]. Et af to afdelinger (I—II) bestående papirhåndskrift, af hvilket II udgør en 1644 skreven, egenhændig afhandling af den islandske autodidakt Jón Guðmundsson lærði, som angiver sig da at være 70 år.

I (19₅ × 14₅ cm.), 16 blade, som alene vedkommer denne udgave, er dateret 1594, men må antages ligeledes at være skrevet af Jon lærde, som i så fald har kunnet noget latin, hvad også II lader formode.

Afhandlingen er skrevet med en stærkt forkortet, sammentrængt fraktur, har afsnitsinitialerne bl. 1r og 13v rødt og blå ornamenterede, men i øvrigt åben plads for disse; bl. 1r har rødt gennemstrøgne initialer, bl. 13v en rød kapitel-overskrift.

Indeholder bl. 1—8r²⁶ parallel til Rim I § 1—80 (udg. s. 1—80), derefter bl. 8r²⁷—10r¹⁹ parallel til den gamle Rimbegla-udgaves I § 81—98 (nærv. udg. Rim II, s. 123—24, 126—27, 145—55). Derpå følger tekst til Rim III, som for begyndelsens vedkommende, § 1—24, 34, giver parallel til udgavens fra B tagne tekst, men for resten af afhandlingen selv afgiver teksten. I udgaven er tekst og varianter efter R trykt med normaliseret retskrivning. Bladene er i yderkanten slidte og hensmulrende, hvorved en del af de her anbragte henvisninger og rettelser er beskadigede; det samme gælder enkelte notitser i nedre margen.

Ved afhandlingens slutning står dateringen „Anno 1580 z 14“, men desuden bl. 5r i nedre margen „Anno 1597 var annar vetur pacta alldar, hofst x. solar alldar. lxxiii ár epter af gomlu olld. Mariu messa [3. b. i.?] var xiiii natta tungl . . næsti vetur epter varnadar ár“.

De til Rim I og III samt til ovennævnte stykker af Rim II svarende afsnit I og II i den gamle Rimbegla-udgave er trykte efter en for Suhm ved Jonæus udført afskrift Ny kgl. sml. 290, 4to (18. årh.s 2. halvdel), som angiver sig udskreven „ex manuscriptis legati A. Magnæani No. 727 in 4to“.

S. *AM. 731, 4to.* [Jfr. s. xc]. Papirhåndskrift (19 × 16 cm.), 38 bl., skrevet af den islandske autodidakt Björn Jónsson på Skarðsá, ifølge en marginal bl. 9r udført år 1641; Arne Magnusson (i en vedlagt seddel-notits) formoder, at denne afskrift er taget efter en Rimbegla på skind, som Björn Jónsson skal have ejet.

Bl. 1—15v^s indeholder parallel til Rim I § 1—

80, hvorfra varianter — med normaliseret retskrivning — er tagne til udgavens s. 1—64.

Håndskriftets øvrige del optages af historisk-geografiske optegnelser, svarende til den gamle Rím-begla-udgaves III. del.

Efter skriverens sædvane gives hist og her i marginen ordforklaringer og andre oplysninger: missæri — midt-árid, því er skipt i tvennt (bl. 1v, udg. 71₂), giæt ad þá er ártal 1668 (bl. 9r, udg. 351), NB það var nú Anno 1641 (bl. 9r, udg. 39₂), ætt kollum vier eykt III stunder i hvorri gamallt mál (bl. 12r, udg. 52₁₄).

En dilettantisk udført, i enkeltheder unøjagtig afskrift af S indeholder AM. 251, folio, skr. c. 1700 af den senere islandske lagmand Oddur Sigurðsson, denne er igen med stor fraktur afskrevet for Arne Magnusson i AM. 730, 4to, om hvilken A. M. på en foran indklæbet seddel bemærker „Conferatur accuratissime“, men dette er uheldigvis ikke bleven gjort.

T. AM. 435, 12mo. Pergament-håndskrift i duodez (9₂ × 7₃ cm.), 62 blade. C. 1500. Blandet encyklopædisk indhold; sml. den AM.ske katalog.

Bl. 26—28r indeholder parallel til Rím I, s. 4—10₁₄, hvor tekstens nedskrivning stanser ufuldenndt.

Endvidere forekommer bl. 58v—59r en parallel til den i udgaven Rím II afsluttende Jólaskrá s. 175—78.

V. AM. 461, 12mo. [Jfr. s. ci]. Pergamenthåndskrift i duodez (10₆ × 8₃ cm.), 16. årh., sml. udg. s. 71 og „Inledning“, 72 blade. Encyklopædisk indhold; sml. Katalog over den AM.ske samling. En parallel til Rím I § 50—52, udg. s. 39₃—41₃ findes bl. 24v—25r, samt endvidere bl. 1—24r paralleler til adskillige stykker i Rím II, dog i en fra B forskellig orden og bl. 15v—21r₁₂ afbrudte ved uvedkommende indskud. Forholdet er følgende:

- Bl. 1—2r₁₃ = § 1—7 (udg. s. 83—85).
- 2r₁₄—v₁₀: svarer til § 119 (s. 140, note).
- 2v₁₁—3r₁: — . § 175 (s. 174, note).
- 3r₂₋₁₂ = § 138—39 (s. 157₁₋₉).
- 3r₁₂₋₁₅ = § 77 (s. 125₁₄₋₁₆).
- 3v—6v₃ = § 70—73 (s. 120₄—23₂).
- 6v₄—7v₂ = § 92 (s. 131₅₋₂₃; bl. 7r—v₂ tillige aftrykt som note s. 163—64).
- 7v₃₋₁₅ = § 102 (s. 134₃₋₁₂).
- 8r: svarer til § 98—100 (s. 132—33, note).
- 8v—11v₁ = § 140—47 (s. 157₁₀—61₁₀ + 155₁₄—56₂).
- 11v₂—12r₄ = § 136—37 (s. 156₃₋₁₈).
- 12r₄—v₁₀ = § 154 (s. 166₃—67₃).
- 12v₁₁—13r₉ = § 162 (s. 169, med note).
- 13r₁₀—15r₇ = § 151—54 (s. 163₁₄—66₂).
- 15r₇₋₁₅ = Efterslæt s. 263₅₋₁₂.
- 20v₁₅—21r₇: svarer til s. 26, note 3 Þetta —tuttugsta.
- 21r₁₂—v₇ = § 134 (s. 145₄₋₁₁).
- 21v₇—22r₁₂ = § 113—15 (s. 138₂₁—39₁₃).
- 22r₁₂—23v₅ = § 84—88 (s. 128₉—29₁₄).
- 23v₅—24r = § 181—82 (Jólaskrá, s. 175—78).

Bl. 25v begynder en med Tillæg II (udg. s. 69) beslægtet påsketabel, som ender afbrudt, hvorefter følger et fragmentarisk kalendarium.

Bl. 28v—29r₁₀ indeholder en parallel til Rim II § 173—75 (udg. s. 173—74), hvor følgende varianter fortjæner opmærksomhed: 173₁₉ kemur] vetur *tílf.*; 174₃ m] þrysva.

Bl. 29r₁₁—v giver samme memorial-vers som de, af hvilke i udg. s. 247—48 to efter G er anførte, her indledede med „Þessi vers seigia, hvar tungl kemur æ hverri samstauðu hvert ær efter annat frá fyrsta vetri i aulld ok ut xix-a vetur i aulld“ og fortsatte til „þetta vers er x. v. i aulld“, hvor de afbrydes ved en lakune.

Resten af håndskriftet vedrører ikke nærværende udgave.

Ved benyttelsen af V er brugen af *u—v* normaliseret og abbreviaturen ^s gengivet *-er*.

Foruden ovenbeskrevne er følgende håndskrifter (eller håndskrift-aftryk) lejlighedsvis benyttede ved tekstens redaktion¹:

- AM. 249 a, fol. Perg. C. 1400: 17_s, 142_s.
 — 249 b, - Perg. 13. årh.: 18₄, 142_s, 221_s, 253₁.
 — 249 c, - (Odd). Perg. 13. årh.s beg.: 17_s, 142_s, 181_s, 190₁, 200₄₋₆, 223—28.
 — 249 d, - Perg. C. 1300: 17_s, 18₄, 142_s, 218₁.
 — 249 e, - (Svalb). Perg. 13. årh.: 190—91.
 — 249 f, - (Vall). Perg. 13. årh.s beg.: 17_s, 18₄.
 — 249 g, - Perg. 16. årh.s 2. halvdel: xvii, xlvi—vii, clxxxviii.
 — 249 k, - Perg. 14. årh.: 18₄.
 — 249 l, - Se under Håndskriftbeskr. G—L.
 — 249 n, - Perg. 13. årh.: 18₄, 142_s.
 — 249 o, - Perg. C. 1300: 18₄.
 — 249 p, - Perg. 13. årh.: 17_s.
 — 519 b, 4to. Pap. C. 1700: 237(—38)₄.
 — 683 c, - Perg. 14. årh.: 175(—76)₁₀.
 — 732 a VII, - Perg. 12. årh.s 1. halvdel: xii—xiii, sml. Rettelser s. 304.
 — 737 I, 4to. Pap. 18. årh.s beg.: 175(—76)₁₀.
 — 737 II, - Pap. 18. årh.s beg.: 175(—76)₁₀.
 — 768 - Pap. 17. årh.: 104₁.
 — 175, 8vo. Pap. 17. årh.: 175(—76)₁₀.
 — 194, - Perg. 1387: 4₁.
 — 208, - Pap. 17. årh.: 175(—76)₁₀.
 Cod. Holm Fb 6 (dette blad 12. årh.): 23₂.

¹ Til Inledning eller Håndskriftbeskrivelse henvises blot hvor tekstafttryk foreligger og i få andre tilfælde. Petittallene betegner øvre noter.

- Cod. Resenianus (tabt): 237—(38)₄, xvii.
 Flateyjarbók (Ftb.): 39—40, 44—46.
 Gl. kgl. sml. 3260, 4to. Perg. 14. årh.: 183s, 184a,
 224—28.
 Hauksbók: 49s, 50i, 91a, 175₁₀, 189a, 202s, 224—28.
 Lind (Codex Lindesianus, Arkiv XIII). Perg. C. 1400:
 4i, 12s, 15s, 16i, 23s, 46i, 49i.
 Perg. isl. 4to. 28. (Stockh.). 14. årh.s 1. halvdel:
 156a.
 St E 12. Perg. 13. årh.s 2. halvdel: xix, xli—iii,
 107i, 183s, 189s, 201i, 202s, 206s, 209s, 210s.
 Syrpa (Br. mus. Add. 11, 242). Pap. 16. årh.: 196s.
 Thott 489, 8vo. Pap. 18. årh.: 175(—76)₁₀.
 Ups. (Sv. RA. A 1): 202s, 218s, 220₁₂.
 Vald. (kong Valdemars jordebog): 185a.

Da det af mig 1908 for „Samfund“ udgivne islandske håndskrift AM. 194, 8vo erholdt hovedtitlen „Alfræði islenszk I“, antydedes derved en plan om efterhånden på lignende måde at udgive den øvrige oldislandske encyklopædiske litteratur. For gennemførelsen af denne plan var det nødvendigt at tilvejebringe en tidssvarende udgave af de vigtige under navnet Rimbegla kendte komputistiske afhandlinger, som i mangelfuld gengivelse og med ufuldstændig benyttelse af kilderne forelå i den gamle Rimbegla-udgave, hvorhos dog et diplomatarisk aftryk af den ældste tekst af nærv. udg.s Rim I var udgivet for „Samfund“ af L. Larsson 1883, under titlen „Äldsta delen af Cod. 1812, 4to, Gml. kgl. samling“¹. Hovedhåndskrifternes

¹ Den gamle Rim-udg. „Rymbegla sive rudimentum computi ecclesiastici veterum Islandorum“, Havnæ 1780, 4to, er i øvrigt et stateligt værk, med latinsk oversættelse og vidtløftige latinske kommenterende noter, to fra AM. 736, I, 4to hentedede kobberstukne tavler (det ptolomæiske system

tekst og de andensteds forekommende paralleler og stykker af beslægtet indhold havde jeg med en forstående udgave for øje afskrevet, men dennes virkeliggørelse krævede en medarbejder, som forbandt matematisk og komputistisk indsigt med kundskab i nordisk filologi og fortrolighed med islandsk litteratur. En sådan har jeg været så heldig at finde i lektor, dr. N. Beckman, hvis afhandlinger i „Studier i nordisk filologi“ III—IV og Xenia Lideniana 1912 m. fl., der vidnede om en usædvanlig forening af disse vidt forskellige kundskaber og anlæg, foranledigede en henvendelse fra mig om at overtage tekstens kritiske redaktion med den dertil knyttede fornødne redegørelse for indholdet, et forslag, som hos lektor Beckman mødte den største imødekommenhed, således at herigennem den vanskelige opgave er løst at forelægge denne vigtige gren af oldislandsk litteratur fortolket så vel fra et fagligt som et filologisk synspunkt, en offentliggørelse, som forhåbenlig i forskellige retninger vil vise sin nytte for videnskaben. Jeg bringer lektor Beckman min bedste tak for godt samarbejde og for energisk gennemførelse af det påtagne hverv. Til lettelse af trykningsudgifterne har den grevelige Hjelmstjerne-Rosencroneske stiftelse ydet et tilskud.

København, december 1916.

Kr. Kälund.

og en til vor udg.s afbildning s. 118 svarende), fingerarim-illustrationer samt som tillæg en Talbyrðingr (hentet fra A. Magnussons komputistiske samlinger i AM. 729, 4to), teksten til Stjörnu-Odda draumr, og endelig to afhandlinger „Eikta-mörk islenzk“ (islandsk-latinsk) og „Sciagraphia horologii Islandici“ af de islandske biskopper Jón Árnason og Finnur Jónsson, hvortil en tavle (Horologii Iconismus).

YDERLIGERE RETTELSER

(sml. s. 303—4).

- S. 44₂₈, n. 6 står sept., læs dec.
- 49, n. 2. Omdömet är för strängt. Sólhvörf betecknar hos förf. kontakten mellan solbanan och vändkretsen. Förf. avser nog inträdandet av denna kontakt, och det hela är avsett at vara beräkning, icke observation.
 - 75, 6 c: jfr. s. CLXIV.
 - 76. Ang. dateringen jfr. s. CCXVII—VIII.
 - 94, n. 7 læs Sista satsen äger blott tillämplighet på circumpolarstjärnor, då endast de kunna synas rätt i norr.
 - 100₁₀ þeim, læs þan (efter D, G).
 - 120, n. 3 læs majorem.
 - 125₁₁ verd rum læs verdr um.
 - 140₃ fimti tilf. er.
 - 147, n. 7 læs Somn.
 - 199, n. 3 læs Ark. VIII, 223.
 - 239₃₋₈. Hertil også parallel i B (s. 100) og i Alfræði I, 45.
 - 249, n. 6, l. 31 læs meddelas.
 - 267 tilf. begla = beygla? jfr. rimbegla.
 - 276, sp. 1, l. 3 syn. læs jfr.
 - 280. Vid rimspillir kan tilläggas förklaringen: R. är ett år, då det inträffar fem söndagar i februari, alltså ett skottår, då både d. 1 og d. 29 infalla på söndagar. Under ett sådant år kan den julienska kalendern icke fås i full samklang med den isl. veckoräkningen.
 - 285 tilf. varringligr 241 n.
 - 287 antecanis tilf. är enligt lektor Lindhagens rimliga antagande en eljest icke belagd latinisering av Procyon.
 - 289 hrúts nef tilf. vârdagjâmningspunkten; jfr. da. vædderpunktet.
- Inl. s. VIII note jfr. s. CXC.
- - XXII₂₀ kunat læs kunnat.
 - - XLIII₆ læs Robert Grosseteste.
 - - XLIV₄. De s. k. Tabulæ Toletanæ äro icke identiska med de alfonsiska tabellerna.
 - - CXXXII₆₋₇ einnhvern læs einhverjum.
 - - CLXXIV, kol. 6 tilf. ved 23. jan. soluppgång.

I Register s. 265 ff. er ikke optaget ord fra Håndskriftbeskrivelse, ang. hvilke må henvises til de i denne anførte tekst-citater.

RÍM I

(AM. 625, 4to: Blanda)

HÅNDSKRIFTBETEGNELSE.

A = AM. 625, 4to.

B = AM. 624, 4to.

C = AM. 415, 4to.

G = Gml. kgl. sml. 1812, 4to (÷ L).

L = Äldsta delen af cod. 1812, 4to, Gml. kgl. samling (cit. efter Larssons udg.).

R = AM. 727, 4to.

S = AM. 731, 4to.

T = AM. 435, 12mo.

V = AM. 461, 12mo.

Fth. = Flateyjarbók (cit. efter Chran.-udg.).

Lind. = Codex Lindesianus (cit. efter E. Magnússons uddrag i Arkiv f. nord. filol. XIII).

Bók¹ sjá er samansett af fræði margháttadri, sumri skiljanligri, en sumri óvísri, því at² til þessarrar fræði er nýtt mjök gjörla, þat er fyrr hafa menn til gamans haft í umræðu. Er þat sumt nýtt ok ráðit, en sumt er óráðnara, hvárt jafnt er sem talit er. Ekki hefi ek þat ritat, er ek vita vist, ⁵ at öngvu gegni. Nú hafi þat hverr til skemtunar af þessum fræðum, er skapfelt sé, en nýti þar betra fróðleik, er þess er kostur, en ónýti eigi svá þetta, at vilja heldr ekki i vita. En með því at tölur eru kunnar, sumar af rímtali því er á bókum stendr af fræðum vítra manna, Bjarna prests ¹⁰ Bergþórssonar³ eða Stjörnu-Odda, en í sumum stöðum er minnr vönduð fyrirsögn, þá tekr bókin þaðan nafn ok heitir Rimbegla, því at hon má svá þikja sæma hjá góðu rímtali sem begla hjá föggu smíði. Þetta⁴ skal til marks, þar er óráðnast⁵ er, hvárt nokkut gegnir þat sem talit er, Gæti guð ¹⁵ lesanda ok heyranda.

¹ Bók—heyranda. *Med detta företal (avtryckt efter S) inledas R och S. R har dessutom som titel: Rimbegla hin gamla, vartill i nedre mariginalen lägges: Prologus bókarennar (resten bortnött), S har som titel: Hér hefst formáli bókarrinnar Rimbeglu, epter því sem hennar höfundur hefur til sett. Sístnämnda ord göra inledningens äkthet snarast tvivelaktig. Om det är riktigt, såsom not 4 antages, att ett obelustecken även i denna redaktion betecknat det i texten tvivelaktiga, så skulle därav följa, att denna inledning med säkerhet måste anses ursprunglig.* ² því at R; þau(?) S. ³ För Bergþórssonar har R Þorgeirssonar. Om skälen, varför läsarten i S måste föredrages, se Inl. ⁴ Här har troligen ett obelustecken bortfallit; jfr. not 1 och s. 4. ⁵ óráðnast R; ráðnast S.

2. skiljanl.] skilsamligri R. óvísri] óvissi R. 3. fyrr h. m.] fyrri m. h. R. 4. ok ráðit] at ráðnu R. en] udel. R. 7. skapfelt sé] skapfelst er R. fróðleik] fróðleiks R. 8. er] verðr R. 9. með] af R. kunnar] tvennar R. 10. stendr] en sumar tilf. R. fræðum] fræði R. 11. en i] udel. R. 12. minnr] miðr R. 13. má] mun R. sæma] sama R. 14. þar] þat R. 15. nokkut] nokkru R. 16. heyranda] gjöranda R.

Gop¹ baup Moysi uin sinom i laogmale at gaum- § 1
gefa tungl tal oc halda pasca þa er tungl vere XIII
natta. Er þat rímtal elzt oc eozt er guþ baup hqnom.
En at vita húa til þes scal telia, þa ero mǫrg atferle
5 rétt, oc koma þo aoll til eins ef rétt er at faret².
50^r [...ath³ þat tynezst eigi leinghr til loks, er
naudsyn helldur til ath hafa; verdr tungl talit
fyrr, þvi er þat skal til fustu ganga merkes ok sva
pascha halldst. Enn af þvi ath boktali verdr ath
10 taka rímtalet, enda verdr þar vid ath blanda is-
lenzkre liodǫrsku i sumum stodum, til þess ath her
meghi skyrt verda olǫrdum monnum, þa skal sia
skra þadan af nafn taka ok heita Blannða, fyri
þvi ath saman er blandat skylldu tale ok oskylldu.
15 Enn til marks hvar þeir þétter ero, er osynt er,
ath sva se iafnt sem talit er, þa er giorth yfer
uppi i þatta talino merkingh sia —, ok heiter hun
obelus. Þa merkingh gerdu menn forðum þar yfer,
er þeir efudu, hvort satt være sagth edr eigi⁴. Enn
20 til þess, ath þa se hǫgra ath leita þess, er madr
vill forvitnat, þa er skipat i þatto allre skra þessi
a þessa lund:]

Hinn fyrsti þattur: hverer settu rímtal.

Annar um arstal⁵.

¹ Gop—faret. *Detta stycke, som troligen är skriftens ursprungliga inledning, förekommer i L (dock på annat ställe placerat, se § 50 not), på samma sätt naturligtvis i den från L härstammande texten i AM 194 8:vo. Det utgör inledning i T, och som det synes, i Lind. I R och S följer detta stycke efter det ovan efter dessa handskrifter införda företalet.* ² S fortsätter här: Hér greinir innihald bókarinnar: såväl S som R och L ha här innehållsförteckning, väsentligen överensstämmande med den här från r. 23 meddelade. ³ ath—lund, r. 22, som blott finnes i A, utgör fragment av en tredje, otvivelaktigt sekundär inledning till vår traktat. R. 9 ff. tyckes vara omarbetning av 3_a ff. ⁴ Jfr Isidor Et. I, 21. ⁵ Hinn—arstal (r. 24) saknas i L, R, S, T, vilka också delvis sakna motsvarande textparti. — De tabrika varianterna i innehållsförteckningen äga för övrigt

§ 2	Pridhi um manadha tal eth meira.	50 ^v
	Fiordi um manada leinghd.	
	Fimte hvadan pactar ero.	
	Setti um tungls hlaup.	
	Siaundi þess er pactar eru kender.	5
	Atti um termina tal.	
	Niunde um misseris tal islenzkt.	
	Tiunde um fostu ganga ¹ .	
	Ellepti um concurrentes oлд.	
	Tolpti um manada tal hit minna.	10
	Þrettandi kenner concurrentes sialfa.	
	Fiortandi um paska aulld.	
	Fintandi um skepnu æ siau daughum.	
	Sextandi um stormerki viku daga.	
	Siautiandi um alldar tal.	15
	Atiandi um natta tal.	
	Nitiandi um siovar foll.	

ingen saktlig innebörd. A har numrerat avdelningarna i stället för att ideligen upprepa þá er eller något dylikt. Den skriver innehållsförteckningen fortlöpande, men genom tvärstreck || avskiljas de särskilda rubrikerna från varandra. ¹ A tillägger islenzka, som saknas L, R, S, T.

1. Þridhi] Fyrst er L, R, S, T. um] udel. S. 2. Fiordi] þa L, R, S, T. 3. Fimte—ero] þa er of pacta tolur L, R, S; þa um vikna taulu T. 4. Setti] þa L, R, S, T. um] ero L. 5. Siaundi—eru] þa ero pactar L, R, S, T (punctar for pactar). 6. Atti] þa L, R, S. Atti—tal] udel. T. um] ero L; er R, S (er um). termina] vikna R, S. tal] töl L. 7. Niundi um] þa er L, R, S; þa T. 8. Tiunde] þa er L, R, S; þa T. ganga] innganga R, S, T. 9. Ellepti] þa er L, R; þa S, T. 10. Tolpti] Þa er L, R, S, T. 11. Þrettandi] þa L, R, S, T. kenner] er um R, S; um T. 12. Fiortandi] þa er L, R; þa S, T. 13. Fimt.—skepnu] Þa of þat huat scapt var L, R, S, T. 14. Sextandi] þa er L, R, S, T. storm.—daga] viku i daga (laga T) stórmerki S, T. 15. Siaut.] þa er L, R; þa S, T. alldar] alda R, S. 16. Atiandi] þa es L, S; þa R, T. um] udel. L. natta] pacta R. tal] udel. L, R. 17. Nit.] þa L, R, T.

Tuttugta er Stjornu Odda tala¹.

xxi um solmörk ok solar gongu.

xxii um hlaupar.

xxiii um tungls gaungu.

5 xxiiii um stjornur þær er planetor heita.

xxv um þath hve dæghr skal deila.

[Her² hefur hinn fyrsta þatt bokarinnar ok seger um þath, hverer fyrst settu rim tal.

51^r Stjornu bokar frædi³ hafa ymser fundit um ver-
10 olldina. Hana fann fyrstur, ath því er þækr visa til, þeira manna er guds viner vère, Abraham, ok skilde hann margar merkingar af himin tungla gongunne⁴, þviat gudh lede honum vitzmuna um adra menn fram, þa er i þann tidh voro uppe, ok
15 skipade hann tungls aulldrum, sva sem sidan hafa vardveitter verith. Enn þa er gudh gaf loghmal

¹ tala L, R, T; tal A, S. ² Her—rimtal röð rubrik A; saknas L, R, S, T. ³ Stjornubokar frædi—menn s. 7₁₁ saknas L, R, S, T. *Detta stycke, som utgör en inledning nr 4, är till aftan 7₄ identiskt med inledningen till Rím II, som framdeles skall meddelas. Inledningens införande har vållat oreda i kapitelindelningen, såsom synes av varianterna på denna. Man kunde därav vilja sluta, att stycket först insatts av den skrivare, som skrivit A, men detta antagande motsäges därav, att vår skrivare i innehållsförteckningen försett det med obelus och således ansett dess innehåll tveivelaktigt.* ⁴ Jfr Beda, *De natura rerum*, kap. 6: Abraham patriarcha... (a chaldeis) edoctus coeli siderumque conversionem cognovit. Enligt *Stjörn* s. 106. där Petrus Comestor citeras, har Abraham fört astronomien till Egypten, varifrån den kommit till grekerna. Emellertid finnes uppgiften om Abraham och även om Atlas redan hos Isidor, se s. 7.

1. Tut.] þa L, R, S, T. Stjornu] udel. L, R, S, T. 2. xxi] þa L, R, T; þa er R, S. 3. xxii] þa L, R, T; þa er S. 4. xxiii] þa L, R, S, T. 5. xxiiii—heita] þa of planétor L, R, S, T. 6. xxv—þath] þa L, R, S, T. deila] þa hve stjornor standa tilf. L, R, S, T.

Moyse ok bodord med logmalino, þa baudh hann, ath tunglhl's alldr skylldi rada pascha hallde Gyd- inga, ok skylldi ath fiortan natta gomlu tungle avallt vera pascha aftan. — Himin tungla gongu segia heidnar frodleiks bëkr, ath fyrst fynde konghr 5 sa æ Affrica uth, er Atlans¹ het; sa var vitru madr enn meste. Hann var saghdur sva harr, ath hann tēki upp ur skyium; enn þat var til þess haft, ath hann fann af vite sino þa þiuti ath skilia, er fyri ofan sky voro, enn hann sialfur var ecke meira 1051^v vexte enn adrer menn.]

§ 3 I² pacta aulld ero ar nitian. Ar heiter II missere. I missere ero mal II, i male ero manodr III, i man- adi vikr vel svo III, i viku daghar VII, i dege dēgr II, i dēgri stunder XII³. Þath þarf fyrst ath vita. 15 hversu manuder heita, ok þat hve nēr hverge kemr edr hve margar netur fylghia.

Hinn fyrsti þattur edur annar⁴.

§ 4 September⁵ F⁶ heiter hinn fyrsti manodr i pacta

¹ Jfr: Abraham autem instituisse ægyptios astrologiam, Josephus auctor asseuerat. Græci autem dicunt, hanc artem ab Atlante prius excogitatam; ideoque dictus est sustinuisse caelum. *Isidor, Et. III, kap. 25.* ² I rōd ornamenterad bokstav A; saknas genom förbiseende S, T. ³ Till stycket Ar—XII förkommer en parallell i B (§ 8), som framdeles skall meddelas. ⁴ Hinn—annar saknas L, R, S, T; Hinn med rōd initial A. I marg. manada tal (c. 1600). ⁵ September rōd initial A. ⁶ Ver- salerna F o. s. v., som här satts efter de särskilda månadernas namn inne i texten, stå i brädden i A, saknas L, R, S, T. De beteckna ka- lendariets dagbokstäver för resp. månaders ingångsdagar. Stället överensstämmer i sak med Beda, *De natura rerum*, kap. 19; dock råder den viktiga olikheten, att Beda börjar räkningen med den 1 januari och blott omnämmer den här följda („egyptiska“) räkning- en från den 1 september. — Vad som här ges, är de s k. *Regu- lares lunares mensium*, vilka då de läggas till årets epakter,

13. ero²] udel. S. 13—14. man.] eru tilf. T. 14. svo] udel. S. 15. II] udel. T.

old, hann kemr viku fyrir burdar dagh Mariu, ogh fylgia honum v nêtr. — Annar heiter october A, hann kemr II nottum efter Michaels messo, honum fylgia enn v nêtur. — November D heiter¹ þridi, 5 hann kemur allra heilagra messo, honum fylgia VII nêtur. — Fiordi heiter december F, hann kemr einne nott efter Andreas messo, ok fylgia honum VII nêtur. — Fimte heiter ianuaris A, hann kemr § 5
 10 attu dagh iola, honum fylgia IX nêtur; þa er upp-
 haf messu dagha rims, ok þa skiptazst primstafer.
 — Setti heiter februaris D, hann kemr Brigidar messu, honum fylgia X nêtur; þar kemr hlaupar æ honum. — Siaunndi heiter marcius D, hann 52
 15 kemr v nottum efter Mathias messo; þa kallar al-
 þyda hlaupars messu; þar fylgia IX nêtr. — Atti heiter aprilis G, hann kemr viku efter Mariu messu um fostu, þar fylgia X nêtr. — Niunde heiter maius B, hann kemur tveggja postola messo, þar fylgia XI nêtur. — Tiunde heiter iunius E, hann kemr 20
 20 attu nottum fyrri Kolumkilla messo, þar fylgia XII nêtr. — Ellefti heiter iulius G, hann kemur tveim nottum efter Petrs messo ok Pals, honum fylgia XIII nêtr. — Tolfli heiter augustus C, hann kemr III nottum efter Olafs messo; honum fylgia XIII
 25 nêtur. — Nu skal kenna þat, hýadan sia natta tala § 6

mjälligöra en beräkning av månens ålder den 1 i varje månad. Dessa regulares äro, då man räknar från den 1 sept.: Sept. 5, okt. 5, nov. 7, dec. 7, jan. 9, febr. 10, mars 9, apr. 10, maj 11, juni 12, juli 13, aug. 14, ¹ enn tillägger A; saknas L, R, S, T.

4. enn v nêtur] *tílsat i udradering, med yngre hánd* L. 7. honum] *udel.* L, R; ok S. 12. nêtur] *udel.* R. 13. honum] *udel.* R. 15. hl. messu] *sál. også opr. R (udg. hlaupár).* 17. um] a L, T; i R, S. 18. fylgia] *udel.* L. 20. attu—messo] i nott eptir Petronille messo meyar S (o: 731; i nott eptir Peturs messo mille messo meyar *fejlagtig* 730). Kolumkilla] Columba R, T.

kemr, er manudhum fylgher, ok heiter þetta man-
adha tal et meira edha regulares.

III. þattur¹.

Leingdh² tveggja missera ero dagar þriu hundrut
tolfréðh ok v nëtr um fram. Nu verdr þat iafn 5
langth manader xii þritog natta ok ccc³ natta, en
þa verda um fram v netur, þer er eigi ero med
taldar, ok skulu þer fim fylgia hinum fyrsta man-
adhi⁴. Skal ath aldar upp hafi fimm natta tungl⁵
gamallt, þa er sebtember kemr; hann er xxx-or 10
ath natta tale, enda skal þath tungl⁶ xxx-ogt nott-
um, er þa var fimm natta, er hann kom, ok verda
hans efter v netur, þa er tungleno er loket; skulo
þer fim fylgia october; selr september iafn margar⁵
af hendi sem hann tok vidh. October er ein nott 15
ok xxx ath leinghd, enn tungl þat, er hann tok vid,
skal⁶ nott midr enn þritogt, ok verdr þa tunglit II

¹ Kapitelöverskriften röd i A, saknas i övriga. Numrerin-
gen, som från början varit svävande, ändras i brädden av
yngre hand till IV. Jfr s. 6, not 3. Kapitlet redogör för
månadatal it meira, eller förhållandet mellan kalendermåna-
derna och de lunationer på omväxlande 30 och 29 dagar,
vari månåret på 354 dagar indelades. Bästa hjälpmålet
för den vanliga räkningen är tab. IV (s. 131 i tredje upplä-
gan) i Grotefends Taschenbuch. För den något avvikande räk-
ning, som här följes, redogör tabellen Tunglkomur i Inledn.
² Röd initial. ³ Att ccc här betyder 360, þriu hundruð tol-
fréð, förtjånar särskild uppmärksamhet; jfr den 1 gramm. af-
handling, „Samfunds“ edition, s. 11 (40). ⁴ A tillägger för-
klarande September; saknas L, R, S, T. ⁵ netur tillägger
A; saknas L, R, S, T. ⁶ vera tillägger A; saknas L, R, S, T.

2. edha] sc.(?) S. regulares] lune tilf. R, S, T. 4. dag-
ar] udel. R. 5. nëtr] dagar S. 6. þritog natta] priteognattar
L. 7. verda] verdr S. 9. ath—upp hafi] fyrsta vetr aldar
S. 10. gamallt] udel. S, T. 11. þath] hans S. 11—12.
nottum] udel. R, S, T. 15—16. ein—xxx] xxxi R.

nottum ynghra¹ helldr enn manadrinn. Selr octob-
 er af því II nottum fleira af hendi enn hann tæke
 vid, ok fylgia af² því VII nêtr november. Hann er
 xxx-ogr ath leinghd, ok er tungl hans xxx-ogt.
 5 Selr hann af því iafnmargar nêtur af hendi sem
 hann tok vid. December tekr vid VII nottum, enn § 7
 hann er nott meir enn xxx-or, en hann æ tungl
 nott ynghra enn xxx-ogt, ok koma þér II nêtr, er
 manadrinn er ellri enn tunglit, vid hinar VII, er
 10 hann tok vidh. Selr hann af því IX nêtur ianuario.
 Ianuarius er ein nott ok xxx-er, enn hann æ tungl
 xxx-ogt; verdr þar ein nott ath mismuna tungls
 ok manadar. Selr hann af því X nêtr af hendi.
 53r Þa er february³ atta nêtur ok XX ath leinghd, enn
 15 hann æ tungl nott midr enn xxx-ogt, ok verdr⁴
 manadurinn nott skemre enn tunglith, ok selr hann
 af því nott fêrra af henndi enn hann tok vid; ok
 tekr marcius IX nêtr. Enn hann er ein nott ok
 xxx-er ath leinghd, enn hann æ tungl xxx-ogt;
 20 verdr þar manudr nott leingre enn tungl. Tekr af
 því aprilis X nêtr. Nu er hann xxx-or⁵, enn tungl

¹ Föör ynghra har L här och på en del följande ställen öra, eöra o. d.; att denna form är den ursprungliga, är väl i sig klart och styrkes även av korrumpierade läsarter, såsom oærna i R. Då en konsekvent rekonstruktion av grundtextens språkliga form i alla händelser vore omöjlig, så behålles här A:s form. ² af L, R, S, T; saknas A. ³ Här slutar parallellen i T (Tekr fe). ⁴ þar tillägger A; saknas L, R, S. ⁵ ath leingdh tillägger A; saknas I, R, S.

1. helldr] udel. R, S, T. 5. nêtur] udel. S. 6—7. tekr—
 aa] er ein n. ok xx, enn hans T. 7. nott] einni tilf. L. xxx-
 or] xxx-gir L. 8. þér] því S. nêtr] udel. T. 9. ellri] lengri
 S, T. 10—11. Selr—Ian.] Tekr Jan. af því IX n., hann T.
 11. xxx-er] xxxr L; at lengd tilf. T. 11—12. enn—xxx-ogt]
 udel. S. 12. verdr] er T. 12—14. mismuna—febr.] munum;
 tekr fe T. 14. atta—xx] xxviii n. R. 16—17. hann af]
 udel. L. 17. af henndi] udel. S. 19. xxx-er] xxxr L.

hans nott midr en xxx-oct; selr hann af því nott fleira af hendi enn hann tœki¹ vid. Maius tekur xi nêtur ok er nott ein ok xxx-er ath leingd, enn tungl hans er xxx-oct, ok selr hann nott fleira af § 8 hendi enn hann tœki vidh. Iunius er xxx-or ath 5 lengd, en tungl hans nott yngra; selr hann af því xiii nêtur af hendi; enn hann tok vid xii nottum. Iulius er xxxi-er, tungl hans xxx-oct; selr hann af því xiiii nætr² af hendi agosto. Augustus er ein nott ok xxx-er, tungl hans er xxix.³ ok 10 verda þar ii nêtur ath mismuna tungls ok manadar. Tekr september þa xvi nêtur. Nu er komit til motz sem hofzst ath september hin⁴ fyrre missere,^{53v} ok skal ath slikum hêtti fara hver missere, sem her er talt um hinu fyrstu, ok verdur tungl fiorum 15 nottum ellra avallt enn atta dagh iola, helldr enn þa er september kom, [nema þa vèri ellra enn *xxvi nátt*⁵].

§ 9 Svo⁶ verdr talet nêst retto, ath tungl hvert hefði

¹ tœki, konj., insatt efter L; tok A; r. 5 har dæremot A tœki och L tok; jfr. s. 10₂. Sâkerligen har originalet haft konjunktiv genomgâende, vadan vârt restitutionsförsök torde ha något intresse ur syntaktisk synpunkt. ² nætr L, R, S; saknas A. ³ Sâ (xxix^t) riktigt L, S; xxxoct A, R. ⁴ I övre marginalen bl. 53^v tillägger en hand från 1500-talet commentacia yfer dia. . . ⁵ nema —enn saknas L, R, S; det i A införda förklarande tillägget blir riktigt, om de kursiverade orden tilläggas. ⁶ Röd initial.

1. en xxx-oct] udel. L. 2. fleira] fulla R (udg. fleire). 3. er] hann tilf. L, S. nott—xxx-or] xxxi R. 4. hann] af því tilf. L. 5. er] udel. L. xxxi-er] xxxi^r L; i nótt ok xxx. en S. xxx-oct] nótt yngra S. 9. hendi] henne R. 10. er¹] udel. L. ein—xxx-er] xxxi L, R. er²] udel. L. 11. verda] verðr S. mismuna] munun S. 14. fara] udel. L, R. 15. her] udel. L. um] of L; af R. hinu] en L (eum R-udg.). fyrstu] fyrsta R (fyrstu R-udg.). 16. helldr] udel. S. 17. er] udel. S. kom] keomr L, R, S.

geingit bringh sinn æ halfu dægri midr enn LX dëgra.
 Nu þotti ohëgra ath telia halfum dëgrum enn heil-
 um¹, ok er af því talet annat tungl eth ellra, enn
 annath hit yngra, enn þo ero aull iafn gaumul.
 5 Skal et ellra tungl hafa xxx² natta, enn deghi ein-
 um fërra, enn hit yngra tungl skal hafa xxx dagha
 ok nott einne fërra³. Nu ero æ XII manudum þri- § 10
 toghum XII tungl fyllar, ok yrði þa iafn driughth, ef
 tungl være aull xxx; enn af því ath annur VI ero
 10 xxx, enn onnr nott midr, þa verða manudrner VI
 nottum leingre, ok skal þér VI nëtur lata fylgia
 hinum V, er i tveim misserum urdo um framm um
 CCC tolfreóp⁴, ok verða þat allt saman XI nëtur;
 þér nëtur XI heita pactar, skulo þér koma við æ
 15 hverium misserum, við þat er hin fyrre missere
 54^r var talit⁵. At⁶ upphafe tungl alldar er V natta

¹ Svo—heilum. *Texten är här tydligen korrumpierad. Mån-
 månaden är icke ett halvt utan ett helt dægr mindre än 60
 dægr. Det är tydligt, att förf. delvis avsett dygn, och kommit
 att omväxlande beteckna dygn och halvdygn med dægr. Finge
 man antaga, att dagr här liksom s. 7₁₄ varit använt i betydelsen
 dygn, nycthemeris, dies naturalis, 24 timmar, så skulle texten
 kunna restitueras hölfom degi r. 1; hölfom dögom r. 2.* ²
 xxx L, R, S; xxix A; jfr not 3. ³ Det något svårfattliga
 uttrycket Skal—fërra saknas Lind, men det är säkert ursprung-
 ligt. *Meningen är, att den ena månaden har 30 nätter och 29
 dagar, den andra 29 nätter och 30 dagar.* ⁴ CCC—reóp L, S;
 þritughnatta XII A; xxx⁰ XII R; jfr. s. 9₆. ⁵ I nedre mar-
 ginalen tillägger en hand från omkring 1600 rubriken huad-
 ann pactar erv komner; jfr innehållsförteckningen. Bl. 53 v
 har A ett rött ornament. Bl. 53 v tillägges kapitelnumret V,
 bl. 54 r VI (med yngre hand). ⁶ At L; Svo sem adr var talit
 ath i A, S (udel. i); Svá sem at ádr var at i R.

1. aa] udel. R, S. 2. enn] oc R (ikke R-udg.). 3. tungl
 eth] tunglit R, S. 4. hit] udel. R. 6. enn—yngra] it yngra
 enn þat R. 6—7. enn—fërra] udel. S. 9. aull] bortsmulret R.
 10. enn onnr] udel. R (ikke R-udg.). onnr] vi tilf. L, S. 11. vi]
 bortsmulret R. nëtur] udel. L. 13 og 14. xi] ix R (ikke R-udg.).
 14. nëtur] udel. L, R, S. 16. tungl alldar] tungls R.

tungl, er september kemr, enn þann vetur koma xi við þér fimm, ok er af því xvi natta tungl ann-ann vetur alldar, þa er september kemur. Koma þa enn xi við þér xvi, ok verdr þa xxvii natta hinn þridia vetur, er september kemr. Þa koma 5 enn xi vidh, ok verda þat allz viii hins fiorda tigar. Nu skal þar fella nidr xxx¹, enn þer viii nêtur er um fram ero, þér hefer september, þa er hinn § 11 fiorde² vetur alldar kemr. Þeir xxx natta, er nidr ero³ fellder, er⁴ tungl fyllingh ein heil, ok heiter 10 þat ny tungl; kemr þat hit fyrsta i aulldina hinn þridia vetur alldarinnar, sem nu var adr talt. Þath ar eru xiii tungl med xii manudum, ok heiter þath embolismus; enn þau⁵ ar, er xii tungl eru med xii manudum, heita communis⁶. Hinn þridia 15 vetur er tungl vii natta ok xx, er kemr septemb-er, ok sva october, enn ix natta ok xx, er novemb-er kemr ok december, enn einnar nêtur, er ianu- § 12 arius kemr. Nu verdhr ath aunghu getidh þess tunglsens, er æ millum verdr þess, er af himne 20 54^v var talt, december tungl, þa er hann kom, ok þess, er einnar nêtr var, þa er ianuaris kom, ok er þat hans tungl. Enn þath tungl, er þar er æ millum, hefer aungvann manodh, ok heiter þath ny tungl, ok er xxx ath leingdh, ok falla þar tvau⁷ 25 þritog natta saman, annat nytungl, enn annath ian-

¹ natta tillögger A; saknas L, R, S. ² fiórpe L; fiorda A. ³ ero L, R, S; voro A. ⁴ er L, R, S; ero A. ⁵ þau L, R, S; þath A. ⁶ Jfr Beda, *De natura rerum*, kap. 35, 44. ⁷ tvau R; tveir L, S, A.

1. tungl] udel. S. vetur] annan tilf. R, S. 2. xi] við ix R; nætr tilf. S. 4. enn] við tilf. S. xi] ix R. þa] tungl tilf. S. 5. vetur] aldar tilf. S. 6. xi] ix R. þat] udel. R, S. 9. Þeir] þær R, S. 10. fellder] feldar R; fallnar S. ein] udel. R. 14. eru] fylgja R. 21. tungl] tungls R. 21—23. þa—tungl] udel. R (ikke R-udg.). 25. er] þat tilf. L, R, S. xxx] natta tilf. R. 26. þritog natta] xxx-ar L; xxx R, S.

uarius tungl. Avallt skal nytungl hafa aungvann manodh til sin, ok verda en nyio tungl vii allz i nitian vetra aulld, hinn þridia vetur¹ alldar ok enn vi-a, hinn viii-a ok hinn xi-a, hinn xiiii-a ok 5 xvi-a ok xix-a; þau tungl skulo xxx avallt vera.

Hinn fiorda vetur koma² xi nêtr vid þêr viii § 13 er hann tok, verda þat xix allz; er sva tungl gamallth, er september kemr hinn v-a vetur. Þa koma enn vid xi, ok ero þat xxx natta; er sva tungl, þa 10 er september kemr enn vi-a vetur, ok er þat hans tungl, er þa er af himne talet, er hann kemr; enn þat er ny tungl, er þar kemr nêst, ok lykz þat þann dagh, er october kemr; enn þat er hans tungl, er þar kemr nêst, ok lykst þat ii nottum fyrr enn 15 november komi. Er þa ii natta, er hann kemr, þat skal hans tungl. Nu koma þa enn xi nêtr vid § 14 55r þau missere, ok skulo þêr xi þa fylgia september, er hann kemr enn vii. vetur alldar. Þa koma enn xi vid, ok ero þat allz xxii nêtur; tekr september 20 sva enn viii-a vetur alldar ok sva october, enn november ok december iii nêtur ok xx, enn ianuaris vi ok xx. Skal þat tungl telia af himne enn xii-ta dagh iola; enn þat er nytungl, er einnar nêtr er enn xiii-a dagh iola, lykst þat ii nottum efter 25 kyndil messo; enn þat er februaris tungl, er Agatho³ messo er einnar nêtur. Nu hafa þar fallit ii

¹ En hand från c. 1600 tillägger i brädden avka tvngl.

² koma L, R, S; kuomu A. ³ Agatho L, S; Augutto A, R.

4. vi] vii R (ikke R-udg.). hinn⁹] oc L, R. 8—10. v-a—enn] udel. S. 8. Þa] udel. R. 9. xi] nætur tilf. R. þat] þá R. tungl] gamalt tilf. R. þa] udel. L, R. 12. er ny] udel. R. ny] auka S. 13—14. þann—þat] udel. R. 15. Er] ok R. hann] november R. 17. þêr] þeir L. þa] udel. R, S. 18. er hann] udel. S. 19. allz] udel. S. 20. sva] margar tilf. S. 22. tungl] udel. S. 23. einnar] ein S.

þritog natta saman. Nu er tungl vii natta ok xx, er februarius ceomr¹. Enn þa er *martius kemr*, þá² telia pactar vi natta ok xx, iafnt sem þa er ianuaris kom; enn þath verdr þvi at eins rett, ef hlaup ar er þann vetur, þviat avallt skal xxx-ogt 5 februarius tungl, ef hlaup ar er, enn nott yngra, ef eigi er hlaup ar. Nu er eigi hlaup ar enn viii-a vetur alldar, þa skal tungl vera v natta ok xx, þa er marcius kemr, ok er þa kallath, ath liugi pactar³. Þa ero þeir xvii inne þann vetur, enn liuga 10 þeir þann vetur i aullum enum yngrum tunglum upp þadan fra. Ok skipter um februarius tungl eitt,^{55v}

¹ ceomr L; kom övriga. ² Sá fordrar meningen. Jfr við iulius s. 16₅. Skottdagen kan ju icke inverku på månens ålder den 1 februari men väl d. 1. mars. Och det är den senare, som enligt s. 7 följ med not 5 samt s. 10_{10, 18} har samma månålder som den 1 jan. Felets förklaring är naturligtvis, att en skrivare i en för alla handskrifterna gemensam moderhandskrift sprungit över från ett þa till det följande. — Framställningen av förhållandena under det åttonde året i måncykeln avviker från det vanliga. Orsaken till det hela är, att vår författares kalendarium utmärkt nymåne vid den 5 februari, då det vanliga är, att den för detta år utmärkes vid den 4. Se därom närmare s. 18 med not 4. På detta sätt fick han omedelbart efter januarilunationen, som regelrätt var 30 dagar, en ny även den på 30 dagar. Denna måste då tolkas som en embolism. Vidare blev redan här epakträkningen oriktig. Månaldern för den 1 mars skulle fås ur räkningen $7 \times 11 + 9 = 60 = 26$. Denna räkning stämmer, om det är skottår, men den är annars missvisande. — Enligt vanlig räkning insattes embolismen efter marslunationen, och först då inträdde enligt denna det förhållande, att „epakterna ljögo“ (maj och juli). R, S, Lind utelämna Enn r. 2—vetur r. 5, tydligen emedan man funnit innehållet oriktigt eller obegripligt. ³ Den ordagranna motsvarigheten till orden liugi pactar (mentiuntur epacte) har jag blott antecknat från Sacrobosco. Säkerligen är uttrycket vida äldre.

1. saman] udel. L. 6. ef] þa er R. er] þann vetr tilf. L, S. 6—7. yngra—ar] miðr ella R. 10. þeir] udel. L.

hvort sem hlaup ar er eda eighi¹. Tungl skal vii § 15
 natta ok xx þann vetur, er aprilis kemr, ok svo þa
 er maius kemr, enn pactar telia þa viii natta² ok
 xx, þa liuga þeir. Enn þa skal ix natta ok xx, er
 5 iunius kemr, ok svo³ þa er iulius kemr, þa telia
 pactar enn rangth, þviat þeir telia xxx-ogt þa.
 Tungl skal einnar nêtr, þa er augustus kemr. Þa
 er lokit þvi are, er þat tungl er farit, og verdr iii
 natta tungl enn ix-a vetr, þa er september kemr;
 10 þa koma enn xi netur vid þau missere, ok verdr
 xiiii natta tungl, þa er september kemr enn x. vetur § 16
 alldar. Þa koma enn xi vid a þeim misserum,
 verdr þa tungl halfþritokt, er september kemr,
 enn ellefta⁴ vetur ok sva october, enn vii natta ok
 15 xx, þa er koma november og december, enn ix
 natta ok xx, þa er ianuaris kemr, ok er þat ny
 tungl. Enn þat, er kemr enn x-a dagh iola, telium
 ver ianuaris tungl, ok lykst þath Brigidar messo.
 Enn februaris tungl kemr kyndil messo, ok telia
 20 pactar þat ix natta ok xx, er marcius kemr; enn
 þat verdr⁵ þviat eins rett, ef þa er hlaup ar, enn
 elligar liugha þa pactar, ok skal tungl þa vera viii
 56r natta ok xx, er þeir telia ix. Þa skal xxx-ogt
 tungl, er aprilis kemr, enn einnar nêtr, er maius

¹ Nu s. 15,—eighi r. 1 utelämnas R, S, Lind; jfr s. 15, not 2, sl. ² natta L, R, S; nêtur A. ³ sua L; till. skal A, R, S. ⁴ ellefta L, R, S; ix-a A. *Elfte året är det tredje, under vilket „epakterna ljuga“.* ⁵ A tillägger enn (ányo), vilket ger god mening men saknas L, R, S.

1. sem] udel. L. 2. er] þa er L, R, S. 4. þeir] paktar R, S. skal] tungl tilf. S. 6. enn] udel. L. þa] udel. L. 10—11. þa—kemr] udel. R. 13. halfþritokt] v natta oc xx L. 14. natta] udel. R. 15. er] þeir tilf. L. 16. ny] udel. R. 17. enn¹] udel. R. iola] udel. S. 18. ian.] udel. R. 22. þa¹] udel. L, S. 23. natta] udel. R. ix] xx ok R. 24. maius] iunius S.

kemr, ferr þá ath hinum sama hëtti sem enndre nêr. [xi koma við þau missere, oc ero þá vi ens fíorþa tegar, oc falla níþr xxx^{r1}. Verdr tungl vi § 17 natta, er september kemr enn xii-a vetur; þá eykz enn xi nottum, ok verdr þá tungl xvii natta, er 5 september kemr enn xiii-a vetur. Þá koma enn vid xi, ok verdr þá tungl viii-a natta ok xx, er september kemr enn xiiii-a vetur, ok sva er october kemr, enn xxx-ogt, er november kemr. Ok sva telia pactar, ath þritogt se tungl, er december 10 kemr, [enn þá liuga þeir, ok skal þá tungl vera einnar nêtur², ok er þath ny tungl³. Enn ianuaris tungl kemr enn vii-a dagh iola; ferr þadan fra enn ath retto pacta tale, [koma við xi, oc er þá einom míþr enn fíorir tígir, falla níþr xxx-r⁴, ok er tungl 15 ix natta, er september kemr enn xv-a vetur; þá koma vid enn xi þau misseri; er tungl xx natta, þá er september kemr enn xvi-a vetur⁵; ferr þann vetur ath retto pacta tale, verdr þá lokit augustus tungle, er hann kemr⁶; enn þat er ny tungl, er þá 20

¹ xi—xxx^r stár i L efter kemr r. 1. Bryter där sammanhanget, varemot det passar här. Saknas övriga. ² enn—nêtur utelämnas R, S, tydligen emedan skriverna, som använt andra kalendarier, funnit innehället felaktigt; jfr. not 3 samt s. 18, not 4. ³ Författarens kalendarium avviker ånyo. Han har låtit det trettonde (vid räkning från den 1 sept. fjortonde) årets nymåne infalla på den 1 december i stället för på den 2. På samma sätt är saken ordnad i Vallentunakal., Landsbergerkal. samt ett flertal isländska kalendarier, t. ex. AM 249, fol. c, d, f men icke a, l, p. ⁴ koma—xxx-r L; saknas övriga. ⁵ alldar till. A; saknas L, R, S. ⁶ Lunationen benämnas vanligen efter den månad, under vilken den utgår. Här utgår augustilunationen d. 1 aug.

1. þá] enn tilf. S. hinum] udel. S. 4. vetur] aldar tilf. L, R, S 4-5. eykz—nottum] koma enn xi við L. 10. ath] udel. L. se tungl] udel. L. 11. þeir] pactar L. 13. þadan—enn] þa L. 15. er] þá tilf. L. 16. vetur] aldar tilf. S. 17. þau misseri] udel. L.

kemr, ok lykst þat ath nidr laghi manadarins. Enn § 18
 hinn xvii-a vetr¹ er tungl einnar nêtur, er september
 kemr. Þau missere koma vid² xi, ok er þa xii
 natta tungl, er september kemr enn xviii-a vetur.
 56v 5 Þa koma vidh xi, ok verdr tungl xiiii natta³, þa
 er september kemr enn xix-a vetur, ok sva er oc-
 tober kemr, enn halfþritogth, er koma november
 ok december, enn vii natta ok xx, er ianuaris
 kemur, ok er þat ny tungl⁴. En þat, er einnar
 10 nêtur er enn xii-a dagh iola, er ianuaris tungl ok
 lykst Blasius messo. Þath er februaris tungl, er
 þar kemr nêst, ok telia pactar þat vii natta ok xx,
 þa er marcius kemr, enn þa liuga þeir, nema hlaup
 ar se, þviat tungl skal vera vi natta ok xx, þa er

¹ þa koma vid xi ok verdr *har státt men ár överstruket*
 i A. ² enn till. A; saknas L, R, S. ³ natta L, R, S; sak-
 nas A. ⁴ *Enligt vanlig räkning slutade en (29 dagars) lunation*
under måncykelns ár 19 på d. 2. februari, varefter en ny bör-
jade d. 3. Vår författares kalendarium har, i överensstäm-
melse med förhållandena under ár 8 i cykeln, här haft en em-
bolism på 30 dagar, som slutade d. 3. Följden blir densamma
som vid ár 8, att epakräkningen med avseende på d. 1 mars
stämmer blott om året är skottår. Även detta ár gällar, att se-
nare även efter vanlig räkning „epakterna ljuga“. Den postu-
lerade anordningen av gyllentalen finnes bevisligen på Island.
Vi hänvisa till tab. Tunglkomur, Inl. och sammanställa det
nödvändiga för februari månad i en liten tabell:

Dag.	Vanl. gyllental.	„Isl. gyllental“.
Febr. 3.	19	”
— 4.	8	19
— 5.	”	8

Vad jag här kallat „isländska gyllental“ finnes i AM 249 b, d, f, k, n, o. De vanliga återfinnas t. ex. i Grotefends Taschenbuch. R utelämnar såsom felaktiga orden ok—tungl (r. 9).

2. hinn] udel. R. 3. xi] nætr tilf. S. er þa] verþr L, R, S. 5. xi] nætr tilf. S. natta] ok xx tilf. R. þa] udel. R. 7. half.] al- R. koma] kemr R, S. 9—10. einnar—tungl] ian. tungl er einar netr er en xii. dag iola L. 10. iola] kemr tilf. R. 12. þar] þa L, S.

marcius kemur, enn viii ok xx, er aprilis kemur, ok sva¹ þa er maius kemr, enn pactar liugha þa ok telia ix natta ok xx, enn xxx, er iunius kemr, einnar netur, er iulius kemr, enn þriggia natta, er augustus kemr; þa telia pactar noth yngra, þviat 5
 § 19 augustus tungl verdr þa viii natta ok xx. Nu þicker svo talt iafn vel, þa² er noth er færra i þeim tveim tunglum enn i hveriom tveim annarra, ath helldr se bæde talin en yngre tunglenn, helldr enn 10 annat se hit ellra, enn annat noth yngra enn vera eighi. Þath heiter saltus lune, þath er tungl hlaup³.

Þath⁴ berr til tungl hlaups, ath i pacta taulu 57^r er þa talet tungl koma, er hia berr nockut iadar þess hia solar iadre, enn þa er farit kallat, er iafn 15 fram berr iadrana tungls ok solar; enn sol⁵ er miklo meire enn tungl⁶, ok verdr su stundh nauckur, er iafn fram fara þau bædi. Samnazst su stund af hverio tungla moti til þess, unnz þath verdr tveggia dægra leinghd æ xix vetrum, ok verdr þeim 20 tveim dægum en siduzstu tungl alldar skemre enn
 § 20 hverr tungl ii aunnur, þau er næst standasc⁷. Nu hefz aunnr tungl ollden Augustinus messo um haust-

¹ skal tillagt i A; saknas L, R. ² þa L, R, S; þar A. ³ tungl hlaup L, R, S; tungl hlaup A; jfr följ. rad. Förf. har känt båda de förekommande placeringarne av gyllentalet 19 i juli. ⁴ Här börjar en parallell i C (bl. 5 v). ⁵ sol L; solin A. ⁶ tungl L, R, S; tunglit A. ⁷ standasc C, L; standez A. Förklaringen av tungl hlaup, saltus lune, är förfelad. Förhållan-

3. xxx] xxx-t L, R; þritogt S. 4. er¹] þa er R. þriggia] xxxiii R. 5. yngra] ærna R. 6. xxx] xxx-t L. 9. annarra] oðrum S. 10. talin] talet L. R. yngre] oærna R. tunglenn] tungl L, R, S. 11. ellra] tungl tilf. L. R, S. yngra] ærna R. 13. ath] udel. R. 14—15. iadar—iadre] iarðarinar solar iadrinvm C. 18. su stund] sva stundir saman C. 19. af] at R. þess] udel. L, R, S. unnz] at C. 21. skemre] heldr tilf. C, L, S. 22. tungl] udel. C.

id, ok verdr þa v natta tungl, er september kemr¹,
ok ferr ath hinum sama hëtti hvern aulld ath ann-
are, sem nu er tint um hina fyrstu.

Hinn² fyrsta vetr alldar skulo aungver vera § 21
5 pactar. Skal þa sva tungl vera³ gamallt, sem re-
gulares telia hvern manodh, enn þat er sva ath
telia: September v, october v, november vii, dec-
ember vii, ianuaris ix, februaris x, marcius ix,
aprilis x, maius xi, iunius xii, iulius xiii, augustus
10 xiiii. Enn þa er annar hefzst veturinn, þa koma § 22
57^v vidh pactar ellefu; skulo þeir xi fylgia hverium
manadhe þau missere, verdr þa tungl xx natta, er
ianuaris kemr. Nu ferr ath þeim hëtti um alla aulldh.

Þessa kostar skal pacta telia, ok fylger sin
15 tala⁴ hverium vetre: Eingham pacti (i)⁵, xi pactar (ii),
xxii pactar (iii), iii pactar (iiii), fiortan pactar (v),
xxv pactar (vi), vi pactar (vii), xvii pactar (viii),

det är i korthet följande: Epaktökningen för varje år är 11. På 19 år gör detta 209. Därimot utgöra 7 embolismer på 30 dagar summa 210 dagar. För att utjämna skillnaden, får man en gång räkna epaktökningen till 12. Den i huvudsak riktiga förklaringen hos Honorius, De solis affectibus, kap. 10, har förf. antingen icke känt eller icke förstätt. ¹ En hand från c. 1600 till. i brädden tvngl hlavp. ² Som kapitelnummer tillägges i brädden vii. ³ vera C, L, R, S; saknas A. ⁴ tala C, R, S; talan A, L. ⁵ Detta och följande inom parentes satta tal. beräknande det s. k. gyllentalet (= numret i måncykeln), står i A, L och C över raden; saknas R, S. Den regel, varefter epakter och gyllental bero av varandra, uttryckes i C sålunda: En xi æykr við a hverio ari, enn ef xxx veðð, þat er t(ungls) aldr, enn þv haf þat til annars tungls alldrs, sem vm fram gengr ok tel sva fram alla ollandina. Stället är korrumpert; det kräver efter veðð tillägget; þa skal xxx niðr fella (eller liknande). Härefter slutar parallellen i C.

1. verdr] er L, R, S. 4. vetr] tungls tilf. C. 9—10. aug.
xiiii] enn fyrsta vetr i avlld tilf. C. 10. er a. h. v.] h. a.
v. L. veturinn] vetr C. þa] udel. C. 13. hëtti] telia tilf.
C. aulldh] avlldina C. 14. Þessa kostar] Með þeima hëtti
C. 15. vetre] vetrinvm C. E. pacti] er e. pactr C.

xxviii pactar (ix), ix pactar (x), xx pactar (xi), einn pacti (xii), xii pactar (xiii), xxiii pactar (xiiii), iii pactar (xv), xv pactar (xvi), xxvi pactar (xvii), vii pactar (xviii), xviii pactar (xix).

- § 23 Ef þu villth vita fostu ganga, þa ero þar morgh 5 athferli iafn rett til. Þesse ero rett atferli: Tungl þat, er kemr næst efter þrettanda dagh iola, hvort sem þat er nêr honum eda firr, þath skal telia x natta gamallt hvern vetur þeira, er eigi er hlaup ar, enn xi natta, ef hlaup ar er. Sa dagur heiter 10 termins daghr, þat er merki daghr, er tungl er x natta eda xi. Nu hvern dagh, er merke dagur verdr i viko, skal¹ drottins daghr sa vera ath nio vikna faustu, er nestur er efter þath, sem merki daghinn berr. Ef merki daghr verdr drottins dagh, 15 þa skal ix vikna fasta koma viko sidar². Skal þath hith ynghra tungl avallth, nema hlaupar se, er sa 58r
- § 24 merki dagur stendr æ. Tunghl þat, er þar kemr næst efter, skal ii-a natta, ef eigi er hlaup ar, enn iii-a, ef hlaup ar er til merki dags til sex vikna 20 faustu. Skal þar enn ath þvi hofe fara talan, sem til ix vikna fosto var adr kenth, nema þat, ath þviat eins skal hlaupar her skipta taulunne, ef

¹ skal L, R, S; þa skal A. ² Jfr följ. spridda minnesvers:

Post festum stellæ ubi sit nova luna require;

Post bis quinque dies tibi septuagesima fiet.

Regeln blir felaktig för åttonde och nittonde åren i måncykeln, om man icke har de för de isl. kalendarierna karakteristiska gyllentalen; jfr. s. 18.

1. einn] ix R (ikke R-udg.). 2. iii] xxv R (ikke R-udg.).
3. xv] xvi R (ikke R-udg.). xxvi] xxvii R (ikke R-udg.).
vii] vi L. 5. g.] inng. S. 6. til] þess tilf. L. Þesse—atferli] udel. L. 7—8. hvort sem] huárz L; sem udel. R, S.
8. honum] udel. R. 9. þeira] þann S. 12. hvern] hverngi L.
14. þath] þann L. 15. verdr] v. á S. 16. fasta] fastan R.
17. ynghra] eora R. nema h. se] ef eigi er h. S. 18. dagur] dagr en L, S (dagrinn). 20. sex] vii R (ikke R-udg.).
21. þar] þat R. 22. fosto] udel. L, S. 23. her skipta] rapa L.

merke daghrinn verdr fyri hlaup ars stadenn. Enn
 II-a natta skal merke daghurinn, þott hlaup ar se,
 ef hann er efter Mathias dagh; þath skal avallt hit
 ellra tungl vera. Tunghl þat, er þar kemr næst, § 25
 5 heiter pascha tungl, þat skal XIII natta vera merke
 daghur til pascha; skal þat eighi vera yngra pascha
 dagh enn xv natta. ok eigi ellra enn einnar nêtur
 ok xx, ok skal þat vera hit yngra tungl avallth.
 Þa skal þath tungl, er næst kemr, vera xx natta
 10 til merki dags til gagndagha, ok vera hit ellra
 tungl. Merki¹ dagur skal til hvita dagha, þa er
 tungl er III-a natta, ok er þat eth yngra tungl,
 verdr þat eigi yngra enn v natta drottins daginn
 ok eighi ellra enn XI natta.

58^v 15 Þath er missaris tal, ath II missere heiter ær, § 26
 þat er vetr ok sumar. Skal² sumar koma eigi nær
 Mariu messo um fostu helldr enn XIII nottum efter
 ok eigi firr enn einne nott ok xx, ok skal enn
 fimte dagr viko vera fyrstur i sumri³. Þadan skulo
 20 lida XIII vikr ogh III netr til midsumars, ok er
 drottins dagur fyrstr ath midiu sumre. Sumar ma
 eigi koma fyrr enn fyri palma dagh, ok⁴ eigi sidar
 enn a⁵ annarre viko efter pascha viko⁶. Fra sumar
 malum skulo vera VI vikur til fardagha, skal fimtu

¹ M genomstruket med rött; röda och gröna(?) ornament i brädden. ² Skal—alþingis s. 23, har en parallell i B; denna meddelas i upplagan av Rím II (Rb. IV, § 3, 4). ³ Sommaren börjar alltså tidigast d. 9 och senast d. 15 april. Se tab. Misseristal i Inl. ⁴ verdr þat till. A, R; saknas L, S. ⁵ a L, R, S; i A. ⁶ När påsken infaller som senast, kommer palm-söndag d. 18 april; den isl. sommaren ingår föreg. torsdag d. 14. Då

1. daghrinn] dagr L; d. R. 3. dagh] messu S. 6. yngra] eðra á R. 9. xx] xx-t L, R. natta] udel. L, R. 10. ok] þat skal S. 12. er¹] udel. S. 12—13. tungl²—yngra] udel. L, R. 13. verdr] skal S. natta] udel. R. 14. eighi—enn] er R. xi] ix L. 16. vetr] vor R. 17. XIII] xvii R; xv S. 19. viko] udel. L, S. vera] udel. L, S. 21. ath] i R, S. 23. viko²] udel. L. p. v.] þáskir R.

daghur vera fystur i fardaugum, ok ero þa mi
 § 27 vikr til alþingis. — Imbro dagha¹ um haust skal
 hallda avallt æ fimto viko², hvernge dagh sem
 crucis messa verdr i viko, nema hun se þvatt
 dagh eda drottins dagh, þa skal hallda imbro 5
 dagha æ fiordu viko. Enn ef þat herr saman, ath
 cross messa er drottins dagh, enda skule þa vid
 sumar leggja þat sumar, þa ero ymbro dagarner
 æ fimtu viku, enn eighi æ fiordu, ok heiter sa vet-
 ur rimspiller. 10

Þath er misseris tal, þa er rimspiller er, ath
 um þingh skal Ions messa vera þridia dagh viko, 59
 ok skal vid sumar leggja, þviat hlaup ar kemur
 efter um vorit. Þa er crucis messa um haust
 drottins dagh æ fimtu viku fyrir vetur, enn vetur 15

påskén infaller som tidigast, är 2:a sönd. efter påsk d. 6 april; sommaren ingår följande torsdag d. 10. ¹ En hand från c. 1600 inför mariginalrubriken Imbrv dagar; S har överskriften Um rimspillir. ² I stället för den långa redogörelsen för kvatemberdagarnas infallande i det isl. året lämnar S beskedet, att de börja (hefia) miðvikudag nästa eptir krossmessu, á hverjum degi sem hun er, alltså onsdagen efter d. 14 sept. Det sistnämnda är den av Gregorius VII 1078 påbjudna ordningen och stämmer med Jöns Kristenret 27 (NGL II, s. 360), Även Lind. har här gjort ändring. Att vi här ha ett äldre avvikande bruk och ej blott en felaktig text, är dock tydligt, då veterligen in på 1200-talet växlande bruk förekommit. Grágás säger blott, att imbrudagar före Míkaélis skola firas på de dagar, som på altinget tillkännagivits. Räkningen i texten sker baklänges från vinterns ingång. Dess avvikelse från det vanliga är den, att korsmessodagen får inräknas i kvatemberdagarna, medan den vanliga ordningen fordrade, att man undvek sådan konflikt genom att fira kvatembern i följande vecka. En i Cod. Holm F b 6 intagen påsktabell, som börjar 1116, skriven med hand från 1100-talet, synes visa, att här skildrade bruk ha gällt även i Sverige. Jfr. Tabell Misseristal, Inl.

1. vera] udel. L. 2. um] á S. 3. hallda] hefia S. 6. ef] udel. R, S. 7. er] herr á R; verðr á S. dagh] degi S. skule] skal S. 9. enn—fiordu] udel. S. 12. um] fyrir S. messa] baptiste tilf. R. vera] verða R; udel. S. viko] udel. L. 14. um h.] á h. á S. haust] haust et L.

kemr Lucas messo, ok er hun þvott dagh. Iola § 23
 dagur er fimta dagh viku i tiundo viko¹. Midr
 vetur kemr efter enn atta dagh fra hinum þrett-
 anda þrimur nottum, ok er faustu dagur fyrstur i
 5 þorra. Er kyndil messa annan dag viko i þridiu
 viko², ok verda aller messo daghar viko fyrr i
 misseris taleno, helldr enn þa ef eigi vère rim-
 spillerenn, er sa vetur enn atte i concurrentes
 aulld hverre, enn eigi optar enn svo. — Iola fasta § 29
 10 skal hefiazst avallth drottins daginn³ næsta fyri
 Barbaro messo. — Iola dagur skal vera i enne xi
 viko vetrar, hvernge dagh sem hann er i viko,
 nema hann se fostu dagh eda þvat dagh, þa er
 hann i tiundu viko, ok sva þa er rimspiller er⁴.
 15 Einn skal midviku dagur avallt æ milli iola⁵ ok
 mids vetrar, nema i⁶ rimspille, þa verda ii mid-
 viku dagar. A fiordu viku þorra er kyndil messa,
 59 ef hun er drottins dagh eda annann dagh viku,

¹ Räkntat från vinterns början. ² Räkntat från fredag d. 16 februari, då þorre gick in. ³ I brädden med hand från c. 1600: Jola fasta. ⁴ Läsarten i A är till innehållet rätt; L och R ha huernge dag sem han er i viko, oc sua þa er rimspiller es. Sista satsen syftar påtagligen på ett utfallet undantag. Blott partiell är rättelsen i S á hverjum degi sem hann er i viku, nema rim spilli. Beskaffenheten av felet i L och R låter förmoda, att den sakligt riktiga läsarten också är den ursprungliga. ⁵ Julen räknas till och med trettonde-dagen. Jfr Beckman i Fataburen 1912, s. 182 ff. S har þrettanda dagh. ⁶ i insatt efter B (Rím II IV, § 7).

2. viku] udel. S. 8. er s. v.] en s. v. er L, R, S. 9—11. Iola—messo] omstillet S: efter Iola dagur—rimspiller er (l. 11—14). 10. daginn næsta] dag R. 12—14. vetrar—viko] udel. R. 12. hvernge dagh] á hverjum degi S. 13—14. nema—viko] udel. L, S. 14. ok—þa] þar R. ok—er²] nema rim spilli S. 15. avallt] vera S. 16. -spille] -spillir R. 16—s. 25. midviku—berr] udel. S. 18. ef—er] er hon R.

svo ath eighe se rimspiller, enn æ þridiu viku þorra hvernge dagh annarra, sem hana berr.

- § 30 Fimm ero fostu gangar ath vikna tale, enn halfur fiorde togr ath dagha tali, enn vikna tal eitt þarf til alpydu tals¹. Hinn fyrste fostu gangr⁵ er, þa er vika lifer þorra, ok heiter sa drottins daghur fostu igangr, er VII ero vikr til pascha. Annar fostu gangr i aundverda goe, þride vika af goe, fiorda i midia goe, fimte er vika lifer goe.
- § 31 Nu skal kenna til, hve fostu gangr skal vera¹⁰ hvern vetur i tungl aulldh. Fyrsta² vetr skal fostu gangur, er vika er af goe avallt, nema Mariu messa su, er um fostu er, verde æ midviku deghe, þa skal fostu gangr viko sidar, ok er þat þa i midia goe, er þa pascha daghr æ d.³ Anann vetur¹⁵ alldar i aundverda goe, nema M^{a4} se fimta

¹ Vikna tal underlættas dærav, att Goe börjar på söndag. Då även andra ifrågavarande dagar äro söndagar, kan man överföra vikna tal till bestämda data. Det sker i tab. Föstu-gangar i Inl. ² Fyrsta—goe s. 28₁₀ har en parallell i B, s. 176—77. Denna upptages i upplagan av Rím II (Rb. IV § 110 följ). I brädden har en hand från c. 1600 infört rubriken 7 vikna fostv gangur. ³ Betecknar dagbokstaven i kalendariet. ⁴ M:a; det är visserligen denna upplagas princip att återge texten med upplösta förkortningar, men just här har skäl förefunnits att behålla den förkortning M:a = Mariu messa, som säkerligen funnits i arketypen. Man får på detta sätt en enkel förklaring

1. eighe] enginn R. 3. gangar] inngangar R. 4. togr] daga tilf. R. (Over vikna tale og dagha tali, l. 3—4, har R 3 omstillingsstregger!) 4—5. tal eitt] tali út S. 5. gangr] inngangar R. 6—7. ok—pascha] udel. L. 7. igangr] inng. R, g. S. 8. fostu gangr] udel. L, S. gangr] inng. R. 9. er] udel. L. 10. kenna til] segia L. til] þess tilf. S. hve] hvat R; hverr S. gangr skal] gangar scolo L. 11. vetur i] vid R. tungl] udel. L. vetr] vor R. 11—12. skal—gangur] udel. L. 12. goe] ok tilf. R. 13. su—verde] a fosto se L. um] á R, S. deghe] dag S. 14. skal—þa] er L. 14. viko—þa] udel. S. þa] udel. R. 15. er—d] udel. S. d] b R. 16. alldar] udel. L; þa skal fostu gangr tilf. S.

(c¹) dagh edr faustu dag (b²) eda þvat dagh (a),
þa er viko fyrr, ok er þath er vika lifer þorra.

Þridia vetr er fostu gangr i midia goe, nema M^a 3
60r se þridia dagh, ok se pascha dagr á⁴ E edr midviko
5 dagh, ok er þa pascha dagur á⁵ d, þa skal er vika
lifer goe. — Fiorda vetur er fostu gangr, er vika § 32

av de olika läsarterna: messan A; Mario och Maria förkortn. L; Mariu messa R, S. På de talrika ställen i det närmast följande, där samma sak behandlas, har R M:a eller m:a, här genomgående återgivet M:a. En fördel med behållandet av förkortningen är, att man förebygger ett närliggande misstag rörande uppfattningen av texten i L. Det kunde förefalla lockande att antaga, att man redan här hade helgonnamnet i nominativ såsom namn på helgonets dag, något för hela medeltiden främmande. ¹ Veckodagarnas växling mellan data betecknas i texten konsekvent genom veckodagen för Marie bebådelsedag. Vanligare var att räkna med föregående dag, den s. k. locus concurrentium. De här inom parentes anförda bokstäverna beteckna de söndagsbokstäver, som följa av den givna uppgiften. De stå i A och L över raden; saknas i R och S. ² Dagbokstaven, som skall vara B, är riktig i L; A har d. ³ Så R; messan A; Mario L; Mariu messa S. I nedre mariginalen tillägger en hand från 1400-talet: Þetta er allda tal. Fyrsta, florda, siaunnda, tiunnda, prettanda, sextanda, nitiunnda, aunnr xx-a, v-a xx-a, atta xx-a. Þridia, setta, niunnda, tolfra, fimtannda, atiannda, /fyrsta xx-a, fiorda xx-a, siaunnda xx-a. /Aunnur, fimta, atta, ellepta, fiortannda, siautiannda, xx-a, þridia xx-a, setta tuttugsta. Stället utgör en redogörelse för den ordning, vari resp. måncyklars begynnelse, de s. k. höfuðstaðir, möta, då man i en talbyrðing læser dem i de tre sneda rader, som de bilda. Ny dylik rad betecknas med versal (i uppl. av punkt). Det första aunnu(r) har av misstag fått versal. Tvärstrecken ha säkert avsett att beteckna samma sak; det första er felplacerat. Stället har en parallell i V, bl. 20v—21r. På sistnämnda ställe följa orden: þetta er alda heiti, varefter följer en nedan ur annan källa i Rím II (Rb. II, § 37) upptagen minnesvers, som anger den ordning, vari höfuðstaðir möta, då man læser vertikala rader, tagna från vänster till höger. ⁴⁻⁵ á tillagt efter L, R, S.

1. faustu] frjá. S. 2. viko—er²] udel. L; skal S. lifer] udel. R. 4. edr] † (o: vel eller eda) f R. 5. er þa] sie L, R, S. þa²—er] udel. L. 6. f. g.] udel. L, S. er...er] udel. L.

er af goe, nema M^{a1} se fimta (c^2) dag eda fostu (b) dagh, þa skal i aundverda goe.

Fimta vetr alldar skal fostu gangr, er vika lifer þorra, nema M^{a1} se midviku (d) dagh, þa er i aundverda goe. — Setta vetur³ i midia goe, nema M^{a4} se fimta (c) dag, þa er vika er⁵ af goe. — Siaunda vetur⁶ i aundverda goe, nema M^{a1} se þridia (e) dagh eda midviku (d) dagh, þa er vika er af goe. — Atta vetur er vika lifer goe, ok bregdr ecke. — Niunda vetur er vika er af goe, ¹⁰ nema M^{a1} se annann dagh viko edr þridia (e) eda midhvikio (d^7) dag, þa er i midia goe. — Tiunda vetr i aundverda goe, nema M^{a1} se fimta (c) dagh, § 33 þa skal, er vika lifer þorra. — Ellefta vetr er vika lifer goe, nema M^{a1} se fimta (c) dagh eda fostu (b) ¹⁵ dagh eda þvat (a^8) dagh, þa skal i midia goe. — Tolftha vetr er vika er af goe, ok bregdz alldreghe. — Þrettanda vetr er vika lifer þorra, nema M^{a1} ^{60v} se annann dagh (f^9) viku eda þridia (e) dagh eda midviku dagh (d), þa er i aundverda¹⁰ goe. — Fiort- 20

¹ *Så* R; messan A; Mario L; Mariu messa S. ² *Denna och följande söndagsbokstäver även i L, R; saknas S.* ³ alldar er f(ostu) g(angr) till. A; saknas L, R, S. ⁴ *Så* R; messan A; Maria L; Mariu messa S. ⁵ er L, R, S; saknas A. ⁶ er till. A; saknas L, R, S. ⁷ a A; saknas L, R, S. ⁸ a L, R; d A. ⁹ f L; t A; R utelämnar de sista söndagsbokstäverna. ¹⁰ er i aundv. För dessa ord har L genom meningsstörande skrivfel: lifer vica.

1. er¹] udel. L. 2. (b)] udel. R. 3. alldar] udel. L, R, S. skal—g.] udel. L. 4. lifer] udel. R. 5. vetur] vor (her og ff.) R. 8. (e)] udel. R. 9. er¹] udel. L. er²] udel. L. 10. bregdr] bregz S. er¹] udel. L. er²] udel. L. 11. annann] mánu- R. annann—þridia] n eþa m-a L. þr.] d. tilf. S. (e)] udel. R. 14. er²] udel. L. 16. þa—goe] udel. R. skal] er S. 17. er¹] udel. L. er²] udel. L. 19. eda¹] udel. L. (e)] ae R. dagh²] udel. L. 20. Fiort.] vetr tilf. L, S.

anda i midia goe, nema M^{a1} se midviku dagh (d), þa lifer vika goe. — Fimtanda vetur er vika er af goe, nema M^{a1} se fimtadagh (c) edr fostu (b) dag eda þvat (a) dagh, þa er i aundverda goe. — Sext-
 5 anda vetur er vika lifer þorra. — Sautianda i midia goe, nema M^{a1} se fimta (c) dag eda fostu (b) dagh, þa skal er vika af goe. — Atianda i aundverda goe, nema M^{a1} se midviku dagh (d), þa skal, er vika er af goe. — Nitianda vetur er vika lifer
 10 goe, nema M^{a1} se fimta dag, þa er i midia goe.

[Þesser² ero fostu gangar saman i aulld, ef eigi bregdr sumar auke eda hlaup ær. Hinn fyrsta vetur ok hinn fiorda, niunda, tolfta, fimtanda skal fostu gangur, er vika er af goe. Annann vetur ok
 15 hinn vii-a, tiunda ok atianda skal i aundverda goe. Þridia vetur ok hinn vi-a, fiortanda, siautianda i midia goe. Fimta vetr ok þrettanda ok sextanda, er vika lifer þorra. Atta vetur ok ellefta ok nitianda, er vika lifer goe.]

61^r 20 Solar³ aulld er kaullut concurrentes aulldh ath § 34 bokmali. I þeire aulld ero atta vetr ok xx. I þeire aulld skal merkia manadha tal, vikna tal ok dagha tal, ok vikr þangat til allt misseris tal. Su aulld skal hefiaz um vor ath marcius manade, þa
 25 er hlaup are er ny lokith, verdr alldar upp hafith

¹ Så R; messan A; Maria L; Mariu messa S. ² Þesser—goe r. 19 är en felaktig sammanfattning av det föregående. Rimspillir och skottår inverka ej på viknatal. Stället saknas L, R, S och är med all säkerhet interpolerat. ³ Här börjar en parallell i B, s. 214. I marg. fostvgangar (c.1600).

1. midviku] III. L. (d) udel. R. 2. er...er] udel. L. 4. þa er] udel. L. 5. Saut.] vetr tilf. L, S. 6. (b)] udel. L, R. 7. At.] vetr tilf. L, S. 9. er...er²] udel. L. vetur] udel. S. er³] udel. S. 21. vetr] udel. R. 22. manadha] manadar R. 24. vor] vetr S. ath m. m.] þá er m. kemr S. 24—25. þa er] ok S.

drottins daghr. Sa er enn nēsti daghr efter Mathias messo; þa er¹ drottins dagr² æ effe, enn adr hefer
 § 35 hann verit æ g fra enum atta degi iola³. Fimm
 nētur þær, er ero um framm̄ um xii manadi þritog-
 natta, skulo fylgia marcio. Sia tala skal koma til 5
 þess, hvern dagh hverr messo dagur skal vera⁴ i
 viku eda sva manada inn gongor⁵. Skal her telia
 alldregi leingra framm enn vii, enn ef fleira verdr,
 þa skulo vii nidr falla, þviat þat er vika heil, enn
 hitt skal hafa, er um fram er, enn ef iafnt ero vii, 10
 þa er þat þvat dagur. Ferr her sem i tungl taleno,
 skal þar nidr falla⁶ xxx natta, þviat þat er tungl
 heillt, enn hafa þat til taulunnar, er um framm er,
 ok safna þvi til annars tunglhs. 61v

§ 36 Nu skal svo fram telia, ath v nētr fylgia mar- 15
 cio, er upphafs manodr er þeirar alldar. Hann er
 ath leingdh iii vikur ok iii netur, skulo þær iii
 fylgia hinum fimm, ok verda þat þa viii nētur, er
 þat þa vika heil ok ein nott. Skal su en eina

¹ þa er B, L, R, S; ok er þa A. ² dagr B, L, R, S; dagurinn A. ³ *Solcykeln börjar ett skottår, som ingår på måndag; alltså har söndagsbokstaven GF. Söndagsbokstaven F inträder d. 1 mars. Vår text räknar cykeln från den första söndagen i denna månad, d. 3 mars. Exempel på den här behandlade beräkningen finnes dels Inl. tab. Misseristal, dels i Till. II, som upptager en fragmentarisk påsktabell, hämtad ur AM 249 l, ursprungligen hört samman med L.* ⁴ scal vera B, L, R, S; verdr A. ⁵ gongor L, S; gaungur A; gungo B, R. ⁶ falla B, L, R, S; leggja A.

1. enn nēsti d.] næstr er S. 2. effe] eptir tilf. S. 3. hann] udel. S. g] geg B. 3—4. Fimm n.] sumar B; fvnnar(!) R. 4. er] udel. L. þritog-] xxx^c L; xxx^e B, R. 6. hverr] huergi B, L, R. 8. enn¹] an B, L. verdr] er S. 9—10. enn hitt] eitt B, R. 11. þat] udel. B, L, R, S. her—tungl] hann i burt úr S. 14. ok] udel. B. 15. fylgia] skulu f. S; fylgi B. 18. þa] udel. L, S. viii] vii B, R. er] ok verðr R. 19. þa] udel. B. nott] um fram tilf. S. en eina] ein B, R, S.

fylgia aprilis. Nu hever¹ hann III vikr ok II netur, skulo þér II fylgia hinne einne, er aprilis tok. Tekr af því maius III netur, hann er III vikr ok III nêtr, koma þér III vidh hinar fyrre III, ok tekr iunius af
 5 því VI netur. Hann er III vikr ok II nêtr; koma þér II² vid hinar VI, er þat þa vika heil ok ein nott; skal su ein nott fylgia iulius. Hann er III § 37 nêtur ok III vikr, þér koma vidh hina eina, ok fylgia þa III netur agosto. Hann er III vikr ok
 10 III nêtur, fylgia þér hinum fiorum. Tekr september VII netr, hann er III vikr ok II netur. Skulo þer II fylgia october, hann er III vikr ok III nêtur, koma þér III vid hinar II, ok tekr november V netur. Hann er III vikr ok II nêtr, fylgia þér hinum
 15 V. Tekr december VII nêtur, hann er III nêtr ok 62r III vikr. Tekur ianuaris þér III netur, hann er III vikr ok III nêtr, fylgia þér hinum þrimr. Tekr af því februaris VI netur, hann er³ III vikr. Svo ferr manadha talit eitt saman: marcius V, aprilis I,
 20 maius III, iunius VI, iulius I, augustus III, septemb- er VII, october II, november V, december VII, ianuaris III, februaris VI.

I tveimr misserum⁴ ero vikur tvær hins setta § 38 tighar ok nott ein um fram. Nott su hin eina
 25 heiter concurrens, ok skal su fylgia manodum aull-

¹ hever B, L, R; er A, S. ² nêtur *till.* A; saknas B, L, R, S. ³ iafnt *till.* A; saknas B, L, R, S. ⁴ Sâsom kapitelnummer *till.* A i brâdden XIII.

1. Nu] *udel.* L, S. 2. skulo] sk. B. 3. af því] *udel.* S. III²] II R. 4. þér—III²] þeir þrir v. hina f. III R! fyrre] *udel.* L, S. 7. nott²] *udel.* S. er] *udel.* L. 8. þér] III *tîlf.* B. koma] III *tîlf.* S. hina] *udel.* B, R. 10. III] II B, R. 10—11. fylgia—Skulo] *udel.* B, R. 13. III] *udel.* L, R, S. 14. II] IX R. 15. Tekr] ok t. L. 16. þér] þar B. 20. VI] V B, R. 23. setta] V R. 24. hin eina] ein B, R.

um hinn fyrsta vetur. Annann vetur kemr aunnr
nott vid, fylgia þa tveir concurrentes aullum man-
odum. Þridia vetur kemr enn einn vidh, ok fylgia
þa þrir concurrentes þann vetur. Enn kemr nott
vid enn iii-a vetur, ero þa iii concurrentes med 5
aullum manodhum; æ þeim enum efsta manadi
kemr þa ein hlaup ars nott, enda kemr vid¹ con-
currens nott sem avallt, verda² vi concurrentes enn
§ 39 fimta vetur alldar. Hinn vi-a vetur vii concurren-
tes. Nu skulo þeir eigi verda fleire, skal af því 10
vera einn concurrens enn vii. vetur, enn tveir enn
viii-a, ok heitir³ þat rimspillis vetur, kemr þa hlaup-62v
ar i, verda iii concurrentes enn ix-da vetur. Nu
ferr ath því skape um alla aulldena. Svo standa
concurrentes, þar er þeir ero einer saman: i. ii. iii. 15
iii B⁴. vi. vii — i. ii B⁴. iii. v — vi. vii B⁴. ii. iii
— iii. v B⁴. vii. i. ii. iii. (B) v. vi. vii. i. (B) — iii.
iv. v. vi. (B). Þa hleypur yfer vii. taulu ok kemr
§ 40 til upphafs. Nu er ath alldar upp hafi einn con-
currens, skal sa fara med aullum manadum. Fylgia 20
v regulares marcio, enn vid kemr concurrens einn,
verda⁵ vi netur allth saman, er af því marcius
fostu dagh. Aprilis fylger ein nott, enda⁶ concur-

¹ ein till. A; saknas B, L, R, S. ² þa till. A; saknas B, L, R, S. ³ heitir B, L, R, S; er A. ⁴ Bokstaven B, som betecknar Bissexum, skottár, saknas i A; finnes tydligt i B, L, R, samt förvandlad till ett obegripligt tecken i S. En ytterligare parallell till denna räkning finnes i AM 249 I, se Till. II nedan. ⁵ þat till. A; hela ordet saknas B, L, S. ⁶ A till. einn, som saknas B, L, R.

3. einn] nott tilf. S. 4. þrir concurrentes] þrir concurrens L; qlum manodum tilf. S. þann vetur] udel. L. nott] ein S. 5. ero] er B, R. concurrentes] concurrens L. 7. ein] i R. 12. þat] sa L. 13. concurrentes] concurrens L. 17. (B)¹ v] v B. 20. fara med] fylgja S. 21. kemr] koma R!

rens, kemr hann af því annann dagh¹ i viko. Maio fylgia in netur, enn i concurrens, verdr hann af því midviku dagh, ok ferr ath slikum hétti um alla manadhe þau missare. Enn þa er marcius kemr
 5 ath upphafi annarra missera, þa koma ii concurrentes vid v regulares netur hans, kemr þa manadrenn þvat dagh, enn aprilis þridia dagh i viko. ok ferr efter þesso of² alla aulldena, koma æ sinum misserum hverer concurrentes vidh, enn manadha
 10 talit er avallt hit sama.

63^r Aulld³ er su hin þridia, er heiter pascha aulldh, § 41 i þeire aulld ero vetur tveir hins fiorda tigar ens setta hundrads tiréds. Telia menn þa aulld miogh æ ymsa vega, hvenar hun skal koma⁴. I þeire
 15 aulld ero xxviii tunglallder, enn xix solar allder. Nu af því ath hun kenner til þess, hué⁵ pascha daghr skal verda hverr missere, svo leinge sem heimrinn stendur, þa er hun af því kaullut pascha aulldh, ok skulo þa métazst, er sia aulld hefz,
 20 badar allder, solar aulld ok tungl aulld, ok fara

¹ dagh *upprepat* A. ² of (eller um) till. B. L, R. S; saknas A. ³ xiv till. i brädden. ⁴ Påskcykeln åskådliggöres av den s. k. Talbyrdingr, som meddelas i *Inl. Dess vanliga men yngre (19-spaltiga) form har till utgångspunkt påskdagen 1140. Hur den tänker sig års- och följaktligen cykelgränsen, är för de flesta fall utan praktisk betydelse och omöjligt att bestämt avgöra. Man kan tänka på d. 1 sept. 1139, d. 1 mars 1140 och möjligen ett par mellanliggande data. — En äldre (20-spaltig) påsktabell, som börjar med det av *Are* återopade aldamot 1121, meddelas i faksimil i *Inl. Av vad skäl skrivaren i A försett detta parti med obelus, förstår jag icke, då framställningen stämmer med den på Island vanliga uppfattningen, sådan denna särskilt i annalerna klart framträder.* ⁵ hue B, L, R, S; hversu A.*

1. kemr] verdr B, R. 3. ath] udel. B, R. 4. er] udel. B. 7. i] udel. S. 9. hverer] hverr B, R. concurrentes] concurrens R. enn] udel. B, R. 11. er¹] udel. B, R, S. er²] udel. S. 13. miogh] udel. R. 14. hvenar] hue nær L, R, S. 15. ero] er B. 19. hefz] kemr S.

- allar saman, medan hin fyrsta tungl aulld vinnzst.
- § 42 Nu telia marger, ath þa hefiz pascha aulldh, er¹ solar aulld kemr um vor ath marcio, enn um haustid efter kemr tungl aulldh ath september, ok er sa enn fyrste vetr beggia alldanna, er þar⁵ kemur efter, enn pascha daghrenn sa, er þa er um vorit efter, er hinn fyrsti pascha dagur i tungl aulld, en sa verdr annar pascha dagur i solar aulldh. — Enn annath pascha alldar upphaf er þat, ath um hausted kome² tungl aulld ath sep-¹⁰ 63^v tembre, enn um vorit efter kome³ solar aulld ath marcio. Verdr þa sa pascha daghr hinn fyrste beggia alldanna, er þath vorit er, ok⁴ þa hlaup ar,
- § 43 er þer hefiast. Ok ero hlaupar XIII ok hundrat tolf rétt i pascha aulldinne, kemr þa saman aull him-¹⁵ þtungla faur, er þessar⁵ hefiastz allar senn alldernar⁶. Verdr af því pascha aulldh ézst alldanna, ath hinar badhar skulo henne þiona. Kenner hun sva glaugh til pascha halldzsens, ath alldreghe verdr hinn same fostu ganghr ath aullu annann vetur²⁰ sem annann, fyrr enn aullden su oll⁷ er lidhen.
- § 44 Kyndil messa kemzst eigi nér langha faustu⁸ enn annann dagh viko efter faustu igangh, ok verdr

¹ er S; en(n) A, B, L, R. ² *Intressanta syntaktiska varianter*: kome (*pres. konj.*) A, L; kæmi (*ipf. konj.*) B, R; kemr (*pres. ind.*) S; jfr *följ. not.* ³ kome A, L; kæmi B, R; kemr S. ⁴ er till. A; saknas B, L, R, S. ⁵ þessar L, R, S; þær B; saknas A. ⁶ *Den alldeles felaktiga åsikten, att samtliga himlakroppar återkomma till sitt utgångsläge, då en påskcykel förgått, härstammar från Honorius, De imagine mundi kap. 81. Beda efter Josefus beräknar 600 år; De temporibus, kap. 9.* ⁷ oll B, L, R, S; saknas A. ⁸ A till. helldr, som saknas B, L, R, S.

1. tungl] *udel.* S. 2. Nu] En nu B, R. 5. sa] *udel.* B. 6. er²] kemr S; *udel.* B, R. 7—8. i t. aulld] t. aldar S. 12. þa] *udel.* R. 13. vorit] vár L. 15. aull] *udel.* B, R. 23. i-1 *udel.* B, R, S.

pat þrysvar i aulldinne¹. Hit fyrsta sinn verður
 þat, þa er af aulldinne ero cc ara ok XL IIII ór²,
 ok er sa vetur enn XVI-e tungl alldar, enn hefz et³
 tuttugta ar solar alldar; verdr þa Mariu messa mid-
 5 viku dagh i pascha viko⁴, ok er tungl XV natta
 pascha daghinn. Þadan lidr halfur tiunde tughr
 64^r ara, er enn berr sva næst; er þa enn XVI. vetur
 tungl alldar, enn hefz enn þride solar alldar vetur.
 Þa lidr enn LXXXXV⁵ vetr, er sva berr; er hinn
 10 XVI. vetur tungl alldar, enn hefz enn XIII. solar
 alldar. Nu verdr kyndil messa eighe optar annann § 45
 dagh viku efter fostu igangh, enn Mariu messa
 verdr eino sinne optar midviko dagh i pascha viko,
 ok er þath V vetrum hins tiunda tighar sidar, enn
 15 adr var komit aulldinne, ok er sa hinn XVI. tungl
 alldar vetur, enn þa hefz enn XXV. solar alldar vetur;
 enn af þvi ber þa annann vegh enn fyrr i aulldinne,
 ath þa er hlaup ar adhr, ok verdr kyndil messa
 drottins dagh ath fostu i gangh. Þa ero III vetur

¹ Att kyndelmässan (2 febr.) infaller på dagen efter fastans in-
 gång, inträffar under en påskcykel åren 1383, 1478, 1573; nästa
 år med i huvudsak samma påskkalendariium är 1668 (påskbok-
 stav b.), men som detta är skottår, så infaller då kyndelmässan på
 själva söndagen *Esto mihi*, då den mindre högtiden får vika för
 den större. ² IIII ór B, L, R, S; A genom missförstånd (av cc)
 och delvis slarv midhr. cc betyder här i urtexten 200, icke 240.
Detaljuppgifterna kontrolleras lättast med Talbyrðingr Inl. ³
 et B, L, R, S; A enn. ⁴ pasca viko L; paschum A, B, R,
 S. ⁵ v tillagt efter meningens krav och i överensstämmelse
 med S; saknas A, B, L, R. Det har uteglömts på grund av
 det följande v.

3. vetur] udel. R. 4. messa] á tilf. B, R. 8. enn] ok
 S. 9. vetr (.v.)] v ár S. berr] næst tilf. S. er²] så
 tilf. S. 10. enn] ok S. 11. alldar] vetur tilf. S. 12.
 i.] udel. S; inn- B, R. 14. tiunda] siaunda (VII.) B, R, S.
 16. þa] udel. L. xxv] xv L. 17. enn] udel. R. enn
 fyrr] udel. S. 18. ath] udel. B, L, R. 19. i] udel. S; inn-
 B, R. ero] er B, R.

§ 46 efter til alda motz¹. Mariu messa verdr xii sinnum æ pascha degghi i pascha aulldh², hith fyrsta sinn þa af aulldinne er eitt ar ok fimtigger; ok er þa enn xiii. vetur tungl alldar, ok hefz enn þridi ok xx. solar alldar, ok er tungl xv natta pascha dagh. 5 Þadan lidha xi vetr, adhr næst berr svo; sa er hinn v. vetur pacta alldar, enn hefzst enn vi. solar alldar, ok er tungl xvii natta pascha dag. Þa lidha^{64v} enn xi vetur, adr næst berr svo; er sa hinn xvi. vetur pactar³ alldar, enn hefz enn xvii-a solar all- 10 ar, ok er tungl xviii natta. Þa lida en⁴ lxxiii ar; er sa hinn xiii. vetur pactar⁵ alldar, enn hefz hinn vi-a solar alldar, er tungl xv natta pascha dagh. Þa lidha xi ar, ok⁶ er sa hinn v. pactar⁷ alldar vetur, enn hefz enn xvii. solar alldar, ok er⁸ tungl xvii 15 natta pasca dag⁹. Þadan lida lxxxiiii ar, ersa hinn xiii. pactar⁷ alldar, enn hefz hinn xvii. solar alldar ok tungl xv natta pasca dag⁹. Þa lidha lxxix ara, ok er hinn xvi. vetur¹⁰ pactar⁵ alldar, enn hefz hinn xii. solar alldar ok tungl xviii natta. Þa lidha lxxxiiii ór¹¹; 20

¹ til alda motz B, L, R, S; alldarinnar A. ² Att Marie bebådelsedag sammanfaller med påskdagen (påskbokstav e.), inträffar under en påskcykel: 1190, 1201, 1212, 1285, 1296, 1380, 1459, 1543, 1554, 1627, 1638, 1649. Den utförliga redogörelsen hith r. 2—alldarinnar s. 36, r. 12 utelämnas S, som överhuvud förkortat dessa långa utredningar; jfr. s. 36, not 6. ³ tungl L; p. R; ordet saknas B. Formen pactar (alldar) i A är väl snarast ett fel, men den är nästan konsekvent genomförd. Den möter ett par gånger (förkortad) i L. ⁴ en B, L, R; saknas A. ⁵ tungl B, L, R. ⁶ ok upprepat A. ⁷ pacta B, L, R. ⁸ er B, L, R; saknas A. ⁹ pasca dag B, L, R; saknas A. ¹⁰ sa till. A; saknas B, L, R. ¹¹ ór tillagt efter L.

1. verdr] var B. 4—5. ok² xx] udel. B, L, R. 6. svo] udel. B, R. 7. pacta] paska B, enn¹] er B. vi] vii B, R. 10. xvii-a] xvii-e L. 10—11. alldar] vetr tilf. L. 11. natta] páskadag tilf. R. 13. vi-a] vi-e L; vii B, R. 14. lidha] enn tilf. B. 15. xvii¹] vetr tilf. B, L. 17. alldar¹] vetr R. ok] er tilf. B. 19. xvi] xvii L.

sa er hinn v. pactar¹ alldar vetr, enn hefz hinn xii. solar alldar, er tungl þa xvii natta pascha dag². Þa lidha xi ar; er sa hinn xvi. vetur pactar³ alldar, enn hefz hinn xxiii. solar alldar ok tungl xviii natta pasca dag⁴. Þa lidha lxxiii ar; er sa hinn xiii. vetur pactar³ alldar, enn hefz hinn xii. solar alldar, ok er tungl xv natta pascha dag. Þa lidha xi ar; er sa hinn v. pactar³ alldar vetur, enn hefz hinn xxiii. solar alldar, er tungl xvii natta pascha dagh. Þa lidha enn xi ór⁵; er sa hinn xvi. pactar¹ alldar, enn hefz hinn vi. solar alldar, er tungl xviii natta pascha dagh. Ero þa xxii vetur efter alldarinnar.

65^r Mariu messo berr xvi⁶ sinnum æ fostu daghinn § 47 langha i pascha aulldh. Þat er hit fyrsta sinn æ eno⁷ xvi. are beggia allda, er þa tungl xviii natta⁸. Þa lidha v ar; er sa annar vetur pactar³ alldar, enn þa hefz einn ok xx. solar alldar, er tungl xiiii natta. Þa lidha lxxix ar; er sa hinn v. pactar⁹ alldar, enn

¹ pacta B; p. R. ² dag B, L, R; dagen A. ³ pacta B, L; p. R. ⁴ pasca dag L, R; saknas A, B. ⁵ ór B, L, R; vetur A. ⁶ Att Marie bebådelsedag sammanfaller med långfredagen (påskbokstav g.), inträffar under en påskcykel följande gånger: 1155, 1160, 1239, 1250, 1323, 1334, 1345, 1407, 1418, 1429, 1440, 1502, 1513, 1524, 1597, 1608. Den långa redogörelsen Þat er r. 14—aldarinnar s. 38^r saknas S; jfr. s. 35, not 2. ⁷ eno L; hinum A. I överensstämmelse med detta pronomen har i texten ståt vet¹ = vetri, som i marg. rättats til are. ⁸ Menas på långfredag. ⁹ pacta L; p. B, R.

1. hinn¹] udel. B, L, R. vetr] udel. B, R. 2. er] oc B, L, R. þa] udel. B, L, R. 3. sa] þa tilf. R. vetur] udel. B, L, R. 4. hinn] udel. B, R. ok] er tilf. B, L, R. xviii] xv R. 5. vetur] udel. B, L, R. 8. alldar] vetr tilf. B, L, R. 10. xvi] vetr tilf. B, L, R. 11. natta] udel. L. 13. M. m. berr] enn S. 14. i—aulldh] udel. S. Þat] þa L. 15. allda] aldanna B; all. R. 17. einn ok] udel. R. ok] udel. B. natta] påskadag tilf. B, R. 18. ar] al. B. sa] udel. B, L.

hefz hinn xvi. solar alldar, er tungl þa xvii natta. Þa lidha xi ar; er sa enn xvi. pactar¹ alldar vetur, enn hefz hinn xxvii. solar alldar, er tungl xviii natta. Þa lida lxxiii ar; er sa hinn xiii.² pactar¹ alldar, enn hefz hinn xvi. solar alldar, er § 5 tungl þa xv natta. Þa lidha xi ór³; er sa hinn v. pactar⁴ alldar, enn hefz hinn xxvii. solar alldar, er tungl xvii natta. Þa lidha xi ar; er sa hinn xvi. pactar alldar, enn hefz hinn x. solar alldar, er tungl xviii natta. Þa lidha lxii ar; er sa annarr 10 vetr⁵ pactar⁴ alldar, enn⁶ hefz hinn xvi. solar alld- § 48 ar, er tungl xiiii natta. Þa lida xi ar; er sa hinn xiii. pactar⁴ alldar, enn hefz hinn xxvii. solar alldar, er tungl xv natta. Þa lidha xi ar; er sa hinn v. pactar⁴ alldar, enn hefz hinn x. solar aldar, er 15 65v þa tungl xvii natta. Þa lidha xi ar; er sa⁷ hinn xvi.² pactar¹ alldar, enn hefz hinn xxi. solar alldar, er tungl xviii natta. Þa lidha lxii ar; er sa annar vetur pactar⁸ alldar, enn hefz hinn xxvii. solar alldar, er tungl xiiii natta. Þa lidha xi ar; 20 er sa hinn xiii. vetur pactar⁹ alldar, enn hefz hinn x. solar alldar, er tungl xv natta. Þa lidha xi ar;

¹ pacta L; p. B, R. ² vetr *till.* A; *saknas* B, L, R. ³ ór B, L, R; vetur A. ⁴ pacta B, L; p. R. ⁵ vetr B, L, R; *saknas* A. ⁶ þa *till.* A; *saknas* B, L, R. ⁷ sa B, L, R; þa A. ⁸ pacta L; p. R. ⁹ pacta B, L; p. R.

1. þa] *udel.* L. natta] p. *tilf.* R. 2. vetur] *udel.* B, L, R. 3. xxvii] xvii B, L, R. 4. natta] *udel.* R. lxxiii] lxxxiii B, R. 5. er] *udel.* L. 6. þa] *udel.* B, L, R. v] xv B, R. 7—9. enn—alldar] *udel.* B. 8. xvii] xviii R. natta] *udel.* R. 8—10. Þa—natta] *udel.* R. 9. pactar] pacta L. 10. natta] p. d. *tilf.* B. 11. xvi] xvii L. 12. natta] páskadag *tilf.* R. sa] *udel.* L. 14. natta] páskadag *tilf.* R. 16. þa¹] *udel.* B, L, R. 18. tungl] þa *tilf.* B, R. natta] *udel.* B, L. lidha] *udel.* R. 19. hefz hinn] *udel.* B. 21. vetur] *udel.* B. hinn²] *udel.* L.

er sa hinn v. pactar¹ alldar vetr, enn hefz hinn XXI. solar alldar, er tungl XVII natta. Þá lidha LXXIII ar; er sa annar vetur pactar¹ alldar, enn hefz enn x. solar alldar, er tungl XIII natta. Þá lidha XI ar; er sa hinn XIII. vetur pactar¹ alldar, enn hefz XXI. solar alldar, er tungl XV natta. Þá ero LXIII ár² efter alldarinnar. Hinn fyrsti er fostu gangur § 49 avallt, ef Mariu messa er skirdagh edha sidar. Þáth verdr fiorum sinnum i pascha aulld³, er hinn 10 sidazste er fostu gangur til loks, svo ath gagndagr hinn eine se pascha dagh hinn fysta, þáth er hit fyrsta sinn, þá er af aulldinne ero LXV ar, þá verdr Peturs messa drottins dagh ath IX vikna faustu, ok 66 berr hana alldreghi oftar svo i aulldinne. Sa er 15 hinn VIII. pactar⁴ alldar, enn hefzst enn IX. solar alldar, ok er þá tungl einnar nētur ok XX. pascha dagh. Þá lidha CCXLVII ar. Sa er hinn VIII. pactar⁵ alldar, enn⁶ hinn III. solar alldar, tungl XXI. Þá lidha LXXXV ar; þá er en⁷ hinn VIII. pactar⁵ 20 alldar⁸, enn hefzst hinn XV. solar alldar, er tungl XXI⁹ natta. Þá lidha LXXXV ar; er sa hinn VIII. vetur pactar¹⁰ alldar, enn hefz hinn XXVI. solar alldar,

¹ pacta B, L; p. R. ² ár B, L, R; saknas A. ³ Att páska-dagen infaller på „gångdagen“ (lithania major, 25 april), vilket förutsätter påskbokstaven „q“, inträffar under en påskcykel 1204 (skottår), 1451, 1546, 1641. ⁴ pacta B, L; p. R; tungl S. ⁵ pacta L; p. B, R; tungl S. ⁶ hefz till. A; saknas B, L, R, S. ⁷ en B, L, R; saknas A. ⁸ vetur till. A; saknas B, L, R. ⁹ XXI B, R; XXII A; i nætr ok XX p. d. S; lakun i L. ¹⁰ pacta L; p. B. R.

1. vetr] udel. B, L. XXI] sk. tilf. B. 4. XIII] XVI R.
5. vetur] udel. B, L, R. hefz] enn tilf. B, R. 7. g.] inng. R.
8. edha s.] udel. B, R. 9. er] at S. 10. er] sé S.
11. p. d. hinn] á p. dege enom L. 12. ero] udel. L. 15. VIII.] vetr tilf. B, R, S. 16. alldar] vetr tilf. S. þa] udel. L, S.
17. ar] vetr S; udel. B, R. 18. alldar¹] vetr tilf. S. XXI] natta tilf. L; páskadag tilf. S; XIII R. 19. þa] sa L, R; udel. S.
20—22. XV—hinn] udel. L. 21. lidha] enn tilf. S.
21—22. er—s. alldar] udel. S. 22. vetur] udel. B, L, R.

er tungl xxı natta, ero þa efter alldarinnar
xxx ara.

§ 50 Gudh¹ skop alla skepnu senn², enn synndi hana
a vi daugum, ok heita þeir³ verk daghar, enn hinn
vii-e daghr heiter hvilldardagur, enn hann greinnde 5
skepnuna i tvær greiner ok xx. Hinn fyrsta dagh,
þann kaullum ver drottins dagh, synde hann⁴ af
skepnunne vii hlute, þath er efne omotat⁵, eingla,
lios, himna ena efre, þat hafa spekingar kallat
elldh, iordh, vatn ok vindh. Anann dagh synde 10
hann einn hlut, þath er festingar himin. Þridhia
dagh syndi hann iii hlute, þath er sio, frè, gros ok66v

¹ Gudh skop—daghr s. 48¹⁸ är i L. *placemat* säsom av-
handlingens början; detta är dock, säsom redan framgår av
innehållsförteckningen däsammastädes, *oursprungligt*. En isl.
parallell till själva inledningsovden finnes i (isl.) *Homil.* s. 25
—26: dróttin skapape alla hlute sex, þo at hann greinde
skepno sina sipan a sex dögom. Säsom original för båda
kan man anse följande ställen hos *Honorius*: *Deus pater omnia
simul et semel creavit, distinxit autem omnia per partes sex
diebus.* *El. I, 5, resp. Deus pater omnia simul in filio fecit.*
Liber Questionum Migne 172: 1112, 1177. Gudh skop— har
en parallell i V. Ytterligare en parallell finnes i *Flatöbokens
annaler*, där stället änyo fått tjäna säsom inledning (*Ftb
III, 475*). Väsentligen ordagrant återkommer stycket till och
med s. 40, r. 8 adra; följande mening är sammandragen. ²
I brädden tillägges kapitelnummer xv. ³ þeir B, L, R, S;
þath A, Ftb, V. ⁴ hann B, L, R, S, V; gud Ftb.; sak-
nas A. ⁵ *informis materia, Beda m. fl.*

1. natta] nætt p. d. en xxvi. sólar aldar S. 2. ara] *Her
ender B s. 220, men fortsætter s. 224¹².* 3. a. sk.] allar
skepnur B, R. enn] hann tilf. Ftb., V. 4. enn] udel. Ftb.
hinn] udel. B, R, V. 5. daghr] udel. L, S. heiter] udel. S.
6. tvær—xx] 22 V. 7. þann] þa S; udel. Ftb. þann—dagh]
udel. V. synde] þa s. Ftb. 7—8. af skepnunne] udel. Ftb.
8. er] udel. L. 9. þat—kallat] þa er sp. kalla V. 11. þath
er] udel. S. 12. þath er] udel. Ftb. frè] udel. V. gros]
gras B, R, V.

vidu. Fiorda dagh synde hann in hlute: sol ok tungl ok stjornur. Fimta dagh syndi hann in hlute: fiska ok siovar skripdyr¹ ok fughla. Setta dagh syndi hann in hlute: smala dyr, iardar skrid 5 dyr, *villidyr* ok mann². Enom³ siaunda dege⁴ fyllde § 51 hann alla skepnu sina ok sette hann þann hvíldar dagh; ok hefer svo veroldenn stadið sidan, ath æ vii daughum skal fyllaz hverr vika efter adra, ok segher svo Jeronimus prestur, ath vii dagha talan 10 merke vii gjafer hins helga anda. Merker drottins daghur speke anda gíof. Annar daghr i viko skilningar anda gíof. Þridhe daghr merker rads anda gíof, fiorde daghr styrktar anda gíof, fimte

¹ skripdyr B, L, R, S; skridkvikendi med över raden tillagt dyr A; siokykuende oll. dyr Ftb. ² Redan interpunktionen gör här svårighet. I texten har följts L (Smala dyr. Iarpar scripdyr. Oc man). Ftb har en annan uppfatning (smala. dyr iardar. skriddyr. ok mann). Enligt Genesis, kap. 1 skola på sjette dagen ha skapats boskapsdjur, kräddjur, vilda djur och människan. Troligen har mycket tidigt efter skripdyr bortfallit en annan sammansättning på dyr, som betecknat de vilda djuren. Till ledning vid restitutionen har följande parallellställe fått tjäna: skapadi hann aa þeima (setta) degi. . . þrenn kuikenda kyn. eitt er alidyr. þat sem ugr kollum busmala. annat skridkuikendi. þridia aunnur ferfætt kuikendi sem uillidyr. *Stjórn*, s. 18; jfr iardarinnar skridkuikendi, s. 19. ³ Enom B, L; A enom Ftb, R, S; Hinn A; utel. V. En anv. av dativ, sådan som här, är sällsynt, men torde böra bibehållas efter de äldsta handskrifterna. Mekanisk överflyttning från lat. ablativ? ⁴ dege B, Ftb, L, R (d.), S; dagh A, d. V.

1. in hlute] udel. V. 2—3. in hl.] udel. V. 3. ok¹ udel. R. fiska—dyr] fiska siavar, iardar skridkvikindi V. 7. veroldenn] verold L. stadið] stadin B. 7—8. ath—fyllaz] med 7 dægum ok fyllt sva V. 8. skal fyllaz] fylliz Ftb. 40₉—41₂ segher—gíof] stillet foran Gudh skop (39₉) V. 10. gjafer] giptir S. hins helga] heilags R. 11. Annar—viko] Mame(!) dagr merkir V. i] udel. B, L, S. 12. skilningar] skilnings R. 13. fiorde] Midviku V.

dagr vitz annda giof, sette daghr millde anda
 § 52 giof, siaunde daghr gudshrézlu annda giof. Þesse
 ero haufut merke til hvers daghs. Drottins daghr
 er upp hafs daghr veralldar vistar. Geck þa Noe
 ur ork efter flod¹. Þa kom gudh ath holldgazst 5 67^r
 med Mario². Sa er upp riso dagur guds af dauda,
 ok þa gaf gudh enn helga annda postolum sinum
 [oc þa er doma dagr³. Annann dagh viko var
 gudh skirdr i Jordan, enn fyri ofan fall eingla er
 sa daghr til fostu makligur. Þridia dagh [viku var 10
 drottinn borinn i þenna heim, ok þa var honum
 nafn gefit, ok þa tok hann skurdar skirn, ok þa⁴
 gerde hann vin ur vatne; þa geck hann i eydi
 § 53 mork ath fasta. Midvikuh dagh fêdde gudh v þus-
 under manna af v bygghleifum ok u fiskum, ok 15
 þann dagh var hann selldr til piningar vid verdi,
 ok þa er upphaf ymbro dagha ok sva langa fostu.
 Fimta dagh viko reisti hann Lazarum af dauda, ok
 þa hellt hann hina sidurstu pascha med gydingum,
 þa er hann gaf holld sitt ok blodh postolum sin- 20

¹ flóp B, L, R, S; flodit A. *Därefter tillägges* Gaf þa guþ lóg Moyse L, R, V. ² *I stället för* kom—Mario har S var Christr borinn i þenna heim: *jfr s. 42 not 7.* ³ oc —daghr tillagt efter B, L, R (skal vera), S, V. *Här slutar parallellen i V, bl. 25 r. I brädden tillägger en hand från c. 1600 som rubrik* hvad til hefur borit hvorn dag vikvnnar. ⁴ *Från* [saknas i S; *jfr not 2;* ok—skirn (r. 12) saknas även i B, R. skurdar skirn är i A *felskrivet* skurdar skirdar.

1. sette] F(ostu) V. 2. siaunde] Laugar V. daghr] merkir *tilf.* V. 2—3. Þesse—daghs] *udel.* V. 4. er] fyrstr *tilf.* L. 5. kom gudh] var heilagur andi V. 6. med] *udel.* L. Mario] mey *tilf.* V. guds] drottins V. 7. postolum s.] *udel.* B, R. 9. i Jordan] *udel.* B, R. ofan] *def.* R. 9—12. enn—skirn] *udel.* B. 11. ok] *udel.* L, R. 13. hann] Guð S. þa] sýndi Guð þessa hluti sjó ok fræ, grøs ok viðu ok *tilf.* S; *jvnr* s. 39₁₂—40₁. 14. ath fasta] ok fastade XL daga ok XL natta B, R. 15. af] at B. 18. viko] *udel.* S. hann] guþ B, L, R.

um; þann dagh ste gudh til himna, þa skal krisma
 vigia ok syndgum likn gefa. Fostu dagh var gudh
 pinndr ok Adam skapadr. Þvat dagh let hann
 67^rfreista sin¹, ok lauk hann þa fostu sinne, ok [þa
 5 geck Maria i kirkiu²; sa heiter hvilldar daghr, sa
 er³ helgazstr daghr i Moyses laughum, ok þann
 dagh bio Maria Magdalena gudh til graftar, ok þann
 dagh er halldin graftar tidh guds, þviat þa var⁴
 likame hans i grauf, ok efter þann dagh heriade
 10 hann helvite. — Eighe er ein tala hinna fyrre⁵ manna, § 54
 hversu laungh verit hefdi heims stadann, adr gudh
 leti hingat berazst. Hefer talt Jeronimus prestur
 leingra til burdar guds miok miklo, helldr enn
 Beda telde, ath hann hefdi set æ Gydinga bokum
 15 rauksamligha ritat. Beda sagdi sva, ath Adam
 væri skapadr fostu dagh sem væri 11 nottum fyrer
 Mariu messo um fostu, ok bæri þa sva alda tal,
 sem þa væri hit xvii. ar solar alldar, enn hit xiii.
 pactar⁶ alldar, ok veri tunghl sem xiii natta ath
 68^r 20 tali⁷. Þadan lido þusundh ok dcl ok iii ar ok xxv

¹ fræista sin B, L, R, S; freista... A. ² þa—kirkiu saknas S, som här följt delvis andra källor; jfr. s. 44, not 2, 6. Efter kirkiu tillägger A: med fornum, som saknas B, L, R, (S). ³ er B, L, R, S; var A. ⁴ var B, L (vas), R, S; la A. ⁵ frodleiks till. A; saknas B, L, R, S. ⁶ pacta B, L; p. R; tungl S. ⁷ Adam anses vara skapad d. 23 mars år 3940 före vår tide-

2. syndgum] synda R. likn gefa] likna L. 4. þa¹] udel. B, L, R. sinne] svá sem ritningar segja tilf. S. 5. sa¹] þat B, R. 5—7. sa²—laughum, ok þann—graftar] *perio-*
derne omstillede B, L, R, S. 7. gudh til graftar] smyrsl R; udel. B. 8. guds] hans R. 9. hans] udel. L, R. grauf] lagdur tilf. B. 10. hann] guþ L; i tilf. B, R. 10—s. 44, Eighe—guds] udel. Lind. 10. Eighe—ein] Sá er R. 13. miok] udel. B. enn] þat tilf. R. 14. bokum] bækr R. 16. skapadr] á tilf. R; at tilf. B. 17. um] á S. bæri] berr B, R. þa] udel. L. allda tal] aldar tali S. 18. hit³] en L. 19. veri—sem] er t. væri R. sem] udel. B, S. xiii] xxiii S. 20. lido] leip L. þusundh] iii B. ok¹] udel. L.

nétur¹, adr Noe geck i aurkina; þat verdr þa sem et² xviii. ar solar aldar³, enn hit xiii. pactar⁴ alldar, ok var þath midviko dagh, ok tungl ix natta. Enn x nottum meir enn eitt ar var Noe i orkinne; þadan geck hann drottinns dagh, ok var tungl xxix § 55 natta. Þadan lido dccxcviii ar, ok xiiii nottum midr, unnz Moyses geck um hafit rauda, þat var þa sem hit v. solar alldar, enn hit xiiii. pactar⁵ alldar,⁶ var þath ath þvi sem um nott efter midviko dagh,

räkning. Dagen skulle, om juliansk tideräkning och kristen påskräkning varit i kraft, ha varit långfredag och trettonde dagen efter cykliskt beräknad nymåne. Beda, *De nat. rer. kap. 66* citerar flerstädes källor, dels grekiska, dels hebreiska. Närmast torde man ha att tänka på ett ställe (*Migne, 90, 324*): xxiv annis plus vixisse Lamech in Hebræis quam in septuaginta translatorum codicibus invenitur. ¹ Tiden från det Adam skapades, tilldess Noak gick i arken, beräknas enligt Beda till 1656 år. Här räknas 1653. Enligt den senare beräkningen skulle året för syndaflodens inträdande varit nr 298 i stora påskcykeln, nr 18 i solcykeln och 13 i måncykeln. Ett sådant år infaller det uppgivna datum d. 17 april på onsdag; cyklisk nymåne inträffar detta år d. 9. april (= luna 1), d. 17 blir alltså luna 9. Avvikelsen från Beda beror väl ej på felläsning i någon handskrift III för VI utan snarare på nya beräkningar. Ur arken skulle Noak ha gått d. 27 april följ. år. Dagen var söndag och cyklisk nymåne inträffade d. 28. Till stycket Noe — — finnes en redaktionellt avvikande parallell i Fth. ² et B, L, R, S; er A. ³ aldar B, L, R, S; saknas A. ⁴ pacta L; p. B, R; tungl S. I brädden finnas antecknade med hand från 1600-talet årtalen 1654 och 3948 (d. v. s. tiden från skapelsen till syndaflodens slut samt för skapelsens årtal räknat före Kristi födelse, sådan denna beräknas av vår förf.). ⁵ pacta B, L; p. R; tungl S.

1. nétur] natta B, R. 2. ar] udel. S. 3. var þath] udel. L. ok²] udel. B, L, R, S. 4. meir] udel. B, R. 6. natta] udel. R. lido] udel. L; eru B, R. dcc] vi. dc B, R. dccxcviii] dccc ok viii ar ok xx S. nottum] natta R. 8. sem] udel. B, R. v.] ar tilf. L. alldar¹] udel. B. hit] udel. B. 9. ath] af B. ath þvi] udel. R.

ok enn fímtanda nött tunglhls¹. Sidan lidhu fiorum arum midr ok xix nöttum helldr enn xv c, til þess unzt gudh kom ath vera med Mariu, ok var þa hit xvii. ar solar alldar, enn hit ix. tungl alldar, 5 þat var [drottins dagh² ok einnar nêtr tungl. Nu verðhr ath þessi taulu heimsstadan til guds holdg- 68^vanar MMMDCCCXLVIII ar. — Enn ath Jeronimus taulu verðr heimsstadan MMMMCLXXXIX³ ar til hingat kvomu guds. Maria⁴ var XIII vetra ath alldre, þa § 56 10 er gudh kom ath vera med henne. Hann var med henne CCLXXV daga, unnz hann let hingat berazst iola nött, þat var fyrer [þridia dagh viko ok enn x. vetur pactar⁵ alldar, tungl xi natta⁶. Enn gudh var skirðr, þa er hann var æ þrettoganda vetri,

¹ Moses beráknas ha gátt över Röda havet ár 1487 före vår tiderákning. Áret skulle ha varit nr 33 i stora påskykeln; datum d. 13 april (natten till denna dag), som ett dylikt ár ár skärtorsdag. ² fõstu dag S. Skrivaren i S antager mot sin urskrift, att Kristus fötts på det ár, som ár nr 1 i vår tiderákning. Därigenom bli veckodagarna ändrade, men han har glömt, att även åren i resp. cykler skulle ändrats. Jfr följ. noter. ³ Talen äro hos Beda, *De nat. rer. resp. MMMDCCCCLII och MMMMCCXCIX*; jfr. not 6. ⁴ Maria—natta s. 46, har en párallell i Ftb. ⁵ pacta L; p. B, R. ⁶ drottins dag ok annan vetr tungl aldar S. Red. har ändrat gyllentalet men glömt, att han även bort ändra året i solcykeln. Textens kronologi förutsätter, att Kristus bebådats d. 25 mars ár 8 i vår tiderákning (söndag), fötts till världen natt till tisdag d. 25 sept. s. á. vid midnatt och vintersolstånd, samt slutligen dött d. 23 mars

1. ok] udel. B, R. fímtanda nött] xv náttá B, R, S. tunglhls] tungl B, L, R, S. 2. ok] enn R. nöttum] nött L; náttá R. 3. unzt] er S. 5. dagh] dagr L. 6. ath] af B, R. 6—7. holdganar] burdar B. 7. XL] LX S. 8. c] udel. R. S. 9. ath—þa] udel. S. 10. ath vera] udel. B, L, S; med henni at vera Ftb. med¹] udel. R. 12. iola nött] udel. Ftb, L. viko] udel. L. ok] udel. R. 13. t.] en t. R. 13—14. Enn—var²] þa er gud var skirðr vatzskirn, var hann Ftb.

pat var annann dagh viko, [var sa hinn fyrste vet-
ur pactar¹ alldar, enn hinn xviii. solar alldar, ok
var tungl xxi natta. [Enn sumer telia, ath hann
vère skirdr, þa er hann var xxx-or, ok vère pat
§ 57 enn þridia dagh viko, enn xix. solar alldar vetr, 5
enn annar pactar² alldar ok tungl xxv natta³.] Svo
er talt, ath gudh vère i þessum heime xxxiiii⁴ ar
ok viii dagha hins niunda tighar ok stunder xv,
unnz hann tok liflath ath none fostu daghinn

42 kl. 3 e. m. S har velat bringa uppgifterna i överensstämmelse med de enklaste elementerna av vanlig tideräkning men icke gjort sig besvär utdraga alla konsekvenser. Ftb har drottinsdag men behåller övriga kronologiska uppgifter. ¹ pacta L; p. B. R. ² pacta L; p. B. R. ³ var r. 1—natta. Texten har måst emenderas. Det är först meningen, att Kristus döpts år 38 i vår tideräkning. Hans dopdag var enligt vanlig räkning octava epiphanie = 13 januari. Det uppgivna gyllentalet och veckodagen stämma med år 38, men hinn xviii. solar alldar måste emenderas till hinn xviii. Även månåldern strider mot de ovan uppgivna cykelnumren. A, B och R ha xiiii, L xxiiii, Ftb flogurra naatta ok tuttugu, men man måste läsa xxi. Här kan man antaga felläsningar hos avskrivare. Vid det senare alternativet, år 39, kan felläsning icke antagas; året i solcykeln skulle vara xx för xix; månåldern ii för xxv; bådadera äro uträknade efter de föregående felaktiga talen. Man kan alltså antaga, att detta senare alternativ är interpolerat, då knappast felräkningen går tillbaka till själva arketypen — S insätter i överensstämmelse med sina principer: ok hinn x. vetr tunglaldar, xiiii natta tungl, þa var enn xviii. vetr sólar alldar; sú skirn veittist af Jóni baptista eptir Guðs skipan i ánni Jórdán á Jórsalalandi. En. — Liknande ändring övan i Lind; jfr. s. 44, not 6. ⁴ Så S; alla andra handskrifter xxxiiii, men detta strider mot uppgivna cykelnummer och data. I marginalen (bl. 69 r) har antecknats med hand från c. 1600: hvað maraga(!) nott Christur var i þessum heime.

1. var¹] á tilf. R. 2. hinn] udel. B, R. 4. xxx-or]
xxx ar B. pat] udel. Ftb. 5. þr. d.] þridi dagr Ftb.
R. vetr] udel. R. 6. annar] annarri R. natta]
udel. R. 8. viii] vii B, R. dagha] dagar L.

langha¹. Sa var hinn v. pactar² alldar vetr³, enn xxxiv⁴.
solar alldar. Þriar stunder var Jesus annadr æ
69r krosse. Likame hans var i grauf xxxiii stunder,
þa reis hann af daudha, þa var tungl xvii natta,
5 þa lidho xl daga ok viii stundum midhr, unz gudh
ste til himna fimta dagh viko, stund fyri midiann
dagh, þa var tungl xxvii natta. Þadan lidho x
daghar ok iii stundum midr, unnz gudh sende hinn
helga annda postolum. Þa var tungl vii natta.
10 Gudh var i þessum heime fyri pisl sina xvi⁵ þus-
under natta ok c natta ok xlii netr⁶. [Þetta heiter
þarfleysu tala, er nu er hedan fra talen, enn sia
heiter halfnyt, er nu er adhr talet⁷.] I pacta aulldh § 58
ero ar xix, enn nætr⁸ sex tighum natta ferra enn
15 vii þusunder, enn i hinne fiordu hverre aulldinne
er hlaup ars nott einne ferra enn audhrum þrimr.

¹ I stället för þa s. 45, —langha har Lind följande omarbetning: þa er hann hafdi ix vetr ok xx ok svo mikít ens tiunda, sem er fra iola degi til þrettanda dags (læs: attunda dags eptir þrettanda dag). En allz var Gud i þessum heime xii vetr ok xx ok svo mikít af enum þrettanda, sem er fra iola nott ok til paska, unz hann tok liflat a crossinum fostudag enn langa. ² pacta L; p. B, R; tungl S. ³ vetr B, L, R, S; saknas A. ⁴ xxii alla hðskrr. ⁵ Alla handskrif-ter ellefo; meningen kræver xii. ⁶ Hár avbryter B s. 227, r. 6. Fortsættingen är införd s. 220, r. 12. ⁷ Denna kritiska anm. saknas B, L, R, S. Källan för de i det följ. meddelade uppgifterna är Beda, *De temp. rat.*, kap. 66. ⁸ nætr insatt efter S och meningens krav; tunglhen A, L; tungl R; tungl er B. En måncykel innehåller i medeltal 6,939:75 dygn, vilket uppenbarligen också varit författarens mening.

1. Sa] Þa B. 2. alldar] vetr tilf. B. 4. þa—daudha] udel. Fth. 5. daga] dagar B, R, S. stundum] stundir B, R. 6. viko] udel. B, L, R. 7. Þadan] Þá R. 8. stundum] stundir B, R, S. 8—9. hinn helga] helgan Fth, L, R. 9. post.] sinum tilf. Fth, R, S; men sidstnævnte tilf. þat var drottinsdag. 11. xl.] lx S. 15—16. enn—þrimr] udel. Lind, S. 15. hinne—aulldinne] fjórðu öld R; iii ara olddine B. 16. enn] i tilf. B, L, R. þrimr] öldum tilf. R; olddum B.

I concurrentes aulldh ero vetur xxviii, enn nêtur x þusunder ok cc ok vii nêtur ok xx¹. I pascha aulldh ero dxxxii ar, enn nêtur sex þusundum fêrre enn cc þusunda ok ccc natta ok xiii nætr². I þeire aulldh ero ny tungl fiorum midhr enn cc. Enn ef 5 69^v þu telr bædi ny tungl ok aunnr, þa verda allz half siaunnda þusund ok lxxx tungla um framm. I þeire aulldh ero hlaupars nêtur c ok xxxiii um framm³.

§ 59 Heims stadan er talin i xii pascha allder. I þeim xii aulldum ero vi þusunder ok iii hundrud⁴ 10 vetra ogh lxxxiiii⁵ um framm. I pascha aulldum xii ero pactar⁶ allder ccc ok xxxvi, enn concurrentes allder cc ok xxviii, hin nyio tungl mm [ccclii⁷, enn allz saman bæde hin nyio ok qnnor⁸ ero viii þusunder hins atta tighar ok ix hundrut ok 15 lx tungla um framm. Enn hlaup ars nêtur verda iii nottum fêrre enn sextan hundrut natta⁹. Enn i xii paska aulldum ero nêtur xx hundrut þusunda ok þriu hundrut þusunda ok ein þusundh hins fiorda tighar ok halft atta hundrat natta ok vi 20

¹ En solcykel = 28 ár = 10,227 dygn. ² nætr B, L, S; natta A, R. ³ Stora þáskykeln innehåller 532 ár = 194,313 dygn. Under densamma infalla 196 embolismér (nýtungl); perioden innehåller 6,580 julianska lunationer (tungl) och 133 skott-ár; xxxiii har därför insatts för xxxiiii i alla hdskr. ⁴ ok iii hundrud fordras av meningen men saknas i alla handskrif-ter. ⁵ vetr till. A, S; saknas B, L, R. ⁶ pacta B, L, S; p. R. ⁷ Så fordrar meningen (= 2352). A: ok vii; B, L, R, S: lii. ⁸ qnnor B, L, R, S; forno A. ⁹ Tolv þáskykylar innehålla: 6,384 ár, 336 máncykler, 2,352 embolismér, 228 solcykler, 78,960 julianska lunationer, 1,596 skottár. Sist-nämnda siffrá förutsätter den riktiga siffrán på r. 8.

1. I] hu. . R. ero] udel. B, R. 1—8. enn—framm] udel. Lind. 4. xiii] xii S. 8. iii (not 3)] ok iii B, L, S. 10. vi] vii B, L, R. 11. vetra] vetur B. iii] oc iii B, L, S. 11—48. I—tigher] udel. Lind. 11—12. aulldum] oldd B. 12. xxxvi] vetr tilf. B, L, R, S (dog rett. til betr). 14. allz] allt B, R; qll S. 18. xii] udel. R. 19. ok¹] udel. L, S. 20. atta] tiunda B, R, S.

netur um framm¹. Ef² madr vill telia stunder i pascha aulldum XII, þa ero þat halfum setta tighi sinna þusund þusunda ok halft tiunda hundrat 70 þusunda ok fíorar stunder ok fíorer tigher³.

5 Siovar faull ero III æ tveim dægþrum. Þa § 60 verda þau fíortan hundrut ok sex tigher ok eitt siovar fall um fram [a XII monopom⁴, enn þat hit eina verdr stakt hinn fyrsta vetur efter hlaupar. Enn annann vetur verðhr annat siovar fall stakt, 10 þa hefer munat um dægþr. Hinn þridia vetur verdr stakt hit þridia siovar fall. Hinn fíorda vetur kemr hit fíorda, þa verda þat II dægþr heil, ok er þath þa hlaup ars dagþr⁵.

Svo⁶ talde Stiornu Odde, er glauggvazstur var § 61 15 i allre taulo um himin tungla gongu, hve þar ath at⁷ syn, allra þeira manna er æ voru landi hafi

¹ Nämnda period har 2,331,756 dagar. ² Ef B, L, R, S; Enn ef A. ³ Här har uteglömts beteckning för 12,100, ty antalet timmar under 12 påskcykler är 55,962,144. ⁴ Från] infört efter B, L, S; i L tillagt i brädden. Uppgiften som åter kommer i Rim II, Rb. IV, § 28, är inexact, ty 4 sävarföll upptaga icke jämnt 24 timmar utan 24 timmar, 50 minuter. Den riktiga framställningen hos Beda, De nat. rerum, kap. 39 har fallit förf. ur minnet. ⁵ Här intager L ett utdrag ur Ares Islendingabok, vilket nedan avtryckes såsom Tillägg I. Efter detta inför L avhandlingens ursprungliga början Gop þaup etc., s. 4 ovan. — Här slutar parallellen i B, s. 221¹⁵. ⁶ Här börjar parallell i C, bl. 6 v. I brädden har en hand från c. 1600 skrivit i A: Stiornuodde. ⁷ at tillagt A.

2. XII] udel. B, R, S. 4. tigher] um fram tilf. B. 9. Enn] udel. B. annat] udel. R. siovar fall] udel. L. verðhr—stakt] udel. B. 11. hit—fall] þridia B. 11—12. kemr—fíorda] udel. L. kemr hit] udel. B. 12. fíorda] við tilf. S. þa verda] ero B. 12—13. er—þa] heiter B. 14. gl.] manna tilf. R. 15. um] ok C. hve] hverso C. 16. er] udel. C. hafi] hafa C, Lind.

verit, ath þa er blaup ar hefde verit um vor, ath þa yrde¹ sol hvorf um sumarit efter i landsudre midio Vitus messu dagh; hann er ix nottum fyri Johannes messo baptiste, enn um veturinn efter ath midre nott æ annare nott efter Lucio² messo; 5 þa ero x dagar til iola daghs. Annat sumar i ut-sudre midio enn Vitus messo, enn um veturinn efter þa ero solhvorf i austre midhiu x daughum⁷⁰ § 62 fyri iola dagh. Hit þridia sumar ero solhvorf i utnordre midio efter Vitus messo um kveldit. Enn 10 þann vetr efter þa er sol er i midio sudre æ hinum x. deghe fyri iola dagh. Hit fiorda sumar i land-nordre midio hinn næsta morgin efter Vitus messo, enn um veturinn efter þa ero solhvorf i vestre efter hinn x. dagh fyri iola dagh. Þa geingr eigi 15 talan framm, fyri því ath þa verdr Vitus messa

¹ För Svo (48¹⁴)—yrde har L: þat e[!] kalla vitrer men, [at] epter blaupár of sumar et verþe. *Hänvisningen till Odde för här föreliggande uppgift finnes emellertid i A, C, R, S och Lind. Härtill kommer, att innehållsförteckningen i L sammanfattar allt, vad som står mellan Sjövarföll och Sólmyrk under rubriken Odda tal.* ² Lucio C, L, R; Lucius A. 10 dagar före jul, 15. dec. inträffade vintersolståndet på Oddes tid (c. 1125); Lucia infaller två dagar tidigare. Hela stycket är i nuvarande skick, alltså redan i L, alldeles meningslöst. På Oddes observationsort skulle vid vintersolståndet solen nätt och jämt höja sig över horisonten rätt i söder vid middags-tid. Då vår förf. är livligt intresserad av beräkningar men knappast någon observatör, torde felen gå tillbaka till honom. En sammandragen parallell till §§ 61—63 finnes i Hauksbók s. 175 f.

1. hefvi] hevir C. um] á R; (of her og ff. for um C).
 ath²] allt S. 2. yrde] [hlaup]pár tilf. R. um sumarit
 efter] udel. L. i] a C. 3. V.] a V, C. messu] udel.
 L. hann] þat C. 4. enn] udel. C. 5. ath] a L, R, S.
 7. enn¹] udel. C, L. enn²] udel. C. 8. þa—solh.] udel. C.
 9. Hit þr. s.] Of s. et þr. L. ero solhvorf] udel. L. 11.
 vetr] vetr ex L, R. þa—s. er] udel. C. er—er] ero sol
 hvorf S. 12. sumar] verða solhvavrif tilf. C. 14. þa e. s.]
 udel. C, S. vestre] miðio tilf. C, S. 16. framm] lengra
 tilf. S.

nott seirne enn adhr horfde talit, fyri því ath þa er hlaupar i komet, ok verda þa solhvorfen i landsudre Vitus messo sem ath aundhverdu.

Solar¹ ganghr vex ath syn halfu hvela solar- § 63
 5 innar æ binne fyrstu viko efter solhvorfin. Adra viko vex heilo hvela, þridiu viku halfu audhru, fiordu tveim hvelum, fimtu halfu þridia, settu iii, siondu halfu fiorda, attu viku fiorum heilum, niundu halfu fimta, tiundu v, elleftu halfu setta, tolfu
 10 vi, þrettandu halfu vii-a, fiortandu enn halfu vii-a. Þa vex mesto æ þeim tveim vikum solar gangur,
 71 þviat þat er midmunda sol hvarfanna, ok verdr vikna mot þeira iii nottum efter Gregorius messo². Fimtando viko vex solar ganghr vi hvelum heilum,
 15 xvi-o halfu setta, xvii-do fimm heilum, xviii-do halfu fimta, xix-do fiorum³, tuttugtu halfu fiorda,

¹ Solar—hvarfanna s. 51⁶. Till detta stycke finnes en parallell i B. Den avviker redaktionellt och kommer att meddelas i upplagan av Rím II. Den citerar Odde och hänför observationen till norra Island. Likaså sker i parallellen i Hauksbók, s. 176. Ur innehållssynpunkt är detta stycke väsentligen riktigt. Skillnaden i solens middagshöjd vid olika tider är, om man bortser från ljusets refraktion, 47°, i verkligheten något mindre. Och den dagliga variationen är störst vid dagjämningarna. Det mått, man här får, blir för halvåret blott ett par soldiametrar (= 2°) för stort. Soldiametern är m. a. o. observerat förvånande riktigt, nära 1/2°; medeltiden plögade räkna 216 (6 × 6 × 6) soldiametrar på himmelens storcirkel, vilket förutsätter en mer än tre gånger större soldiameter. ² Daggjämningen sättes alltså här till d. 16 mars. Jfr föreg. sida samt Rím II (Rb. IV, § 73). ³ fiorum C, L (iiii-orom), R, S; fiordu A.

1. tali] talan til C. 2. -hvorfen] -hvavrf C, R, S.
 3. -sudre] -norðri S. ath] fyr L, R, S. 4-51⁶. Solar
 -solhvarfanna] udel. Lind. 5. aa hinne] ena L. 6. vex]
 hon tilf. R. hvela] hveli C R. audhru] huela tilf. L. 7.
 fiordu] á iii. viku R. fi.] vikv tilf. C. hvelum] heilom
 L, S. fimtu] vikv tilf. C. 8. fiorum heilum] halfo setta
 C. heilum] hvelum R. 9. v] heilvm tilf. C. 10. vi]
 heilvm tilf. C. þr.] vikv tilf. C. 11. mesto] mest C. 14.
 viko-ganghr] udel. L. vex] udel. R. 15. heilum] hvelum
 R. 16. tuttugtu] tvtiando C, S. fiorda] minna R.

einne ok xx. þrimr, xxii. halfu þridia, xxiii. tveim,
 xxiiii. halfu audru, xxv. einu hvela, xxvi. halfu
 hvela¹. Þá er komit til solhvarfa um sumarit,
 ok þverr ath sliko moti ganga solarinnar, sem
 nu er talt um vaxtenn. Er um haustid crucis 5
 messa æ midmunda stad sol hvarfanna. Enn
 § 64 taldi Oddi² sva, ath þeir daghar vèri iafr langir,
 Andreas messa ok enn fimte daghr iola. Let
 hann þa dag upp koma³ i midmunda stadh ath syn
 austurs ok landsudrs, enn setiaz i midmunda stadh 10
 utsudrs ok vestrs, enn fra hinum fimta deghe iola
 let hann telia skyldu xxxiiii⁴ nêtr, adr þa keomr⁵
 daghr upp i austre, enn setz i vestre, þath er Skola-71^v
 stiku messa. Þa ero xxv nêtur, unnz daghr kemr

¹ Som synes, har förf. sökt få solens dagliga variation att följa en stigande och en fallande aritmetisk serie. Fullt så enkel är saken ju icke i verkligheten. Se E. Briem och B. M. Ólsen i Afmælisrit til Kr. Kålunds, Kph. 1914, s. 9. ² Enn taldi Oddi. Här börja paralleller i G, s. 3 och B, s. 195. En Odde talþe L (som icke förut nämnt O.); Stioru Oddi talþi G; Oddi taldi B. ³ Odde har räknat med den första gryningen. Anf. st. s. 11 antages, att Odde kunnat observera gryning och skymning, då solen stått 14° under horisonten. Under denna förutsättning blir iakttagelsen förvånande riktig. ⁴ xxxiiii C (riktigt; gm ändring); xiiii ok G; iii ok xl B; xxxiii A, L, R, S. Felet torde ha tillhört arketypen; likaså s. 53. ⁵ keomr B, G, L, R, S; keme C; kom A.

1. þrimr] hei. tilf. C. 1—2. xxiii...xxvi] a tilf. foran talordet C. 2. hvela] hveli C. 2—3. xxvi—hvela] står efter sumarit (l. 3) L. 3. hvela] hveli C. 4. sliko moti] þvi likv hofi C; sliikum mætti R. 5. er] var C. v-enn] vaxt C. um²] udel. R. 7. sva] udel. B. 8. messa] dagr S. ok—Let] postola ok Thomass messa erkiþyskups. Sagdi C. enn] udel. G. Let] Sagdi G. 9. þa] þann S. koma] udel. G. i] á S. ath syn] udel. G. 10. -sudrs] -nords G. setiaz] hann seþe L; settiz B, G. midm. stadh] ætt beggia B. 11. enn] udel. B. hinum] udel. B, G. 12. let] sagdi G; taldi B, C. telia sk.] udel. B, C. 12—13. þa k. d.] d. k. C, G. 13. setz] settiz C. 14. ero] liða B, C; er G. ero xxv] er halfr þridi togr G. nêtur] natta G, L, R. unnz] adr B, C, G. 4*

upp i midmunda stadh austurs ok landnordurs, enn
 setz i midmunda stadh vesturs ok utnordurs, þat
 er v noottum fyrer Gregorius messo. Þa lida xviii
 nêtur, unz daghr kemr upp i landnordre, enn setz
 5 i utnordre, þat er Mariu messo. Þa lidha x nêtr, § 65
 unnz dagur kemr upp i midmunda stadh landnordrs
 ok nordrs, enn setz i midmunda stadh utnordrs ok
 nordrs. Þa lidha v nêtur, unnz daghur setz eigi,
 þat er v noottum fyri Tiburcius messo ogh Valeri-
 10 anus. Þa lidr cxxxiiii natta¹, unnz dagur setz nêst²,
 þat er vi³ noottum efter Mariu messo hina fyrre, ok
 munar ath sliko skape, þa er noottin leingiz, sem
 adr var talt, er hun skempésc⁴; munar um ótt⁵ æ
 v noottum, adra æ x noottum, þridiu att æ xviii noottum,

¹ natta A, C; nætr G, L, R, S; saknas B. *Verbets singular-
 form tyder på, att c (hundrað) uppfattats som subjekt.* ²
*Stället företer likhet med Konungsskuggsjá, kap. 7, där det ut-
 tryckligen anges, att observationen gäller en ort, nordligare än
 Island, och att man avsett det starka ljuset (skymningen), under
 det solen blott under en del av den avsedda tiden stått över
 horisonten. Någon omöjlighet att antaga direkt iakttagelse på
 Island torde emellertid icke föreligga, då skymningens inträdande
 har uppskattats subjektivt. För övriga delar är självständig iakt-
 tagelse nästan viss.* ³ vi G; vii A; viii-a L, R, S; 5 B. ⁴
 skempésc C, L, R, S; skemmest B, G; stytitz A. ⁵ ótt
 B, C, G, L, R, S; nott A.

1. austurs] austr L. 2. midmunda stadh] beggia ætt C.
 3. xviii] xiiii G. 4. nêtur] nott L. unnz] adr B, C, G.
 upp] udel. G. 6. unnz] adr B, C, G. midm. stadh] beggia
 ætt C. 7. stadh] udel. R. m. st.] beggia ætt C. 8.
 nordrs] þat er Ambrosius messo tilf. G. unnz] adr C, G.
 9—10. ogh. Val.] udel. B, G, S. 10. lidr] lida B, G. cxxxiiii]
 144 B. unnz] adr B, C, G. 11. Mariu—fyrre] assumpcio
 sce. M. C. hina] udel. G, S. 12. ath—skape] þvi liko C.
 sliko] þvi S; þiliku G. noottin] nott B, S. leingiz]
 leingir G. 13. adr] nu B, G. 14. noottum¹] enum fyrstum
 tilf. B, G. adra] um a. G. att] udel. B, C. noottum²]
 udel. L.

fiordu æ xxv nottum¹, fimto æ xxxiii nottum, þa er komit til Andreas messo².

§ 66 Þath er rímtal, sva er hinum fyrre monnum³ þotte scylt⁴ ath vita, hve solmerke standa edha hversu þau greinazst ok hvenar sol skipter sinne 5 gaungu fyrri hvert þeira edha svo tungl. Heidner⁷² menn gafu nōfn⁵ solmerkium efter þvi sem þeim þotti vedrattu farit eda groda hvern manudh. Solmaurkin snuazst i hringh æ hverium ii dēgrum ok ganga eino sinne optar i hringh æ ii misserum enn 10 sol. Nú skal solmaurkin hefia æ marcio manade nér midium, þann dagh er kalladur er hinn fyrste daghr veralldar⁶; sa er viku fyrri Mariu messo, þa hefur sol gongu i marke þvi, er hrutr (aries)⁷ er kalladr. Af þvi var hrutz merke haft, ath þa snyzst 15 vedratta æ hinn hēgra vegh, sva sem hrutur hviler æ hēgri hlid meir umm sumar, enn um vetur hvil- er hann meir æ vinstre hlidh.

¹ nottom B, C, L, R, S; natta G; saknas A. ² I A tillägges med skrivarens egen hand: her er lokit ny tale; L har som rubrik för det följande: Fornt tal sol M(arka). Här sluta C och G. ³ rim monnom A; monnom B, L, R, S. ⁴ scylt B, L; skyldz A, R, S. ⁵ nōfn B, L, R, S; nafn A; här slutar B. En utförligare framställning, svarande mot Heidner—skalum (s. 57³) finnes i Rím II (Rb. IV, efter § 73). ⁶ Primus dies seculi = 18. mars. Til Þath—nōfn (r. 3—7) parallell i B s. 221. ⁷ Detta och följande 11 latinska namn på stjärnbilder är tillagt i brädden eller mellan raderna i A och S; saknas L, R.

1. fiordu] átt tilf. C. fimto] átt tilf. C. fimto aa] Fiorþo L. xxxiii] xliii G; 45 B. nottum²] natta G. 1—2 þa—messo] ok er þa kōpin A. messa G; þa er A. messa B; fyrir jóla fōstu tilf. R. 5. hvenar] hue nær B, L, R, S. 6. svo] udel. B. 8. groda] grōði S. 11. -maurkin] merce L; mōrk R. hefia] koma L; udel. R. 12. þann dagh] þeim degi R. 14. gongu] sina tilf. R, S. ij á S. marke] merke L, R, S. 17. hlid] siðu S; veg R (som herefter tilf. aries). vetur] vor R.

Sol gengr þa næst fyrri uxa (taurus) merke, þar § 67 kemr' hun viii nottum fyrri gangdaghinn¹ eina ath almanna tale², því hofdu spekingar þar uxa merke, ath þa ero iarder æ flestum laundum bezstar ath 5 eria, enn yxn ero optaz fyrri ardre hafder. Þa gengur hon næst fyrri tveggia brédra (geminos) merke, þar kemur hun xv nottum efter cross messo ath almanna tale³, því var þar kallath tvibura merke, ath æ því solmarke verda solhvorf um sumar, ok 72* 10 verda þa ii dagar liker ath leingdh svo sem þeir verda menn likazster er tviburar ero. Þadhan geingr sol fyrri krabba (cancer) merki, þar kemr hun viko fyrri Johannes messo ath alþydu tale³. Krabbe gengr aufugur laungum, enda snyr sol aftur gongu sinne, 15 þa er hun kemr i þath merki, þvíat þa þverr ganga hennar. Sidan geingur hun fyrri hins oarga dyrs § 68 (leo) merke, þar kemr hun viko fyrri Jacobs messo, þa er solar ganga i kolnun, sva ath minne hite er af solu ofan vert þat merke helldr enn aundvert, 20 sva sem hit oarga dyr hefer kalldara edle aftr fra midio enn framm.

Þadan³ gengr sol fyrri meyar (virgo) merke, þar kemr hon iii nottum efter Mariu messo hina fyrre, því setto þeir þath mark þar, ath þa

¹ gang- L; gagn- A, R, S. ² Förf. har vetat, att denna räkning icke var riktig för hans egen tid. ³ I brädden tillägges av hand från c. 1500: frod bok er Rimbegla þat vil ec sanna, sem hana skilur vel.

4. laundum] blutum R. bezstar] bezt S. 5. hafder] udel. L; hofð R. 6. brédra] tuibura L; eðr tvibura tilf. S. 7. cross] crvcis L, R. 9. -marke] marc L. 10—11. þeir verda] udel. L. 11. likazster—ero] udel. L. 13. Johannes] Joans (Jóns) L, R, S. ath—tale] udel. S. alþydu] aldar R. 15. þverr] verþr mini L. 16. fyrri] udel. L; i R. 17. þar] þa L. 18. ganga] gangr L. 19. helldr— aundvert] udel. L. 21. midio] heldr tilf. L, R, S. 23. efter] fyrir S.

er eingi freovon, hvorki grass ne vidar, sem meylar edli er ath geta ecke edle af ser. Efter þat gengr sol fyrri skala (libra) merke, þar kemr hon III nottum efter cross messo, þa er iafrn dēgre æ þvi merke ath rímtale¹. Nu af þvi ath skaler ero 5 iafrn haufgar badar, þa skyllde af þvi iafrndēgris merke vera kallat skala merke. Sidan geingur sol fyrri sporddreka (scorpio) merke, þar kemr hun x 73^r nottum fyrri Simons messo, þann dagh er Lucas messa. Þat dyr, er sporddreke er kalladr, hefer 10 eitur i enum eftra hlut sinum, enn medan sol gengr § 69 um þat merke, þa er von hrida ok hardvidra. Efter þat gengr sol fyrri bogmannz (sagittarius) merke, þar kemr hon VI nottum efter Marteins messo, þann manudh ero elldinga flugh mest i lofte æ sudr 15 laundum. Nu af þvi ath vidh þeim er ohēgt ath sia, er vel kann² skiota, ef hann vill, til meins, þa skyllde elldinga manadrenn vera af þvi i bogh mannz like, ath vid hvoru tveggia er³ illth ath sia, elldingum ok aurum. Þadan hverfur sol fyrri stein- 20 geitar (capricornus) merki, þar kemur hun III nottum fyrer Thomas messo, þath er stein geitar edle, ath hun klifur i hērra stadh helldr enn hun vēri adr, ok vill hun stadh nema i enum hēstum haumrum. Nu af þvi ath sol gengur hvern dagh audrum 25

¹ *Icke enl. 51^a.* ² ath tillagt A; saknas L, R, S. ³ er tillagt efter R, S.

1. freovon] frē von L, R, S. vidar] vín(?) R. 3. skala] skálar R. 4. cross] crvcis L, R. 8. kemr] gengr R. 10 kalladr] kallat L. 12. um] fyrir S. ok hardvidra] udel. L. hard-] ill- R, S. 14. vi] III S. 15. flugh] flaug L, R, S. 17. vill] han tilf. L. 18. manadrenn] monopr. L. i] udel. S. 19—20. ath—aurum] udel. L. 20. elld.] við e. R. 21. III] IV S. 23. klifur] klife L; klifrar R, S. helldr] udel. L. vēri] se L. 24. enum] udel. R. 25. hvern] annau L, R, S. dagh] hērra en annan tilf. R.

herra, þa er hun fylger þvi merke, þa var af þvi
 73 þat nafn gefit þeim solmanade. Efter þath gengr § 70
 sol fyrri vatnbera (aquarius) merke, þar kemr hun
 in nottum fyrer Agnesar messu. Þann manudh telia
 5 menn æ sudhr laundum vera oskursamann, þann
 kaullum ver þorra, ok skylde¹ af þvi² kenna man-
 adhenn vid þann mann, er vatzsins gæter, ath þa
 ero vautnen mest loken, þau er i himnenum ero,
 enn her ero loken med isum. Sidan gengr sol fyrri
 10 fiska merki (pisces), þar kemr hon viku fyrer Peturs
 messo. Nu af þvi ath þa skal grodhr koma bædi i
 sio ok vautn, ok þa er sio kvikvennda friovon mest,
 þa skyllde af þvi þann sol manudh kenna vidh
 fiska. Nu er komet til motz vid hrutz mark, sem
 15 upp var hafit ath aundverdu þessu tale. Nu snuazst § 71
 þesse maurk i hringh um heimenn æ hverium in
 dégrum, ok ero aull i sudre hést, enn i nordre
 légst, éxla gongu um hinn eystra hlut, enn légia
 hinn vestra hlut, en þa er³ hrutr er héstur i sudre, þa
 20 ero skaler légstar i nordhre. Þau stanndazst en æ
 mot i solmarka hringh, svo ath þa er annat hést,
 74 er annat er léghst, uxa mark ok sporddreki, tvi-
 bura mark ok boghmadr, krabbe ok steingeit, hit
 oarga dyr ok vatnbera, meyar mark ok fiskar. Nu
 25 gengr sol hést æ þeim morkum ath syn, tviburum

¹ skylde L, R, S; saknas A. ² þa till. A; saknas
 L, R. ³ en—er L; en þá R; nú þá er S.; er þa A.

1. þa—þa] udel. L. 8. himnenum] heiminum S. 11.
 grodhr] groþe L, R. 12. ok¹] i tilf. L. friovon] frævon
 L, R, S. 13. þann—kenna] sá sólmánaðr kendr við fiska
 R. 14. mark] merki S. 15. tale] máli S. 17—18. enn
 —légst] udel. R. 19. sudre] ut supre L, R, S. 24. fiskar]
 fiska(?) S. 25. gengr] defekt R. tviburum] tvibura R.

ok krabba, enn hon gengur lēgst æ boghmanni ok
steingeit, enn iafndegre er um vor æ hrute, enn um
§ 72 haust æ skalum¹. Sol² kemr æ hrutz merke framan
ok geingur³ med hrute um hverfis i hringh æ tveim
dēghrum hinum fyrstum ur austre ok i austur, enn 5
þa er sol kemr i austur þann morgon, þa er hrutz
nefit komit undan framm, þviat hann gengr ok
aull solmorkin hota mun skiotara ok þar med
allar stiornur þær, sem æ festingar himne stannda,
helldr enn sol gange edr tungl, eda þær stiornur 10
er planete heita. Nu fara þau saman hrutur ok sol
aunnr ii degur til austurs, ok er þa hrutur komenn
hote leingra enn hinn fyrra morgunenn, ok munar
sva æ hverium ii dēgrum, unnzst hrut⁴ berr allann
undan framm. Kemr solin þa fyr uxa merke, ok 15
munar þar enn ath sliku moti, ok sva munar⁷⁴
§ 73 um hvert solmerke fra audhru æ leidh framm. Nu
gengr solen þvi seinna enn markit, ath xxx dagha
ok halfa ellefto stundh fylger hun markino. Nu er
sem fyrr var talt, ath xxx dagha xii sinnum ero
ccc dagha xii rēdh, enn x stundher xii sinnum ero
c stunda xii rétt. Verda þat v dagar med nottum.
Þa ero lidhen ii missere, enn su halfstund, er

¹ *Detta gäller 'at almanna tale'.* ² *Hür börjar en parallell i B, s. 221¹³.* ³ *hun till. A; saknas B, L, R, S.*
⁴ *hrut B, L, R, S; hrutenn A. I brädden två svärlästa rader med kursiv från 1600-talet.*

1. hon g.] *udel.* L. 3. kemr] *gengr* S. 5. austre]
vestri B. ok] *udel.* B, L. austur] *vestr* R, S. 5—6. enn—
morgon] *þann morgunenn* er s. k. i a. enn *fysta* B. 8. aull]
auk R; *eykz* B. hota] *hóti* S. 10. gange] *gengr* B. 15.
solin] *hon* L. uxa] *auxna* R; *yxna* B. merke] *-like* L,
B; *edr liki tilf.* R. 16. moti] *sem aa hrut tilf.* B. 17.
fra] *at* R. 18. ath] *udel.* B, R. 19. markino] *merkinu* S.
er] *udel.* B, R. 20. dagha] *dagar* S. 21. ero] *udel.* R, S.

otalin er af hveriu solmarki, fyller ví stunder heilar æ ii misserum, ok verda þér um fram um þat er heilum dèghrum gegner. Nu koma til adhrar ví æ odhrum tveimur misserum, er þat þa dègrs leinghd.

5 A þridium misserum koma enn vidh ví stunder ok sva æ enum fiordum enn ví stunder, er þat þa annat dèghr. Nu eru æ fiorum vetrum komen vid ii § 74 dègr heil, af því er sol hefer seinkat gaunguna vidh solmorkin, ok heita þau¹ dèghr hlaup ar. Skal

75·10 af því æ hveriu hino fiorda are koma dagur ok nott i misseren. Deila skal dèghr² i xx hlute ok xii hundrut *tolfrèdh*³ ok gengr einn hlut af þessum solmarket æ dègri um solina framm, samnazst þar hlutur vid hlut til þeira stundanna, er til hlaup

15 arsins þarf. Tunghl fylger enn solmorkum, ok geingr § 75 þat enn seinna helldr enn sol, þat þokar aftur um solmark eitt ii daga ok ii hluti ennar siaundu stundar um framm, enn allann solmarka hringh gengr þat vii dagha ok xx ok viii stunder um

¹ ii till. A; saknas B, L, R, S. ² eitt till. A; saknas B, L, R, S. ³ *tolfræð forðras av meningen, ty på 4 år gå, oräkntat skottdagen, 1460 dagar = 12 × 120 + 20; tirdèdh A, och alla andra handskrifter. Troligen har arketypen icke be-tecknat, vilket slag av hundraden den räkntat; jfr s. 9, not 3.*

1. otalin] ótalit R; *beskadiget ved radering* B. hveriu] udel. B. -marki] merki S. 2. aa] hverjum tilf. S. 3. dèghrum] dogum B. gegner] gegne L. ví] stunder tilf. B. 4. odhrum] udel. R. þat] udel. B. 5. misserum] ii tilf. B. 6. aa] udel. R, S. enn] misserum B. er þat] eru þar R. 7. eru] er R, S. komen] koma L. k. vid] udel. B. 8. er] at B. 9. vidh] um B. 10. koma] keomr B, L. 11. misseren] misserum B. i²] udel. L. 13. solmarket] solarennar . . ket R. 14. þar] því B. 15. Tunghl] hann B, R. -morkum] -mørkjum S. 16. helldr] udel. B. þat²] þa B, R (*senere rettet til það*). 17. -mark] -mørk L; markit B, R. eitt] i B.

framm¹. Sva er talt, ath tungl se næst iordu allra himintungla, ok gengr þat seinst allra, sva sem nu var talt adr, ok hefer þat lios af solu, enn þat er dauckt tunglsins, er fra solu² horfer. Verdr þat oss þa daukt, er þat fylger solunne, enn af því er þat 5 gengr seinna enn sol, þa dregzst þat aftur æ leidina, ok verdr þat þa liost æ tunglino, er til solar horfer, ok serr litidh fyrst af, enn annann dagh audru³ meira. Er þat þa fullt, er þat er gagnvart solunne. Þa tekz enn af smam þeim af tunglino, 10 svo sem þat nalgazst solina, unnz þa er farit kall-
 § 76 ath, er saman herr gaunguna þeira. Þath kann⁴ verda stundum, ath tunglet herr iafnt æ millum vor ok solarennar, ok ma þa eigi solina sia, þott um middeghe se, ef tunglet herr iafnt fyrer, ok er 15 þa kallath sorte æ solu, enn þath ma eigi verda, nema þa er tungl⁵ er xxix natta eda xxx eda einn-

¹ Här anges den sideriska månaden i överensstämmelse med *Beda, De rerum natura, kap. 13; noggrannare är 27 d., 7 t, 43 m., 11¹/₂ sek.* ² solo B, L, R, S; solunne A. ³ För audru, som hänför sig til det neutrala litidh, ha B, L, R, S öprom, hänfört till dagh. Meningen är i alla händelser, att man en följande dag ser mer av månen än den föregående. ⁴ ath till. A; saknas B, L, R, S. ⁵ tungl L, R, S; tl. B; tunglit A. I brädden tillägger en hand från 1500-talet Vm stiorivr þær er planetur heita.

1. talt] talat B. 2. seinst] seinaz B. allra] udel. L. 3. talt] talat B. 4. dauckt] deót L. 7. ok] udel. L. þa] udel. L. aa tunglino] udel. B. 8. litidh] litat L; i. þat R. 9. fullt] fyllt R. 10. smam] sinum R. smam þeim] smám megin S; skinit B. af²] á R. 11. svo] udel. B. sem] at L, R. þa] þat B. 12. er] ok B. 13. iafnt] udel. L. 14. þa] udel. L. 15. iafnt] udel. B. 16. kallath] kallaðr R. solu] tungle L. 17. xxx] þritugt B.

ar netur¹. Þat verdr enn stundum, ath sorta berr æ tunglet, þa er þat skinn i heidhe, enn þat berr til þess, ath þa er sol er audrum meghin iardarinnar enn tunglit se, þa berr skugga iardarinnar 5 iafnt æ tunglit, ok skinn þat þa eighi, er þat miss-er solar liossins; þat ma eigi verda nema at fullu tungle². Næst tungle upp fra er stiarna su, er Stilbon³ § 77 heiter. Þat er mals stiarna. Hun hopar gaungu sinne, sva ath hun hleypur aftur um solmark eitt 10 xxviii dagha ok vi stunder, enn þa þokar um allann solmarka hring æ ccc dagha tirêdum ok xxxix⁴ dogum um framm, enn æ xx vetrum lykz aulld þeirar stiornu⁵. Þar nêst upp fra er su stiarna, er

¹ Solförmörkelse kan naturligtvis icke inträffa annat än vid nymåne (luna xxx), men då de i kalendariet upptagna lunationerna äro omväxlande för korta eller för långa, så kunde den redan från början inträffa en dag före eller efter den cykliska nymånen. Det är detta fel, som i texten avses. Att de julianska månaderna voro genomgående för långa i medeltal räknat, så att förmörkelserna på 1100-talet regelbundet inträffade på tidigare dagar än de beräknade, t. ex. luna xxviii d. 30 mars 1131 och luna xxvii d. 3 sept. 1187 (båda starkt framträdande på Island), har icke beaktats av vår författare, som här följer Beda, *De nat. rer.*, kap. 22 (bl. 4), 26 (bl. 23). ² Jfr citat från Plinius, hos Beda, *anf. st.* ³ De ursprungligen grekiska planetnamnen Stilbon = Mercurius, Hesperus = Venus, Fænon = Jupiter, rättare Saturnus, och Phaëton = Saturnus, rättare Jupiter, torde genom Honorius eller Isidor ha blivit bekanta på Island. ⁴ Denna (oriktiga) omloppstid härstammar från Plinius genom förmedling av Beda. ⁵ På 20 år hinner Mercurius 83 heliocentriska omlopp och får 3,537 (3½) dagars fördräng på det nästa. Uppgifterna om planeternas aldir synas härstamma från Isidorus, *Et. III*, 64. Dock föreligga vissa uppgifter hos vår författare i korrektare form än i den kritiska upplagan av Isidorus (*Rom 1797—1803*).

2. þat¹] udel. L; sol R. 4. tunglit] tungl L; tl. R. 8. mals] mál- L. hopar] hofar B. 9. sva—hleypur] udel. L. 10. xxviii] xxxviii S. vi] vii L. 11. aa] udel. S. -rêdum ok] -rædu B. 12. aulld] þessar tilf. L. 13. su—er²] udel R.

Hesperis heiter. Þat er blodh¹ stiarna. Hon hopar gongu sinne um eitthvert sol mark æ xxix daughum, 76^r enn hun hopar gaungu sinne um allann solmarka hringh æ ccc dagha tirëdum ok XLVIII daughum um framm; aulld hennar er viii² vetur. Þa er sol þar næst, ok 5 § 78 er þat talt fyrr, hversu hun geinghr. Þar næst er stiarna su, er Fispēna³ heiter, þat er þrek stiarna⁴. Hun hopar um eitthvert sol mark⁵ lx dagha ok xxii stunder, enn um allan hring æ tveim arum. Su stiarna er annann vetur morgin stiarna, enn 10 annann aftan stiarna, aulld hennar ero xv vetr⁶. Þar næst er stiarna su, er Fenon⁷ heiter, þat er megen⁸ stiarna, hun hopar eitt ar um eitt mark, enn xii ar um allann hringh, ok hefer hun aungva adra aulld. Þa er efst ok næst festingar himne 15

¹ blóþ B, L, S; blodhs A, R. ² viii L, R, S; atta B; ix A. Þá átta ár meðhinner Venus 13 heliocentriska omlopp och fær þá det fjortonde blott 0,887 (nárra en hel) dags förspång. Läsarten i A är således sakligt oriktig. Troligen är den dock mer än ett skrifvel, ty den stämmer med den kritiska texten av Isidorus. ³ Mars heter þá grekiska πωρόεις, vartill finnas latinska ackusativer Pyroënta och Pyroïn. Det underliga Fispēna är väl korrump för en av dessa former. Hos Hyginus (Corbie-handskriften, utg. i Bibliothèque de l'école des Hautes études, 1909) möter formen Phyriona. En fortsatt korrumpering av denna form kunde ju tänkas ge resultatet Fispēna. Honorius åberopar Hyginus bland sina källor, och man skulle då gärna vilja tänka på honom som förmedlare. Mig tillgängliga texter av Honorius ge dock intet stöd för ett sådant antagande, något som ju å andra sidan icke bevisar så mycket. ⁴ þrek-stiarna B, L, R, S; þreks stiarna A. ⁵ sol mark B, L, R, S; mark A. ⁶ Då 15 ár gått, har Mars ungefär 17 dagar kvar þá sitt áttonde omlopp. ⁷ Förväxling mellan Phænon och Phaëton (Pheton) redan hos Hyginus, a. st. 45 f. ⁸ megen B, L, R, S; megens A.

1. hopar] hofar B. 2. -hvert] udel. L. xxix] xxxix B. 3. hopar] hofar B. 4. xl] oc tilf. L, S. 6. hversu] hve B. 11. ero] er R. vetr] ór L. 12. Fenon] Fönón I.; Feron R; Ferron B. 15. efst] udel. B, L, R.

stiarna su, er Fetón¹ heiter, þat er gnogleiks stiarna. Hun hopar um mark æ tveim arum ok CLXXXII² daga ok xv stunder, enn um allan hring geingur hun xxx ara. — Enn sva er talt, ath þessar stjornur, 5 er nu ero taldar, hefe allar senn gaungu sina ok 76^v luke allar senn, þa er lidin eru fimmhundróp oc xxx oc II ór³. Enn gangha þeira er eigi iafn ha i aullum maurkum. — Geinghr tungl hést fyri hrute, enn Stilbon i steingeitar merke, Hesperis fyri bogh- 10 manne, sol fyri tviburum, Fispena fyri hino oargha dyre, Fenon fyri meyo, Fetón fyri boghmanne⁴. Enn ero aunnr hofop nófn⁵ æ þessum stiornum, þau § 79

¹ Fetón B, L, R; Fecon S; Feron (?) A. ² arum máste av sakskül behállas mot B, L, R, S; som ha misserum. Likaledes máste av enahanda skäl läsas CLXXXII, ehuru R har blott LXXXII och de övriga CCLXXXII. Värdet erhålles, om vi dividera planetens omloppstid 30 år (inräknat 7¹/₂ skottdagar) med antalet stjärnbilder, d. v. s. 12. De hela ären ha räknats = 365 d. 6 t. ³ Här lämnas uppgift om det s. k. Magnus annus, d. v. s. den tid, efter vilken alla stjärnor antogos återkomma till utgångspunkten. Cicero har enligt Macrobius räknat 5000 år; Beda, *De temp. rat.*, kap. 9, beräknar med Josefus 600. Vår text har från början satt den lika med påskcykeln 532 år; så B, L, R, S; saknas i A (För fimmh.—ór har A blott ser!). Tänkbara förebilder äro här dels Honorius, *De Imagine mundi*, kap. 81, dels en falsk skrift av Beda, Migne, 90, 724. Möjligen har skrivaren i A funnit förläggets uppgift uppenbart orimlig och ämnat söka en bättre. ⁴ fyri boghmanne utelämnas L och måste vara felaktigt; jfr r. 9. Efter Beda borde man vänta sporödreka; S har skälom. Uppgifterna om de stjärnbilder, där månen och resp. planeter gå högst, stämma i huvudsak med Plinius-Beda men avvika från Ptolemaios. Jfr Efterslæt fra D. ⁵ Jfr Beda, *De rer. nat.*, kap. 14; hofop nófn B, L, R, S; haufd A.

2. hopar] hofar B. 3. daga] daogom L. 4. hun] á tilf. L, R, S. 6. allar senn] sua L. 8—9. Geinghr—enn] udel. L. 8. tungl—fyri] udel. B, R. hést] udel. S. hrute] hrutur B. 9. merke] marke B, L. 9—10. boghmanne] bogmanz marki B. 10—11. sol—boghmanne] udel. B, R. 11. meyo] meyon L.

er vidh þær voro kennder daghar i hverre viko, ath heidnu tali. Sunna heiter sol, ok er vidh hana kenndr drottins daghr. Tungl heiter mane, er vid hann¹ kenndr annar dagur viku. Fispena heiter Mars, þat kaullum ver Ty, er þar kenndr þridiu daghur ⁵ vidh. Stilbon heiter Mercurius, þat kqllom vér² Odinn, er vid hann³ kenndr midviku daghr. Fenon heiter Iovis, þat kaullum ver Þor, þar er vidh kenndr fimte daghur. Hesperis heiter Venus, þat kaullum ver Freyio, þar er fostu daghur vidh kendr ok ¹⁰ kalladr frea daghr⁴. Feton heiter Saturnus, þeire stionu er einghinn daghr eignadr ath norènu male, ok er sa kalladr laugardaghur, er æ audrum § 80 laundum heiter Saturnus daghur⁵. Svo skal ii dèghr deila til smatalna: xxiiii eru stunder i tveim dègr- ¹⁵ 77^r um. I stund einne skulo solar punctar fiorer, enn tungl punctar v, enn i punct einum ero x momentur. I momento einne ero xii uncior. I uncio einne ero apomi XLVII. Su er smèrst tala haufdh til rimtals. Nu verda i einum dege stunder xii, enn punct- ²⁰ ar XLVIII⁶, momentor CCCCLXXX, uncior v þusunder

¹ hann B, L, R (hänfört till máne); þat (hänfört till tungl) A. ² kqllom vér B, L, R, S samt, så vitt man kan se av det skadade stället, L; þyder A. ³ er—hann L (skadad), B, R, S; þar er vid A. ⁴ Ælfric hänför dagen till Frigg, vilken han identifierar med Venus; se Hampson II, 180. ⁵ Här slutar parallellen i B, s. 224¹². Försättningen finnes med annan hand, s. 15. Huvuddelarna av det om veckodagar och planeter meddelade, naturligtvis med bortseende från tillämpningen på nordisk mytologi, har motsvarighet hos Beda, *De temp. rat.* 8. ⁶ Su r. 19—XLVIII r. 21, varav senare meningen absolut fordras av sammanhanget, saknas L, R, S.

4. a. d. v.] mána d. S. 5. þridiu] þriþe L. 7. Fenon] Feron R. 15. sma-] sinna S. smatalna] ath tilf. R. 15—16. xxiiii—dègrum] fiorar stundir ok xx i deigi ok nott enn B. 16. skulo] eru R; er S. solar] udel. B. 17. einum] udel. R, S. 18. ero xii] x B. 19. XLVII] XLVIII L; XLIII B. 20. verda] verdr B. 21. momentor] ungcior(!) B.

ok vii hundrut ok lx¹ um framm. Apomi ero
siantiger þusunda hins þridia hundra[d]s² þusunnda
ok vii³ hundrut ok xx apomi um framm⁴. Nu ef⁵
þu vill telia⁶ glaugth ok rett, þa hefer tungl hvert
5 dagha xxix ok stunder xii, puncta ii, momentor ix,
uncior vii, apomi xix⁷.

¹ Antalet uncior skall vara $12 \times 480 = 5760$; i överensstäm-
melse därmed har R lx; B har c ok xl; A har c. S utelämnar
genom förbiseende, vad som finnes efter þusunders. 63²¹ till och med
þusunda r. 2; L är defekt. ² Skr. hundras A. ³ På en dag (12
timmar) gå 270,720 apomi. Därför måste här läsas vii med
Rb-upplagan; A åtta. ⁴ Apomi—framm saknas B. ⁵ Nu
ef B, L, R, S; Ef A. ⁶ A och B tillägga förklarande tungl
alldr, som saknas L, R, S. ⁷ Till den här meddelade räk-
ningen finnas paralleller, dels i Bócarbót, som meddelas, Till.
IV, dels med annan hand även i 1812, bl. 23r. På båda
dessa ställen återopas för uppgiften om månmånadens rätta
längd Bjarne den talvise. Uppgiften är vunnin så, att en mån-
cykel = 19 julianska år, dividerats med 235 = antalet luna-
tioner, då just det här givna resultatet uppkommer. Det är så-
lunda den noggrant beräknade julianska månaden, icke den sy-
nodiska, som här anges. Att atomen går 47 gånger upp i när-
mast högre enhet, kan förvåna, men det är säkert. Sista divi-
sionen ger till rest (efter förkortning) 19 och har till divisor
47. En del anglosaxiska räkningar, som förete likhet med
ovanstående men knappast kunna vara dess original meddelas
av Hampson II, 375 följ. Liknande gods finnes även hos
Hrabanus Maurus, Computus (Migne vol. 107). — Här sluta
B, S. Ang. fortsättningen i L se Till. III. R fortsätter med
äldre upplagans §§ 81 ff och avd. II. Dessa stycken (I, §§
81—98) komma efter den äldsta hdskr. att meddelas i upplagan
av Rím II efter resp. §§ 135, 73 och 81; äldre upplagans avd.
II följer som särskild avhandling, Rím III.

3. xx] x L. apomi] udel. R. 4—5. tungl hvert dagha]
hverr dagr B. 5. ii] v B. 6. vii] xii R, S. xix] h. I.
(súl.) ok cc tilf. B.

TILLÆG.

I. Torstein surts reform af tidsregningen.

(Fra gl. kgl. sml. 1812, 4to¹.)

Ener spocosto menn a Íslandi hugþo tal i tveim misserom ccc daga oc III-a², þat verþa vicor II ens setta tegar en monþr XII XXX nattar oc dagar III umbfram. Þa merkþo þeir at solar gangi, at sumar munafi aftr til várs, en þat kunni engi þeim 5 at segia, at degi einom vas meir an vicom gegndi

¹ Sedan skrivaren i 1812 företagit sig att ordna om stoffet i sitt förlägg, så att han började med § 50 Gop skóp etc, vilket skulle följt efter de första styckena, som han redan avskrivit, kom vid slutet av det flyttade partiet att uppstå ett tomt-stycke av en halv spalt (s. 50²). Som spaltfyllnad införde han ur en nu förlorad, god handskrift av Ares Islendingabók en lätt sammandragen avskrift av stycket 4 i Ares bok, där redogörelse lämnas för den isländska tideräkningens reform genom Torsten surt. Se vidare om detta ställe Henning och Hoffory, *Zeitschrift für deutsches Altertum* 26, 178 fl. ² Det är märkligt, att ccc betyder þriu hundrup tolfreð, 360.

1. Ener] Þat vas þa es IB (*Ísl. sög. I, Kbh. 1843, s. 367*—68). Íslandi] lande her IB. hugþo tal] hofþo talit IB.
2. ccc—III-a] flora daga ens florþa hundraps IB. 5. sumar] et tilf. IB. várs] varsens IB. 5—6. þ. at s.] s. þ. IB.
6. meir—gegndi] fleira en heilom vicom gegndi i tveim misserom IB.

oc þat olli. En maþr breiþfirþer hét Þorstein surtr. Hann vas sonr Hallsteins Þorolps sonar Mostrar sceggia, þes er nam Þorsnes lond, oc Oscar Þorsteins dottor ens rauþa. AN dreoympi, at
 5 han væri at logbergi, þa es þar vas fiolment, oc vaka; en hann hugpi alla menn apra sova. EN sipan hugþesc hann soþna en alla apra vacna. E[n] þan draum réþ Osypr Helga sonr¹, suat aller menn myndo þegia, meþan hann melti at logbergi, en
 10 sipan, es hann þagnaþi, þa myndo aller roma þat, es hann hafþe melt. Þa como menn til þings, oc leitapi hann þess at logbergi, at et VII. huert sumar scyldi auka vico oc freista, huesso hlyddi. En menn toko vel under².

¹ IB har här ett tillägg: moþr faþer Gellis Þorkelssonar. Tillägget är av vikt, då Gellir Þorkelsson var Ares farfader, uppfostrare och antagligen sagesman. Skrivaren i 1812 har funnit notisen kunna uteslutas, då utrymmet så krävde. ² En—under. IB redogör något närmare för omständigheterna vid förslaget antagande. Därefter lämnas några korta meddelanden om den julianska tideräkningen. Tillsist säges: En þa es aycsc at qro tali et sianda hvert at vico, en øngo at hino (d. v. s. den julianska räkningen), þa verþa VII qr saman iamnlong at hvorotueggia; en ef hlaup qr verþa II a miþli þeira es aka scal, þa þarf aca et setta. Denna uppgift, som ej är fullt exakt, skall vidare behandlas i Inl.

1—3. breiþfirþer—lond] het Þorsteinn surtr, hann var breiþfirþer, sonr Hallsteins Þorolps sonar Mostrascegia landama mans IB. 4. AN] Hann IB. 5. væri] hygþisc vesa IB. 7. alla] hann hugpi alla menn IB. EN] udel. IB. 9. þegia] „þegn varþ“ (ø: þøgn varþa) IB. 10. þa] at þa IB. 11. melt] Enn þeir voro baþer spacer menn mioc tilf. IB. Þa como menn] En sipan es men qvomo IB. oc] þa IB. 12. þess] ráps tilf. IB. 13. huesso] hve þa IB.

II. Tabeller i Cod. AM 249 I, folio¹.

REGVLARES ² .	CONCURRENTES. ³	3v1.1
Marcus. v.	B v. VI. VII. I.	
Aprilis. I.	B III. III. V. VI.	
Maius. III.	I marcio scif-	
Iunius. VI	tasc concurren-	5
Iulius. I	tes. ser huer	
Augustus. IIII	ór solar aldar.	
September. VII	xxviii.	
October. II	Epacte⁴	
November. v.	Nulle. XI. XXII. ⁵	10
December. VII.	III. XIII.	
Ianuarius. III.	XXV. VI. XVII.	
Februarius. VI.	XXVIII. IX. XX.	
Decemb. REG.⁶	I. XII. XXIII.	
September. v	III. XV. XXVI	15

¹ Cod. AM 249 I är enligt forskarnas samstämmiga mening skriven med samma hand som Cod. 1812, äldsta delen och har från början hört samman med denna. Den innehåller ett kalendarium, varav nu återstå månaderna mars-april, maj-juni, nov.-dec. Därefter komma tabellariska uträkningar, som ansetts här böra meddelas, särskilt emedan de giva värdefull ledning vid handskriftens datering. Kalendariet placeras gyllentalet 13 i dec. annorlunda än texten i Rim I s. 17 förutsätter.

² Röd rubrik. Den första tabellen meddelar Regulares solares. Den utgör en sammanfattning av innehållet i §§ 36 och 37 ovan.

³ Rubriken röd; tabellen redogör för konkurren- ter i huvudsaklig överensstämmelse med § 38 ovan; början se s. 68, sp. 1.

⁴ Röd rubrik. Även följande N rött. Svarar mot § 21 ovan.

⁵ Ursprungligen XXI i Cod.? ⁶ Röd rubrik. Även följande S rött. Rubriken torde vara att läsa Decem- novennales regulares. Tab. innehåller de s. k. regulares lun- ares mensium och sammanfattar innehållet i §§ 3 ff. och 21 ovan.

3 ^v l. 16	October. v	vii. xviii.
	Nouember. vii	I septembre scif-
	December. vii	tasc epacte ser
	Ianuarius. ix	huer or tungls
5	Februarius. x	aldar. xix.
	Marcus. ix	Com ix ¹
	Aprilis. x	Com xx
	Maius. xi	Emb i
	Iunius. xii	Com. xii
10	Iulius. xiii	Com xxiii
	Avgustus. xiiii	Emb. iii
	CONCVRR ² .	Com xv
	B i. ii. iii. iiii.	Emb xxvi
	B vi. vii. i. ii.	Com vii
15	B iii. v. vi. vii.	Com xviii
	B ii. iii. iiii. v.	Emb xxix ³
	B vii. i. ii. iii.	Com x ³

¹ Här börjar en redogörelse för embolimer och vanliga år, stämmande med delar av §§ 11 följ. Den är märklig genom sin uppställning, ty den börjar icke med år 1 utan med år 10 i måncykeln. Detta kan knappast betyda annat än att räkningen är gjord under ett sådant år. Dylåka voro under 1100-talet: 1111, 1130, 1149, 1168, 1187. Endast det sista torde stämma med vad vi i övrigt veta om handskriftens ålder. ² Rubriken betyder Concurrentes; forts. s. 67, sp. 2. ³ Här föreligger en febräkning. Skrivaren har glömt iakttaga Saltus lunæ vid cykelns slut; talen skulle sålunda vara xxx eller snarare nulle (för xxix) och xi (för x). Att en mån-cykel med ett så grovt komputistiskt fel skulle ha blivit avskriven av en så pass kunnig skrivare som vår (märk de arabiska glosorna), är mindre troligt. I likhet med en del annat på dessa sidor gör cykeln intryck av ett hastigt koncept. Man kan därav sluta, att den nyss gjorda dateringen hänför sig just till vår kodex, icke till dess förlägg. Cykelns fortsättning Com XXI, Emb II, Com XIII, Com XXIII (ursprungligen xiiii, men ett x tillagt mellan raderna med ljusare bläck), Emb v, Com XVI, Emb XXVII följer efter påsktabellen. Den fullföljer den felaktiga räkningen.

Påsketabel¹.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Wic²	Fost G	D	B	Conc.			[PD] ^{4r}
G	vii	Wic af G.	F		I	R v ³		S.
	vi	I øndor G	E		ii	i		K.
	ix	Wic lif. G	D		iii	vi	wipt ⁴	.K
	vii	I øndor G.	C		iiii	ii		P. 5
B	vi	Wic lif. P	A		vi	v		F.
	viii	I mipia. G.	G		vii	iii ⁶		.F
G ⁵	vi	I øndor. G.	F		i	vi.		L.
	ix	Wic lif G	E		ii	iii	wipt ⁴	.L
D	viii	Wic af. G	C		iiii	vii		.B ⁷ 10
	vii	I ondor G	B		v	iii		O.
	ix	Imipia G	A		vi	i		.G
	vii	Wic af G	G		vii	iiii		T.
F	vi	I ondor G	E		ii	vii		K.
	ix	Wic lif G	D		iii	v	wipt ⁴	.K 15
	vii	I ondor G	C		iiii	i		P.
	vi	Wic lif. P	B		v	iiii		G.
A	ix	I mipia G	G		vii	ii		.F
	vi	I ondor G	F		i	v.		L.
	ix	Wic lif G	E		ii	iii		.L 20
	viii	I mipia G	D		iii	v ³	wipt ⁴	.C
C	vi	Wic lif. P	B		v	i		G.
	ix	I mipia G	A		vi	vi		.G
	vii	Wic af G.	G		vii	ii		T.
	v	Wic lif P.	F		i	v		D. 25
E	viii	Imipia G	D		iii	iii	wipt ⁴	.C
	vii	I ondor G	C		iiii	vi		P.
	x	Wic lif G	B		v	iiii		.P
	viii	Wic af G	A		vi	vii		V ⁸ .

1	2	3	4	5	6	7	8	9	
4 ^v G	v1	I øndor G	F		1	111		L.	
	ix	Wic lif G	E		11	11		.L	
	v11	Wic af G	D		111	1111	wip ^{t4}	Q.	
	v1	Wic lif. P	C		1111	v11		H.	
5 B	ix	I mipia G	A		v1	v		.G	
	v11	Wic af. G.	G		v11 ⁹	1		T.	
	v	Wic lif. P	F		1	1111		D.	
	v111	I mipia G	E		11	11	wip ^{t4}	.D	
D	v11	I ondor G	C		1111	v		P.	
	10	x	Wic lif G	B		v	111		.P
v111		Wic af G	A		v1	v ³		V.	
v1		I ondor G	G		v11	1		M.	
F		ix	Wic lif G	E		11	v1		.L
	v11	Wic af G	D		111	11	wip ^{t4}	Q.	
15	v1	Wic lif P	C		1111	v		H.	
	ix	I mipia G	B		v	111		.H	
	A	v11	I ondor G	G		v11	v1		M.
		ix	Wic lif G	F		1	1111		.M
20	v111	I mipia G	E		11	v11		.D	
	v1	I ondor G	D		111	111	wip ^{t4}	I.	
	C	ix	I mipia G	B		v	1		.H
		v111	Wic ^{ur} af G	A		v1	1111		V.
25	v	Wic lif P	G		v11	v11		E.	
	v111	I mipia G	F		1	v		.E	
	E	v11	Wic af G	D		111	1	wip ^{t4}	Q.
		v1	Wic lif G	C		1111	1111		H.
	v111	Wic af G	B		v	11		.A	
	v11	I ondor G	A		v1	v		N.	

¹ Den här meddelade påsktabellen, som i Cod. icke har någon rubrik, är tämligen enastående. Den är en efterbildning av den hos Beda förekommande men med anpassning till isl. förhållanden. De av utg. numrerade kolumnerna meddela: 1) första söndagsbokstaven vid skottår. 2) rubrik Wic = Vika, antalet veckor, som förlida mellan söndag efter jul och fastans ingång

(Esto mihi). 3) rubrik Fostugang(a)r, fastans ingång enligt det isl. misseristal; jfr §§ 30 ff. ovan. 4) rubr. D = Dominicalis, söndagsbokstaven, vid skottår den sista. 5) icke fullföljd, har avsett att med bokstaven B ånyo beteckna skottåren. 6) rubrik Concurrentes, årets konkurrenser. 7) rubrik Regulares felaktigt placerad en rad för lågt, regulares paschæ. 8) Interkaltationer i det isl. Misseristal. 9) rubrik PD? (= påska dag), påskbokstaven för året. — Tabellen omfattar nu åren 1140—1195, d. v. s. 2 solcykler. Om den varit fullföljd till slutet, så hade den måst omfatta ytterligare 17 sidor, innehållande var sin solcykel. Linierna mellan kolumnerna äro lätt ornerade till likhet med romanska kolonner och förenade med romanska valvbågar, detta i likhet med ålderdomliga importerade kalendrier (AM 249 h). — Tabellen har en motsvarighet i AM 461 12:mo (V). Denna har dock återgått till måncykeln som huvudindelning. Den börjar med annur tuttugta aulld = perioden 1539—1557. Tabellen beskrives i Rím II (Rb. IV, § 108), där den benämnes grein fostu inganga. — Tabellen väcker ofta ovisshet, om versal avsetts. B och G få, som vanligt är, gärna versal form. Här har versal genomförts. ² Röda rubriker återges med fet. ³ Första året i måncykeln har regularen v; det är uppenbart, särskilt vid jämförelse med andra påsktabeller och talbyrdingar, att man avsett att beteckna „aldamötet“ med rött. På första stället har i stället R kommit ned i denna rad. På de följande har rubrikatorn glömt verkställa sitt uppdrag. I 461 står v klumpigt inritat (av annan hand?). ⁴ d. v. s. Viþ lagning = sumar auki: l är genomstruket för att beteckna förkortning. ⁵ Inskrivet med yngre bläck. Saknar begripligt sammanhang med tabellen. ⁶ III har första och andra strecket underprickat med ljusare bläck. ⁷ Rättat här från B. (punkten felaktigt placerad i codex). ⁸ I cod. följa tre rader med slutet av den felaktiga notisen om embolismus; jfr. s. 68, not 3. Derefter på isländska: XII lunationes hefer communis annus, embolismus annus hefer XIII tvngl. ⁹ Codex har felaktigt vi.

III. Astronomiske gloser fra gml. kgl. sml.
1812, 4to.

	eliz	finofura	[a]far bærð[a]gø
	Urfa maioz	Vrfa minoz	Auriga
	vlfv kepþr	vii. stírni	fi[ski]karlar
	Hyadef	Plyadef	Orion
5	ðag[ftiarna]	idem	fvrftiarna
	Arcturus	Aramec	Wega
	kyndelb[ere]	idem	[velhun]ð[ftiarna?]
	Alakol	Canicula	Sirius
	fol
10	Al[ca]ph	Eliof	Celvm. Polus
	Vranus. Ether	Aer	

Ovenstående gloser l. 1—11 (efterfulgte af nogle andre vedrørende agerbrug m. v.) optager i 3 kolonner den nedre halvdel af membranens s. 68, spalte 2, således som det vil ses af Larssons udgave s. 43—44. Skriften, som er udført med gulagtigt blæk, er her stærkt afslidt og bleget og for de fleste af disse ords vedkommende yderligere utydeliggjort ved påsmøring af et mørkebrunt (virkningsløst) tannin-reagens. Som hovedtekst fremtræder de med korpus trykte fremmedord, over hvilke med mindre skrift er tilføjet den med petit gengivne forklaring, oftest et islandsk ord; de skal læses linjevis, tværs over siden. Den særdeles vanskelige tekst er tidligere forsøgt læst af H. Gering i *Zs. f. deutsche Philologie* IX (G) og L. Larsson i hans udg. af *Áldsta delen af cod. 1812, 4to, gml. kgl. samling (L)*. Under særlig gunstige forhold har nærv. medudgiver (K) haft lejlighed til at undersøge membranbladet under rådførelse med prof. F. Jónsson og giver her en læsning, som i adskillige tilfælde afviger fra de tidligere, men dog formentlig vil kunne opretholdes. Ved skarpe klammer betegnes tvivlsomme bogstaver. I det følgende gives linjevis, med bogstaverne a—c til betegnelse af kolonnen, de nødvendige oplysninger til de enkelte ords læsning.

1 a. eliz (elix G, L), således utvivlsomt, hvilket også stemmer ret vel med ordets latinske form Helice.

1 c. Det islandske udtryk, som skal forklare det nedenunder stående Auriga (stjærnebilledet Kusken), er af L læst ... oge (som konjunktur vagntoge). Der ses her to ord, af hvilke det sidste tydelig begynder med ð, hvorover står et interlineart r; på ð følger ge, efter ð er enten et a udeladt (af pladsmangel), eller muligvis er en sammenskrivning af ða antydet, idet fra ð synes at udgå en lille spids nederst til højre. Ordet er utvivlsomt bardage. Foran ses 3 bogstaver, som med temlig sikkerhed kan læses far, og foran disse skimtes et a. Det ret overraskende udtryk asar bardage, som herved fremkommer, må vel gengives „Tors kamp“ og opfattes som en omtydning af auriga, idet den himmelske vognstyrer har bragt oversætteren til at tænke på Tors kørsel over himmelhvælvingen.

2 a. G læser Vrsa, L læser Yrfa; 1ste bogstav er et versalt U (eller V) af ornamental form.

3 a. Læsningen stemmer med L.

3 b. Læsningen svarer til G.s VII fl[ir]ni, L har VII ft....

3 c. —arl er fælles for G og L; efter disse bogstaver skimtes dog temlig sikkert ar. Den forangående del af ordet læser G fiofa, medens L har åben plads for bogstaverne. Rettest bør ordet vistnok læses flfikarlar, som både i Norge og Island har betegnet stjærnebilledet Orion eller bæltet i dette (se Fritznér under stjarna).

5 a. Det ord, som gengiver Arcturus, har tidligere ikke været tilfredsstillende læst; dagstiarna træffer dog sikkert det rette, selv om sidste del af ordet kun skimtes svagt, og bekræftes ved, at Arcturus i Norge kaldes dagsjarna (sml. Aasen og Fritznér).

5 c. Giver en sikker udfyldning til L.s fvþrst....

7 a. G læser kyndel, L kyndelft; kyndelb synes dog utvivlsomt, hvorefter skimtes 2—3 bogstaver og muligvis nærmest b en interlinear abbreviatur; here er dog måske den sandsynligste udfyldning.

7 c. Af dette ord har L blot med sikkerhed læst ð, men formoder, at her skal stå hundtirne (ell. -stiarna), hvad jo vilde passe godt, da forklaringen gælder Sirius. Sikre er ði (med forangående n eller u); af de efterfølgende bogstaver ses intet spor, hvorimod de forangående er flere end nævnte udfyldning kræver; også G forudsætter adskillige bogstaver foran i. Måske tør man læse velhundf... (prof. F. J.s forslag); det med det følgende ord sammenskrevne vel er da den latinske partikel

(„eller“), her brugt for at angive, at navnet hundfliarna også kunde tilkomme den foran Sirius nævnte Canicula.

8 a. Dette ord læser L Alaba; Alakol er dog sikkert og gengiver vel Algol i stjernebilledet Perseus.

10 a. L læser Al...ph, de utydelige bogstaver i ordets midte er vistnok ca, og Alcaph gengiver sandsynligvis Al-khaf, det arabiske navn på stjernebilledet Kassiopeia (se L. Ideler, *Ursprung der Sternnamen*, under El-khaf).

10 c—d, Efter Celvm følger udenfor 3. kolonne Polus, ret tydelig, men ordet har ikke hidtil været påagtet.

Till ovanstående fogar medutg. B. följande:

Larsson har påpekat. att de glosor, som influtit i Cod. 1812 ä. d., knappast äro samlade från en enda skrift utan snarare kommit att medtagas på grund av skrivarens tillfälliga, än på betydelse, än på form grundade idéassociationer. I allmänhet sakna också glosorna allt intresse för huvudtexten, men ett undantag göres av en liten grupp, som införts just vid nämnda texts slut, endast förutgångna av en liten kvasiatymologisk uppställning av former, som skola förklara formerna Vesper och Hesperus. De där upptagna glosorna äro astronomiska beteckningar och ha, såsom belysande för den vetenskapliga ståndpunkten på Island ansetts böra medtagas. De med Z betecknade anmärkn. grunda sig på meddelanden från Prof. K. V. Zettersten.

1 a. eliz = Helix (så Hrabanus Maurus) är säkerligen en nominativ, som konstruerats till genitiven Helicis, vilken förekommer som variant till Helices, t. ex. Migne, XC, 945.

1 b. sinosura (Cynosura). Det är rätt märkligt, att de grekiska orden synas stå som översättning till de latinska. Jfr planetnamnen, s. 60 ff.

1 c. Den överraskande anknytning till nordisk mytologi, som ligger i namnet asar bardagi, torde ha underlättats av de två killingar, som ansågos åtfölja Auriga (kusken); jfr namnet Capella på stjärnbildens största stjärna. Dessa killingar nämnas hos Gislason, *Prøver*, s. 477, där stjärnbilden kallas kærugætir.

3 a. Ulf's keptr synes ha en annan betydelse i 1812 = Gislason, *Prøver* s. 477: Andromeda dottvr (läs dottir) Sephei, kona Scersei (läs Persei), sitr i miolk hring þar sem ver kollvm vlf's kiopt. I hyaderna bilda några stjärnor av fjärde storleken en grupp, som kan anses i någon mån likna ett hund- eller varggap.

6 b. Aramek = arab. al-rāmih (uttal ar-rāmih) = Arcurus. Z. Den här och i det närmast följande framträdande

bekantskapen med arabisk terminologi är i betraktande av handskriftens ålder av största intresse; jfr nedan.

6 c. *Wega*, den ännu så benämnda stjärnan i lyrans stjärnbild = arab. *al-wāki* 'den fallande (örnen)'. Z. Denna stjärna, vars namn senare blivit så nära knutet till nordisk polarforskning, torde vara en av de starkast lysande av de varje stjärnklar natt synliga stjärnor, som från Islands horisont kulminera i söder; därav isl. namnet. Mina efterforskningsringar efter lika gamla citat i medeltidslatin ha varit färfänga. Det äldsta belägg för formen *Vega*, som anföres hos Ideler, *Untersuchungen über Entstehung und Bedeutung der Sternnamen*, är från de Alfonsiska tabellerna c. 1250. Den i Stud. i nord. filologi IV, 7, s. 22 nämnda övers. från 1134 av Alferghani har mig veterligen aldrig varit tryckt.

7 a. Det gamla namnet på *Algol* var *Medusas* huvud; *Medusa* översattes av araberna med *Al-gol* 'djävulen'. *Kyndilbere* är antagligen en översättning därtill, gjord i anslutning till det lat. *Lucifer*, som ju dock betecknar *Venus* i dennas egenskap av morgonstjärna. En liknande sammanblandning synes ha förekommit med dagstiarna, som i bildlig användning får betyda morgonstjärna; se *Fritzner*. Stjärnans för nutida astronomer mest karakteristiska egenskap, dess föränderliga ljusstyrka, var för medeltiden obekant. Den förväxling med *Sirius*, som synes föreligga, kan förklaras därmed, att *kyndilbere* ju kunde vara ett mycket lämpligt namn på *Sirius*, som är vår stjärnhimmels ljusstarkaste stjärna och därtill är uppe just före *kyndelmässan*.

8 b. *Alakol*, som ju starkt påminner om det ännu brukade *algol*, identifieras på överraskande sätt med *Canicula* = *Lilla-hunden*; däremot förekommer även *eljest*, t. ex. *Gislason*, *Prover* 479 den senare identifikationen av *Sirius*, vilken tillhör *Storhunden*, med *Canicula*.

10 b. *Upptagandet* av *Elios* (grek. *helios*) kan förklaras därav, att man i medeltiden plögade härleda *celum* därifrån; jfr *Honorius*, *Imago mundi* I, 84.

IV. Bócarbót¹.

G 36^r [I²] degi oc nott ero stpndir xxiiii iafnlangar,
 enda eyxc helmingi einar stpndar þvilicrar a man-
 aþi þeim, er toltþngr er árs. Þa verþa i eino
 5 ári þriv hþndroð daga toltfrøð oc v dagar oc stpnd-
 ir vi. Enn i qþro ári ero en vi stpndir oc i eno þriþia
 oc i eno fiorþa; þa verþa xxiiii allar saman, þat
 er dagr oc nott; þpi eyxc it fiorþa hvert ar sva,
 at þrip ero heil a milli, þat collpm ver læpár, en
 10 þa^r verþa vii i solar tals ælld. I solar tals ælld
 ero xxviii ár, en i tþngl tals³ qlld xix ar. En i
 enni micþ qlld verþa xix solar tals alldir en xxviii
 tþngl tals alldir, þat ero dxxxii ár. I þeiri olld
 sciptiz allt veralldar tal oc himin tþngla gangr at
 15 inþm sama hetti alla évi, sem nþ er sagt.

I² hverio ari ero tþngl alldrar tolt⁴, sin hvar

¹ Omedelbart efter den av Larsson tryckta texten av vår traktat, d. v. s. å bl. 36 i 1812, förekommer med den näst äldsta av de i denna codex mötande händerna en del komputistiska anteckningar, som påtagligen avse att utgöra tillägg och förklaringar till den förut införda traktaten. Ordet bocar bot, som vi här använt som rubrik för det hela, förekommer över versosidan och är där prickat med ljusare (från början röd?) färg. Samma hand har infört ett kalendarium (bl. 35), som måste antas skrivet c. 1220, och en ungefär samtidig Prestaskrá (bl. 3 r) — se Ísl. Ártidaskrár s. 21—27 och Palæografisk Atlas, Oldn.-isl. afdeling nr. 7 och s. IX. Vår handskrift är av stilen att döma icke mycket yngre. Till. s. 76₂—77₁₄ samt 78₂₃—80, förekommer i G en parallell (Ga) bl. 23 r-v (14. årh.), varifrån varianter här gives under märket Ga. ² Uteglömt av rubrikatorn; plats för en bokstav. ³ tals är tillagt i brädden. ⁴ Därnäst skymtas uttraderat sin hvar optaz; nästan oläsligt på grund af en mörk fläck.

2. xxiiii] ok allar tilf. Ga. 5. þriv—dagar] dagar ccc
 ok lxxv Ga. 6. ári] udel. Ga. 7. i] udel. Ga. 7—8.
 verþa—er] verdr allt s. xxiiii ok er þa þat Ga. 9. a] i
 Ga. 10 solar tals³] þeire Ga. 11. i¹] udel. Ga. 12.
 verþa] erv Ga. 13. ár] ara Ga.

optaz þritogir epa nott miðr, oc vmm fram
 x1 nętr; þęr teliaz i tþngl tals qldd einni miðr en
 hvndrað tolfroott oc LXXX. Þat ero tþnglalldrar vi,
 en in siaundi nott miðr, þeim mvn teliaz degr
 dripgari. Þa ero v fleiri oc hlþpars degr vm fram, 5
 en iafn morg se hvár en ellri tþngl oc in ęri. Enn
 æll ero iafngomol at retto tali, þot sitt se hvart at
 almęli, þvi at tþngl verþr a miþri þeiri stþnd at eins
 gagnvart solo, er þat er oscert. En þes er¹ avallt
 iafnlangt amilli. Tþngl alldr er nęr LVIII dęgrum. 10
 Þeir ero i nitian vetra olld CCXXXV. I hverivm
 þeira ero talþir dagar oc nętr XXVIII, hore XII,
 puncti II, momenta IX, uncie VII, athomi XIX at
 tþlp Biarna prests ins tþlvisa².

Hora est duodecima pars diei; III puncti faci- 15
 unt horam; X momenta faciunt punctum; XII uncie
 faciunt momentum; XLVII athomi faciunt uncia.

[S]ol³ gengr IX nottvm fyrir iol lęgst, en IX
 fyrir Iohans messu hęst epa þvi nęr. Tþngl gengr
 hatt a var vaxanda, en lągt þveranda, en lęgst a 20
 svmar fvllt, þa er sol gengr hęst, en lągt a hęst
 vaxanda, en hątt þveranda, en hęst a vetr fvllt,
 þa er sol gengr lęgst. Sol oc æll himin tþngl ganga
 of svðr mitt hęst, en of norðr mitt lęgst. Sol oc
 tþngl er⁴ hęþi i eina átt qc iafnnfram a þeiri stvnd 25
 miþri, er þat verðr ecci at syn. En nęr VII degr-
 pm oc attþngi þriggia degra siþ[an] er átt a milli,

¹ er insatt efter Ga. ² Jfr Rím I, s. 64; hánvisning till Bjarne för denna uppgift även C bl. 5 v och Rím II (§ 22).
³ S är uteglömt av rubrikatorn; Sol-lęgst r. 24 jfr Rím II (Rb. IV, § 26); dessutom förekommer i B s. 102—3 en annan parallell (särskild hand), som fortsätter til stior nor s. 78; varianter anföras (från Sol r. 24) under märket Ba. ⁴ eru är väl avsett; så Ba.

1. þritogir] þritogr Ga. 10. dęgrum] degr Ga. 11. Þeir ero] Þat er Ga. vetra] ara Ga. 12. hore] ok stvndir Ga. 13. puncti . . momenta . . uncie] pvnctar . . momentr . . vncior Ga. 27. þriggia] þridia Ba.

en tver þa er þat er halft þeþi vaxanda oc þver-
anda, en fiorar a miðri þeiri stund, er þat er fvllt.

Tþngl er nēr vī dōgrvm fvllt oc þvi nēr ecci
at syon¹, at þvi er oss syniz.

5 Sol gengr sciotara en tþngl en seina en stionor.
Dominus numerat multitudinem stellarum et
omnibus eius nomina uocans.

G 36v Svmar kemr en fimta dag vīkþ. Annar man-
oðr kemr lēgar dag. En þriþi manoðr cemmr ann-
10 an dag vīkþ. Þeim fylgia fiorar nētr þær er sþm-
ar er lengra en vetr. En fiorþi manoðr cemr drott-
ins dag². Tþmanoðr kemr en þriþia dag vīcþ. En
setti manoðr cemr en fimta dag vīkþ. Vetr oc gor-
manþoðr kemr lēgar dag. Ylir kemr anan dag vīkv.
15 Mōrsvgr cemr miðvīcþ dag. Þorri kemr fēstþ dag.
Goi kemr drottins dag. Ein manoðr in þriþia dag
vīkþ. I þvīsa tali þarf æca et siænda hvert svmar
vīcþ. En ef hlæpar verþa tvæ a þeiri stþnd, þa
scal æca it seta³. Dagr kemr fyr en nott allz
20 misseris tals islenzcs⁴.

PETTA ER TAL ÞES HVE MARGIR VERÞA
REGVLARES OC CONCVRRENTES OC PACTAR.

I ari hperio ero dagar ccclxv, þeim skal iafnt
scipta i xii stapi. Þa verþa xxx i hverivm stað
25 oc v vmb fram, þa v hefir marcius regvlares⁵. Þar

¹ spon tilsyneladende membranen, med o interlineart med nedvisningstegn, men o dækker sandsynligvis over den prik, som skiller mellem p og y; der har da opr. stået syn, som af skriveren er rettet til syon, d. v. s. sion; syn Ba. K. ² dag, rättat från textens dag. ³ Rörande veckodagar för de särskilda månadernas början kan man jämföra tabellen Misseristal i Inl. Sista meningen, I—seta, som är mindre korrekt i återgivandet av förhållandena på 1200-talet, är hämtad från Are, IB, kap. 4. Jfr s. 66 not 2. ⁴ Dagr—islenzcs är hämtat från Grágás, kap. 19 (Konungsþ.). ⁵ Så Ga; regvlarem codex.

1. þa er] ef Ba. 3. þvi] þuerr Ba. 4. at²] udel. Ba.

scal telia af þriatigo oc ein daga hans, þa verþa allir saman xxxvi. Þeim scal iafn scipta i v stapi, þa verþa vii i hverivm stað oc ein vmb fram; þan hefir aprilis regvlarem¹. Þar scal telia með xxx daga hans, þa verþa xxxi; þeim scal iafnt scipta, 5 spa at vii se i hverivm stað, þa verþa þrir vmb-fram, þa hefir maius regvlares. At þeim hętti scal telia til² allra manaða.

I ari hverio ero vicvr liii oc dagr ein vm fram, sa er fyrstr concvrrrens. Annar cemr við a vþro 10 ari, þa verþa a þvi ii. Sva scal a vallt fram fara, nema a eno fiorþa hverio ari aycz tveim, þa verþr læpár. En avallt er fleiri teliaz en vii, þa scal þa eina hafa, er vm fram ero. Concvrrentes sciptaz, þa er marcius kemr. A þeim degi comr hver man- 15 þðr i vicþ sem margir teliaz saman regvlares oc concvrrentes. Sia er solar tals ælld, i henni ero ár xxviii.

I ari hverio ero neþr ccclxv; þeim scal iafnt scipta i xii stapi, þa verþa v vmb fram. Þa v 20 hefir september regvlares. Þar scal með telia xxx daga hans, þa verþa allir saman xxxv, þa v hefir october regvlares. Þar scal telia með xxxi daga hans oc þann³ dag meþ, er a fyrvir at tþngl hans se þritogt, þa verþa allir saman xxxvii. Þa vii 25 hefir november regvlares. Þar scal telia meþ þria togo daga hans, þa verþa xxxvii, þa vii hefir de-

¹ regvl. Ga; regvlares *codex*. *Motiveringin av berättningen är sämre än i huvudskriften ovan § 36 ff.* ² til Ga; .i. *codex*; tungl gæve nästan bättre mening, *jfr 80^b*. ³ þat *codex*.

1. af] met Ga. 2. saman] samt Ga. iafn] iafnt Ga.
5. iafnt] *udel.* Ga. 6 spa] *udel.* Ga. hverivm] hværn Ga.
9. ero] er Ga. 13. teliaz] saman *tilf.* Ga. 19. ari] *udel.*
Ga. 20. v²] *udel.* Ga. 26—27 Þar—hefir] *udel.* Ga.

cember regvlares. At þeim hętti scal telia af ollom manþom regvlares.

[I¹] ari einu verþa tvngl xii, vi þritog ok vi nott yngri, þa er avant ellifo náttu a ccclxv. Þær 5 x1 ero x1 pactar. A qþro ári coma² x1 til³. Þa verþa a þvi xxii. Of allt scal a hverio ári æca x1; en ef fleiri verþa en xxx, þa scal þat eitt hafa, er vmb fram verþr, nema a eno efsta ári, þa er xviii ero pactar; þa scal æcaz xii.

¹ I uteglömt vid rubriceringen.

² coma upprepat codex.

³ til sál. Ga; .t. codex.

1. At] udel. Ga. af] met Ga. 4. v] ok v netr Ga.
6. þvi] ari tilf. Ga. Of allt] udel. Ga. 7. verþa] erv
Ga. þat eitt] þa eina Ga. 8. verþr] erv Ga. er²] udel.
Ga. 9. xviii ero pactar] erv xviii Ga. æcaz] avka Ga.
xii] Herefter fortsetter Ga: þi at a env fyrsta verda avallt
xxx. Sva verdr tvngl gamallt en fyrsta dag i hverivm
manadi sem margir teliaz saman regvl. ok pactar. Pactar
sciptaz þa er september kemr; i þeire oлд erv xix ar. Ar
hvert at tvngli hefir annat hvart xii tvngl eda xiii. Et skemra
hvert heitir at boemali commvnis annus, en it lengra em-
bolismus.

RÍM II

(AM. 624, 4to)

HÅNSKRIFTBETEGNELSE.

- A = AM. 625, 4to.
B = AM. 624, 4to.
C = AM. 415, 4to.
D = AM. 732 b, 4to.
E = AM. 736 I, 4to.
G = Gml. kgl. sml. 1812, 4to.
N = Norske rigsarkiv (frgm.).
P = AM. 49, 8vo.
R = AM. 727, 4to.
V = AM. 461, 12mo.
-

- Ups. = Cod. gl. sign. i Sv. rigsarkiv A 1 (latinsk kalendarium for Upsala ærkestift fra 1344).
StE. 12 = „Astronomical tracts“, Nr. 12 i Stephens' katalog over engelske hdskr. i Stockholms kgl. bibliotek (latinsk komputistisk hdskr.).
-

§ 1 [S]tiornu¹ bokar frædi hafa ymser menn² fundit¹⁴⁸ um verauldina. Hana fan fystur, at því sem bækr segia, þeira manna, er gus viner væri³, Abraham, ok skildi hann margar merkingar af himen tungla gavngo⁴, þvíat gud ledi honum viz um fram adra⁵ menn, þa sem honum voro samtida uppi. Hann skipadi tungls avlldrum⁵ so sem sidan hafa verit § 2 vardveittir⁶. Enn þa er gud gaf Moysi lögmal ok bodord med lögmal, þa baud hann, at tungls⁷ alldr skyllði rada paska halldi gydinga, ok skyllði at 14¹⁰ natta gomlu tungli iamfnan⁸ vera paska aptan. [Tváv misseri heita ár, þat er vetr ok svmar⁹. § 3 Sumar¹⁰ skal eigi nær koma Mariu mesu of¹¹ faustu enn 15 nottum epter ok eigi fyr¹² enn 21, ok skal v. dagr vera fystur i sumri, þat er hin þriþi¹³ v. 15 dagr fra Mariu messo, ok skal eigi þann telia, er messo dagr stendur æ, þa er so berr. Þadan

¹ Stioru börjar parallel i C (bl. 4 v) och V (bl. 1 r.); jfr även A (Rím I, s. 6). ² fyst till. B (meningslöst); saknas C (A). *Achillevs Tatios uppräknar flere personer ur grekiska hjältesagan, Palamedes, Atrevs m. fl. Om Atlas se s. 6.* ³ væri C (A); voro B. ⁴ gavngo C; (gongunne A); gangi B, V. ⁵ avlldrum C (A); aukun B, V. ⁶ hafa—vardveittir C (varþveittir), V (A); hefer—vardveitt B. ⁷ tungls C; tungl B, V. ⁸ iamfnan C; saknas B, V. ⁹ Tváv—svmar C; saknas B, V. ¹⁰ Till stycket Sumar—alþingis (84_a) finnes en parallel i Rím I, Rb. I § 26. Tillägget här gör skillnad mellan gammalt och nytt alþingi enligt lagändringarna 1271. ¹¹ of C; æ B, V. ¹² läs firr. ¹³ þriþi C, V; saknas genom missförstånd B.

2. fystur] fyrst V. 5. viz] mune tilf. V. 11. p. a.] paskar V. 13. f.] langa f. V. 14. 21] ein nott ok xx V. 16. messo] udel. V.

skulu lida XIII¹ vikur ok III² nætur til midsumars ok er drottins dagr fyrstur ad midiu sumri. Sumar skal
 149 eigi fyr koma enn v. dag fyrri palma dag ok [eigi
 síðarr enn æ annarri viko eptir paska viko³. Fra § 4
 5 sumri skulu veræ 6 vikur til fardaga. Fimtu dagr
 er fystr i fardaugum. Þa ero 4 vikur til alþingis
 forna, en nu skal æ þing rida næsta dag fyrri
 Peturs messo ok Pals. 5 vikur ero af sumri, þa er
 æ vorþing skal rida, ok 2 nætur⁴. Fra midiu § 5
 10 sumri ero XII drottins dagar til vetrar. Drottins
 dagr hin fyrsti i vetri skal vera en 3. fra messo
 degi Cosme⁵ et Damiani⁶, ok skal þo eigi telia
 þann, er messo dagrinn stendur æ, ef svo berr til.
 En ef þat berr saman, at þa se vid sumar lagt, er
 15 drottins dagur stendur æ e, þa verður sa enn 4.,
 er fyrstur er i vetrinum, enn þat verður enn VIII.
 vetur solar alldar. Fra drottins deigi fyrsta i vetri § 6
 ero vikur 13 til midv vetrar ok því midr sem þat
 er fria dagr. Sæ fria dagur er anar fra 8. degi
 20 iola, nema hin 9.⁷ vetur solar alldar, þa verður sa
 hin 3., ok skal þann⁸ eigi telia, er atti dagur
 stendur æ, þa er so berr til.

¹ XIII C, V; 23 B. ² III C; 13 B; ok III nætur saknas V.
³ eigi—viko C (och i huvudsak) V; halfan manaud epter paska,
 enn eigi sidar B. ⁴ Jfr Grágás (Kgb) I, 96, där 4—6 veckor
 stadgas. ⁵ Cosme C, V; Cosmi B. ⁶ Damiani C; Damiana
 B; Damiane V. ⁷ 9(?) B; niunda är rätt, ty Rímspillir
 strækker sig in på nionde året i solcykeln. Detta är förbisett av
 skrivarna i C, V, som ha atta. ⁸ þann C, V; þapan B.

1—2. ok² er—sumri] udel. V. 6. fystr i fd.] hinn fyrsti
 f. d. V. 9. nætur] betur tilf. V. 11—12. fra—d.] epter
 V. 12. þo] udel. C, V. 13. dagrinn] d. C, V. 17.
 deigi] deginvm C. fyrsta] þeim er fyrstur er V. 19. Sæ
 fr. d.] udel. V. 8.] hinvm attanda C. 21. skal] þo tilf.
 V. er] ath V; hin(n) tilf. C, V.

§ 7 Iola¹ fasta skal iafnan hefiáz næsta drottins dag fyri Barbaru messo.

Adventum domini non est celebrare decembris²

Post ternas nonas³ nec qvintas ante kalendas.

Ioladagur skal vera i hine 11. viku vetrar, 5
nema hann se æ faustu dag eda laugar dag, þa
er i 10. viku vetrar, ok so þæ at rimspiller er.
Ein midviku dagur skal iafnan vera i milli mids
§ 8 vetrar ok iola nemæ i rimspilli þa verda 2. Ar
heiter 2 misseri, i misseri ero mal 2, i mali ero 10
manaudir 3, i manud vikur vel sva⁴ 4, i viku dagar
§ 9 7, i deigi dægur 2, i dægri stunder 12. Sol ar 150
hefer daga 365; enn þa eykr einum, ef hlaupar er⁵;
enn tungl ar xi⁶ minna. [Vikur ero i xii manöþvm
L ok II ok dagr einn, ok kallaz sa concurrens, ok 15
skal þeim samna i vikur heilar ok lavp árs dege
þar með⁷. A því ari er hlaupar kemur, skal
avallt⁸ tungl vera 30, þat er æ himne er, þa er
februarius kemur, af því at þat ar er æ vallt
nott leingra enn aunur ar. 20

§ 10 [S]vo⁹ seiger Beda prestur¹⁰, at siovar foll
[fylgi hveriv¹¹ tungli ok dragaz ut med ablasning
þess, en¹² helliz fram med hræring þess. Þat skili-

¹ Iola—er² r. 7 saknas här V; jfr § 136—37, 162. Den lat. minnesversen finnes i R (Rím III, § 30). ² decembris R; december B; decembri C. ³ nonas ternas R. ⁴ sva C líksom

parallelten i Rím I (§ 3) A; saknas B. ⁵ er C; saknas B. ⁶ xi C; niu B. ⁷ Vikur—með C; saknas B. ⁸ avallt C; saknas B.

⁹ Svo etc. har parallell i G, bl. 11 v. Med foll samna rad börjar en defekt parallell i N, nederst på främsta sidan. ¹⁰ De nat. rer. kap. 39 (Migne 90, 258). ¹¹ fylgi hveriv G; fylgia B, C, N (hveriv utel. B, C, N). ¹² en C, N; er B.

¹⁰ De nat. rer. kap. 39 (Migne 90, 258). ¹¹ fylgi hveriv G; fylgia B, C, N (hveriv utel. B, C, N). ¹² en C, N; er B.

1. næsta] enn n. C. 6. æ] udel. C. laugar] þvát C. 8—9. Ein—verda 2] Einn midviku d. er ætídt laus mille þrettanda d. ok mids vetrar, nema varnadar ær se, þa eru tveir lausir V (som her ender bl. 2 r¹³). 8. vera] udel. C. 9. i] udel. C. 2] mið vikv dagar tilf. C. 13. þa—einum] vi C. 19. ar er] er hvert ár C. æ vallt] udel. C. 21. B.] hinn helgi B. C. 22. dragaz] dregz G, N; floð tilf. C, G, N. 23. þess] tungls G.

um ver hellz a þa leid, at meigin hafit sialft
 ligur um midia iordina, sem lindi ur austri i vestur
 ok svo aptur til austurs, enn retter arma sina ur
 austri ok vestri, adra til sudurs, en adra til nord-
 5 urs, ok mætaþ þeir adrir¹ fyrri nordan, en adrer
 fyrri sunan iordina, ok skera þeir svo iordina i
 sundr² i fiordunga. Verda af þessarri³ miclu § 11
 hræring hafsinn⁴ ok sundur skilning straumana i
 austri ok i vestri 2 haufud vindar, er ver kaullum
 10 austan vedur ok vestan vedur, enn adrer 2 haufud
 vindar verda i nordri ok sudri, þar sem mætaþ
 armar ut hafsins, ok verda þvi nordan veþrin
 met⁵ oss kaulld, at hin nyrdri hlutur hafsins [nytr
 litt solar hita oc⁶ er fullur af isum ok frosti, enn
 15 kuldi sunan vedurs linaz ok tempraz vid solar
 hita yfer midium⁷ iardar belli⁸, adur hann komi i
 þessar bygiligar halfur⁹ iarðar¹⁰. Hygium ver ok¹¹, at § 12
 iafn hlær se nordan vindur i þeim bygiliga hlut
 151 iardar, er fyrri sunan er micla haf, sem sunan vedur
 20 er med oss, ok at sama hæfi er sunan veðr kalt
 med þeim sem nordan vedur med oss. En þia
 sidanliger vindar verda af þvi, at ymsir armar¹²

¹ adrir G; saknas B, C. ² i sundr C, G; saknas B. ³ þessarri
 G; þessi C, N; þesso B. ⁴ Teorien, att vindarna üro en följð av
 ebb och flod, går tillbaka på en apokryfisk Beda-skrift, *Elementa
 philosophica* (Migne 90, 1264): nostra sententia est, ex illis
 refluxionibus ventos nasci. Jfr *Honorius, Philosophia mundi*
III, 14 ff. ⁵ veþrin met G; vedur B, C, N. ⁶ nytr—oc G;
 saknas B, C, N. ⁷ heimenum ok till. B; saknas C, G. ⁸ belli
 C, G, N; bellinum B. ⁹ alfur halfur[!] B. ¹⁰ iarðar C, G,
 N; heimsins B. ¹¹ ok C, G, N; saknas B. Jfr *Macrobius, Somn.*
Scip. II, s. 20. ¹² ymsir armar C, G; ut armar B.

2. i] ok i G. 4. ok] or tilf. C, G, N. 4—5. s.—n.]
 n.—s. C, N. 6. þeir] þar G. 8. hræring hafsinn] færing
 N. 9. i] udel. C, G. 11. verda] udel. G. 12. þvi] af(!)
 G. 16. komi] kemr G. 17. bygiligar] b—u N. 18.
 hlær] hlætt G. vindur] veðr G. 19. m.] þat m. G. 20.
 ok] sva G. hæfi] hofi C, G.

hafsins¹ mega² meira³ ok mætaz straumar eda skiliaz
 eigi³ i midium haufud attum, ok kalla latinu menn
 § 13 þessæ 12⁴ haufud vinda, enn nordmenn atta⁴. Enn
 kalla sumer meistarar fleiri vinda saker; stundum
 kalla þeir vinda verda⁵ af því, er loptid hræriz med
 vedri, þar sem stor hol ero i iordune, sem i landi því
 er Ivlia⁶ heiter. Enn yfer því micla hafi iardar, er
 kallad er brunur ok upras [iarðligrar vavkvo⁷ ok
 hita, er solin⁸ under þeim hring loptzins eda himens,
 § 14 er sodiakus heiter. Þan veg hin sama gengr tunglit 10
 ok 5 haufud stionur, er planete⁹ ero kalladar ok svo
 heita Mercurius, Venus, Mars, Jupiter, Saturnus.
 Tungl er kallat af meistaurum baullottur likami sem
 adrar planetur, skapad af 4 hofud skepnum, elld-
 ligrar natturu, ok hefer þo meira af vatne¹⁰ enn 15

¹ hafsins C, G, N; uthafsins B. ² Upprep. B. ³ eigi C, G, N; saknas B (jfr. varianterna). ⁴ Enligt handskrift-erna ha de latinska 8 men nordmännen 12 vindar (atta . . 12 B); detta måste vara förväxling, ty hos Migne 90, s. 423 (Bedavolymen I) finnes en figur med 12 huvudvindar, 1 för varje stjärnbild i zodiaken, varemot för Island blott de åtta rättir äro kända. ⁵ vinda verda C, G, N; omkastat B. ⁶ Ivlia (d. v. s. Eolia) G; avlka B; evlka C; Æolia, Migne 90, 1164: Aeolia, quæ cavernosa est, regio ventorum dicitur; originalet väl c för k; N här defekt. ⁷ Från [C (G, N), jfr varianterna; saknas B. Stället torde gå tillbaka på följande ställe i nyss anförda falska Bedaskrift Migne 90, 1163: Sapientia . . divina . . in medio . . fonti caloris fontem humoris supposuit, vilket handlar om det ekvatorialhav, som medeltidsgeografien förutsatte; jfr 86. ⁸ solin er B (er saknas C, G, N). ⁹ planete C, G; planeture B. ¹⁰ Med vatne börjar en parallell i D, bl. 1 r.

1. mega] megv G; udel. C. 2. eigi i] iafnan ei i megin hafiv G. 5. er] at C, G, N. hræriz] fëriz N. 6. hol] holvr N. 8. brunur] allrar vppsprettv iar . . (med efterfg. lakune) tilf. N; allrar vppspretta [säl. C] (ok vppspretta allrar G) iarðligrar vavkvo, gengr brvr tilf. C, G. ok²] udel. C, G, N. 11. ero—svo] udel. C, N. kalladar] af romverivm tilf. G. 13. likami] licamr G. 14. skapad] skipat C.

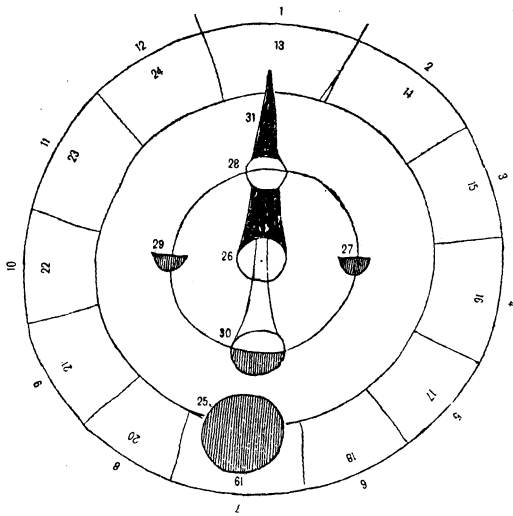
adrar planetur sem allt þat er sia ma. Tungl hefer § 15
 ecki lios nema af sol, ok þa er i eina ætt er at
 sia¹ sol ok tungl af iordune, skin sol þeim meigin
 æ tunglit, sem fra iordune horfer, ok stendr tungl
 5 fyri at solin þurcki hafit, enn slær ofan vocku
 sine, ok af því hvorutvegiu vegs meigin hafit,
 ok þau flod kollum ver missong at nye hveriu².
 Enn er³ tungl gengr fram fra sol, slær solin⁴
 hita sinum nockut so æ hafit ok minckar
 10 voku hafsins, ok þ[v]erra af því siofvar foll.

152 [[T]ungl fyllar⁵ ero æ xix vetrum þrysvar 6 sinum § 16
 13 ok ein, tungl fylli hefer einu dægri midur enn
 60 ok tid sina um fram, þær ero 16 i deigi ok 16
 i nott. Lattu vera anat tungl 30, enn anat 29
 15 natta, ok gannga af ii⁶, tactu af dægur hveriu þeira,
 þat er halfur iii. dagur. Sidan taktu xix fiord-
 unga, er af ganga heilum dægurum æ xix vetrum,
 ok ero þa 7 dagar ok einn fiordungur. Nu ætla
 þu af þeim tungl tid hverri tungl fylli ok hafa 3
 20 aungva tid, nema iafnat se, enn sia tid er minkut
 halfu ii. unzi ok halfri ii. athomu. Þa verdur
 tunglsfylli einnu dægri midur en 60 ok 2 punctar,
 9 momentur, 7 unnz, 19 athomur. Momentur ero § 17
 30 i tungl tid, 12 unz i momentu, atomur 47 i

¹ sia C, D, G, N; þa B; luce propria caret et de sole mu-
 tuatur Macrobius, Somn. Scip. I, XIX, 8. ² Springfloden vid
 ny förklarar så, att solen av den i vägen stående månen hindras
 att med full kraft avdunsta havet. ³ er C, D, G, N; þa at
 B. ⁴ solin C, D, G, N; hon B. ⁵ Det av grov klammer
 omgivna stycket om tunglfyllar (till s. 89¹) saknas i C, D, G,
 N och är en påtaglig, för sammanhanget störande interpolation.
⁶ Härefter utstruket 20, i brädden tillägges tungl.

2. sol] solo N. 4. horfer] veit G. tungl] tvnglit C,
 D, G, N. 5. enn] ok G. 6. -tvegiu] -tveggia G, N. 7.
 þau—missong] þa kollvm ver flod; missong erv G. flod]
 udel. N. 10. foll] udel. C, D (tilsat i marginen med yngre
 händ).

unnz. Tungl tid er fiordungi mine enn dags tid.]
 § 18 Fra því er tungl er 5 natta, ok til þess er þat er
 xi¹ natta, kaullum ver medal daga. Enn er tungl
 stendur gegnt solu, þa heiter solin hafit med sva²
 miclum akafa, þar sem ecki minkar þann verma, ⁵
 at hafit vellur, ok geisar þa flodit miclu meir enn
 adur, sem marka ma, hversu³ litit vatn gengr upp
 i katli med⁴ sterkri vellu; kaullum ver þat enn
 meiri missöng⁵; ok þa er tunglit dregst epter solu
 ok þat er halft þveranda at syn, minkar⁶ solar hiti 10
 ok lægiz siafar stormur, ok ero þa adrer medal-
 dagar. [Þetta ma giorr skilia i þessi figurv⁷:

¹ xi C, D, G; 91(!) B; N här defekt. Tiden mellan luna 5 och luna 11 motsvarar på 1200-talet ungefär månens andra kvarter. ² sva C, D, G; saknas B. ³⁻⁴ Upprepat B. ⁵ Springfloden vid fullmåne, som uppges vara större än den vid ny, förklaras såsom ett kokningsfenomen; jfr. särsk. ordet geysa, r. 6. ⁶ minkar C, G, N; minkaz B. ⁷ Þetta—

2. þat] udel. C, G. 3. natta] udel. G. ver] hann(!) tilf. G. medal] meðals G, N. tungl] tvnglit C, D, G, N. 8. k.²] ok k. G, N. enn] udel. G. 9. tunglit] tvngl C. G. 10. halft] half D, N. 11. ok¹] udel. C, N. 11—12. medal.] meðalsd. C, D, G (...gar N).

figurv till. C och G (pessvm figvrvm), N; er her eptir ferr till. N. Den här avtryckta figuren är hämtad från G; C har en figur, som icke har med ämnet att göra utan framställer planetsfärerna. Figur saknas helt i N; i D antydes den troligen genom en numera oläslig röd rubrik. B.

Nævnte figur, som indtager største delen af membranens s. 24, således at foroven står i 7 linjer 'Fra þi—vellv' (s. 89₂₋₃), fornedden i 4 linjer 'Ok kollvm—medals dagar' (s. 89₈₋₁₂) efterfulgt af 'þetta ma giorr skilia i þessvm figvrvm', er af skriveren forsynet med følgende påtegninger, hvis plads fremgår af de i ovenstående gengivelse indsatte tal: 1. ARIES, 2. TAVRO, 3. GEMINE, 4. CANCER, 5. LEO, 6. VIRGO, 7. LIBRA, 8. SCORPIVS, 9. SAGITARIVS, 10. CAPRICORNVS, 11. AQUARIVS, 12. PISCES (1—12 er skrevne langs figurens yderside med hovederne ind imod denne); 13. Mars a þetta mark, 14. Venus a þetta mark, 15. Mercurivs a þetta mark, 16. herberg [!] tvngls, 17. herbergi solar, 18. herbergi Mercurivs, 19. herbergi Veneris, 20. herbergi Mars, 21. herbergi Iovis, 22. herbergi Satvrnvs, 23. Saturnvs a þetta mark, 24. Iovis a þetta mark (13—24 er indskrevne i de mellem 1ste og 2den kres afdelte rum); 25. sol (i den skraverede solskive); 26. ior—din (på bægge sider af jordkresen i figurens centrum; 27. Luna vi natta, Medals dagar (henholdsvis over og under halvmånen); 28. XIII. | lvna (i 2 linjer i øvre og nedre halvdel af måneskiven) og Misögn — en meiri | af vellv — solar hita (i 2 linjer på bægge sider af skyggekeglen indenfor månebanen); 29. luna xxii., Medals dagar (henholdsvis over og under halvmånen); 30. xxx | luna (i 2 linjer i øvre halvdel af måneskiven) og Missog en minni af voco | tvng—ls (i 2 linjer under måneskiven). 31. þessi skvgi—iærðar | giorir nott — ok mylir | a tvngli — þa er þat verdr | i skvgan — vm (i 4 linjer på bægge sider af skyggekeglen. Ang. mylir sml. isl. myla 'pålægge en grime', betydningen må her være 'tildækker' eller lign.). Figuren, hvis område her er gengivet i $\frac{1}{2}$ størrelse, er kunstløst udført, med svag rød farvepålægning på de skraverede partier (skyggekeglen derimod sort). Tegningen og de med gulligt blæk indførte påskrifter (samme hånd som den omgivende tekst, fra 14. årh.s 1. halvdel) er stærkt afslidte og figuren desuden makuleret ved at en hånd fra c. 1600 med kraftig-sort blæk i højre halvdel har skrevet månedernes navne og dagetal. En reproduktion af den hele figur med skrift har derfor måttet opgives. K.

Figuren avser att framställa månens och solens gång och dennas inflytande på förmörkelser, ebb och flod. Den är rent teoretiskt uppgjord och förutsätter, att de kalendariska månskiftena noga motsvara de verkliga. Vidare förutsättes, att förmörkelse skulle inträda på solen varje nymåne och på månen

[In tivndi hlvtr halfs diametr's solar heitir § 19 dextill. I dextil erv 28 [xxviii] minucior¹.

[A] fýsta degi epter² solhvarf eykr sol gongu sína einne dextillo, anan dag dextil ok 4 minutiss, 153 þridia dag dextil ok 8 minnutis, fiorda dag dextil 5 ok 12 minutiiss, fimta dag dextill ok 16 minutiiss, setta dag dextill ok 20 minutiiss.

[E]na næstu viku epter solstodu a vetur munar sol halft hvæli upp, adra viku um hvæl fullt, þridiu halft annat, fiordu um tvo, fimtu um halft 3., settu 10 um 3, sia[u]ndu um halft fiorda, attu um 4, ix. um halft fimta, x. um v, elleptu um halft 6., xii. um 6, þrettandu um halft siaunda; þæ er iafn dægri æ vor. Enn a fiortandu viku munar sol upp um halft vii. hvæl, xv. um 6, sextandu um halft setta, siautiandu 15 um v, atiandu halft fimta, xix. um fiogur, xx. halft 4., xxi. um iii, xxii. um halft 3., xxiii. um³ ii, xxiiii. um halft anat, xxv. eitt, xxvi. um halft eitt. Nu ero solhva[u]rf æ sumar, enna næstu viku lægiz solar gangr halfu hvæli, enn adra hvæli fvllu, sidan þver 20 at sama hætti sem vex. Sa er solar gangr at tolu Stiornu-Odda nordur æ Islandi. I upphafi heims sagdi Sæmundur prestur at sol nyskopud rynne upp i austri midiu, enn tungl fullt æ aptne⁴.

varje fullmáne. Teorien i texten förutsätter, att detta skulle gälla vid ekvatorialtrakterna och på där antytt sätt framkalla springflod dels genom minskad avdunstning 'af voco', dels genom vattnets kokning (vid ekvatorn) 'af vellu solar hita'. Vid månens andra och fjärde kvarter, resp. luna VI (man väntar VII) och XXII, råda 'medalsdagar' — nippflod. Jfr. § 68. B.

¹ In—minucior D, G; saknas B, C, N. D och N tillägga, resp. efter 9I₂ (minucior) och 89₁₂ (figuru, er her eptir ferr): 5 faðmar, 7 skref, 17 alin, 35 feta, 105 lofar, 830 (820 N) fingr, 385 mundar; N slutar með hin tiundi lutr halfs diam., varefter följer Rb. IV § 27. ² Här börjar N (bls framsida). ³ Upprepat B. ⁴ Ena r. 8—aptne saknas C, D, G. Ena—vex r. 21 jfr Rím I § 63. Sa—Islandi r. 21—22 jfr Hauksb 176. Resten finnes icke på annat håll.

3. -hvarf] -hvavrf C, D, G (hvðrf). sol] hvn G. 4. dextillo] dextilla G. 5—7. min(n)uti(is)s] minucias G. 6. 12] 22 (xxii) G.

[S]vo seiger Elpricus¹, at Romveriar telldi xii § 20
 tungls alldra i hveriu ari, anan xxx, enn anan nott
 midur, allt til daga Iylli keisara Cessarar; hann fan
 fystur aureum numerum ok setti nitian vettra aulld
 5 ok skipadi epactiss ok embolissmis. En fyri oglaug-
 15 leik alpydu let hann telia anat þritaugt, enn anat
 nott midur, en 11² nætur þær, er tungl³ ar skorter
 vid solar ar ok hann kallar epacte, dro hann
 saman til 7 auka tungla, ok skulu þau⁴ oll 30
 10 nema et sidasta⁵, þat skal nott minnr fyri saker
 saltus lune, þat kaullum ver tunglhoppun⁶ ok auka
 tungl. Af þessum ero iafn gömul odrum tunglum § 21
 anat 30, en anat nott minnr, þa skal taka⁷ 5 dægur
 af 5 auka tunglum, er eptir ero, ok verda þau þa
 15 iam gömul odrum tunglum⁸. Þessi 5 dægur ok
 19 hlaupars fiordungar ganga yfer fram 235 tungl-
 fyllar i 19 vettra olld, ok verda þat 7 dagar ok

¹ Elpricus C, D, G, N; Elprictus B, rättat frá Appricus. Den avsedde författaren är Helpricus. rättare Heiricius, vars Liber de computo, på Island kallad Libellus Helprici, är utgiven av Pezius, Thesaurus anecdotorum novissimus, II, 2, sp. 184 ff. De här berörda frågorna behandlas i kap. 16 och 9. ² 11 D; xi C, G, N; tvær B (originalt 11?) ³ tungl C, D, G, N; tungls B. ⁴ þau C, D, G, N; þa B. ⁵ eitt till. B; saknas C, D, G; N här defekt. ⁶ tungl hoppun C, D, G, N; tungl hofun B. Här upphör G, bl. 11 v. men fortsätter bl. 22 v., r. 25. ⁷ taka C, D, G, N; telia B. ⁸ På detta sätt räknat, bleve alla lunationer i medeltal 29½ dag.

1. telldi] tavldv C, D, G. 2. xxx] þritogan N. enn] udel. C, G, N. 3. midur] skemra C, D. keisara] udel. C, D (overstreget), G, N. 4. fystur] fyrst C, D, G. aureum] avrvum C, D, G. 5. ok¹] udel. C, G, N. epactiss] epacta G. embolissmis] emb. G. 6. let] þa l. G. anat¹] tvngl tilf. G. 8. kallar] kallaði G. epacte] epacta N. 10. þat] udel. C, G. 11. ok] 2 C, G (tvö), N. 12. ero] ok tilf. D. 13. minnr] yngra G. þa] þo C. skal] skaltv N. 14. af] þessum tilf. C, D, G. 17.-fyllar] -fylla G. ok²] af G.

qvadrantur natturligs dags; þat verda 29¹ dagar i
 fiorum tungl oldum². Þesser 29 færi³ fyrri i nitian
 hlaupara aulldum, ef eigi væri gett⁴ auka tungla
 § 22 ok hlaupara⁵. Tungls aldr⁶ at tölu Biarna⁷ enns
 tolvissa ero 29 dagar ok 12 stunder ok 2⁸ punctar, 9 5
 momentr, 7⁹ unciur, 19 athome¹⁰. [Sol¹¹ lyser tungl
 at skynsamra manna sognn, enn þau ero iafr
 gomul at rettu tali, þviat tungl verdr æ þeiri
 stundu midri gagn vart solu, er þat er oskert, enn
 § 23 þat er ævallt iafrlangt i millum. Tungls alldr er 10
 nær LIX dægur ok nockut meir¹². Sol ok tungl ero
 bædi i eina ætt ok iafr fram a þeiri stundu midri,
 er þat verdr eigi at syn, enn nær vi dægurum ok
 attungi meir; in dægura sidan er att er æ milli, en
 in þa þat er vaxanda ok so ef þat er þveranda, 15
 enn fiaran æ midri stundu þeiri, er þat er fullt.
 Nu er kallat, þa er tungl er vaxanda, enn vi þar
 § 24 þa er þverranda er ok ecki at tali. Tungl er in
 eda fiogra eda atian eda XIX, þa er fiara er nær 155
 nonne, eda þvi er sol er nær midiu landnordri. 20

¹ 29 G, N; 19 B, C, D. ² tungl oldum C, D, G, N;
 tungls oldrum B. ³ færi C, D, G, N; fri B. ⁴ gett C,
 D, G, N; geymt B. ⁵ *Här slutar G bl. 22 v.* ⁶ aldr
 C, D, N; alldrar B. ⁷ Biarna C, D, N; *jfr äv. Rím I, s. 77;*
 Biarnar B. ⁸ 2 D, N; saknas B. ⁹ 7 C, D och mellan
 raderna B; 1 (!) N. ¹⁰ B till. 9 efter athome och över detta
 ord ett 19. *Båda ha fått strykas. Här följer i N ett, som det
 synes för denna handskrift specifikt stycke, varefter följer Sva
 etc. 85₂₁.* ¹¹ Sol r. 6—lægt 95, saknas C, D och är troligen
 interpolerat i B. *Interpolanten har gjort sig skyldig till ett
 tankefel, ty tungl i första meningen betyder måne och är sing-
 ularis; þau syftar på ett pluralt tungl, som betyder lunationer,
 månkrætslopp. Att månen får sitt ljus av solen, læses på två
 andra ställen (§§ 15, 29).* ¹² *Noggrannare § 22.*

1. qvadrantur] quadrans C; quadrant G. 2. 29] 19 C.
 5. -vissa] -visa C. punctar] 2 p. D, N. 5—6. 9 m.]
 mellem 9 og m. et ubestemt tegn N. 6. athome] athomar
 C, N.

Tungl er halfvaxanda ok þveranda at syn, er medals dagar ero, ok fiara verdr nær því, er sol er i vestri midiu ok austri¹. Sol gengr nær ii attum i milli flods ok fiuru. Tungl er fullt eda eigi at syn, þa 5 er missaug ero, ok fiara verdr nær middeigi eda midnætti²; so er sunan vid Island, ef eigi bana firder eda eyiar eda ofvidri. Tungl er nær vi dægnum fullt eda eigi at syn³ at því oss syniz. Sol⁴ gengr § 25 nær att um iii stunder, enn um vi stunder ii atter, 10 en xii um fiorar, en fiorar ok xx um viii, þat er um hverfis allan heimen; enn tungl geng[r] sinne sialldnar a hverium alldri sinum um heimen⁵ enn solin, at því er oss lizt. En stionur flestar, þær ær vær kænum, ganga sine optar um heim æ ii 15 misserum enn sol, at því er oss syniz. Solar gangr § 26 vex iafnlengi sem þverr; sol gengr hæst ix nottum fyrer Ions mesu a sumar, enn lægz ix. nott fyri iol a vetur⁶. Tungl fullt gengr þa lægz, er sol gengr hæst, enn þa hæst, er sol gengr lægst, fyri 20 þat utan at sol ok oil himen tungl ero avallt i sudri midiu hæst, enn i nordri midiu lægz⁷.

Tungl gengr hatt æ vor vaxanda⁸, enn lagt þveranda, en lægz æ sumar fullt, þa er sol gengr hæst.

¹ Början passar till en hamntid på 4 timmar (Islands sydkust). ² Passar till en hamntid på 6 timmar; emellertid inträffar springflod på Island 1 à 2 dagar efter resp. ny- och fullmåne. ³ Insatt efter 78, 94, och 95₁₆. ⁴ Till Sol-lægz (r. 8—21) förekommer i B en parallell s. 102—3 (särskild hand), varifrån varianter här givas under märket Ba. ⁵ heimen Ba; heima B. ⁶ Den här meddelade för 1100-talet riktiga angivelsen av solståndens härstammar från Rím I. Frågan behandlas ånyo på olika sätt §§ 73 och 180. Tungl—þveranda r. 17—22 har en parallell i G, bl. 2 r. ⁷ Sista satsen orimlig. ⁸ Den tillväxande månen står högst om våren. Jfr § 31.

9. att—atter] iii stundum um ætt, enn vi um tvær Ba. 11. allan] udel. Ba. enn] udel. Ba. 13. solin] sol Ba. lizt] synizt Ba. 17. mesu] udel. Ba. sumar] sumarit Ba. ix. nott] ix nottum Ba. 20. avallt] udel. G. 21. midiu²] udel. Ba.

- enn lægz æ haust vaxanda, enn hatt þveranda, enn hæst a vetur fullt, þa er sol gengr lægzst.]
- § 27 Sol¹ ok tungl, þa er þau finaz, fara bædi saman 4 momentur ok einæ unncio ok athomo² 1, ok verdur þat hlutur ur 2 dægum halfur 12. taugur anars 5 156 hundrads, enn þat verdr i nitian vetrum dagr ok nott, adr tunglit kviknni fra solinne; þan dag skal upp taka hin fysta vetr pacta alldar, þa er september gengr inn; þa er kallat hlaup i tungli, fyri því at þa skal vera 5 natta tugl, er in gengr september³, ella telr⁴ 4 natta, ef sa dagr væri eigi upp
- § 28 tekin. — Siofar foll⁵ verda 4 æ tveim dægum. Þa verda æ 12 manudum 1460 ok eitt⁶ s[t]ackt, enn anan vetur anat, hit 3. enn 3, it 4. en 4; þat ero full 2
- § 29 dægur, ok giora þau hlaupars dag. — Tungl er þa 15 ecki at syn, er þat er i þa ætt sem sol, enn þat er halft vaxanda i vestri midiu, fullt i sudri midiu, half⁷ þveranda i austri midiu i midia nott. Tungl ma sia vaxanda, þa er half att er æ medal þess ok solar; enn þa er att medal, er tungl hefer 3 20 nætur vaxtar sins, enn 2 þa er þat er⁸ halft, 3 þa er

¹ Här börja paralleller i C, bl. 5 v., G bl. 22 v., N, bak-sidans 5 sista rader. Till det här ovan interpolerade stycket finnes ett tillägg i G, vilket meddelas i „Efterslæt“. ² athomo C, D, G; athoma B. ³ Här (med sep.—septemder! B) slutar N defekt. ⁴ telr C, D; telz G; tel B. ⁵ Den här med. delade oriktiga uppgiften om tidvattnet härstammar från Rim I. ⁶ 146 ok eitt B, D; 146. 1 C; 1361 med föregående öppen plats G. ⁷ half C, D, G (þat er h.); halft B. ⁸ er C, D; saknas B, G.

6. i] a G. 7. nott] er sol ok tvngl fara beði saman ok fyrir ferz dagr ok nott tilf. G, N. fra solinne] udel. G. 10—11. er—sept.] at ingangi septembris G. 14. hit] udel. G. 15. þa] udel. C. 16. sem] udel. G. 17. halft] half G. fullt—midiu] udel. G. 18. i²—nott] udel. G. 19. æ] udel. C, D. medal] milli G. 20. m.] i m. D; a milli G. 20—21. hefer—nætur] er vii natta, þa hefir þat fiordvng G. 21. halft] vi tilf. interlineart G. 3] en med iii tilf. interlineart G.

pat hefer þria hluti, 4 þa er þat er fullt. Hvæl a
 tungli er nær solu, en skard firr. Sol lyser tungl.
 Þa er flod, er tungl er i austri ok i vestri, enn § 30
 fiara, þa er¹ þat er i nordri ok sudri midiu, fyri
 5 sunan Island², nema firder banne. Tungl³ gengr
 hæst fyri iol, enn lægz fyri Ions messo um sol-
 stodu, hæst vagsanda a marcio, en hæst þveranda
 a septembro um iafndægri. — Ef tungl er 3 natta § 31
 eda 4, 18 eda 19, þa er fiara i non, enn ef⁴ tungl er
 10 10 natta edur 11⁵, 26⁶ edur 27⁷, þa er fiara at dag-
 malum; ef tungl er fullt eda eigi at syn, þa er
 15 fiara i midian dag ok midia nott⁸. § 32

Medur⁹ því at Macrobius¹⁰ telur svo ok seiger i trac-
 tatu philosophie de spera¹¹, at soll gengr 32 daga under
 15 marki geminorum, en 28 daga¹² undir saggittario, enn
 hun gengr þo iafnan iafnskiott, því ma sia, at sol
 gengr stundum nær iordu, en stundum firr, þar sem
 oll mork ero iafnlong i zodiaco¹³. Af því skin nattsol § 33

¹ er C, D, G; saknas B. ² Island C, D, G; Islandit B.
³ Tungl—iafndægri r. 8 har även en parallell i G, bl. 2v. ⁴ enn
 ef C, D; ef G; enn B. ⁵ 11 D, G och mellan raderna B;
 xi C; 12 B ursprungligen. ⁶ 26 G och genom rättelse
 från 16 B; 16 D. ⁷ 27 G; 17 B, D. Uppgifterna om
 ebb och flod kräva en utförlig behandling i inl., då förhåll-
 andena starkt växla på olika orter och således uppgiften kan
 ge en lokalisering. ⁸ Här sluta C, bl. 5 v., D bl. 1 r., G bl.
 22v. Den sistnämnda fortsätter med Rb. IV § 21. ⁹ Här börja
 paralleller i D (bl. 3 v), G (bl. 20 r.), efter § 75. ¹⁰ Macrobius
 D, G; Macobius B; citatet tyckes avse Komm. till Somnium
 Scipionis I, 6, 51. ¹¹ spera D, G; speris B. ¹² daga D;
 dag B; saknas G. ¹³ zodiaco D, G; zadioko B.

1. þria] x tilf. interlineart G. hluti] vaxtar sins tilf.
 G. 3. i¹] udel. G. 4. er²] udel. C. n. ok s.] s. ok n. G.
 6. Ions] Iohannis G. 7. en] udel. D. 8. -bro] -ber C;
 -bre D; -bri G. 9. 4] natta tilf. G. 18] eda a. (xviii)
 C, G. i non] at none C, D, G. 10. 26] eda 26 G. 12.
 ok] i tilf. D; eda G. 13. Medur] Með D, G. ok] sua tilf.
 G. 13—14. tractatu] tractato D; transitu G. 16. þo] udel. G.
 17. nær—firr] fir iorðv enn stvndvm D, G. 18. natt-] nær G.

um sumar, þa er sol gengr hæst¹, i þeim stodum, sem hana ser² um middeigi a vetur. Enn sa time skylldi iafnlangr vera, er nattsol lyser um sumar ok hana ser eigi um vetur, ef hun gengi iafnan iam nær iordu. Fyri þessa sok verda iafndægri um 5 haust ok vor ok nær því solhvarfi, er æ vetur er enn a sumar. at slikum mun sem sol gengur skemur under inum syðra³ helmingi zodiaci, þat verdr nær hin § 34 þritaugandi hlutur af solar ari⁴, sem er⁵ 12 dagar ok 12 trientes hore ok 12 ostentur ok 12 portum minnur 10 þeim er 30 giora ostentum. So leingi gengr sol 12 gradr i sinum bring. At þessi tolu gengr sol 28 daga under sagitario ok 28 trientes hore⁶ ok 28 ostentor ok⁷ 28 paurtum minur, under scorpione 28 daga ok

¹ hæst D, G; saknas B. ² B, D, G ha här ett eigi, som måste strykas. Det har tydligen kommit in på grund av missförstånd. Ljusets refraktion gör, att midnattssolen synes inom ett bälte vid polcirkeln, där man icke har ett motsvarande midnattsmörker utan solen vid middag och midvinter synes. Följande mening visar, att förf. väl känt den rådande teorien och på sitt sätt sökt förklara dess bristande överensstämmelse med förhållanden, som icke voro kända för de grekiska astronomerna men på norra Island lätt iakttogos. ³ sydra D, G; sidara B. ⁴ solar ari D, G; salarizre B. ⁵ er G; saknas B, D. ⁶ hore D, G; orre B. Tankegången i fortsättningen är följande: Macrobius har uppgivit, att solen står 28 d. i skytten och 32 i tvillingarna. Det gäller nu att i proportion indela de 5 dagar + 6 timmar \div 8 momentor, varmed årets verkliga längd översteg 360 dagar. På normalmånaderna, dem, vilka i hela dagar räknat voro 30 dagar och inföllo vid dagjämningarna, föll en tolfte del av detta. På de längre och kortare i proportion. ⁷ 28—ok konjektur.

1. um] a G. 1—2. stodum sem] stad er G. 2. -deigi] -dögri G. 4. um] a G. iafnan] afalt G. 5. verda] verdur G. um] a G. 6. ok¹] udel. G. 7. a] udel. G. at] munir at G. sem] at G. 8. þat] en(n) þ. D, G. 11. 30] 3 G. ostentun] 10 ostentor G. gengr] er G. 14. under] En u. G.

bisse dags 28 trientes hore ok¹ bisse ok 28 ostentr ok bisse ok 28 pavrtvm² minur ok bisse³ Unnder libra § 35
 g[en]gr sol 29 daga ok⁴ trientem ok 29 trientes hore ok trientem trientis, 29 ostentr ok trientem ok 29
 5 paurtum minur ok triente⁵; þar næst er iafndægri a haust. Þa gengr sol⁶ under þeim fiordungi⁷ zodiazi 87 daga ok 6 stunder ok 3 ostentur ok 4 paurtum meir. § 36
 Epter solhvørf⁸ æa vetur gengr sol iafnlengi under 158 capricorno⁹ sem under skorpione. Under aqvario 10 gengr sol iafnlengi sem under libra. Undir¹⁰ piscibus gengr sol 30 daga ok 30 trientes hore ok 30 ostentur ok 30 portum minnur. Þar næst er iafndægri um vor. At því tali gengr sol under þeim fiordungi zodiaci 89 daga¹¹ ok 6 stunder ok 2 trientes ok 5 15 ostentur ok 2 parta¹². Sol gengr under ariete 30 § 37 daga ok bisse dags ok 30 trientes hore¹³ ok bisse trientes ok 30 ostentur ok bisse ok 30 parta minur, enn under tauro gengr sol 31 daga ok trientem dags ok 31 trientes hore ok trientem trientis ok 31 ostentur 20 ok trientem ok 31 paurtum minnur ok triente. Under

¹ ok *konjektur*. ² pavrtvm D; saknas B, G. ³ ok b. G; saknas B, D. ⁴ daga ok *upptaget ur den avvikande redaktionen i G.* ⁵ ok triente *upptaget ur den avvikande red. i G.* ⁶ sol D, G; saknas B. ⁷ fiordvngi D, G; fiordung B. ⁸ -hvørf D, G; hvarf B. ⁹ capricurno B; -cornio D, G. ¹⁰ Undir D; En undir G; und B. ¹¹ daga D, G; saknas B. ¹² parta D, G; færði B. ¹³ hore D, G; orre B.

1. dags—bisse] *udel.* G. 2. 28] 8 G. 3—5. 29¹—minur] 29 dagha ok trientem trientis ok 29 ostentor ok trientem ok 29 portum minnur ok triente G. 5. þar næst] þa G. 6. under] i G. þeim] þessvm D. 7. 6] 16 G. 8. 9 G. 8. iafnlengi] *udel.* G. 9. sem—skorpione] 28 dagha ok bisse ok 28 trientes hore ok bisse ok 2 ostentor ok bisse ok 8 portum minnur ok bisse G. 11. 30²] 80 G. 12. -dægri] -dögri(?) G. 13. um] a D, G. því] þesso G. þeim] þessum D, G. 14. stunder ok 2] *udel.* G. 5] 2 G. 15. ariete] aries G. 17. trientes] hore *tilf.* D, G. ok bisse] *udel.* G. 19. trientes] trientis G.

- geminis gengr sol 32 daga ok 32 trientes hore ok 32¹ ostentensis 32¹ paurtum minnur. Þar næst ero sol hvaurf² a sumar. At því tali gengr sol under þessum fiordungi zodiaci 95³ daga ok 8⁴ stunder ok 2 trientes ok 11⁵ ostentur ok 4 paurtum minr. — 5
- § 38 Sol gengr under cancro iafnlengi sem under tauro. Under leone gengr iafn lengi sol⁶ sem under ariete. Under virgine gengr sol iafnlengi sem under pisibus. Þar næst er iafndægri a haust. At þessu tali gengr sol under þeim⁷ fiordungi zodiaci 93 daga ok 8 10
- § 39 stunder ok 9 ostentur ok 2 portum minnur. Sol gengr oskerdan hring⁸ sin 365 daga ok 6 stunder ok 8 momentum⁹ minnur, þa gengr hon toltfung brings sins 30 daga, þat er in toltpti hlutur af 360 daga, ok 30 trientis hore, þat er hin toltfti¹⁰ hlutur af 15 5 dogum, ok 30 ostenta, þat er in toltpti hlutur af 159 6 stundum, ok 30 parta midur, þat er inn toltpti hlutur af 8 momentum, þviat iafn micit megv¹¹ 8 momentur ok xii ostentur, enn 30 parta giora eina ostentu. 20
- § 40 Geometrici¹² mæla svo, at sircumferencia hvers brings¹³ hafi i ser þren diametur sin ok hin 7. [hlut af diametri¹⁴, sem þa at 7 alnar se diametur, enn

¹ 32 D, G; 31 B. ² -hvaurf D, G; haurf B. ³ 95 D, G; 55 B. ⁴ 8 G; 28 B, D. ⁵ 2 B, D, G (or. II?). ⁶ sol G; saknas B, D. ⁷ morkum till. i brádden B; saknas D, G. ⁸ hring D, G; hlut B. ⁹ momentum G, enligt tidens teori; minutum B, D; jfr. berákningun r. 17 ff samt Efterslæt fra D. ¹⁰ hin toltfti (12.) D, G; i tolpi B. ¹¹ megv D, G; mega B. ¹² Geometrici D (i text och rubrik), G; [g]emmetrice B. En nára beslúttad notis om cirkeln breidd och ummæling finnes i C, bl. 9 v och G bl. 13 r; den förra avtryckt Script. rer. dan. II, 192. Se Efterslæt fra C. ¹³ brings D, G; sins B. ¹⁴ hlut af diametri (dyametro) D, G; hlutr diametre B.

1. sol] udel. G. 2. ostentensis] ostentis (ostentor) D, G. ero] er G. 8. Under] En u. G. 10. þeim] þessum D, G. 93] 90 G. 13. hon] huern tilf. G. 15. daga] dogra G. 30] 3 G. 17. 30] 3 G. 18. þviat] þat er G. 21. hvers] udel. G.

22 alnar circumferencia¹. I solar hring ero gradr § 41
 360, i gradu ero 60 minuta, i minuta ero 60 se-
 cunnda, i secunda ero 60 tertia, i tertio ero 60
 qvartilla, i qvartill ero 60 qvintillo, i qvintill ero
 5 60 sextille, i sextill ero 60 septille, i sep. ero 60
 optomille, i opto. ero 60 novenille. I diametro
 solar brings 114 gradr ok half grada ok ein parti-
 cula. Ef² þu villt vitta, hverssu miclu nær sol § 42
 geingur iordu i sagittario³ enn geminis, hugsa fyst,
 10 hversu miclu leingr hon gengr þeim helming brings
 er geminis hðyrir⁴, enn þess ero æ medal 12 gradur,
 enn þat er en 30. hlutr⁵ af solar hring, sem fyr
 er sagt, ok sigrar þa en meiri hlutr hringsins inn⁶
 minna hlut⁷ med hinum 30. hlut af ðllum hring
 15 edr badum þeim saman. En su er regla arit- § 43
 meticorum⁸, ef þu tekr⁹ iafnmikin hlut sialfra
 talna¹⁰ af 2 tolum eda leggr vid, þa verda þær
 taulur af hinum savmvm¹¹ hlutfollum medal sin¹² sem
 hinar fyri. Verbi gracia: 24¹³ sigra 18 sesquitercia¹⁴
 160 20 proporcione; tac þridiung af 24, ok ero 16 epter;

¹ *Jfr. Sacrobosco, Sphæra c 2 v.* ² *Här har D rubrik: Capitulum de circulo zodiac(i).* ³ sagittario D, G; saginario B. ⁴ hðyrir G; heitir D; h. B. ⁵ hlutr D, G; partur B. ⁶ hinn D, G; inna B. ⁷ hlut D, G; hluti B. ⁸ arit(h)meticorum D, G; aretinetecorum B. ⁹ tekr D, G; telur B. ¹⁰ sialfra talna D, G; 7 fratalna B. ¹¹ savmvm D, G; sama B. ¹² sin D, G; saknas B. ¹³ 24 G; z 4 B; ok 4 (*i brädden rättat 24*) D. ¹⁴ sesquitercia (1/3) D; sequi- G; les qui- B. *Jfr Boethius, Ar. I, 24.*

2. minuta²] minutu G. 3. secunda] secundo G. tertio] tertia G. 4. qvartill] quarcillo G. qvintillo] quincilla G. qvintill] quincillo G. 5. sextille] sexcilla D, G. sextill] sexcilla G. septille] septilla D, G. „sep.“] septilla(?) D; septillo G. 6. optomille] octonilla D, G. „opto.“] octonillo D; octonilla G. novenille] nouellilli D; nouinilla G. 7. hrings] eru *tülf.* G. 10. þeim] þan G. 11. þess] þar G. 12] 11(?) G. 12. enn] *udel.* G. 13. hringsins] hrings D, G. 18. af] med G. 19. fyri] varu *tülf.* G. 20. tac] þu af *tülf.* G. 16] 18 G.

- tac þridiung af 18 ok verda epter 12. Þa ero 16 ok 12 i somum hlutfollum sem adur voro 24 ok 18.
- § 44 Tactu medur þeiri reglu inn sextauganda hlut af diametro¹ solar hrings ok legg þan hlut vid anan helming ut fra centro ok set þar anan centrum ok 5 gior um þat iafn vidan hring sem um it fyrra, ok gengr þa circumferencia þess hrings þvi utar enn hin fyrri bringr, þar sem hon er leingz fra sentro hinum fyrra², sem sol gengr fir iordu i geminis enn³ i sagittario. Þa sigraz hin minne hlutur hins 10 forna diametr⁴ af hinum meira hlut medr hinum 30. hlut allz diametr⁵ af hinum sðmum hlut fðllum, sem adur var sagt af circumferencia ens sama
- § 45 hrings. Su er aunur regla aritmeticorum⁶: ef þu margfalldar ina somu taulu i tvær tölur, þa verda 15 bædi prodvet⁷ i hinum⁸ somum hlutfollum medal sin sem hinar fyri taulur. Verbi gracia: margfallda þu 4 i⁹ 8 ok 12; 4 sinum 8 ero 32, fiorum sinum 12 ero 48. Tolf hafa i ser 8 ok helming af 8. Svo hafa¹⁰ 48 i ser 32 ok helming af 32. Marg 20 fallda at sama hætti¹¹ 360 i 22 ok 7, ok verda þa product¹² i somum hlutfollum, sem adr voro 22 ok 7.
- § 46 I solar gradu, er stundum er¹³ pars kalladur, ero 22

¹ diametro B. ² fyrra D, G; fryrra B. ³ en(n) D, G; saknas B. ⁴ diametr^s D; -metur B, G. ⁵ diametr^s D, G; diametur B. ⁶ aritmeticorum D (areth-), G; aretmeticorum B. ⁷ prodvet D; propat B; profut G. ⁸ *Upprepas* B. ⁹ i B, D; ok G. ¹⁰ i ser *till.* B; *saknas* D, G. ¹¹ hætti D, G; hætt B. ¹² product D, G; profut B. ¹³ er D; *saknas* B, G.

1. tac] þu *tilf.* G. verda] eru G. 1—2. Þa—18] *udel.* G. 3. þeiri—inn] þessum reglum G. 5. ut fra] *dyameturs* ifuir G. anan] annat G. 6. þat] centrum *tilf.* G. um² it] hin G. 9. hinum] hinv D. gengr] er G. iordu] *udel.* G. 11. af—hlut] *udel.* G. 12. af] at G. 13. var] er G. circum—] dif. G. 15—17. þa—taulur] *udel.* G. 18—20. fiorum—Svo] Margfaldda þu at sama hætte at G. 20. af 32] af þrim teogvm ok tveim D. 21. fallda] þu *tilf.* D, G. i 22] 122 D; 12 ok 18 G. þa] þau G. 22. 22] 2 ok 30 G. 23. gradu] gradum G. kalladur] kallat D.

partecule¹; i particula² ero 30 partiuncule. 360 sina
 22 ero 7920³, so margar⁴ particule ero i solar hring. 360
 161 sinna⁵ 7 ero 2520⁶, svo margar⁷ particule⁸ ero i dia-
 metro solar⁹ hrings; þat ero 114 gradr ok half grada
 5 ok ein particula¹⁰. Skipt þu¹¹ diametro solar hrings i § 47
 tvo stadi, ok verda i hvorum hlut 57 gradr ok 6
 particule¹², af þeim helmingi er inn 30. hlutur half
 aunur grada ok 24 minute¹³ ok 6 partiuncule¹⁴. Tactu
 þann 30. hlut af þeim helmingi diametro ok legg
 10 vid anan helming, þa ero i hinum meira hlut 59
 gradr ok 2 particule ok triens ok 4 minute¹⁵ ok 6
 partiuncule¹⁶, enn i mina hlut 55 gradr ok 6 minuta
 ok 5 particule, 24 partiuncule. Slikum mun er sol
 nær iordu under sagitario en geminis¹⁷, sem fyr var
 15 sagt¹⁸, [hundrad þusunda þusunda stada, (8) M-a
 tauga þusvnda, (9—7) þusvnda þusund stada, 5 tuga
 þusunda stada, 4 þusunda stada, 3 tuga hundrada
 stada, 1 fingra stada, 6 þusund stada hundrada].

[Q]vadrantur iardar, sa¹⁹ sem stiornu bokar menn § 48.
 20 prova²⁰ solar gang, er gior i liking þess fiordungs

¹ i particullum *till*. B. ² particula G; particulum B; particulum D. ³ 7920 G; 792 B, D. ⁴ margar G; morg B, D. ⁵ sinna G; saknas B, D. ⁶ 2520 D, G; z (ok) 520 B, *som även eljes förblandat 2 med z*. ⁷ marghar G; marger B, D. ⁸ particule D, G; -a B. ⁹ d. s. D, G; diameturs solars B. ¹⁰ Marg fallda 101_{20, 21}—particula *vill ge anvisning på utförandet av divisionen av 360 med $\frac{22}{7}$ (π); jfr Cantor, Geschichte der Mathematik I, s. 759.* ¹¹ Skipt þu G; skiottu B, D. ¹² particule D; -a G; -i B. ¹³ minute G; -a D; -as B. ¹⁴ partiuncule *fordras af meningen*; particule B, D, G. ¹⁵ minute D, G; minuta B. ¹⁶ partiuncule D, G; particuli B. ¹⁷ geminis D, G; gemines B. ¹⁸ *Här slutar parallellen i D, G. Fortsättningen i B är obegriplig och säkert skriven i desperation; den blir än värre genom de mellan raderna eller i brädden införda talen, som vi här satt inom parenteser.* ¹⁹ Upprepat B. ²⁰ með

2. 22 ero] udel. G. 5. diametro] dyametre G. 6. 57 gradr] 5 ok 7 G. 7. half] ok h. G. 8. ok 6] 26 G. 9. þann] þa enn G. þeim] oðrvm D; huarum G. 10. 59] 2 G. 11. 2] 5 G. 4] 24 G. 12. 55] 5 G. 13. 5] 35 G. 24] 4 G. Slikum] þeim G. 14. var] er G.

iardar, er ligur fra midiu meigin hafi ok norðr under leidar stiornnu. Inn sudri hlutur þess fiordungs er obygður fyri solar hita, enn hin nyrðri er ok obygður fyri kulda saker, enn þar a milli er vor byggilig halfa¹, su er menn hafa tidinndi af. 5

§ 49 So seiger Macrobius², at meigin hafit gerdi um iordina midia af austri til vesturs ok retter arma sina af austri ok vestri, þa sem mætað fyri nordan ok sunan iordina. So sker hafit i sundur iordina i 4 fiordunga, ok er ein fiordungur af þeim sa, er 10 162 ver byggium, sem fyr var sagt, enn adrer þrir megu obyggiliger vera fyri hita saker ok kulda, en fyri saker meigin hafsins torfæru megu vær

§ 50 þar eingi tidindi³ af hafa. Þat er ok sogn sumra manna, at hafit se fullt af eilifum isi norður fra 15 oss under leidar stiornu, þar sem mætað armar uthafsins. A þat þiker visa meistari Iohannes af Havilla i bok þeire, er Architrenius⁴ heiter, er hann seger so:

Terre forma teres teretisque supernata unde 20
 Curva superficies, terram que amplectitur archu
 Imperfecta maris, prohibenti litore, spera.

Þat er nær því at skilia: Iardar mynd er sivalt, ok yfer hana flytur sivalt yfer bragð vaz ok siofar⁵. Hringur siofar fadmar iordina sinum boga, þar 25 sem straundin banar. Þetta vilia sumer so skilia,

tillagt efter konjektur i Rb.-uppl.; onödigt, då sem torde kunna betyda varmed; se Nygaard, *Norr. Syntax*, § 256 c. ¹ nostra habitabilis Sacrobosco. ² *Komm. till Somnium Scipionis*, II, 9; jfr även kartan vid slutet av Eysenhardts upplaga (eller Jan's). ³ tidi B. ⁴ Architenius B; den avsedda boken är Architrenius av Johannes de Havilla (Altavilla), Jean de Hauteville, Joh. Annæmontanus m. fl. varianter. Den härrör från c. 1185 och finnes tryckt 1517; efter denna upplaga VIII, 7, ha verserna här emenderats. De (delvis) kursiverade orden lyda i B i ordning: Tre, teris, fecis, super facies, connplectitur. Översättningen är i andra meningen felaktig, meningen är: Jorden är rund; och den runda vågens buktiga yta och havets sfär, ofullständig, emedan stranden hindrar, omfamnar jorden med sin bäge. ⁵ siof B.

at hann kalle land ligia under leidar stior[n]ju ok bane þær strander, at saman kome siofar hringur. Vidur þat concorda visar fornsaugur¹, þær er þat sanna, at fæti meigi fara edur hafi farit verit af Grænlandi
 5 til Noregs. Qvadrantur² er því beygdur epter kum- § 51
 pasi, at iardar yfer bragd er höllott; þat ma so profa. Stiornur rena upp ok setiaz at sama hætti ollum monnum þeim, er iafr fram bygia a iordune, en þo sia þeir fyr kvells hina somu stiornu, er
 10 austar byggia æ iordu, enn sidar þeir, er vestar bygia. Þat ma oc³ lita, at eklipsin er ein ok hin sama, er oss syniz a hinni fystu stundu nætur ok þeim vitraz æ hinne 3. stundu nætur, er austur vid
 163 hafit bygia, ok af því ma marka, at þar var fyri
 15 nott ok sol settiz fyr þar⁴ enn med oss. Enn sok til þessa er þrottan iardar ok bugur sa, er i milli vör er⁵. Iardar yfer bragd er höllott a sömu leid § 52
 af nordre til sudurs, sem profa ma. Stiornur þær, er nær ero leidar stiornu, birnur ok drece ok adrar
 20 þvilikar, ganga alldri under med oss ok þeim

¹ Jfr Páttur nokkur er skrifaður af þeim manni, er Hallur hét; hann var kallaður Hallur geit. Honum einum lukkaðist það að komast landveg á fæti yfir fjöll og jökla og öll öræfi og fyrir alla hafsbötna til Gandvikur og svo í Noreg. *Cod. AM 768 4to* (s. 56) = *Grønlands hist. Mindesmærker III*, 524 f. Jfr även *Alfræði I*, 12. ² Jfr *Sacrobosco, Sphæra* b 6 v. *Härifrån en i början något avvikande parallell i G*, bl. 17 r. *Mot Qvadrantur—bygia r. 11 svarar*: Med því at iardar mynd er höllut, at þeir er austur bua uid haf oc iamfram oss bua, at þar setz fyr soll enn med oss, en sidar þeim er uestar byggia. ³ oc G; saknas B. ⁴ Sá G; sez þar fyrri B. ⁵ Cujus rei causa est tantum tumor terre, *Sacrobosco, Sphæra* b 7 v. Jfr *Efterslæt fra G, där stjärnbilden kallas ormr.*

11–12. er—sama] synist þar, at su er hin sama oc oll ein G. 14. hafit] haf G. ok] udel. G. 16. þrottan] þrutnan G. iardar] iardarinnar G. i] udel. G.

monnum, er ¹ i norðr alfu bua². Enn i Blalandi eda Arabia ganga hinar stíornur [a huerium tueim dögurum³ under orizontem þeira; þar i moti sia þeir til sudur ættar þær stíornur iamfnan⁴, er oss vitraz litla stund ok skiott ganga undir⁵ vorn orizontem. 5 Velldur þvi, sem adur er sagt, sa bugr iardarinar, er vor er i milli.

- § 53 [H]afit⁶ ok votnnin liggia at iordu sem lindar ok hallda svo bollottu yfer bragdi med iordu sem profa ma. Settu hafnar mark, hatt tre eda vordu, 10 æ einn hveria strond⁷; rodu sidan undan landi, þar til er þu matt eigi sia þat hafnar mark; far sidan upp i⁸ sigllutopp, ok mun þa⁹ upp koma nockur hlutur af þvi hafnar marki, þvi at¹⁰ þa berr þig hæra en i skipinu, ok ser þu þa yfer bug vazins, þann 15 sem verdur mille þin ok hafnar marks. Enn ef vatn væri slett ok obiukt, þa sæir¹¹ þu id sama mark leingur nidri a skipinu enn uppi a siglu toppi,
- § 54 þviat þat er nær ströndu. Quadrantur¹² snyr þvi bug sinum fra solar odda, at af iordu er iafnlangt 20 i ollum stodum til solar under sama marki, ok er micilleikr iardar varlla punctur hrings þess, er solin gengr i. Enn¹³ ef bugur qvadrants¹⁴ hyrfdi at solar odde, þa væri skemzt til solar oddz i midium bug 164

¹ i G; saknas B. ² bua G; bygia B. ³ a—d. G; saknas B. ⁴ iamfnan G; saknas B. ⁵ undir G; saknas B. ⁶ Jfr Sacrobosco, Sphæra b 7 v. ⁷ stornd B. ⁸ i G; saknas B. ⁹ þa G; saknas B. ¹⁰ at G; saknas B. ¹¹ sæir G; ser B. ¹² Quadrantur G; qvadrantur B. ¹³ Jfr. Sacrobosco, Sphæra b 6 r. ¹⁴ quadrans G; qvadrantz B.

2. hinar] somu tilf. G. 3—4. sia—ættar] siam uer G. 6. þvi] þerssu G. bugr] ok brekka tilf. G. 7. i] udel. G. 8. sem] sua sem G. 9. svo] saman tilf. G. 11. einn hveria] siofuar G. rodu] oc ro G. 14. þvi] sama G. 15. en] þa þu se tilf. G. 16. hafnar marks] hafnnarinnar G. 18. skipinu] skipi G. a] i G. 20. odda] oddi G. 24. i] a G.

qvadrantz, enn leingra ur hornum. So seigia forner § 55
 spekingar¹, at madr siae 6 signa solis i zodiaco, enn
 onur 6 leyniz, hvar sem hann er æ iordu, ok ef iord
 væri nokkurs micilleiks i gegn himne², þa mætti eigi
 5 helming himens sia af iordu, en ef³ væri slett yfer
 bragd af iardar punct til himins, þat er skipti iordu
 ok himne i tvo⁴ stadi iafna, madur sa, er væri a
 midium iardarpunct, sæe helming himens, [slikt hit
 sama, ef hann væri a himni, mætti han sia hin sama
 10 helmingh iardar⁵ oskerdan ok iord i midium bring
 sem hin minsta punct. Þad ma af þessu marka, at § 56
 oskilianligr er [mikilleikr hvers brings med⁶ sin
 punct; slikt id sama er ok oskilianligr micilleikur
 himens vid iordina, ok þoat solar hringr se nær
 15 iordu enn sealfur⁷ festingar himen, þa er ok oskilian-
 ligur micilleikur þess brings manligri syn vid iord,
 ok verdr því iafnlangt at vera aullum meigin af
 iardar qvadrant til solar. Ok þott solar hringur hafi § 57
 eigi⁸ sin punct⁹ æ iordina helldur fyri utan iord,
 20 sem profat er, at sol gengr nær iordu under sumum
 stiornu morkum, en fir under sumum, gengr hon

¹ Ptolomæum et omnes philosophos, *Sacrobosco, Sphæra c 1 r.* ² alicujus quantitatis respectu firmamenti *Sacrobosco, Sphæra c 1 v.* ³ en ef G; ok ef sett B. ⁴ 2 tvo B. ⁵ slikt—iardar G; saknas B. *Stället utgör en icke fullt lycklig samarbetning mellan den strängt matematiska framställingen hos Sacrobosco och den skönlitterära hos Cicero (Macrobius).* ⁶ mikilleikr—med G; hverr hringr vid B; *jfr: magnitudinem terræ, cum cœli magnitudine comparatam, se habere præ exiguitate sua ad modum puncti in circulo. Alfraganus kap. IV, slutet; quantitas totius terræ insensibilis est respectu firmamenti Sacrobosco a. st.* ⁷ sealfur G; sialf B. ⁸ eigi G; saknas B; *jfr ovan § 42.* ⁹ .o: centrum.

2. solis] udel. G. 3. leyniz] löynast G. ok] udel. G. 11. Þad] udel. G. þessu] sea ok tilf. G. 13. ok] udel. G. 15. ok] udel. G. 18. Ok] En G. 19. iordina] iordu G. iord] iordina G. 20. profat er] profua ma G.

þó iafn nær iordu í allum stöðum í¹ hveriu marki sinu, ma því eigi bregdaz iafn kumpaz bugur fra solar oddi æ aullum iardar qvadrant.

- § 58 [R]aufar þær, er iafnliga ero settar vid hornn a hine hægri sidu quadranz², færa rettan geisla til 5 auga manzins fra solar oddi, en bly kleppur sa, er nidur hanger æ sinum þrædi fra solar oddi, skipter gradum æ iardar bug epter upp gongu solar ok nidur gongo. En þar er bygd hvers mans til at iafna a iardar bugh³, sem þradurinn snertur æ¹⁰ 165 gradu qvadrans æ iafndægri æ haust ok a vor æ
- § 59 midium deigi. [Ef⁴ nocvrer bua under midium iafndægris hring, þa snertur þradr þeira midian dag um iafndægri linu þa, er⁵ gengr fyrí utan sydzu gradu æ qvadrant⁶, þvíat sol er iafnt¹⁵ yfer hofdi þeim enn þeim sem ero under hinum nyrdra solhvarfa hring, sem hiner somu megu finna um iafndægri þrad æ sinum qvadrant⁶ æ
- § 60 fiordu ok 20 gradu. Í Romaborg um midian dag um iafndægri hanger þradr 2 gradum sunar en æ²⁰ midian qvadrant⁷. Í Biorgvin snertur þradr enna 30. gradu nordan af qvadrant um iafndægri, en í
- § 61 Nidar-ossi⁸ sex ok xx.] Ef nockrer bua norðr under

¹ i—i G; saknas B. ² quadranz G; saknas B. *En belysande bild av kvadranten St.E. 12 bl. 67 v.* ³ bugh G; bygd B. ⁴ Ef—xx r: 23 är säkerligen en interpolation, hämtad ur det s. 110 ff. efter G införda stycket, som B utelämnat; saknas G. ⁵ þa er er till. B. ⁶ qvadrant(t)ur B. ⁷ Svarar mot latitud av 43°; Roms verkliga latitud är nära 42°. ⁸ De verkliga latituderna för Bergen och Nidaros äro ungef. 60½° och 63½° resp. Uppgifterna ge jämt 60 och 64 resp.

1. þo] þa G. 2. eigi] udel. G. bugur] biughur G. 6. auga] augna G. 7. nidur] nidri G. 11. æ¹] um G. iafn-] sam- G. æ²] udel. G. ok a] edr G. 23. norðr] udel. G.

leidar stiornu, þa snertur þradr þeira qvadrant
 allan um iafndægri linnu þa, er gengr fra solar
 oddi i vinstra qvadrantz horn, þviat þar ma sol sia
 nær iafn hafa naturligan dag allan fra iafndægri a
 5 vor ok til iafndægris a haust, ok gengr hon þo
 iamnan¹ hæra inn sidra dag en hin fyrra [framan
 til solar² hvarfs a sumar, enn [lægir þadan fra
 gongo sina at sama³ hofi til iafn dægris a haust.
 Lyser svo solin i þeim stad bædi dag ok nott fra
 10 iafndægri a vor ok til iafndægris a haust, enn hana
 ser eigi anan helming missera fra iafndægri æ
 haust ok til iafndægris æ vor. Geingr hun þar
 naliga iafnhatt hvern naturligan dag, þa⁴ er hana
 ser. I þeim stad kalla forner spekingar ein dag ok § 62
 15 eina nott a hverium xii manudum⁵, þviat dagr er
 ecki nemæ lios solar fyrri ofan iord, þar sem madr
 1:6 er staddur, en nott afhvarf solar. Sol þokar iafnn
 margar gradr⁶ upp ok nidur at syn milli solhvarfs
 ok iafndægra, hvar sem madr er staddur æ iordu.
 20 Þat er kallat af spekinngum hin messta hneiging § 63
 solar, er hon gengr milli solhvarfa ok iafndægris,
 ok telr Tolumeus konungr Egiptzi⁷ þessa hneiging

¹ þo iamnan G; saknas B. ² [Så G; til iafn dægris
 ok sol- B. ³ Så G; lægra at iofnu B. ⁴ þa G;
 þar B. ⁵ Una medietas totius anni est (erit) una dies
 artificialis, et alia medietas [est] una nox. *Sacrobosco, Sphæra,*
c 6 v. (Varianterna ur Petrus de Dacias Kalendarium.)
⁶ Skillnaden mellan solens högsta och dess lägsta middagshöjd
 är på varje punkt mellan vändkretsarna och polcirkelarna =
 dubbla värdet av ekliptikans oblikvitet = för vår tid 47 grader.
⁷ rex Alexandriae Isidor.

1—2. qvadrant allan] quadrantz midian dagh G. 4. hafa]
 huern tilf. G. 5. ok¹] udel. G. 9. svo solin] sol G. 10.
 ok] udel. G. 12. ok] udel. G. 16—17. fyrri—solar] udel. G.
 18. nidur] a himin tilf. G. -hvarfs] -hvarfua G. 19.
 -dægra] -dögge G. 21. er—gengr] udel. G. -dægris]
 -dögga G. 22. Egiptzi] enn egipzki G.

23 gradur ok 51¹ minuttur, en Alkinean² 23 gradr ok 33 minuttur. Þetta ma marka skyrtr a qvadrant, þviat iafn margar gradr snertur þradr um middeigi til vinstri handar ok hægri æ iard bug sem sol gengr upp ok ofan æ himne i milli iafnn dægra 5 ok sol hvarfa, ok ma hann þa leid marka hvortvegia æ qvadrant iardar, gradr ok um mæling hennar. ok hvar sem madr er staddur æ iordu, solar gang ok stjornur a himne.

- § 64 Þessi upp gongu ok nidur gongu solar velldur 10 skialgleikr zodiazi, ok þoat festingar himen snue solu med sinu ofurefli³ ur austri ok i vestur i hring a 2 dægum, þa gengr sol a motti himni sina naturliga ras naliga eitt ar ok 6 stunder ok atta § 65 momentum minur. Synez oss, sem solin gangi þa 15 upp æ himenin, er hon fer ur sunan verðum sinum hring undan þvi marki, er kapri kornus heiter, ok i nordan verðan sin hring under þat mark, er kancer heiter. I midri þessi gaungo giorer hon iafndægri allri veraulld under ondverdu 20 hruzt marki⁴. Hier af ero ritadir þrir hringar i spera, ein⁵ i þa liking er sol gengr natturligan dag en fysta⁶

¹ ok 51 G; 252 B; jfr s. 110₁₂. ² G kallar mannen Alkim (= Alkuin?), kállan Sacrobosco, *Sphæra*, c 7 v, har Almeon; han heter emellertid Almanon och var Kalif, son till Harun al Raschid. Skillnaden mellan de två angivelserna beror på den ständigt fortgående ändringen av ekliptikans oblikvitethet. ³ -effli G; ellfi B. ⁴ In principio arietis . . est equinoctium in universa terra. *Sacrobosco* c 3 v. ⁵ ein G; en B. ⁶ Här slutar B, vilket är orimligt, då blott en av de tre cirklarna berörts och detta mycket ofullständigt. I G finnes en logiskt följ-

2. Þetta] Þat G. 4. iard] iardar G. 5. i] udel. G. 8. sem] udel. G. 10. solar] er um er talat tilf. G. 11. zodiazi] hringss þess er hon genggur G. 13. sol a] hon i G. 14. ar ok] fim daga tilf. G. 15. sem solin] þvi sol G. 16. himenin] himin G. 17. þvi] stjornnu tilf. G. kornus] -cornus G. 18. þat] stjornnu tilf. G. 19. þessi] þessarri G. 21. þrir] þeir G. 22. n. d. en fysta] hin fyrsta n. d. G.

- G 18^r [eftir solhuorf a uetur or austri till uesturs ok afttur
till austurs; þan kollum uer solhuarfua hringh en
syðra. Annan hringh gerir sol um iafndögre i
fyrstu gradu arietis a þeim tueim dögrum, er hon
5 snyzst med hi[m]nne; þan kollum uer iafndögris
hring. Enn þridia hring markar sol vm solhuorf a
sumar i fyrstu gradu can[cri] a þeim tuæim dögrum
er hon snyzst med himnni; þan kollum uer nerdra¹
solhuarfuarhringh. Hneiging solar er sua mikill,
10 sem brat er a milli solhuarfuarhrings ens² sydra ok
iamdögriss brings or sudre til nordurs, þat eru 24
gradur ok 9 minutum minnur³. Iafnmikill hneigingh
solar er fra iamdögris hringh ok nordur til sol-
huarfua hringhs, iafnmarghar gradur sem kneigh-
15 ingh solar er a milli nat solar hringhs ok leidar-
stiorntnu. Stiarna su, er⁴ gengur ifuir hofði manz
med festingar himni, er kollod cenit, oc ma marka
i quadrant, huersso margar gradur eru i milli nat-
solar hringhs ok cenit ifuir hofdi manz⁵, huar sem
20 hann er, ok huerssu margar gradur eru þadan
nordur til leidar stiorntnu, þui at cenit ifuir hofdi
G 18^v manz er sua margar gradur a himnni til⁶ nordrs fra
iafndegris hring⁷ sem grada sv, er þradr snertr
vm miðian dag⁸ um iafndegri fra svnnanverdvum
25 quadrant. Iafnmargar gradr erv þa ok norðan fra
orizonte manz vpp a himin til leidar stiorntv, þi at

riktig fortsättning. Säkerligen representerar det här efter G införda åtminstone i allt väsentligt urtexten. — Det fra G optagne parti eftir solhuorf—uestur til hafs (s. 116²⁹) udgör membranens bl. 18 r₂₀—20 r₂ og er skrevet med 2 hænder fra 14. årh., en norsk og en islandsk, af hvilke den sidste har udført bl. 18 v—19 r₁₃. K. ¹ nedra G. ² en G. ³ Jfr s. 109₁. ⁴ iafnt (tillagt interlinetär) bör naturligtvis utgå. ⁵ Sacrobosco: zenit capitis nostri, bildat efter arabiska semt er-ras, 'huvudets riktning'. ⁶ Här börjar ny (isl.) hand. ⁷ brings G. ⁸ Saknas G.

Þessir eru iafnmiklar ok ens sama hrings¹ fiordvngar: G
fiordvngur himins sa *sem*² er i milli iafndegriss hrings
ok leiðar stiornv, ok sa annar fiordvngur, sem er fra
cenit yfir hofði manz til orizonta. Þetta probar
regla sv, er *geometrici*³ hafa: Ef þv tekr iafn mikit 5
af iafnmiklvum lvtvm, þa verdr iafn mikit i hverivm
stað⁴; sem þv takir iafna fiordvnga af tveim hring-
vm iafnmiklvum, þa verda iafn miklar þrir lvtir
eftir i hverivm stað. Leiðar stiornv kollvm ver þa
stiornv, er *philosophi* kalla polvm, ok þeir segia at 10
vm velltiz allr festingar himin, eigi af þi at hvn
se vhrerilig, helldr hefir hvn staðfastliga hrering
ok snyz med himni i envm sama stað ok þocar
hvarki til nordrs ne svdrs, avstrs⁵ eða vestr. Þesse
stiarna er ekki biort, ok er þi avnnr biartari stiarna 15
kollvd leidar stiarna, ok gengr sv litin hring vm
polvm⁶. Orizon er hvers manz hringr, sa er manni
syniz i svndr skæra helming himins⁷, ok sia eða
iorð, ef ei banna leiti, hvar sem maðr er staddr.

Þat er acctan enna fyrri spekinga, at sol gangi 20
vpp a himin at syn eftir solhvorf a vetr en fyrsta
manvd tölftvng tveggja hneinginga, þat er settvngur
hneingingiar ok nær 4 gradr, en annan manvd gengr
hvn nær 8 gradr, en þridia manvd gengr hvn vpp
iafn mikit sem hina fyrri, þat eru nær 12 gradr. 25
Þa er iafndegri a váár, ok hefir sol gengit hneiging
sina ena fyrstv. Hin fiorda manvd gengr hvn iafn-
langt vpp a himinn sem [hin þridia⁸ þat eru nær
12 gradr. En fimta manvd gengr hvn iafn langt vpp

¹ hrings G. ² saknas G. ³ *geometria* G; *jfr s. 99*.
⁴ = *Euklides 3 axiom (misförestátt)*. ⁵ avstr G. ⁶ -bolvm
G. *Enlígt Alfraganus, kap. II, rör sig stjórnan Alquidda*
omkring polstjórnan i en mindre ring án de från polen mera
avlágsna. ⁷ *Horizon . . . circulus est, qui distinguit inter*
partem cæli supra nos conspicuam et partem cæli sub terra
conditam Alfraganus, kap. VI. ⁸ hina þridia G.

- G sem annan, þat erv 8 gradr. En setta manvd eykr sol gongv sina sem i fyrsta nær 4 gradr. Eftir [þat] er solhvorf. Þa hefir hvn gengit adra hneiging sina fra iafndégri a var til solhvarfs a svmar. A
 5 sómv leið snyr hvn ofan göngv sina vm 4 gradr en fyrsta manvd eftir solhvorf a svmar. Annan manvd nær 8 gradr, en þridia nær 12 gradr; þa er iafndegri a havst. Þa hefir sol gengit ena þridiv hneiging sina. Hin fyrsta manvd eftir þat iafn-
 10 degri snyr sol ofan göngv sina nær 12 gradr, annan nær 8 gradr, þridia nær 4; þa erv solhvorf a vètr. Þa hefir sol gengit hina fiordv hneiging sina. Manadir erv her kalladir, sem sol gengr vndir morkvm a himni, en eigi sem þeir erv ritadir i
 15 rimi. Þenna solgang hafa actad[an] glaugligar nytandi klercar, sem ritad mvn verda sidar¹.
- G 19^r Vari byggiligri halfv er skipt i 7 stadi; þat kalla fornir spekingar 7 climata². Þat er þi nær probat i

¹ Orden avse troligen § 32 ff., som i G följa efter vårt ställe.

² För att underlätta förståendet av texten och denmas kritiska jämförande med förefintliga paralleller hitsätta vi en tabell, upptagande dels uppgifterna i vår text (Rim), dels uppgifter från Sacrobosco (Sacr.), dels uppgifter, beräknade av nutida astronomer, representerade av 1913 års „Svenska kalendern (Alm.), delvis med andra geografiska namn. Brutna tal antydas med + eller —. Jfr s. 115.

Längsta d.	Rim	Sacr.	Alm.	Orter.
1 13 t.	15°	17°	16°	Meroe, S:a Arabien.
2 13½ t.	22 +	24 +	24	Syene.
3 14 t.	29 +	31 —	31	Alexandria (31), Himalaja.
4 14½ t.	36 +	36 +	36	Rhodos.
5 15 t.	43	41 +	41	Rom (nära 42).
6 15½ t.	50 —	45 +	46	Asovksa sjön (Meot. pal.).
7 16 t.	56	49 —	49	Frankfurt a. M.
- 20½ t.	—	—	64	Reykjavik.

Den avvikande räkningen i Rim II beror knappast på annan källa, snarare på ett eget försök att beräkna den avtagande bredden på climata genom en enkel aritmetisk serie. Jfr Sacrobosco, Sphæra f 3 r ff., som delvis ordagrant översattes.

spera. Markadv eina retta linv iafn fram megin- G
 hafinv fyrir svnnan vara bygiliga halfv or avstri.
 ok i vestr milli armleggia vthafs¹. Eftir þat mark-
 adv adra linv fyrir nordan vara bygiliga halfv
 iafn fram enne fyre or avstre ok i vestr i milli 5
 armleggia vthafs. Fyrir innan þessar 2 linr markadv
 adrar 6 linr iafn fram hinvm fyrvm, þær er svndr
 snida vara bygiliga halfv i 7 stadi; þat erv 7 cli-
 mata². Skal sa mvnr climata, at sol lysir halfri
 stvnd lengur vm sol hvorf a svmar i nerdra climate³, 10
 en þat er nest var til svdrs. Med þi at sol lysir
 13⁴ stvndir en lèngsta dag a svmar i env synsta
 climate, en hneiging cenit fra iafndegrís hring erv
 þa 15 gradr, ok lysir 15 stvndir en lèngsta dag i
 Roma miðiv i eno fimta climate, en hneiging cenit⁵ 15
 fra iafndegrís hring erv þar 43 gradr⁶. En ef half
 8. grada legdist uid hneingingh cenit milli huerra
 tueiggia climata, þa yrði mitt hit fimta climata tueim
 gradum nordar en i Romaborgh. Þeim tueimur
 gradum skal skiptta vm iofn blutfoll milli fysta 20
 climatís ok hins fimta. Oc ma sua hefuia natura-
 ligha tolu at sudri i þeim vbyggiliga stad firir hita⁷.
 Þar sem lysir enn lèngsta dagh halfu þrettanda stund,
 verdr hneingingh cenit fra iafndòghris hring einni uncia
 meir en half 8. grada. En i fysta climate lysir sol 13 25

¹ Líksom Macrobius antar vár förf., att ett hav vid ekvatorn avskär Afrikas kontinent.

² Inter istas etiam duas extremas lineas intelligentur 6 linee paralelle equinoctiali, que cum duabus prioribus partem totalem habitabilem quartam dividunt in 7 portiones, que dicuntur 7 climata. Sacrobosco (275 a) bl. 27 v (= Sphæra f 3v). ³ climata G. ⁴ 19 G; jfr r. 25. ⁵ elevatio poli Sacrobosco. ⁶ Här vidtager åter norska handen. Föregående mening saknar eftersats. Räkningen utgår från att de särskilda klimaten före Rom måste skiljas 7 gr., 7 uncior till 6 gr., 5 uncior; 2 uncior mindre i samma mån man kommer längre från ekvatorn. ⁷ Macrobius: Perusta.

G stundir enn lengsta dagh, en þar uerður hneighingh cenit fra fyrra stad einni vncia minnr¹ [en] half 8. grada, en fra iafndòghris hring 15 gradur. Þa þuer hneighing cenit nordur fra þi vm 2 vncior
 5 millum huarratueggia climata. Af þui uerður i adrum climate 3 vncior minnur en half 8.² grada hneighingh cenit fra fysta climate. En i enum 3. climate verður hneighingh cenit 5 unciur minnur en half 8. grada fra fyrra climate. I 4. climate verður
 10 hneighingh cenit 7 vncior minnur en half 8. grada fra fyrra climate. I 5. climate verður hneighingh cenit 9 unciur minnur en half 8. grada fra climate eno fyrra. Þa uerda þessar vncior fra fystu climate till Romaborghar samantaldar 3 5 7 9³, þat eru 24
 15 vncior, þær gera 2 gradur, er af takast, at ei se 45 gradur i Roma hneighingh senit fra iafndògris hring. At samum hlutfollum þuerr þadan i fra hneighingh cenit millum 5. climate ok 6., ok verður þa i 6. climate 11 vncior minnur en half 8. grada
 G 19v 20 en hneighingh cenit fra fyrra climate⁴. I seaundo climate er⁵ hneighingh cenit⁶ 13 vncior minnur en half 8. grada fra fyrra. Þessi hluttegningh naturulighrar⁷ tolu er he[r] synist i solgang, er kollod superbiparciens⁸ sem þetta 1. 3. 5. 7. 9. 11. 13.

¹ meir G. ² 8 saknas G. ³ Tecknet + får underförstås. Såsom vi emenderat r. 2, komma + 1 och - 1 i början att taga ut varandra. ⁴ 5 är tillagt i nedre brädden helt nära kolumnen. ⁵ er utel. G. ⁶ ærit G. ⁷ Naturulig tala = aritmetisk serie från 1; den nedan nämnda är enligt Sacroboscus terminologi i *Algorismus en progressio naturalis intercisa en aritmetisk serie från 1 med 2 som differens*. Den antydda serieräkningen är Sacroboscus; den ger intet skäl antaga, att förf. känt Petrus de Dacias på denna punkt genomförda avsevärda förbättring. ⁸ superbis paciens G; superbipartiens var i den förarabiska aritmetiken namnet på ett tal av formen $a + \frac{2}{n} \cdot a$ i förhållande till a . Termen förekommer hos Boethius, *Aritm.* 1, 28.

Maa af þui skilia, at þi miorri verda climata sem fir G.
 eru iafndògrís hringh, en¹ þui ueldur þrutnnan iardar
 ballar². I synzsta climate midio er hin lengsti daghur
 13 stundir, en hin skemsti 11 vm solhuorf, en 15³
 gradur kneighingh cenit fra iafndògrís hring. I 2. 5
 climate midio er hin lengsti daghur half 14. stund,
 en hin skemsti half 11., en kneighingh cenit fra
 iafndòghris hringh 22⁴ gradur ok 3⁵ uncior i quadrans.
 I 3. climate midio er hin lengsti daghur 14 stundir,
 en hin skemsti 10⁶, en hneighingh cenit fra iafn- 10
 dògriss hringh 29 gradur ok 4⁷ vncior i quadrans. I
 fiordo climate midio er hin lengsti daghur half 15.
 stund, en hin skemsti half 10., en hneighingh cenit
 fra iafndògrís hringh 36 gradur ok 3⁸ vncior i⁹
 quadrant. I 5. climate midio er hin lengsti daghur 15
 15 stundir, en hin skemsti 9, en kneiging cenit
 fra iafndògrís hringh 43 gradur. Sua er mark
 i Roma. I 6. climate midiu er hin lengsti dagh-
 ur halfa 16. stund, en hin skemsti half 9., en
 hneighingh cenit fra iafnd[ògrís] hringh 40 ok h [alf] 20
 10¹⁰. grada ok ein vncia. I 7. climate midio er
 hin lengsti daghur 16 stundir, en hin skemsti 8,
 en hneiging cenit fra iafndog[ris] hring 56¹¹ gradur.
 En synsta climata er kollod Diameroes¹²; þat

¹ er G. ² Jfr Sacrobosco, *Sphæra* f 5r: Unde longitudo primi climatis est major longitudine secundi, et sic deinceps, quod contingit propter angustiam sphere. ³ 11 G. ⁴ 11 G. ⁵ 23 G. ⁶ 20 G. ⁷ 34 G. ⁸ 33 G. ⁹ ok 1 G. ¹⁰ 9 G. ¹¹ 55 G. ¹² *Nämnern på klimaten förekomma hos Ptolomaios, senare hos Martianus Capella m. fl. och slutligen hos Sacrobosco. De kunna korrigeras efter dessa: Diameroes, Diasyenes, Dialexandrias, Diarhodu(-on), Diaromes, Diallaspontu (ej Sacrobosco), Diaborysthenes, Diariphæon(-os) (ej Rím II). Den detaljerade redogörelsen för de orter, som passeras av olika klimat, synes vara en kompilation av Sacrobosco, Bedas *De natura rerum* och Martianus Capella; däremot har Bedas utförligare framställning i *De temporum ratione* icke lämnat spår efter sig. Om kompilationen gjorts av*

- G gengur vm vttan uirt Indiam ok vm Rauda haf ok sua uestur vm Affricam. Annat climata er kallat Diasienes¹; þat gengur en vm Indiam, Persar², Arabiam, Siriam, ok vtan uert Egiptaland vm öy þa, er
- 5 Siene³ heitir, ok uestur vm Affricam till hafs. Þridia climata er kallat Dyalexandrias; þat gengur af India landi, því er nær er Imayo monte⁴, ok vm Thaurum, Pampilium, Alexandriam, Cirenas, ok i Affricam sunnan Cartaginem. En 4. climata er
- 10 kallod Diarodu⁵; þat hefst firir nordan Imayo⁶ ok gengur vm mit *Peloponesum*⁷, sem er⁸ i Girklande, þadan till Sikill öyiar ok sua uestur þar sem Midiardar haf rennur in. Et 5. climata er kallad Dyaromofes; þat gengur af Calpenhafin ok vm Bactriam⁹,
- 15 Macedoniam, Tarentum¹⁰, Tuscum haf¹¹ ok vm Romam ok Lusitaniam¹² ok sua vestur i Spanland. Et 6. climata er kallat Dyalespontum¹³, þat gengur vm Elispontum ok þyderkst riki sunnan uert¹⁴. Et 7. clima er kallat Diaboristenes; þat gengur firir
- G 20^r 20 vttan Mæotis¹⁵ paludes ok firir innan fiollin Ripheos, ok vm nordan uert þydekst riki ok sua vm England uestur til hafs¹⁶.

vár författare eller för honom förelegat i ett latinskt arbete, t. ex. en västerländsk bearbetning av Alfraganus, är knappast möjligt att avgöra. ¹ -siones G. ² Persas Beda, *De nat. rer. kap. 47.* ³ Sieile G. ⁴ ab Indis Imao proximis, *Beda anf. st. Även Taurus och Pamphilia förekomma hos B., som sedan glider över till Rhodos.* ⁵ -ii G. ⁶ ab altero latere Imai Beda, *anf. st.* ⁷ Peloponesum *Martianus Capella, 876; Filiponem G.* ⁸ er saknas G. ⁹ ab introitu Caspii maris Bactrii Beda. ¹⁰ Macedonia, Tarentum Beda; Tarennum G. ¹¹ Tuscum mare Beda. ¹² L. Mart. Cap.; hos Beda först vid nästa klimat. ¹³ Förvirring inträder här, emedan Diallespontu och Diaromes, som äro synonymmer, efter Mart. Cap. upptagits som olika saker. ¹⁴ confinem Germanie Galliam *Martianus Capella; transalpinam Galliam Beda.* ¹⁵ Mæotis (ultra M. p., infra R. montes) *Martianus Capella (Beda); Miotides G.* ¹⁶ Vår förf. sam-

§ 66 [Þa¹ er tungl² i somu ætt af iordu at lita ok sol, er solin er i því marki, er vier kollum krabba¹⁶⁷ mark ok nordaz er i solar bring. Minkaz þa meir en vant er hiti solarinar i meigin hafinnu af fiarlægd solarinar, þvíat zodiacus gengr eigi iafnt af⁵ vestri i austur sem meigin hafit girder iordina, heldur af ætting vesturs ok utsudurs i ætting § 67 austurs ok landnordurs. Verda þa missaug at nye meiri³ en adur, ok þa gengr ny⁴ hæst sem sol i vori bygiligri halfu at sia. En þa er⁵ 10 tunglit stendur gegnt i marki steingeitar, en solin i krabba marki, sem fyr gatum ver, þa g[en]gr tunglit lægz fullt, þvíat þa gengr þat i því marki, er sunaz er i sodiaco ok fiarlægaz er vori bygd. Ok af nalægd tunglsins vaxa flædar, þa er solin 15 gengr i ruzt liki eda i skala marki ok iafndægri § 68 er um alla veraulld. En þa er tunglit stendur gegnt sol, ero missong af vellu solar hita, þvíat solin er þa i þeim hlut zodiaci, er iafnt stendur

manslár tvá klímat för att få de i urkällorna uppgivna 7. *Martianus Capella* och *Beda räkna* 8. Här följer i G IV, § 74. ¹ Framställningens sammanhang avbrytes, och det, som meddelas om månen, utgör delvis upprepning av saker, som sagts förut. Fortsättningen *Zodiacus &c* (§ 70) börjar på r. 5 nedifrån på den i övrigt tomma sidan 168. Det förefaller icke omöjligt, att B:s skrivare från början velat reservera plats till en förkortad framställning om *Clímata* men avstått och använt utrymmet för annat stoff. Þa—leinnngzta 120₃ är säkerligen här interpolerat; finnes även i D, bl. 2 v.² och E bl. 1 v.³. ² tungl B. ³ meiri D, E; meir B. ⁴ sem till. B; saknas D, E. ⁵ er D, E; att B.

2. er¹] en E. er²] gengr D, E. 3. þa] udel. D, E. 6. sem] sva s. D, E. 7. ætting] ættingi D, E. 8. missaug] misgong D. 10. i] af D, E. 11. gegnt] solu tilf. E. en s.] ok s. er D, E. 12. þa] udel. D, E. 13. þat] tvnglit D, E. 15. -ins] udel. D, E. 17. þa er] udel. E (tilf. interlineart D). 18. missong] misgong D. 19. zodiaci] zodiaco E.

yfer megin¹-hafinu. Þá geingur tungl hæst vaxanda, en lægz þveranda, ok þá er ny verdr i þessum morkum, skytur tunglit meiri sine voku a hafit en vant er, þviat þá stendur tunglit gegnt yfer hafinu.
 5 Þessa² hluti mattu profa en gior i þessi figuru³.

¹ megin D, E; saknas B. ² Þessa D, E; slika B.
³ Den her autotypisk gengivne figur er hentet fra D; E har bl. 1 v en hermed nær samstemmende, som i kobberstik foreligger i den gamle Rimbegla-udgave s. 478. Det i figuren indeholdte verdenskort er afbildet i *Antq. Amer.* s. 279 og *Antq. Russes II*, 392. I D optager figuren, som er anbragt på tværs af siden, bl. 5 r., med undtagelse af 1. linje foroven, som udgøres af overskriften Þessa hlute etc., og 7 linjer forneden (to småstykker om mål og vægt). Dens tekst har følgende ordlyd: 1. Natt solar bringr hinn syðri, 2. Vetr bringr, 3. Iafn dægri bringr — Um alla verold, 4. Svmar bringr, 5. Natt solar bringr hinn

4. -it] udel. D, E.

§ 69 Commete¹ heita stjornur lokadar, ok² stundum vaxnar sem sverð, þær ero eigi æfastar himne ok

neyrðri, 6. Synnri bygð, 7. Megin—haf, 8. Asia, 9. Affrica, 10. Europa; 11. sol i crabba Marki, 12. Misgavng—tvngl xxx, 13. Misgong—mikil, tungl—xiiii natta, 14. sol i steingeitar marki; 15. Gemini, Taurus, aries, pisces, aquarius, capricornus. *Figuren, hvis diameter er 12,5 cm., har solen fremhævet ved røde, fra centrum udgående stråler; de to månens mod solen vendende halvdel er rød, det uden om jordskiven og tværs gennem denne løbende verdenshav er blått. — Den tilsvarende figur i E har solskiven helt rød, en rød streg forbinder navnene Aries—Pisces—Aquarius, og under 1, 2, 4 samt over 5 er trukket parallelle streger, som ved 1 og 5 når ydre storcirkel, ved 2 og 4 begrænses af indre storcirkel. Nedenunder figuren i E er navnene Gemini—capricornus (sål.) gentagne, yderste indskrift på figurens venstre side er næsten helt bortskåret.* K.

Figuren vill, liksom den s. 89 meddelade, klagöra solens konjunktion och opposition med månen (springflod). Här skall emellertid medtages även ekliptikan och ett stycke världskarta, varigenom tecknaren och textförfattaren förletts att framställa saken, såsom om springflod endast inträffade vid solståndet (och dagjämningar?). Åsyftas „extraordinär springflod“? Fig. på s. 89, som även upptager bl. a. stjärnbilder, låter icke detta inverka på framställningen i övrigt. — Kartan över världsdelarna företer likhet med en dylik hos Honorius (Migne 172, 87). Där finnes emellertid blott ekvator, ingen ekliptika. B.

¹ Commete—leinnngta har en parallell i G (bl. 10 r). *Källan synes vara Beda, De nat. rer. kap. 24: Cometæ sunt stellæ flammis crinitæ, repente nascentes, regni mutationem, aut pestilentiam, aut bella vel ventos æstusve portendentes. . . Omnes ferme sub ipso septentrione, aliqua ejus parte non certa, sed maxime in candida, quem lactei circuli nomen accepit. Brevisimum quo cernerentur spatium, septem dierum annotatum est, longissimum vero LXXX. Nästan ordagrant hos Honorius Imago mundi I, 137. Bland i Norden särskilt observerade kometer må nämnas Halleys komet, vars uppträdande år 1066 ställdes i förbindelse med Harald Hårdrådes fall vid Stanford bridge och hans motståndares något senare vid Hastings. Även dess återkomst 1222 är annoterad i annalerna. Vidare tilldrog sig kometen år 1240 stor uppmärksamhet, då den ställdes i samband med Skule jarls fall. Flatöb III, 134, Cod. Fris. 503, Isl. Ann. vid resp. år. ² ok G; enn B.*

synaz i miolk bring til nordurs ok merkia iafnan rikia skipti eda drep sott eda bardaga eda aunur stortidindi; þær synaz vii dagaæ dæa LX id leingzta.]

- 168 Zodiacus¹ heiter drok a himne, þær er mark- § 70
 5 adur vid himentungla gangr; henne er skipt i marga bluti, þriu hundrud parta æ leingd, en 12 partar er hon breid. Henne er skipt i 12 stadi a leingd. Þau mork heita so: Aries, taurus, geminni, kancer, leo, virgo, libra, scorpius, saggittarius, ca-
 169 10 pricornus, aqvarius, picis. Hvert þetta mark er 18 soler a leingd², enn 7 a breidd ok fimtungur solar. Sol er atta hlutum vidari enn iord³; henni snyr § 71
 fra austri til vesturs um ix soler æ einni tid dags, þat er solin snyr æ tveim dögum⁴, ok hon gengr
 15 æ mott snuningu fra austri til vesturs a þrim hundrudum daga⁵ ok v dogum⁶ ok vi stundum. Sia solar gangr hefer tvð iafn dægri ok tvær sol- § 72
 staudur. Þessa marka æ milli heita 4 soltider, þat er vor ok sumar, haust ok vetur. Þessa eina gengr
 20 hon 91 daga⁷ ok halfu attu tid; eitt mark af 12 gengr

¹ Här börja paralleller i P och V. ² Himmelssomkretsen beräknas sålunda till 216 (6 × 6 × 6) soldiametrar. Helt annorlunda, mera realistiskt, Oddes observation. Det här givna värdet å soldiametern (1°, 40') är ungefär tre gånger för stort. Uppgiften återfinnes hos Macrobius, *Somn. Scipionis*, I, XX, 30. Den bestrides av Honorius, *De solis affectibus* 38. ³ ex his dicendum est, solem octies terra esse majorem, Macrobius, *Somn. Scip.* I, kap. 20, § 32. Jfr „Libellus Helprici“ kap. 20. ⁴ i B rättat från dögum. ⁵ daga P; dægra övriga. ⁶ Parallellen i P upphör här. ⁷ daga: d. V; dag B. — Avvikande framställning § 34 f.

2. sott] sottir G. 3. stor-] udel. G. þær] udel. G. dagaæ] senere tilf. i marg. G. LX] XL G. 6. þriu] i þ. V. parta] er hvn tilf. P. 7. breid] a breidd P. 8. taurus] tavxus P. 10. 18] xvi tilf. interlin. V. 12. atta] xviii P. 13. til] ok t. P. 14. solin] solinni P. 15. æ mott] moti P. 20. 91] x V. 20—s. 121., *Delvis udvisket (fugtig-hedsplet)* V.

hon 30 daga ok halfa elliptu tid. Eina sol geingr
 hon 3 dægur ok halfa fimtu tid ok fim ostentur.
 Ein part gengr hon 2 dægur ok þridiung tidar ok
 § 73 eina ostentu. Benedicts messo er iafndægri a vor,
 en a haust 2 nottum fyri Mattheus messo. Solstada 5
 er æ sumar 4 nottum fyri Ions messo baptiste,
 enn a vetur 4 nottum fyri Thomas messo. So¹ er
 i midium heimenum. Mæla þat sumer menn, at
 nær se viku fyr a Islandi. Sin er partur hverr solar
 edur zodiaco, sa er likr reittum i talbyrdingi. 10

[H]eidner² menn gafu nofn morkum þeim, er
 skipt er a himne i drog zodiaco i 12 stadi. Þau
 mork heita a latinu: A. t. g. c. l. vir. l. sc.³ s. c.
 a. p.⁴, ok for at því mest, hversu vedratta var til
 eda grodur i sio eda a londum. Þessi nofn ero at 15
 voro mali, sem nu mun ek telia. Hit fysta mark
 heiter aries, þat er a vora tungu rutur. Sol
 gengr ruzt mark 4 nottum fyri Benedictus messo,
 sa var fystur dagr veralldar; því var þat nafn 170
 gefit því marki, at þa hægiz vedratta, en hrutur 20
 hviler meir æ hægri hlið æ sumar en æ vetur.
 Sidan kemur sol fyri uxa marki, þar kemur hon 6
 nottum fyri *Gregorius messo*⁵; þa er a flæstum

¹ So—talbyrdingi r. 10 utelämnas V och Rb-upplagan. Uppgiften So—heimenum är naturligtvis oriktig men av stort intresse. Den visar, att de riktiga uppgifter, som vi funnit i Odda tal om solståndet, av vår förf. ansågos för isländska. Uppgifterna hos Sacrobosco Comp. m 7 v, synas ha varit förf. obekanta. Uppgiften återkommer i något bestämdare form § 180. Förf. åberopar där mera direkt iakttagelsen, och han ställer i första rummet den jämna veckan, som är alldeles riktig för tiden från c. 1225—1350. ² Heidner—fiska s. 123₂₂, har en parallell i Rím I, §§ 66—71; utelämnas i Rb—uppl. ³ sc. V; s. c. B. ⁴ Stjärnbildernas lat. namn, som här förkortas, möta fullt utskrivna t. ex. s. 53 ff., 120. ⁵ Gregorius messo fordras av kalendarierna; Ions messo baptiste B, V.

11. gafu] gefa V. 12. er] eru V. 16. telia] segia V.
 22. hon] þat(!) V.

londum best at eria, en menn hafa yxn mest fyrir
 andre a sudur londum¹. Sidan kemr sol² fyrir tvisura
 marki, þar kemur hun 14 nottum epter crucis messo; a
 þvi marki ero solhvorf ok tveir dagar nærlíker at
 5 leingd sem tvisurar at alldri. Epter þat gengr sol
 fyrir krabba marki, þar kemur hon 7 nottum fyrir
 Ions messo baptiste; þa snyr sol gongo sina ok
 þverr; krabbi gengr opt ðfugr ok ferr so, at hann
 opar. Epter þat gengr sol fyrir ens oarga dyrs
 10 marki, þar kemur hun 7 nottum fyrir Iakobs messo;
 þa kolnar vedratta, er sol gengr hin sidara hlut
 þess marks, so sem hit oarga dyr, þat er grimara
 aptur fra midiu ok vegr med halanum. Epter þat
 gengr sol fyrir meyar³ marki, þar kemur hon 6
 15 nottum⁴ fyrir Bartolomeus messo; þa er eingi grodr
 iardar ne friove⁵ gras eda vidar, ok ecki er meyar
 edli at gefa avoxt af ser⁶. Þadan af gengr hon
 fyrir skala marki, þar kemur hun 3 nottum epter
 crucis mesu; þa er iafndægri a þvi marki, þviat
 20 skaler ero iafn höfgar. Þa gengr hun fyrir spord
 dreca marki, þar kemur hun 10 notum fyrir Simons
 messo; þa er vón rida, er sol gengr enn sidara
 hlut þess merkis; sporddrecki er grimt kvikvendi
 ok hefur eitur i epra hlut. Þadan gengr sol fyrir
 25 hogmanns merki, þar kemur hun 6 nottum fyrir
 171 Cessiliu mesu; þæ er eldinga flaug micil a sudur

¹ De förståndiga reservationerna mot uppgifter, som tydligen icke äro tillämpliga på Island, äro nya för Rím II. ² k. s. V; saknas B. ³ meya B, V; stjärnbilden heter Virgo och namnet behandlas som singularis i det följande. ⁴ nott B; n. V. ⁵ friove så B, V; jfr. freovon s. 55, friovon s. 56.¹² ⁶ tempus illud . . sterile est, et nihil producit, sed producta natural Sacrobosco Comp. k6v., som eljest knappast kan vara original.

3. crucis] kross V. 4. ero solhvorf] er solhvarf V. 8—9. ferr—opar] hopar hann opt aufugur V. 13. vegr] iafnan tilf. V. 17—18. Þadan af . . hon fyrir] Þa . . . sol med V. 20. höfgar] þungar V. 23. merkis] marks V.

londum ok reidar þrymer, so þiker ok illt at sia
 vid þeim manni, er allgegnt skytur, ef hann vill
 til meins, þviat vid honum ma ecki. Nu sidan
 gengr hun fyrri steingeittar marki, þar kemur hon
 3 nottum fyrri Thomass messo¹. Þadan af vex 5
 solar gangr ok gengr hæra ok hæra. Þad er ok
 steingeitar ædi at klifa hamarin æ upp, þar til er
 hon kemur upp i hina hæstu hamra eda turna. Nu
 gengr sol fyrri vazbera marki, þar kemur hon 3 nott-
 um fyrri Agnesar messo; sa *manadr* er *oskursamr*² 10
 a sydur londum, en vatnberi vardveitter vatn ok
 hirder, þvi hirda hier isar votn fyrri oss. Nu gengr
 sol fyrri fiska marki, þar kemur hon 6 nottum fyrri
 Peturs messo, þa kemur grodr i sio, ok þa er friov-
 on fiska sem mest, þvi er þat kallat fiska mark. 15
 Þesum morkum snyr um hverfis iordinna æ 2
 dægum fra austri til vesturs, þau ero aull i sudri
 hæst, enn i nordri lægz. Þa er rutur er hæstur i
 sudri, þa ero skaler lægzta i nordri. Þat stennz
 æ: uxa merki ok spordreca, tviburar ok bogmadr 20
 krabbi ok steingeit, oarga dyr ok vatn bere, meyar
 mark ok fiska³.

I § 97 [E]f⁴ þu villt tider vita, þa er seculum mest
 tid, er stendur fra upphafi heimsins til ennda.
 Etas⁵ er ein af 6 olldrum heimsins. Annus heiter 25
 ar, en mensis manadr. Ebdomada heiter vika, dies
 dagur, nox nott, hora stund ok toltfungr dags, punctur

¹ messo V; saknas B. ² manadr . . oskursamr rättat
 efter s. 56_{4,6}; madr . . oskynsamur B, V. ³ Här följer i V
 IV, § 92. ⁴ Ef-tala s. 124₄ utelämnas i Rb-uppl., emedan
 stycket efter R, bl. 10 är tryckt i I, § 97. ⁵ Etas R; Enetos B.

1. þrymer] þrumr V. 3. ecki] sia tilf. V. Nu] udel.
 V. 7. ædi] udel. V. 8. upp i] udel. V. 11—12. ok
 hirder] udel. V. 12. Nu] Þar næst V. 18. rutur er hæstur]
 hrutz mark er hæst V. 19. ero] er V. 20. spordreca]
 sporddreki V. 21. vatn] vaz V. 24. tid] tida R. er]
 eitt R. heimsins] heims R. ennda] veraldar tilf. R.
 25. er] heitir R. heimsins] udel. R. 27. stund ok] udel. R.

fimtungr hore, pars þridiungr puncti, momenta¹
40 i horam einna, uncio 12 i einna momentum, a-
thomus 47 i uncio einne, calcus 5 i einn athomum,
at þvi er sumer menn seigia, su er minz tala². § 74

172 5 Svo³ segia Grickia spekingar, at Erkules⁴ inn
micli ran 125 skrefa, medan hann þoldi önd einnu
sinne; sidan nam hann stad, ok kalladi hann þat
stadium. 8 stadia gera eina milo, þat er 1000
skrefa. 60 stadia ero 7 milur ok half mila. 7000
10 skrefa ok 500⁵ ero 7 milur ok 4 stadia⁶, en i skref
ero⁷ 5 fet.

Macrobeus⁸ kallar glofliga reynt af spekingum, § 76
at um boll iardar ero stadia 252000, þa ero i

¹ momenta R; -um B. ² Som fortsättning upptager R ett stycke (Rb. I, § 98), se s. 126₁₈. Därefter följer Pa—vetur Rb IV, § 78 med ett par oväsentliga varianter. ³ Här börjar parallell i C bl. 9 v och G bl. 20 r. ⁴ Jfr Isidor, *Etym.* 15, kap. 16: Hoc primum Herculem statuisset dicunt eumque eo spatio determinasse, quod ipse uno spiritu confecisset, ac proinde stadium appellasset, quod in fine respirasset, simulque stetisset. ⁵ ok 500 efter konjektur; 21500 B; ok 900 C; ok 50 skrefua G. ⁶ Så G; 8 skeida B. ⁷ ero C, G; saknas B. ⁸ Macrobeus—gradu står i B efter Amillum—dagsiglinga s. 125_{6,18}. Ordningen i C och G är utan tvivel ursprungligare och riktigare. Det citerade stället lyder: evidenti-
tissimis et indubitabilibus dimensionibus constitit (constat) universæ terræ ambitum habere stadiorum millia ducenta quinquaginta duo *Somn. Scip.* I, 20, § 20. Uppgiften finnes i sak hos Sacrobosco men icke verbalt. Den finnes även hos Vincentius Bellovacensis *Spec. naturale* VII, 13 (med citat efter M.) men man saknar tillräckliga skäl antaga, att länet förmedlast av Vincentius. Ytterst härrör uppgiften från Eratosthenes. Jfr Cantor, *Gesch. der Mathem.* I, 759.

2. uncio—momentum] udel. R. 3. uncio—athomum] momentum R. 4. at—seigia] udel. R. 5. segia] fornir tilf. G. 6. skrefa] skref G. einnu i eino G. 7. sidan] Eftir þat G. stad] stadar G. hann þat] þetta skeid G. 8. eina] udel. G. 9. 60] 6 G. 10. ero] udel. G. 13. um b. iardar] i hring vm iardarboll G. ero³] er G.

kvadrant hennar 63000. Qvadrant hennar er skipt i 90 gradr i þa líking, sem zodiako er skipt i gradr ok audrum hringum¹ i spera. At þessi tolu ero 7000 stadiorum i eine gradu iardar, enn passus 875000 i gradu.

- § 75 A millum Biorgvinar ok Nidar oss ero nær 4 gradr. Þa verdr ein grada nær tylpt siavar. I viku siavar ero 583 stadia ok [triens stadii², þat ero 72916 passus³ ok þriu fet ok þridiungur fetz⁴. En iafn micit er grada æ iordu ok tylpt siovar, enn 11 § 76 tylpter ein dag-⁵ sigling. Þa verdr rum qvadrant iardar 45 dagsiglingar, en i kringum iord er meigin haf 180 dagsiglinga⁶.
- § 77 Paska⁷ dagr verdr iafnan hin iii. drottins d[ag] i paska tungli⁸, hvit drottins dagr verdr hin 7.⁹ § 78 drotti[n]s d[ag] fra paskæ degi. Ef¹⁰ þu villt ar¹¹ telia fra upphafi veraldar, ok skaltu þa ara taulu hefia hin 15. kalendis dag apprilis, þat er inn fysti¹² dagur veralldar. Þa¹³ er Adam var skapadur, voro konkurentis 7 ok hlaupar, enn pactar 15. Þadan § 79 fra voro til Nova MM. CC. LXII vetur¹⁴. Noe gec ur 173

¹ hringum G; hring B, C. ² triens stadii C; tri... stadia B; till eins stadia G. ³ passus C, G; passo B. ⁴ fetz C, G; ur feti B. ⁵ ein dag- C; eru dagh- G; dægur B. ⁶ *Här sluta paralleller i C och G.* ⁷ Paska—degi r. 16 har en parallell i V bl. 3 r. *Efter degi till.* V: þessu tali bregdr all dri. ⁸ tungli V; t. B. ⁹ 7. st. (!) B. ¹⁰ Ef—veralldar r. 19 har parallell i D. *Märk den älderdomliga formen med ok som inledningsord i eftersats.* ¹¹ ar D; saknas B. ¹² Jfr s. 53, not 6. ¹³ Þa—14 s. 126₁₅ har parallell i G, bl. 22 r.; Þa—vetur r. 21 dárjämte i R efter I § 98; jfr. s. 127 not. 4. ¹⁴ Jfr parallellstället i I, s. 42 ff. *Från Adam till Noak räknade enligt Beda Ebreerna*

1. er] udel. C. 3. ero] udel. C. 4. stadiorum] stadiarum C; stadia G. 5. gradu] grado C. 6. millum] milli G. 4] 8 C. 8. ero²] udel. G. 11. iardar] hennar G. 12. 45] 42 G. dags-ar] dags-a G. er] eða C, edur G. 13. 180] áben plads C. 20. ok hlaupar] udel. R. Þadan] En þ. R. 21. LXII] udel. G. vetur] vetra G; ár R.

örkv æ atianda ari solar alldar, þa var concurens
 ein, en pactar 4. Þadan voro til Habrahams [1000
 ok 72¹, hann var borin æ it *attanda*² ar i solar aulld,
 þa voro concurentis II, en pactar VI. Þadan voro til
 5 Davids 940³ ara, hann toc konungdom æ fiorda ari
 ok XX. i⁴ solar olld, þa var konkurentis ein, enn
 pactar 15. Þadan voro til Babilons farar 479⁵, en
 hon var a 26-ta⁶ ari i solar olld. Þa voro con-
 curentis 4, enn pactar 18. Fra Babilons for ok til § 80
 10 burdar Crist voro 589 ar⁷, Hans burdr var a 17. ari
 i solar olld. Þa voro concurentis 7, en pactar 28.
 At þeiri tolu verda 5180⁸ ara fra Adam til burdar
 Cristz. Hann var hier i heime 33 vetra ok 3 § 81
 manadir, ok⁹ pindur a 3. ari ok XX. i solar olld; þa
 15 voro concurentis 7, en pactar 14¹⁰.

[E]f¹¹ þu villt vita, hvern þu sk(al)t hallda iola I § 98

1656, *Septuaginta 2242 ár. Angående förklaringen av denna olikhet kan jämföras V. Rydberg, Urpatriarkernas släktafta i Genesis (= Skr. II, 215 ff.).* ¹ 1000 ok 72 G i överensstämmelse med Beda (*Sept.*); se Migne 90: 288; DCCCCXLII B. ² attienda G, VII. B; jfr. not 8. ³ Enl. Beda 942; jfr. föreg. not. ⁴ i G; saknas B. ⁵ 478 vetra G; 473 Beda. ⁶ 26-ta G; 6 ok 22(?) B; jfr. not 8. ⁷ 589 ar G; så Beda; 580 B. ⁸ Kristi födelseår beräknas såsom i Rím I (s. 44) till år 8 i vår tideräkning. Summan stämmer icke, och texten visar sig även i övrigt så svårt korrumperad, att en restitution icke låter sig göra. Hieronymus beräknar 5189; jfr Rím I, a. st. ⁹ z z B. ¹⁰ 13 B; 18 G. Året 42, som måste avses, hade konkurrenten 7 och epakt 14. ¹¹ Ef—ar s. 127, har en parallell i R, bl. 10. Jfr s. 123 samt de nedan efter Rb IV § 135 införda §§ I 81—96. B:s text utelämnas i Rb-upplagan.

2. Þadan voro] udel. G. 3. æ] udel. G. i solar
 aulld] s. alldar G. 4. VI] 5 G. 7. Babilons] Babilonar G.
 enn] udel. G. 9. 18] 28 G. ok] udel. G. 10. voro] udel.
 G. var] vard G. 12. 5180] 510 G. fra Adam] framan
 G. 13. vetra] ar G. 14. p.] var p. G. 3—XX] eno 28.
 ari G. 16. Ef] En ef R.

dag fysta, þa hygg þu at. hve¹ marger concurentis se þat ar; en þa ef einn er concurens, þa skal iola dagur enn fysti a midviku degi vera, enn ef 2 ero, þa er fimtu d[ag] iola dagr, ok skal svo fara um alla vikunna. Enn ef 5 ero concurentes, þa 5 skal drottins d[ag] iola dagr vera. En ef þu veiz eigi, hversu margir konkurentis ero, þa tactu svo marga sem dagr sa er at tolu, er hit næsta Mariu mesu er æ vorit². Ef hun er a mana degi, þa er einn, enn ef hun er æ laugar deigi, þa ero 6. Enn 10 ef hun er æ drottins degi, þa ero 7 concurentis. Ef þu villiz um pacta tolu, taktu³ at tungls alldri þeim er epter Benedictus messo er et næsta ar⁴.

§ 82 [P]at er fyst i dægura tali er heiter æ thoma; þer ero 47 i eina unnz, unz 8 i eina ostentu, 15 174 ostenta half ðnur i eina momentu, tveir hluter þridiu momentu i ein part, partur halfur anar i

¹ hve R; hverssu B. ² Dagen före Marie bebådelsedag (24 mars) kallades locus concurrentium, emedan den inföll på söndag, då konkurrenten var 1 o. s. v. på den dag, vars nummer i veckan var lika med årets konkurrent. Förf. har, liksom vi förut sett i Rím I, föredragit att redogöra för bebådelsedagens infallande under olika år; jfr s. 25 ff. ³ taktu R; saknas B. ⁴ Dagen efter Benediktusmessa (22 mars) kallades sedes epactarum; den hade cyklisk nymåne år 1 i måncykeln och i det hela år för år en månålder, som var = årets epakter. Här följer i R: þa er Adam var skapaðr, þa váru concurentes VII, en pactar XV. En þaðan frá váru til Nóa MCCLXII ár; jfr. § 78. Därefter följa i R de stycken, som i Rb-uppl. utgöra avd. II = Rím III i denna upplaga.

1. dag] enn tilf. R. 2. en þa] enda R. 3. a] udel. R. (med uforandret ordstilling midviku d. vera). 4. ero] concurrentes tilf. R. er—dagr] skal enn v. dag viku jóla-dagr vera enn fyrsti R. 5. Enn] at R. 7. hversu] hvat R. — 8. hit] udel. R. 9. æ] fyrir um R. 10—11. Enn—concurrentis] udel. R. 12. Ef] En ef R. pacta tolu] páska pacta R. 13. et] udel. R.

eina minutu, minuta half þridia i einn punct,
 puntar 4 i eina tid dags, tider 2 i einn vind,
 vindar 3 i ein plagur, plagur 4 i deigi ok nott.
 Þat er dagr ok nott, er solin snyr um iordina. § 83

5 Dagar ero 7 i viku, en 30 dagar i manadi; i tveim
 misserum ero dagar 365 ok fiordungr 2 dægura; því
 þarf¹ hlaupars dag. Drottins dagr er fystur i
 viku at daga tali ok² misseris tali, en ymser dagar
 at manadar tali. Vikur³ ero 4 i manadi ok 2 dagar. § 84

10 52 vikur ero i tveim misserum ok dagur ein um
 fram, sa heiter concurrens; því þoka dagar ok
 skiptaz drottins dagar æ⁴ 7 stofum. Manader ero
 12 i tveimr misserum ok 4 dagar, því þarf sumar
 auka. Athome ero i eina tid dags xv þusunder

15 ok 8 hundrat⁵, unz 4 hundrat⁶, ostentur 60, mo-
 mentur 40, partar 15, punctar 4 edur 5. I deigi ok § 85
 nott ero stunder 24 allar iafnlangar, en i viku ero
 stunder 168, i manadi 600⁷, i tveim misserum 8766
 stunder. Þær⁸ 6 stunder verda æ 4 vetrum dagur

20 ok nott, sa heiter hlaupars dagur ok stendur næsta
 dag epter Matthias messo, ok ero þau missere degi
 ok nott leingri enn onur misseri. Concurrentis ok § 86
 laupars dagr safnaz til sumar auka, ok skal vid
 sumar leggja 5 sinnum i solar aulld; hit fysta sin,

25 er drottins dagur er æ d, anat sin, er hann er æ
 e, þa þryssvar sinum þadan af, er hann er æ d⁹.

175 Þat ero tvo misseri, vetur ok sumar. Vetur kemur § 87
 laugar dag, er næstur er fyri Lukas messo, en

¹ þar B; jfr r. 13. ² ok supplerat efter Rb-uppl.

³ Vikur börjar en parallell i V, bl. 22 r¹². ⁴ æ V; saknas B.

⁵ Om þusund får antagas betyda 12×120 , så kan xv behållas
 r. 14, ty $22560 = 15 \times 12 \times 120 + 8 \times 120$; sættes þusund
 = 1200, så måste där rättas til xviii. ⁶ = 480. ⁷ =
 720. ⁸ d. v. s. de i enhetssiffran nämnda; förf. har tänkt
 på utläsningen, som slutar ok sex. ⁹ Jfr s. 69 f.

10. 52 vikur] j v. ok 2 V. 11. concurrens] d(agr) tilf.
 V. 12. 7] udel. V. 14. auka] auki V. 14—16. Athome
 —5] udel. V. 18. i m.] eru tilf. V. 20. næsta] hinn n. V.
 21. þau] þa V. 22. C-is] C-es V.

- hana sialfa, ef hlaupar ferr epter. Lukas messa er xix¹ nottum epter Mikhaels messo, en 10 nottum fyri Simons messo. A þeim manadi er allra heilagra messa, ok vatnfasta fyri. Annar manadur vetrar kemur mana dag; a þeim manadi hefz iola fasta drottins dag næsta Andres messo edr hana sialfa.
- § 88 Fiorer skulu vera drottins dagar i iula faustu. Þridie manadr kemur midviku dag; æ þeim manadi ero iol, ok er iola dagur æ elliptu viku vetrar iafnan, nema hann se æ faustu dag, þa er hann æ tiundu viku vetrar eda fimtu dag, ef hlaupar ferr epter. Midviku dagr skal ein milli midsvetrar ok iola, nema þrettandi dagr se æ þridia deigi ok fare² hlaup ar epter³.
- § 89 [C]laves⁴ heiter su tala, sem syner hvern sem einn merki dag; teliaz so marger dagar fra því, er claves gengr in, sem⁵ claves ero þau misseri. Auka skal einum claves til niu vikna fostu, ef hlaup ar er, verdr sa merki dagr, sem talan fellr a versin Osedes, Aaner⁶; þau birta, hvar claves ganga inn til allra merki daga. Til þess at vitad se, hve marger claves ero hvert ar tungl alldar, þa skal setia versinn Vicenos qvinos⁷ æ fremzta stad pollicis⁸.

¹xix V; 18 B. ²fare V; far B. ³Här slutar V, bl. 23 v°. ⁴Claves beteckna antalet dagar från den godtyckligt valda dagen 11 mars till påskterminen. Deras förhållande till gyllentalen framgår av följande tabell (jfr s. 132—134 samt Rim III § 82):

Gyllental. .	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
Claves . . .	26	15	34	23	12	31	20	39	28	17	36	25	14	33	22	11	30	19	38

Med dessa tal och söndagsbokstaven beräknades: Septuagesima från d. 7 januari; Quadragesima från d. 28 jan.; påsk, som sagt, från d. 11 mars; gångdagar från d. 15 april och pingst från d. 29 april. ⁵ sem upprepat B. ⁶

Versen, som anger sedes clavium, har icke kunnat restitueras.

⁷ Versen finnes utförd § 97, s. 132. ⁸ pollicer B.

5. hefz] kemr V.

6. næsta] næstann V.

tredecim a hæsta stad inndicis, plus asse trice-
 nos a hæsta stad medii, unde vigin a fremsta stad
 medi, epta a hæd auricularis. Legg vid so margt sem
 þa er vetur i tunglauld¹, kasta i brutt xxx, ef um
 176 5 fram er xl, ok haf þat sem epter verdur. Ef² þu
 skipter upp dogum arsins um xii, þa verda epter
 v, ok heita þeir regularis solaris eda ferialis.
 Þ[e]ssa regularis æ marcius. Sidan fylgia svo
 marger regularer, sem versin seigia hverium bok
 10 manadi: qvinqve monas³. Svo marger concu-
 rentes ero hvert ar, sem seger vers: A sex b qvin-
 qve et primus etc.⁴. Briottu pacta sem kener
 vers: Deme unum⁵. Legg vid iafnan svo mart,
 sem þa er vetur i tunglauld¹. Tak af ein a fysta § 91
 15 lid þumal fingurs, legg vid ix⁶ i audrum stad, xix

¹ D. v. s. gyllentalet; jfr den gutniska regeln, som meddelas i not till § 97. ² Ef—tunglauld r. 14 utelämnas i Rb-uppl. såsom obegripligt. ³ Versen finnes utförd i Rım III, § 52, jfr II, § 150; saken behandlas ovan s. 66 i tabellform och i sammanhängande text s. 29 ff. ⁴ Versen kan kompletteras och rättas efter G, bl. 1 v, där den lyder:

A sex, b quinque, c quatuor attrib[u]ntur;
 d tres, e gemine, una f, septem g secuntur.

Förhållandet mellan söndagsbokstöver och konkurrentar framgår vid en första blik på talbyrdingen i Inl. ⁵ Hos Sacrobosco o 6 v lyder versen:

Deme unum, post adde novem, post undeviginti.

Upps. har Deinde etc. Tankegången i denna vers kan på vårt språk uttryckas så: Om man med E betecknar resp. års epakter (utan frändragning av multipel av 30) samt med G gyllentalet, så får man ekvationen $E = 11(G - 1) = 11G - 11$. Nu vill vår vers ge anvisning på ett tal, som kan läggas till gyllentalet för att ge epakten (E). Detta tal är tydligen 10 G - 11. För värdena $E = 1, 2, 3 \dots 18, 19$ ger tydligen detta serien: -1 (= deme unum), +9, +19, .. +169, +179. Under åren 4—6 frändrages 30, under åren 7—9 60 etc. Därigenom kommer regeln att för varje treårsperiod upprepas. För ett hålla reda på treårsperioderna räknade man gyllentalen på ett finger. Vissa år fick man på nytt frändraga 30. ⁶ IX är enligt föreg. not nödvändigt; XI B.

i þridia stad, kasta burtt xxx, ef meira verdr, enn haf þat er af hleypur. Ef þu skipter upp dogum arsins um xxx, þa verda epter v, þa skal eiga september, þeir heita regularis lunaris.

§ 92 [E]nn¹ fysta vetur i aulld er merkidagur til 5 niuvikna faustu einne nott fyri kyndil messu, anann 12 nottum fyri, þridia 7 nottum epter, fiorda 4 fyri, fimta 15 fyri, setta 4² epter, siðnda 7 fyri, atta 12 epter, niunda 1 epter, tiunda 10 fyri, ellepta 9³ epter, tolpsta 2 fyri, þrettanda 13 fyri, fiortanda 6 10 epter, fimtanda 5 fyri, sextanda 16 fyri, siautianda 3 epter, atianda 8 fyri. Hin nitianda vetur i aulld er merki dagr 11 nottum epter kyndil messo.

[Svo ber faustu, sem hier seiger⁴. En fysti vetur i aulld er faustu ingangr, er vika er af goi, 15 anan⁵ er vika lifer þora, þridia er vika lifer goi, III. er vika er af goi, v. er vika lifer þora, VI. er vika er af goi, VII. i ondverda goi, VIII. er vika lifer goi, IX. i midia goi, X. i ðndverda goi, XI. i 177 midia goi, XII. er vika er af goi, þrettanda er vika 20 lifer þorra, XIII. i midia goi, XV. i ondverda goi, XVI. er vika lifer þora, XVII. i midia goi, XVIII. i ondverda goi, nitianda er vika lifer goi.

Sex⁶ nætur ok xx ero til merki dags fra hinum

¹Här börjar parallell i V, bl. 6v. ²7 B.V. ³2 B.V. ⁴Svo—seiger V; saknas B. Hela stycket Svo (En)—18 (s. 132, r. 5) utelämnas i Rb-upplagan. Framställningen är f. ö. felaktig, såsom en jämförelse med s. 25 ff. visar. ⁵annan V; anar B. Jfr fysti r. 14. ⁶Sex-ollid s. 132 r. 16 saknas V; stycket lämnar uppgift om claves terminorum för resp. år, för vilka en beräkningsmetod lämnas i § 97. I B följa efter s. 132, §§ 93—96, som saknas i V och som vi i upplagan flyttat efter § 102, dit de genom sitt innehåll visat

[6. anann] vetur i aulld tilf. V. 7. 4] n. tilf. V. (og sál. i det fg.). 15. er²] þa V. 16. 17. 20. 22. er¹] þa V. 16. anan] vetur i aulld tilf. V. 20. þr.] vetur i aulld tilf. V. 22. xvi.] vetur tilf. V. 23. nit.] enn n. vetur i aulld er faustu inngangr þa V. 9*

prettanda degi hin fysta vetur i olld, 15 annann,
 pridia 34, fiorda 23, fimta 12, setta 31, siaunda 20,
 atta 39, niunda 28, tiunda 17, ellipta 36, tolpta 25,
 prettanda 14, fiortanda 33¹, fimtanda 22, sextanda 11,
 5 siautianda 30, atianda 19, nitianda 18.

178 I. XX I. V I. XIII I XXXI § 97
 Vicenós² qvinos, tredecim, plus asse tricenos,
 I. XIX I. VII
 undevigin, epta digitis pro clavibus apta.

10 [P]etta heita claves terminorum maiores, þat
 ero hiner meiri lykklar endimarka. Þat ero þeir
 dagar, sem telia skulum til niu vikna fra þrett-
 anda deigi iola. Þat heiter merki dagr, er x
 natta er tungl nockurn dag i vikune þeiri, er næst
 15 er fyri niuvikna fostu, so sem claves teliaz til hvern
 vetur i olld. En³ fysta vetur i olld ero 26 claves, § 98

sig höra. Placerade efter ordningen i B, avbryta de på ett störande sätt framställningen om Claves. ¹ 23 B. ² Versen finnes hos Sacrobosco P 6 v och i Ups. Tricenis dessa; tuicenos B; tricenos 130₁. De mellan raderna insatta talen äro vilseledande, ty de hjälptal, som läsaren har att hågkomma, äro 25, 13, 31, 19, 7, vilka skola placeras på var sitt finger, tummen först. En nordisk parallell finnes i den gutniska runkalendern, så lydande: Ten (läs Tel) fingr, so marh sum printal er migit. Sla so saman finþrs (läs fingrs) uerþ ok printalit. Kumr þar minna af þen fiuratihi, þa sla af tiu, haf þet sum limnar. Kumr maira þen fiuratihi, þa sla af fiuratihi ok haf þet sum yvir ier. Tel þet a lipum þinum og uet þann lip, sum tallit luks a Byria sa tellia o, r, k, h, f, u, þ. Byria a þumblingi innan handa ok tel so, et þu kumbr til uata (= till det vätta fingret). Ier a uata sunnudahr, þa ier þar pashdahr. Ier ai a uata sunnudahr, þa tag nesta sunnadah eptir uata; þa ier þah paska dahr. Þitta ier fingrana uerþ: þumblingur kustar fem ok tiuhu; nesta fingr þumblingi kustar þrettan; langustang att og þriatihi; nesta fingr litla fingri kustar niutan; litla fingr kustar siau; sla þet saman með printalinu. Regels allmängiltighet, som prövas i vår text i fortsättningen, bevisas av Lindhagen, Fataburen 1910, 131 ff. Jfr ovan s. 129, där claves meddelas omedelbart. ³ Innehållet i §§ 98—100 framställs i V bl. 8 r. i följande kortare form: Sex dagar ok xx eru hinn fysta vetur i aulld fra þrettanda deige

- þvi er so, at ein kemur fyrí vetur hin fýsta, enn adrer so marger sem vicens qvínos, þviat þat ero fim ok xx. Annan vetr verda 15, þviat tveir dagar koma fyrí vetur tvo, en adrer so marger sem tresdecim seiger. So marger skulu avallt koma fyrí 5
- § 99 sem vers seiger. En 3. vetur verda 34, þviat plus asse tricenos gerir 31, enn 3 fyrí vetur. Hin 4da vetur verda 23, þviat undevigin gerer 19, enn alldar vetur 4. Enn 5. vetur verda 12 claves, þviat epta 10 gerer 7, enn þa koma vid vetur 5. Hin 6. vetur verda 31 claves, þviat þa skal taka af upp hafi vicens qvínos ok telia so allt ut sem fyr, enn leggja fleiri avallt fyrí vetur, sem fleiri ero af oldd. En ef fleiri verda enn 40, [þa skal¹ fella nidur 30, 15
- § 100 enn hafa þa sem epter verda. Enn 7. vetur verda 20, sem seiger treddecim, ok alldar vetur 7. Hin 8. vetr verda claves 39, enn 9. vetr ero claves 28, 179 hin 10. vetur ero claves 17, hin 11. vetr ero claves 36, hin 12. vetr ero² claves 25, hin 13. vetr ero 20 claves 14, hin 14. vetr ero claves 33, hin 15. vetr ero claves 22. hin 16. vetr ero claves 11, hin 17. vetr ero claves 30, hin 18. vetr ero claves 19, hin 19. vetur i oldd ero claves 38.
- § 101 Ef hlaupar er, þa skal þat avallt merki dagur 25 til 9 vikna fostu, er tungl er 11 natta nokurn dag i vikune þeiri, er nerst er fyrí 9 vikna fostu, so sem telzt þa til; þat skal ok merki dagr enn 19.

ok til merke dags þess er niu vikna fasta hefst sunnu dag næst epter merki dægin. Anan vetur i aulld xv dagar, þridia fiortan ok xx d., fiorda þrir ok xx d., fimta xii d., setta ellefu ok xx d., siaunda xx d., atta nitian ok xx d., niunda siau (*lås* atta) ok xx d., tiunda xvii d., ellefta sextan ok xx d., tolfsta fim ok xx d., þrettanda xiiii d., fiortanda xiiii ok xx d., fimtanda tveir ok xx d., sextanda ellefu d., siaytianda xxx d., atianda xix d., nitianda xviii ok xx d. ¹ þa skal *upprep.* B. ² v. e.; er B.

vetur i oldd, er 11 natta er tungl¹ til 9 vikna fostu, ef prim hinn 19. vetur stendur enn þridia dag februaris manadar². Hin³ fysta vetur i tunglauld § 102 er tungl 9 natta hin 8. dag iola⁴, anan vetr i oldd
 5 20 natta, þridia vetur i auld einar nætur, fiorda 12 natta, enn fimta 23 natta, setta vetr 4 natta, sionda vetr 15 natta, atta vetr 26, niunda vetr 7 natta, tiunda vetr 18 natta, ellepta vetr 29 natta, tolpta vetr 10 natta, þrettanda 21, fiortanda 2 natta,
 10 fimtanda vetr 13 natta, sextanda vetr 24 natta, siautianda vetur 5 natta, atianda vetr 16 natta, hinn nitianda vetur i tunglauld 27 natta [hin 8 dag iola⁵.

[En þessi er manada munr: Januarius sem adr
 (177) 15 telz⁶, februaris nott eldra, marcius sem hin atta § 93 dag, aprill[is] nott eldra, maius⁷, iynius 3, iulius 4, augustus 5, september 7, october 7, november 9, desember 9. I þessi tölu skal nidur falla 30, en hafa þat er um fram er. Þessi tala bregz hin atta § 94
 20 vetur ok hin v. ok hin nitianda i marcio ok skal þa vera nott yngra, nema hlaupar se, þa bregzt eigi hin atta vetur 19 i maio, hin 8 vetur ein i iulio,

¹ tvlg B. ² I så fall i strid mot placeringen enl. Rím I. ³ Här börjar V bl. 7 v⁹. ⁴ Här följes samma lunationstabell som i Rím I, dock sker början med d. 1. januari; jfr § 103. ⁵ hin—jola, som icke är nödvändigt, utlämnas V, som slutar här bl. 7 v nederst. Om det härefter införda stycket se s. 131, not 6. ⁶ En—telz är hämtat från parallellen § 166; denna har avvikit för mycket, för att styckena skulle kunnat behandlas som varianter av samma text. Rörande innehållet är jämväl I, § 21 att jämföra. Den redan från § 77 tydliga karaktären av planlösa excerpt framträder hos vår text här och i det följande synnerligen skarpt. ⁷ II i parallellen § 166, detta eller 2 fordras av meningen; ok B.

3. tungl-] udel. V. 5. f.] v. tilf. V. 6. enn] udel. V. vetr] udel. V (og sål. i det fg. til atianda incl.).

- hin 19. vetur er tungl iulius yngra ok bregzt þa
 i augusto ok uppfra ok er nott elldra en telzt i
 fimta manadi, en þrettanda vetur bregzt i desember.
 Þa sk[al] nidrfalla 29, en hafa þat sem um fram
 § 95 er. Ianuarius tungl skal avallt veræ 3-tugt, enn 5
 þa a sin manadr hvert tungl þadan i fra, þat er
 þritaugt er eða nott yngra. Februarius tungl skal
 iafnan 3-tugt, ef hlaupar er¹. Iulius tungl skal 29
 natta hin 19. vetur, ok ero þa þriu hin yngri sam-
 § 96 an. Hin 13. vetur er tungl einnar nætr², er desem- 10
 ber gengr inn, ok verdr þo af himni talit, adur
 hann kemur, þat tungl sem honum er eignað³.
 § 103 Tungl⁴ oldd ok solar ölld skal hefia hin atta (179)
 dag iola⁵, enn nitian vetra oldd, er decenovenalis
 ciclus er caullut, skal hefia at nyiu tungli aprilliss. 15

¹ Jfr Regula enim est, quod semper in anno bissextili lunatio februarii est 30 dierum, in aliis vero annis 29 dierum. Sacrobosco, *Comp. n 5 v.* ² n. B. ³ Det är säkerligen den här antydda oregelmissigheten (att decemberlunationen får anses utgå i november), som framkallat anordnandet av kalendarier med 13 och 2 på samma plats (dec. 2), såsom förhållandet varit i det till grund för Rím III liggande kalendariet. ⁴ Tungl—vetur s. 136, r. 10 har en parallell i D bl. 1v. ⁵ Jfr Rím I, § 10 ff. s. 34, som delvis räknar cyklerna på annat sätt. Sacrobosco, *Comp. n 7 v* nämner en cyclus decemnovennalis, 19 annorum solarium revolutio . . . cui deservit aureus numerus, samt en av romarna uppfunnen cykel, qui lunaris dicebatur, och som började med d. 1 jan. Han känner en beräkning av den förra från påsknymänen. Hos Vincentius Bellovacensis, *Speculum naturale*, 16: 93 finnes en cyclus solaris (= concurrentes old), vilken börjar d. 1 mars, eller rättare med måndagen d. 25. februari. Både cyclus decemnovennalis och lunaris börja här d. 1 januari. Däremot finnes en cyclus epactalis=pacta old, som börjar d. 1 sept. Orsaken till de värlande cyklerna ligger däri, att den urgamla (från Egypterna lånade) räkningen gick från d. 1 sept. Emellertid kom gyllentalet 3 att infalla på d. 1 januari; naturligtvis var det för vissa beräkningar ojämförligt bekvämast att taga sin utgångspunkt här.

Concurrentes [auld skal hefia¹ kalendas marcii²; enn pacta oldd skal hefia kalendas septembris, hon hefer 19 ar. [Concurrentes auld hefir xxviii ar; þat heitir hin gamla avlld, er hefir 532
5 ara, þat erv nitian solar aldir³. Aulld indictionum hefs en 8. kalendas dag octobris manadar⁴; 180 þa öldd settu Romveriar til skattgiafa skullda, ok ero þat 15 ar; skylldu eirpeningar giallda enna fystu 5 vetur, þæ silfur peningar adra 5 vetur, þa 10 gullpeningar 3. 5 vetur⁵.

Varnadar ar⁶ hefst at midiu sumri hin atta § 104 vetr i solar öldd ok lykz æ hla[u]pars deigi hin 9. vetur i solar oldd.

Paska oldd er su tid kaullud, en hier ero tinder 15 postu ingangar⁷; hun hefs up, þa er inn gengr pacta oldd a haust, at manadi þeim er ver kollum september, þa er tungl er 5 natta, ok er su kollut 19 ara oldd; tungl oldd fra þvi at vetrar tal skiptiz æ prima stofum epter hin atta dag iola ok at 20 locknu 30. tungli, þvi er inn þrettanda dag i iolum

¹ auld—hefia D; saknas B. ² hun hefer atta ar ok xx till. B, som utelämnar motsvarande r. 3—4. ³ Concurrentes—aldir D; saknas B. ⁴ Förf. räknar med den s. k. Indictio Bedana cæsarea. ⁵ Jfr „*Libellus Helprici*“, hos Petz, *Thesaurus II*; 2, kap. 24. Något annorlunda hos Sacrobosco, q 1 r. och Vincentius Bellovacensis, *Speculum naturale*, 16 : 99. Enligt dessa var skatten bestämd att utgå i resp. järn, silver och guld. Att Snorre, *Hkr. I*, 24 låter Svearnas gudar få en tribut i bl. a. kopparpeningar, är förvånande, då kopparmynt vid hans tid blott existerade såsom försämring av silvermyntet. Möjligen har även Snorre känt den här lämnade uppgiften. — Av syntaktiskt intresse är kasus penningar; tydligen har nu hos vår förf. infinitiven i den här använda konstruktionen uppfattats som till betydelsen passiv. ⁶ Varnadar ar—oldd r. 13 återkommer efter R ordagrant i *Rím III*, § 26 slutet. ⁷ Satsen synes hänvisa till en fullständig påsktabell; jfr § 108.

7. skullda] skylldv D. 8. skylldu] skulv D. giallda] gialdaz D. 9. vetur] udel. D. 10. 3. 5 vetur] udel. D.

- § 105 er æ himni. Enda kemur alldar *upphaf*¹ með tungli februarii, þá 30-gu, af því at þá skal telja hlaupars dag, þann er þat vor eykz manadurin februarii; enda kemur þá ok með hlaupari solar² olld ok ein concurens með upp hafi marcii, er 5 hefer regularis, 5 en verda þá ok 5 i upphafi regularis til paska merki dags, so sem nonne aprilis votta ok ein concurens vid talldur, sa er verdr i upphafi solar alldar, er helldur atta ok xx ar ok hefur 7 hlaupar ok concurens vid talldur 5 regularis, þá ero 6 aller saman³, 10 ok syna þeir friadag merki dag til paska i upphafi.
- § 106 So skal tal upp hefia anat eppter anat ok telja, unnzt þat finzt, er leitad er at, þat er paska dagr, ok þá er sem madr luki þá hurd upp fyst, er honum
- § 107 er næst. Þad er upp haf paska alldar, er solar 15 allder ok tungls allder hefiáz, ok enndaz hon, þá er 181 þær lukazt, enn þá ero lidnar tungls allder 28 ok 19 solar allder, þat er i ara taulu 5 hundrut tiræd
- § 108 32 ar. Enn i þessi⁴ grein faustu inganga ero [vi]kr fyst talldar fra drottins deiginum fyra i iolum til 7 20 vikna fostu hvert ar, en þá ero fôstu inngangar, ok þá er sagt, æ hverium viku staf drottins dagr er; þá ero concurentes tallder þess ars er þá er; þá hlaupar; þá regularis þeir sidan, er þá skulu, tallder vid concurentes synna þier⁵ merki dag til 25

¹ upphaf till. efter Rb.-uppl. ² soliar (!) solar B.

³ samam (!) B. ⁴ þessi syftar på en påsktabell, lik den, som vi s. 69—70 meddelat och den, som förekommer i V, bl. 26 ff., ty det är just en sådan, som i texten beskrives. En duplett till denna beskrivning återfinnes efter § 168 i ett i Rb-upplagan utelämnat stycke. Ställena kunna användas till ömsesidig textförbättring, men olikheterna äro för stora för att göra det enas användande blott i variantförteckningen rätt lämpligt. Den beskrivna tabellen synes att döma efter § 168, ha haft kol. 1 på samma sätt som vår, s. 69. Där- efter följa kolumnerna i följande lätt ändrade ordning: 2, 3, 4, 6, 5, 7, 9, 8. ⁵ þeir B.

- paska. Þá er gior þriðstafur sa, er paska dag berr § 109
 æ; þeir skulu þar standa, sem paska dags skal
 leita, fra Benedictus deigi ok til þess at lidur gagn-
 dagin eina¹; þá er sagt, hvar vid sumar skal leggja.
- 5 Vikna tal verður tvent til hvers fustu inngangs, § 110
 ok verða þá færri², er drottins dagr er æ d edr a
 e edr æ f edur a g, nema drottins dagr kome æ g,
 þá er hlaupar hefzt, þá verdr id fleira vikna talit
 a g, sem er æ a edur be edur æ c³. Vikr verða § 111
 10 fra drottins deigi inum fyrri i iolum 5 edur 6 til
 fustu gangs, en til anars 6 edur 7, til hins þriðia
 7 eda 8, en til ens 4. 8 edur 9, enn til ens 5. 9
 edur 10, til þess drottins dags er kallaz qvinþva
 gercima ok ver kollum fustu ingang ok von er um
 15 allan manaudin februarium. Ok verða þat 4 fustu § 112
 ingangar, enn v[er]dur hverr þeira 4 um 8 viku
 stafi at með taulldum hlaupars degi, er manudr
 februaris gerir niu ok xx daga, enn tungl hans
 30, enn 5. fustu inngangr tecur manud marcium,
 20 ennda lidr sa einn um 7 viku stafi af d til c.
- 182 Mannudi⁴ telium ver fra midiu sumri til vetrar § 113
 iii 30-tuga ok i þeim drottins dag fystan, en faustu⁵
 dag efstan ok nottina epter. Þadan telium ver 3
 manudi 30 til mids vetrar ok i þeim laugar dag

¹ Þá hér anbefallt sattu finnas þriðstafir efter Vallentuna-
 kal. i vårt kal. i Inl. ² færri forðras av meningen; fleiri B.
 Då söndagsbokstaven är A (skottär Ba), har föregående juldag
 varit söndag; viknatal räknas där från juldagen, såsom fram-
 går av s. 69 (1144); Till. II erbjuder åtskilliga exempel till
 vår text. Jfr även „Tabula fnugonis“ vid Rim III, § 59.
³ Otydligt uttryckt; skottäret har alltid två söndagsbokstäver; den
 för januari och februari gällande är alltid i alfabetet närmast
 före den, som gäller sedan. ⁴ manudr V, som åter börjar
 här, bl. 21 v⁸. ⁵ faustu d. V; faustu B.

fystan, en 5. dag efstan ok nottina epter. Þadan
 fra telium ver 3 manudi 30 til sumars ok i þeim
 faustu dag fystan, en midviku dag sidaztan ok
 § 114 nottina epter. Þvi telur þu eigi manudum¹ fra sumar
 malum, at þar gegner eigi manaudum fyri þa daga, 5
 er um fram ero, 3 hundrut daga tolfræd i tveim
 miserum; þar verda² þa 3 30 manuder ok vidur
 § 115 lagningar vika um fram. I sumri telium ver fimta
 dag fystan ok i þeim manudum so laungum sem
 þeir verda, en þvottdag efstan ok nottina epter; ok 10
 skal þat vita hverr madr kristin, at su nott skal
 fylgia deigi hverium at helgi halldi, er fyri ferr
 § 116 deiginum sialfum³. Mannuder ero þeir nefnder, er
 efri ero i vetri: þori ok goi og einmanudur⁴, enn
 þeir ero eigi samfærer halldner vid bokmanadi enn 15
 adrer, er hier ero tallder. Þora manudr kemur i
 midian vetur ok hefer fíora drottins daga, en goi
 manudr hefer 5 drottins daga, enn ur þeim manu-
 dum 2 takazt upp vikur 5, ok leika æ þeim vikum
 5 5 faustu ingangar, enn⁵ eigi ma fyr en vika lifer 20
 § 117 þora. En Briggidar dag er inn gangr februarii,
 enda ma eigi fyr faustu ingangr. Fim ero föst[u]
 ingangar, þeir⁶ ero vikr 5, 4 i februaryo, en ein i
 marcio, ok þar er kemur 7 vikna fasta, þat kallaz 183
 § 118 qvinqva gessima at bokmali. Enda er faustu inn- 25
 gangr sa manadr drottins dag, einn þa er vika
 lifer þora, sa er markadur i manadi februarii Q Þ⁷,

¹ manudum V; man. B. ² verdæ V, þar (*upprep.*)
 verdr B. ³ *Här slutar V bl. 22 r¹².* ⁴ *För*
övriga månader förekomma namn, men de äro föga i
bruk, somliga blott belagda från Snorra eddans heiti. De,
som belagts ur andra källor än denna, införas i vårt kalen-
darium. ⁵ en till B, överflödigt. ⁶ þar B. ⁷ *Jfr*
förklaringen s. 140₄.

5. þar] *udel.* V. 6. daga] *udel.* V. 7. 30] þritaugar V.
 10. en *udel.* V.

anar i ondverda goi, sa er so markadr P G, þridie
 þa er vika af goi, so markadr S G, hin 4. i midia
 goi, so markadr T G, *hinn fimti vika lifir goi, so*
*markadr*¹ Q G, qvarta dominica þore, prima domi-
 5 nica goi, secunda dominica goi, tercia dominica
 goi, quarta dominica goi. Aller lida ifer 8 viku stafi,
 nema hin efzte, hann lidur yfir vii². Tungl þat § 119
 skal telia þritugt af himne hvern vetur, er hin 13da
 dag iola er a himne, nema hin 19. vetur ok hin
 10 atta, ef prim ero sett at xi³ i februario manadi, in
 tercia nonas et secunda, þa kemur næst tungl
 februarii, þat er merki dagr⁴ til 9 vikna fostu, 10
 natta ef eigi er hla[u]par, enn 11 ef hlaupar er.
 Item þat er upp haf alldar ars ok telz 29 natta, ef
 15 eigi er hlaupar, enn þritaugt þat vor er hlaupar
 hefzt⁵. Þa kemr tungl marcii, þat er merki dagur § 120
 til 6 vikna fostu 2 natta, enn 3 ef hla[u]par hefzt,
 ef þat tungl kemr fyri hlaupars staf ok tel þritugt;
 þa er tungl aprilis merki dagr til paska 14 natta
 20 ok telz 29; þa er tungl maii merki dagr til gagndaga
 20 ok telz 30. Þa er tungl iunii merki dagr til hinar § 121
 helgu viku 4 natta, nockurn dag i vikune adur,
 184 drottins dag edur laugar dag edur þar a milli.
 Þessi ero 5 merki tungl. Þa er tungl iulii, þat

¹ De kursiverade orden, överhoppade i B, införas efter förklaringen, r. 5. ² Den åttonde för Rimspillir. ³ D. v. s. omedelbart efter xi, alltså mot det i Rím I följda bruket; jfr ovan s. 18. ⁴ dag B. ⁵ Jfr § 101. — En parallell framställning finnes i V, bl. 2 r-v: Tungl æ atta deigi er allt iafnt tveim nottum eldra en æ all[r]a heilagra messo, ok skal telia xxx. — Þat skal iola tungl telia, sem þrettanda dag er a himne, hvort sem þat er ungt eda gamallt, ok skal teliaz xxx. En þat tungl, sem þar er næst, þat skal telia x natta til merki dags ath ix vikna faustu, en xi natta, ef hlaupar er. Enn ef merkid[ag] ber æ sunnudag, þa hefz ix vikna fasta æ þeim sunnu deigi, sem næstur er efter a.

telzt 30, nema hit efsta tungl alldar ar, þa skal
 § 122 telia 29; þa er tungl ógusti 29. Sio ero auka tungl¹
 i nitian ara olld, þau kallaz embolismorum lune,
 þau skulu oll 30 teliaz, dags vant til þess a nitian
 arum, þann gelldur tungl iulii, þau ero auka tungl, 5
 af því at eigi skulu þau manudum eigna, þo skulu
 12 manudum 12 tungl fylgia.

§ 123 [Fysta² auka tungl kemur III. nonas decembris
 inn þridia vetur i pacta olld, anat auka tungl kemr
 III. nonas ceptembris en setta vetur i pacta olld, 10
 þridia auka tungl kemur II. nonas marcii hin atta
 vetur i olld, fiorda auka tungl kemr III. nonas
 ianuari³ hin ellepta vetur i ólld, 5. auka tungl
 kemr III-a nonas novembris enn *fiogortanda*⁴ vetur
 i aulld, setta auka tungl kemur III-a nonas augusti 15
 en sautianda vetur i pacta olld, *sianda*⁵ auka tungl
 kemur 3. nonas marcii en XIX. vetur.]

§ 124 I hveriu því ari, er auka tungl hefer, teliaz
 tungl XIX. Tolf tungls fyllar ero æ 2 miserum, ok
 ganga af XI⁶ nætur; þær XI⁶ netur⁷ verda a 19 vetr- 20
 um ein nott midur enn 210⁸, þat giorer auka tungl
 aull 30, þvíat iulius⁹ tungl misser einar nætur hin 185
 19. vetur i aulld, þat er kallat tungl¹⁰ hlaup þa; þa
 verda 3 saman hin yngri, enn sitt hvortt elligar,

¹ Jfr Rím I, § 12. ² En utförlig framställning hos Sacrobosco, Comp. o 4 r ff synes vara källan för § 123, medan framställningen i det följande väsentligen återgår till den i Rím I följda beräkningsmetoden, vilken återfunnits senast i § 122. Av de två motsägande framställningarna måste under sådana förhållanden § 124 anses ursprunglig och § 123 interpolerad. ³ Tertio die januarii Sacrobosco; denna dag har allmänt gyltentallet 11; setta n. i. B. ⁴ Fiogortanda fordras av kalendarierna och Sacrobosco; siautianda B genom dittografi. ⁵ saunda B. ⁶ 9 B; säkerligen genom felläsning IX för XI. ⁷ vetur B. ⁸ 210 kräves av meningen; 190 B. ⁹ iunnius B. ¹⁰ tunlg B.

nema anat se auka tungl edur hlaupars tungl. Hit § 125
 fysta [auka tungl¹ er nætur gamallt anan vetur²
 i tungl aulld anan dag i desember. Annat auka
 tungl er inn 5 vetur² netur gamallt annan dag i
 5 *september*³. Þridia auka tungl er nætur gamallt
 hin 13. dag iola hin 8. vetur i olld⁴. Et v. auka
 tungl er nætur gamallt hinn 13. vetur hin fysta
 dag december⁵. Et 6. auka tungl — —, *et siaunda*⁶
 er nætur gamallt hinn 12. dag iola hinn 19. vetur
 10 i tungl aulld.

Mork ero 12 a himne i rak þeire, er zodiacus § 126
 heiter, su ligur hatt sudur, en lagt norðr. Þa rak
 ransakar sol i gongo sinne æ 12 manadum. Hon
 kemur i mark hin 15.⁷ kalendas dag hvers manadar ok
 15 gengr 30 daga i hveriu markinnu ok halfri 11-tu
 tid dags um fram⁸; 300 daga ok sô natta gerer
 hon so i 12 manadum 30; en hun eykur 5 dogum ok
 nottum i þvi hundradi tida, er 10 koma vid a
 hverium manadi, enn i halfri tid talldri koma 6

¹ auk tung B. ² Förf. ræknar cykeln från d. 1. januari, såsom redan skett § 103. ³ desember (!) B; Annat—desember utel. Rb.-uppl. såsom ofta, då en korrupsion föreligger, som utg. icke förstätt avlägsna. ⁴ Förf. följer här den på Island vanliga uppställningen; jfr ovan s. 18, not 4. Enligt vanlig räkning började embolismen först d. 6. mars. Jfr kalenderiet och tab. Tunglkomur i Inl. ⁵ Änyo följer förf. den avvikande, på Isl. vanliga uppställningen med gyllentalet XIII vid d. 1. dec., icke sammanfört med II vid d. 2; annorlunda Rím III, § 8. Den nämnda ordningen med gyllent. XIII på 1 dec. tillämpas utom i Rím I i kalendarerna AM 249 a, b, c, d, e, n. Efter vanlig räkning ingick embolismen d. 2. nov. ⁶ Uppgiften om den sjätte embolismen har fallit ut. Den, som meddelas, sammanfaller fullständigt med den i Rím I meddelade om den 7 embolismen. ⁷ Jfr minnesversen: Semper quindenis ponantur signa calendis ävensom Rím I, § 95 (efter IV, § 135). ⁸ Här uppges alltså solens färd taga samma tid i alla stjärnbilderna. Annorlunda § 32.

- § 127 tider æ manadum vid ok aukaz sò i 24 tider. Þa er hlaupars dagur ok nott, ok heiter sa bisexta, af því at þa skal telia tvo daga a staf þann, er Mathias dagr er æ, þat vor er hlaupar hefst upp.
- § 128 Solar ar hefer 12 manade. Þeir ero 7 setter 5 deigi leingri enn þrituger, 4 þrituger, en ein 2 dogum skemri; enn þa er 2 ero skemder deigi hvor ok sa aukin, er adur var skemstur¹, þa verda
- § 129 6 þritauger, en 5 deigi leingri. Ennda hefer af 186 því solar ar 300² daga ok 5 daga, ok verda þeir 5 10 regularis marcii, ok þa er þeir ero i vikur talder med odrum dogum marcii, þa geraz þadan regulares aprilis ok anars manadar epter anan; med þeim skal ok i fylgiu koma laupars dagr hin 6., þa er
- § 130 hann kemur. Tungl ar hefer 11 dogum mina, ok 15 ero þeir epacte. Lengr³ it fysta ar lidur, leggiar þeir vid tungl alldur i september ok ollum odrum teliaz þeir saman⁴, til þess er 30 ero, enda skal þat tungls alldur vera, er um fram er i tali; skal med þeim hætti aunnur arin telia. Tungl skulu 20 eigi elldri enn 30-tug, enn eigi yngri enn 29 talin⁵ vera, svo iafnann sem þò ero a prima stofum sett. Eigi ma þat skyrt verda hve er, helldur hitt hve telia skal⁶.

¹ D. v. s. om två av de månader, som ha 31 dagar, finge avstå var sin att lägga till februari. ² 305 B; måste läsas 300 med betydelse av 360 (priu hundruð tolfroð); skrivaren har

glömt, att de fem dagarna skulle komma at nämnas särskilt.

³ Jfr Fritzner II, 482² lengr er, som kan ha den av meningen fordrade betydelsen „så snart“. ⁴ samam (!) B. ⁵ talit B.

⁶ Här antydes möjligen det fel, som rädde vid den julianska kalenderns lunationer, och som av Sacrobosco alldeles rätt beräknades för hans tid till tre dagar. Nunc . . luna dicitur prima, ubi deberet dici tertia, vel potius quarta . . Sed quia in Concilio generali aliquid de Calendario transmutare prohibitum est, oportet modernos adhuc sustinere hujusmodi errores. Sacrobosco o 1r.

Vikr ero i 12 manudum 52 ok dagur einn um § 131
fram, ok kallaz sa concurrens, ok skal þeim safnna
i vikr heilar ok laupars degi þar með; þa¹ koma 2
til, er² laupar verdr, enn þa er lukaz 7, þa hefiáz
5 þeir af einum. Þeir hiner sðmo concurentes ok
regularis paska dags³ muno so finnaz saman gerver
sem þeir skulu, saman talder rett, syna rett paska
dag alla ðlldina. Þar skal ok gaum gefa at því, § 132
at æ hinum sama deigi se kalladur merki dagur
10 til niu vikna fostu sem til paska. svo at 9 vikr se
millum, þott hlaupar se; enn eigi lyder, ef annar
er þvott dagr, enn anar drottins dagr, af því at þa
eykr hlaupars dagr niu vikur, skylldi sa veræ
palma dagr, enn su er vika hin 10. Eigi ma hlaup-
15 ars neyta, nema 9 vikna fostu tungl se aukit þegar
ok se talit 11 natta til merki dags, þa er hlaupar er.
187 Viku⁴ skal þa vid sumar leggja, er drottins § 133
dagr er æ de ok Ions dagr a midviku degi i mitt
þing⁵, nema hit 8. ar solar alldar, þa er drottins
20 dagur er a è ok Ions messa er æ þridia deigi viku,
skal þa vid sumar leggja því at hlaupár er⁶ anat

¹ þa upprep. B. ² er insatt efter Rb-uppl. ³
*Regulares paschæ upptagas i tabellen s. 69 f. men komma
först här till behandling.* ⁴ Viku—rida s. 145, r. 3
har en tämligen förvirrad parallell § 169 f.; på ett par
ställen har denna kunnat användas till at restituera vår text,
som även den er korrumperad. ⁵ i mitt þing efter §
169; i mott þingi B. Efter den gamla ordningen inföll mid-
sommardagen nästan alltid ett stycke in på altinget, blott vissa
år inföll tingets lagliga begynnelsedag med midsommardagen,
för vilket fall slutet av vår § lämnar föreskrift. Efter den nya
ordningen kunde den alla år sägas infalla i mott þingi, om
detta betyder inemot, kort före tinget, vilket nu alltid samman-
trädde d. 28. juni (§ 4). Vår skrivare har tydligen haft ett
förlägg, som behandlat det gamla altinget; han har sökt på
första stället rätta så, att han fått texten att passa in på
det nya. ⁶ Sommartillägget gjordes både enligt äldre källor
(tab. s. 69—70) och yngre (Rím II, § 86, III, § 26) just det
nämnda året, icke det följande. Konjekturtillägget har fått sin
form med hänsyn till lydelsen ovan s. 23¹³.

- arit epter. Lidur Ions dagr ifer midviku dag a fimta dag viku, ok skal Ions dagr þa vera i ond-vert þing, ok skal þa midviku dag a þing rida¹.
- § 134 Prika² rim hefer stafrof tvenn, þó er standa skulu yfer rime því i manudum, er paska dagr reikar a 5 viku stofum; annat þeira hefz a be ok lykz i v, en annat af áe, enn lyks i q, skal þau af prika setningu kenna; hefer be ok hit fyra stafrofit prik fyri sik, enn æ ok id sidara stafrof hefer prik a bak ser, þvíat þat er fram, er fara skal, enn aptur er, 10
- § 135 er farit er. Paska dag skal a þeim viku staf hallda, sem til er gior prika stafr³, nema versin banne⁴, þau skulu veita paska *hald*⁵, þau liuga alldri. I versum þessum i⁶ upphafi er sagt, hvar i manudi er merki dagur til paskana, en i enda, a hverium degi viku 15 er terminus tungl XIII natta⁷.
- I § 81 [Þat⁸ kollum ver ar, er sol gengr ur austri enn nyrdra veigin ok hringer so um himinin, þar til er hun kemur i austur, enn þeiri göngu lykr

¹ Här avses tydligen det gamla altinget, som de år, då dess vanliga sammanträdesdag sammanföll med midsommardagen, fick börja på föregående dag, onsdag. ² Prika rim—f. er r. 11 har en parallell i V, bl. 21 r¹². Rörande ordet jfr duo litterarum tabularium abecedaria, *Dipl. svec. II*, pag. iii. ³ staf B. ⁴ Något principiellt fel, som skulle göra, att talbyrdingen „ljög“ liksom t. ex. epakterna, fanns naturligtvis icke. Men skrifvel inkommo lätt i avskrifterna. Vår förf. har haft tillgång till här icke meddelade minnesverser, som han funnit pålitligare. Verserna kunna med stor trygghet identificeras med dem, som finnas i D bl. 1 v: None aprilis, norunt quinos etc. Se „Efterslæt“. ⁵ ölld B. ⁶ i saknas B. ⁷ Om sista meningen se Efterslæt fra D. ⁸ Þat börjar en parallell i R; det finnes i Rb.-uppl. meddelat såsom §§ 81—96 av avd. I. Häræfter följer i B ett parti av Odda tala, av oss använt i varianterna till Rím I, §§ 64—66. Först med § 136 (nedan s. 156) kommer en text, som synes stå i egentligt sammanhang med det här avbrutna stycket.

365 daga ok 6 hore; hora er hin fiordi lutur ok
 20. or tveimur dægum. Enn i þeim hring solar
 ero 12 mork, enn sol gengr ifer hvert þeira 30
 daga ok 10 hore. Þeira heiter it fysta aries, taurus¹,
 5 gemini, cancer, leo, virgo², libra, scorpius, sagittarius,
 capricornus, aqvarius, piscess. Enn þa er sol hefer
 gengit 4 sinum hring sinn, þa giora þær³ 6 hore
 188 tvö dægr full. Sa dagr stendr næstur epter Matthias
 messo, hann gerer hlaupar. Enn ifer mork þau, I § 82
 10 er ek nefnda adur, gengr tungl ifer hvert mark
 þeira 2 daga ok 6 hore ok bissi, þat ero 2 hluter
 hore. Enn þa er þat hefer gengit þð 12 mork, þa
 hefer þat enda [vii daga ok xx⁴ ok 8 stunder, þa
 hefer þat um kringdan himinin; enn þa er þat
 15 hefer gengit 12 sinum, þa standa epter xi⁵ dagar
 arsins, þeir heita epacte. En þeir 11 dagar, er
 epacte heita, safnaz so saman æ 19 arum, þeir
 verda 209. Enn ef þeim er skipt i 7 stadi, þa ero i
 hverium stad þeira 30 ok i einum stad einum
 20 minna; þeir dagar giora þð 7 tungl, er kaullut ero
 auka tungl, þð ero æ 19 vetrum um fram manude
 fulla. Enn tungl þat, er a skorter einn dag, stendur
 i manade þeim, er iulius⁶ heiter enn⁷ efsta vetur

¹ Säkerligen har vid taurus stått annat, vid följande stjärn-
 bild þridia o. s. v. ² virirga B. ³ þær R; þr B. ⁴ Så
 R; 26 daga B. ⁵ xi R; 12 B. ⁶ De isl. kalendarierna
 följde den egyptiska räkningen, enligt vilken julilunationen
 detta år var 29 dagar. Beda satte i stället locus saltus i oktober.
⁷ hin till. B.

1. daga] udel. R. 6] vii R. hora] en h. R. 2.
 solar] sólarinnar R. 5. scorpius] scorpio R. 7. hr.]
 um hr. R. 8. næstur] eð næsta R. 10. mark] udel. R.
 12. þa] en þa R. 13. stunder] hor. R. 14. um] udel. R.
 17. so] udel. R. 17-18. þ. v.] ok v. þ. R. 18. er skipt]
 skiptir R. 22. stendur] en st. R. 23. iulius] maius R.

tungl alldar, enda liuga þa pactar til tungls alldurs
i upp hafi manadar þess, er augustus heiter, ok
seigia einni nott ellra enn sé¹, þat kalla menn
tungls hlaup².

- I § 83 Ef³ þu villt vita, hvadan tungl hlaup kemur, 5
þa skaltu hygja at solar gongo ok tungls. Þa er
þð hefia upp sina gongu bædi saman, þa gengr
tunglit skiott⁴ andsælis fra solinne, svot epter 27⁵ daga
ok 8 hore hefer þat horvit⁶ hring sinn, ok er þat þa
i þeim stad, er þat hvarf fra solinne⁷. Enn hlut 10
þann hingsins, er solin hefer gengit, sidan er
tunglit hvarf fra sollune, þa gengr tungl epter 2
daga ok 4 hore. Enn ef þu telur alla saman tungl
gonguna, þa muntu finna 29 daga ok 12 hore; enn
þa hefer tunglit æ sð langri tid avallt farna solina. 15
Enn ef til tungl hlaups skal telia, þa skaltu kunna 189
tider þær, er momente heita, þær ero 40 i einne
hore. Aunur tid heiter uncia, þær ero 12 i momen-
tu. Athomus⁸ heiter in þridia tid, þær ero 47 i
I § 84 unncia einne, su er minzt allra tida. 4 momentur 20

¹ sé R; er B. ² Frågan om hur „epakterna ljuga“ be-
handlas fullständigare s. 15 ff. ³ Här börjar en parallell i
G, bl. 2 v. ⁴ skiott G, R; saknas B. ⁵ xxvii R; 28 B;
halfan þridia tðg (!) G; avskrivarna ha varit ovana att læsa
arabiska siffror. ⁶ horvit G, R (?); horv. B. ⁷ Här be-
skrivnes alltså den sideriska månaden, jfr s. 58. Stället företeer
någon likhet med Macrobius, *Somm. Scipionis I*, 6, 49. ⁸
Athomus G, R; -as B.

1. tungl alldar] aldarinnar R. 6. þa—hygja] hygg þu
G. gongo] gðngunne G. 8. tunglit] tungl G; skiott tilf.
G, R. andsælis] udel. R. svot epter] misforst. R. 9, 13, 14.
hore] horas G. 11. hingsins] hings G. solin] sol G.
11-12. er—þa] udel. G. 12. sollune] henni R. tungl] tunglit
R. 13. Enn] udel. G. 14. 29] xix G. daga] udel. R.
14-15. enn þa] enda G, R. 15. tunglit] þat G, R. æ
—langri] svá langa R. av. farna] farit G. 17. momente]
momentor G. einne] eina G. 18. hore] hora G. u.]
tíðin tilf. R. momentu] momentum G. 19. tid] udel. R.
20. einne] eina G. 4 momentur] Fiogr moment G.

ok ein uncia [ok ein athomum¹ dregr tunglit aptur, ok getur þat eigi² fyr farit solina helldur enn 29 dögum ok³ 12 horis⁴. Nu telldu tunglin⁵, muntu fina æ 19 arum ccxxxv⁶, enn 4 momentur, er af dragaz 5 af hveriu tunglinu, safna þu þeim saman, ok muntu finna dccccxl⁷; tel þu 40 hver saman ok fyll so eina hore, ok þa er þu hefer skipt þeim 920, þa muntu hafa fullar horas⁸ 23, en 20 momentur þær giora halfa hore, en þa er halfrar hore vant æ 2 10 dægr full. Þa tactu uncia þau 235, er ein dregz af hveriu tunglinnu, ok skipt 12 i einn hvern stad, medan vinzt til, þa muntu hafa 19 sinum 12, ok ganga þa af 7, ok þa er þar vantandi 5 at fylla eina momentu⁹. Þa tak þu þær inar minztu tid- 15 ernar, er athome heita, 235, ok deil þær i hvern stad 47, ok so mattu finna i fim stöðum, þær skulu koma fyri hinar 5, er adur skorti¹⁰ a fullt momentum. Nu muntu fina momentu fulla 20, legdu þau 20 vid halfa hore, þa er um fram var 20 ok 3 hore, 20 þa hefer þu dagin heilan. Sa dagr dregz af tungli þvi, er endiz i þeim manadi, er iulius heiter, in efzta vetur

¹ *sā* G; ok eitt athomus R; Athomus B. ² *ei* (*interlin.*) G; þvi B, R. ³ *dögum ok* G, R; *eda (!)* B. ⁴ *horis* G; hore B, R. ⁵ *tunglin* G, R; *tunglit* B. ⁶ *ccxxxv* G, R; ok 35 B; *jfr. § 43, 46 samt s. 115, där även 2 förblandats med ok (förkortn.)*. ⁷ *dccccxl* G, R; 900 B. ⁸ *horas* G, *som slutar här (med xxiii horas)*; hore B. ⁹ *momentu* R; *momentuna* B. ¹⁰ *skorti* R; *skorter* B.

1. *tunglit*] *tungl* G. *aptur*] af G, R. 2. *þat*] *udel.* R. *enn*] a *tílf.* G. 5. *tunglinu*] *tungli* G. *þeim*] þi G. 6. 40 hver] *fíoratygu* hvar G. 9. *en*] *udel.* R. 13. *þa*] *udel.* R. *er—vantandi*] *vantar* þar til R. 14-15. *tidernar*] *tíðir* til R. 16. *mattu*] *muntu* R. *þær*] þr R. 18. *momentu fulla*] *momenta full* R. 19. *hore*] *udel.* R. 20. *þu*] *udel.* R.

alldarinnar¹, enn þa legz vid tungls alldur i augusto, ok liuga pactar þa þar af því; enda er þat kallat tungl hlaup.

I § 85 Ef þu villt vita, hvadan af regularis koma, þa skiptu þeim ccc ok lx² daga, er i areno standa. 5 190
i 12 manudum þritug nata, en þa 5, er um fram ero, heita regularis³. Þæ tekr fyst september; þa skaltu telia med dögum hans, þa mun vera 35, hann a tungl þritugt, enn þeir 5, er af ganga tunglfylli hans, þeir ero regularis octobris; enn 10
octobris æ 30 daga ok einn, en tungl xxix.⁴, þar ganga af tunglfylle hans⁵ 7 dagar, þa regularis tekr november. Enda skaltu so avallt saman telia daga manadar ok regularis, enn þat, er um fram verdur alldur þann, er tungli hans byriar, þat ero regularis 15

I § 86 manadar þess, er næstur kemur epter. Regularis ok pactar þeir⁶ skyra þat, hve gamallt tungl er hin fysta dag hvers manadar, þar sem þu færer þa tolu saman⁷. Ef þritiger edur færa ero, þa er þat tungls alldur, en ef fleira verdr, þa hafdu þat, enn 20
kasta 30 æ burtt, nema þa er pactar liuga, enn þat ero 3 ar i 19 ara olld⁸. A hinu 8. are i þeim manadi, er maius heiter, þa ero pactar 17, en maius hefer

¹ aldarinnar R och genom rättelse B; aldar annar (!) B från början. ² ccc ok LXII R; 260 (!) B. ³ Origo regularium est ex quinque diebus remanentibus, ultra dies anni singulis mensibus per 30 distributos (o: -is). Sacrobosco Comp. o 7 r. ⁴ xxix R; 30 tugt B. ⁵ hans R; saknas B. ⁶ þeir R; þeira B. ⁷ samam (!) B. ⁸ Jfr ovan s. 16.

1. þa] enda R. legz] sá tilf. R. 2. þar—þvi] þar R. 4. Ef] En ef R. af] udel. R. 6. manudum] mánuðu R. þritug nata] þrituga R. þa] dagar R. 7. ero] udel. R. heita] þat h(eitir) R. 9. g.] af tilf. R. 14. verdur] um tilf. R. 16. kemur] kom R. Rg.] Regulares þessir R. 18. þa] alla tilf. R.

xr¹ regulares, þa er su talla oll saman 28; a hinnu sama ari i manade þeim, er iulius heiter, þa liuga en pactar, hann hefer 13 regulares, þa er pactar koma til 17, ok segia þeir tungl þritugt i þeim
 5 manadum badum, ok skaltu taka af einna nott, þa hefer þu rettan tungls alldur². A hinnu 11. are I § 87 liuga enn pactar i þeim manade, er marcius heiter, þa ero 20 pactar, enn 9 regulares; su tala oll saman er 29, tak þar af en ein. A hinu 19. ari þa liuga
 191 10 enn pactar i manadi þeim, er maius heiter, hann hefer 11 regularis, enn pactar 18; seiger su tala tungl 29 natta, tak þar af eina nott. Aa hinnu sama ari liugæ pactar enn i augusto, verp þar til einne nott, so sem fyr var sagt. Enn ero regulares³, er I § 88
 15 hefiáz upp i marcio af hinum somum rofum sem hiner fyri, þa fim regulares legdú vid daga manadarins, ok mun teliaz alltt saman 36, tel þu iafnan vn saman, ok muntu fina 5 sinum 7; þa mun epter verda einn, ok tekr þann apprilis ok hefer fyri re-
 20 gularem. Tel saman þu daga apprilis ok þann ein regularem, ok ero þat dagar 31, tel þu i flora stadi 7, ok gangæ af 3, þa regulares tecur maius. Giordu so um alla manadi, at þu tel saman daga manad-

¹ XI R; 9 B. ² Förf. följer den isl. gyltentsordningen, sálunda en annan än Rím III; jfr ovan s. 18 f. ³ regulares R; saknas B.

4. þeir] þat R. 5. ok] udel. R. 6. tungls] tungl R. A] Enn á R. 7. enn] udel. R. 8. enn] hann hefur tilf. R. 9] x R. 9. tak] þú tilf. R. 12. natta] udel. R. af] þó tilf. R. 13. þar] þá R. 14. sagt] i tungls hlaupi tilf. R. 15. i marcio] udel. R. 15-16. sem—fyri] udel. R. 16. daga] dag R. 17. teliaz] vera R. iafnan] avalt R. 19. verda] vera R. ok] hann R. þann] udel. R. 20. þu] udel. R. 21. þat] udel. R. 22. G.] Enda g. R. 23. so] sidan tilf. R.

arins ok þa regulares, sem hin fyrri leifer honum,
tel 7 hvar saman, sidan sem talan vinst til, enn
þat sem um fram er, þat ero regulares manadar
þess, er epter fer, en ef ecki er epter, þa skal
I § 89 hann 7 regulares hafa. Þesser regulares ok con- 5
curentis syna þier, æ hverium deigi hver manudr
gengr inn, ef þu telur saman regulares þess manad-
ar, sem þu villt leitad hafa, æ hverium hverr gengr
inn, ok concurentis þa, sem þvi ari byria. Enn ef
7 verdur eður¹ færi oll talan saman, þa gengr þann 10
dag viku manudurin in, sem þeiri tólu² byriar. En
ef um fram 7 verdur su tala, verp a burtt 7, enn
haf þat, sem um fram er, enn ef einn er, þa tac
þu drottins dag, en ef 2 ero, þa tac anan dag viku,
I § 90 til þess unz 7 ero, þa tac þu laugar dag. Ef þu villt 15
vitta, hvadan concurentes koma, vittu at vikur ero
52 i arinu ok dagr einn umfram, ok heiter sa
concurens³. Enda fer um 3 ar, ok a hinu fiorda þa 192
eykz halfu, ok koma vid tveir, enn skal so fram
fara iafnan; en ef tala stigur yfer 7, verp æ burtt 20
7, enn haf þat, er um fram er, þat skaltu so telia

¹ adur B; eð. R.² tálu (!) B.³ Jfr I, § 38.

1. ok] en er enda R. fyrri] mánuðr tilf. R. 2. sem]
meðan R. 3. sem—fram] er yfir R. 3-4. man.—fer] eus
næsta mán. eptir R. 4. er²] verðr R. 5-6. conc.] þær
tilf. R. 8. þu villt] þá viltu R. 8-9. hverr—ok] degi
inn gangi R. 9. byria] byrjar R. 10. verdur—talan]
verða eða ferr qll tala eigi (*misforst.*) R. 11. manudurin]
mánuðr R. byriar] hæfir R. 12. um fram] yfir R. burtt]
þú tilf. R. enn] oc R. 13. fram] udel. R. 14. þa] udel. R.
tac] þú tilf. R. viku] enda svá tilf. R. 15. laugar] þvott R.
Ef] En ef R. 17. umfram] udel. R. 18. fer] svá tilf.
R. ok] en R. hinu] udel. R. 19. enn] enda R.
fram] udel. R. 20. iafnan] ávalt R. verp] þú tilf. R.
21. enn] ok R.

28 ar, enda hverfa þeir þa til upp hafa sina, ok hefer þa hlaupar komit æ alla daga viku.

- Þat skaltu ok vita, at sa inn sammi dagur, sem I § 91
um vikur fullar er i arinu, at hann giorer þat, at
5 manada dagar þikia eigi æ hinum sama deigi standa.
er ok æ vallt af því sem þier er synt, at sa er inn
fysti dagur verdr ars, sa inn same er ok epztur, ok
verdr hin fyste dagur arsins anars at taka anat
nafn edr h[eiti] en upp hafs dagr ens fyra ars hafdi.
10 Marka þu af¹ því dæme: lattu sem enn atti dagur
iola standi æ drottins deigi, hann telium ver fystan
i arit, þa verdr [á enum sama degi Sylvestris
messa, er eptir *er*² i arinu, þa verdr at heita
upphaf³ anars ars anar dagur viku, enn þo at
15 hann heiti mana dagur, þa er hann þo in same
dagur⁴, sem þa er hann het drottins dagur i upp-
hafi ens fyra ars. Enn ef þu villt vitta, hve snema I § 92
tungl kviknar hvers dags, ok svo ef þu villt vita,
i hverium⁵ hlut þat er hringsins þess, er þat skal
20 um renna, þa skaltu kuna nqfn⁶ tida þeira, er
puncti heita, enn puntur, ef ein er. En su er
leingd þeira: ef þu skipter hring þeim, er tunglit
gengr yfer, þat er um hverfis heimen, i 100⁷ hlutá,
ok gjörir⁸ alla iafna, þa heiter hver þeira punctur.
25 Þat skaltu ok vita, at aunr er nitian vetra I § 93

¹ af R; at B. ² er *konjektur*. á—er (eru) R;
Silvest[r]is messo a hinum efttra B. ³ upphaf R; *saknas*
B. ⁴ a: *datum*. ⁵ hverjum R; hvers B. ⁶ nqfn R;
nafn B. ⁷ D. v. s. 120. ⁸ gjörir R; gengr B.

1. hverfa] verda (venda?) R. 2. komit æ] *udel*. R.
3. ok] eun R. sa] þa R. 3-4. sem um] er vz R. 4. er]
eru R. 5. manada] messo R. 6. er ok] *udel*. R. 7. inn] *udel*. R.
9. nafn edr] *udel*. R. heiti] heitit heldr R. 11. telium ver]
telja menn R. 19. hringsins] hrings R. 23. heimen]
udel. R. 25. Þat...ok] Þá R.

old, er upp hefz a hinu 4. ari þeirar alldar, er þier¹
 er kunn adr, er heiter sielus decenn novenalis².
 En sia, er nu skaltu nyan kunna, heiter ciclus 193
 lunaris³; æ þeiri old skaltu [á enu fyrsta ári⁴
 telia alla lidna daga arsins, til þess at þat tungl⁵
 kviknar, er þu ferr at leita. Ef færri eru⁶ enn LX⁶
 edur iafnt 60, þa skaltu telia iafn marga punctus
 fra midiu austri solar sinnes; enn þar sem stadar
 nemur talan, þar kviknar tunglit. En ef fleiri
 dagar ero lidner arsins enn 60, verp æ burt 60, en 10
 haf þat sem um fram er. Af því skaltu LX⁷ æ
 brutt kasta, at tunglit kviknar i þeim blut hrings-
 ins æ vallt, er um kringer um hin syðra⁸ blut
 I § 94 hringsins fra austri til vesturs⁹. Enn tungl, þa er
 þat kviknar, er þat a bak soline litt. Tungl hefer 15
 þat eitt lios, er þat hefer af solinne; vex so lios
 þess, sem þat firiz soluna, þar til þat stendur iafn-194
 gengt soline, enn þat vex hvern dag 4 punctus fra
 færanda solunne, enn epter 15 daga þa stendur þat
 I § 95 iafnt amoti soline. En mork þð, er fyr voro nefnd, 20

¹ þer R; þvier B. ² *Cyclus decemnovennalis... cui deservit aureus numerus Sacrobosco, Comp. n 7 v; §§ 93—96 ha förebilder, dock icke verbala både hos Beda och Helpricus.* ³ *Cyclum, qui lunaris dicebatur ..(et) incipit .. in calendis januarii tertio anno cycli decemnovennalis, vel secundum alios quarto. Sacrobosco, Comp. n 6 r. År 3 i måncykeln efter vanlig räkning inföll cyklisk nymåne på den 1 januari.* ⁴ ä—äri R; saknas B. ⁵ eru R; saknas B. ⁶ LX R; 600 B. ⁷ LX R; saknas B. ⁸ syðra R; sidara B. ⁹ *De tal, som gå över 60 men understiga 120, skulle representera en opposition, där månen står i norra hemisfären, under vår horisont, medan solen är uppe på södra himlavalvet.*

¹ 2. kunn adr] kynjaðr (!) R. 3. nyan] udel. R. 5 at] dags er R. 7. iafn] svá R. 10. verp] þú tilf. R. 16. hefer] tekr R. 17. þar til] unz R. 17-18. iafngengt soline] iafnt á mót henni R. 19. færanda] ganganda R. 20. iafnt] udel. R.

þau ero 12, þó ero umhverfis himinin. Eitt heiter aries, anat thaurus¹. En ef þv villt vita, i hveriu marki tunglit dvelz a hverium deigi, þa vittu þat, at sol gengr i nytt mark 14 nottum fyri kalendas
 5 dag hvers manadar², sò kollum ver en fysta dag i manade, enn er i marki, er fyr var sagt, 30 daga ok 10 stunder. Þa skaltu at hygja, hve gamallt er tungllit; sò marga daga sem tungl hefer alldurs,
 195 þa tel þu hvern þeira yfer 4 punctus³, en 5 puncti
 10 ero i hveriu marki þeira, er hora heiter⁴, enn hore ero 2 i því marki, er fyr var nefnt⁵, er aries heiter, ok ðdrum slikum. En [þar er þú finnr einn dag, þá tel þú þar fjóra punkt, en⁶ ef 2 finur þu, telldu 8 punctus, I § 96
 ok so fardu, til þess er þu hefer 30 punctus, þa er
 15 tungl halft vaxanda. Ef þu finr LX⁷ ok mun⁸ verda fullt, enn ef þu finur xc⁹, þa mun veræ halft þver-

¹ Fortsättningen väl med avsikt överhoppad. ² Utgångspunkten icke medräknad; „quindenis calendis“ är latinska formeln. Jfr s. 155. ³ Månen antages här på jämnt 30 dagar komma tillbaka i konjunktion med solen (noggrannare är, som bekant, 29 $\frac{1}{2}$). Detta innebär, att den varje dag ökar sitt vinkelavstånd från solen med 12 grader = 4 puncti. Månaldern (den verkliga) multiplicerad med 4, resp. 12, ger alltså månens vinkelavstånd från solen i punkter, resp. grader. ⁴ hora betecknar här den del av cirkeln, som solens dagliga rörelse medhinner på en timme = 15°; punktr i denna mening är $\frac{1}{5}$ av timmen, = $\frac{1}{120}$ af himmelscirkeln = 12 tidsminuter = 3°. ⁵ Solens dagliga rörelse medhinner på en timme hälften av det stycke, som på stjärnhimmelen upptages av varje stjärnbild i zodiaken. ⁶ [Till. efter R. ⁷ LX R; 40 B genom fel-läsning. 60 puncti är = 180 grader; sol och måne äro nu i opposition och månen full. ⁸ mun R; munt B. ⁹ xc R; 20 B, felläst. Då månen har ett vinkelavstånd av 270° från solen, är den i fjärde kvartalet.

1. ero¹] udel. R. ero] XII standa R. 2. villt] þat tilf. R. 3. marki] þeira tilf. R. 6. enn] enda R. marki] því m. síðan R. 7. stunder] hore R. 8. sò] en svá R. daga] udel. R. 11. fyr—heiter] aðr nefndum vér fyrr Aries R. 13. 2 f. þu] þú f. þá R. 14. til þess er] unz R. 15. verda] vera R.

anda; ef þu finur 100¹, þa mun veræ allt saman sol ok tungl. Enn hvert sem þu finur fleiri edur færi punctus, þa tel þu 10 ifer hvert mark himinsins andsælis fra soline². Enn sol kemur i mark þat, er aries heiter, 15 kalendas marcii, ok þegar er um it 5 fysta arit lidur, þa minnztu þeira 5 daga, er um fram ero vILX³, ok tel þa vid it efra arit. Enda er svo ævallt, hvergi er vetur alldarinar er, þa telldu vetur fyri 5 daga, enda lat þa tolu standa fyr helldur en þu teler daga arsins, enda haga so allri tólu, 10 sem adr var kent þier, ok minzt þess, at þa er LX⁴ verda edur minna, þat skaltu hafa, enn kasta æ burt ef fleira⁵ verdr.]⁶

§ 147 I⁷ tolfmanudum ero 52 vikur vidrlagslaust⁸. 199,

¹ D. v. s. 120. ² I föregående § utvecklades, hur man skulle bestämma, i vilken stjärnbild solen befann sig; då detta är givet, är naturligtvis lätt att med kännedom om månens vinkelavstånd från solen beräkna denmas ställning i zodiaken. ³ vILX (d. v. s. 6×60) R; 60 B. Graden avser att vara = solens förflyttning i zodiaken för en dag; talet är avrundat, och förf. erinrar, att den uppkomna onöjaktigheten korrigeras för varje år. ⁴ LX R; 10 B. ⁵ fleira R; ininna B. ⁶ Härefter följa i R Rb-uppl. s §§ 97 och 98 avd. I, vilka vi i upplagan enligt ordningen i B infört efter resp. § 73 och 81. Detta parti avslutas sedan i R med orden þa er Adam var skapadr etc, som ingå i Rím II, § 78. Därefter fortsätter R med Rím III. I B följer s. 195₁₈—196₁₀ Odda tala; jfr s. 145, not 8. ⁷ I tolfleingra 156₂ förekommer i B på s. 199, där det utgjort äldre upplagans § 147. Därjämte förekommer I tveim 156₁—leingra på s. 15 (här kallat Bb), varefter omedelbart fortsättes med Calixtus messa. Då vårt ställe på s. 199 uppenbarligen avbryter sammanhanget men däremot ur innehållssynpunkt passar synnerligen väl till stycket om Calixtus messa, så har det förefallit rimligt, att Bb ger den riktigare bilden av urtexten, vadan hela stycket flyttats hit; återgivandet i detalj följer dock B (s. 199). V har samma ordning som B (s. 199). ⁸ vidr lag slaust B; vidrlagalaust V.

2. Enn] enda R. þu] ok tilf. R. 3. himinsins] heimsins R. 5. um] udel. R. 7-8. er—ævallt] svá um allt R. 9. vetur] hvern tilf. R. 9-10. helldur udel. R. 10. haga] far R. 12. edur] udel. R. þat] udel. R.

I tveim¹ misserum ero [304 dagar². I vetri skal iafnan halft annat hundrat, enn sumar 4 dogum leingra. § 136
 196,11 Calixtus³ messa kemur vetur at norènu⁴ tali. § 136
 enn Tiburcius messo sumar. Fra Calixtus messo
 5 verda 10 vikur ok einn nott til afanga dags iola;
 sa skal drottins dagur fystur i iola fostu, er næstur
 er firer Barbaru messo. Mariu messa a fòstu verdr § 137
 þann dag, sem er in 7. dagur iola, ef eigi er
 hlaupar, enn sem hin 8., ef hlaupar er⁵. [Einn
 10 midvikudagr skal verda milli þrettanda dags iola
 ok þorra iafnan, nema hinn þrettandi⁶ dagr se æ
 þridiu degi viku ok komi hlaupar eptir um vorit,
 þa skulu tveir⁷. A þridiu⁸ viku þora verdr kyndil
 messa iafnan, nema hon se æ drottins dag eda
 15 mana dag, þa er hon i 4. viko. Enn ef hun er so
 a mana dag, at hlaupar kemur epter um vorit, þa
 skal su en þridia vika þora; sa vetur heiter rim-
 spiller.⁹

¹ tveim Bb; tevim B. ² Läs 364; ccc daga ok IIII dagar Bb. ³ Så här och f. V, som här börjar parallell bl. 11 v; Calixtus (-ictus) B. ⁴ Norèn här = norsk, ty det norska året och dess årstider började på bestämd data, medan det isl. året och dess årstider började på bestämd veckodag nära dessa; jfr. t. ex. § 161. Uppgifter, som stämma med vår text, finnas i de av Worm i Fasti danici utgivna kalendarierna (såväl det norska som det gutniska). Ett handskrivet norskt kalendarium i Stockholm, Perg. Isl. 28, 4to, har sumar, resp. vintnat vid de här angivna data. ⁵ Här upphör parallellen i Bb, som fortsätter med § 155: Tolf—messo. ⁶ þrettandæ V. ⁷ Einn—tveir V; saknas B, troligen emedan skrivaren erinrat sig, att väsentligen det samma sagts i § 7; jfr även § 162. ⁸ þriidu B. ⁹ Här slutar parallellen i V, bl. 11 v.

2. hundrat] daga tilf. Bb. enn s.] s. er Bb. 3. messa] messo Bb, V. 4. messo] et Valeriani Bb. 5. afanga] affanga Bb. 6. fystur i] vera i upphafi V. 6-7. sa—messo] udel. Bb. 7. a fòstu] udel. Bb. 8. er¹] udel. V. in] udel. Bb. iola] ber æ tilf. V. 9. sem hin 8.] einum deige minnr V. 8] atti Bb. 13. A] i V. verdr] er V. 14. æ] udel. V. 15. i] æ V. viko] udel. V. 16. mana] manu V.

- § 138 Fostu¹ gangr hin fysti verdur, þa er vika lifer þora, hann hefer 7 talfbyrdings stafi b, c, d, e, f, g, h ok pric epter alla². Anar er i ondverda goi, þar fylgia 7 stafer i, k, l, m, n, o, p ok pric epter alla, þridie er, þa er vika er af goi, þar fylgia 7 stafer q, r, s, 5
- § 139 t, v, a, b ok prik epter fim, en fyri tvö. Fiordi er 197 i midia goi, þar fylgia 7 stafer c, d, e, f, g, h, i ok pric fyri alla. Hinn v. er þa er ix nætur lifa³ goi, þar fylgia ok 7 stafir k, l, m, n, o, p, q ok prik fyri alla⁴.
- § 140 Talbyrðingur⁵ heft æ essi at flestra manna 10 tali [ok verdr hin gamla aulld fiogur hundrut vetra tolf ræd ok 40⁶ vetra⁷ ok 12 vetur. I henne eru XIX (19)⁸ solar alldir ok i hverri þeira atta vetur ok XX. En tung(l) alldir 28 (xxviii)⁸, ok eru 19 (xix)⁸ vetur i hverri þeira⁹. Hin fysta vetur 15 i nitian vetra olld verdr merki dagr til paska¹⁰

¹ Här börjar ny parallell i V, bl. 3r. ² alla V; saknas B; jfr r. 4. ³ lifer B, V; en konstruktion med goi som subjekt och nætur i akusativ saknar säkra analogier. ⁴ V fortsätter med en parallell till § 77. Därefter tillägges, möjligen med tanke på det hela: þessu tali bregdur alldri. ⁵ Här börjar en parallell i V, bl. 8v. ⁶ 40 konjektur; 20c V. ⁷ be. . tilf. V. ⁸ De inom parentes införda upprepade siffrorna stå i V interlineärt. ⁹ [ok—þeira V; saknas B. ¹⁰ Uppgifterna om förhållandet mellan påsktermin och gyllental kan kontrolleras genom följande tabell:

Gyll.	Pt.	Gyll.	Pt.	Gyll.	Pt.	Gyll.	Pt.
1	5a	6	10a	11	15a	16	21m
2	25m	7	30m	12	4a	17	9a
3	13a	8	18a	13	24m	18	29m
4	2a	9	7a	14	12a	19	17a
5	22m	10	27m	15	1a	—	—

Genom att till aprildagarna addera 31 och fråndraga 25, m. o. o. blott tillägga 6 får man ögonblickligen de i texten åsyftade dagarne efter Marie bebådelse.

2. talf-] tafl- V. 5. er¹] faustu gangr V. 6. er] faustu inngangr V. 7. þar] þvi V. 8. pric] udel. V. v.] faustu gangr tilf. V. 9. ok¹] udel. V. 10. Tal-] Tafl- V.

14 natta gamallt tungl xi nottum epter Mariu messo; anan vetur Mariu messo sialfa; þridia 19 nottum epter Mariu messo; fiorda 8 nottum epter Mario messo; hin fimta 3 nottum fyri Marie¹ messo; setta
 5 16 notum epter Mario messo; 7. 5 nottum epter Mario messo; hin atta 24 nottum² epter Marie messo; hin § 141
 ix-da 13 nottum epter Marie messo; hin x. 2 nottum epter Marie messo; hin xi-ta 21 nott epter Marie messo; hinn xii. 10 nottum epter Marie messo;
 10 hin xiii. einne nott fyri Marie messo; hin 14. 18 nottum epter Marie messo; hin 15. 7 nottum epter Marie messo; hin 16. 4 nottum fyri Marie messo; hin 17. 15 nottum epter Mariu messo; hin 18. 4 nottum epter Marie messo; hin nitianda 23 nottum
 15 epter Mariu messo. Þessu tali bregdur allðri. Mario¹ messa verður 4 sinum³ i einne gomlu ölld a § 142
 fiorda dag paska, þa er b⁴ ok prik epter talbyrdings

¹ Sá V; Maria B. ² fíorum nottum ok xx V; 24 B. ³ I Rím I ha vi för uppgifter av detta slag lämnat fullständigt kritiskt material i noterna. Då det gällt att pröva pålitligheten av en texttradition, som representerer en bok från den isländska (skrivna) litteraturens första årtionden, föreföll detta lämpligt. Här skulle det för mycket inkräkta på utrymmet. Kontrollen, som naturligtvis gjorts av utg., är enkel nog. Lättast är att slå upp i Grotefends Taschenbuch; har man blott vår volym tillhands, kan man göra så: Man ser i kalendariet i Inl. efter, vilken söndagsbokstav som motsvaras av den givna påskbokstaven. I talbyrdingen räknar man igenom en av de fyra horisontalrader, som ha denna söndagsbokstav (för skottår som nr 2). Det erhållna antalet multipliceras med 4, då resultatet skall stämma med textens uppgift. En annan metod är att slå upp tabellen „Föstugangar“, där i vederbörlig kolumn se till, hur många „möjliga gyllental“ som upptagas och multiplicera detta antal med 4. ⁴ b. V och likaså i forts. I ett par fall har även B en onödig punkt, som strukits i avtrycket.

2. þr.] hin 3. V. 3. fi.] hin fi. V. 4. s.] hin s. V.
 5. 7.] hin siaunda V. 15. Þessu tali] Þessi tolu V. 16. messa verður] messo þer V. 17. tal-] tafl- V.

stafur, þa er einn dagur i milli gagndaga¹; c ok pric epter verdr atta sinum, þa er Mariu messa a þridia dag paska; d ok pric epter verdr 8 sinum, þa er Mario messa a odruin deigi paska; e² ok pric epter verdr 12 sinum, þa er Mario messa a paska- 5
 dagin; f³ ok pric epter verdr 16 sinum, þa er Mariu messa laugar dagin fyri paska; g [ok prik⁴ epter verdr 16 sinum, þa er Mario messa langa fria dag; h [ok prik⁵ epter verdr 20 sinum, þa er Mariu messa a skirdag. Þessi fostu ingangr verdr 84 vetur, enn 10
 § 143 21 vetur verður hlaupar i þessum vetrum. i ok prik⁶ epter verdr 16 sinum, þa er Mario messa a efstu viku æ midviku dag; k ok prik⁶ epter verður 198
 16 sinum, þa er Marie messa æ þridia dag [i efstu viku⁷; l. verdr 20 sinum, þa er Marie messa a 15
 mana dag [i efstu viku⁷; m ok prik epter⁸ verður 16 sinum, þa er Marie messa a palma dag; n. verdr 16 sinum, þa er Marie messa [a laugardag⁷ fyri palma dag; o. verdr 20 sinum, þa er Marie messa [a⁷ fria dag [fyri palma dag⁷; p. verður 16 sinum, 20
 § 144 þa er Mario messa fimta dag [fyri palma dag⁷; q. verdr 20 sinum, þa er Mario messa midviku dag [fyri palma dag⁷; r. verdr 20⁹ sinnum, þa er Mario messa [a⁷ þridia dag [fyri palma dag⁷; s. verður¹⁰ 16

¹ Gangdagur hinn eine infaller lörd. d. 25 april; de tre gångdagarna börja månd. d. 27. ² e, som fordras av meningem, V; f (?) B. ³ f—paska r. 7 har i B kastats efter h—skirdag; V har rätt ordning. ⁴ ok prik V; saknas B. Det har förefallit lämpligast at välja V:s begripligare text. Dock är det icke uteslutet, att g epter etc. kan representera en även i talet bruklig ellips. ⁵ Insatt efter övriga ställen. ⁶ Se föreg. not 4. ⁷ Till. efter V. ⁸ ok—eppter till. V. ⁹ 16 B; xvi V. ¹⁰ verður V; saknas B.

1. stafur] staf V. 3. epter] þat tilf. V. 5. a] udel.
 V. 10. a] udel. V. 12. a] i V.

sinum, þa er Mario messa a mana dag; t.¹ verdr
 20 sinum, þa er Mario messa drottins dag in pasio-
 nem domini; v.¹ verdr 16 sinum, þa er Mario messa
 a laugar dag [fyri passionem; þar skipter um prik-
 5 stafina²; a ok pric fyri verður 16 sinum, þa er
 Mario messa faustu dag [fyri passionem³; b ok
 pric fyri verður 20³ sinum, þa er Mario messa a
 fimtu dagin. Nu er yfer farit um þa faustu inganga,
 hversu Mario messa verdr med hverium prictaf,
 10 enn nu ero tveir epter. Sa faustu ingangr, er verdr
 öndverda⁴ goe, verdr 100⁵ vetra, enn sa faustu
 gangr, er verdr, þa er vika er af goi, [verdr² 108⁶
 vetra; c ok pric fyri verdr 16 sinum, þa er Mariu⁷ § 145
 messa midviku dag a fimtu viku föstu; .d¹ verdr
 15 16 sinum, þa er Mario messa þridiu dag [fyri pass.²;
 .e¹ verdr 20 sinum, þa er Mario messa a mana dag
 [fyri p[ass.]²; .f¹ verdr 16 sinum, þa er Mario messa
 a drottins dag [letare Hierusalem²; .g¹ verdr 20
 sinum, þa er Mario messa a laugar dag [fyri L²;
 20 .h¹ verdr 16⁸ sinum, þa er Mario messa a fria dag
 [fyri L²; .i¹ verdr 16 sinum, þa er Mario messa a
 fimtu dag. Þessi fostu inngangr verður 100⁵ vetr⁹;
 .k¹ verdr 20 sinum, þa er Mario messa midviku dag § 146
 i fiordu viku fostu; .l¹ verður 16 sinum, þa er
 25 Mario messa a þridia dag [fyri L²; .m¹ verdr 12
 sinum, þa er Mario messa mana dag [fyri L²; .n¹

¹ Punkten så i V; B på en del ställen punkt både före och efter eller orätt placerad efteråt. ² Till. efter V. ³ 21 B; einu sinne ok xx V. 20 forðras av sammanhanget, och blott tal, som kunna delas med 4, äro möjliga. ⁴ öndverda V; öndverð B. ⁵ D. v. s. 120. ⁶ D. v. s. 128. ⁷ Mariu V; ma B. ⁸ 12 B, V. ⁹ verdr (!) B.

4. þar] þæ V. 6. faustu] fria V. 7. a] udel. V. 8. dagin] fyri p tilf. V. 14. a—föstu] fyri passionem V. 21. a] udel. V. 24. i—fostu] fyri L V. 25. a] udel. V.

verdr 12 sinum, þa er Mario messa a drottins dag [oculi mei¹, er þriar vikur ero af fostu; .o² verdr 8 sinum, þa er Mario messa lógar dag [fyri oculi¹; [.p³ verdr 8 sinum, þa er Mario messa fria dag [fyri oculi¹; .q² verdr 4 sinum, þa er Mario messa 5 æ fimta dag [fyri oculi¹, er 3 vikur ero af fostu; þa er 199 gagndagurinn einne in fysta paska dag; þa er halfur fiorditugur daga i milli gangdaga, þat verður in 8. vetur i tungl aulld. Þessi fostu gangr verdr 80⁴ vettra.⁵ 10

- § 148 Þrir ero þeir fostu gangar, er allðri bregðaz, hin atti⁶ sa er vika lifer goi, hin xii., ok er sa, er vika er af goi, hin sextandi, ok er sa, er vika lifer þorra, ok fylgia honum iii ens niunda tigar⁷; i⁸ ondverða goi c, viii ok c er vika er af goi, i midia goi c, lxxx 15
- § 149 er vika lifer goi, ok er þa gagndagurinn einne i paska viku. Ber hann iii sinum a hin fysta paska dag⁹, viii sinum anan dag paska¹⁰ og hin þridia¹¹,

¹ Till. efter V. ² Se s. 160, not 1. ³ p V; lucka i B. ⁴ 800 (!) B; 300 (!) V. ⁵ Här införa B och V ett stycke, äldre upplagans § 147, som vi med stöd av en parallelltext i B och med hänsyn till den starkt framträdande nära frändskapen, även i fel, mellan B och V i här senast medtagna gemensamma stycken, ansett oss kunna upptaga såsom inledning till § 136. Med nämnda stycke (leingra) slutar V. ⁶ Meningen är: hin atta (vetr i öld); fóstugangr kan icke underförstås. Om saken i dess helhet se sid. 27 ff. ⁷ Fyrsti fóstugangr har enligt det föregående kunnat inträffa 84 gånger under påskcykeln. Där faller den emellertid ingalunda alltid samman med 16 året i måncykeln, som vår förf. synes ha trott, utan blott 28 gånger. ⁸ Upprepat B. ⁹ Påskbokstav .q; jfr ovan. ¹⁰ Påskbokstav .p; jfr ovan. ¹¹ Påskbokstav .o; jfr ovan.

1. a] udel. V. 2. er—fostu] udel. V. 4. m.] æ tilf. V. 6. er—fostu] udel. V. 7. g-in] gagn dagur hinn V. 7. in] æ enn V. 6836

xii sinum a hin fiorda¹ ok hin fimta², xii sinum a hvern hinna.³ Mariu messo herr xx sinum a skirdag⁴ enn fysta föstu gang, xvi sinum a fostu dag⁵ ok so laugar dagin⁶, xii sinum a paska dag⁷, æ odrum deigi
 5 paska viii⁸ sinum ok svo hin þridia⁹, iii sinum a hin fiorda¹⁰, ok er þa gagndagur enn einne laugar dagin fyri gangdaga viku, enn hvita sunna vii nottum epter kros messo.¹¹

	Ar skal öka ¹²	Ein skal þa nefna.	§ 150
10	i öndverða goi,	eptr þat fióra,	
	þar ero fim runar fyri,	siau þar næst telia,	
	ein med ein manudi,	sidan tvo kveda,	
	enn ondvert sumar	fim skulu þar fylgia,	
	þarf iii stafi,	fara þa siau næster,	
15	þeim ero sex næster.	þriæ skal þa þreyta,	
		þa ero sex epter.	

200 Briggidar¹³ messo ma vera faustu ingangur¹⁴
 ok eigi fyr; nonis marcii ok eigi sidar. Fim fostu
 20 ingangar¹⁵ hafa v vikr ok daga siau hver vika; þeir
 dagar ero audkender, svo at prisca hefur¹⁶, enn petrus

¹ Páskbokstav .n. ² Något måste vara utfallet; páskbokstav .m; jfr ovan. ³ På följ. dagar resp. 16 och 20. ⁴ Páskbokstav h.; jfr ovan. ⁵ Páskbokstav g.; jfr ovan. ⁶ Páskbokstav f.; jfr ovan. ⁷ Páskbok. d.; jfr ovan. ⁸ Páskbok. d., viii konjektur; öppen plats B. ⁹ Páskb. c.; jfr ovan. ¹⁰ Páskbokstav h.; jfr ovan. ¹¹ Jfr till det hela även tab. Føstugangar i Inl. ¹² Vi ha här ett enstaka försök att använda isländskt språk och isländskt versmått för en minnesvers. Dennas uppgift i det hela kan icke beträvas, den redogör för Regulares solares i överensstämmelse med Rím I, § 36 f., eller tabellen s. 67. Begynnelseorden äro icke dess mindre dunkla. Något är, som „ökas“ i öndverða goi, finnes icke mig veterligt. Möjligen kunde man kunna säga, att det här ifrågavarande solcykelåret börjar i ofanverða goi, d. v. s. under denna månads näst sista vecka. Märkligt är försöket att ersätta de lat. månadsnamnen med de isländska, som närmast motsvara. ¹³ Briggidar—sina s. 163, utel. Rb.-uppl. ¹⁴ För kontroll av detta stycke samt §§ 151—154 torde tabellen Føstugangar lämna nödig material. ¹⁵ Urspr. Fimte. ingangr B. ¹⁶ hefer B.

ennder¹. D (?) upp hafs² fostu tel ec iola medal enda fystur hefur eitt VII dd IJ (?) saman af framan eitt, enn þridi 3. 4. dd 3 saman af framan en tvo. enn fiordi 4. 4. dd 3 saman af framan en fernn. Fra iolum þridia paska tungls D (?) hafi þridi a feren hafi 5
7 fysti D (?) spiritus ok medal adt .e. hveer anar færi þeim mun sem fyr ero fleir I D (?) med upp hafi fra b. c. gerr avallt viku viku skemra. En³ fysti fostu ingangr verdr 84 sinum i hine gomlu olld, anar fostu gangr 100 sina tolfredu, þridi fostu gangr 10
verdr hundradi sina tolfreðu ok 8 sinum, fiordi fostu gangr verdur 100 sina tolfreðu, fimti attatigum sina.

§ 151 Hin⁴ fysta vetur i olld er fostu gangr þridi, ef Mariu messa er fimta dag eda fostu dag, þvott dag, 15

¹ I en hast övergår förf. från siau vikna fasta till niu yikna, ty denna börjar tidigast vid Prisca, 18 januari, och senast vid Cathedra Petri, 22 februari. ² D upp hafs—skemra r. 8 tyckes vara korrump. Atminstone har det icke lyckats få någon begriplig mening därur. ³ En—sina r. 13 är en upprepnig av uppgifter i §§ 142 ff. ⁴ §§ 151—154 är en redaktionellt avvikande, mångordigare, parallell till I §§ 31—33; den är dock troligen ej referat av Rim I utan nybearbetad efter tabeller. Kontrollen sker synnerligen lätt, om man i Inledningens tabell Fostugangar ser efter på vad sätt de „möjliga gyllentalen“ överskrida de utsatta veckogränserna. Parallell i V börjar bl. 13 r. Utom den direkta parallellen i V, har denna handskrift en felaktigt förkortad framställning, lik den, som införts i A; se sid. 28. Stället (bl. 7 r.) lyder: Svo ber faustu ganga sem hier seiger. Enn fyrsta vetur i aulld er faustu iun gangr þa vika er af goi, annan vetur i aulld þa vika lifer þorra, þridia er vika lifer goi, fiorda þa vika er af goi, fimta er vika lifer þorra, setta er vika er af goi, siauanda i aundverda goi, atta er vika lifer goi, niunda i midia goi, tiunda i aundverda goi, ellefta i midia goi, tolfra þa vika er af goi, þretlanda vetr i aulld er vika lifer þorra, fiortanda i

14. gangr] ing. V. 15. fostu d.] eda tilf. V.

*drottins dag*¹, anan dag viku eda þridia dag, en ef
 hun er midviku dag, þa er in 4. fostu gangr. Anan
 vetur i olld er hin fysti fostu gangr, ef Mariu messa
 er fimtu dag, fostu dag eda laugar dag, en ef hon
 5 er drottins dag, manu dag, þridiu dag eda midviku
 dag, þa er anar fostu gangr. Þridia vetur i olld
 er fosto ingangr en fiordi, ef Mario messa er v. dag,
 fosto dag, laugar dag, drottins dag eda² mana dag,
 enn ef hun er þridia dag eda midviku dag, þa er
 10 enn v. fosto gangr. Fiorda vetr i olld er fosto
 gangr anar, ef Mario messa er fimta dag eda fostu
 dag, enn ef hon er þvott dag, drottins dag, anan
 dag viku, þridia dag, midviku dag, þa er hin þridie
 fosto inngangr. Fimta vetr i olld er fyste fosto § 152
 15 gangr, ef Mariu messa er fimta dag, fosto dag, þvott
 dag, drottins dag, anan dag viku eda þridia dag,
 201 enn ef hun er midviku dag, þa er anar. Setta vetr
 i olld er fosto gangr þridi, ef Mario messa er fimta
 dag, en ef hon er fosto dag, þvott dag, drottins
 20 dag, mana dag, þridia dag eda midviku dag, þa er
 in 4. fosto gangr. Siðnda vetur i olld er fosto gangr
 anar, ef Mario messa er fimta dag, fosto dag, þvott
 dag, drottins dag, manu dag, enn ef hon er þridia
 dag, midviku dag, þa er in 3. fosto gangr. Atta
 25 vetr i aulld er fostu gangr enn sidazti avallt. Niunda
 vetr i olld er fostu gangr in 3., ef Mariu messa er

midia g., fimtanda i aundverda g., xvi. vetur, þa vika lifer
 þorra, siaytianda i midia g., xviii. i aundverda goi. Enn
 nitianda vetur i aulld er faustu inn gangr, þa er vika lifer goi.
¹ dr. d. *fordras av meningen*; *uteglömt* B, V. ² eda V; *saknas* B.

5. m. d.] eda *tilf.* V. 6. fostu g.] *udel.* V. 12—13.
 anan—viku] manu d. V. 14. inn.] *udel.* V. 18. i olld]
udel. V. 21. i olld] *udel.* V. 22. fst. d.] eda *tilf.* V.
 24. fst. g.] *udel.* V. 26. i olld] *udel.* V.

v. dag, fosto dag, laugar dag, drottins dag, enn ef hon er mana dag, þridia dag, midviku dag, þa er § 153 en fiordi fosto gangr. Tiunda vetur i olld er fysti fosto gangr, ef Mario messa er v. dag, enn hvern dag anan sem hun er, þa er anar fosto gangur. 5 Ellepta vetr i olld er fosto gangr en 4., ef Mario messa er v. dag, fosto dag eda þvott dag, en ef hon er anan dag nocurn, þa er in fimti fosto gangr. Tolfta vetr i olld er avallt hin 3. fosto gangr. Þrettanda vetr i olld er fosto gangr fysti, ef Mario messa 10 er v. dag, fosto dag, þvott dag, drottins dag, enn ef hun er mana dag, þridia dag, midviku dag, þa § 154 er anar fosto gangr. Fiortanda vetr i olld er fostu gangur inn 4., ef Mario messa er fimta dag, fosto dag, þvott dag, drottins dag¹, mana dag, þridia dag, en ef 15 hun er midviku dag, þa er v. fosto gangr. Fimtanda vetr i olld er fostu gangur anar, ef Mario messa er v. dag, fosto dag, þvott dag, enn ef hun er drottins dag, mana dag, þridia dag, midviko dag. þa er in 3. fosto gangr. Sextanda² vetr er avallt hin fysti fosto 20 gangr. Siautianda³ vetr i aulld er inn þridi fosto gangr, ef Mario messa er fimta dag, fosto dag, enn hvern anan sem hon er, þa er enn 4. fosto gangr. Atianda vetr i olld er fosto gangur anar, ef Mario messa er v. dag, fosto dag, þvott dag, drottins dag, 25 mana dag, þridiu dag, enn ef hun er midviko dag, þa er in 3. fosto gangur. Nitianda vetur i olld er

¹ d. V; saknas B. ² Sâ V; Sextandi B. ³ Seytianda V; Siautiandi B.

3. f. g.] udel. V. fysti] en f. V. 6. i olld] udel. V. en] udel. V. 7. eda] udel. V. 8. fst. g.] udel. V. 9. i olld] udel. V. 10. i olld] udel. V. 13. fst. g.] udel. V. i olld] udel. V. 16. v. f. g.] hinn fimte V. 17. i olld] udel. V. 20. f. g.] udel. V. 21. i aulld] udel. V. 24. i olld] udel. V.

fosto gangr 4., ef Mario messa er v. dag, en hvern dag sem hon er anan, þa er in sidazi fosto gangr.¹

202 Fiorer² skulu drottins dagar i iola fostu ok tungl þritaugt, þat er hin atta dag iola er æ himne³.

5 Þat tungl skal ok þritugt, er hin xiii. dag er æ himne, nema hin atta vetur ok hin xix.⁴, þau skulu vera ix natta ok xx, nema þa er hlaupar er. Þa kemur næst þvi tungl februarii, þat er merki dagur til ix vikna fostu x natta⁵ nokurn dag a vikune

10 adur, ef eigi er hlaupar, enn xi, ef hlaupar er, ok skal þat xxx. vera þat vor, er hlaupar er, en eigi elligar; þat skal vera upp haf alldar ars hvors i olddune ok taka vid hlaupars deigi. Þa er tungl marcio merki dagur til vi⁶ vikna fostu ii natta æ

15 vikune adur, ok telzt xxx. Þa þvi næst er tungl aprillis merki dagr til paska xiiii natta ok eigi yngra. Þa⁷ tungl maii merki dagur til gagndaga [viku]⁸ xx natta ok telzt þritaugt. Þa tungl iunii

¹ Hér slutar parallellen i V, bl. 15, r. ² Fiorer—dagur s. 167₂₁ utel. Rb.-uppl. Till Fiorir—xx s. 167₃ parallell i V bl. 12. ³ Det lösa sammanhanget framträder här synnerligen starkt. ⁴ Undantaget nema—xix förutsätter, att förf.s kalendarium utbytt de „isl. gyltentalen“ mot de „vanliga“; jfr s. 18. Det närmast följande antyder den hallendis tala, som behandlas i Rím III, § 3 f., dock kan icke bestämt sägas, om förf.s kalendarium haft den utförd, eller om man blott skolat ha i minnet, att räkningen under skottår från och med d. 3 februari avvek från det vanliga. ⁵ Jfr Rím I, § 23. ⁶ vi V; vii B; söndagen närmast efter den nämnda dagen i månkalendariet är quadragesima, 6 veckor före påsk. ⁷ til till. B, V; struket i upplagan. ⁸ viku är överstruket i B; saknas V. Den ursprungliga läsarten i B är emellertid korrektare. Gangdaga vika börjar på söndag; gangdagar på måndag; terminen kan inträffa 1 vecka + 1 dag före måndag, vilket vore mot reglerna.

1. 4] hinn fiordi V. 2. f. g.] udél. V. 6. xix] xx V.
8. þvi] þat(?) V. 9. a] i V. 13. olddune] aulldum V. 14. marcio] marcii V. 16. eigi] er V.

merki dagr til hinar hellgu viku *iiii* natta. Þa tungl *iulii xxx*. [aull tungl alldar *ár*¹ nema hit efsta. Þa skal *iulii* ok *augusti ix* natta ok *xx*. en *11* natta tungl *septembri* i upp hafi ok aungver *epacte*.

Sio ero auka tungl a *xix* ara olld, *xxx*. oll, ok 5
eignaz ei manudum. Þar skulu *xii* manuder *xiii*² tungl hafa. Fra þvi er kemur niu vikna fostu tungl, skulu vera *xii* tungl³ fyllar eda *xiii*, adr þat keme i annat sin. — *Concurrentes*⁴ ero kallader þeir dagar, er verda um vikur heilar fram i sol manudum 10
xii. Eirn er fyst ok þa anar, þa hin *iii*., þa hin *iii*., þa verda tveir, er hlaupar hefz; þa skal telia, unz *vii* ero, ok sidan hefia upp af einum; skiptaz þeir i *marcio* manadi ok greina solar alldar⁵ ar *viii* ok *xx*. Þat er upp haf solar alldar, er hlaupar er 15
ok eirn *concurrentis*. *Regulares* solmanada syna, a *203* hverium viku deigi manadr hver gengr inn, greindum manudum ok *concurrentibus* þess ars rett vid tallder. Ok skal hafa, ef *vii* ero eda færi; en ef fleiri ero, þa skal hafa, er auk er. Ef eirn er, þa 20
drottins dagr, en ef *vii* ero, þa er þvott dagr.

§ 155 Tolf⁶ ero þeir dagar, er alldri komaz af *l(a)*nga fostu, ok er hin fysti *ii* nottum fyri *Gregorius* messo, en hin sidazti *Benedictus* messo, ok er einn drottins dagr i þeim, þa er *Ben(e)dictus* messa faustu 25
dagin langa eda laugar dagin fyri paska, en *Gregorius* mesa se midviku dagin anan.⁷ — *Mariu*⁸ messo⁹

§ 156

¹ [aull—ár: aull V; allar B. alldar V; allder B. ár tillagt efter konjektur. ² *xiii* forðras av meningen; *xii* auka B.

³ tugl B. ⁴ *Contientis* (!) B. ⁵ allder B. ⁶ Tolf—messo (r. 24) har en ordagrann parallell i B, s. 15. ⁷ Oavslutat.

⁸ Upprepat B. ⁹ För kontrollen hänvisas till § 142 ff. med not. Beträffande ären i måncykeln kommer man lättast till rätta med tabellen Fostugangar, kol. „Möjlīga gyllental“. Jfr *Rím III*, § 72.

berr a fiorda dag paska III sinum i enne gomlu
 olld¹, þat verdr enn XVI.² vetur i enne þrettandu
 olld ok in XVIII. ok XXIII. ok XXVIII. Mariu messo
 berr VIII sinum hvortt, anan dag paska³ ok þridia⁴, þat
 5 verdr III sinum hvort en XVI. vetur i aulld ok in V.
 Mariu messo berr XII sinum a paska dag⁵ i ene § 157
 gomlu olld, þat verdr [*III sinnum enn fimta vetr*⁶, III
 sinum enn XVI⁷ vetur i olld ok III sinum enn þrett-
 anda. Ef Mariu messa er fiorda dag paska, þa er
 10 Britar messa drottins dagin i faustu ingang, nema
 hin XVI. vetur i siduztu olld, þa er hun þvottdagin,
 þat verdr eigi optar i ene gomlu olld. Mariu messo § 158
 berr XVI sinum a laugar dagin fyri paska⁸ ok svo
 fostu dagin langa⁹, þat verdr III sinum anan¹⁰ vetur
 15 i olld ok en XIII. fiorum sinnum ok en fimta III
 sinum ok III sinum enn XVI. Mariu messo berr XX
 sinum a skirdag¹¹ enn fysta fostu inngang.

Gagn dagurin einne verdr III sinum a paska § 159
 dag¹² i ene gomlu ðlld, þat verdr i enne III. olld ok
 20 XVII.¹³, anare XX. olld ok i VII ok XX. olld. Hann verdr
 atta sinum hvort anan dag¹⁴ ok þridia¹⁵, enn þat
 verdr III sinum hvort enn atta vetur i olld ok en
 204 nilianda. Hann verdr XII sinum¹⁶ en fiorda dag
 paska¹⁷, þat verdr III sin[um] hin VIII. vetur i olld
 25 ok fiorum sinum en XI.¹⁸ ok fiorum sinum enn XIX.
 Midvikudagur skal einn i millum Seliu¹⁹ mana mesu § 160
 ok drottins dags at midiu sumri, nema varnadar ar
 skulu tveir. Þridia dag þan, er næstur er Mariu
 messu fyrri, kemur tvi manadr sumars, nema varn-
 30 adar ar, þa kemur epter²⁰; v. dag þann, sem næstur

¹ B. är páskbokstav. ² VII B. ³ C. är páskbokstav.
⁴ D. páskbokstav. ⁵ E. páskbokstav. ⁶ [*Uteglömt B.* ⁷
Ráttet i B fráð XIII. ⁸ F. páskbokstav. ⁹ G. páskbokstav.
¹⁰ anar B. ¹¹ H. páskbokstav. ¹² Páskbokstav .q. ¹³
Uteglömt B. ¹⁴ Páskbokstav .p. ¹⁵ Páskbokstav .o. ¹⁶
I övre marginalen med grov fraktur bjarne. ¹⁷ Páskbokstav.n.
¹⁸ niunda B. ¹⁹ selia B; jfr s. 173. ²⁰ eptur B.

er kross messo, kemur sidazti manadr sumars, nema
 § 161 varnadar ar, þa kemur epter. Ymbro dogum skal
 hallda næsta midviku dag epter kross messu¹. Þvott
 dag þann, sem næstur er Kaliætus² messo, kemur
 fysti manadr vetrar, nema varnadar ar, þa kemur 5
 epter³. Anan dag viku, þann sem næstur er Bricius
 mesu, kemur anar manadr vetrar, nema varnadar
 ar, þa kemur epter. Midviku dag þann, er næstur
 er Magnus messo, kemur iolmanadr, nema varnadar
 § 162 ar, þa kemur epter. Ymbro daga skal hallda i 10
 þridiu viku iola fostu. [Midviku dagr einn skal
 vera milli þrettanda dags ok faustu dags þess, er
 fyrstur er i þorra, nema varnadar ær, þa skulu
 tveir.⁴ Midviku dagr ein skal vera i milli Blacius
 messu ok drottins dags þess, er fystur er i goi, 15
 nema varnadar ar, þa ero tveir. Þridiu dagr ein

¹ Detta är den på Island yngre, s. a. s. ortodoxa regeln, jfr. s. 23, not 2. En mellanställning intages möjligen av Nyere Borgarthings Christenret (NgL. II, s. 298, 12), som säger: þan odinsdagh, er nestr er krosnæssu, vartill fogas: stæendr krosnæssa a odins dagh, þa hæffast imbrudaghar annan odinsdagh þar æptir. Om detta skall forstås efter orden, så kunde imbrudagarna komma även före korsmässan, och denna kunde få falla inom imbrudagarna, dock icke på den första av dem. Frestande är at supplera (nestr er) eptir, men om så sker, så förefaller tillägget synnerligen omotiverat. ² Kaliktus B. ³ D. v. s. den efterföljande lördagen d. 18, som ligger längre från Kalixti dag än d. 11. Kontrollen sker i det hela synnerligen lätt med tabellen „Misseristal“, Inl. Man ser blott till, att den givna dagen i „Misseristal“ kommer på högst 3 dagar från den dag i julienska kalendern, som den uppges komma närmast. ⁴ Midviku —tveir V (bl. 12 v-13 r); saknas, tydligen genom förbiseende, B. Härefter parallell V, bl. 13 till hlaupar s. 170, r. 3. I V föregås stället av följande mening: Ef iola dag ber æ faustu dag eda þvott dag, þa er hann i tiundu viku vetrar, ok er þa sex vikur fra vetur nottum til iola faustu, enn iafnan eilligar æ xi. viku, nema varnadar ær se, þa er hann fimtu dag a tiundu viku vetrar.

15. fystur—j] næstur er V.

skal vera i milli þess þridiu dags, er fystur er i ein manadi, ok þess dags, er vi noxtum er epter Mattias; en vii., ef hlaupar er, en sa er anar i marcio. Ef hin fysti er fostu gangr, þa kemur § 163
5 sumar i anare viku epter paska¹, enn gagn dagar² æ þridiu viku sumars. Ef anar er fostu inn gangr, þa kemur sumar i næstu viku epter paska viku, enn gagn dagar² a fiordu viku sumars. Ef hin iii. § 164
er fostu inn gangr, þa kemur sumar i paska viku, 10 enn gangdagar³ æ fimtu viku sumars. Ef iii. er 205 fostu ingangr, þa kemur sumar skirdag, enn gagn-dagar³ a settu viku sumars. Ef v. er fostu ingangur, þa kemur sumar fyri palma dag, enn gagn dagar³ a siondu viku sumars, enn ymbro dagar i niundu⁴
15 viku sumars. Fiorar vikur⁵ ero ævallt fra paska viku til gagndaga viku, en viku avallt i mille gangdaga⁶ viku ok hvita sunu. Nitian ero vetur i § 165
tungr olld hverri; hin fysta vetur i olld er tungr ix natta hin viii. dag iola, en þessi tala er svo, at 20
hvern vetur fra odrum skal xi nætur læggia vit þær, er adr hefur verit hin atta dag iola, þar til er iii⁷ verda, enn ef meiri verdr, þa skal falla nidur iii⁸, enn hafa þær er umfram eru⁹. Enn¹⁰ § 166
þessi er manada munur: ianuaris sem adr telzt, 25 februaris nott eldra, marcius sem hin fysta, ap-

¹ Den vecka, som börjas med påskdagen, påska vika, räknas ej. ² dagr B; gagn för gang här och ofta B. ³ För några fall gäller den uppställda regeln både gangdagr eine (³⁵/₄) och gangdagar (dagarna före Kristi himmelfärdsdag). Det är dock uppenbart, särskilt i det följande, att de senare avses. ⁴ niunda B. ⁵ Den vecka, som börjar med påskdagen, räknas ej. ⁶ gagda B. ⁷ iii-tug B. ⁸ þritug B. ⁹ eru fordras av meningen, saknas B. ¹⁰ Enn börjar ett (korrupt) stycke, som ofullständigt föreligger även i § 93.

2. ok þess dags er] en þat V.

prilis nott eldra, maius II, iunius III, iulius III, augustus I, september VI, october VII, november niu, § 167 desember x. — Hin atta vettur i olld er nott yngra enn telz i marcio, ef eigi er hlaupar; hin nitianda vetur er nott eldra i marcio en telz, ef hlaupar 5 er, enn nott yngra i maio; so er ok hin atta vetur i marcio, ef hlaupar er, i augusto er þa nott eldra en telz. Tungl ianuari skal avallt vera þritugt, enn þa a sin manadr hvert tungl þritugt edr nott yngra. Tungl februari skal avallt þritugt, ef hlaupar er, ok 10 er þa avallt nott *sidarr*¹ prim enn telzt i m(i)lli Blasius messo ok Mattias messo.

§ 168 Februarius allur ok vika af marcio þat er halfur fiordi taugur daga, þeir ero aller under fostu inn- g(on)gum; þeim halfum fiorda taug daga skal skipta 15 i fimtunga, ok hefiaz² Britar messo, anar viku epter Britar³ messo, þridie hefzt viku fyri Peturs messo, fjórði *Péturs messo*⁴ sialfa, hin v. er marcius gengr inn. Þessir fimtungar kallazt faustu ingangar at 206 alpydu tali. 20

Hier er sagt adur⁵, hverssu hvergi er skipat i enne gömlu olld, er adr ritad, at *at*⁶ vettra tale vikur ero fyst talldar, hversu margar verda hver ar fra inum fyra drottins deigi i iolum til sio vikna fostu; þa ero fostu ingangar tallder alla upp ena gomlu 25 olld; þa er sagt, a hverium viku staf drottins dagr er⁷ hvert ar. Sa er fyri utan gior⁸, er ur hverfur fyri hlaupars sokum, ok hefz þa⁹ iafnnán solar olld,

¹ fyri B; *närmare härom Rím III, § 3.* ² *Härefter står viku fyri B, vilket måste strykas som felaktigt.* ³ Blacius B, felaktigt. ⁴ f. P. m. saknas B, men det fordras bestämt ar meningen. ⁵ *Se ovan § 108 och dithörande anmärkningar.* Hier—dagr s. 172₁₀ utel. Rb.-uppl. ⁶ at konjektur. ⁷ dagr er insatt efter § 108. ⁸ og till. B felaktigt. ⁹ þa B.

er G er fyri utan gerr¹; þa er sagt, hve bisextus kemur at. Regularis² marcius ok anarra³ manada tallder vid concurentis þess ars, er þa er⁴, syna a hverium viku deigi manuder ganga inn; marcius
 5 hefur v regularis, enn þa [se einn concurentis vid talldr⁵, þa gengr hann vi. dag viku. Aprilis hefer einn regularis, ok se ein concurens, þa er anar dagr viku. Ef siau verda saman tallder, þa er laugar dagr. Enn ef fleiri ero en vii, þa skal þat hafa, er
 10 um fram er. Ef eirn er, þa er sunno dagr.

Þat⁶ sumar skal auka, er Jóns dagr⁷ verdr § 169 midviku dag, nema hann lidi af iii. deigi æ v. dag, þa skal sumri fyr; iii. sinum skal⁸ sumar auka a solar oldd, þa er Ions dagr er a midviku degi⁹ i mitt
 15 þing, enn eitt¹⁰ sinn þa er hann er æ þridia dag viku, enn atta vetr alldarinar; þa at eins¹¹ kemur Lucas dag a hin fysta dag vetrar. Enda þoka af § 170 þvi it ix.¹² ur setningu faustu ingangar ok eigi optar, þa er hlaupar ok iii concurentis; þeir þoka um
 20 staf, er fyri¹³ hlaupars dag eru¹⁴; eigi þoka þeir, er epter hlaupars dagin ero; þat er varnadar ar.

A hinu atta are solar alldar vid lagning, þa § 171 er at kemur at þvi sumri, fyrer hlaupars sokum,

¹ Av denna anmärkning kan slutas, att vår författares tabell, liksom den i V meddelade, återgått till det allmänt europeiska bruket med måncykeln som huvudindelning. ² Med concurentis regularis B; förf. har från början tänkt sig en annan vändning på meningen. ³ anar B. ⁴ e B. ⁵ [sinn ... tallder B. ⁶ Pat—ar r. 22 utgör en redaktionellt avvikande parallell till § 133; se anmärkningarna till detta ställe. ⁷ J. d. insatt efter § 133 och r. 16 nedan; Celiumanna messa Rb.-uppl. enligt konjektur med ledning av s. 173,. ⁸ skal insatt efter Rb.-upplagan. ⁹ a midviku degi insatt efter § 133. ¹⁰ inn (!) B; såväl singularen sinn som påsktabellen s. 69 f. kräver eitt. ¹¹ at eins: þa (upprep.) at enns B. ¹² xix B. ¹³ e. f. upprepas B. ¹⁴ er B.

- er epter ferr¹, enn fyr en² elligar mundi vid lagit, 207
þa kemur til enn atti stafur i drottins dags taulu
morkum fyri viku þa, er þegar kemur vid fyri
midsumar fra midiu sumri ok til þess er hlaupars
vika lykzt, svo þarf a audrum arum alldarinar, at 5
- § 172 á³ marcio lykzt hlaupars vika. Þa skal vid sumar
ókæ, er Seliu⁴ manna messo dagr er a midviku
deigi, ek er þa half onur vika til midsumars,
nema a enu atta ari solar alldar, þa er sa dagur
enn er a þridia dag, þa er deigi meir enn half 10
onur vika til midsumars⁵ fyri vidr lagninguna⁶.
- § 173 I gomlu olld ero cccc vetra tolfræd ok tveir
vetur enns setta tigar, i henne ero atta ok xx tungl
allder, enn xix solar allder, hlaupar xiii ok c, enn
halfur tiundi taugur vidur laga. Þat er xix sinum⁷, 15
er x nætur skal telia i millum iola⁸ ok mids vetrar,
þa er Margretar messa enn sidari⁹ um sumarit at
midsumars helgine, verdr þat iaft opt ok Lukas
messa kemur [*a hinn fyrsta dag vetrar*¹⁰].
- § 174 Alldri skemur i milli iola ok midsvetrar en iii 20
nætur, ok verdur þat vi sinum ens attatigar,
ok rena iii fyri x, en iii fyri ix¹¹. Iola dagr
ma fyst verda v. dag viku i x. viku vetrar¹²,
ok er þat xix¹³ sinum, hann ma ok koma viku

¹ eda fyr till. B felaktigt. ² en tillagt efter konjektur.
³ á efter konjektur. ⁴ selia B; Seliu m. m. inföll d. 8 juli,
den isl. midsommarens början dessa år d. 19. ⁵ Detta år
inföll midsommarens början d. 20 juli. ⁶ viku lagningnaga(?)
B. ⁷ D. v. s. i påskcykeln, m. a. o. en gång i varje solcykel.
⁸ Julen anses ännu sluta d. 6 jan.; jfr N. Beckman i *Fata-*
buren 1912, s. 182 ff. ⁹ Margaretas dag är ursprungligen
d. 13; senare och vanligare d. 20 juli, vilket sistnämnda datum
vid Rimspillir börjar midsumar. ¹⁰ a—vetrar tillagt efter kon-
jektur; jfr s. 172₁₇. ¹¹ Fyra dagar från julens slut blir
naturligtvis d. 10. januari o. s. v. ¹² Detta inträffar vid
Rimspillir; det isl. året betraktas som fast, det julianska som
vörligt. ¹³ xvi B; jfr. strax nedan.

- sidar, ok ero þa III nætur i milli midsvetrar ok iola. Þat¹ er en IX. vetur i hvorri solar olld, § 175
er X nætur ero i milli iola ok mids vetrar, þat er it
atta hvert ar ok XX. Peturs² messa er eitt sin a
5 drottins dag, er hefz IX vikna fasta, ok ero X nætur
i milli iola ok mids vetrar, ok kemur þa hlaupar,
þat er enn atta vetur i tungl olld, ok er þat i fiordu
olld enar gomlu alldar³, enn hun er III a audrum
deigi viku, ok er þa gagndagurin einne paska dag⁴.
- 10 I tveim dægurum ero III stunder ok XX ok um fram § 176
208 hot ok auga bragd, enn i hverri stund ero XV⁵ hot;
þau hot ok auga braugd, er um fram ero stunda
tal, safnaz saman til dags þess, er hverer tolf
manader ero deigi leingri enn vikna tal, ok
15 heiter sa konkurentis. Þeir dagar verda [VI ok § 177
einn hlaupársdagur eða v ok II⁶ hlaupars dagar⁷,
ok verdr þat þa vika. Sia vika kemur i fyrri
mid sumar, ok ero þa XIII vikr til midsumars,
ok verdur þat V⁸ sinum i samt. Þa er vidur lag,
20 er Ions messa er a midviku dag i XI. viku sumars,
enn ef fyr kemur hlaupar enn hon endaz a mid-
viku deigi, þa er hun æ þridiu deigi, ok er þat enn
niunda hvern vetur solar alldar, ok telzt þat enn atta
hvern vetur ok XX.
- 25 Vika hver hefer VII daga, enn dagar II dægur, § 178
*dægur*⁹ II fiordunga, XII¹⁰ stunder; fiordungar III vinda,

¹ *En nära besläktad uppgift finnes i V bl. 2 v—3 r:* Varnadar ær er ef þrettanda dagr er æ þridia deig[i] ok hlaupar hefz þann sama vetur, en eigi elligar, og er þa X nær i milli iola ok mids vetrar. ² Petur B. ³ *Det inträffar under påskcykelns år 65, som i det isl. misseristal är Rimpillir.* ⁴ B. är påskbokstav. ⁵ v B; genom emendationen blir det någon reson i texten, vars mening är att uppdelat årets 365-te dag på de övriga. ⁶ [VI ok II B, vilket rättats från VI ok ein; tydligen har något fel insmugit sig, konjekturen gör texten sakligt riktig. ⁷ dagr B. ⁸ IIII B. ⁹ Uteglömt B. ¹⁰ X XII B.

- vindr II tider, III punctar¹ i tid; *i punkt*² x momentur, XII unzc i moment, VII atomur ens v. tigar i unnz.
- § 179 XII sinum xxx³ dagar þat ero CCC, enn XII sinum x tider þat ero v dagar, enn III punctar ok XX fylla fiordung, þat ero VI st(u)nder, enn IV fiord-⁵ ungar⁴ ero inne hvert ar þeir, er⁵ fylla blaupars dag ok verdr sa inn næsta epter Matthias messo, enn at þesso⁶ lidnu þa hefzt en solar ar i sama stad sem id fyra sinn.
- § 180 At Romveria tali er iafndægri a vor Benedictus¹⁰ messo⁷, solstada a sumar fiorum nottum fyri Ions messo, iafndægri a haust næsta dag fyri Mattius messo, solstada a vetur Thomas messo, en⁸ þat verdr viku fyr⁹ allt med oss eda so nær, at ver hyggium. 15
- § 181 Ef¹⁰ iola dag ber a sunu dag, þa er vetur godur

¹ pundar B. ² i punkt *konjektur*. ³ xx B. ⁴ xv dumar B. ⁵ ar B. ⁶ þess B. ⁷ en—hyggium r. 15 utelämnas Rb.-uppl. Jfr Veraldar saga, *Prøver* s. 66. ⁸ Jfr § 73. ⁹ viku fyr *konjektur*; vika B. ¹⁰ Ef—opt s. 178, är den s. k. jólaskrá Beda prests, en översättning av de „*Prognostica temporum*“, som tillskrivits Beda, men uppenbarligen härstamma från något vinodlande land; grundtexten finnes i *Basel-upplagan* av Beda, I 462, Migne 90, 951. En uppteckning av den lat. texten finnes i *Hauksbók*, s. 468. Flera isl. o. fno. paralleller förekomma, en i *Íslenzkar Þjóðsögur ok æfintýri II*, 561 „tekin eptir rotnum blöðum, sem eg (Jón Árnason) fékk vestan frá Ísafjardardjúpi“. Den kännetecknas av att insätta höskörden i stället för vinskörden. Från denna bortses här. Även de övriga avvika rätt betydligt, de kunna icke betraktas som avskrifter av samma original, snarare gå de tillbaka på olika översättningar från sins emellan något avvikande latinska original. Varianter meddelas utom från T (AM. 435,

16. iola dag] æda atta dagh tilf. I; alte dagr iola V. i. d. ber] i. dagr kæmer III; iol kemur her og i det fg. T. a] vppa I. suuu] drottins T, V. er] man I; uærðr III.

ok vor regnsamt¹, sumar þurcku samt, vinn micit
 ok gott, sauder friofazt², hunang micit ok fridur
 hvervetna³. Ef iola dag berr a mana dag, þa er
 209 vetur i midlungi godur, vor gott, sumar regnsamt,
 5 vinn ærit, mann fall micit. Ef iola dag berr a tyr

12: mo) och V (AM. 461, 12: mo) från följande eljes icke i denna upplaga använda fornnorska handskrifter:

I: Arnes avskrift i AM. 737 I, 4: o, av ett av honom utskrapat original (c. 1350), som tillhört Cod. AM. 322, folio.

II: Membranfragment i AM. 737 II, 4: to (c. 1350), som hört til AM. 309, folio, kompletterat efter Arnes avskrift 737 II.

III: Membranfragment i AM. 683 c 4: o (c. 1350), som hört til AM. 62, 4: o.

I—II äro avtryckta NGL IV, resp. s. 506 och 489. Svenska paralleller finnas i Cod. D 4, tryckt i Ivan Lejonriddaren LXXX, samt i andra handskrifter, tryckta i Läkeb. 472 f., 484 f.

Med T er en i AM. 208, Svo indeholdt jölaskrá beslægtet; fra I stammer en tilsvarende i AM. 175, Svo. En i Thotts sml. 489, Svo forekommende „Jölaskrá“ er et nyislandsk digt i 270 verslinjer, hvis angivelser for juleugens dage er en fri gengivelse af den her aftrykte skrá, men som desuden omfatter adskillige andre af årets dage. K.

¹ iola dag (s. 175₁₆): Cal. januarii Beda; regnsamt: ventosum Beda. ² Boves crescent Beda. ³ hvervetna II, III, T; hvetv. B

1. vor] vindullt ok tilf. I. vor regnsamt] rænghsamer III. regnsamt] miog tilf. T; vindsamt V. sumar þurcku samt] udel. T. þurcku samt] þurt I, II, III. 2. ok gott] udel. I, II, T. sauder friofazt] fenadr þrifzt val I; goder saudir II. friofazt] vaxa T. hunang] vax ok h. (mel Beda) II. 1—2. vinn—hunang micit] vind mykit vin ok korn III. 1—3. vinn—hvervetna] haust gott, allz kyns korn vex, hunang nog, en kalfar (vituli Hb.) deyia V. 3. hvervetna] goðr I. 3. iola d.] atta d. iola V. iola—m. dag] a manodagh kðmer I. iola—berr] værðr iola dagr III. dag²] viku tilf. T. þa er] udel. I. 4. i midlungi godur] mæðallaghe goðr I; midlungs II; miðlungur III; godur ok midlungi T; blandinn mun vera V. vor] vindsamt ok þo tilf. I. 5. ærit] mykit II; ok korn hnokt III; yfrit T. 4—5. sumar—micit] ok vindsamt ok þo ofan falla samt ok hrid samt, haust gott, oflanger menn munu deygia V. regnsamt—micit] gott, vin mæðallaghe, bii døyia, manna hæilsa goð I. 5. mann fall micit] udel. II. iola] atte V. iola—t. d.] a t. d. kðmer I; a t. d. uærðr i. dager III. tyr] þridiu T, V.

dag, þa er vetur micill ok vor regnsamt ok sumar vott, hafandi konum¹ vid voda sialfan, konga fall § 182 ok ialla. Ef iola dag berr æ Odins dag, þa er vetur hardr ok sterkr², vor illt, sumar illt, vin litit eda hunang ok menn vesler, þviat þa er oaran a hvi- 5 vettna. Ef iola dag berr a Þors dag, þa er vetur godur ok vor regnsamt, sumar gott, vin ærit, ok hvivetna er þa³ ærit. Ef iola dag berr a fria dag.

¹ mulieres morientur *Beda*; meliores (!) *Hauksb.* ² dura et aspera *Beda.* ³ er þa *upprepat* B.

1. þa er] *udel.* III. er] værðr I. micill] dauggsamur V; ok myrker *tílf.* I. vor regnsamt ok] *udel.* II. regnsamt] stormallt I; vindsamt ok þo ofan falla samt V. 1—2. vor—vott] ok illt s. ok rænghsamt, ær þa III. sumar—vott] s. hövelægha v., vin mæðallaghe I. 2. hafandi—sialfan] konom er við vaða, þeim sem hafvande ero I. konum] konor II. sialfan] haust goth, vin ok korn litit III. 2—3. vott—ialla] þurku samt, haust starf samt, hiner betri menn (*meliores* Hb.) munu deya V. konga—ialla] konongar ok höfðingjar monu fir luta ok skipa tion værða I; höfðingafall mykit II. 2. fall] faull T; dauði uærðr III. 3. iola] atta V. iola dag] *udel.* I. i. d.—O. d.] O. d. uærðr i. d. III. Odins] midviku T, V. þa er] *udel.* III. er] verdr I. 4. hardr] mun þa vera ok snarpr *tílf.* V. ok sterkr] *udel.* I, II. sumar illt] *udel.* II. illt] seintt I; þurt III; forskilt T. vin litit] ægi v. III; eigi vinn mart (?) T. 4—5. vin—hunang] þurkusamt haust, unger dreinger deya, ok tyna menn skipum miog (qui navigabunt, satis laborabunt, *Beda*) V. 5. menn vesler] meður (!) vesallar T. 4—6. vin—hvivetna] eigi er þa viin mykit, vax ok hunangh litit, ok vanar huetvetna II. 5—6. hunang—hviv.] h. mikit, korn hnokt ok alden, ok mæn væiler ok siuker uaræzt [uidr], þoat æi uærði v-aran fyr synda saker III. menn—hviv.] a flesto oaran, vngir mænn döya I. 5. hvi-] hvet- T. 6. iola d.] *udel.* I. i. d.—Þors d.] a Þ. d. uærðr i. d. III; fimta d... atta d. iola V. Þors] fimtu T. þa er] eigi *tílf.* II; *udel.* I, III. 7. regnsamt] vindsamnt ok vaatt I; vindsamt V. gott] ok haust *tílf.* V. 7—8. ærit—ærit] yfritt ok flæst annatt, höfðingia [*dauði*] verðr þa I; mykit ok gott till huesuetna II; ok korn huæiuethna yfrið goz III; yfritt T; mun nogtt verða, haufðingjar ok konungar munu deya V. 8. i. d.—fr. d.] a fread. kómer I; a fr. d. uærðr i. d. III; atta d... fostu d. V. fria] fostu T.

þa er vetur hardr ok vor gott, sumar hvivettna gott. Ef iola dag berr a þvott dag, þa er vetur hardur ok vor regn samt, korn vex illa, sauder deya ok gamler menn¹, huss brunar² verda þa opt³.

¹ Homines vetuli Beda. ² bruna B. ³ Härefter följa på s. 209 och 210—14 en del latinska i allmänhet korrumpade ramsor, dels kabbalistiska, dels komputistiska, bl. a. en Cisiojanus utan januari(!), hvilket allt det knappast lönar mödan söka rekonstruera. Några utgöra paralleller till verser i Rím III och ha i ett par fall lämnat brukbara läsarter. Därefter innehålla ss. 214—220 paralleller till (excerpt ur) Rím I, som ovan tillgodosjorts i varianterna: s. 220—21¹³ = Rb I §§ 58—60 och 66 delvis; s. 221—24 = §§ 72—79; s. 224—27⁶ = §§ 50—57.

1. þa er] verðr I; udel. III. hardr] missujðr I; auðr III; skipt-
eligr V. hvivettna] udel. II. hvi-] hvet- T. 1—2. hviv. gott]
gott ok þurt, augnaverkr a monnom, vin gott ok lititt, fenadr
þrifzt mæðallaghe I; gott ok hnokt at h. III; þurkusamt
ok haust gott, augna verkur er a þvi hausti, sauder munu
deya V. 2. i. d.—þvott d.] laughard. I; a laugar d. uærðr
i. dager III; a laugard. er atta d. iola V. þvott] laugar II, T.
þa er] verðr I; udel. III. 3. hardur] stormsamer I; hvirfil vindæ
samur (hiems turbinosa, Beda) V. vor] æfter ioll tilf. III; sumar
T. regn samt] vindsamt ok vaatt I; miðlungs sumar misiamt,
haust einkom gott III. korn—illa] oaran a vini ok flestom
avoxtt I; born uaxa III. sauder] naut ok s. II. 4.
menn] falla tilf. T. brunar] bruni I, II, III, T. verda—
opt] verðr þ. o. I; vida II; uerðr o. III, T. 3—4. vor—opt]
æ voxtur starf samur, sauder munu fyrri faraz, gamler menn
munu deya V. 4. ok] so tilf. I.

RÍM III

(AM. 4to: 624 og 727)

HÅNDSKRIFTBETEGNELSE

B = AM. 624, 4to.

G = Gml. kgl. sml. 1812, 4to.

R = AM. 727, 4to.

Odd. = AM. 249 c, fol. (Kal.).

StE. 12 = „Astronomical tracts“, Nr. 12 i
Stephens' katalog over engelske
hdskr. i Stockholms kgl. bibliotek
(latinsk komputistisk hdskr.).

Svalb. = AM. 249 e, fol. (Kal.).

Ups. = Cod. gl. sign. i Sv. rigsarkiv A 1
(latinsk kalendarium for Upsala
ærkestift fra 1344).

ald. = Kong Valdemars jordebog (Kal.).

§ 1 [P]essi ero manada heiti: ianuarus, februar-²²⁷
 ius, marcius, aprilis, maius, iunius, iulius, augustus,
 september, october, november, december¹. Ianuar-
 ium skal nidur setia² æ midiuncturo auricularis
 vinstri handar ok þar marcium, februarium ok 5
 aprilem æ efstu iuncturo, maium æ gomenum, iun-
 nium æ nærsta lid, iulium æ midknua, augustum
 æ nedsta knua sama fingurs, septembrem ok octob-
 rem i rot pollicis, en novembrem ok desembrem
 § 2 æ midiunturo inndicis. Cisio³ skal hyria i sæti ianu- 10
 arii. Sextanda⁴ terminum skal nidur setia i rot

¹ Dep. B. ² Principen för den redan i Rím II vid ett en-
 staka tillfälle mötande i Rím III såsom huvudsak framträdande
 räkningen på fingrarna uttryckes av Beda, *De temp. rat.* (Migne
 90, 505) sålunda: Quia manus humana articulos habet, ad-
 junctis ungvibus, x et ix, singulis his singulos aptantes annos
 lunarem cursum in læva manu intrinsecus a radice pollicis
 incipiunt, et in ungvæ minimi digiti intrinsecus eundem con-
 summant. Item quia manus binæ articulos, exceptis ungvibus
 habent xxviii, iis singulos annos singulis aptant, inchoantes
 a minimo lævæ digito, et in dexteræ pollice complentes, non
 ut in lunari cyclo singulos ex ordine digitos expedientes
 ad numerum, sed ob rationem quadrantis per quaternos
 transversim digitos quadriennium omne signantes, ita ut mini-
 morum bis terni articuli digitorum totidem bissextilis con-
 tineant annos. ... Porro septimus bissextilis cum tribus sibi
 sequentibus annis bis binos sibi pollicum vindicet articulos. —
Jfr Honorius, De Imagine mundi II (80), Migne 172, 157. ³
 En cisio janus, som stått synnerligen nära den av vår förf.
 använda finnes i Odd. m. fl. Den är med nödiga varianter
 och förklaringar intagen nedan s. 225 ff. ⁴ Förf. räknar
 med en måncykel, som på gammalt sätt börjar den 1 sept.,

pollicis, v-a terminum æ nedsta iuncturu inddicis, XIII. a efstu iunturu sama fingurs, anat terminum uppi æ gomenum, x-a æ midknuanum, XVIII. terminum skal nidur setia a nedsta iunturu medii, 5 VII-a æ midiunturo, xv-a uppi æ gomenum, III. a nærsta lid, XII. æ nedsta knua. Fysta terminum skal nidur setia æ nedstu iunturu medici¹, IX-a a efstu iunnturo, XVII. æ fremsta knua, setta a midknua, XIII. a nedstu iuncturo auricularis, III-a æ 10 midiunturu, XI. uppi a gomenum, XIX. a midlid,

vilken dag har gyllentalet 16. Gyllentalen äro bestämmande för månadernes placering, i det dessa senare, då deras första dag har ett gyllental, placeras vid detta; i annat fall vid den lucka, som föregår gyllentalet för d. 2. Gyllentalen följa i vanlig ordning sålunda, att det följande gyllentalet alltid är 8 enheter högre eller 11 enheter lägre än det föregående. I förra fallet står som regel ett mellanrum. Vår förf. utgår från följande normalserie:

Se Oct xvi p	v i	No Dc — i	XIII i	II i	— i	X i	— i	XVIII m	VII m	— m	XV m	IV m
— m	XII m	I an	— an	IX an	— an	XVII an	VI an	— an	XIV au	Ja Ms III au	Fe Ap — au	Maj XI au
						Jun — au	Jul XIX au	Aug VIII au	— p			

Efter textens anvisningar ha vi här insatt under gyllentalet de fingrar, som användas i räkningen: p(ollex) tummen; (index) pekfinger; m(edius) långfinger; an(ularis) ringfinger; au(ricularis) lillfinger. Likaledes insätta vi efter textens anvisningar de förkortade månadsnamnen över de nummer (eller luckor), som stå vid varderas första dag. Räkningen sker på vänstra handens båda sidor. ¹ o: ringfinger (anularis).

- § 3 XVIII. æ nedsta lid. Þessi skipan terminorum kallaz aureus numerus¹, hun birter tungl komu hvert ar² epter anat i tungl oлд, enn þo all einns þa blecker hon nockut svo i februario, i þann tima sem hlaupar 228 stendur yfer, fyrer þa grein at hon skipar februario 5 eigi eldra tungl enn ix natta ok xx, hvad oheyrligt er fyri tvena sok, þa eina³ at februius hafi XIX VIII yngra tungl in⁴ bisexto en xxx, þa adra at marcius VIII hafi sitt tungl ix natta ok xx, þa ennu þridiu grein XVI at þat er þvert i moti ollum rettindum, at nokkurt XVI V
- § 4 tungl audliz meira alldur enn xxx-an. Ok til þess V at hier hittiz eingin villa ut i, þa er svo sett ok XIII

¹ Benämningen aureus numerus tillkommer naturligtvis gyllentalen absolut oberoende av fingerräkningen. ² h. a. upprepat B. ³ eina R; eigi ma(!) B. Förf. uttrycker sig här icke rätt klart, men meningen inses av följande: Februari har i månadsraden ett jämnt nummer (från januari räknat), den skall alltså enligt en allmän regel ha ett yngre tungl, en lunation på 29 dagar. Mars skall däremot ha en på 30. Med mars- och februarilunation menas nu som bekant, de lunationer, som sluta i nämnda månader. Därför inträffar skottdagen som regel under marslunationen. Om man följde den enklaste metoden och blott lade en dag till den, då skottdagen infaller, så uppkomme den abnormiteten, att man finge räkna med en 31 dagars marslunation. Det är därför, som man uppställt den regeln, att februari alltid skulle ha en lunation på 30 dagar vid skottår. På detta sätt måste emellertid gyllentalen för februari stå på annat sätt för skottåren än för andra år. En dubbel gyllentalsrad, sådan som här avsetts, finnes i Gl. kgl. sml. 3260 och StE 12. I B och R antydes ordningen genom två siffrader i brädden, av vilka den högra lätt identifieras med den vanliga gyllentalsraden för dagarna 4—23 februari („inter Blasque Mathiam“). Till vänster därom står „hallendis tala“ en gyllentalsrad, där varje siffra står hallendis, i slutning, d. v. s. ett steg nedanför sin vanliga plats. Vi ha avtryckt dessa gyllentalsrader med rättelse av två enstaka, påtagliga skrifvel. Dessutom infördes den i vårt kalendarium i Inl. ⁴ in R; ḡ (o: igitur?) som marginalanteckning med invisnings-tecken B.

4. hon] þo tilf. R. i²] udel. R. 9. ix] xi R. 9—10. þa—er] udel. R. 11. meira] tungl tilf. R.

- XIII II skipat af meistara monnum, at þar sem prim tungl
 II marcie¹ stendur skrifat i kalendario, at þa skal
 X i þeim stad vera hin xxxanda nött tungls februarie;
 X enn primasionem tungls marcii skal setia i næsta
 XVIIII stad, med þeim hætti at skilia, at þar sem skrif-
 XVIIII VIII adar ero XIX. VIII rettleidis i kalendario af tercio
 VII nonas februarii med odrum tolum alltfram til
 XV festum sancti Matthie², þa skal ok skrifa adrar sam-
 XV IIII likar taulr utt fra svo sem hallendis³ til vinstri
 IIII handar hveria epter adra fram til fyr nefnz festum
 XII sancte Matthie, epter því sem þetta vers kener:
- XII I Luna locum duplicat biss inter Blasqve Mathiam⁴.
- I En þessari hallendis tolu skal alldri neyta utan
 IX hlaupar komi, nema hin atta vetur ok XIX⁵, hvortt
 IX 15 hlaupar er eda eigi. Rimversinn sissio skulu greida § 5
 sina ras af sæti ianuarii fyst um auricularem, þar
 næst um II iunturas polliciss ok sidan um allar⁶ iunc-
 turas goma ok lidu anara fingra a vinstri henndi,
 allt þar til sem þau lyctazt inn festo beati Silvestris⁷,
 20 nema þar sem rad giorer fyri hla(u)pi i VI manu-
 dum ok ver kaullum salltum lune⁸, epter því sem
 þetta vers kener:

Februus, aprilis, iun, aug, o, de transilit unum.

¹ er till. B, R. ² -ei B; abbrev. R. ³ Rb-uppl. har en onödig kon-
 jektur calendis; om ordets betydelse jfr not 3, s. 183 samt siffrorna i
 marginalen. ⁴ En vers, som tydligare uttrycker saken, finnes § 14.
 Den här meddelade har parallell i 3260 samt G bl. 1vb; där lämnas
 den alldeles oriktiga förklaringen, att versen skulle tjäna til att
 finna Mathiasdagen. ⁵ xx B, R; detta kan icke vara rik-
 tigt, ty om nr xx förekomme, så måste frågan vara om sol-
 cykeln, men varken är 20 eller 28 i denna kunna vara skottår.
 Åren 8 och 19 i måncykeln förete däremot gemensamma egen-
 domligheter, se även § 79. ⁶ allar R; alla B. ⁷ -ti B;
 -tri R. ⁸ Att de här behandlade hlaup skulle vara identiska

Þetta vers hydr, at hlaupa skal um eina iunc-²²⁹ turam i febru. ok april. iun. aug. oct. ok desember.

Sic facies salltum: bla, si, bed, step, o, qve transit.

Þetta vers¹ kyner, hveriar² samstofur i rimversum hlaupa um iuncturas³ i fyr greindum 5 manudum.

Fortis es atleta, duro certamine gaudes⁴.

Þetta vers kyner, a hverium staf hlaupit er i manudum, ok skaltu marka fysta staf i hveriu ordi

med tunglhlaup, saltus lunæ är ett grovt misstag. Här är blott fråga om att vissa gyllental, som enligt normalserien § 2 (not 4) skulle vara skilda åt, i vissa månader komma att stå omedelbart efter varandra. ¹ De tre minnesverserna kompletteras dels genom en minnesvers i § 14, dels genom framställningen i följande §§. Bäst torde överblick vinnas, om vi först sammanfatta uppgifterna i följande tabell:

Månad	Dag (§14)	Stavelse (i Cisio)	Dagbokst.	Gyllental	ordning (§7f.)
Februus	Tertia	Bla-	Fortis	19	omedelbart efter 11
Aprilis	sexta	-si-	es	16	" " 8
Jun	quaterna	-bed (bet)	athleta	16	" " 8
Aug	secunda	Step.	duro	16	" " 8
O	tertia	O-	certamine	13	" " 5
De	bina	-que	gaudes	13 och 2	på samma dag

Efter vanlig ordning skulle ännu ett hlaup förekomma, då på d. 24 dec. med dagbokstaven A står 19 omedelbart efter 11. Detta har givit Stefan Björnsson anledning till det betänkliga antagandet, att versens författare skulle för meterns skull och genom „ett slags metonymi“ använt Gaudes, ehuru det bort vara Audes. Men vår förf. upplyser tydligt i § 10, att hans kalendarium haft gyllentallet 19 på d. 25 (mot det vanliga bruket). Här är intet hlaup. Han ger där en originell anvisning, hur man skall kunna komma i överensstämmelse med vanlig ordning. ² Så R; hveria B. ³ Så R; iuncturars B. ⁴ En parallell till denna vers finnes i G, bl. 1r., en annan i Vald. vid februari månad.

3. bed] udel. R. step.] Steph. R. 7. es] est G
duro] duru (!) G. gaudes] gaude G, Vald.

þessa vers. Aureus numerus er so sett epter fornri § 6
 reglu, at spacium skal vera midil XI. terminum ok
 XIX-a; anat spacium midil VIII. terminum ok XVI-a;
 þridia spacium mille v.¹ ok enns XIII. er sett upp
 5 under anat terminum. Enn þessa reglu aurei num- § 7
 eri ruglar² rimspiller smidr³ ok blandar bly med
 gull. Þetta þoler med öngum hætti sa godi gull-
 smidr, er heiter compotus, þviat hann hepter akefd
 rimspillis bonda, med þeim hætti, at hann skipar,
 10 at samteingia skule þessar tolur aurei numeri, i
 februario at skilia⁴ XI. XIX. VIII; i april bydur hann
 samteingia XIX. VIII. XVI. V. Slikt id sama i iunio
 ok samlikt i augusto, epter þvi sem þessi vers
 skyra:

15 Undeno februi numerum coniunge sequentem. § 8
 Octavo [suo sequentem⁵ coniungit a. iun. aug.

I octobri skal samteingia XVI. V. XIII. II, epter
 þvi sem þetta vers kenner:

Octobris quintus prope debet habere sequentem.

20 I decembri bystiz compotus smidur, þviat hann
 þrifur XIII. terminum ok fangar burt ur sinnu sæti,
 kveitandi þat vægdar laust under eyrat anars ter-
 mins, ok skipar þeim⁶ at kreppaz æ sömu lino at

¹ v. R; xv-a B. ² numeri ruglar R; r. numere B.
³ smidr R; smider (!) B. ⁴ at skilia 'näm-
 ligen'; talen skola icke skiljas utan samtengiast. Den
 äsikt, som här tillägges „Rimspillir bondi“ är den, som
 tagit sig uttryck i „isl. gyllental“ s. 18. Roande är, att genom
 hallendis tala, vilken enligt § 4 och 79 skall tillämpas vid åren
 8 och 19 i cykeln, den av Rimspillir bondi företrädda äsikten
 kommer till sin rätt i praxis i alla förekommande fall. ⁵
 [så torde fordras av meningen; svocedentem B; svo sedentem R.
 Man kunde också insätta sedecim; då finge vid slutet utläsas
 augustus. ⁶ þeim R; saknas B.

skilia einne um alldr ok æfi, ok þiker mer þau litlu betur staudd enn ek, epter þvi sem þessi vers kena¹:

Nonarum² quarto duodeni deniqve mensis
tredecimum numerum coniunctos attqve secundum 230
linea³ sola tenet, nemo sic⁴ esse recuset⁵. 5

§ 9 Item bydur compotus, at nitianda vetur i hverri⁶
tungr aulld skal færa XIX. termin aptur um reit ok
setia þat nidur æ næsta lid, at skilia fram fra XI. ter-
mino. Byriar þessi samteinging terminorum i manadi
iulio næsta dag epter Olafs messo fyri in festo Ab- 10
donis⁷, soat þar skal þa einnætt tungr, ok eigi
sidur alla fim manadi epter farandi, hvad er þat
§ 10 ma skiliaz fyri 1 hlut. Iola dagur enn fysti stendur
upp æ XIX.⁸ termin, ok þvi væri þann dag 1 nætur
tungr epter likindum, enn med þvi at XIX-e termin 15
helldur sitt hægsæti i adur greindum stad, þa verdr
tungr II natta a burdar tid grædarans. Af þessari
samteingd aurei nummeri standa þessi vers skrifud⁹:

Sunt qvoqve sex mensis iulius prior attqve seqventes.
His¹⁰ quamvis¹¹ cresit unndenis summa propinqvat. 20

¹ Verserna, något avvikande, hos Sacrobosco. ² Nonarum
konjektur; Monarum B, R. ³ linea R; .1. inneia B. ⁴
sic konjektur; sit B, R. ⁵ recuset R; recusit B. ⁶ hverri
R; hveriu B. ⁷ Abdonis R; Albdonis B. ⁸ XIX R; IX B.
Gyllentalet XIX står allmänneligen på d. 24 dec., en anordning
med detta gyllental på d. 25 finnas dock, t. ex. i Missale
Aboense (Lübeck 1488). Att uppgiften är avsiktlig, är uppen-
bart. Gyllentalet XIX på d. 24 förutsätter ett „hlaup“ denna
dag (på bokstaven a) men därom vet § 4 ingenting. ⁹
Verserna ha parallell hos Sacrobosco n 7 v. ¹⁰ His R,
Sacrobosco; is B. ¹¹ quamvis Sacrobosco; -vil. B, R.

1. einne] eigi R. 3. N. q.] In quartis Nonis Sacrobosco.
4—5. Sacrobosco:

linea tredecimum tenet una simulque secundum.

14. upp] udel. R. 19. Sunt qvoqve] Excipe Sacrobosco.
iulius] iulium Sacrobosco. prior] prius Sacrobosco.

Ok með þessum hætti¹, sem nu hefur um stund § 11 greint verit, skaltu setia aureum nummerum i kalendario, þviat þetta brestur alldri. Unde versus:

Tali qvippe modo de(s)cribitur aureus ordo²
 II III IIII VI VI VIII
 5 blanda. dies. donat. fama furtivi.³ honestas.

Þetta⁴ vers kenner, hversu⁵ marger dagar vera skulu fra ennda iulii. aug-i. sep. octo. desem. upp under xix. terminum, þar sem þat samteingist xi-a termino, ok skaltu marka taulunna æ fysta staf 10 hvers ords i versinu. Hier med er þat sellega § 12 greinanda, at i fyr nefndum argang verður salltus lune⁶, svo at þa fara saman hin iii tungl yngri, at skilia iunii, iulii, aug., hvad er iulius veit harlla vel, þviat hann kærer i akafa þann skada, sem 15 hann bidur i einar nætur missi sins tungls, ok þo alleins gagnaz augusto harlla litit þessi afdrattur tungls iulii, þviat hann er eigi svo ricur at dogun- 231 um, at hann fai sinnu tungli aflat 1-a nott til fyllingar, ok þvi snapa þeir bader iunius upp æ iulius, 20 medan hann⁷ kvakar ok kveinkar um sin skada, ok hafa þo svo buit aller samt, ok þvi fara þeir i kofæ Urgu-þrios einsetu mans, ok syti þar, enn hann striucki veg sin i skinstackinum. Af salltu § 13 lune ok kveinkun iulii ok fataekt augusti standa 25 skrifud þessi vers:

Anno postremo cicli deccenovenalis
 fit salltus lunne, qvod scit bene iulius esse.

¹ Upprepat B. ² Versen r. 4 förekommer hos Sacrobosco som avslutning på ett längre parti, som även innehåller r. 19—20 s. 187.

³ Konjektur; fullti tvi B, R. ⁴ Þetta R; Þessa B. ⁵ hversu R; hvers B. ⁶ lune R; lume B. ⁷ hann R; saknas B.

unde suam lunam qveritur non esse trisenam.
Iam scicius¹ solito sit prima qvod est qvasi salltus
Namqve subb extremo² subbtraccio non valet ista
augusto fieri³, sunt namqve dies una⁴ pauci,
qvia est visissima nona scilicet luna.

5

§ 14 Tercia sexta qvaterna secundaqve tercia bina⁵:

Petta vers kenner, hverr sa dagur skal vera
at tolunne i manudum, sem hlaupa skal um iuncturo.

A ternis februi nonis at festa Mathie⁶
propter bisextum duplica sedes numerorum.

10

Pessi II vers enn siduztu kenna, at tvifallda
skal allar tolur fra tercio nonass februarii ok til
festum Matthie⁷ saker hlaupars⁸.

Adam⁹ degebat ergo cifos¹⁰ adrifex¹¹:

Petta vers kenner, a hverium staf ingengr hver
manadr; skaltu þar merkia fysta staf ur hveri
samstofu.

15

§ 15 Cir. bri. mar. appri. p̄hilip. iun. iul. pet. eg. remigg. om. post¹²:

Petta vers kenner, a hverium messo degi inn
gengur hver manadr i rimversum.

20

¹ Läs citius. ² extrema B, R. ³ fieri B; fuer R. ⁴ inn B; i R. ⁵ bina R; luna B; vina Hauksbók s. 230; meningen kræver ett ord med betydelsen 'andra'; se not 8 till § 5. ⁶ -eii B, R. ⁷ -ii B, R. ⁸ Här avses ånyo den hallendis tala, som behandlats § 3. ⁹ Versen har paralleller i G, bl. 1 v b, StE 12 bl. 45 v och 9 v. Adam G, R, StE 12; Ebdam B; meningen kræver absolut ett ord, som börjar med A; jfr felläsningen Appicus för Elpricus Rím II, § 20. ¹⁰ cifos G, R, StE 12; sifos B; c kræves absolut av meningen. ¹¹ adrifex G, R (förkortn.), StE 12; at fex B. Versen måste ha 12 stavelser, och den näst sista måste börja med d. ¹² Versen anger de stavelser i Cisojanus (icke alltid helgdagar), som börja resp. månader. Stavelsen för d. 1 sept. är uteglömd. Den kan tryggt rekonstrueras efter den s. 225 f. meddelade Ciso.

Cir.¹ Gre. Io. Sil. tenet a; b. Steph.² Phi.³ Iesum. quoque⁴ natum § 16
 dat. c. Iohan. Bene.⁵ Marc.⁶ Iakob. assumptam. Dominam⁷ Steph.
 d. Pue. Con. Brigi. Cat. Crux. Omnis. Ce. Nico. Mag. Io.
 e. Vigi. Pur. Pe. Tho. Lau. Bar. Cru. Mat. Clem.⁸ And. A.⁹ Thomam.
 Pu¹⁰.

¹ Verserna, som ha parallell i G, bl. 1 v b och Svalb. bl. 1 r, ha till uppgift att i minnet inpräglade, på vilka dagbokstäver de olika helgdagarna infalla. Då flere nordiska särskilt isl. helgon upptagas, är den tydligen tillkommen på Island. De upptagna helgdagarna, som inom varje bokstav uppräknas noggrant i kalendariets ordningsföljd, äro: a. Circumcisio Domini (jan. 1), Gregorius (mars 12), Jón Hólabiskup (apr. 23), Silvester (dec. 31); b. Octava Stephani (jan. 2), Philippus et Jacobus (maj 1), juldagen (dec. 25); c. Oct. Johannis (jan. 3), Benedictus (mars 21), Marcus (apr. 25), Jakob (juli 25), Marie himmelsfärd (aug. 15), Stephanus protomartyr (dec. 26); d. Oct. puerorum innocentium (jan. 4), Conversio Pauli (jan. 25), Brigida (febr. 1), Cathedra Petri (febr. 22), Inventio crucis (maj 3), Allhelgona (nov. 1), Cecilia (nov. 22), Nicolaus (dec. 6), Magnus (dec. 13), Johannes ev. (dec. 27); e. trettondedag afton (jan. 5), kyndelmässan (febr. 2), Petrus och Paulus (juni 29), Förläkr Skalholtsbiskop (juli 20), Laurentius (aug. 10), Bartolomeus (aug. 24), Exaltatio crucis (sept. 14), Matheus (sept. 21), Clemens (nov. 23), Andreas (nov. 30), Ambrosius (dec. 7), Tomas (dec. 21); f. epifania (jan. 6), Matias (febr. 24), Johannes Hólabiskup (transl. mars 3), Marie födelsedag (sept. 8), Mikaelis (sept. 29), Tomas Becket (dec. 29); g. Agnes (jan. 21), Marie bebådelse („Ave“ mars 25), Johannes baptista (juni 24), Sunniva (juli 8), Olov (juli 29), Simonis och Jude (okt. 28), Martin (nov. 11), Förläkr (dec. 23), „dum me“ en vanlig beteckning för söndag efter jul, särskilt då denna inföll på d. 29 eller 30 dec.; här avses d. 30. som fast datum. De flesta upptagas (med färgade bokstäver) i Odd. ² Steph G; Ste Svalb.; Steph(an)i B, R. ³ Phi G, Svalb.; saknas B, R. ⁴ quoque G, Svalb.; saknas B, R, men kräves av versen. ⁵ quoque till. B, R; saknas G, Svalb., och får ej plats i versen. ⁶ Mart Svalb.; Marg G. ⁷ assumptam Dominam G, R, Svalb.; ominam(!) B. ⁸ Mat. Clem. Svalb.; Cle. Mat. B, R. ⁹ ꝥ B, R; a Svalb.; Amb G. ¹⁰ Pu G, R, Svalb.; saknas B.

1. Gre] Greg G. Pu tilf. G. tenet] tens R. 2. Iakob] Iaco Svalb. 3. Crux] Cruse G, Svalb. Omnis] Omnes R. Mag] Man Svalb. 4. vigi] iugi G. Pej] pa Svalb. Bar] Ba G, Svalb.

f. Ephipa. Mat. Io. natam¹ Dominam. Micha. Thomam.
g. colit Agnen.² Ave. Bap. Sunn³. O. Si. Mart. Thola. Dum me:

Þessi⁴ fyrir farandi vers skyra, a hverium staf
hverr heilagr messo dagur stendur um alla xii
manadi ok enn æ fram etc. 5

§ 17 Abdita. didoqve. desflere. gradusa. biferrem⁵ 232
edissam. goffornus. caditis. fundasset.⁶ aflorus:
dendrosa. funditur. Et post nonas octida semper.

Þessi fyrir farandi vers kenna, a hverium staf
inn gengr hverr manadr, ok hversu marga nonas 10
daga ok eigi sidur kalendes daga hverr manadr
hefur; skaltu merkia fystu samstofu hvers ordz til
inngangs manadarins, adra samstofu til nonas daga,
ni-u til kalendas daga. Þat er at skilia, at so
marger skulu nonas dagar ok kalendas hvers ok 15
eins manadar, sem sa stafur er at tol(u) i stafrofi, sem
fystur er i annari samstofu ok iii. samstofu hvers ordz.
Idus dagar ero iafnan obrigder i sinni tolu viii.
§ 18 Enn med því at eingin manadr hefer sina kalendas
daga, helldur gripr hverr fra odrum, þa er þar enn 20
vers til sett, þa(u) skyra, æ hverri samstofu kalendis
dagar byriaz i rimversum med hverium manadi⁷.

¹ natam G, Svalb.; enn na B, cum na R. ² Agnen G
agnæ et Svalb.; Agmmen B, R. ³ Sun(n) R, Svalb.; Simm
B; utplānat G. ⁴ För Þessi—etc. har G: Seghir her i
þessum verssum, huerir messu daghar eru aa huerium
viku staf laug helghir. *Denna förklaring är icke korrekt,
då icke alla de meddelade dagarna äro lagstadgade helgdagar på
Island; jfr. kalendariet i Inl.* ⁵ biferrem R; biforum B.
⁶ fundasset R; funda B. ⁷ Versen uppräknar cisiojanusstavel-
sena för de dagar, som motsvara resp. kalendedagars början;
jfr Cisio s. 225 f. De förkortade räkneorden förklaras i texten.

1. Mat Io] mat(h)i co G, Svalb. 2. colit] cogit Svalb.
Ave] Aug G. Bap] baf G, Svalb. Mart] Mar Svalb.
Thola] Thorla Svalb. Dum] dominum G. 6. Ab-] Ad-
R. 14. kalendas] calendis R. 15. kal.] dagar tilf. R.
19. kalendas] calendis R. 21. samstofu] at tilf. R.

Nod. fe. ua. sed. no. dep. doc. ti. dep. inndeque. bas. doc.
Svit. dep. eu¹. nod. cru. doc. inn. dep. doc. tiqve. ni. nod.

Nod ero XIX, set XVI, dep XVII, doc XVIII so sem
novem desem, cedecim, septem decim, octo decim.

5 [Annus² erat decimus solis³ luneqve secundus § 19
qvando fuit dominus de sacra⁴ virgini natus.

B litera dominicalis, g litera tabularis inn
nattali domini nostri Iesu Christi gloriose Marie
virginis filii⁵.]

10 Janus, september, februs, nod, mars habet ast semd.
XIX XVI
XVII
Junius. augustus. aprilis dep qve november.
XVII⁶
XVII⁶
Julius, october, maius doc attqve. desember.

Þessi fyri farandi vers kenna, hversu marga
kalendas daga hvern manadr þefur, epter því sem
15 þeir ero þeim eignader ok⁷ lesit er i kalendario
martirologi, svo sem i desember⁸ in festo Niichasi
233 deccimo nono kalendas ianuarii, [eða i januario⁹
in festo¹⁰ Felicis decimo nono kalendas februarii,
ok sidan hvern efter anan epter því sem adur er
20 skrifat i samstafa versum nod. fe. va etc.

Allitonnans dominus divina gerens bonus extat. § 20
Gratis celi fert aurea dona fideli¹¹.

¹ eu R, Cizio; enn B. ² Versen har en parallell i
Annales regii, vid ifrågavarande år. ³ sol. B, R. ⁴
de sacra R, Ann. reg.; decraca B; de casta Rb-uppl. ⁵
Det här avsedda året är år 1 „efter Kristus“, således ett annat
än det vi förut funnit nämnt i liknande sammanhang. Littera
tabularis var G. år 1 före Kristus, till vilket annalerna för-
lägga inkarnationen = bebädelsen: „G inträdde år 1 e. Kr., dit
de förlägga födelsen (på nyårsdag, som sattes till d. 25 dec.).
B—filii skall nog vara prosa; en annan, versifierad fortsättning
i Ann. reg. ⁶ XVII B, R. ⁷ ok upprepat B. ⁸ de-
semder (!) B. ⁹ Till. efter R. ¹⁰ festo R; ferie B. ¹¹ Versen

2. cru] cev R. 20. skrifat] skýrt R. 21. divina]
divinad R.

§ 20 Þessi vers kenna, hversu marga daga hverr manadr skal hafa, en understada á þessarri¹ reglu er svo felld, at þu skalt skipa svo sem viii daga ok xx hverium manadi. Far til sidan ok tac enn fysta staf ur hverium ii ordum versanna ok reikna 5 þar næst, hvilíkt spacium er milli stafana med retri tolu stafrofsins², ok svo micit sem þat provaz fyri tölunæ, svo marga daga skaltu til leggja þeira viii ok xx, sem þu skipader hverium manadi i upphafi; ok til þess at þier verdi þetta skilianlegt, þa tac 10 fysta staf ur þessu ordi alltitonans ok þessu odru dominus, reikna sidan hversu marger stafer standa i milli a ok d, a þann mata at þu lyk iafnan enn fyrra stafin i tolunne, enn byrg vel enn sidara, ok ef þu fær reiknat, sem mic varer, hversu marger 15 stafer fra æ til d ero, þa samteing³ svo marga daga

§ 21 atta ok xx dogum ianuarii. Haf sidan samlikan reikning til allra manada, so sem ordinn endaz til ok adur er greint, med svo fyri skildu, at so sem þu villt reikna daga desemberis, þa skaltu læsa 20 bada stafina inn i toluna, saker þess at desember endaz i æ, enn byriaz æ f, ok hefer hann ecki meir enn eitt ord til sins reiknings, nema hann gripi

finnes hos Sacrobosco och är avsedd att vara en minnesvers, som vill ge besked om de dagbokstäver, som beteckna de olika månadernas ingångsdagar. För det här angivna ändamålet kan den användas, om man räknar icke i hela alfabetet men i de 7 dagbokstäverna, vilkas inbördes avstånd anger, huru många dagar varje månad har över jämna fyra veckor. För december får man räkna a två gånger. ¹ á þessarri R; i hverium manadi þeiar B. ² Som ovan visats, gæller det icke alfabetet utan dagbokstavscykeln A—G. ³ Sá R; samteingd B.

9. xx] daga tilf. R. 10. til þess] udel. R. þa] far til ok tilf. R. 11. ok] fyrsta staf ur tilf. R. odru] ordi R. 14. vel] úti R. 22. i] á R. 23. gripi] hinu tilf. R.

sidazta staf sins manadar edur snidi elligar haufudid
 burtt af ordi ianuarii¹ ok giorizt homissida etc. Nu § 22
 min kæri broder, þa ero slik vers samsett til skemt-
 anar ok efter leitanar, til þess at fordaz idiuleysi,
 234 5 helldur enn fyri þa sok, at eigi meigi hittazt aud-
 velldari regla, þviat ianuaris, marcius, maius, iulius,
 augustus, october, december hafa xi² ok xx daga,
 enn aprilis, iunius, september ok november hafa
 xxx daga, enn veslingurin februaryus hefur eigi
 10 meir enn viii ok xx daga, utan hlaupar komi; ok
 þvi gengr hann fyri bord ok bidur aulmausu, ok
 saker þess at hera compotus er komen i hægsæti³,
 þa tiar hann sem optar micen heidr sinar risnu,
 þviat hann tecur af sinum krasa diske heilan dag
 15 med nott ok gefur februaryo, ok þvi [fær] hann þa
 ix ok xx daga, hvar fyri hann hneiger compoto ok
 bidur hann hafa þock fyri giofina ok laupar, gengr
 utt sidan fullur fagnadar.

20 Bisextum⁴ sexte martis tenere calende⁵ § 23
 posteriore⁶ die celebrentur festa Mattheie.

Þesi vers kenna, at hlaupar skal inn koma
 sexto kalendas marcii, enn halda festum sancti
 Mathie⁷ næsta dag epter, hversu sem giort er epter
 vilia ok vana⁸. Þa er þessi skipan kompoti⁹.

¹ -iis B. ² xi R; ix B. ³ hægsæti så B; hásæti R. ⁴
Verserna hos Sacrobosco m 1 v. ⁵ calende R, *Sacr.*; calendi
 B. ⁶ posteriore R; pastoriore B. ⁷ -ii B. ⁸ *Den kano-*
niska rätten gav frihet med avseende på frändet av Mathias d.
24 eller 25 februari, då skottår inföll. Det i Norden vanliga
var det här angivna sättet; jfr kalendariet i Inl. samt Worm,
Fasti dan., s. 112. ⁹ *Verserna 2—4 finnas i G bl. 1 r och*
hos Sacrobosco m 5 v.

3. sam-] fram- R. 4. til] ok til R. 5. fyri] udel. R.
 10—11. ok þvi] til þa R.

§ 24

Anum dicerne per partes¹ suntque quaterne.
Ver Petro detur estas exinnde² sequetur.
hanc dabit Urbanus, autumpnum Simphorianus³
festum Clementis hiiemmis capud est orientis.⁴

Þessi vers kenna, at þu skalt arit sundur greina 5
i iii parta, vetur ok sumar, haust ok vór; in festo
sancti Petri kemur vór, in festo sancti Urbani kem-
ur sumar, inn festo Simphoriani⁵ kemur haust, in
festo Clementis⁶ kemur vetur, ok er þetta epter
bokmali⁷. 10

§ 34

[Lux naturalis viginti quatuor horis⁸
constad, et a variis⁹ diversa exordia sumit;
mane diem Grecus, gens incipit astra sequentis¹⁰
in medio lucis, Iudeus vespere; sancta
incoat ecclesia medio sup tempore¹¹ noctis. 15

Þessi vers kena þier, at natturligur dagur með¹²
nott saman stendr¹³ af iii stundum ok xx. Gricker
þyria dagin at morne, enn su þiod, er fremsta

¹ partes R; partis B. ² estas exinde G, *Sacrobosco*;
estazt (estas) ex inn B, R. ³ Simphorianus G, R; Sim-
ponanus B. ⁴ För denna årsindelning citeras Isidor. *En*
sen avläggare finnes i Sv. Bondepraktikan:

S. Clement wil os Winteren gifwa,
S. Peder wil os Wären indrifwa,
Sommaren förer S. Urban
men hösten S. Simphorian.

⁵ Simponianum B; beati Simphorianus R. ⁶ Clementii R; Cle-
menti B. ⁷ Här inför R §§ 25–33, varefter följer det härefter inför-
da stycket Rb. II, § 34. ⁸ Lux—horis R; saknas B. ⁹ avariis R;
avaries B. ¹⁰ R har sequentes, vilket skulle vara förträffligt, om
gens kunde utan versens förstörande ersättas med ett pluralt ord;
skulle man kunna läsa scrutata? ¹¹ temper B; tempere R.
¹² með R; ok B. ¹³ saman sett B, vilket förutsätter ett bort-
fallet er; saman stendr R, vilket torde vara en mekanisk övers.
av constat.

2. detur] datur G. 4. hiiemmis] hiems G. 6. festo]
cathedra R. 16. þier] udel. R.

magt helldr af himen tungla gang¹, byriar hann at midium degi, iudii at aptni, heilug kristni ad midri nott.²

12r₁₆ Vetr kemr laugardag þann, sem Lúkas messu § 25

5 er næstr, en hana sjálfa, ef *Jóns messu berr á þriðja dag ok hlaupár ferr eptir*³; þaðan eru XIII vikur [degi] miðr til miðs vetrar. Einn skal miðvikudagr á millum miðsvetrar ok XIII. dags, nema XIII. dagr sé á III. degi ok komi hlaupár eptir, þá
10 skulu II. Miðr vetr kemr föstudag, þaðan eru XIII vikur ok degi miðr til sumars. Sumar kemr v-a dag, þaðan eru XIII⁴ vikur ok III⁴ dögum miðr til miðs sumars. Miðsumar kemr dróttinsdag, þaðan eru XIII vikur ok degi miðr til vetrar.

15 Sumarauki skal [geym]dr vera, ef nativitas Jo- § 26

hannis baptista er á miðvikudag; þá skal leggja
12v við sumar viku ok skal [lúka] fyrir miðsumar. En ef Jóns messu berr á III. dag, ok komi hlaupár eptir um várit, þá skal enn leggja við sumar, en

¹ *Ehuru den latinska texten uppenbarligen är korrupt, synes man med trygghet kunna säga, att araberna avses; deras dag börjar vid astronomisk middag.* ² *Här slutar membranen B; fortsättningen avtryckes med normaliserad stavning efter R.* ³ *Uppgiften i R är otydlig och delvis oriktig. Vinterns början inföll på lördagen före Lukas-messan, och på nämnda dag blott då Rimspillir rådde; se tab. Misseristal Inl. R. 4 borde sålunda stått: sem næstr er fyrir Lúkas-messo. I prästen Gottskálks „Syrpa“ finnes den riktiga uppgiften så formulerad: Lavgardagren næsti firir Lucas ewangelista er iafnan fyrstur i uetri; se hun æ laugardegi, þa er uika af vetri, nema þa varnandar (!) ar er. Därefter följer en av senare bruk framkallad mening om vinterns ingång på fredag. Jfr Jón Þorkelsson i Arkiv VIII, 224. De efter konjektur tillagda orden Jóns—ok, som ju lätt kunna tänkas bortfallna i en avskrift, beriktiga det ena av textens fel. Et gott stöd för konjekturen finnes i nästa §. ⁴ XIII och III R. Perioden är 94 dagar. Lika sannolikt och lika rätt i sak vore XIII v. ok III d. meir.*

svá berr aldri nema hinn viii. vetr í sólar ǫld, ok kemr fyrir þat varnaðar ár. Varnaðar¹ ár hefst at miðju sumri hinn viii. vetr í sólar ǫld ok lýkst at hlaupárs messu hinn ix-a vetr í sólar ǫld.

§ 27 vii eru dagar í viku, xxx í mánaði, ccclx ok 5
v dagar ok fjórðungr tveggja dægra í² ii misserum,
ok því þarf hlaupársdagr. Dróttins dagr er fyrstr
í viku at misseristali, en ýmissir at mánaðatali;
iiii eru vikur í mánaði ok ii dagar; ii vikur ens
sétta tigar eru í ii misserum ok einn dagr um fram, 10
ok heitir sá concurrens³, en⁴ ii dagar, ef hlaupár
stendr yfir; mánuðir eru xii í ii misserum ok iii
dagar, ok því þarf sumarauka⁵.

§ 28 vii dagar framan úr⁶ stafrófi merkja vii daga
í hverri viku ok svá heita: a, b, c, d, e, f, g; a 15
er fyrstr í árinu ok a hinn síðasti í árinu, fyrir þá
sók at messudagar standi eigi á sama vikudegi ár
frá ári, heldr skal á þeim sama staf múterast inn-
gangr ársins eptirfaranda, sem fyrirfaranda ár endist.
Unde versus: 20

Preterea datur a tibi fine libri repetenda,
que facit ut *ferie*⁷ variatur littera prime,
illic mutari debet introitus novus anni.

§ 29 Andree⁸ festo vicinior ordine quovis
adventum Domini prima colit feria, 25
si cadit in lucem Domini celebratur ibidem.

Þessi vers kenna, at sá dróttins dagr skal fyrstr
í jólaföstu, sem næstr er hátíð heilags Andree

¹ Varnaðar—ǫld r. 4 är ordagrant hämtat ur Rím II, se s. 136₁₁. ² Överhoppat R. ³ -tes R. ⁴ en konjektur; saknas R. ⁵ Tydligare Rím II, § 84. ⁶ hur. till. R, men överprickat(?). ⁷ ferie konjektur; fiere R. Littera ferialis är vanlig benämning på kalendariets dagbokstäver, som här behandlas. ⁸ Versen finnes i G, bl. 1 v och hos Sacrobosco n 1 r.

24. festo] festa G. 25. prima] a prima G. prima...feria]
feria prima notat Sacrobosco (ed. Melancthon; StE 12 = R).

postola, hvárumegin sem hún stendr sunnudagsins, ok þótt hana beri á dróttinsdag, þá skal þar halda ok heiðra adventum Domini.¹

5 Adventum Domini non est celebrare decembris § 30
 post nonas ternas nec quinas ante kalendas.

Þessi vers kenna, at miskunnarfulla tilkomu dróttins várs skal eigi halda fyrir quinto kalendas decembris ok eigi eptir tertio nonas.²

10 Dant crux Lucia cin(ē)res karismata dia, § 31
 ut sit in angaria quarta sequens feria³.

Þessi vers kenna, at fyrstu ymbrudaga skal halda miðvikudag næsta eptir krossmessu á haustit; aðra ymbrudaga skal halda enn næsta miðvikudag [eptir Luciu messu, þriðju y(mbru) daga skal h(alda)
15 *miðvikudag*⁴ eptir óskudag hinn forna, fjórðu ymbrudaga skal halda miðvikudag í helgu viku.

¹ Parallellställe i forngutniska runkalendern lyder: Advent burias a þen sannutahi som nest ir andreas messu fyri eða eftir, eða a andrys messu dahi, þa en hann [k]umbr a sunnudah. Jfr Adventus domini inchoatur dominica proximiori festo S. Andreae, vel ipsa die S. Andreae, si in Dominica venerit; *Breviarium Romanum 1587*. ² Hærtill en parallell i *Rim II*, § 7. ³ cineres kan suppleras efter *Hampson II, 14*; cinres otydligt R. Den givna regeln har enl. *Hampson* formulerats vid en synod i Worcester 1240. Fortsättningen lyder hos H:

Inchoat istius september jejunia mensis
post exaltatam feria quarta crucem.

*I forngutniska runkalendern lyder parallellen: Fyrstu himbru dah(a)r burias siaun(d)a da(h)um eptir askudah. Andrir byrias a fiarþa dahi heihudaha (læs helhudaha). Þriþiu byrias a nesta miþuiku dahi eptir kryssmessu i septembri. Fiarþu lyktas a nesta lauhadahi fyri iaula aptan.
⁴ [En till hälften utplånad marginalanteckning, avsedd att införas i texten, restitueras så.*

- § 32 *Aspiciens¹ veterem circum quasi quis benedicta
conjugium² fieri tempora dicta vetant.*

Þessi vers kenna, at eigi skal brúðlaup halda [né hjóna samgang³ frá dróttinsdegi fyrsta í jóla-
föstu ok fram til geisladags, ok frá IX-u vikna föstu 5
ok fram til dróttins dags í páska viku, ok frá
dróttins degi í gagndögum ok framan til Trinitatis
sunnudags.

- § 33 *In prin. dat Petrus, Egidi Si Bona, crux Pe.
Remigii dat Ape. Cuncti sancti quoque vidi⁴.* 10

Þessi vers kenna, at⁵ historian frá octava novi
festi skal jafnan byrja þann dróttins dag, sem næstr
er þeim messudegi, sem nefndr er í versunum fram
til adventudags⁶.

- § 35 *Regulares lune og epacte [byrjast] jafnan í 15
september, svá margir regulares, er lune fylgja
hverjum manaði: V, V, VII, — —⁷, X, XI, XII, XIII, XIII;
regulares septembris eru V ok síðan hverr eptir
skipan.*

¹ *I en anm. till det i Missale Strengnense införda kalen-
darium upplyses, att vigslar voro förbjudna: från 1 adventssöndag
till octava epiphaniæ: från septuagesima till octava paschæ;
från dominica rogationum till trinitatis, allt givetvis utgångs-
punkt och slutpunkt inräknat. Aspiciens a longe är Introitus
misse på 1 adv. Circumderunt och Quasimodogeniti van-
liga namn av samma art på resp. septuagesima och nästa söndag
efter påsk. Benedicta (sit sancta trinitatis) är Introitus
misse på Trinitatis. Versen har en parallell i G, bl. 1 v.
² conjugium G, vilket ger bättre vers; conjugia R. ³ Detta
står noga taget icke i versen men ansågs följa av den. Be-
släktade föreskrifter finnas Alfrædi I, s. 55, Ark. I: 223. ⁴
Verserna äro nästan omöjliga att tolka, emedan de helgdagar
icke anges, vilka de avse. ⁵ hvårt till. R. ⁶ Här följer i
R § 34, se ovan s. 195. ⁷ Förteckningen på regulares lune
är numera delvis oläslig. En restitution synes onödig, då saken
finnes riktigt framställd s. 67 f., spalt 1.*

137 Taflbyrðingr¹ sýnir, hversu mörq ár eru í ǫld § 36
 þeiri, sem kǫlluð er páska ǫld eða hin gamla ǫld.
 Þat er eitt ár, er vér nefnum xii mánaði eða tvau
 misseri. Stafir eru jafnmargir í taflbyrðingi sem
 5 ár í ǫmlu ǫld, ok sýnir sérhverr stafr í taflbyrð-
 ingi hvert ár í ǫmlu ǫld², en þau eru v. c. xxx ok
 ii ár. Taflbyrðingr byrjast á ofanverðu blaði ok á
 ǫndverðri rǫnd ok greiðir sína rás ofan eptir blaði.

Sólar aldir eru xix, ok byrjast á ofanverðu § 37
 10 blaði, ok ganga síðan ofan eptir endilangri linu at
 skilja einni hver fyrir sik, þar til sem þær lyktast
 á neðanverðu blaði. Í hverri sólar ǫld er xxviii ár.
 Tungl aldir eru xxviii í ǫmlu ǫld ok xix vetr í
 hverri. Þær byrjast at höfuðstöðum³ í taflbyrðingi,
 15 eptir því sem þessi vers kenna:

Sicca.⁴ viris. apta. corvus. rex. busta. cavat. sic
 Brito.⁵ creat. Stilbon. turris.⁶ aut saba. vires. ars.

¹ Tafl- sá hér och ff. R. Jfr Talbyrðingen i Inl. ² Talbyrðingsstavens egentliga uppgift var ju att beteckna påskdagen för resp. år. Ofta, t. ex. i annalerna, användes den också som beteckning för året. ³ Höfuðstaðir betecknas i de handskrivna talbyrðingarna med (rött och) stor versal; i vår talbyrðing anges de med fet. ⁴ Versen har paralleller i G, bl. 1v, V, bl. 21r, och redan i Odd, efter den där införda talbyrðingen. Den är säkerligen isländsk till sitt ursprung, då den hänför sig till den specifikt isländska talbyrðingen. I V inledes den av orden: Þetta er allða heiti; i G och i Odd av: Isti versus indicant primordia decennovennalium ciclorum in magna tabula. Någon mening innehålla verserna icke, och olika varianter kunna i regeln anses likvärdiga, om resp. stavelers begynnelsebokstäver stämma med den talbyrðing, som finnes i Inl. Mycket svårt är versen korrumperad i Hauksbók, s. 230, vadan vi i regeln icke anföra varianter därifrån. — Sicca G, V, Odd; Sicta R. ⁵ Brito G, V, Odd, Hauksb.; Bryto R. Brito, Brito vel expositiones vocabulorum, Sinonima Britonis var titel på en latinsk lärobok; jfr Olmer, Boksamlingar, Kock Östn. o. latinska medeltidsordspråk I, 70. ⁶ turris G, V; turrens Odd; turrens R.

16. corvus] cur uis V. busta] bus teth(!) V. cavat] ca vet V. 17. creat] creans G; cre an V. ars] as G; ar Odd.

Sá skal upphafsstafr hveurrar tunglaldar, sem fyrstr er í samstöfum hvers orðs í versunum.

- § 38 Fleiri eru aldar heiti í gömlu öld, svá sem hlaupárs öld, indictionis öld¹, xix ára öld. Hlaupárs öld hefir iii ár, hún sýnir, hversu opt halda skal 5 hlaupárs dag, en bisextus, nær halda skal. Indictionis öld hefir xv ár, hennar ár yfirstandanda er skylt at setja í páskablað², kirkju vigslur ok öll privilegia, svá býðr compotus. xix ára öld hefir vi vetr hins átta tigar³, hún sýnir *tunglkomur*⁴, 10 hvárt hlaupár er eða eigi; þau eru vii í gömlu öld. Hlaupárs aldir eru cxxx ok iii í gömlu öld.
- § 39 Tunglöld sýnir merkidaga til Septuagesimam, Quadragesimam, páska, Rogationes et pentecostem, með þessum versum sem síðarr mun greint verða⁵. 15 Sólár öld sýnir páskahald, á hverjum staf páska-dagr verðr hvern vetr í gömlu öld. Þessar allar fyrrgreindar aldir koma allar senn ok lyktast allar senn, fyrir þess mátt er öllu ræðr.
- § 40 Á neðstu juncturu indicis hefst jafnan óbrígd- 20 iliga sólár öld⁶ ok greiðir þaðan sína rás um þvert

¹ Indiktionen har egentligen icke med påskeykeln att skaffa. Den kan icke införas i talbyrdingen utan att beröva denna dess anspråk att gälla för alla tider. Den finnes dock i „Tabula Gerlandi“ i StE. 12. ² På ett blad (tabula), som virades om påskljuset (cereus paschalis) antecknades årets viktigaste kronologiska kännetecken. Se § 86 med not. ³ Texten är tydligen korrumperad. En cykel på 76 (= 4 × 19) år finnes verkligen, men kan icke gärna så benämnas, som i texten sker. I kalendarier av Robert Grosseteste och Petrus de Dacia användes den för att beräkna de verkliga nymånarna, varvid tillbörlig hänsyn hunde tagas även till skottdagarna. Den kallas här cyculus naturalis. ⁴ tglk. konjektur; jfr. not 3. ⁵ Jfr Ester-slæt fra D. ⁶ Den fingerräkning, som här användes, grundar sig på följande: Om man räknar de tre lederna på varje finger utom tummen på båda sidorna och toppen därjämte, så erhåller man sju. På handens fyra fingrar kunna således åskådliggöras

yfir allar juncturas, góma ok liðu vinstri handar fjög(ur)ra fingra, þar til er hún lyktast á neðsta knúa auricularis.

Á fyrrgreindri juncturu indicis skal ok niðr- § 41
5 setja þessi vers með sólar ǫld, þau er birta dominica-
calem ár frá ári í *sólar*¹ ǫld, ok svá byrjar².

Frangit. Eglo. Dictis. Comitis. Angit. Gueno. Fictis.
Ente. Cibat. Bachus. Aliquo. Gentis. Emo. Dacus.
Clere. Barro. Garrit. Felix. Erre. Druso. Barrit.
10 Arte. Gregis. Facte. Durant. Carte. Boves. Acte.³

Sá skal dominicalis hvert ár eptir annat, sem fyrstr er stafrinn í hverju orði versanna.

II skulu dominicales jafnan, þá er hlaupár § 42
kemr, þat skal óbrigðiliga vera æ hinn III. hvern
15 vetr, svá at communis árin sé ávalt III í milli.

Gratantur. bona. do. flens. ardua. currit. erecto.⁴

Þetta vers birtir hlaupárs dominicalem, ok skal merkja fyrsta staf hvers orð í versinu.

Hlaupár skal jafnan standa yfir indicem með § 43
20 þeim II orðum, sem birti dominicalem frá cir(cum)-
cisionis degi ok til festum Sancti Matthie, ok þann
dominicalem, er upp þaðan skal yfir standa um alt
árit fram til annars VIII dags jóla, til sváfeldrar
reglu er þetta vers sett:

25 Filius esto Dei celum bonus accipe gratis.⁵

Þetta vers sýnir dominicalem hvert ár eptir annat ok gengr með sólarǫld alleins ok Frangit,

de 28 áren i en solcykel. Emellertid räknar man härvid icke en finger efter den andra, utan man tar först nedersta leden på insidan över alla fyra fingrarna, så nästa led o. s. v. Skottären placeras härvid på pekfingeret. ¹ tungl R. ² Versen har en parallell i Hauksbók och i V, bl. 15. ³ Jfr t. ex. tabellen s. 69—70 (sp. 4) eller talbyrdingen i Inl. ⁴ Se samma tabell sp. 1 eller talbyrdingen. ⁵ Versen finnes även i Ups. och StE 12 (bl. 12 v.).

7. Angit] anguit *Hauksbók*. 9. Barro] baro *Hauksbók*.

nema þat berr i milli, at þetta vers ferr æ hit sama um alla sólar ǫld, svá at skal endrtaka æ jafnfram sem þat¹ lyktast ok byrja upphafit versins á næstu^{13v} juncturu, gómi eða lið, þeiri juncturu, gómi eða lið, sem þat endaðist á, ok geyma þess sérliga i hvern 5 tíma sem kemr til indicem ok hafa ii orð yfir hans juncturu, gómi eða lið sakir hlaupársins. Þetta vers kennir ok er þar til sérliga sett ok skipat i hverri tunglsǫld. Lát ganga.²

- § 44 Á optnefndri juncturu indicis skal niðrsetja 10 fyrstu tunglǫld³ ok svá þar næst hverja eptir aðra, með þeim hætti ok skipan sem fyrr greinir um sólarǫld, hversu hennar ár skulu ganga yfir þveran lófa ok handar bak um xxviii juncturas með gómum ok liðum vinstri handar. Svá felt skal tunglaldir 15 niðrsetja: fyrsta, fjórða, sjaunda, tiunda, xiii-a, xvi-a, xix-a, aunnur xx-a, v-a xx-a ok viii ok tuttugsta⁴; iii-a, vi-a, ix-a, xii-a, xv-a⁵, xviii-a, fyrsta xx-a, iii. xx-a, vii-a xx; ǫnnur, v-a, viii-a, xi-a, xiv-a, xvii-a, xx-a, iii-a xx-a. vii-a xx-a. 20

Um niðrsetning aldanna⁶.

- § 45 Þessi niðrsetning aldanna er fyrir því skipuð, at eigi mætti elligar rúm fást hverjum ok einum

¹ I nedre marginalen tillägges: i. ii. iii. iiii. v. vi. vii. 25
Eigi fæst auðveldri regla: f, e, d, c, b, a, g concurrentes posuere. Haf svá marga concurrentes hvert ár, sem fylgja þessum dominicalibus, hvat aldri brestr. ² Hærtill en utplánad marginalanteckning . . . ise etc. ³ Måncyklerna i stora påskeykeln äro 28, och dessa kunna alltså lika väl som ären i en solcykel placeras på handens fingrar. Härvid märkes, att tre måncykler svara mot 57 år, medan 2 solcykler svara mot 56. Om man genomräknat tre måncykler, kommer man sålunda till leden efter den, där man börjat. Därav ordningen första, fjärde etc alldeles överensstämmande med den i Rím I, Cod. A meddelade, vår upplaga s. 26, not 3. Saken åskådlig göres av de sneda linier, som av de s. k. höfuðstadir bildas i talbyrdingen. ⁴ attatigasta R. ⁵ Överhoppat R. ⁶ Röd rubrik R.

vetri xxviii tunglalda, ok er þó mikill meistaradómur út í þviliku efni, at í svá litlu spatium, sem áðr er greint, þá missir ongvan vetr í öllum þessum öldum frá upphafi til enda. En til þess at þú trúir

5 þat satt vera sem ek segi, þá far til ok tak fyrsta öld ok tel hennar vetr sér hvern eptir því sem sólar öld gengr ok fyrr greinir, alt þar til sem úti eru xix; prófa þar næst eptir áðrskrifaðri niðrsetning aldanna, hvárt eigi byrjast á næsta lið

10 önnur öld eptir xix vetr fyrstu aldar, ok ef svá reynist, sem ek vel trúir, þá marka þar eptir allar áðrar aldir með xix vetrum sér hveðrar frá þeim stað sem þær váru í upphafinu niðrsettar með þessum orðum: fyrsta, fjórða etc.

15 Concurrens¹ heitir sá dagr, er á hverjum xii § 46 mánuðum gengr af heilum vikum, en þá eru ii, ef hlaupár er, ok fylgir sá leynistafr²; tel svá þar til sem vii eru; en ef meir er, þá kasta í burtu vii, en haf þat, sem um fram er; svá skaltu telja frá

20 upphafi sólar aldar ok til enda. Þá hverfa þeir enn aptr með sólar öld til upphafs, því at þá hefir hlaupár komizt á alla vii vikudaga:

Littera mutatur in anno subeunte manetque concurrentis donec venias ad festa Mathie.

25 Lát jafnan hlaupa i með hlaupári eptir figúr- § 47 unni, lát³ F næsta fyrir annunciationis beate Marie skýra concurrentes. Hér er figúra concurrentium⁴ i, ii, iii, iii. v, vi, vii, viii. iii, v, vi, vii. ii, iii, iii, v. vii, i, ii, iii. v, vi, vii. iii, iii, vi, v. Concurr-

30 rentes öld er samlik sólar öld, því at þær⁵ endast

¹ tes R. ² „leyne stagr“ R. Synes beteckna den första söndagsbokstaven vid skottår. Denna står i särskild kolumn i påsktabellen s. 69. ³ lå R. ⁴ Den meddelade figura concurrentium är svårt korrumpierad. Riktigt finnes serien ovan s. 31. ⁵ þeir R.

ok byrjast jafnfram ávalt. Concurrrens¹ þýðist svá sem samrennandi fyrir þá grein at hann rennr samt með regularibus sólar at birta ok boða upphaf hvers mánaðar at skilja á hverjum vikudegi hverr mánaðr inngengr. 5

- § 48 Concurrentes ok regulares sólar múterast jafnan í upphafi martii, en endast í februario. Sérliga regularis sólar hefir hverr mánaðr, ok hafa þat embætti sem fyrr greinir at birta upphafsdag hvers
- § 49 mánaðar. En ef þú vilt vita, hversu marga regulares martius hefir, þá tak alla daga í árinu frá upphafi ok til enda ok skipt þeim sundr til tólfalda 10
tölu, ok þeir v, sem af fram ganga síðustum xii, gef þá martio fyrir regulares², því at svá marga hefir hann. En ef þú girnist at vita regulares annarra mánaða, þá neyt svá feldri reglu, at þú tak³ alla 15
daga fyrirfaranda mánaðar ok hans regulares ok partera þá sundr fyrir sjaufalda tölu svá opt sem þú mátt ok dagarnir með regulares vinnast, ok 14r
hvar[t] [er] hin síðasta vii. tala stendr á feldu eða er hún minni, þá gef svá marga regulares 20
eptirkomanda mánaði.
- § 50 En prófa þá til ok tak daga martii með sínum regularibus ok skipt þeim i sundr með fyrrgreindri 25
tölu, ok þat er af hleypr vii enum síðustum, gef þat aprili fyrir regularem, haf síðan viðlikar regulas til regulares sér hvers mánaðar.
- § 51 Nú ef þú fýsist at vita, á hverjum vikudegi inngengr hverr mánaðr, þá neyt þvilikri list þar til, at þú 30
tak alla daga fyrirfaranda mánaðar með þeim regularibus solis svá mörqum sem honum tilheyra ok skipt fyrir samlíka tölu ok fyrr greinir öllum samt á þann máta, at þú samteng þessarri tölu þá concur-

¹-tes R. ² regularem R. ³ taka R; jfr s. 193, 18 f., 234, samt hárnedan. Se G. F. V. Lund, *Oldnordisk ordföjningslære* s. 354, anm. 2.

rentis sem því ári tilheyra, ok hvárt en síðasta tala stendr á sjaund eða minna, þá skal á þeim vikudegi eptirfarandi¹ mánaðr innganga, hvárt hann verður hinn I., II., III., IV., V., VI., VII., ok þetta
5 brestr aldri.

Af þessarri reglu allri samt eru svá feld vers § 52
skrifuð i massa² compoti hversu marga regulares
hverr mánuðr hefir, eða hversu einn regularis form-
erast af öðrum; hér er tala regularium v. I. III. VI.
10 I. IIII. VII. II. V. VII. III. VI.³

Anni summe dies et divide per duodenus.
Quinque⁴ super remanent, qui primum dant ferialem.
Adde dies mensis alicujus cum feriali,
si⁵ est summa, quantum potes, eice septem.

15 Dat reliquus numerus ferialem⁶ mensis alius.
Si nil restabit. ferialis septima fiet.
Quinque, monas, terni, VI, unus, æxin⁷ quaterni.
septeni, hini, quini, septem, tria, seni.

20 1 11 7 6 4 8 3 10 1 1 4 2 § 53
Armis. Gunfe. Dei. Calathos. adamare. dabatur
10 1 11 11 3 6 7 10 10 6 15 4
Lixa. memor. conflans. gelidos. linfancia. quondam
13 12 10 11 1 1 2 7 3 17 10 4
omne. lumen. Acron. bagis. consorcia. laudat
25 3 5 10 9 7 6 10 6
Chie. linkat. ei. coequata. geracla. lifardos.

Þetta eru diesmala vers⁸ ok greina, á hverjum

¹ -a R. ² i massa sá R! ³ Jfr s. 67. ⁴ sumus till.
R, med prickar över, som beteckna, att ordet skall utgå. ⁵ sius
et R. ⁶ -is R. ⁷ et in R. ⁸ Versen, som i R föreligger
tämligen korrumperad, meddelas här i sin helhet efter Sacrobosco.
Siffrorna, som i StE 12 bl. 48v stå interlineärt, en vid ordets
första stavelse och en vid dess andra, styrka trots räknefel läs-
ningen. Av interlineära anteckningar framgår också, att de två
första av de 24 orden tillhöra januari o. s. v. Till komplettering
av textens förklaring meddelas, att den första dagen i varje

stundum eða dögum dies malin er i hverjum mán-
aði, ok skaltu marka 11 fyrstu samstofur hvers orðs
at skilja þeira fy(r)sta staf, fyrra til dags, en síðara
til stundar, eptir þeiri tölum sem þeir standa i stafrófi
hvern fyrir sik.

5

§ 54

Vers til aukatungla.¹

Christus factus homo [levat orcho tyranno²
Mobilis ibo cifos ache liber habeto coevos.

Marka fyrra vers til ára at fyrsta staf hvers

mánad ræknades frá mánadens början, den sista frá dess slut. Sacrobosco försöker motivera det av kyrkan förbjudna men livligt florerande räknandet av „dies mali, dies ægyptiaci“ därmed, att de ifrågakvarande tiderna varit offertider, så att en åderlåtning då kunde få utseende av ett hedniskt offer. De delvis kursiverade orden lyda i R i ordning: Armes, guphe, chalathos, mechor, limphancia, quosdem, lumen, Áron (märk, att ordet måste läsas trestavigt), basis, concordia, thielinchat, e', conflicta, gericta, lifardus. Att någon avsiktlig isländsk omarbetning skulle föreligga, torde få anses uteslutet. ¹ Versen, som har en parallell i G bl. 1v och finnes hos Sacrobosco o 3 v, skall genom första bokstaven i varje ord i övre raden beteckna det år i mån-cykeln, då resp. embolismen infalla. Därav följer, att vi måste förutsätta, att orden följa i alfabetisk ordning, så att textens omnia levat får, såsom Sacrobosco har det, ändras till levat omnia (orcho), vilket även gör versen bättre. Undre raden skall genom ordets första bokstav ge besked om numret på den mánad, då embolismen börjar, och genom första bokstaven i ordets andra stavelse, dagens nummer i månaden. Vi få sålunda följande tabell över de här behandlade embolismerna:

Nr.	Bokst.	År	Mån.	Datum.
1	CMB	3	12	2
2	FIB	6	9	2
3	HCF	8	3	6
4	LAC	11	1	3
5	OLB	14	11	2
6	RHB	17	8	2
7	TCE	19	3	5

Tabellen stämmer fullständigt med vad som meddelas i Rím II, § 123 och med Sacrobosco. ² levat—tyranno; omnia levat

8. ache] ace G. liber] libet G.

orðs, en síðara til mánaða at fyrsta staf tveggja samstafna hvers orðs.

v¹ eru fõstu inngangar at vikna tali, en halfr § 55
fjórði tugar at daga tali. Fyrsti fõstu gangr er þá
5 vika lifir þorra, þann merkir index, honum fylgja
þessir prikstafir b., c., d., e., f., g., h.; þessa prikstafi
skaltu byrja í rót indicis ok setja þar b., á mið-
juncturu c., í efstu juncturu d., uppi á góminum e.,
á gómi pollicis f., á næstu juncturu ofan frá g., í
10 rótinni h.

Dominicales skaltu skipa upp á sõmu fingr u, § 56
á þann hátt at gómr pollicis taki A, næsta junctu[ra]
B, rötin C, rötin indicis D, miðjunctura E, efsta
junctura F, gómrinn G.

15 Ok þessi skipan d[ominica]lium stendr óbrigð- § 57
iliga um alla fõstu ganga á svá feldan máta, at í
hverjum stað greindra fing[ra] [þar] sem einnhverr
þessarra dominicalium stendr ok tilheyrir hverju ári,
at skilja því sem þá er yfir [standanda?]², þá skal sá
20 tabularis ok vér kõllum prikstaf fylgja því ári ok
yfir fellr þann stað s[em] nefndr dominicalis³ leikr
undir, ok því fylgja þessir u dominicalis stafir, at
skilja [reg]ulares, hverjum páskadegi ár eptir ár
um allan taflbyrðing ok páskaöld kallast eða hin
25 gamla⁴ öld, sem fyrr greinir.

Annarr fõstugangr er í õndverða gõi, þann § 58
merkir medius, honum f[ylgja] prikstafir i., k., l.,

reddita trono R; levat omnia r. t. *Sacrobosco*; levat orcho raptio tyranno G; levit orce rapia erramo(!) B, s. 212. *Läsarten orcho raptos, för vilken två handskrifter, trots korruption, tala, har stort företräde ur innehållssynspunkt och får väl, trots Sacrobosco, anses representera versens ursprungliga form.* ¹ Jfr s. 25, s. 57; punkterna i det följande normaliseras. ² Ett ord utplånat; ang. konjekturen jfr s. 215_{as}. ³ stendur till R, men överprickat. ⁴ Blott -la tydligt R; mikla vore möjligt men är knappast sannolikt.

§ 58 m., n., o., p.; þessa skal samlikt niðr setja ok hina fyrri. Þriði fóstugangr er, þá vika er af góí, hann heldr medicus¹, honum fylgja þessir prikstafir q., r., s., t., v., .a, .b, ok hafi slikan stað ok gang sem hinir fyrri. Fjórði fóstugangr er i miðja góí, honum 5 stýrir auricularis, ok fylgja þessir prikstafir .c, .d, .e, .f, .g, .h, .i, ok ganga sem aðrir fyrr. Fimti fóstugangr er, þá vika lifir góí, þann heldr auricularis hægri handar, ok hefir þessa prikstafi .k, .l, .m, .n, .o, .p, .q, þessir halda samlikan gang ok 10 stað sem aðrir.

§ 59 Tvenn eru stafróf² þessarra prikstafa ok vér kollum tabulam Fnugonis³, ok byrjast annat af b, en annat af a; hit fyrra endast i v, en hit síðara i q. Sú er undirstaða þessarra stafrófa, at þau 15 birta, hversu margar vikur eru með dögum frá fyrsta jóladegi ok til fyrsta dróttinsdags i langa-föstu, með sváfeldum máta, at fyrsta b fylgja vi vikur ok þrir dagar.

§ 60 Í nafni Fnugonis³ eru v stafir, ok leggr hverr 20 þeira viku til hinna vi, sem fyrra b gefr, ok er þat merkjanda i þessu efni, at hverr sá stafr i nafni Fnugonis³ endast uppi á gómi pollicis, ok því er þar jafnan fult vikna tal á þeim gómi, með svá feldri undirstöðu, at f leggr til vii vikur⁴, n viii, 25 v ix, g x, o xi.

§ 61 En ef þú vilt vita, hversu margir dagar eru umfram vikurnar, þá grein, hversu margar juncture

¹ Jfr s. 182₇. ² Jfr s. 145. ³ Fnugonis R. Ordet fnugo innehåller de påskbokstäver, f, n., v., .g, .o, som beteckna dagar, vilka befinna sig på jämnt antal veckor från juldagen. Formen fungonis har troligen bestuckit skrivaren, som funnit den mera latinsk. Ofta är det svårt att säkert avgöra, vilkendera formen som avses. Tydligt fnugonis läses STE 12, bl. 13 v—14 r. Jfr s. 210. ⁴ vii.^o (etc.) viku R.

standa frá gómi pollicis framan til juncturam pess¹ dominicalis, sem þeim árgang² tilheyrir, ok skulu svá margir at auk vikna, sem þar er spatium milli, ok legg æ við 1, þá hlaupár kemr. Aldri verða fleiri 5 dagar at auk viknanna en vi, ok er sú tala á gómi indicis, á gómi pollicis er jafnan summa viknanna.

Af þessarri reglu alt samt standa þessi vers § 62 skrifuð.

De tabula Fnugonis³:

- 10 b. vi ebdomades, f. septem, tunc dat n. octo, u. que novem, .g vero decem, quibus .o dabit unam, hos⁴ numeros dices harum servare sequices.

¹ þ R. ² p. a. med hánvisningstecken i brádden, nu delvis utplánat; jfr s. 212s. ³ Fungonis R. Tabula fnugonis i StE 12 har följande utseende:

Concurrentes		Littere feriales		Littere tabulares					
3	d	b.	i.	q.	c.	k			
2	e	c.	k.	r.	d	l			
1	f	d.	l.	s.	e	m			
7	g	e.	m.	t.	f	n			
6	a	f.	n.	v.	g	o			
5	b	g.	o.	a	h	p			
4	c	h.	p.	b	i	q			

Contra tabula fnugonis							
Ebdomade a nativitate domine ad quadragesimam							
nam	6	7	8	9	10	11	
6	a	.	f.	n.	v.	g	o
5	b	.	g.	o.	a	h	p
4	c	.	h.	p.	b	i	q
3	d	b.	i.	q.	c	k	.
2	e	c.	k.	r.	d	l	.
1	f	d.	l.	s.	e	m	.
7	g	e.	m.	t.	f	n	.
Ebdo-	29	28	27	26	25	24	
mades a pentecoste ad adventum domini							

⁴ os R. — Till verserna har funnits parallell i StE 12, bl. 14 v.; nu återstår blott r. 1.

Addidit ebdomadis b dies tres iniciales,
 littera queque sequens premissis addidit unum.
 Ex hoc crementum superadditur ebdomadatum
 hoc tibi predictum numerum dabit ebdomadatum
 inter natale quadragenamque sitarum. 5
 Quantum distat ab a feriali totque dierum
 anno bisexti vult una dies superaddi.

§ 63 Ef þú girnist vita, hverr prikstafr sé ár frá
 ári, þá er sú regla vísust þar til, at þú vitir í hver-
 jum fóstugangi páskadagrinn stendr, því at þar er 10
 sá dominicalis ok sá tabularis, sem tilheyrir því
 ári sem páskadagrinn er. Standi páskadagr í fyrsta
 eða öðrum fóstugangi, þá skal leita prikstaf í fyrra
 stafróf *Fmugonis*¹, en standi páskadagr í m. fóstu-
 gang, þá skal *stundum*² leita prikstaf í fyrra 15
 stafróf, en stundum í stafróf síðara.

§ 64 Standi páskadagr í fjórða eða fimta fóstugangi,
 þá skal leita prikstafs óbrigðiliga í síðara] stafróf,
 ok þetta bregðst aldri, því at dominicalis sá, sem
 tilheyrir því ári ok næstr er termino, birtir [pá]ska- 20
 dag hvert ár eptir annat í tunglöld.

§ 65 Lát enn tilkoma

a, b, c, sunt extra³; d, e, f, infra⁴; g quoque supra⁵.

Þetta vers kennir, at þenna dominicalem d
 skaltu niðrsetja á neðstu juncturu v fingra, at skilja 25
 fjög(ur)ra vinstri handar ok auricularis hægri hand-
 ar. En þenna dominicalem e skaltu [niðr]setja á
 miðjuncturur fyrrgreindra fingra; þenna domina-
 calem f á efstu juncturas; þenna domini[calem] [g]
 upp á gómana; þenna dominicalis⁶ a á fremstu 30
 liðu; þenna dominicalem b á miðliðu, en [þenna]
 dominicalem c á neðstu liðu v áðrgreindra fingra.

¹ *Fmugonis R.* ² *Tillagt í upplagan; synes forðras av meningen.* ³ *o: utanþá handen.* ⁴ *o: på insidan av handen.*
⁵ *o: på fingertopparna.* ⁶ *Fullt utskrivet så R.*

En þessi dominicalium niðrsetning merkir þat, § 66
 ... þú hefir fundit ok niðrsett v merkidaga til v
 15r hátiða, at skilja Septuagesimam, Quadragesimam,
 páska, gagndaga ok hvítasunnu, þá skal sá domi-
 5 nicalis, sem næstr er merkideginum ok þeim árgang
 tilheyrir, boða ok birta fyrsta dróttinsdag greindra
 hátiða, sem birtast [mun] enn framarr siðarr meirr.

Jafnfram þessarri niðrsetning dominicalium skaltu § 67
 niðrsetja annunciationem Sancte Marie upp á gómi-
 10 num indicis¹, ok ef þú vilt vita, hvárt hún stendr
 sið eða snemma i langaföstunni, ok berr hana á
 páska, þá neyt þvilikri reglu þar til. Ef fyrsti
 páskadagr, dróttinligrar upprisú, stendr upp á d
 15 þá set niðr á næsta d auricularis vinstri handar Do-
 minicam Palmarum, þá Dominicam Passionem á d
 medici², þá Dominicam Lætare á d medii; siðast
 settu niðr Dominicam Oculi mei á d indicis. Set niðr
 þar næst á miðjuncturu mánudag, á fremstu juncturu
 20 þriðjudag, uppi á góminum miðvikudag, þar³ sem
 þú skipaðir áðr annunciationem, ok því er hún
 þá miðvikudag eptir Oculi mei.

Ef páskadagrinn stendr uppi á e dominicalem i § 68
 fimta föstugang, þá haf alla samlika niðrsetning
 25 dominicarum ok fyrr greinir, þar til er þú kemr
 yfir e indicis, þá settu mánudag á fremsta junc-
 turam, en m-a dag⁴ uppi á góminum, þá er annun-
 ciatio⁵ á m-a dag eptir Oculi. Standi páskadagr
 upp á f⁶ i v-a föstugangi, þá haf enn samlika niðr-
 30 setning⁷ dominicarum sem fyrr segir, alt þar til

¹ Marie bebádelsedag har g som dagbokstav och infaller inom den vecka, som utgör fyrsta föstugang. ² Jfr s. 1827.

³ þa R. ⁴ dag till. i upplagan. ⁵ annunciationem R.

⁶ s. R. ⁷ För s. n. har R samlikan; jfr. s. 213s.

sem þú kemr yfir f indicis, þá set mánudaginn upp¹ á góminn, ok þá er annunciatio² á mánudag eptir Oculi mei.

§ 69 Standi páskadagr upp á g dominicalem i v-a fóstugangi, þá haf enn samlika niðrsetning domini 5 carum ok áðr greinir, þar til sem þú kemr yfir g indicis, þá er þar Oculi mei ok þar annunciatio² Sancte Marie. Ef páskadagrinn stendr upp á a dominicali i v-a fóstugangi, þá haf enn viðrlíkan³ reikning dominicalium ok fyrr segir. alt þar til er 10 þú kemr yfir a indicis; vik þá aptr á góminn ok set þar niðr laugardag, ok þá er annunciatio² á laugardag fyrir Oculi.

§ 70 Standi Resurrectio Domini⁴ upp á b dominica- 15 lem, þá set enn niðr dominicas sem fyrr greinir, þar til sem þú kemr yfir b indicis, vik þá aptr á fremsta lið ok set þar niðr laugardag, en uppi á góminum fóstudag, ok því er annunciatio⁵ dominica á frjádag eptir, fyrir Oculi. Ef paschalis solem- 20 nitas stendr upp á c dominicalem i v-a fóstugangi, þá haf allan samlikan reikning dominicarum ok fyrr greinir, þar til sem þú kemst yfir c indicis; vik þá aptr á miðlið ok set þar niðr laugardag, á fremsta lið frjádag, en v-a dag uppi á góminum, ok þá er Incarnatio Dominica á v-a daginn fyrir 25 Oculi mei, ok aldri kemst hón framarr, at skilja nær Dominice Reminescere, en á þenna v-a dag.

§ 71 Nú i hverjum fóstugangi sem páskadagr stendr, þá skaltu hafa samlikan reikning ok niðrsetning dominicarum sem fyrr greinir, utan hafa því færi 30 dominicas sem f[östu]gangar eru færi. Sé páska-

¹ v̄ R. ² annunciationem (?) R. ³ -líking R. ⁴ R. d. *betyder oftast d. 27 mars som fast datum; här avses dock tydligen páskdagen.* ⁵ annunc. R.

dagr i fjórða fóstugangi, þá setr þú niðr Domini-
cam¹ Palmarum, Passionem, Letare. Standi páska-
dagrinn i þriðja fóstugangi, þá setr þú niðr Domi-
nicam Palmarum ok Passionem. Standi Resurrectio
5 i öðrum fóstugangi, þá setr þú niðr Dominicam
Palmarum. Standi Resurrectio Dominica i fyrsta
fóstugangi, þá setr þú niðr hana sjálfa, en öngva
aðra, ok ef a, b, c, d, e, f, g eru dominicales, þá er
Mariu messa á páskum, eða² einnhvern þriggja
15v 10 [hinna?]³ síðustu fyrir páska.

En ef þú vilt vita, hversu opt annunciationem § 72
herr á þann dag eða annan, þá hugsa þat fyrst,
at fjórum sinnum herr á⁴ hverjum termino⁵, grein
þar næst, hversu mörg termini⁶ at ganga þeim
15 dominicali, sem páskadagrinn stendr á, því at svá
opt eykr þú fjórum sem terminin fjölgast. Gangi
i termine at páskadeginum, þá herr iii sinnum; ef
ii termini viii sinnum; ef iii termini xii sinnum; ef
iiii termini xvi sinnum; ef v termini ganga at
20 páskadeginum, þá herr xx sinnum, en aldri optar,
þóttu prófir, ok aldri sjaldnar en fjórum sinnum,
svá sem á quartam feriam pasche ok quintam⁷
feriam Oculi mei, xx sinnum á Cenam Domini, ok
Passionem, et sic de aliis terminis potes notare.

25 Quinque bis, inde dias, bis septem, bis deca tetras.⁸ § 73

Þetta vers kennir, at x náttu skal tungl vera
merkidag til ix vikna föstu, en xi náttu ef hlaupár

¹ Dominical. R. ² eða *konjektur*; *bebädelsen infaller under fyrsta fóstugang þá skärtorsdag, långfredag, páskafton eller en av de fyra första dagarna i páskavíku.* ³ *Utplánat R.* ⁴ af R. ⁵ *Jfr s. 158 not 3.* ⁶ termino B, *dittografi*; *den påfallande behandlingen som neutrum förekommer även r. 16 samt s. 182₁ och 186₂.* ⁷ quintum (!) R. ⁸ cetras R. *Huvudorden äro quinque bis = 10, dyas = 2, bis septem = 14, bis deca = 20, tetras = 4. Om den i vissa fall avvikande räkningen vid skottår säger versen ingenting.*

er; tveggja náttá skal tungl merkidag til ví vikna
 fõstu ok vér kõllum Quadragesimam, en þriggja ef
 hlaupár er ok komi hlaupár síðarr en merkidagr;
 xiiii náttá skal tungl merkidag til páska; xx náttá
 skal tungl merkidaginn til gagndaga; fjõg(ur)ra náttá 5
 skal tungl merkidag til hvítasunnu.

§ 74 En ef þú vilt vita ok finna þessa merkidaga,
 þá neyt svá feldri reglu þar til sem þessi vers
 kenna¹:

*Sept.*² quadra. paska. ro. pen. pris. bru. ne. ci. gor. dato. sedem³. 10

Þetta vers kennir, at af þessarri samstõfu pris
 skaltu leita til Septuagesime, en til Quadragesime
 af þessarri samstõfu bru, til pasche af þessarri
 samstõfu ne, til Rogationum af þessarri samstõfu ci,
 til pentecostem⁴ af þessarri samstõfu gor. 15

§ 75 Þessar allar samstõfur máttu finna í rimversum
 Cisio, ok þessar samstõfur skaltu niðrsetja á neðstu
 juncturu indicis með þeim hætti, at til Septuagesi-
 mam ok til hennar merkidags skaltu reikna af
 þessarri samstõfu pris ok lát síðan ganga versin 20
 um svá margar juncturas, góma ok liðu fjõg(ur)ra
 fingra vinstri handar eptir réttum rimversa gang
 sem þarf, alt þar til sem þú snertr þá juncturu
 góms eða liðs, sem terminus þess árs stendr á, nema
 hlaupár sé; þá skaltu leggja eina juncturam yfir, 25
 ok þar er þá merkidagrinn, at skilja á termino
 hlaupárslaust, en á næstu juncturu, góm eða lið, ef
 hlaupár er; ok sá dominicalis, sem þá er yfirstand-

¹ Versen anger de tidigaste dagar, som resp. högtidsdagar
 kunna infalla. Deras verkliga inträffande resp. är uträknas
 genom att från den givna cisiojanus-stavelsen gå fram tills man
 på handen träffar årets gyllental. ² Semper R. ³ Stavel-
 serna återfinnas i full överensstämmelse med föregående så:
 Pris jan. 18; bru febr. 8; ne mars 22; ci apr. 26; gor maj
 10. ⁴ penstechostem R.

andi, hvárt þat er leynistafr eða¹ ok síðari dominicalis, þá birtir hann ok boðar Dominicam Septuagesime, at sá er dominicalis, sem fyrr greinir i skipan ok niðrsetning dominicalium ok næstr er merki-
5 deginum.

Af þessarri samstöfu bru skaltu merkja ok leita § 76
Quadragesimam ok hennar merkidags með samlíkum
hætti ok fyrr greinir um septuagesimam, þar til
sem þú finnr merkidaginn, ok² legg þar enn [v]ið
10 eina juncturam, ef hlaupárs dagrinn er eigi um
liðinn, en elligar lát þú standa á feldu; haf ok
samlika *niðrsetning* dominicalium³ hlaupársins sem
Septuagesima, ef þat⁴ er eigi um liðit. Af þessarri
samstöfu ne skaltu leita paschalem diem ok hans
15 terminum meðr samlíkum gang versanna ok fyrr
greinir, þar til er þú finnr merkidaginn á yfir-
standanda termine, juncturu, góm eða lið, halt þar
ok páskadaginn á þeiri juncturu, gómi eða lið, sem
dominicalis þess árs stendr á ok [n]æstr er merki-
20 deginum. Af þessarri samstöfu ci skaltu leita gagn-
daga ok þeira merkidaga með [samlík]um hætti ok
fyrr greinir. Af þessarri samstöfu gor skaltu leita
hvitassunu ok hennar merkidags með jafnri reglu
ok fyrr⁵.

16r 25 Fyrst [m]á standa merkidagr á sunnudag, en § 77
síðast á laugardag ok síðan þar i milli, xv nátta
yngst, en xxí nátta elzt páska tungl. Standi þessir
v merkidagar i fjórða fóstugangi, þá skaltu fá
dominicales á v. fóstugangi auricularis alla t.⁶ viii.,
30 t. vi., t. xx., t. iii., t. xi., t. ii., t. iii-a, t. ein, t. xiiii.,
t. en. .er d.

¹ er R. ² ok—merkidaginn r. 16 överskoppat i Rb.-uppl.

³ För s. n. d. har R samlikan dominicalem; jfr ovan s. 212₃₀.

⁴ = hlauparit, d. v. s. skottdagen. ⁵ I nedra marginalen en
numera oläslig anteckning. ⁶ Den här gjorda uppräknigen

- § 78 A g majores¹, a c numerato minores (sc claves utrasque)².
Dum gravis exstat avis, dato hos en cum facere bellis.
gens cruce fit digna grave cui amo damna benigna³.

Þessi vers kenna á hverjum staf hverr merki-
dagr er ár eptir ár, ok skaltu merkja fyrsta staf 5
hvers orðs, nema þá hlaupár er, leggr þú⁴ einn
yfir til merkidaga Septuagesime ok Quadragesime
eptir því sem fyrr greinir.

- § 79 Hugsa ok þat, at tungl þat, sem þrettanda dag
er á himni, skal óbrigðiliga xxx., hvárt hlaupár 10
stendr yfir eða eigi, ok fyrir þessa grein skaltu
hafa viðlíka færing terminorum hinn viii. vetr ok
hinn xix-a ok áðr⁵ greinir um bisextum.

- § 80 Claves þýðist lykill, ok er merkjanda, at claves
er sú ýmislig tala, sem hverju ári er gefin til þess 15
at finna upphaf v hátíða, fyrir niðrsetning þeira
merkidaga, eptir því sem fyrr greinir, því at svá
sem fyrir lykilinn birtast ok upplúkast leyndir
hlutir hússins, svá verða ok auðsýniligar fyrir

får ingen förklaring och en sådan är icke lätt att gissningvis
ge; t. med följande tal betecknar i vissa kalendarier, t. ex. AM
249 b, att påskterminen för angivet år infaller på vederbörande
dag. Skulle dessa tal avses, så äro de oerhört korrumperade, ty de
skola följa i vanlig gyllentalsordning 16, 5, 13 etc. ¹ De s. 129 ff.
behandlade claves majores räknas från vissa fixpunkter (se s.
129, not 4), vilka alla utgöras av dagar med dagbokstaven g.
Det förekom också claves minores, tal, som voro tio enheter
lägre och alltså krävde som fixpunkt dagbokstaven c tio dagar
längre fram i resp. månader; jfr § 81. ² s claves utreque R;
då orden icke få plats i versen, måste antagas, att en parentetisk
förklaring är avsedd. ³ Verserna 2 och 3 skola genom resp.
ords begynnelsebokstäver ange dagbokstäverna för resp. påskter-
miner (upptagna s. 157, not 10). På grund härav kan texten
restitueras. De delvis kursiverade orden lyda i R i ordning:
ovis, sit, et mo, dampna, bell. ⁴ Saknas R. ⁵ adrar R;
jfr. ovan § 4.

þessa tölmu Septuagesima, Quadragesima, páska, Rogationes, pentecostes.

Aðrir heita *claves majores*, en aðrir *claves* § 81
minores, ok skal *majores* byrja af g, en *minores*
 5 af c; jafnmargir skulu *claves* fylgia hverjum merki-
 degi. *Claves Septuagesime* skaltu niðrsetja á fyrsta
 g januarí¹ ok telja síðan svá marga stafi úr
 calendario, sem eru fram til merkidagsins, ok auka
 einum, ef hlaupár er; *claves minores* af m-a c
 10 januarí ok gengr samlikt fram til terminum. *Claves*
Quadragesime skal niðrsetja á fjórða g januarí, ok
 skulu þaðan greiða sína rás fram til terminum
 hennar ok leggja enn þar til einn dag, ef hlaupár²
 er eigi um liðit, ella ongvan.

15 *Claves merkidags pasche* skal niðrsetja á öðru § 82
 g martí, ok síðan greiði þeir þaðan sína rás staf
 af staf fram til paschalem terminum. *Claves Rogationum*
 skal niðrsetja á þriðja g aprílís, ok ganga
 síðan fram til terminum gagndaganna. *Claves*
 20 *pentecostes* skal niðrsetja á v-a g aprílís, ok greiði
 þeir enn þaðan sína rás fram til terminum. Hvert
 ár skaltu skipta um *claves terminorum*; hér er
 ta[bula] *clavium* með sérhverjum árgang³: xxvi.
 xv, xxxiiii, xxiii, xii, xxxi, xx, xxxix, xxviii, [xvii],
 25 xxxvi, xxv, xiv⁴, xxxiii, xxii, xi, xxx, xix, xxxviii.

Margar ok merkiligar reglur eru settar til [at] § 83
 finna paschalem terminum.

Esse gravem nobis bello karnem kaveamus
 Bellum [sepe gerens] etenim puto dejicit hostem
 30 Mox anime lucrum inventes cum religiosis⁵.

¹ Þá hér föreskrivet sätt anges *claves* i AM 249 d, fol
 (*claves Rogationum* felaktigt við d. 17 apríl.). ² hlaupár
 betyðer även här „skottdag“. ³ Jfr s. 129, not 4. ⁴ XII. i R.
⁵ Versen är beriktigad efter Ups. och Lindhagens kritiska be-
 handling i *Fataburen* 1910, 129 ff. De ändrade orden lyda i

Þessi vers kenna, hversu þú skalt leita terminum paschalem. Ef m er síðastr i orðinu, þá skaltu leita svá marga daga frá enda martii sem sá stafr er at tǫlu i stafrófi, sem fyrstr er i því orði, ok þar er þá terminus. En ef ekki er m ⁵ síðastr¹ i orðinu, þá skaltu leita svá marga daga af upphafi a[pr]ilis² sem sá stafr er at tǫlu i stafrófi, sem fyrstr er i því orði, sem því [ári] tilheyrir, [þar] er þá terminus páskadagsins, ok þetta brestr aldri um aldr. 10

§ 84 Ef þú vilt [ell]jigar³ vita, á hvern kalendis dag, nonas dag eða idus dag paschalis terminus stendr, [þá er], at fyrsta vetr i hverri ǫld er paschalis ter-^{16v} minus⁴ nonas aprilis, v; annan octavo kalendas aprilis, i; þriðja idus aprilis, vi; fjórða quarto nonas ¹⁵ aprilis, ii; fimta undecimo kalendas aprilis, v; sétta quarto idus aprilis, iii⁵; sjaunda tertio kalendas aprilis, vi⁶; viii-a decimo quarto kalendas maii, iiii⁷; ix-da septimo idus aprilis, vii⁸; x-a sexto kalendas

R: Ecce, carnem, caveamus, etenum, dicis, anie(?), inveni-
neris, religiosum. De kalendariskt betydelsefulla bokstæverna
införas efter Vallentunakalend. i det kalendarium, som ingår
i Inl. De utgöras av två bokstavsserier, båda börja med a, den
ena löper bakåt från d. 31 mars, den andra framåt från d.
1 april. ¹ síðastr måste tilläggas; karnem betecknar näm-
ligen 22 mars, caveamus, som också innehåller m, ehuru icke
sist i ordet, betecknar åter 10 april. Äldre upplagan hoppar
över från första till andra terminus. Utg. klagar mindre be-
fogad över anvisningens otillräcklighet; verklig svårighet har
insättandet av c för k vållat. ² Blott a tydligt, två bokstäver
utplånade. Om ordets betydelse kan icke råda ringaste tvivel.
³ Blott -igar tydligt. ⁴ Stycket meddelar i prosaisk form
samma uppgifter, som ges i Efterslæt fra D i form av minnes-
verser; troligen utgöra just dessa verser källan. Uppgifterna
om Regulares paschæ komma alldeles oförmedlade och ha av
vår skrivare ofta misförstått och uppfattats som ordningstal.
⁵ III-a R. ⁶ v-a R. ⁷ III-a R. ⁸ VII-a R.

aprilis, III¹; XI-a² decimo septimo kalendas maii, I; XII
 pridie³ nonas aprilis, III⁴; XIII-a nono kalendas
 aprilis, VII⁵; XIII-a pridie idus⁶ aprilis, V; XV-a
 kalendas aprilis, I; XVI-a duodecimo kalendas aprilis,
 5 III; XVII quinto idus aprilis, II; XVII quinto idus
 aprilis, II; XVIII-a⁷ quarto kalendas aprilis, V⁸; XIX-a
 decimo quinto kalendas [maii, III⁹.

Þær tölur, sem fylgja hverju termino, kallast § 85
 regulares, fyrir þá grein at þeir birta, á hverjum
 10 vikudegi terminus paschalis¹⁰ stendr ár eptir ár,
 með svá feldri reglu at þú skalt samtengja con-
 currentes yfirstandanda árs hverjum regularibus
 fyrir sik, ok ef sú tala öll samt verðr VII eða minnr,
 þá skal sá dagr þvilíkr at tölu í vikunni sem ter-
 15 minus paschalis stendr upp á ok samhljóðar þeiri
 tölu. En ef sjá tala verðr framarr en VII, þá kasta
 í burtu VII, en haf þat sem af fram¹¹ gengr, ok skal
 sá dagr vikunnar, er¹² verðr líkr at tölu, sem paschal-
 em terminum berr uppá, ok þeiri tölu samþykkir,
 20 ok þetta brestr eigi.

Þetta er skylt at setja í páskablað¹³ ok mútera § 86
 ár frá ári at auk annarra hluta, annum solarem
 ok annum lunarem, annum indictionis, littera(m)
 dominicalem et litteram tabularem et datum¹⁴ diei
 25 paschalis, annum communem¹⁵, ef þat stendr yfir,
 en elligar annum bisextilem, ef þat er, concurrentes,
 claves majores et claves minores ok allra síðast
 ódygðar hnakkana epactas¹⁶.

¹ III-a R. ² XV-a R. ³ pridie R. ⁴ III-a R. ⁵
 VII-a R. ⁶ nonas R. ⁷ XVII-a R. ⁸ V-a R. ⁹ [XIII-a
 ok III-a R. ¹⁰ paschali R. ¹¹ eru till. R, överflödigt. ¹²
 ē R. ¹³ Jfr § 38; vid cereus paschalis (fæve, paskalius) fästes
 ett blad med anteckningar om årets kronologiska kännetecken.
 En synnerligen noggrann redogörelse för dithörande uppgifter
 för år 1344 lämnas i Ups. (och Dipl. Svec. II). ¹⁴ datam R.
¹⁵ Annus communis plägar vara motsats till embolismus.
¹⁶ Om epakternas benägenhet att „ljuga“, se ovan s. 15 ff.

- § 87 A Christo nato¹ numeras et flamine misso.
Sex b.² dat ebdomadas³ et f.² epta; sed ordine verso
prima novemque vigint⁴, alias dat ordine verso.
Assint⁵ quinque tamen prescripte primiciales
Addens ad numerum d bis tamen superabis
M quoque si numeras aut amplius endeca tolles
per⁶ duorum epactam lux may prima futuri.
- § 88 En ef þú vilt vita, hversu margir eru hinir
smálygnu piltarnir pactar⁷ ár frá ári, þá neyt
þessi reglu þar til, at þú tel, hversu gamalt tungl
er undecimo kalendas aprilis⁸, at skilja þar sem
xii-a termin⁹ stendr undir, ok skulu svá margir
pactar þess árs sem þar er aldr tunglsins á þeim
lið¹⁰. En þessi locus er næstr festo Sancti Bene-
dicti á vetrinn, at skilja næsta dag eptir. 15
- § 89 Tern[us]¹¹, [i]udin, nod, octo, sed, quinque, tred, ambo;
decem, doc, septem, quind, quater, [dud], jota, novem,
dep, vi, quad, principium, peribus, sex fallit finis in imis.
- § 90 [Nú?]¹² alleins þá veri sá endir þessa máls, at várr
Herra likni þeim, er skrifaði þenna rím [þátt eða
rím-?]¹³ beglu. Mun ǫngum auðvelt at skilja þetta mál,
punkta ok ágríp, tíðir ok stundir, sem hér inni standa,
utan með nærverandi Guðs náð ok heilags anda
til kallaðri, með prófan, lítilæti ok auðmýkt hjartans,

¹ natus R. ² Punkten supplerad. ³ Frán söndag
efter jul till fastans ingång; jfr § 59 ff. ⁴ Frán pingst till
advent; i denna räkning avtaga naturligtvis veckorna, då man
fortskrider i påskbokstavsserien. ⁵ Versens fortsättning är
oklar. Rb-upplagans förklaring går ut från att bokstäverna
beteckna dagbokstäver, vilket strider mot § 62 och tvingar till an-
tagandet, att versen blott är tillämplig vissa år. ⁶ pre R. ⁷ eru
till. R. ⁸ Dagen kallas av i texten anført skäl sedes epactarum
i många kalendarier, bl. a. AM 249 b. ⁹ termine R. ¹⁰ Dagen
tänkes representerad av en led i fingerräkningen. ¹¹ Verserna
vilja uppräknna gyllentalen i vanlig ordning. Kontrollen och
tolkningen är lätt, om man fasthåller, att högsta förekommande
tal är 19 och det följande alltid 8 enheter högre eller 11 en-
heter lägre än det föregående. Början sker med d 1 januari.
¹² Utplänat R. ¹³ Utplänat R.

hvat alsmektugr einn Guð má gefa, eptir því sem [hann] vill hverjum skikkat hafa. Því hverr hann vill leggjast í at iðka þetta mál, þá hlýtr [hann] [á]ðr forkláraðr vera í hjartanu, með góðri sam-
 5 vizku, reiðilauss ok áhyggjulauss. [Þetta?]¹ æ(?) gefi alsmektugr Guð þeim sem þetta mál vill læra.

Emptos livore [Christus] ditabit² honore
 plagarum rore baratri qui solvit ab ore.

¹ Utplánat R. ² ditet Rb-upplagen. Genom vár läsning fás en felfri leoninsk hexameter.

Udfyllningerne s. 221 note 12—13 og 222 note 1 beror på gætning. I R er bortsmulret henholdsvis c. 3, 6 og 5 bogstav-pladser. K.

BIHANG TILL RÍM III.

CISIOJANUS.

I *Rím III* hänvisas ett par gånger (t. ex. §§ 1, 5, 75) direkt och många gånger indirekt till rimversin Cisio. Några sådana minnesverser finnas emellertid icke i handskriften. 5 För förståendet av våra texter är dock meddelandet av en Cisiojanus alldeles nödvändigt. Den föregående upplagan har också i noterna meddelat en serie cisiojanusverser.

Emellertid förefinnes en svårighet, som den föregående utgivaren icke lyckats övervinna. Hans cisio är hämtad ur 10 tryckt källa. Den äger nog sin riktighet i och för sig, men den är icke specifikt isländsk. Helgondagarna voro emellertid blott till en del gemensamma för hela kyrkan. Många sådana voro gällande blott för ett eller annat stift. Därav följde, att de olika stiften i stor utsträckning hade 15 olika cisiojaner, bearbetade för de resp. stiftens särskilda förhållanden.

För oss gäller det naturligtvis att få en form, som i möjligaste mån liknar den, som förelegat just för förf. av *Rím III*. Då det i isländska handskriftskataloger litet 20 varstädes är tal om cisiojanus, så böra svårigheterna icke vara öövervinneliga, och de äro det ej heller.

Den mest autentiska text, jag påträffat, föreligger i Odd, AM 249 c, fol.; efter denna har texten tryckts. Handskriften är gammal (1200-talets början), och den synes, av de talrika 25 obituralnotiserna att döma, ha tillhört Oddverjarnas frejdade släkt¹. Dess cisio är skriven i kolumner, varje stavelse står i själva kalendariet vid den dag, dit den hör. Detta är egnat

¹) Jón Þorkelsson, Íslenzkar ártiðaskrár, s. 27 ff.

att undanröja åtskilliga tvivel, exempelvis om diftongen *Eu* fyller en eller två platser. Den ovisshet, som vid den valda anordningen kunde råda om versindelningen, häves därigenom, att den nya hexametern genomgående betecknas med
 5 versal, som för övrigt i regeln icke förekommer. I en del fall antyder versen mindre bekanta helgon. Saken hjälpes ofta därigenom, att kalendariets text har helgonnamn, som svara mot versen. En jämförelse med de ställen i *Rım III*,
 där en viss stavelse svarar mot en viss dag, visar, att den
 10 av *Rım III* förutsatta *cisio* varit praktiskt taget identisk med den i *Odd* meddelade.

En annan ofullständig men god text finnes i *Cod. Gl. kgl. saml. 3260 4to*, en laghandskrift från 1300-talets förra hälft, utskreven för *Gulathingslagen*. Handskriftens
 15 *kalendarium* bär en övervägande isländsk prägel; dess helgonlängd stämmer dock icke fullt så väl med *cisio* som den i *Oddverjarnas kalendarium*. Månaderna *Juli—Okt.* äro uteglömda.

En tredje text återfinnes i *Hauksbök*. Den är av
 20 *Finnur Jónsson* publicerad i hans *Hauksbök-upplaga*, dels bokstavsrätt s. 229 f., dels i normaliserad form i *Inl. s. LXXIX f.* Från normaliseringen måste här särskilt på grund av det rikare materialet göras en del avvikelser. — Skrivaren i *Hb.* har ytterst dåligt förstått sin
 25 sak, i det han sammanfört alla månadsnamnen vid de 6 första verserna. De höra emellertid till samtliga udda verser, emedan varje månad motsvaras av två hexametrar. I detaljerna är dock hans text ganska felfri.

Den fjärde parallellen finnes i *G bl. 1r*. Den har
 30 månadsnamnen riktigt placerade men är i detaljer mer felaktig än *Hb.*

Texten har för att underlätta begagnandet blivit något mer tillrättalagd, än som eljes varit behöfligt och lämpligt. Stor bokstav insättes genomgående för att beteckna de stavelser,
 35 som ange helgondagar; alla andra stå med liten bokstav, även om de ange månadsnamn eller stå i versens början. Medelst ett tvärstreck avdelas stavelserna från

varje månads början i grupper på fem stycken, vilket gör det lätt för läsaren att i en blick se, till vilket datum en viss stavelse hör. Då ett ord på detta sätt avbrytes, användes bindestreck. Ett par rättelser av senare hand, som icke inverka på uppfattningen av innehållet, lämnas utan 5 anmärkning.

I noterna under texten lämnas redogörelse: 1) för betydelsen av de i förkortning antydda helgonnamnen; 2) för befintliga varianter, dock i regeln ej avvikande stavning eller medtagande (resp. bortlämnande) av enstaka bokstav i förkortningen; 3) för de §§ i Rím III (och Gb), där resp. stavelse förutsättes. Gb betecknar två från G i Efterslæt medtagna verser (s. 248). 10

En approximativ datering av texten synes vara möjlig. Redan den äldsta handskriften hänvisar till tidigt 1200-tal. 15 Jón Hólabiskup är icke medtagen, ehuru hans dag blev löptekinn år 1200 (Isl. ann.), men väl Franciscus d. 1226, kanoniserad 1228.

Jan. Cisio ianus | Epiph sibi uen- | dicat Oc Fe Mau | Mar An 20
Pris Ma Seb | Agn Vincen Ba Con | Polcarp Ag haben- | tur

Febr. Bri Pur Blassus A | Ved februo Sco- | lastica Valent |
Iul martir uirgo | post Petrus Matque | sequatur

20—21. De i januari upptagna högtidsdagarna äro följande: Circumcisio Domini, Epiphania, Octava epiphanie, Felicis, Mauri abbatis, Marcelli, Antonii, Prisce, Marii et sociorum, Sebastini (et Fabiani), Agnetis, Vincentii, Babilie, Conversio Pauli, Polycarpi, Agnetis secundo. 20. Ci-] Cir- §§ 15, 16. bi] G, Hb; bv Odd. -cat] -cad Gb. Fe] § 18. Mau] Ma Hb (av metriska skäl). 21. Pris] § 74. -cen] Gb. habentur] abentur G. 22—23. De i febr. upptagna helgdagarna äro: Brigide, Purificatio Marie, Blasii, Agate, Vedasti (et Amandi), Scholastice, Valentini, Juliane, Petri, Mathie. 22. Bri] § 15. Bla-] § 5. Blasus] Blas G, vilket lämnar ett tomrum. -bru-] § 74. Sco-] scol Gb. Va-] Ua- § 18. 23. post] Gb. Petrus—sequatur] vanliga formen är Petrum Mathiam inde, till vilken den lat. uppteckningen av Västgötalagens kyrkobalk fogar en upplysning om skottår: tunc dicendum est Petrum, trum Mathiam inde (Schlyter s. 342).

marcius offi- cio decora- tur Gregoria- no postea Cuth Benedict post Ma- rie genitri- cis	<i>Mars</i>
april in Ambro- sii festis o- uat atque Tibur Magn succedunt hinc festa Georg Mar- cique Vitalis	<i>April</i>
5 Phil ma Crux Alex Io Io postque Gor hinc Nere tunc Hal indeque Dun se- quitur, uenit Vrb Augus Ger adest Pe	<i>Maj</i>
iun Mar habet Bo- nipa Med Primi Bar Basi Bas Ui tunc Bo Mar Gerua Le Al Elld Ioha Ioque Le Pe Pau	<i>Juni</i>

1—2. *De i mars upptagna helgdagarna äro: Gregorii, [Gudmundi (isl. biskop; d. 1237, helig på Island 1315, i Hb efteråt tillagd)], Cuthberti (eng.), Benedicti, Marie (bebådelsen). 1. mar-] § 15. marcius] Marcio G. Gre-] Gb. no] Från början har även i G, Hb stått Gregoriano (-nu G), i Hb har Gud tillagts, utan att plats beretts eller invisning skett; G har rättat nu till Gud; B s. 213 har Gregoria Gud; no förutsättes § 18. 2. -ne-] § 74. -dict] -dic Gb. 3—4. De i april upptagna helgdagarna äro Ambrosii, Tibureii, Magni (Orknöjarlen), Georgii (på samma dag som Joh. ep. Holensis), Marci, Vitalis; i G tillkommer Roberti d. 23, varvid Georg flyttats. 3. april] aprí § 14. -si-] § 5. o-] o Gb. atque] inde G. Ti-] § 18. 4. fes-] Gb. Georg] Ro Ge G. -ci-] § 74. 5—6. De i maj upptagna helgdagarna äro: Philippi (et Jacobi), Crucis (inventio), Alexandri (vanligare på d. 3, detta var också enl. Odd hans rätta dag ehuru han flyttats undan för Crucis), Johannis ante portam lat., Johannis episcopi Beverlacensis, [Nicolaus de Bari, blott 3260 och Hb], Gordiani (et Epimachi), Nerei (et Achillei), Hallvardi (norsk), Dunstani, Urbani, Augustini (Anglorum apostoli), Germani, Petronelle. 5. Phil] § 15, 16. -que Gor] Ni Gor 3260; mig or (tydligt korruption av föreg.) Hb. Gor] § 74, Gb. 6. indeque] § 18. -qui-] Gb. 7—8. De i juni upptagna helgondagarna äro: Marcellini, Bonifacii, Medardi, Primi (et Feliciani), Barnabe, Basilidis, Basillii, Viti (et Modesti), Botulphi, Marci (et Marcelliani), Gervasii, Leofredi, Albani, E[de]ldride (= Atheldridis), Johannis (Baptiste), Johannis (et Pauli), Leonis, Petri (et Pauli), Pauli („celebratio“ 3260; vanl. commemoratio). 7. iun] § 15. -bet] bed § 5. Med] Gb. Bas] § 18. 8. Ger] Gb.*

Juli iul Suit Pro Marti- | ni Tho Seli Fra | Benedicti
 Di | Suit A postque Mar | Prax Mar A Crist Ia- | cob Dor Pan
 Ol Ab | Ger

Aug. Pe Steph Steph au Trans | Six Do Ciri Lau | Tibur Ip Eu
 Sump- | tio uir gine- | a Timo Bartho- | lo post A Io Fe- | li 5

Sept. Egi sep Trans Bert | post A Ma Gor go | Pro Sus Cor Cru
 Nich | Eu
 Lambertique | Ma Maur festum Fir- | mi Dami Mich Ie |

1—3. *De i juli upptagna helgondagarna äro:* Svithuni (eng.), Processi, Martini, Thome (= *Tomas Becket's translation*), Sanctorum in Selio (nor.), VII fratrum, Benedicti (enligt G Margareta vid d. 13), Divisio Apostolorum, Svituni (den ovan nämndes translation), Alexis, Margarete (i brädden i Hb ersatt av Thorlaci), Praxedis (Hb Apollinaris i brädden ersatt av Praxedis), Crispine, Jacobi, VII Dormientium, Pantaleonis, Olavi, Abdonis, Germani. *Juli—Oktober saknas 3260.* 1. iul] § 15. -ni] nus Hb. Se-] Gb. -dicti] Marga G. 2. Suit] § 15. -que] Gb. Mar] *Rim II antyder § 173 genom uttrycket Margretar messa sidari, att både d. 20 och d. 13 bar namnet Margareta; så Odd i helgonlängden. Stavelsen även i Hb, som i brädden utan invisningstecken upptager den till samma dag hörande Thor (= Thorlaks translation, verkställd 1198, upptages med blå färg Odd, logtekin 1247); G Th.. (otydligt). Prax] i G, tillagt i brädden utan invisningstecken, avsett att ersätta A. Dor] G, Hb; Tor? Odd. 4—5. *De helgondagar som upptagas i augusti äro:* Petri (vincula), Stephani papæ (2), Stephani inventio (3), i G, Hb utträngd av Ölafsmessa sidari (translationen), Transfiguratio domini (vanligare d. 7 aug.), Sixti, Donati, Ciriaci, Laurentii, Tibureii, Hipolyti, Evsebii, Assumptio Marie, Timotei, Bartholomei, Augustini (episcopi), Johannis (decollatio), Felicis. 4. Pe] § 15. Pe Steph] från början Petrus G, Hb; i G otydlig rättelse; i Hb Step infört i brädden utan invisningstecken. Steph¹] § 5. Steph²] Ol G, Hb. Sixt] Gb. Eu] § 18. 5. -o] Gb. 6—8. *De helgondagar, som upptagas i september äro:* Egidii, Translatio Cuthberti, Bertini (abbatis), Adriani, Nativitas Marie, Gorgonii, Proti (et Iacincti), Susanne (vanligare på d. 11) eller Susceptio sanguinis?, Cornelii (flyttad för följ.), Crucis (exaltatio), Nicomedis, Euphemie, Lamberti, Mathei, Mauricii, Firmini, Damiani, Michaëlis, Jeronymi. 6. sep-] se G, Hb; av metriska skäl; över raden förklarande VII Hb. Bert] Gb. Cru] § 18. 7. Eu] Ie G, genom dittografi, se r. 2; Ey Gb.*

Re Leo Francis Fi Mar De Di Ger inde Re Calixt inde Lucas hinc Unde Seue Cris abhinc Simonis Quin	Okt.
Omnes Eu no Le Uil Qua Theo Marque Brieti-que martir adest E- a Ce Cle Cri Kat postea Sat And	Nov.
5 postque de Barba Nicho ueniunt Victo Lu Nicha- si O sapi cum Thoma Thorla Na- talis domini Sil.	Dec.

1—2. *De i oktober upptagna helgondagarna äro:* Remigii, Leodegari, Francisci, Fidis, Marci pape, Demetrii, Dionysii, Ge-reonis, Festum reliquiarum (*frades enl. Odd d. 13, vid medeltidens slut flyttad till en söndag*), Calixti, Luce, xi milium virginum, Severini, Crispini, Simonis et Jude, Quintini. 1. Re] Remigg § 15. -o] § 5. Fran-] Gb. -lixt] Gb. 2. in-] inn § 18. 3—4. *De helgdagar som upptagas i november, äro:* Omnium sanctorum, Eustachii, Leonardi, Villehadi, Quatuor coronatorum, Theodori, Martini, Briccii, Eadmundi (*eng.*), Cecilie, Clementis, Crisogoni, Catarine, Saturnini, Andree. 3. Om-] § 15. Eu] E Gb. Le] li G. -ti-] § 18; ci Gb. 5—6. *De helgdagar, som upptagas i december, äro:* Barbare, Nicholai, Octava Andree (*blott 3260*), Marie (*conceptio*) blott i G; Victorini, Lucie (G: Magni som *ursprungligen stätt på samma dag*), Nichasii, O sapientia, Thome (apostoli), Thorlaci, Natale domini, Silvestris, *vartill för G komma:* Stefani (*d. 26*), Johannis (*evangeliste*), Puerorum innocentium, Thome (archiepiscopi Cantariensis). 5. postque de] G, Hb; post de que Odd. post-] § 15. -que] § 5, Gb. Nicho] Nich Oct. 3260. ueniunt] Marie G. Lu Nichasi] Mag Lucasi G, *vilket förutsätter, att Lucia flyttats till d. 14, medan Magnus fått behålla deras från början gemensamma dag. Även Nichasii skulle då ha flyttats, vilket strider mot § 19; Magn Gb. Säkerligen är här texten förstörd i G. 6. Thorla] 3260; Thola övriga. Natalis domini Sil.] Na Step Jo Pic (lås Pu) Thome Sil G; -- *texten i G anger korrekt de helgon, som även enligt Odd firades på ifrågavarande dagar. Sil] G, Syl Hb; Sit Odd.**

EFTERSLÆT

(Fra C, D, G, N, V)

HÅNSKRIFTBETEGNELSE.

- C = AM. 415, 4to.
D = AM. 732 b, 4to.
E = AM. 736 I, 4to.
G = Gml. kgl. sml. 1812, 4to.
H = AM. 685 d, 4to.
K = AM. 736 III, 4to.
N = Norske rigsarkiv (frgm. 59
V = AM. 461, 12mo.
-

C (H).

Ummæling¹ hrings hvers er primr lvtvm lengri 9 v
enn bréidd hans ok siændvngur af enni fiordø

¹ På det utrymme i C, bl. 9 v, som i „*Annales vetustissimi*“ læmnats öppet, troligen emedan förläget haft en lakun, motsvarande åren 1000—1269 inkl., har inskrivits dels *Rim II*, §§ 74—76, dels närv. framställning (s. 231₁—233₄) om vissa talförhållanden i cirkeln. Till den senare framställningen finnas paralleller, dels till det hela i G (bl. 13 r) och H (bl. 29), dels till början Ummæling—alnar, s. 232₁₅, i K (bl. 2). I H finnes även en fortsättning, som ingår efter alnar s. 232₁₆ och efter vilken de två meningarna Diameter—dextillor (s. 233₁₋₄) införs. Då det förefaller rätt rimligt, att C, som blott lämnat ett begränsat utrymme, innehåller en förkortad text, införes fortsättningen i H här, därvid dock ordningen i C följes så tillvida, att fortsättningen införes efter dextillor. Diameter—dextillor har en parallell i K (bl. 2 r), samt, såsom nämnts i H efter stycket Ef—alin (s. 233₆—234₁₇).

Så vel i G som i H og K er teksten ledsaget af en oplysende figur, som s. 235 gengives i fuld størrelse (5₆ cm) efter H. G og H stemmer overens, blot at figuren i G har en påskrift mere (det i nærv. gengivelse tilsatte tal xxxiii), samt er betydelig større (13 cm), men fremtræder mindre skarpt og skæmmes forneden ved en penneprove, ligesom også bagsidens skrift vil slå igennem. Figuren i K er anderledes orienteret, og i denne er indtegnet en uvedkommende menneskeskikkelse (sml. Småstykker, *Kbh.* 1884—91, nr. 9, s. 195). H har figuren efter afhandlingens slutning, øverst på den følgende side, bl. 30 r. K.

1. -mæling] melings G. hr. hv.] hv. hr. G, H, K.
primr] prim G, H; 3 K. lengri] meire K. 2. siændvngur]
fiordungur K.

breidd¹, því at sva verþr, ef 7 alnar er bréidd hrings, þa er 22 alnar vm mæling hans. Ef þv gerir ferskeytv iafna vm hring vttan, þa er vm mæling hennar flogvr slik² sem bréidd hrings, þat erv 8 alnar ok
 5 20, ef 7 er bréidd hans. Fáerskeyta hver³ iofn er þriðivngi⁴ bréiðari i skakk horn enn vm þvert⁵. Nv gerir þv hring vttan vm horn fer skeyto, ok er vm mæling ok bréidd þes hrings þriðivngi lengri enn hins hrings, er innan var i fer skeyto, þa verþr
 10 breidd half 11. alin⁶, enn vm mæling hans 33 alna. Ef þv gerir þriskeytv iafna⁷ i hringinvm, þa er af miðri rænd vpp i hórnit fiorðvngi skemra enn breidd hrings⁸. Ef hringr⁹ er 7 alna, þa er þriskeyta¹⁰ 5 alna ok fiorþvngv alnar, enn siða þriskeytv er half-
 15 rar 6. alnar¹¹, ef bréidd hrings er halfrar siando alnar.

¹ Det under medeltiden vanliga värdet på π , se s. 99. ² sklik C. ³ er till. C, G. ⁴ þriðivngi G, H, K; þriðivgr C. ⁵ Uppgiften innebär en mycket klumpig approximation, rättare är 1,414; här menas 1,5 vilket framgår av det följ. ⁶ Ett betydligt bättre närmevärde vore 10 jämnt. ⁷ iafna G, H, K; iamn C. ⁸ breidd (så) hrings C. Uppgiften exakt. ⁹ Cirkelns diameter. ¹⁰ Den inskrivna liksidiga triangelns höjd. ¹¹ Riktigt 5,63; med Gerberts närmevärde på triangelns höjd 5,69. Här slutar K.

1. breidd] udel. H. þvi—verþr] udel. K. sva] udel. G. alnar] alna G, H, K. bréidd hrings] hringur breidur K. hrings] hringsins G. 2. alnar] udel. H. alnar—hans] udel. G. 4. hrings] hringsins G. alnar] udel. H. 5. 7] alna tilf. G, K; alnar tilf. H. hans] hringsins G; hrings H, K. iofn] udel. G. 6. bréiðari] leingri K. skakk] skact G. 7. er] udel. K. 8. lengri] meire K. 9. hins] þess H. hrings] udel. K. fer skeyto] udel. K. 10. breidd] hans tilf. G, H. 11] tolfsta K. hans] udel. K. 33] 35 G; 42 H. 11. hringinvm] hring K. af] udel. H. 13. hrings] hringsins G; udel. K. þriskeyta] ferskeyta H. 15. hrings] udel. H. siando] 6. H; settu K.

Diametr iarðar 114 graðvr ok half grada ok ein particula.

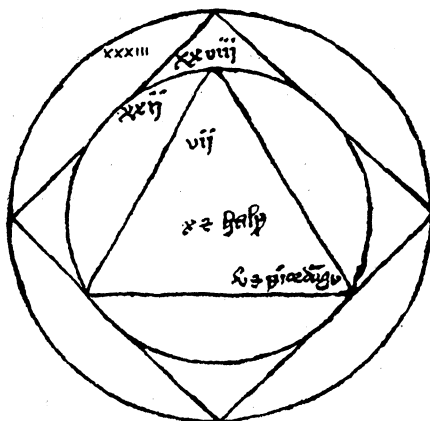
Diametr solar 229¹ graðvr ok 2 particula, þat ero 10 dextillor.

Ef² þu villt profa diametur ferskeytu oskack- 5 H
rar, ok se iafn mikil circumferencia hvorstvegia
*hrings ok ferskeytu*³, þa skipt diametri ferskeytu i
fiora stadi ok lat 3 iafn micla, enn hinn 4. *halfu*⁴
minztann, ok verdr þa diametur hrings þvi [meira
en ferskeytu sem einn hverr er þeirra þriggia 10
hluta, er allir eru iafn miclir⁵. Verbi gracia: ef
umm-mæling hvarst[vegia] hrings ok ferskeytu er 22
alna, þa er diametur ferskeytu 8⁶ alna, enn hrings
7 alna. Nu giorir þu ferskeytu um hring utan ok
mætizt⁷ þau⁸ i 4 stodum, þa er iafn micit diametur 15
hvorstveggia, en ummæling ferskeytu er þeim mun
meire enn hrings sem 6 hlutir diameturs, en hinn

¹ 229 H; 225 övriga. Man får vël antaga, att vi åter ha den gamla beräkningen, att solen är i diameter dubbelt så stor som jorden; jfr s. 120. ² Härifrån tekst efter H. Problemet är att beräkna en kvadrat och en cirkel med samma omkrets. ³ Konjekturtillägg, gjort med ledning av r. 12. ⁴ Konjekturtillägg, gjort med ledning av s. 234₁₁. ⁵ Texten är tydligen korrumperad. Kvadratens diameter (diagonal) är större, och förhållandet, som här uppges vara 9 : 7, vore närmare 8 : 7. Någon emendation, som gjorde saken riktig eller åtminstone åstadkomme överensstämmelse med förf:s åsikter i övrigt och på samma gång förklarade den faktiska läsarten, tilltror jag mig icke att föreslå. Riktigt vore: minna . . . sem enn minsti hlutr. ⁶ 20 (!) H. Om man räknar med ett riktigt värde på $\sqrt{2}$, så får man 7,78 ungefär; med förf:s klumpiga närmevärde blir det 8,25; enligt den föregående meningen i oförändrat skick, skulle det bli 9. ⁷ D. v. s. tangerar varandra; här är alltså fråga om en omskriven kvadrat. ⁸ þo H.

7. falli nidr¹. Dugir þær ok til þessa hin sama
 regla ok þu hafdir til diameturs ferskeytu, sva at
 þu skipt hringi² sem þu skiptir diametri ferskeytu.
 Verbi gracia: ef 10j³ er diameter, þa er ummæling
 5 hrings 33 alnar, enn ferskeytu 42 alna⁴. Ef þu
 giorir ferskeytu ok hring um, sva at horn hennar
 snerta aull circumferencia⁵ hringsins, þa prova
 þu ummæling þeira af diametrum, svo at þu
 lat síðu⁶ ferskeytu þridungi minna enn dia-
 10 metur⁷ hrings, tak sidan síðu⁶ ferskeytu ok skipt
 i 4 hluti, lat 3 iafn micla, enn einn halfu minzta,
 tel saman tvo iafn micla ok hinn minzta, ok er
 sva miclu meira ummæling hrings enn ferskeytu
 sem þessir hlutir saman taldir⁸. Verbi gracia:
 15 ef síða⁶ ferskeytu er half 4-a alin, enn diametur⁷
 hrings fiordungr hinnar 6-u alnar, þa er ummæling
 ferskeytu 14 alna, enn hrings half 17-da alin.

¹ Kvadratens omkrets blir 28 alnar, cirkelns tillnærmelsevis (enl. vår förf. exakt) 22; skillnaden 6 är sex sjundedelar av diametern. ² hrings H. ³ Meningen kräver ett uttryck för 10,5. Därvid tänker man närmast på bruket med genomstruket j för $\frac{1}{2}$. H har 141 (!). ⁴ Växlingen mellan genitiv och nominativ (akusativ?) här och på andra ställen är påfallande. ⁵ En akusativ är nödvändig; andra latinska ord böjas i vår text isländskt, men jag har aldrig sett sådan böjning på ordet circumferentia. ⁶ diameter H; i föreliggande fall, då det gäller en inskriven kvadrat, måste cirkelns och kvadratens diametrar (resp. diagonal) vara identiska. Med emendationen får man ett värde, som stämmer med förf:s förut angivna åsikt om förhållandet mellan sida och diagonal i en kvadrat. ⁷ Har underförstått av skrivaren i H; måste efter emendationen (not 6) tilläggas. ⁸ Givet är sidan i den inskrivna kvadraten = s. Cirkelns diameter är då $s\sqrt{2}$. Dess omkrets = $\pi s\sqrt{2}$. Då nu förf:s närmvärden insätts, få vi omkretsen = $s \times \frac{22}{7} \times \frac{3}{2}$
 = $\frac{33}{7} = 4s + \frac{5}{7}$; 4s är naturligtvis = kvadratens omkrets.

I figuren er indskrevet talbetegnelserne xxviii, xxii, vii ok half, v ok fiordvngt, samt det af udgg. fra en tilsvarende figur i G indsatte xxxiii. Figuren er gengivet i streg, med bibeholdelse af samtlige påskriffter.

K.

Dessa tal avse att ange längden av resp. sidor och höjder i de i cirkeln inskrivna figurerna, sådana dessa bli enligt den i texten utvecklade teorien och under förutsättning av det där givna värdet på radien.

B.

D.

Legimus¹ in epistolis Grecorum, quod post^{1v} passionem apostolorum sanctus Pachomius² abbas in Egipto cum suis monachis in oratione a Domino

¹ Den här meddelade lat. texten medtages, emedan minnesversen återopas i Rim II, s. 145; jfr även Rim III, s. 219.¹¹ ² Om Pachomius berättas allmänt, att han fått sin klosterregel såsom uppenbarelse. Den här lämnade uppgiften om måncykelns uppenbarande och dess inristande i en amulett finnes icke, mig veterligt, på annat håll. Att P. skulle ha haft något inflytande på utvecklingen av förhandlingarna vid mötet i Nicea, är i och för sig osannolikt, bl. a. därför, att han blott i 10 år varit kristen, då detta möte hölls. Säkert är däremot, att utgången var en seger för den egyptiska åsikten i frågan.

orauit, ut ostenderet eis, quomodo pascha celebrare deberent; et misit Dominus angelum suum et scripsit ad prefatum sanctum Pacomium ciclum decennouenalem in uno filacterio hoc modo:

- 5 None¹ aprilis, norunt quinos (v com.)
 Octone kalende, assim depromunt (i com.)
 Idus aprilis eciam senis² (vi emb.)
 None quartane, namque dispondio (ii com.)
 Item undene, ambiunt quinos (v com.)
 10 Quatuor idus, capiunt ternos (iii emb.)
 Terne kalende, titulant seni (vi com.)
 Quatuor dene, cubant inquadrīs (iiii emb.)
 Septene idus, septem eligvnt (vii com.)
 Sene kalende, sorciunt ternos (iii com.)
 15 Denos septenos, donant assim (i emb.)
 Pridies nonarum, porro quaternis (iiii com.)
 Nouene notan[t]ur, namque septenis (vii com.)
 Pridies idus, panditur quinis (v emb.)
 Aprilis kalende, unvm exprimunt (i com.)

¹ Verserna avvika från den vanliga typen redan genom sin form. I stället för de eljes obligata hexameterna tråda här verser av medeltidens typ, fyrtaktiga, ehuru i detta fall icke rimmade. De lämna i början uppgift om påskterminen, i slutet om varje års Regulares paschæ. För kontrollen kan man slå upp resp. s. 157 not 10, och 69 (spalt 7). Till yttermera visso tillägges i handskriften regularen samt uppgift om embolism och vanligt år; detta, som icke skall läsas i versen, sättes i upplagan inom parentes. Varje vers upprepas två gånger i två vid varandras sida ställda kolumner. Här avtryckes den vänstra, medan den högra på vanligt sätt behandlas som variant-handskrift. Raderna i denna senare äro nedflyttade ett steg i förhållande till den högra, och över denna kolumn skrives communes et embolismales annos(!) mutantur in kalondas septembri. ² sexis D.

11. seni] senos. 12. cubant] cumbat. 14. sorciunt]
 sorciuntar. 15. Denos] Dene. 16., 18. Pridies] Pridie.
 19. Aprilis kalende] Kalendas aprilis. exprimunt] exprimit.

Duodene namque, ducte quaternis (III com.)
 Speciem quintam, speramus duobvs (II emb.)
 Quaterne kalende, quinque coniciunt (V com.)
 Quindene constant, tribus adepte (III emb.)

I þessvm versvm i vpphafi er sagt, hvar i 5
 manaði er merkidagr til pascha, enn i enda a
 hverivm degi vikv er terminus tvngl xiiii natta¹.
 Ef regulares ok concurrentes rett samantalðar
 verða vii eða feri, þa skal þat hafa, enn ef fleiri
 erv, þa skal þat hafa, er vm fram er, þott einn se, 10
 ok er þa palma d[ag] merkidagr, en ef vii ero, þa
 er þvattdag hinn næsta fyrir pasca².

* * *

Galtervs Meistari segir solar gang³.

Meistari Galtervs⁴ fann þær 8 momentur, er a

¹ Sista satsen är felaktig; den säger blott detsamma, som redan sagts i den första. Vad som meddelas, är som nämnt regulares. Hela meningen är nästan ordagrant intagen i *Rím II*, s. 145. ² I—pasca står under vänstra kolumnen; under högra finns: Hic uocantur (för notantur) paschales regulares et connumerari debentur concurrentes et isti regulares ad terminalem diem in quo die ebdomada fuerit. ³ Överskriften från E, som har en parallell (bl. 1v) till Meistari—ivnii (s. 239₂). ⁴ Om denne Galterus (Galterius) äger man blott underrättelse i isl. källor. *Enl. Alfr. I*, 23, skall han ha fått på fjärde lateransynoden antagen som riktig den vanliga beräkningen av tiden från världens skapelse till Kristi födelse. Denna var ju känd redan i *Rím I*, och någon antydning om att den, såsom isl. källorna uppge, 1215 antogs såsom kyrkolära, finnes ej hos Mansi i de bevarade handlingarna från fjärde lateransynoden. Varifrån den isl. uppgiften härrör och om den äger något sanningsvärde, är alltså svårt att avgöra. Den återkommer i *Annaler (Flatöb.)*. Enligt *AM 736 III 4to* har Galterus först „sett“ Vqlundarhús. Att vissa tideräkningsfrågor vid denna tid varit aktuella, framgår emellertid därav, att det påvliga kansliet från år 1217 vidtager en ändring i sina dateringsprinciper, i det man utbytte den Florentinska stilen, som börjar året d. 25 mars efter vår årsbegynnelse, mot den pisanska, som börjar samma datum före

skortir¹ at solin gangi hring sinn a arinv. Þær
 5 10
 15
 20
 25
 30
 35
 40
 45
 50
 55
 60
 65
 70
 75
 80
 85
 90
 95
 100
 105
 110
 115
 120
 125
 130
 135
 140
 145
 150
 155
 160
 165
 170
 175
 180
 185
 190
 195
 200
 205
 210
 215
 220
 225
 230
 235
 240
 245
 250
 255
 260
 265
 270
 275
 280
 285
 290
 295
 300
 305
 310
 315
 320
 325
 330
 335
 340
 345
 350
 355
 360
 365
 370
 375
 380
 385
 390
 395
 400
 405
 410
 415
 420
 425
 430
 435
 440
 445
 450
 455
 460
 465
 470
 475
 480
 485
 490
 495
 500
 505
 510
 515
 520
 525
 530
 535
 540
 545
 550
 555
 560
 565
 570
 575
 580
 585
 590
 595
 600
 605
 610
 615
 620
 625
 630
 635
 640
 645
 650
 655
 660
 665
 670
 675
 680
 685
 690
 695
 700
 705
 710
 715
 720
 725
 730
 735
 740
 745
 750
 755
 760
 765
 770
 775
 780
 785
 790
 795
 800
 805
 810
 815
 820
 825
 830
 835
 840
 845
 850
 855
 860
 865
 870
 875
 880
 885
 890
 895
 900
 905
 910
 915
 920
 925
 930
 935
 940
 945
 950
 955
 960
 965
 970
 975
 980
 985
 990
 995

vært ársskifte. — Den ovan givna uppfattningen av det julianska
 årets fel brukar tillskrivas Magister Chonrad c.1200. Man räknade
 så: Kristus föddes vid vinter- och Johannes vid sommarsolstånd
 („Honom bör växa till, och mig bör förminska“, ansågs bevisa
 detta). Nu inträffade år 1200 solståndet 10 dagar (240 timmar)
 före de av kyrkan firade födelsedata. En enkel division ger
 till resultat, att året er $\frac{1}{5}$ timme = 8 momentor, för långt.
 Samma åsikt framträder i Rim II, s. 99. Det exakta solåret
 blir enligt här behandlade beräkning 365 d., 5 t., 48 min. Ett
 exaktare värde 49 min., 16 sek. var beräknat redan i de alfons-
 siska tabellerna, vilka alltså icke torde ha blivit bekanta på
 Island. B.

I Arne Magnussons samlingar til en „Commentariolus de
 Gualteri Alexandreide“ (AM 519 b, 4to) findes blandt optegn-
 elser om forskellige mænd af navnet Galterus følgende notitser
 fra den ved Københavns brand 1728 tilintetgjorte Codex Rese-
 nianus: Gallterus Apparit Concilio Lateranensi anno 1215
 interfuit, Ejusque Computus ibi approbatus est. Supputaverat
 vero, inter alia, Galterus Conceptionem Christi, in annun-
 ciatione Mariæ, incidisse in annum Mundi 5199 [Ex Codice
 Reseniano, ubi Annales, Computus etc. Folio] og Mag. Galte-
 rus 8 momenta reperit, quibus annus Solaris Juliano brevior
 est [Idem codex]. K.

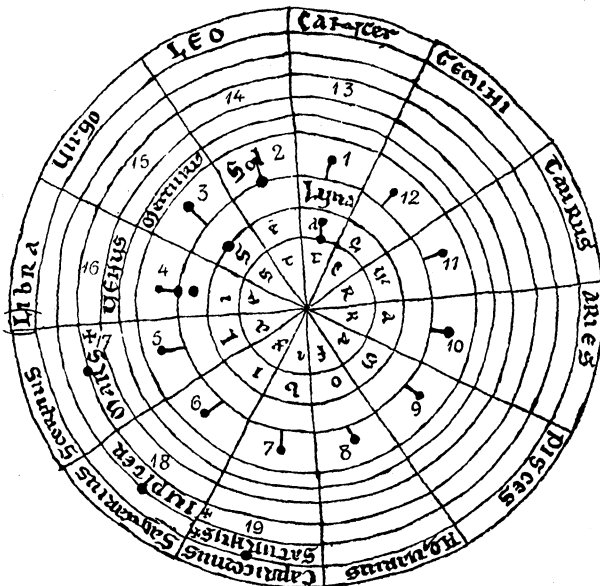
¹ Oegentligt; det julianska året är för långt, ej för kort.

² D. v. s. försummas vid räkningen.

2. þeim] udel. E. 3. þa] udel. E. 4. Þessar] Þessa E.
 6. enn] ok E. 7. -hværf] -hvarf(!) E. 8. vetra] udel. E.
 Er—ok] en þat er E. 9. iola nott] udel. E (men tilf. i
 marginen af Arne Magnusson). heraj] drottinn E.

tíma var Íons messo solstaða a svmar, enn n v er idus ivnii.

Sva¹ er talt, at tolf bygskorn giori lofa, en 3 3^r lofar fet, en 4 fet stig, en 2 stig faðm, en 128 (133)² faðmar fiordvng eða skeið, enn 170 skeið giora milv. 5 Fra iordv til tvngls erv c ok xx þvsvndir skeiða. Fra tvngli til solar er iafnlangt. Upp fra solv til hins hæsta himins er c ok xx ok v þvsvndir skeiða.

Sva telr Makrobios³, at planetur voro vndir 6^r

¹ Sva—skeiða (r. 8). Härtill 2 paralleller i H, den ena nästan ordagrann, bl. 30 r, en annan bl. 29 r, varifrån nedan varianter lämnas. ² 133 till. interlineärt D. ³ Komm. till. Somnium

3. Sva—giori] Eitt byggkorn gierer tolfra hlut H. 4. 4] halft fiorda H. faðm] udel. H. 4—5. 128 (133) faðmar] 158 i (?) H. 5. 170 skeið] 150 skeiða H. 6. Fra—skeiða] 100 ok (äben plads) skeiða eru af iordu til tungls H. 7. Upp] udel. H. 8. xx ok v] 50.10 H. 9. telr] segir G.

þessvm stiornv morkum¹ scapaðar sem i þessi figuro² er ritat. Enn fra þvi er þær hofo ras sina

Scipionis I, 21, 23 ff.: Arietem . . primum inter omnes habitum, qui ut mundi caput in exordio lucis apparuit. . . Aiunt enim in hac ipsa genitura mundi Ariete ut diximus medium cæli tenente horam fuisse mundi nascentis, Cancro gestante tunc lunam, post hunc sol cum Leone oriebatur, cum Mercurio Virgo, Libra cum Venere, Mars erat in Scorpio, Sagittarium Jupiter optinebat, In Capricorno Saturnus meabat; sic factum est, ut singuli eorum signorum domini esse dicantur, in quibus, quum mundus nasceretur, fuisse creduntur. Sed duobus quidem luminibus singula tantum signa, in quibus tunc fuerant assignavit antiquitas, Cancrum lunæ, soli Leonem; quinque vero stellis præter illa signa, quibus tunc inhærebant quinque reliqua sic adjecit vetustas, ut in adsignandis a fine prioris ordinis ordo secundus inciperet. Superius enim diximus in Capricorno Saturnum post omnes fuisse, ergo secunda adjectio eum primum fecit, qui ultimus fuerat; ideo Aquarius, qui Capricornum sequitur, Saturno datur, Iovi, qui ante Saturnum erat, Pisces dicantur, Aries Marti, qui præcesserat Jovem, Taurus Veneri, quam Mars sequebatur, Gemini Mercurio, post quem Venus fuerat, deputati sunt. *Till s. 239, —42₁₁ parallell i G bl. 7 r.* ¹ s. m. G; stiornvm D. ² *Figurer till denna text finnas både i D och G. Den här återgivna härrör från D. Den utgör en framställning, snarlik så många andra i medeltida handskrifter, vilka genom koncentriska cirklar vilja återge världssystemet med jorden såsom medelpunkt, de olika planeternas särskilda himlar utanför varandra, och firmamentet ytterst. Genom radier äro samtliga cirklar indelade i sektorer på vardera 30°, svarande mot de särskilda stjärnbilderna i zodiaken. Figurerna äro olika orienterade. I D står strecket mellan Leo och Cancer ungefär rätt upp, i G däremot står Leo nästan rätt ned. Detta torde vara utan egentlig betydelse. På den åttonde cirkeln utifrån i D (den fjärde i G) stå figurer bildade av en fylld cirkel (i ett par fall två cirklar) och en linie (rött i D, svart i G). Såvitt man kan se, avse dessa blott att beteckna mitten av resp. sektorer. Med rött äro i båda handskrifterna intecknade planeter, en var i det signum, där den enligt det i not 1 från Macrobius avtryckta stället skolat stå vid världens skapelse. Texten avser huvudsakligen att redogöra för resp. planeters och stjärnbilders astrologiska betydelse. B.*

2. er²] at G.

kemr Luna eptir Saturno i hini 16. gradu vndir capricornio a hinvm fiortanda dege sinnar rasar¹.

Den s. 239 fra D gengivne figur (14. århs. beg.), hvis diameter er 12 cm, optager i membranen den øvre del af bl. 6r, med overskrift MACROBIUS DICENS. Den gives, noget formindsket, i streg, således at af påskriverne er medtaget navnene på dyrekresens tegn, de 5 planeter, sol og måne samt de to inderste skriftkreser TERRA FIXA EST — AQUA MOBILIS EST. De øvrige påskriver, hvis pladser er betegtede ved tallene 1—19, gives i det efterfølgende, med varianter fra den tilsvarende figur i G. I sidstnævnte håndskrift optager figuren midterpartiet af bl. 7r, anbragt under den tilhørende tekst (diameter 14 cm.), forholdsvis flygtig nedtegnet med en hånd fra 14. årh.; af pladshensyn er her de to dyrekres-tegn Taurus og Scorpius skrevne indenfor ydercirklen, og foruden dyrekresens navne bærer figuren af tekst kun den til 1—19 svarende. Jorden er her betegnet ved en lille sort centralskive. Påskriverne 1—19 er i D indførte med en fin skrift, 1—12 i 7de cirkel med en afdeling på hver side af de her anbragte stang-tegn, 13—18 i 4de cirkel, dog således at her for nr. 17 kun efter MARS står et kors, som henviser til den af pladshensyn udenfor figuren anbragte tekst; nr. 19 er anbragt i 3dje cirkel, men ved et kors henvist til SATURNUS i 2den cirkel. Teksten lyder: ¹) 3. hora Mercurii | 2. hora Veneris, ²) 1. hora solis svnvdagr | 24. hora Mercurii [foran 24 et kors G], ³) 23. hora [udel. G] Veneris | 22. hora [hore G] Solis, ⁴) 21. hora Martis | 20. hora Iovis, ⁵) 19. hora Saturni | lavgar d. 18. hora Lune, ⁶) 17. hora Mercurii | fria d. [dagr G, f. d. henført til Veneris] 16 hora Veneris, ⁷) 15. hora Solis | 14. horis [hora G] Marcis, ⁸) 13. hora Iovis þors d. | 12. hora Saturni, ⁹) 11. hora Lune Odens d. | 10. hora Merkvrii, ¹⁰) 9. hora Veneris | 8. hora Solis, ¹¹) 7. hora Martis tys d. | 6. hora Iovis, ¹²) 5. hora Saturni Mana d. | 4. hora Lune, ¹³) Lvna silfrlig, ¹⁴) gvllig sol heit ok þvr skaðsamleg, ¹⁵) Mercurius messinglig, ¹⁶) stilliligr Uenus heit ok vat [for st. . . vat: stilligr . . varringligr G], ¹⁷) eirligr Mars skaðsamlegr heitr ok þvr, ¹⁸) hamingivsamligr Iovis heitr ok þvr skur (? ved rettelse) legr [for ok—legr: vatr eitrligr (med interlineart t) G], ¹⁹) þvr ok kaldr skað (sål.) Saturnus skaðsaml. blys [for skað—blys: blyligr S. skadsamligr G]. K.

¹ Månen beräknas hinna halva sin bana på mellan 14 och

1. Saturno] Saturnu (her og i det fg.) G. i hini 16.]
udel. G. 2. -cornio] -cornu (her og i det fg.) G. fiortanda] fertoganda G.

Merkvrius kemr eptir Saturno i hinni nitiando gradu vndir capricornio, þa er hann hefir runnit 120¹ daga. Venus kemr eptir Saturno i hini 18. gradu² vndir capricornio, þa er hon hefir gengit³ 90 daga⁴. Sol kemr eptir Saturno i fyrstv gradv ok 20. vndir capricornio, þa er hon hefir gengit 155 daga⁵. Mars kemr eptir Saturno i hinni 20. gradu vndir capricornio, þa er hon hefir gengit 128 daga⁶. Iouis kemr eptir Saturno, þa er þeir 10 hafa gengit 5 gradur vndir aquario⁷, þa hafa þeir gengit 600 daga af sinvm bringvm⁸.

*

*

*

15 dagar. Þá denna tid hinner Saturnus, som har en omloppstid på 30 år, blott ungefär en halv grad; den antogs vid skapelsen stå i sitt teckens 15-de grad, upphinnes följaktligen av månen i den 16-de. Räkningen förutsätter här, liksom i det följande, att planeterna, geocentriskt sett, röra sig likformigt i cirklar kring jorden. Att förhållandena i verkligheten äro vida mer komplicerade, var emellertid även för den medeltida astronomien välbekant.

¹ 80 D, G. Detta måste vara fel. Saturnus tillryggalade ett signum på 2¹/₂ år, alltså en grad i månaden. Då det nyss angivits, att dess tillryggalagda väg var 4 grader, måste 4 månader ha avsetts. Fyra signa skulle enligt tidens teori tillryggaläggas av Merkurius på 112 dagar. Därefter skulle den nu blott behöva knappa 4 dagar för att tillryggalägga de av Saturnus under tiden medhonna fyra graderna. Men räkningen har nog icke varit exakt.

² gradu G; saknas D. ³ Räkningen är av alldeles samma art som den föregående. ⁴ Solen behövde 5 månader för att tillryggalägga de 5 signa, som skilde den från Saturnus utgångsläge; på ytterligare 5 dagar antogs den medhonna de under tiden av Saturnus medhonna 5 graderna. ⁵ Mars ansågs tillryggalägga ett signum på två månader. På fyra hade den alltså nått till Saturnus utgångsläge. ⁶ På 20 månader ansågs Saturnus tillryggalägga 20°, Juppiter däremot 50. Den senare hade vunnit 30°, således upphunnit den förra. ⁷ Här

1. M.] En M. G. nitiando] niundu G. 2. hann] hun G. runnit] gengit G. 3. hini] udel. G. 18.] 8. G. 7. 20.] 10. G. 11. gengit] hadir tilf. G. bringvm] ring G.

a.¹ p. .a. .t. .G. .c. .L. .v. .L. .S. .S. .c. 9r

[H]it fyrsta *stiornu*² mark i zodiako heitir Aries; ok segir Ovidius³ i sinum skrök sögum⁴, at sa sami hrutr var med gull reyfe ok skyllde flytia yfir Svarta haf þau syskin Frixen ok Hellen, 5 en hon druknade i hafe, en Frixes kom i Kolcos⁵ ok gaf hrutz reyfe til hofs; þat sama sotti Iason sidan. EN Girkir kolludu, at godin hefde kastad þessum bruti a himin fyrir tignar sakir fra sagnar⁶. EN hrutr er fyr því stiornu mark sett, at hann 10 *hvilir*⁷ æ *hægri*⁷ hlid a sumar milli iafndęgra, en a vinstri hlid a vetr. Svo snyr sol gaungu sini ur hrutz marki a hęgra veg sins brings til iafndęgris a haust, en vinstra veg a vetr milli iafndęgra. Anat stiornu mark er thaurus, fyrir því at Iupiter braz 15 i gridungs liki, þa er hann nam Europam, dottur

avbrytes framställningen i D; G har en fortsättning, som säkerligen är ursprunglig, men som lämpligast meddelas nedan i Efterslæt fra G. Se s. 248. ¹ Överskriften innehåller en uppräknning av stjärnbilderna i zodiaken med förkortade namn, börjande med Aquarius. Stycket är skrivet med en särskild hand (halvkursiv, c. 1400). Innehållet är delvis en upprepning av förut lämnade uppgifter, se s. 53 ff., 120 ff. En del nytt stoff är infört, som delvis träffas hos Hyginus, *Poeticon astronomicon* (uppl. 1485, ibland upplagan i *Bibliothèque de l'école des Hautes études* 1909). ² efni D; jfr r. 15 etc. ³ Ovidius har ingen framställning av myten om Phryxos och Helle. ⁴ Rörande uttryckssättet jfr Ovidius sic . . fabulose commentans tradidit, *Guido de Columna, Bellum trojanum* a 6 r. ⁵ Colchos Hyginus; Kopros D. ⁶ Hyginus (1485) berättar flere myter i sammanhang med Aries. En lyder: Nubem (Phryxos moder) . . intervenisse et ereptum Phryxum et Hellen eius sororem in ariete posuisse et per Hellespontum, quo longissime posset, profugere jussisse. Hellen decidisse . . Phryxum Colchos pervenisse. Tidigare säges: Phryxum . . Iovi arietem immolasse, pellem in templo fixisse et arietis effigiem a Iove inter sidera constitutam. Hyg. citerar Hesiodos och Pherecidas. ⁷ Tillagt i anslutning till s. 53 ovan.

Agenorius k[ongs]¹, ok var fyrir tignar sakir ferd a himin, en su er merking i þessu, at sol skin med hórsum² geislum eða hornnottum undir þessu marki ok byr þa iðrd til arningar, en aukar erfide
 5 yxnum. Þridia mark ero brædr u, Kastor ok Pollux, synir Iovis, er hurfu, þa er þeir foro heim af Troeo³, ok kölludu Girkir þa a himin færda vera. EN su er merking i þvi, at sol gengr aptr undir þvi marki
 2 dögum lengr en undir odrum m[aur]kum⁴. Fiorda
 10 stiornu mark er cancer, er hinn mikli Hercules drap, þa er hann sigrade vatnorm⁵, ok var fyrir tignar sakir a himin settr. EN er su merking i þvi, at sol gengr aptr til sudrs undir cancer, sva sem hann gengr aufugr a sina fętr. v-ta mark stiornu er
 15 leo hin mikli, sa er Hercules drap; er hann þvi med stiornu mörkum talldr. En er su merking i þvi, er leo er heittrar natturu en fremri hlutr sins likama, en vokrar natturu aptr; sva gerir sol augustum manad i öndverdu heitan, en ofanverdan
 20 vökvan. vi-a stiornu mark er virgo, dottir Erigaone Icarie keni manz⁶, fyrir tignar sakir skipad milli himintungla. EN su er merking i þvi, at mętr getr öngva burde, slikt hit sama iord i semtembre(!) manade, þa er sol gengr undir þvi marki. vii-da⁷
 25 stiornu mark er libra⁸; þętr skalir helldr Blance⁹

¹ quod Europam incolumem transvexerit Cretam. *Hyginus*. Som dotter till Agenor nämnes E. av Ovidius och hans epitomator Lactantius. ² Så, v: hvössum, D. ³ Dioskureerna anropades i sjönöd. Att de deltagit i trojanska kriget är okänt för den klassiska mytologien och Hyginus. ⁴ Jfr Rím II. § 32. ⁵ Mer detaljerat så Hyginus. ⁶ Nonnulli [virginem] Erigonem, Icarii filiam [esse] dixerunt. *Hyginus*. ⁷ vii-ta D. ⁸ Libra räknas av Hyginus som en del av Scorpio. Här är den ett attribut till Virgo, som enligt en tolkning är rättvisans symbol. ⁹ Man misstänker Balance; det katolska helgonet Blanca har väl icke satts in i den klassiska sagan. Balanciére förekommer i fornfranskan som personifierande benämning på rättvisan, vilken ju även identifierats med Virgo.

męr, dottir Astre risa¹. Su er kollud rettletti fyrri² iafngirni sakir, ok fyrir tignar sakir til himin[s] færð, 9v ok kolludu þat fornir spekingar, at hon færde Iovi³ verðleika manna; sia er fyr hinni fyrri metu⁴. En su er merking i því, at sol görir iafnlangt dag ok 5 nott undir því marki. sva sem skalir iafna tver vögir. Atta stiornu mark er haldreki hinn mikli, er drap Orionem, þa er hann hafde drepit⁵ mörg dyr iardar; ok fyrir vinattu iardar audladiz hann seði med himin tunglum⁶. Hann er setr fyrir hvass- 10 leik hala sins i þat stiornu mark, því at sa manadr görir mörg hörd el i morgum bygdum stöðum. Niunda stiornu mark er sagittarius, skyti⁷, sa er Girkir sögdu at seft hefdi haldreka, þann er gripit hafdi son hans; ok med því at hann matti eigi sveinin- 15 um næ, þa var hann skipadr med himin tunglum fyrir miskun gudana. Hann merkir högg ok skot elldinga, er i decembre koma framm i mörgum stöðum, þa er sol gengr undir þetta mark. En því er skyti dyr apr markat, at sol gengr i því marki 20 ofan verdu ena lęgztu lute sins hrings. Tiunda stiornu mark er capricornus, stein geit, su er fostrade [„ok lakvindr“⁸, þa er hann var abraut rekin af fedr sinum. Þa sömu steingeit skipade hann sidan med himin tunglum. En su er merking 25 i þessu, at geitin sekir iafnan upp helldr, enda

¹ Aratus [virginem] Astrei et Aurore filiam existimat Hyginus. ² I marginalen skrivas stjarnbildernas namn i vinkel. Anordningen päminner nägot om en i vissa kalendarier förekommande tabell för beräkningen av månens ställning i signa. Om en sådan tabell avses, är det meddelade i alla hän- delser ytterst ofullständigt. ³ Iopi D (förlägget p?). ⁴ sia— metu o: hon står framför (eller föreställer?) den främre väg- skälen. ⁵ Upprepat D. ⁶ Utförligare Hyginus. ⁷ Jfr s. 253, med not. ⁸ Så! Juppiter cum eo erat nutritus. Hy- ginus.

snyr þá sol heldr upp veg sinum; en eptri lutr steingeitar¹.

G.²

Tungl huert hefir ix ok xx netr oc tider xii,
 5 ok aukaz þær i fullann dag ok fulla nott a tueim
 2v tunglum, ok er sa dagr en þritugvndi i³ þi er sidar
 kemr. Solu ok tungli skal tidir tēlia eigi adr en
 i fullt dēgr⁴ kemr. Eklipsis heitir þat er fyrir
 dregr sol eda tungl. Eklipsis⁵ solar ma ei uerða
 10 nema at förnu tungli adr enn annat kuikni, þi at
 þa berr tungl milli iardar ok solar. Eklipsis tungls⁶
 ma ei uerða nema at fullu tungli fyrir þi at þa
 berr skugga iardar fyrir tungl. Sið⁷ eru kollut
 lopt i bokum, þau er himin tungl hverfi um. Ok
 15 er tungl i neðsta lopti, ok er þat kallat minst
 himin tungla, ok synist þi mest, at þat er nest os.
 Þat gengr xxvii dagha hring sinn vndir zodiacum

¹ Med steing avbrytes texten i D; jfr huius inferiorem partem piscis esse formatio Hyg. Återstoden av sidan utfylles med arabiska siffror. ² G innehåller på bl. 1 en del komputistiska verser; jfr varianterna till Rím III eller till Císiojanus. Några förekomma ej på annat håll och ha så ringa värde, att de ej ansetts böra avtryckas. ³ Konj. ⁴ o: dygn. ⁵ Självständigt iakttagna solförmörkelser finnas i isl. annaler med säkerhet år 1131 och flere i det följande. Använda uttryck äro Eclipsis solis (1131), myrkr nikiit (1194, Bisk. I, s. 441), vilket dock är tvetydigt, då det även användes om företeelser av vulkaniskt ursprung (1157). ⁶ Månförmörkelser antecknas i annalerna t. ex. år 1237 (Storm s. 382), 1255 (s. 191), 1301 (s. 387), 1302 (s. 388), 1305 (s. 389), 1330 (s. 348). Om man här har att göra med isl. observation eller ej, är omöjligt att på astronomisk väg avgöra, då varje månförmörkelse i ett givet ögonblick är synlig över halva jordytan, under sitt sammanlagda förlopp alltså ett stycke därutöver. ⁷ Sið—himens s. 247₁₀ har en parallell i G, bl. 10 v—11 r (Gx), varifrån varianter meddelas.

ok átta stundir. Merkurius er i audru lopti, hun
 gengr sinn hring ccc ok xxx dagha ok ix dagha.
 Venus er i þridia lopti, hun gengr sinn hring ccc
 ok xl ok átta dagha. Sol¹ er i fiorda lopti, hun
 gengr sinn hring ccc ok lx ok fim dagha ok sex ⁵
 stundir. Mars er i fimta lopti, hun gengr sinn
 hring tvau² áár. Iupiter er i setta lopti, hun gengr
 sinn hring xii áár. Saturnus er i siðnda lopti,
 hun gengr sin hring xxx áára. Þessar eru allar
 reikendr, en adrar stiorrn snuaz með festingu himens. 10

*

*

Tungl³ verdr ii nottum yngra allra heilagra ^{3v}
 messo enn átta dag hvern vetur i hverri xix⁴ ára
 aulld. ii vetur bregst þat enn alldri optar: þridia
 vetr i qldd ok enn xiiii⁵. Fiorum nottum er tungl ellra
 kross messo en⁶ viii dag iola i hverri nitian ara qldd ¹⁵
 nema viii vetr, xi. ok enn xix-da; þa rymer reglan:
 átta dag er tungl vi natta ok xx, en kross messo
 einnar nætr⁷; verdr þar þa einnar nætur munur.
 xi-ta vetur er tungl viii dag ix natta ok xx, enn
 cross messo iii natta. Nitianda vetr er tungl viii ²⁰
 d. viii natta ok xx...⁸

Þessi⁹ verss seigia æ hverium samstofum i
 rimenu tunglin ganga inn hvern vetur eptir annann.
 Merkir hid fyrsta tungl vers hinn fyr(s)ta vetr i qldd

¹ Parallellen i Gx utgör härifrån delvis text till en bl. 11r
 befintlig planetcirkel. ² to [lf utraderat] G (12 Gx). ³ På
 öppen plats mellan avbildningarne av stjärnbilder och dithörande
 lat. text finnas här meddelade isl. annotationer s. 247₁₁—248₆
 (med en hand från 1400-talet). ⁴ ix G. ⁵ 3: 4:de och 15:de
 enligt beteckningssättet i tab. Tunglkomur. ⁶ e. G. ⁷ þrigia
 natta G. ⁸ Fortsättningen saknas G. ⁹ Om en parallell i
 V till Þessi—vetur (s. 248₆) se Håndskriftbeskrivelse (under V).

1. stundir] horiss Gx. 9. áára] ar Gx. 9—10. eru—
 stiorrn] allar st. erv r. enn adrar Gx. 10. festingu himens]
 festingar himni Gx.

ok svo hvern eptir annan sem versunum er skipt.
Tungl verss fyrsta vetur

Cæn. post. dic. fes¹ qui. ger. que. o. ey.² lixt. ci. magn³.

Annar vetur

5 Cad.⁴ scol. gre. o. gor. med. ce. Sixt.⁵ bert. fran. e. que.
Þridia vetur⁶.

*

*

*

7r [N]v⁷ er lípit fra vpphafi heims [6]460⁸ áára, [e]nn
fra holldgan drottins⁹ [1]261⁸ aar. Hefir Saturnus
nu gen[g]it hring sinn 215 sinnvm ok 10 aar at
10 iafn degri af hinvm nyia hring; er hann nv undir
15. gradu tauri 15. kl. aprilis¹⁰. En Iouis hefir
gengit sinn ring 538¹¹ sinnum ok 4 ar af hinvm
nyia ring at iafndegri, þa er hann er i 15.¹² gradu

¹ fes V, *Cisio*; ses G. ² Läs eu; skrives i flere källor ey.
³ Lu vår *cisio*; dagen tillhörde Magnus och Lucia. ⁴ cat.
vår *cisio*; cad V; d för t är mycket vanligt i lat. ändelser i
isl. handskrifter. ⁵ six[t] V; *cisio*; lixt G. ⁶ Fortsättning
saknas G; delvis finnes den i V men förtjänar knappast upptagas.
⁷ Det här meddelade stycket utgör en säkerligen ursprunglig fort-
sättning till det ovan s. 242 avslutade, från D hämtade stycket om
planeternas gång. Stycket har sitt största intresse genom att datera
sig självt och det parti, varmed det sammanhänger, till år 1261. Då
Rim II i nuvarande form härrör från efter 1271, ha vi här ett prov
på de materialier, som förelägo för dess författare. ⁸ Första siff-
ran otydlig men säker genom sammanhanget, för 1261 även genom
läsarten i K. ⁹ Här börjar en parallell i K, bl. 1r. ¹⁰
På de tio år, som enligt den föregående räkningen nu tillrygga-
lagts på planetens 216-de omlopp, borde denna hinna 120° =
jämnt 4 signa. ¹¹ 568 G; 534 K; om man dividerar 6460
med de 12 år, som ansågos utgöra Juppiters omloppstid, så
erhålles kvoten 538 och resten 4. ¹² 25(?) G; 15 säkert K;
på 4 år medhinner Juppiter jämnt 4 signa.

5. o.] co V. 8. Hefir] hafdi K. 9. nu] udel. K. aar]
ara K. 10. er] var K. nv] þa K. undir] hinne tilf. K.
12. sinn] udel. K. 13. er³] udel. K.

arietis 15. kl. aprilis. Mars hefir gengit¹ sinn ring 3230.² sinna at iafn dægri, er hann nu i enne 15. grado scorpil sem hann var skapadr 15. kl. aprilis. Venus hefir rvnnit sinn hring 6775³ sinna ok 200 daga af nyia ring at iafndegri i váár. En Mercurius hefir 5 runnit sinn hring 6954³ sinna ok 14 daga af nyia hring at varligu iafndægri.

*

*

*

Sursus⁴ maris de ordine lune quo modo crecit 8- [et] decrescit: Luna III-a sive⁵ III. decrescit mare usque XI. siue XII.; de luna XI. siue XII. crecit 10 mare usque XVIII. siue XIX. lunam. De luna XVIII. vel XIX. decrescit mare usque ad lunam XXV. siue XXVI. De luna XXV. vel XXVI. crecit usque ad lunam III. vel III.

*

*

*

Tveir⁶ erv hvirflar⁷ heimsins, er fornir spekingar 15 8v

¹ gengit K, saknas G. ² 8430 G; 3430 K; dá Mars beráknades fullgöra ett omlopp på jämnt 2 ár, kan intet tvivel råda om den riktiga siffran. ³ Här synas felräkningar föreligga. Antalet hela varv blir enligt vanlig beräkningsmetod resp. 6777 och 6960, men resterna låta sig icke gissningsvis beriktiga. Planeternas verkliga ställning vid det angivna datum låter sig ju rätt noga beräkna. Saturnus stod i Väduren, invid solen, Juppiter i Stenbocken och Mars i Oxen. ⁴ Det lat. stycket Sursus—III medtages, emedan det utgör en parallell till de isl. styckena i Rim II om samma sak. Som synes, är stycket skrivet på grund av observation, då eljest luna I och luna XV skulle varit gränspunkter såsom på figurerna s. 89 och 118. ⁵ sive konjektur; saknas G. ⁶ Tveir—vatnkarls s. 254, utgör en i det närmaste ordagrann översättning från ett stycke, som kallas Descriptio Poli, och ingår i en Beda-kommentar av Bridfertus (= benediktinermunken Bridferth af Reims) och meddelad av Migne, Patres latini 90 : 368

2. er—i] var hann þa undir K. 5. nyia] nyium K. i] um K. En] udel. K. 6. 6954] 6554 K. 6—7. 14—varligu] 74 af hring æ vor at K.

köllvdu navfina nördri ok ina svðri¹, [þat erv ii stionrn fastar², þer er himin syniz vm velltað sem hvel vm óxvl. Þesa stionrn aðra siam ver, enn aðra eigi. En nær³ þeire nóf, er vër siam iafnan, 5 erv þrenn stionrn, þér birnur, [er ver kollvm vagn ok kvennavagn², ok ormr sa, er liggr [imillvm þeira ok vm þær sem kroccot áá⁴. Birna horfir hvar fra annari, ok [horfaz havkvm at⁵. En ormrin gyrðir ena meiri birnv⁶ met hala sinvm. En met 10 avdrum bvg⁷ sinvm ligr hann i ring vm [ena minne birnv⁸, með þeima hetti at midr likamur hans [hraveviz a milli ok scilr⁹ birnrnar. En havfvð ormsins syniz vpprett til hegra fotar Ercules. En hann stenðr a kne avdrum feti fyri vtan solhvarfa 15 ring¹⁰, en hegra¹¹ feti stigr hann [inn yfir ringin¹⁰ a hofvd ormsinz¹², en snyr sinv hófdi til svðrz ok tekr¹³ herðvm vtan verða koronv¹⁴. En sialf korvna nalgaz hófvð ormsins þess¹⁵, er serpentarius

ff. (cit. Br.). Flere upptagna stjärnbilder (Sagittarius, Ara) ha icke kunnat åtminstone som helhet observeras på Island. „Descriptio“ i sin ordning går väsentligen tillbaka till Aratus, Scriptorum veterum astronomici, Venedig 1499, s. 246. I noterna lämnas åtskilliga detaljjämförelser, avseende dels att belysa de nordiska ordens och uttryckens uppkomst, dels att översätta de isl. uttrycken till internationellt astronomiskt språk. Då Migne normaliserar namnen, meddelas medeltidslatinska former av dessa vid behov ur andra källor, särskilt Hyginus Poeticon astronomicon. Vissa uppgifter, t. ex. rörande stjärnbildernas ställning till de viktigaste parallellcirkelarna, finnas icke i Br. och äro möjligen hämtade från Hyginus. Texten intill s. 254, har varit utgiven av Gislason Prøver 476—79 (cit. Pr.) med en del emendationer. ⁷ (S. 249₁₅) extremi vertices Br.

¹ Majorem vocant Helicen, minorem canis caudam Br. ² Saknas Br. ³ in Br. ⁴ circum atque inter illos in morem fluminis means Br. ⁵ dorsa sibimet mutuo avertuntur Br. ⁶ helicen Br. ⁷ circuitu Br. ⁸ cynosuram Br. ⁹ interlabens separet Br. ¹⁰ Saknar verbal motsvarighet Br., jfr nedan. ¹¹ vinstra Pr.; dextro Br. ¹² Caput premit serpentis Br. ¹³ hetr till. G. ¹⁴ Corone tangit confinia Br. ¹⁵ þat(?) G.

helldr¹. [Serpentarius, er Girkir kalla ophivlcvm²,
 er settr vndir Ercvle oc snyr fotvm til svðrs
 ok treðr³ scorpionem vndir fotvm, gyrdr⁴ með
 ormi þeim, er hann helldr a met hvarritveggiv
 hendi. Sa ormr er langr, ok tekr havívd hans 5
 allt til korvnnv, [sem ritað er⁵. Við [bivgar lykkior⁶
 orms þessa, [sva at ecki stiorrv mark er a milli⁷,
 syniz boetes⁸ a bac ennar meiri birnv, ok snyr
 fotvm til meyar [i zodiakvm⁵. Gegnt barka⁹ ok
 envm fremrvm fotvm enar meiri birnv standa 10
 gemine, [er ver kollvm breðra marc⁵, i samkvamv¹⁰
 zodiaci ok miolchrings. Þeir hafa [keruv gieti¹¹ a
 vinstri¹² hlið ser met tveimr kidlingvm¹³, sa er gegnt
 höfði meiri birnv snyr höfði sinv, en syniz taka¹⁴
 hegra fêti ið vinstra horn gridvngs, nær breðra 15
 marki, [þar zodiacus gengr hest¹⁵. I zodiaco er
 cancer gegnt kviði¹⁶ ennar meiri birnv, ok hefir a
 baki ser asna, acellos, [ok hvitt sky a medal þeira,
 þat er ver kollvm etv¹⁷. En gegnt envm eptrvm
 fotvm birvnnar er leo a milli krabba ok meyar 20
 [i zodiaco⁵ ok hefir boetem nær ser. Vndir fotvm
 kierrvgietis liggr taurus ok rettir fot sin til¹⁸ Orio- 9r
 nes, er vndir hann er settr¹⁹. Sefevs (madr)²⁰ er
 settr imille liram (horpv) ok Kassepíam²¹ (conv)
 ok rettir vpp armleggi ok snyr fotvm a bak minne 25

¹ Ipsa vero corona . . . capiti serpentis, quem serpentarius tenet, appropinquat Br. ² Ophiuchus Br.; Ophiucus *Hyginus*. ³ calcat Br. ⁴ præinctus Br. ⁵ *Saknas* Br. ⁶ flexuosa volumina Br. ⁷ nullo alio intermittente signo Br. ⁸ Boetes Pr., Br.; Boetes G, *Hyginus*; *Boötes ännu Nautical Almanac 1914*. ⁹ guttur Br. ¹⁰ commissura Br. ¹¹ agitatore Br. ¹² vinstra G. ¹³ hædulis Br. ¹⁴ tangere Br. ¹⁵ quo zod. altissime erigitur Br. ¹⁶ ventrem Br. ¹⁷ ∅: *krubban*, nubecula, quæ præsepium appellatur Br. ¹⁸ ad Br.; *saknas* G. ¹⁹ constitutus Br. ²⁰ *De inom parentes satta orden stå i G interlineært; saknas liksom en del andra översättningar* Br. ²¹ Kassepiati(!) G; Casiopeam Pr.; Cassephiam Br., *Hyginus*.

birnv. Cassepia¹ sitr i lacteo² circulo gegnt mestvm lyckivm ins nørcta orms amilli kerugetis ok Persei ok *Andromede ok Cephei*³. Andromeda, dottir⁴ Sephyi, kona Persei⁵, sitr i miolk hring, 5 [þar sem ver kollvm vlfs kiopt⁶ i milli fiska ok Kassepíam ok arietem með þrihyrningi⁷, er hvn hefir at baki sér, ok snyr hendi sinne til quidar Pegasi (hestz)⁸, er yfir hana er settur. Aries, rvtr, er settr i samqvamo zodiaci⁹ ok íafndegrís rings¹⁰ 10 vndir þrihyrningi. Hrvtr hefir vndir ser til svdrs hval¹¹. Nest rvtz marki i zodiaco erv ii fiskar, annar rettiz til nordrs, en anar beygiz til svðrs, en spordar fiskanna knyttir¹² saman met [nockorv bandi¹³. [In nerdri fiskr¹⁴ snyz til Andromedam, en 15 en svdri til aquario, vatnkals. Perseus¹⁵ syniz hia fotvm Andromede ok hia siðv Cassepie, ok hefir [höfvð Gorgones scekió¹⁶ i vinstri herði. Vndir vinstra læri¹⁷ Persei við hala¹⁸ tavri synaz piades, vii stirni¹⁹. Lira, harpa, er sett a milli vinstra lærs²⁰ 20 Hercule ok signe (svans), en signus rettir vpp vengi sina sem flivgandi fvg²¹ ok snyr envm hæggra veng til hegri handar Sephei, en vinstra veng til fota Pegasi. Aquarius (vatn karl) er stadfestur milli fiska ok hestz ok hala capricorni (steingeit) ok 25 hellir vatni or skiolv²²; renn þat vatn allt til ens micla fisc[s]. Capricornus stendr i svnnanverdv²³

¹ Jfr ovan s. 251 not. 21. ² laccro G. ³ Till. efter Br.; Pr. rättar Persei till Kephei. ⁴ dottvr G. ⁵ scerseí G; k. P. saknar dírekt motsvaríghet Br. ⁶ Saknas Br.; jfr ovan s. 74, anm. 3 a. ⁷ triangulo Br. ⁸ ad alvum equi, qui equus supra est positus Br. ⁹ zodiaco G. ¹⁰ ring G; æquinoctialis circuli Br. ¹¹ cetum Br. ¹² knyttar G. ¹³ vinculo quodam Br. ¹⁴ Aquilonius Br. ¹⁵ Perseus Br.; Persei G. ¹⁶ caput Gorgonis Br. ¹⁷ femore Br. ¹⁸ hals Pr; caudam Br. ¹⁹ Jfr s. 251, n. 20. ²⁰ crus Br. ²¹ volanti similis Br. ²² urna Br. ²³ in commissura biemalis circuli ac signiferi Br.

zodiaco, þar er hann kemr við vetr ring ner sagitario (fingalcn)¹ ok aquila (ara)². Sagitarius stendr a bac kaprikorno, þar sem saman koma zodiacus ok lacteus³ vndir delphini (nisa). *Sagitta*⁴ liggr ein saman hia aquila vndir signo (svan). Vndir⁵ hofdi 5 kapricornv er sett delphin eptir hala orms þess, er serpentarius helldr; en vndir fotvm serpentari er scorpius i zodiaco⁶ ok horfir til svdrs vndir lér⁷ centavrus, þess⁸ er dyri helldr sem ferandi til alteris. Þetta alteri kalla svmir menn sacrarivm, 10 ok er sett til svdrs ok gegnt fra [vtanverdvum hala⁹ scorpiones. En armleggr scorpiones eignaz þat stiornv mark, er libra heitir¹⁰; þar vndir gengr sol vm iafn degri a havst. Hidra liggr i iafndegrir ring framretr met mikilli lengð ok er [vndir orpit¹¹ 15 havfdv hans cancer¹², en midr bvkr hans vndir leoni, en hali hans vndir virgine. A bac ser hefir hann korvvm (rafn) oc vrna (skiolv). Vndir briosti tavri er Orion met sverdi gyrðr oc hefir *leporem*¹³ 9v (hera) vndir fotvm ser; hann hefir ok nær fotvm 20 sinum hvnd þann, er svmir kalla canicula, en svmir sirivm, settan vndir cancro. Fyrir þenna hvnd syniz anticani¹⁴ (i marki hvndz)¹⁵ vndir breðra marki. Svdr fra hala Sirii er scip þat, er Argus er kallat.

¹ Jfr Honocentaurus heyter dyr, þat er ver kollom fixgalkan *Physiologus* (Árb. 1889) s. 261. Skytten avbildas ofta som en bågskjutande centaur; i *AM* 249 b fol. är djurkroppen snarast ett stiliserat lejons. ² Jfr s. 251 not 20. ³ lactus G. ⁴ Sagitta Br., vilket stämmer med stjärnkartan; Sagitarius G. ⁵ supra(!) Br. ⁶ zodiaci G. ⁷ Avvirkande och kanske korrumperat; ler, lér mellan raderna, före och efter vndir, G. Kanske hefir t. s. v. ser (c. þann er); habere sub se centaurum ad australem plagam Br. ⁸ þann G. ⁹ summitatem caude Br. ¹⁰ Brachia scorpionis locum obtinent, quem Libram dicunt Br. ¹¹ subjecta Br. ¹² cancro Br. ¹³ leporem Br.; heridiem(!) G. ¹⁴ anticaniem (ack.) Br.; anticanius G. ¹⁵ canem, quem Syrium, quemque aniculam(!) appellant Br.

Vndir vinstra feti Orions renn aa sv, er *Eridanvs*¹ heitir, ok fellr [met bivgri raas² allt til hvals. *Cetvs* (hvalr)³ liggir vndir rvti ok fiska marki fram retrr met löngvm drètti⁴. Eptir spordi ceti syniz en
 5 mikli fisci vndir *aquario* ok *capricornv* framretrr til svdrs. Svnnarst þeira stiorrv marka er *sia ma er*⁵ vatn fall þat, er rennr or skiolv vatnkarls.

Sva segir i tractato philosophie⁶, at hond birnvgëtis se fyrri innan nat solar ring, en annar likami
 10 hans fyrri vtan⁷. Natsolar ringr gengur vm miðian panzara a kvídi *Sephei* k[onungs⁸], er en nedri lvtr hans fyrri innan ringin, en en efri fyrri vtan ringin⁸; ok *Ercules* stigr vinstra fëti inn yfir nattsolar ring i hvirfil ormi, en hofdi tekr hann solstöðv ring ok
 15 rettir annan armlegg sinn til hörpv, en annan til koronv⁹; hann hefir i hegri hendi klvbbv. I því klimate, er [*Alexandria*¹⁰ stendr i, ok tvð erv svnnar¹¹, *eru*¹² þessi vppras ok setr stiorrv marka. Þa er cancer

¹ Eridanum Br.; idanvs G. ² flexuoso cursu Br. ³ Se ovan s. 251 not 20. ⁴ tractu Br. ⁵ Konj.; jfr *Ultimus eorum, que videri possunt signorum* Br. ⁶ Den här citerade nya källan kan icke, såsom kunde väntas efter s. 96, vara *Macrobius, Komm. till Somnium Scipionis*. I denna finnes icke det här behandlade styckets förebilder. Däremot återfinnes åtskilligt i *Hyginus, Poeticon Astronomicum*, dock i den isl. redaktionen förkortat. Sakkritiken av uppgifterna kan bäst göras med en större himmelsglob. Även kan den ske med en stjärnkarta, varvid en särskild mall får uträknas och konstrueras för att betäcka det parti, som vid ett visst ögonblick är under horisonten. En sådan kritik uppvisar åtskilliga oegentligheter, vilka dock knappt vidkomma textkritiken, enär de ofta finnas redan i det lat. originalet. Märk, att t. ex. *Lyra* icke går ned på Island.
⁷ *Hujus manum sinistram circulus arcticus includit. Hyg.*
⁸ *Includitur arctico circulo a pedibus ad pectus, ut preter humeros et caput ejus nihil occidere videatur. Hyg.* ⁹ *Positus est inter duos circulos, arcticum et æstivum, . . . ita . . . ut . . . sinistro (pede) . . . caput draconis opprimere conetur. Hyg.* ¹⁰ Namnet finnes icke hos *Hyg.*, men tanken, att uppgifterna hänföra sig till *Alexandrias* horisont, är rimlig. ¹¹ Jfr s. 112₁₇ ff. ¹² eu G.

i enn vpp, ganga vndir *helmingr* korvuv¹ oc Adriagne²
 ok hvalr³, svdr ettar fiscr⁴, orin getir af⁵ fotvm allt
 til herda⁶ oc ormur sa, er hann helldr a fyri vtan
 kverkr⁷, ok höfvd boetis ok halfr bvkr hans; en renn
 Orion allr ok vpp af [*a Eridani*⁸ ok lios tvnga cani- 5
 cule⁹. Þa er leo renn vpp, ganga vndir svm ko-
 rona¹⁰ oc halfr svdr ettar fiscr¹¹, höfvd ok hendvr
 ormgetis, bvkr ok höfvd ormsins¹², oc halfr bvkr
 boetis, ok fetr hans¹³, aquila¹⁴ ok inn hegri lvtr¹⁵
 Ercvles. En vpp renna *hofuð* idre¹⁶, hëri ok delphin, 10
 ok in fyrsti lvtur af canicula. Þa er virgo¹⁷ renn vpp,
 ganga vndir harpa ok delphin ok sagitta¹⁸, oc en
 fremri lvtr signi¹⁹, oc eptri lvtur Eridani²⁰, höfvd ok
 hals Pegasi²¹. En vpp renna en fremri lvtr idre allt
 til cers²², in eptri lvtr canicule²³ oc lypting Argoni 15
 (scips)²⁴. Þa er libra²⁵ renn vpp, ganga vndir eftir
 latnir lvtir Pegasi²⁶ ok signi²⁷ ok höfvd Andromede²⁸ ok
 axlir Sepei²⁹, hvalr ok bivgleikr *arinnar*³⁰ Eridani³¹,
 en vpp rena midlvtur korvuv³², en hegri fotr Er-

¹ korvuv G; dimidian partem corone *Hyg.* ² Corona
ansågs vara Ariadnes krona. ³ pisticis caudam *Hyg.* ⁴
 notum piscem *Hyg.* ⁵ at G. ⁶ Ophiulcum a genibus
 ad humeros *Hyg.* ⁷ anguem totum preter caput et cervi-
 cem. ⁸ arerideni G. ⁹ canicula G. Orion—canicule *mot-*
svaras hos Hyg. av Orionis corpus ad zonam, et Eridanus totus
apparet. ¹⁰ reliqua pars corone *Hyg.* ¹¹ pisticisque cau-
 dam et notum piscem *Hyg.* ¹² anguem totum preter caput
 et cervicem *Hyg.* ¹³ Boeten prope totum terra tenet tectum
Hyg. ¹⁴ *Saknas Hyg.* ¹⁵ preter sinistrum genu et pedem
 nihil apparet *Hyg.* ¹⁶ *Hyg. nämner här Orion och Eridanus*
(både versionerna felaktiga); caput Hydre Hyg.; idre G. ¹⁷
virga G. ¹⁸ Statim lyra occidit cum sagitta(!) et delphino *Hyg.*
¹⁹ *Går aldrig ned på Island; a capite usque ad caudam prope Hyg.*
²⁰ fluminis prior pars(!) *Hyg.* ²¹ equi caput cum cervicibus
Hyg. ²² Cers (o: kers) G; hydra fine crateris *Hyg.* ²³
 Canis totus(!) *Hyg.* ²⁴ Argo fine totius veli *Hyg.* ²⁵
 Chelis *Hyg.*, som räknar libra såsom kräftans klor. ²⁶ reli-
 quum Pegasi corpus *Hyg.* ²⁷ Oloris extrema cauda *Hyg.*
²⁸ Andromede *Hyg.*; -i G. ²⁹ Caput Cephei... cum manibus et
 humeris *Hyg.* ³⁰ assnar G. ³¹ Eridanus nämnes icke här av
Hyg.; fluminis Eridani prior pars vid Gemini. ³² *Saknas Hyg.*

- 10r cules¹ oc boetes² ok lvtr idre fra cratera til hala aptanverðz³, ok [lvtr centavri, sa er hest mynd er a⁴. Þa er scorpio *renn*⁵ vpp, ganga vndir hlvt Andromede⁶ ok lvtr Sephei, sa er fyri vtan er
- 5 nattsolar bring⁷, ok Casepia ok hlvt Orienis⁸; en renn Adriagne ok [corvna avll, höfvð kervgettis⁹ oc Hercules allr fyri vtan vinstri hönd, aptan verdr hali idre¹⁰, ok sentavrus allr fyri vtan fyri fetur¹¹. Sagitarius renn vpp, þa er settiaz Orion ok canicula¹²
- 10 ok fetr kerrv getis¹³, en renn allr ophiulcus¹⁴ ok vinstri hönd *ok höfuð*¹⁵ Ercvles, harpa ok höfvð Sepei, hendr sentavri ok fremri fetr¹⁶. Þa er capricornus gengr vpp, gengr vndir allr Erictonvs¹⁷, caprans¹⁸ ok kidlingar¹⁶ ok en vinstri lvtr Persei¹⁹ ok hvndr²⁰ ok lyp-ting Argonis²¹; en vpp renn svanr ok ari ok alltari²².
- 15 Þa er acarivs renn vpp, ganga vndir hestligr lvtr sentavri, höfvð idre, en vpp renr Pegasvs, hæstr²³. Þa er fiscar renna vpp, ganga vndir allr *líkamr* idre²⁴

¹ genu et sura ejus dextra, qui Engonasin vocatur *Hyg.*; Eng. var det grek. namnet på Herkules stjärnbild. ² Boetes totus, *Hyg.* ³ Hydraque preter cacumen extremum caude *Hyg.* ⁴ Cauda centauri *Hyg.* ⁵ ok G. ⁶ reliquum corpus Andromede *Hyg.* ⁷ Cepheus capite ad humeros, que pars est extra arcticum constituta *Hyg.*; återstoden går aldrig med ens i *Egypten.* ⁸ C. cum Orione toto *Hyg.* ⁹ corona, que ante centauri pedes jacere existimatur *Hyg.* ¹⁰ Hydre reliquum, quod caudam esse supra diximus *Hyg.* ¹¹ corpus centauri. .qua fine pedes ejus sunt priores *Hyg.* ¹² Canis major cum Orione *Hyg.* ¹³ Aurige superiore parte corporis, preterea caput et pedes ejus *Hyg.* ¹⁴ Ophiulcus totus *Hyg.* ¹⁵ caput et sinistra manus *Hyg.*; ok h. saknas G. ¹⁶ *Ej hos Hyg.* ¹⁷ Erichtonius är ett namn på kusken (Auriga); ej *Hyg.* ¹⁸ Capella? *Namnet ej hos Hyg.* ¹⁹ reliquum corpus Persei *Hyg.* ²⁰ Procyon *Hyg.* ²¹ Argo, puppim solam relinuens *Hyg.* ²² Olor cum aquila et sagitta(!) et ara *Hyg.* ²³ *Helt avvikande Hyg.* ²⁴ Reliquum hydre corpus *Hyg.*; rörande det som konjektur insatta isl. ordet se s. 250₁₁.

oc eptir latnir hlvtir sentavri¹ oc crater², en vpp renna en hegri hlvtir Andromede³ ok svdr ęttar fiscr⁴. Þa er rvtr renn vpp, ganga vndir fetr sentavri⁵ ok alltari⁶, en vpp renna en vinstri hlvtur Andromede⁷ ok höfvð Persei allt til qvidar⁸ oc deltoton 5 (egiptar)⁹. Þa er taurus rennr vpp, ganga vndir fetr boetis¹⁰, ophivlcus af fotvm allt til knia¹¹, en vpp renna eftir latin hlvtir hvals¹² ok en vinstri fotr Orionss¹³. Þa er gemini renn upp, *renn up*¹⁵ heridanus¹⁴, hvalr, Orion, en *undir gengr*¹⁵ serpen- 10 tarivs allt til knia.

*

*

*

Sva stendr i compoto *meistara*¹⁶ Iohannis i 10v Paris af Sacrobosko, er lifði a avnðverdvum dogvm Magnus konungs Hakonar sonar¹⁷. Þar er en mikla öld, er planete ok allar aðrar stiorrn, þær sem 15 fatar erv a himni, hafa fyllt allar sinar rasir ok þær koma aftr til þeira stada, er þær hofv sinar

¹ Ipse centaurus Hyg. ² Saknas Hyg. ³ Andromede dextra pars corporis Hyg. ⁴ Piscis, qui notius apellatur Hyg. ⁵ Saknas Hyg. ⁶ Ara Hyg.; aldriq synlig þá Island. ⁷ Sinistra pars Andromede Hyg. ⁸ Persei caput usque ad umbilicum Hyg. ⁹? Saknas Hyg. ¹⁰ I sak sá Hyg. ¹¹ Ophiulcus a pedibus genuum fine, vid Gemini Hyg. ¹² Vid Gemini Hyg. ¹³ ganga vndir G; de uppgående stjárnbilderna förblandade med de nedgående. ¹⁴ herodanus G. ¹⁵ vpp renn G; jfr. not 13. ¹⁶ meistaranna(!) G. ¹⁷ Enligt Isl. Annaler (Regii, Flatöb.) avled Sacrobosco år 1265, men uppgiften strider mot den vanligen meddelade (1256), vilken stödes med en förlorad gravskrift, av vilken emellertid två mot varandra stridande lydelseer finnas. Den här nedan nämnda åsikten om påskcykeln som magnus annus återfinnes hos S., kap. De Annis (L 4 r). Det nedan givna citatet från Josephus har hos S. den lydelse, som meddelas s. 258, not. 1.

rasir i vpphafi heimsins. Oc getr Iosephus þessar
 alldar met þessum orðvm: Engi maðr þarf at
 hvgsa, at þat se rangt, er scrifat er vm alldr ena
 fornv manna eða iafna þeira efi við skamleic vars
 5 lifs, þi at þeir mætti ei skyra gang himin tvngla,
 nema þeir lifdi 600 ara¹.

*

*

As² er eningh, hon hefuir i ser ein deuncem³,
 ein dextantem, ein dodrantem, ein bissem, ein
 septuncem, tua semisses, tua quincunces, þria tri-
 10 entes, fióra quadrantes, sex sextantes, atta sescun-
 17 cias, tolf uncias. Tak þu af vncio af asse, ok er
 eftir deunx. Tak þu uncio af deunce, ok er eftir
 dextans⁴. Tak þu uncio af dextante, ok er eftir
 dodrans. Tak þu uncio af dodrante, ok er eptir
 15 bisse. Tak þu vncio af bisse, oc er eptir septunx⁵.

¹ *Sacrobosco L 4 r: Magnus . . annus est spacium temporis, in quo planetæ omnes simul cum stellis fixis . . ad loca, quæ in prima origine mundi tenerunt, revertuntur, de quo Josephus sic meminit: Nullus ad vitam modernam et annorum nostrorum brevitatem vitam comparans antiquorum, falsa putet eorum scripta. Jfr Josephus Antiquitates judaicæ, som fortsætter: Astrologiam et geometriam . . numquam ediscere potuissent, nisi sexcentis viverent annis. Per tot enim annorum curricula magnus annus completur.*

² *Stycket utgör en redogörelse för de termer, som beteckna de olika bråken i det latinska duodecimalbråkssystemet. Till den här givna framställningen hör en grupp figurer, bl. 10 r. Delvis samma, delvis liknande tecken återges efter handskrifter av Gerlandi Abacus i Bulletino Boncompagni X, 596. — Ett annat system för uttryckande av bråk var det indiska sexagesimalsystemet, vars västerländska terminologi meddelas s. 100. B.*

De ovennævnte tegn i G bl. 10 r bærer følgende overskrifter Deunx, Dextans, Dodrans, Bisse, Septvnx, Semis, Qvinctvnx, Triens, Qvadrans, Sextvns, Sepcvncia, Vncia, Semvncia, Dvella, Sicilicus, Sextvla, Dagma, Emiccecla, Tremmissis, Scriplvns, Obvlvs, Cerates, Siliqvas, Caleas. Bl. 16r—17v, norsk hånd.

K.

³ deuncenn G. ⁴ -rans G. ⁵ sefcunx G; jfr næsta mening.

Tak þu uncio af septunce, ok er eptír semis. Tak þu vncio af semisse, ok er eptír quincunx. Tak þu uncio af qui[n]cunce, ok er eptír triens. Tak þu vncio af triente, ok er eptír quadrans. Tak þu vncio af quadrante, ok er eptír sextans. Tak þu 5 semunciam, þat er half vncia, af sextante, oc er eptír sescuncia. *Tak þu semunciam af sescuncia*¹, ok er eptír vncia. Vncia skiptist sua: Semuncia er half uncia, duella enn þridi lutur, sicilicus en fiordi, sextula enn setti, dragma enn atti, emissecla enn tolfli, 10 tremissis enn fiór-²tandi, scripulus xxiiii. Scripulus hefuir i ser ii obulus, iii cerates, sex siliquas, viii chalcos. Þessum skiptingum fylgia figurur.

*

*

*

Þessi³ tvngl hafa engis manadar vpphaf: 23-
 [I]t fyrsta kemur iii. N.^o aprilis, xxix, þa er v pactar 15
 xx⁴; elipta vetr.
 [A]nnat kemr iii. N.^o ivnii, xxix, þa er v pactar
 xviii; xix vetr.
 [Þ]ridia kemr vi. N.^o iulii, xxx, þa er v pactar xvii;
 viii vetr. 20
 [F]jorda kemr iii. N.^o avgvsti, xxx, þa er v pactar
 xv; xvi vetr.
 [F]jmta kemr vi. N.^o octobris, xxix, þa er v pactar
 xxv; v vetr.

¹ Konj. ² Fr-; sá rættat með ung hand. Eljes uppges tremissis vara en tredjedel av as. ³ Före Þessi går i G en parallell till st. Ef-18 (s. 261₁₁-62_s) meddelat efter N, vars talrika luckor delvis utfyllts efter G. Det här meddelade partiet uppräknar de lunationer, som börja d. 2 i någon månad och sluta inom samma månad, samt deras dagantal. Förf. följer ett kalendarium, som mot det äldre isl. bruket har gyltentalen 13 och 2 sammanförda på d. 2 dec. ⁴ xxiii G; rättat i analogi med följande ställen.

[S]etta kemr III. N.^o decembris, xxix, þa erv pactar
xxiii¹; xiii vetr.

[S]jónða kemr III. N.^o decembris, þa erv pactar
xxii²; ii vetr.

*

*

*

23v 5 [I] eno atta ari i olld telia pactar tvngl xxviii,
þa er maius kemr, en þa er vii nata ok xx³. Þa
telia pactar xxx, er ivlius kemr, en þa er xxix.
En a env elipta ari telia pactar tvngl xxix nata,
þa er martius kemr, en þa er xxviii. A env xix.
10 ari telia pactar tvngl xxix natta, þa er maius
kemr, en þa er xxviii. A þi ari skal ok þat tvngl,
er a himni er, þa er ivlius kemr, vera xxix. Ok
þa verdr iii natta, er avgustus kemr, en pactar
telia ii. A þi ari, er hlavp ar er, skal avallt vera
15 xxx þat tvngl, er a himni er, þa er febrvarius
gengr inn, af þi at þa hver er degi ok nott lengra
en avnr.

Athomor⁴ 47 i vncio, vncior 12 i momentv,
momentor 10 i puncti, p[un]ctar 4 i stvnd, stvndir
20 24 i dag oc nott, dagar 365 i ar, ar i olld gomlv
532, stvndir 8766 i ar, pvnctar 35064 i ar, mo-
mentor 350640 i ar, [vncior] 4207680⁵ i ar, athomor⁶
i ar, stundir i tvngl olld, punctar i [t. . .] olld.

*

*

*

¹ xxii G; rättelsen gjord efter s. 259²⁴, där epakterna ökas d. 1. sept., ehuru åren räknas från 1. jan. ² xxii G; jfr not 1.
³ Jfr för denna framställning Rim I, §§ 14 ff. Här följes dock en gyltentalsuppställning av den art, som vi kallat „den vanliga“, alltså en annan än där. ⁴ De särskilda sif-
fertalen stå i Cod. interlineärt. ⁵ De tre sista siffrorna ute-
glömda i Codex. ⁶ De avsedda talen ha här och på följande ställen aldrig inskrivits.

En¹ fyrsti embolismus III nonas decembris, 8r
 þa er pactar erv XXII; annar er III nonas septem-
 bris, þa erv pactar XXV; en þridi er II nonas mar-
 cii, þa erv pactar XVII; en fiordi er II nonas de-
 cembris², þa eru³ pactar XX; en fimti er III nonas 5
 novembris, þa eru³ pactar XXIII; en setti er III no-
 nas augusti, þa erv pactar XV; en siðndi er terciā
 nonas marcii, þa erv pactar XVIII. Avallt er com-
 mvnis annvs er, munar pascha mark aftur⁴ VM⁵
 XII, en fram VM XX, þa er embolismus er⁶. 10

N.

Ef⁷ þv [vill avll tvngl iafngomol giora⁸ i nitian
 ara avld, sva sem natrvligr comptvs byðr, þa

¹ Det här meddelade stycket, som har en parallell i B, s. 103, utgör en något avvikande redaktion (källa?) till Rim II, § 123, vilken, såsom vi på sitt ställe påpekat, är en interpolation. ² decembris B; ianuarii G. ³ eru B; er G. ⁴ aftur B; aptar G. ⁵ um B; vp G. ⁶ Den sista uppgiften är onöjaktig. ⁷ Ef—qvaðrans s. 263, utgör en prövning medelst multiplikation av den division, genom vilken Bjarne den talvise uträknat den julianska lunationens medellängd, vilken i N meddelas omedelbart före vårt stycke. Jfr ovan s. 64, 77, 93. Texten företer en mängd lakuner, uppkomna, då bladet snett avskars. Till och med 18 s. 262, kunna dessa utfyllas genom en parallell i G, bl. 22 v. Därefter hänvisas man till konjekturen, vilka dock på grund av räkningens beskaffenhet och tillgången på parallellställen bli ganska säkra. ⁸ vill—giora G; blott iora bevarat i N.

1. fyrsti] er tilf. B. III] fiorda B. nonas] marcii
 tilf. B. 4. XVII] XXII B. 7. terciā] III B. 8. Avallt]
 þa tilf. B. 10. XII] daga tilf. B. 12. ara avld] vettra öld
 G. sva] sv G. natrvligr] natturligr G.

skal [7 dogvm ok 1 quadran¹-te skipta með 235 tvnglfyllvm, sva at avll hafe þar af iammikit². [I nitian vettra ollð erv dagar³ 6939⁴ ok stvndir 18. Niv ok xx dagar, er huert tvngl hefir, *giora*⁵ . . .
 5 6815⁶ daga. Halfr dagr iamn opt taliðr, sa er hveriv tvngli [*fylgir, giorir 117 daga ok 12 stvndir*⁷, þat verðr allt saman 6932 dagar ok 12 stvndir; þa skortir [7 daga ok 6 stvndir a 6939 daga⁸ ok 18 stunder. Tveir pvntar, er tvngli fylgia 235 [*sinna*
 10 *a, giora 470 pvntar*⁹; ok erv þat 4 dagar ok half stvnd ok 21¹⁰ stvndir. Þetta legz við fyrri [tavlv, þa skortir 2 daga ok 8 stvndir¹¹ ok halfa stvnd a 6939¹² daga ok 18 stvndir. Niv momentvr [*er tvngli fylgia, iamn opt taldar, giora 2115 momentvr,*
 15 þat erv 52 stvndir ok 35, þat erv 2 dagar ok fiorar stvndir ok 35 momentvr. . . . Siav¹³ vncivr, er tvngli fylgia 235 sinna, verða 1645 vncivr, þat erv . . . 3¹⁴ stvndir ok 17 momentvr ok 1 vncia. Þa skortir 8 momentvr ok einni vnciv [*minnr; ef 19*
 20 *athomi, er tvngli fylgia*¹⁵, erv 235 sinnvm talðer 4465 athomi, þat erv 95 vncivr, þat verða [7 momentvr ok 11 vncivr; þa skortir eina¹⁶ vnciv a 8

¹ 7—quadran G; bortskuret N (quadrans G). ² iafn-
 mikit G; iamm. . N. ³ I—dagar G; . . . r N. ⁴ 6932
 G, N genom inverkan från det följ. ⁵ giora konjektur med
 ledning av s. 261₁₁. Ordet utfyller tillräckligt meningen, men det
 bortskurna torde ha lämnat plats för ännu några ord. ⁶
 . . 815 N; talet fås genom multiplikationen 29 × 235. ⁷
 . . dir N. ⁸ . . ga N. ⁹ Konjektur; bortrivet N. ¹⁰
 11 N; talet fås genom divisionen 470 : 96 (antalet nyss an-
 givna punktar, dividerat med antalet sådana per dygn, resten
 reducerad till timmar genom division med 4). ¹¹ tav. . .
 vndir N. ¹² 6932 N; jfr s. 261, not 6. ¹³ . . iav N.
¹⁴ 3 konjektur, utfyller meningen; plats torde ha funnits för
 något mer. ¹⁵ Konjektur; blott -a synligt N. ¹⁶ Konjek-
 tur; blott ina synligt.

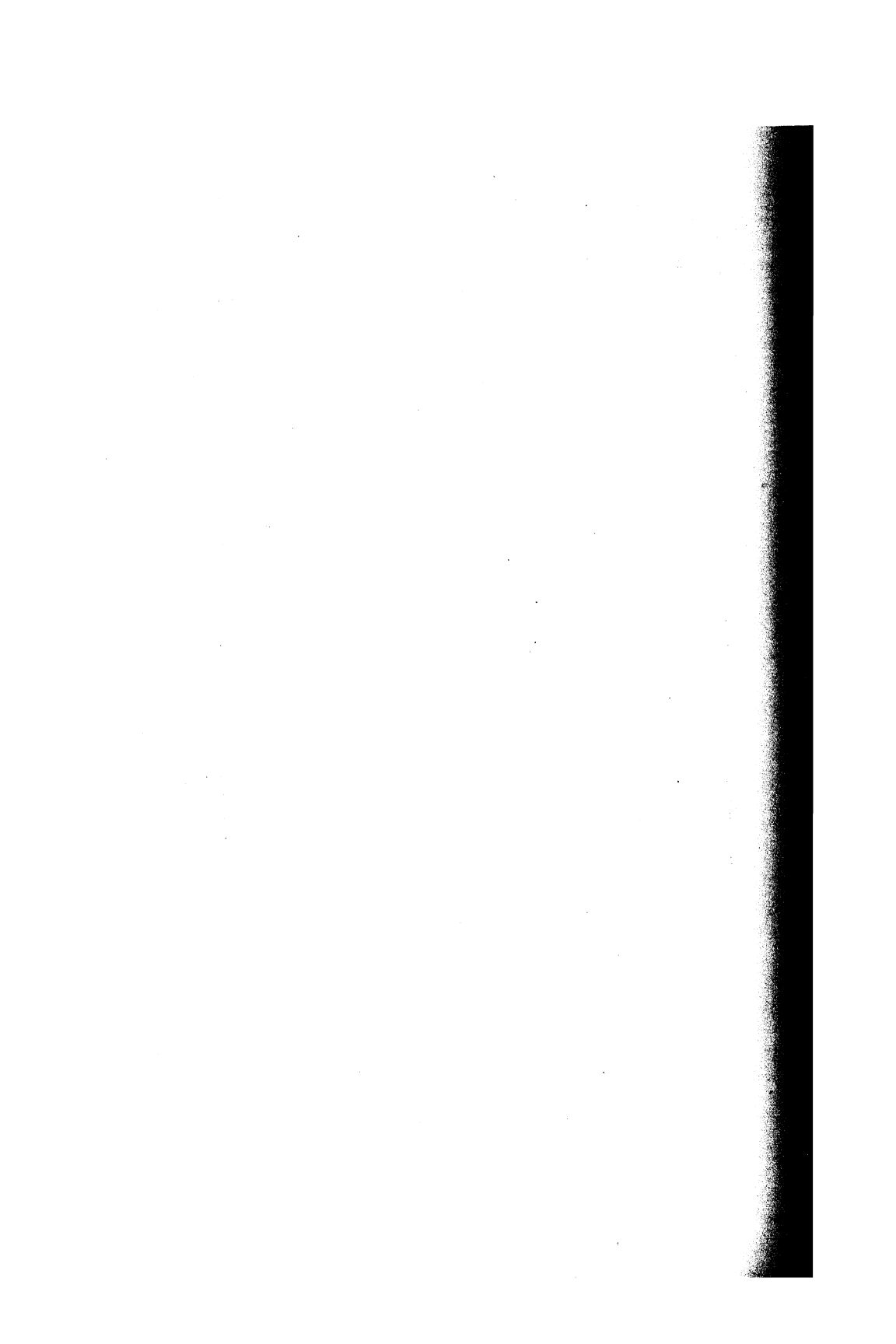
momentvr. At þeiri tavlv verða tvngl fyllar iamn
 ...v¹ solar væri, 365 daga ok qvaðrans.

de rotvia quadam romana CLXXXVIII pape in ecclesia romana.
 Imperatores vero LXXVI.

V.

Mariu² messa æ langæ fostu verður fiorum 5
 sinnum i paska aulld aa fiorda dag paska. Þat
 verd[ur] fysta sinn hinn xvi. vetur i hinne þrett-
 andu aulld, i annat sinne hinn xvi. vetur i atiandu
 tungl aulld, hit þridia sinn ber en svo hinn xvi.
 vetur i enne þridiu xx-stu aulldenni, fiordæ sinne 10
 ber enn svo enn xvi. vetur i attu og xx. tungl
 aulld.

¹ Någon lämplig verbal fyllnad till lakunen är ej lätt att
 finna. Meningen är dock klar, att genom sammanläggande av
 de förut givna talen årets riktiga längd kommer fram. ²
 Det här meddelade lilla stycket ur V (bl. 15r) utgör icke direkt
 parallell till något av de förut meddelade; det sluter sig ytterst
 nära till Rim II, § 156 = s. 167₂₇ ff. Det är snarast en ut-
 vidgad redaktion av en där meddelad mening och stöder en
 gjord texträttelse.

REGISTER.

I detta register upptagas de viktigaste ställen, som belysa resp. ords användning och betydelse. Även de viktigaste bland de i Inledn. behandlade orden upptagas. Absolut fullständighet avses icke. Av i texten förekommande ord upptagas sådana, som kunna anses tillhöra den specifika terminologien för i texterna behandlade ämnen. Andra ord upptagas blott, om texterna rörande dem meddela viktigare upplysningar eller rätta missuppfattningar i ordböckerna. Rättsskrivningen är normaliserad utom då själva ordets form är huvudsak, då det citerade stället återges bokstavsrikt enligt textens principer för upplösning av förkortningar. Sådana uppgifter avslutas av fet parentes.

Några uppgifter ur andra källor, som registrets författare samlat för att kunna redigera text och noter, meddelas här.

Latinska ord medtagas, då de synas ha tillhört den i isl. använda terminologien. Blott undantagsvis upptagas ord, som möta i de lat. minnesverserna.

Följ. förkortningar användas:

bev. stället innehåller bevis för uppgiften.

def. stället innehåller definition av stickordet.

em. stället uppfattning beröres av en emendation i texten.

förk. förkortning; stickordet förekommer förkortat.

lat. ordet behåller (i huvudsak) latinsk böjning.

n. i noterna.

syn. synonym.

var. i varianterna.

Stickordet i oförändrad form förkortas med initialen.

I. Allmänt ordregister.

a bokstaven A. (dat. åe 145,).
adventudagr 199₁₄.
afangadagr jóla (affanga var.)
julafton 156₈.
affaradagr jóla d. 7 januari. Inl.
aftanstjärna stjärna, som synes
om aftonen 61₁₁; jfr dag-
stjärna, hesperis Reg. II.

ågrip sammanfattning 221₁₂.
akta beräkna 112₁₅ G.
aktan beräkning 111₃₀ G.
aldaheiti namn på cykel. 26
not (om den 200₁₈ meddelade
minnesvers, som anger de för
resp. måncyklens ingång ka-
rakteristiska påskbokstäverna).

- aldamót cykelskifte, början av ny cykel. 35, (om ny påskcykel); särsk. måncykelskifte Are, IB.
- aldarår särsk. år i cykel 166₁₂.
- aldarheiti namn på cykel 201, (om benämningar på särskilda underavdelningar i påskcykeln).
- aldartal tideräkning 5₁₃, A, L, syftar på I, § 54 ff., för vilka liggå till grund Bedas ætates mundi.
- aldatal 1) uppräknig av cykler 26 not, (om uppräknig av en påskcykels måncykler i ordning efter de sneda rader, som deras höfuðstaðir bilda i talbyrðingen; 2) = föreg. 5₁₃, R, S.
- aldr ålder 44₉, aldr tungls = tunglsaldr; jfr gamall.
- almannatal populär beräkning, särsk.: om den vedertagna kalendariska beräkningen i modsats mot ett mera vetenskapligt beräkningssätt 54₂, 54₂. Jfr Are IB; se almæli, alþýðatal.
- almæli vanligt betraktelse-, beteckningssätt öll (tungl) oru jafngomul at réttu tali, þótt sitt sé hvert at a. alla lúnationer äro egentligen lika lönga, ehuru de ha ölika löngd efter vanligt sätt att räkna 77₂.
- alþingi Islands folkförsamling, alting, 23₂; a. forna altinget, då det före år 1271 sammanträdde på den från fristatstiden nedärvdatiden 84₂.
- alþýðu tal = almannatal; särsk. 1) populär, folklig beräkning och beteckning, motsatt den kyrkliga 25₅, 171₂₀; 2) sedvanlig kalendarisk beräkning motsatt en mera exakt och vetenskaplig 54₁₃; jfr Are, IB, kap. 7, där ordet betyder den dionysiska æran, æra vulgaris.
- aprilis 8₁₆, 30₁, 134₁₆, 181 ff. år år 22₁₅, 35, 83₁₂ etc.; vanligare syn. vetr, tvau misseri. årgangr år i cykeln 188₁₁, 210₂, 212₅, 218₂₃.
- arithmeticus lat. aritmetiker 100₁₈, 101₁₄.
- as enhet 132₆, 258₇; syn. eining.
- at konj. att; med imperativ i den inledda bisatsen 193₁₃, 205₁₈ em., 205₃₀, 234₂, Inl.
- at prep. at meðöldum hlaupársdegi 138₁₇, LVII.
- atferli tillvægagænde, metod. 4₁, 21₆.
- athomus, i allm. den minsta tidsenhet, man räknade, 64₁, 77₁₃, 124₂, 127₁, 147₁₉, 260₁₈.
- ätt (ött) väderstreck, konsekvent uppfattat som oktant, en vinkel på 45°, 52₁₃, 77₁₅, 77₁₇, 94₂, B, syn. ætt.
- átti dagr áttönde dagen (från en helgdag) a. d. frá enum þréttanda octava epiphaniæ 24₂; särsk. á. d. jóla nyársdagen 8₉, 29₂, 134₄, 152₁₀.
- áttungr áttöndel 93₁₄.
- augabragð ögonblick 174₁₁.
- augustus, lat. 8₂₂, 30₁, 134₁₇, 181 f.
- auka (öka 162₂, öka 173, båda B) öka. auka sumar (viku) lägga en vecka till sommarens vanliga löngd, interkalera en vecka 66₁₃, 172₁₁; jfr sumarauki. auka ár öka årets nummer, börja ny årsräknig? 162₆.
- aukatungl embolism, inskottsmånad, som efter vissa regler

- tillades till månåret för att få detta i försvarlig överensstämmelse med solåret 92_o, 141 f., 146_o, 167_o, 207_o; äldre syn. nýtungl.
- aureus numerus egl. gyltental, nummer i måncykeln 92_o; särskilt om detta såsom använt i fingerräkning 183_o, 186_o.
- auricularis lillfinger, lat. 130_o, 184_o, 212_o.
- āvqxtr avkomma 122_o; syn. ödli.
- apomus 64_o, = athomus.
- B** förk. för bissextum 31, 69_o.
- bardagi strid; jfr åsar b. reg. II.
- bera impersonellt; med ack.: inträffa 217. Mariumessu berr V = Mariumessa verdr B. 158_o.
- bis, bisse två tredjedelar 97 f., 146_o, 258.
- bissexta skottidag 143_o.
- Blanda namn, som handskriften A giver åt sig själv eller avhandlingen Rim I 4_o.
- bly, blanda bly med gulli för sämra tideräkningen; ordlek med uttrycket aureus numerus 186_o.
- blyligr blyartad 241 n.
- Bökarbót benämning, som handskriften G (näst äldsta handen) givit åt den här s. 76 ff. avtryckta traktaten eller åtminstone åt den del därav, som står på versosidan (78_o ff.).
- bókmal 1) lärt språk, närmast latin 28_o, 80 n., 139_o; 2) = bóktal 195_o.
- bókinánaðr en av det julianska kalendariets månader 130_o, 139_o.
- bóktal juliansk kalenderräkning, at bóktali verdr at taka rímtalit till grund för framställningen av tideräkningen måste vi lägga den julianska kalendern 4_o.
- bregða(sk) stá fel, visa miste 27_o, 134_o, 161_o.
- breidd = diameter 231 f.
- bugr böjning, buktighet 104 f.
- byrja tillkomma, böra opersonligt 149_o, 151_o, 151_o; synon hœfa i var.
- bystast förháva sig, „borsta sig“ 186_o.
- bjólótr klotrund 87_o, 104 f.
- bjollr klot; bjollr jarðar = jarðarbollr 124_o.
- C** som „romersk siffra“ dels = 100 47_o, dels även = 120, jfr hundrað, 9_o, 12_o, 173_o, jfr Inl.
- calcus $\frac{1}{5}$ athomus, den minsta bräddel, till vilken man tog hänsyn 124_o, så även Bulletin Boncompagni X, 604 (Gerlandus), jfr chalcus.
- cenit (se. 114_o; gen. cenit 114 pass) 110 pass def.
- centrum (m. och n. omväxlande i var. 102) medelpunkt.
- ceras en fjärdedels scripulus 259_o.
- chalcus en halv ceras 259_o.
- circumferencia (sir. 99_o) periferi 99 ff; syn. ummæling.
- cisio (sissio 184_o) egentligen = Circumcisio Domini, benämning på minnesverserna Cissiojanus (här avtryckta s. 225 ff.) 181_o, 215_o.
- claves 129 f. def., tabell; 132, 217_o; claves majores, minores 218.
- clima (böjn. latinsk, stundom felaktig; genus växlande), ett

- bälte på jordytan, begränsat av två parallellcirklar, vid vilka de längsta dagarna i längd skilja sig på $\frac{1}{2}$ timme; 112—116, 254₁₇.
- cometa komet, 119, LV n., Flat-öb. 538, 546.
- communis år av 12 månånder, som icke har aukatungl 13₁₅, 68 förk., 71, 80; motsatt embolismus.
- communis-år vanligt år, motsatt hlaupår 202₁₅.
- compotus tideräkning 187₆, 201₉, 261; om Sacroboscus bok 257₁₂; som personifikation se Reg. IV.
- concurrrens (konkurrentis 126₆) den dag som i ett vanligt år går utöver jämna 52 veckor; jfr hlaupårsdag; 30 f. def., 67 f., 78 f., 144₂₃, 151₅, 167₉, 197₁₁, 204 f.; vid räkning = summan av concurrentes och hlaupårsdagar 78 f., 237₈.
- concurrrensnoitt = föreg. 31.
- concurrentes-öld = solår-öld 5₉, 24₈, 28₂₀ def., 47₁, 204₂₉.
- crucismessa = krossmessa. 1) crucismessa å vår maj 3, 54₇, L, R, jfr Grágás, Veraldar s., Prøver 95₃₁. 2) crucismessa å haust exaltatio crucis, sept. 14, 23₄, 23₁₄, 51₅, 55₄, L, R; jfr Grágás.
- cyclus (si-153₂) kronologisk cykel; sym. öld; cyclus decemnovennalis 153₂, 236₃; cyclus lunaris 153.
- dagatal antal dagar, beräkning, som grundas på antalet dagar 25₄, 128₃; jfr mánaða-, náttaviknatal.
- dagmál vanl. pl. tiden omkring kl. 9 f. m. 96₁₀.
- dagr dag; om helgdagar mindre vanligt synonym till -messa; om veckodagar ofta i förbindelse med räkneord på det av Biskop Jón föreskrivna sättet, ex. 63, 163 ff; jfr Bps. I, 165. 237; dagr kemr upp gryningen börjar 51, (jfr dagsbiún Mariu s. 58₂₈ def.); dagr setzk skymningen upphör 51₁₀; natt-úrligr dagr [dies naturalis] dygn 108₄, 108₁₃, 109₂₂. dagr er ekki nema ljós sólar fyrir ofan jörð 108₁₅; jfr Kgs.kap. 7; vid räkning ofta ersatt av nótt.
- dagsigling, beräknad längd två ekvatorialgrader 125₁₃.
- dagstið vanlig timme, motsatt tungl-tið 89.
- december 8₆, 30₁₅, 134₁₈, 181 f. deunx ¹¹/₁₂, 258.
- dextans ⁵/₆, 258.
- dextill 91 def., 232₄.
- diameter neutr. 99₂₂, 233₁₅. diameter; diagonal (dat. diametro 102₄, 102₅ B; -re 102₅ G, -tri 233₇ H; gen. -tro 102₉) 99 f.
- diesmala-vers minnesvers för dies mali, atri, ægri, kalendariets olycksdagar 206₂₇.
- diesmali kalendarisk olycksdag (best. -in sing) 207₁.
- dodrans tre fjärdedelar 258.
- dominicalis lat. söndagsbokstav 69₁ förk., 202, 208₁₁, 212₁; jfr hlaupårsdominicalis.
- dragma nittiosjättedel 259.
- drok (för drog) linie 120₄ B, V; drog P.
- dróttinn væxl. i var. med herra 238₉.
- dróttinsdagr söndag 39₇, 41₂, 84₂, 128₇, 138₇, 166₃, drótt-

- insdagur fyrri í jólum *första söndagen efter jul, eventuellt juldagen, då denna infaller på söndag* 138₁₀; *dróttinsdagur* á d, d är söndagsbokstav 138₆.
- duella *en trettiosjättedel* 259.
- dægr 1) *halvdugn, 12 timmar* 7₁₄, 77₂₆, 85₁₂, 174₂₅; 2) *dugn, 24 timmar* 12₂ *korrupt.*
- eclipsis (*nom. ecclipsin* 104₁₁) *förmörkelse* 246₆ ff. *jfr Isl. annaler; synonym. sorte, myrkr.*
- edle *natur; avkomma* 55, 122; *syn. ávöxtr.*
- efni *ämne, materie; efni ómótat [materia informis]* 39₆.
- efnimark *säkert fel för stjórnmark* 243₂.
- efter *særsk. natten efter* 49₁₅; *jfr fyrir.*
- eining (*ening* 258₇) *enhet.*
- einmánaðr, *vinterhalvárets sista månad* 78₁₆, 139₁₄, 170₂; *jfr Flatöb. annal. år 1340; undantagsvis om april* 162₁₂.
- eiligr *kopparartad* 241.
- eirpenningr *kopparmynt* 136₂; *jfr Heimskr. I, 24₂.*
- ellri, ellztr *jfr gamall.*
- embolismus 1) *år, i vilket räknades 13 lunationer, 384 dagar* 13₁₄, 68 *förk., 71 n., 80 n.; 2) undantagsvis (rättare) om själva inskottsmånaden* 141₂; *syn. aukatungl, nýtungl.*
- emissecla *etthundrafyrftiofjärde* 259₁₀.
- en, *komparativ konj.; med konjunktiv i bisatsen* 10₂, 11₂, 11₂; *växl. i var.*
- en *adversativ konjunktion: men; växl. i handskrifterna med enn ännu, ytterligare* 51₆.
- endrenær *nyss förut* 17₁₁, 19₆.
- epacte = *paktar* 68₂, 92₆, 143 *def., 146₁₆ def., 199₁₅, 220₂₆.*
- er, *rel. partikel som; ordföljd efter* 29₁₆; *i funktion som både nominativ, genitiv och ack.* 138₁₃; *med bet. varmed* 137₂.
- etas 123₂₅ *def.*
- ether 72.
- eylifr *evig; eylifr iss* 103₁₅.
- F** *bokstaven f; (dat. effe* 29₂).
faðmr längdmått: 2 stig 239₄.
fardagar laga flyttingsdagar 22 *f., 84₅, (som slut på våren Sn E. I).*
farinn förliden; at fornu tungli, áðr en annat kvikni við ny, innan den nya månen blivit synlig 246₁₀.
fasta fasta, niu vikna fasta: från söndagen Circumdederunt 21₁₄, 131₆; *sjuu vikna fasta* 171₂₄; *sex vikna fasta: från söndagen Invocavit* 21₁₀; *jfr langafasta samt de med föstu börjande sms.*
februarius 8₁₁, 30₁₆, 134₁₅, 182 *f.*
ferskeyta fyrhörning, f. jöfn kvadrat 232 *f.*
festingarhiminn firmament (på vilket fixstjärnorna ansågos sitta fästa) 39₁₁, 106₁₅.
fet som mått: 1/6 steg 124₁₁; 1/4 239₄.
figura bild, illustration 89, 118, 240₂, 259₁₅.
fjara ebb 93₁₆, 96₉.
fjorðungr = skeið 239₂.
flöð n. 1) om tidvatten: flod 89₆, 96₂; 2) *syndaflod* 41₆.
fnugo (fungo R) ett minnesord 209 *f. tab.*
forngammal; fornt tal solmarka L, om den grekiska in-

- delningen; motsatt Oddes beräkningar, som i A kallas nýtäl 53 n.
- fornsaga, visar fornsögur pålitliga (muntligt överlämnade) berättelser 104₃.
- frjädagr fredag 63₁₁, 84₁₉, 177, 241 n., av religiösa skäl föredraget synonym fästudagr.
- friove?? 122₁₆; synonym frjóvon.
- frótleiksmaðr vis man 42₁₀ A.
- fylgja följa, þessum mánaði f. v nær till denna månad höra 8, 30; þessum skiptingum f. figurar 259₁₈.
- fyri före; framför, f. þriðja dag natten till tisdag 44₁₂; fyri þat mark i den stjärnbilden, i överensstämmelse med den medeltida föreställningen, att sol, måne och planeter rörde sig mellan oss och firmamentet, på vilket stjärnbilderna voro fästa 54 ff.
- fyrrstr först; fyrsti dag veraldar [primus dies seculi] d. 18 mars, som antogs vara första skapelsedagen 53₁₂, 125₁₈.
- fästudagr fredag 63₁₀, 85, 164 f; jfr frjädagr; f. langi långfredag 36, 45.
- fästugangamerki metod att bestämma fastans början 4₈.
- fästugangr 1) hela påskens kalendariska förlopp 5₈, 21 ff. pass, 33₂₀, 211₁₀; 2) = -innangr 25 f., 69 förk., 157 f., 161 ff., 170₄.
- fästuiangr = fästuinngangr 25, A.
- fästuinngangr första söndagen i fastan, Esto mihi; jfr tab. Inl. 5₈, var. 25 f., 131, 137 f., 170 f., 208; syn. fästui(g)angr, quinquagesima,
- gamall om tid: lång, mánaðriun er ellri en tunglit kalendermånaden är längre än lunationen 10₉; tungl. eru jafngomál lunationerna ärolíka lönga 77₁; gamla öld [magnus cycclus] egl. den lönga perioden, = páskaöld 163₉, 208₂₅ em., 260₂₀; jfr talbyrðingr samt Storm, Isl. ann. LXXV.
- ganga trans. gå in i 121₁₈.
- ganga sbst. gång; öxla göngu gå högre upp (på himmelen) 56₁₈.
- gangdagavika (-gn-) den vecka, inom vilken Kristi himmelfärdsdag infaller 166₁₇, 170₁₇ em.
- gangdagr (gagn- pass; växlar i, var. 54) processionsdag. 1) i sing.; ofta förtydligat gangdagr eine, d. 25 april, Lithania major, 38₁₀, 54₂, 161 f., 168. 2) i plur. de tre dagar, garna före Kristi Himmelfärd, Rogationes 22₁₀, 140₂₀, 170 pass. em., 199₁, 212₄, 218₁₉; milli gangdaga frá Lithania, major till Rogationes 161₈.
- geisladagr d. 13 januari, octava epiphantie 199₈.
- geometricus 99₂₁, 111₅.
- göi det isl. vinterhalvårets femte månad, se tab. Misseristal, Inl. 25 ff. pass, 69 f. pass, 78₁₈, 163 not, 169₁₈, 208 f. pass; jfr Flatöb. annal vid 1340; undantagsvis om månad i juliansk kalender 162₁₀. Om namnets uppkomst, myt, Flatöb. I, 21 (fundinn Noregr).

- gómr *finger*topp 181₆, 202₁, 209₂₈, 212₉.
- gormánaðr *vinters* första má-
nad (se *tab. Misseristal*) 78₁₈.
- gráða grad, $\frac{1}{90}$ av ræta vinkeln;
100 pass, 107₂₀, 110 ff. pass;
syn. pars.
- gríðungr *tjur* 243₁₆; syn. uxi.
gulligr *guld*artad 241 not.
- hafnarmark *sjómärke* 105.
- hálfnýtr av något, dock ringa
värde 46₁₃ A.
- hálfþritugr om mánen: 25 da-
gar gammel; var. v náttu
ok xx L 16₁₈, 18₇.
- hallendis i sluttning 184₉.
- hallendistala en uppställning
av kalendariets gyllental un-
der februari med flyttning ett
steg nedanför den vanliga
platsen 183 f.
- hamingjusamligr *lyckobringande*
241 not.
- hátr sátt; var. kostr 20₁₄ C.
- heilagr *helig*. allra heilagra
messa nov. 1, 8₅, 129₈, 247₁₁;
helga vika *veckan mellan*
pingst och trinitatis 140₂₂,
198₁₀.
- heimr *värld*; miðr heimr *det*
kontinentala Europa (resp.
medelhavsländerna) 121₁; mot-
satt Island.
- heimstaða *den tid världen står*
47₉; syn. seculum; heimstað-
an til Guðs holdganar 44₆.
- heldr en = en komparatív
konj. 10, 55₂₃, 155₆.
- herbergi om *planeternas „hus.“*
90.
- himinna *himmel*. tungl er á
himni *lunationen* þágar 85₁₈,
166₄, 217₁₀; tungl verðr talit
af himni *lunationen* berák-
nas upphöra 13 f. pass, 140₆.
- himinstungl = följ. 258₆.
- himintungl *himlakropp* 59₂, 76₁₄,
77₂₃, 120₈, 245₁₀.
- himintunglafor *himlakroppar-*
nas rörelse 33₁₅.
- himintunglaganga = föreg. 7₄,
83₄.
- himintunglagangr = föreg. 196₁.
hingatkvára *ankomst* 44₈.
- historia ett slags *text* (*icke hi-*
storia) 199₁₁.
- hlaup i tungli = *tunglhlaup* 95₉.
- hlaupár (laup- 76₉, 85₁₆, 128₂₃,
143₁₄, 144₉, 4) *skottår* (78₁₈);
ofta tydligt *skottdag* (8₁₂, 49₁),
ofta *använt så, att båda*
betydelserna äro tänkbara,
15 pass. etc.; *lapsk övers.* Inl.
hlaupáraöld (4-årig) *skottårs-*
period 93₃.
- hlaupársdagr *skottdag* 128₂₀, 143,
172₂₁, 174 bis. em., 175₆, 197₇.
- hlaupársdominicalis = *leyni-*
stafr 202₁₇.
- hlaupársdøgr 77₆.
- hlaupársfjórðungr *det fjärdedels*
dygn, varmed solåret överskri-
der 365 dagar 92₁₆.
- hlaupármessa *folkligt namn på*
skottdag 8₁₅, 197₄.
- hlaupársnátt *skottdag* 47₁₆.
- hlaupársstaðr *den plats i ka-*
lendariet, där skottdagen går
in, 24 febr. 22₁.
- hlaupársstafr = föreg. 140₁₈.
- hlaupársvika *den vecka, då skott-*
dagen inträffar 173₆.
- hlaupársöld = hlaupáraöld 201₁.
- hlutfall *proportion* 100 f. pass.
113₂₀; *mindre noggrant* 114₁₇.
- hlutr del. 99 pass. tveir hlutir
þriðju momentu 2³, m. 127₁₆.
8 hlutum átta gánger 120₁₂.

- bluttegning (*fel för -teknig?*)
art, slag 114₂₂.
- hneiging *deklination*, vinkel mot
ekvatorialplanet (hneingh
110₁₂, kneiging, kneighingh
110₁₄, 115₅, 115₇, 115₁₈ alla
norska handen) hneiging cenit
(frå jafndægrihring) 113 f.
pass. — särsk. en mesta
hneiging sólar [maxima solis
declinatio, *Sacrobosco* 16 v.]
solens maximala deklination
(= ekliptikans oblikvitel) 108₂₀;
ofta blott hneiging i samma
bet. 110₉ def., 111 f. pass.
- holdgan [*incarnatio*] mandoms-
anammelse 44₃, 248₈.
- holdgast taga mandom 41₆.
- hora timme 77₁₂, 123₂₇; *syn.*
stund.
- horizon se orizon.
- horn hörn; h. kvadrants vin-
keln mellan periferien och de
begränsande radierna 106₁.
- hót (hrútr) gengr hóta mun
skjótara (enn sól) 57₈ en
hårsmán fortare (c. 4 min.
pr. dygn, se *Inl. „Stjárn-
uret“*); i hverri stund ero
xv hót 174₁₁ em; hót ok
augabragð 174₁₁.
- hringr (r- 250₁₈) ring, cirkel
111₁; (planets o. s. v.) bana
99 ff; sól gengr óskerðan
hring sinn 99₁₂; hringr sjóvar
[*teretis undæ curva superfi-
cies*] 103₂₆.
- hrútr (r- 121₁₇) gumse, bagge,
vådur 53₁₈, 243; *jfr* reg. II.
- hröring rörelse 85₂₂, 86₈.
- hundrað 1) äldre bet.: 120; 4
hundrat 480 128₁₅; líkasá við
sifferbeteckning 600 = 720
128₁₈; hefir sólar ár 300 daga
ok 5 daga 143₁₀ em.; 304 (var.
- CCC . . ok III) = 364 156₁;
i denna bet. i vilken enligt
den 1 gram. avhandling C
icke borde användas, får ordet
ofta tillägget tölfrøett (58₁₂
felaktigt tiorøtt genom miss-
förstånd av en avskrivare) 9₃,
76 f. pass. 2) yngre bet. 100
(stundom med tillägget tiorøtt)
62₈, 64₂, *Jfr* C.
- hvat rel. 183₈.
- hvé vaxlar i var. med hversu
32₁₆.
- hvél (hvæl 91₉, 96₁, båda B),
1) = hvéla 50 f., vaxl. i var.,
jfr *Hauksbók*. 2) den utåt-
böjda delen av månen 96₁.
- hvéla soldiameter 50 f. pass.;
syn. hvél, sól.
- hvéli (hvæli) = hvela 91₉.
- hvénar, hvénær vaxla 53.
- hvidardagr vilodag 39₃, 40₈.
- hvirfill [*vertex*] pol 249₁₅.
- hvitásunna pingstdagen 212₄,
215₆, 216₂₃.
- hvitdróttinsdag = föreg. 125₁₅.
- hvæl = hvél.
- høfuðátt huvudväderstreck 87₂.
- høfuðmerki til hvers dags det
viktigaste, som inträffat på
varje veckodag 41₃; *syn.* stór-
merki.
- høfuðskepna element 87₁₄.
- høfuðstaðr den med större bok-
stav betecknade begynnelsen av
ny måncykel i talbyrdingen
200₁₄.
- høfuðvindr en av de 12 (enligt
utländsk beräkning) eller 8
(enligt isländsk d:o) vindarna
från olika väderstreck 86₆.
- høfugr vaxl. m. þungr 122 var.
- ímbrudagar kvatemberdagar
himmerdagar, da. tamper.

- dage, fyra serier av resp. tre extra fastedagar under olika delar av året 23, kronologisk def., (Y- 41₁₇, 169 pass.), 198.
- index pekfinger 130₁, 182₁.
- indictio indiktion, old indictio-num = följ. 136₈.
- indictionsold indictionscykel (15-årig cykel från år 13 e. Kr.) 201₆ def.
- jafn liksidig och likvinklig, regeljär 232 f.
- jafn- i sms. lika; jfr senare ledet.
- jafndøgri dagjämning 57₂, 97, 107 ff., 121₄, 122₁₉, j. at rimtali 55₄, at rómverja tali 175₁₀, 249₆ (Veraldar saga, Pr. 66). Jfr meira j. mindre skillnad mellan dag och natt Ftb. I, 539; jfr jafndøgrishringr Reg. II.
- jafndøgrismerki stjärnbild, vari dagjämningpunkten ligger 55₆.
- jafnfram 1) lika långt fram i sin bana 77₂₅, 93₁₂; 2) parallellt 113 pass.; 3) på samma parallell, samma breddgrad, lika nordligt 104₈.
- jafngamall om tid, se gamall.
- januarius 8₈, 30₁₆, 30₂₁, 182.
- jarðarbugr 109₄, G = jarðbugr.
- jarðarbolli jarðklotet 86₁₆, 115₃.
- jarðarpunktr jorden, betraktad som en punkt i universum, eller en punkt på jorden 106₆.
- jarðbugr jordens buktiga yta 109₄ B.
- jöl jul, tydligt räknad till och med d. 6 jan. 24₁₆.
- jöladagr juldagen 24₁₁, 49₆, 85₆, 129₉, 173₃₂, 175 ff. pass.; j. enn fyrsti d. s. 187₁₈.
- jölafasta (iula-129₉) advent 24₉, 85₁, 129₉, 166₈, 169₁₁, 199₄.
- jölanótt júl natt 238₉.
- jólaskrá en samling prognostica, grundade på juldagens infallande på olika veckodagar 175 not.
- jólatungl júl máne (lunation) 140 n., def.
- jólmánaðr vinterhalvårets tredje månad i den isl. kalendern 169₉; Fms X, 222₅, jfr tab. Misseristal.
- julius 8₂₁, 30₇, 134₁₆, 182 f.
- junctura led 182 ff.
- junius 8₁₉, 30₄, 134₁₆, 182 f.
- kalendasdag (-des- 191₁₁) dag, som i romerska kalendern räknas (bakåt) från kalende, den 1. i följ. månad 136₆, 142₁₄, 191₁₉.
- kalla approximativt beräkna till 93₁₇.
- klerkr lärd man, vetenskapsman 112₁₆.
- kneiging = hneiging.
- koma om tidsperiod: börja, gå in 22₁₈, 32₁₄, 78.
- kométa se cometa.
- konkorda överensstämma 104₃.
- krisma smörjelse 42₁.
- krossmessa korsets fest 1) ofta med tillägg å haust(it) exaltatio crucis, d. 14 sept. 23₇, 55₄, 169₂, 198₁₂; 2) stundom med tillägg å vár inventio crucis, d. 3 maj 54₇, 122₃ V, 162₈, 247. Syn. crucismessa.
- kumpáss cirkelpassare 104₅.
- kumpásbugr cirkelbåge 107₂.
- kunna med at 55₁₇ A.
- kvaðrantr (nom. quaðrant G 93₁ var.) 1) fjärde 93₁, 125₁, 125₁₁; 2) kvadrant, en fjärde-

- dels cirkel såsom astronomiskt vinkelmättningsinstrument 102₁₉, 104₅, 105 ff., 110₂₅; *syn.* särsk. i bet. 1: quadrans.
- kvadrantshorn vinkeln mellan cirkelbågen och radierna i kvadranten 108₃.
- kvikna om månen: tända ny, börja lysa 152 f.
- kyndilmessa kyndelsmessa, 2 februari 24₅, 33 f., 131₆, 156₁₁.
- lakundr? 245₂₃.
- landnordr nordost 49₁₂, 52₄, 93₂₀.
- landsudr sydost 49 f.
- langafasta tiden från oskudagr till påskafton 33₂₂, 41₁₇ bev., 167₂₂ bev., 212₁₁, 263₅.
- laugardagr lördag 78₉, 85₆, 213₁₂, 241 n. förk.; *syn.* pvåttdagr.
- leggja við sumar 128₂₄, 144₁₇; *jfr* viðlagning.
- leiti höjder, terränghinder vid horisonten 111₁₉.
- lengr så snart 143₁₆.
- leynistafr söndagsbokstav, som vid skottår gäller för januari och februari 204₁₇, 216₁, VII; *syn.* blaupársdominicalis; *jfr* äv. så er úr hverfr fyrri hlaupárs sökum 171₂₇, där tab. s. 69 f. *avses*; *motsättes* síðari dominicalis 216₁.
- lifa återstå; vica lifir goi 25₉, 69 f. etc., 157₈, em.
- liking avbildning i þá liking, er sól gengr nattúruligan dag hinn fyrsta för att áskädliggöra den linie, som solen beskriver första dygnet 109₂₂.
- lina linje 113.
- lina mildra 86₁₅.
- lindi bälte 105₈.
- ljöðærska språk? eller uppfattningsätt? 4₁₇.
- ljúga ljuga; visa miste, versin ljúga aldri 145₁₃; särsk. paktar ljúga [mentiuntur epacte] epakträknningen stämmer icke 15 ff.
- lófi handlove; handsbredd som mått 239₃.
- lok slut; til loks fullständigt 4₆; enn síðasti fóstugangr til loks den absolut sista (icke blott sista veckan men även sista dagen) 38₁₀.
- lopt om de olika planeternas olika sfärer 246 f.
- lunatio lunation 71, n. 8; *syn.* tungl.
- lykill nyckel; förklaring till Claves 132₁₁.
- lypting en del av skeppet Argo 255₁₅.
- majus 8₁₇, 30₁, 134₁₆, 181 f.
- mál kvartal 85₁₀.
- mánadagr (manu- 164₂₃) måndag 164 f., 176₃; av kyrkliga skäl föredraget *syn.* annarr dagr viku.
- mánaðaheiti om de lat. månadsnamnen 181₁.
- mánaðatal 1) antal månader 28₂₂; 2) månadsräkning 197₈; månaðatal hit meira beräkning efter regulares lunares 5₁, 9₁; månaðatal hit minna räkning efter lunares solares 5₁₀, 30₁₉.
- mánaðr (n. sg. manoðr 78₈, manoðr 78₉; n. pl. manodr 7₁₃, manadir 112₁₃, manuder 139₁₃; ack. pl. manudi 138₂₃) månad. 1) om månad i isl. misseristal på normalt 30, i ett fall 34, vid sumarauki 41

- dagar 7₁₃, 138 f., 2) om juli-
 anska kalenderns månad (bök-
 månad) 9 f. (motsatt tungl);
 3) om de tider, då solen be-
 räknades stå i resp. signa 112₁₃,
 tydligt motsatt bet. 2. Jfr
 sölmånad.
- månaðainnganga, -inngangr må-
 nadernas början 29₇ med n.
 marcius 8₁₃, 29₁₅, 67₄, 181 f.
 margfalda multiplicera; i med
 101.
- mark stjärnbild 109, 120 f.,
 142₁₁, 154₆; syn. merki 53
 var.; jfr sol-, stjørnu-mark.
 massa? 206₇.
- meðaldagr mellandag; 1) i pl.
 dagarna mellan nymånens och
 fullmånens springfloder, under
 vilka nippflod inträffade 89₃,
 89₁₁ B; syn. meðalsdagar;
 2) halvhelgdag, „lätthelgdag“
 Grág. 37.
- meðalsdagar 1) = föreg. 1) 94₁ B,
 89₁₁ (C, D, G, N), 90 n. (G).
 2) = föreg. 2) Nidarosbreviariet.
 medicus ringfinger 130₃ (jfr
 Rättelser), 182₇, 209₈.
- medius långfinger 130₂, 182₄.
- merkidagr dag i månkalendern,
 vilken användes som utgångs-
 punkt för att med kändedom
 om söndagarnas infallande be-
 räkna någon av de rörliga
 festerna 21 f., 129₁₆, 131 ff.,
 140, 144₉, 157₁₆, 166₈, 201₁₃,
 214 f., 218₁₅; syn. termins-
 dagr, terminus (paschalis),
 jfr påska-merkidagr.
- merkitungl lunation, inom vil-
 ken merkidagr infaller 140₂₄.
- messingligr messingsartad 241 n.
- messudagarim kyrkligt kalenda-
 rium 8₁₀.
- messudagr helgdag 197₁₇.
- meta vågskål 245₄.
- miðdagr (dat. middeigi) middag
 94₅; kan också höra till mið-
 degi n.
- miðjunctura mittled 181₄.
- miðknúi mellersta knogen 182₄.
- miðmundi mitt; á miðmunda
 stað sólhvarfanna mitt emel-
 lan solståndens 51₆; i mið-
 munda stað útsuðrs ok vestrs
 mitt emellan sydväst och vä-
 ster 51₁₀; syn. (mindre nog-
 grant) i beggja ætt dærs. och
 följ. var.
- miðnætti miðnatt 94₃.
- miðr befintlig i mitten; i austri
 etc. miðju rätt i öster 49 ff.,
 pass; miðr vetr vinterns fjärde
 månad, särsk. dess första dag,
 som befann sig mitt i vinter-
 halvåret 24₂, 138₂₄, 173₁₆, 173₂₀,
 196₈, CLI. mitt sumar (för-
 sta dagen i) sommarhalvårets
 fjärde månad 22₂₁, 84₂, 84₉,
 136₁₁, 138₂₁; i miðja goi gois
 tredje söndag 25 f., 69 f.
- miðsumar = mitt sumar, se
 miðr 22₂₀, 84, 173₈; lapskt
 lán, se CXLVIII.
- miðsumarshelgr = föreg. (4-de
 sommarmån. ingår på söndag)
 173₁₈; jfr vetrnátthelgr Fritz-
 ner III 926 b.
- miðvikudagr onsdag 41₁₁, 63₇,
 78₁₅, 85₉, 144 f., 156₁₀, 168 f.;
 syn. öðinsdagr.
- mikill stor; mikla old = påska
 öld, se öld.
- mikilleikr storlek 106₄, 12.
- mila mil; 1) romersk mil = 100
 steg (1,48 kilom.) 124₈; 2) 170
 skeið 239₅.
- minucia en 28-dels dextill 91 G.
- minuta 1) = minucia 91₄;
 2) 6 tidsminuter $\frac{1}{10}$ timme

- 128₁; jfr *Forcellini IV*, 135;
 — minutum fel för momentum 99₁₃, B, D; syn. ostenta; 3) vinkelmått, $\frac{1}{60}$ grad 100₂, 109₁ f., 110₁₂.
- misgöng se misöng.
- mismuni skillnad 10₁₂, 11₁₁.
- misseri (missare 32₄ A) halvår 7₁₃, 22₁₅, 83₁₂, 85₁₀ etc. två m. ett år 65₂, 128₆; þau m. det året 32₄; annarra missera næsta års 32₅; hver m. varje år 32₁₇; jfr år.
- misserstal den isl. tideräkningen 22₁₅, 23₁₁, 24₇, 28₂₃, 128₈, 197₈; m. islenzkt 5₇, 78₂₀; undantagsvis om annan tideräkning Julius setti m. ok talði til hlaupárs, svá sem latinumenn telja nú *Veraldar saga*, Pr. 89.
- missöng (missögn 90 G; misgöng 117₈, 117₁₈, 119 n., alla D; missaung 94₅ B; misgaung 119 n. D) springflod 89 fig., 118 fig.
- momenta (moment 175₂; momentum 77₁₈; eina momentum(!) 124₂) 1 $\frac{1}{2}$ minut 63 f., 128₁₅, 147₂₀, 175₁, 260₁₈; særskilt de 8, som utgjorde det julienska årets fel 99₁₃, 109₁₅, 237 f.
- morgonstjarna stjærna som synes om morgonen 61₁₀; jfr dagstjarna Reg. II.
- mót egl. möte; cykelgräns; komit til möts kommit till cykelskifte, kommit cykeln runt, få börja räkningen på nytt 11₁₃, jfr aldamót; komit til möts við hrúts mark kommit tilbaka till Väduren, där vi började 56₁₄.
- mútera ombyta 205₆; syn. skipta.
- mýla tækka, skymma? þessi skuggi jarðar gjörir nótt ok mýlir á tungli 90 G.
- mynd gestalt, form 103₂₃; syn. yfirbragð.
- mœtask, tangera varandra 233₁₅.
- morsugr vinterhalvárets tredje måned 78₁₅.
- nar = nær.
- náttarþel CXXXII.
- náttatala 1) antal dygn under en viss period 5₁₈, som syftar på § 58; 2) de dygn, som räknas i regulares lunares 8₂₅.
- náttsólar midnattssol 96₁₈; svá langt norðr, at nóttsólin skini á sumrum Rómverja s., Pr. 206; mycket fritt efter *Lucanus, Pharsalia V*, 23 ff.; jfr náttsólarhringr Reg. II.
- náttúraligr [naturalis] naturlig tala [progressio naturalis] aritmetisk serie från 1 113₂₃.
- náttúrligr = föreg. n. dagr [dies naturalis] dygn 108₄.
- náttúruligr = föreg. náttúruliga tölur serie från 1 114₂₃.
- nitján nitton. n. ára (vetra) öld [cyclus decemnovennalis] en máncykel med avvikande början 135₁₄, 152₂₅, 247₁₂ em.; genom missförstånd eller textkorruption om den 76-åriga cykeln 201₉.
- nón kl. 3 e. m. 45₉, 93₂₀.
- nonasdagr dag, som i romerska kalendariet räknas från nonæ (se kalendariet, Inl.) 191₁₀; jfr *Flatöb. III*, 184.
- norðr norr 86₁₁; jfr ætt.
- nótt natt; vid räkning ofta dag, dygn; detta sött att rækna, som varit i bruk hos germanerna redan på *Cæsars* och *Taciti* tid, anses av *Ginzel*

- Handb. der Chronologie II*, 133 vara ett säkert indicium på tidigare användande av månår. tungl er einnar nætr det är (cyklisk) nymåne 167. Jfr sms. på nåtta.
- november 8₄, 30₁₈, 182 f.
- novenilla (i det indiska systemet) en bråkdelen $\frac{1}{60^9}$, särskilt vinkel varav 2799360000000000 gingo på en sekund(!) 100₆.
- nú, såsom inledningsord 15; jfr lagarna.
- nýr ny; nytt tungl 1) nymåne 135₁₅; 2) = nýtungl 47₁₃.
- nyrdri norra 86₁₃, 103₃, 110₈ em.
- nýtandi duktig, kunnig 112₁₆.
- nýtr god, bra 3₁.
- nýtál ny beräkning 53 n. (om Oddatal) A; jfr forn.
- nýtungl inskottsmånad, embo-lism 13 f. def. 17, 47₆; yngre syn. aukatungl.
- nær nära; ungefär (även något över) 93₁₁; nær því ungefär så 103₂₃; þi nær d. s. 112₁₇.
- nöf hjulnav; om polen 250₁.
- óargr orädd 54₁₆, 122₆.
- obelus ett tecken, som plögade av en avskrivare insättas, då han ansåg innehållet osäkert 4₁₈; avses troligen 3₁₄.
- obulus i den latinska bräkter-minologien: $\frac{1}{576}$ 259₁₁.
- optomill(!) i den från Indien härstammande bräkträknin-gen 1:60⁸, vinkel, varav 46656000000 gå på en sekund.
- oddi spets 105₂₀ B.
- oddr spets 105₂₀ G.
- ódygdarhnakkar odygdspásar 220₂₈.
- óðinsdagr onsdag 177₃, 241 n., jfr 63₈; av kyrkliga skäl före-draget syn. miðvikudagr.
- ofanverðr tillhörande slutet av 54₁₉; motsatt ondverðr; jfr 162 n. 12.
- ok och; inledande eftersats: så 125₁₇ B, D; jfr Grágás pass.
- oktober 8₂, 30₁₂, 134₁₇, 181 f.
- ómótaðr [informis] gestalllös; efni ómólat 39₈.
- opa gå baklänges 122₉.
- óräðinn oviss 3₁₅; jfr 4₁₈.
- orizon horisont (plan som tan-gerar jordklotet i den punkt, där observatorn befinner sig och på grund av jordens li-tenhet förefaller att dela him-melsgloben i två lika delar) (ack. orizonta 111; orizontem 105₆; dat. eller abl. orizonte 110₂₆, 111₁₇ def.).
- óskerðr full, fullständig; om månen 77₉, 93₆; om solbanan 99₁₂.
- óskiljanligr [insensibilis] eg. ofattbar, oändligt stor 106₁₂.
- óskúrsamr regnfattig 56₈, 123₁₀ em.
- ostenta (dat. pl. ostentensis!) 99₂ minut, sextiondedels timme 97 f., 127 f.
- ostentum = ostenta 97₁₁.
- PG förkortn.: prima dominica góí 140₁.
- paktaröld = paktaöld 35 f. 42 f. A (och enstaka L).
- paktatal epaktberäkning 17₁₉.
- paktatala epaktberäkning 5₃, I., R, S.
- paktaöld [cyclospactalis] mån-cykel, räknad från den 1 sept. 7₁₂, 35 f., 42 f., 136₁₆ def. 141₁₀; jfr tunglöld.

- pakti epakt 20₁₅, 21₂; vanligen pl. paktar 5, 12₁₄ def., 20 f., 78₂₂, 130₁₂, 149₁₇, 259 f.; hinir smálygnu piltarnir paktar 221₉; jfr ljúga; syn. epacte.
- paktr = pakti 20₁₅ C.
- palmadagr [*dies palmarum*] palmsöndag 84₃, 159, 170₁₃, 237₁₁.
- pars egl. del; 1) grad (vinkel-mått) 101₂₂; syn. sólargræða; 2) den tid, varunder solen i sin dagliga rörelse tillryggaligger en grad = 4 minuter 124₁; jfr hót, partr.
- particula $\frac{1}{22}$ grad 100₇, 102₁, 233₃.
- particula $\frac{1}{30}$ particula 102.
- partr del; 1) = pars 1) 120₆, 121₃, 127₁₇; 2) = pars 2) 128₁₆; 3) felaktigt $\frac{2}{3}$ minut 127₁₇; 4) $\frac{1}{30}$ tidsminut 97₁₀.
- páska pásk 4₉, 41₁₉, 201₁₄, 212₄, 236₁.
- páskaaptann páskafton 7₄, 83₁₁.
- páskabláð [*tabula cerei paschalis*] ett bláð, som víraðes om páskljuset och varpá skrevos árets kronologiska kænnetecken 201₃, 220₂₁; jfr fornsvenska páska-lius.
- páskadagr 35₂, 125₁₄, 145₁, 159₃, 201₁₆.
- páskahald páskefirande 4₉, 7₂, 33₁₉, 83₁₀, 145₁₃ em., 201₁₆.
- páskamerkidagr [*terminus paschalis*] den dag, dá páskefullmánen intráffer 137₆.
- páskatungl páskeklunation 22₅ def., 125₁₁, 163₈ korrúpt.
- páskavika den vecka, som ingár með páskedagen 34, 84₄, 170₉; miðvikudagr í páskeaviku ónsdagen efter páske 34₅; dróttinsdagur í páskeaviku söndagen efter páske 199₆.
- páskeöld [*cyclus paschalis*] stóra páskekykeln 5₁₂, 32 f. def., 47, 136 f., 200₂, 208₂₁, 263₆; syn. gamla, mikla öld.
- philosophia se tractatus.
- philosophus nærmast astronom 111₁₀.
- planéta (-é- 6₅ L; pl. planete 57₁₁, 87₁₁ C, G; -ur 6₅ L, 239₉ D) planet 57₁₁, 257₁₅; jfr reika.
- pollex tumme 129₂₃, 181 f.
- postoli apostel 41₇; tveggja postola messa Petri et Pauli d. 1. maj 8₁₈; Simonis & Jude d. 28. sept. NGL I, 348.
- prik punkt 157 ff.
- prikarim de tvá alfabeten av páskebokstáver 145₄.
- prikasetning punktens placering við páskebokstaven 145₇.
- prikastafr = prikstafr 145₁₂.
- prikstafr [*littera punctata*] páskebokstav 138₁, 160, 208₂₀, 209₁₂, 211₈; talbyrðingr hinn gamli með sínum prikstofum AM 1 f. fol.; syn. tabularis.
- prim gyllental 140₁₀; prim hinn þriðja vetr gyllentalet 3 134₂.
- primastafr = primstafr 136₁₉, 143₂₂.
- primatio cykliskt beráknad nymáne (i Ábokalendariet tyðligt motsatt incensio, den verkliga nytánding) 184₄.
- primstafr gyllental; pá skiptask primstafr [*aurei numeri hic renovantur, Dipl. Svec. II, s. XI*] 8₁₀.
- primtungl marcii marsklunationens beráknade nytándning 184₁.

proba 1) åskådliggöra 112₁₈;
 2) bevisa 111₄.
 produkt n. produkt 101.
 proportio proportion, förhållande 100₂₀; syn. hlutfall.
 punctus = punktr 77₁₃, 152₂₁.
 punktr (punctur 152₂₁) 1) punkt i rummet 106₁₁; sammanblandat med bet. 2 105₂₂, 106₁₃; 2) medelpunkt 106₁₀; syn. centrum; 3) $\frac{1}{4}$ timme 128, 175₁, 260₁₉; syn. solarpunktr; 4) $\frac{1}{5}$ timme (nofn þeira tíða, er puncti heita, en punktr ef einn er 152₂₁) 123 f.; syn. tunglpunktr; 5) moment i framställningen 221₂₂.

Q i rent isl. ord se K.

Q i förkortning; QG quarta dominica göi 140₄; Qp quarta dominica þorra 139₂₇.

quadrans = kvadrant: 1) fjärdedel 93, C. 258₁₀ def., 259₄; 2) astronomiskt instrument 115₁₁.

quartill, quartilla $\frac{1}{60}^4$, särskilt denna del av en grad, $\frac{1}{3600}$ sekund 100₄.

quincunx $\frac{5}{12}$ 258₉, 259₂.

quintill, quintilla $\frac{1}{60}^5$, särskilt denna del av en grad $\frac{1}{216000}$ av en sekund 100₄.

räðinn säker, viss 3₄.

räk bana, streck 142₁₁, 12₂.

räs 1) om himlakropp bana, lopp 109₁₄, 240₂, 257₁₆; 2) om räkning: gång, förlopp 218₁₂.

rauf [rima Sacrobosco] hål 107₄.

regla regel, lärosats 100; så er regla [est enim regula Sacrobosco] 100₁₅, 101₁₄.

regularer = regulares 130₉.

regulares om vissa rester, som uppkommo vid tidens indelning i månader, lunationer, och veckor: 1) stundom (ex. 130₇, 205₆) med tillägg solares, solis eller sólar om månadsräkningens rester, vilka vid tillägg av årets konkur-renter gávo medel att uträkna veckodagarna på månadernas första dagar 31₂₁, 67₁, 78₂₅, 150 f.; 2) om rester som uppkomma genom skillnaderna i månadernas och lunationernas längd, vilka genom tillägg av årets epakter ge månaldern vid resp. månaders ingång; stundom (ex. 131₄, 199₁₅) kallade r. lunares el. lune 9₂, 20₃, 67₁₄ förk., 149; 3) „regulares pasche“ på analogt sätt uträknade tal, vilka efter tillägg av årets konkur-renter gávo påskdagens datum 69 f. förk., 137₆, 220₉ def., 237₈.

reiðarþrymr (-þrymer) åskdunder 123₁₁, jfr jättenamnet Þrymr samt reiðarþruma Fritzner.

reika röra sig 145₅; reikendr om planeterna: rörliga, kring-irrande [errantes] 247₁₀.

reikningr räkning 193₁₈, 23₃, 213₂₁.

reit [linea Cantor, Gesch. der Mathematik I. 753] kolumn i tabell 121₁₀.

reítr rätlingig 107₅.

rim [fgutn rim, norska rimstav, ä. da. rimestok, lapska ribma, kalendarium] 112₁₅, 247₂₃.

rimbegla (rättare beygla?, som emellertid icke belagts) namn

- pá *komputistisk skrift* 3₁₃, 3 n., 54 n. (dessa avseende *handskrifter av Rím I*), 221₂₀ em. (avseende *handskrift av Rím III*); jfr *rimbeglusniðr Rymb. 424 (S)* om förf. till *upplagans historiska del.*
- rimköenn *kalenderkunnig Stjórnu-Odda draumr* 106.
- rimmaðr *kronolog* 53, A.
- rimspillir 1) är 8—9 i *solcykeln*, då i många fall det *julianska kalendariets data* inföllo i andra veckor i *misseristal* än under *vanliga förhållanden*, se *tab. Misseristal, Inl. 23 f.*, 85₇, 156₁₇, VIII, LXIX, *syn. varnaðar ár*, jfr *följ.*; 2) som *personifikation* se *Reg. II.*
- rimspillisvetr = *rimspillir* 31₁₂.
- rimtal [*fsv. rimal kalendartum*], *kalendarisk beräkning* 3₁₃, 4₃, 4₁₀, 4₂₃, 6₈, 53₃, 63₁₉; at *rimtali enligt kalendarierna i motsats mot den isl. observationen* 55₅; jfr *rómverjatal.*
- rimvers *kalendarisk minnesvers* 184₁₅, 215₂₂; *särsk. om Cistojanus* 189₂₀, 191₂₂.
- rimversagangr *kalenderversens lydelse* 215₂₂.
- rimþátr *kalendarisk uppsats* 221₂₀ em.
- rómverjatal *juliansk kalender* 175₁₀, jfr *rimtal.*
- rót, r. pollicis *tummens nedersta led* 181₉.
- rún *runa*; 5 rúnar om *regulas* 162₁₁; jfr *stafr.*
- S** *bokstaven S (dat. essi 157₁₀); i förk. SG secunda dominica góí* 140₂.
- saltus lune = *tunglhláup* 19₁₂, 92₁₁, 188₁₁.
- samanstanda [*constare*] *bestå* 195₁₇.
- samkváma [*commissura*] *skärningspunkt, tangeringspunkt* 251₁₁, 252₉.
- scripulus $\frac{1}{288}$ 259₁₁.
- seculum *den tid, världen står* 123₂₃; *syn. heimsstaða.*
- secunda *sekund* 100₂.
- sem rel. *partikel: varmed* 102₁₉.
- semis *hälft* 258₉.
- semuncia *tjugufjärdedel* 259₈.
- senit se *cenit.*
- senn *på en gång* 39₃.
- september 7₁₉, 30₂₀, 181 f.
- septill $\frac{1}{60}$ ⁷, *särskilt del av en grad, varav på en sekund gå* 777 600 000.
- septunx $\frac{1}{12}$ 258₁₅ em., 259₁.
- secuncia $\frac{1}{8}$ 258₁₀, 259₇.
- sérhverr *varje särskilt* 67₈, 68₉, 205₂₇, 218₂₃.
- sesquitertia *proportio förhållandet 4:3* 100₁₉.
- sextans *sjättedel* 258 def., 259₂.
- sextill(a) $\frac{1}{60}$ ⁶, *särskilt denna del av en grad, en vinkel, varav 12 960 000 gå på en sekund.*
- sextula $\frac{1}{72}$ 259₉.
- sicilicus $\frac{1}{48}$ 259₉.
- siða *sida, mat.* 232₁₄.
- siglutoppr *masttopp* 105₁₃.
- signum solis *stjärnbild i zodiacen* 106₃; *syn. sólmark.*
- silfrligr *silverartad* 241 n.
- siliqua $\frac{1}{1728}$ 259₁₂.
- sircumferencia se *cir.*
- sivalr [*teres*] *trind, klotformig* 103 bis.
- sjauviknafasta *fastan, räknad från söndagen Esto mihi* 171₂₄.
- sjóvarfall 1) *tidvatten* 85₂₁, 88₁₀.

- 2) den tid som en ebb eller flod varar (felaktigt satt = $\frac{1}{4}$ dygn) 48₅, 95₁₂.
- sjövarhringr havets buktiga yta 104₂.
- sjövarstormr (sia-) [æstus oceani] vattnets våldsamma rörelse vid tidvatten 89₁₁.
- skäl viktskäl 55₅, 122₂₀, 244₂₅, 245₆; jfr Reg. II.
- skarð den mörka delen av månen 96₂.
- skeið 1) vägsträcka 124₇ G; 2) vägmått = stadium 124 n. B. korr.; 3) 128 el. 133 fadmar 239₄.
- skilning (gen. -s R, -ar övr.) [intellectus] förstånd 40₁₂.
- skipta 1) dela 78₂₄, 102₅; 2) ombyta 67 f.
- skirdagr skärtorsdag 38₈, 162₂, 170₁₁.
- skjálgleikr snedhet; s. zodiaci ekliptikans oblikvitet 109₁₁.
- skref steg 124₆; syn. passus.
- skriðdýr kräldjur 40.
- skrokksaga otillförlitlig berättelse, myt 243₃, om Ovidii dikter (Metamorfoserna?)
- skyldr rätt, riktig 4₁₄, 53₄.
- snapa snåla 188₁₉ B.
- snópa = föreg. 188₁₉ R.
- so sem liksom; inledande en etymologisk förklaring 192₃; [jfr lat. luna quasi lucina].
- sól sol(en) pass; syn. sunna; särsk. som mått, jfr hvéla (sólárinna) 120₁₁, 121₁, oriktigt uppfattad som 1°, 40'.
- sólár = solárar 85₁₂, B, C, V.
- sólárar solár, motsatt tunglár 97₉, 143.
- sólarganga = solargangr 6₂.
- sólargangr solens (dagliga eller årliga) rörelse 50₄, 91₂₁, 94₁₅, 109₉, 120₁₇, 237₁₃; s. vex solen går högre på himmelen; syn. solarganga, solgangr.
- sólargráða grad på himmelen 101₂₃.
- sólárhingr solbanan 100 ff., 106, 117₃.
- sólárhvarf = solhvarf 108₇ G.
- sólároddi = solároddr 105₂₀ B.
- sólároddr [centrum solis?] solskivans medelpunkt? 105₂₀ G, 105₂₄, 107₆ f., 108₂.
- sólárpunktr $\frac{1}{4}$ timme 63₁₆; jfr tunglpunktr.
- sólartalsöld = soláröld 76₁₀, 79₁₇ (Bókarbót).
- sóláröld solcykel, period på 28 år, efter vilka veckodagarna komma tillbaka på samma data 28₂₀, 33, 35 f., 84₂₀, 126₃, 137₄, 167₁₄, 174₃, 197₃, 200 f., 202₆ em., 204₂₀; syn. concurrentesöld, solartalsöld.
- sólgangr = solargangr 114₂₃.
- sólhvarf solstånd 91₃ B, 97₆, 98₈ B, 108₇ B, 108₁₈ B — särskilt i äldre källor pl. -hvørf i samma bet. 49 ff., 91₃ C, D, G, 98₈ D, G, 99₃ D, G (B korrupt), 108₁₈ G, 109₆, 113₁₀, 238 D; yngre syn. sólstaða; jfr sólhvarfa(r)-hringr Reg. II.
- sólánaðr 1) den tid, under vilken solen står i ett signum 56₂; 2) kalendermånad, som regleras av solcykeln 167₁₀.
- sólmark stjärnbild i zodiaken 6₂, 53₈, 53 n. em., 54₉, 60 f.; jfr sólmarkahringr Reg. II.
- sólmerke = solmark 53₄.
- sólstaða solstånd 91₄, 96₆, 120₁₇, 121₅, 175₁₁.
- sóltið årstid 120₁₃.

- sorti förmörkelse 59₁₆; syn. eclipsis.
- spekingr *vis man, vetenskapsman*, astronom 39₉, 54₃, 106₂, 108₁₄, 111₂₀, 124₅, 124₁₂, 249₁₅; syn. philosophus.
- sphera (spera) glob, särskilt himmelsgloben 96₁₄, 113₁, 125₃.
- stadium grek. vägmått 124.
- stafr 1) bokstav 157₄, 207 f.; särsk. dagbokstav i kalendariet 185₈, 191; 2) enhet 162₁₄.
- stafróf alfabet 145₄, 191₁₆, 197₁₄, 209₁₂, 219₈.
- stakr adj. eitt stakt ett över-skjutande 48.
- standa yfir pågå, jfr yfirstandandi 220₂₅.
- steingeit stenbock 55₂₂, 123₇, 245₂₂.
- stig steg som vägmått 239₄ = 4 fet = $\frac{1}{2}$ faömr.
- stilliligr måttlig 241 n.
- stjarna stjärna (inkl. planéta) 6₆ var., 40₂, 60 f., 78₅, 94₁₃, 104 f., 109₉, 119₁, 250₂, 257₁₅; jfr tab. Stjärnuret, Inl. och sms. på stjernu-.
- stjornubókarfræði astronomi 6₉, 83₁.
- stjornubókaríprótt = föreg. Langebek, SRD II 190.
- stjornubókarmaðr astronom 102₁₉; jfr spekingr, philosophus, rimmaðr.
- stjornumark stjärnbild, constellation, signum 106₂₁, 240₁, 243, 250₆, 251₇, 254₈; jfr sólmark.
- stórnerki, märklig händelse; s. vikudaga 5₁₄, som syftar på § 50—53; jfr höfuðmerki.
- stund 1) tid i allmänhet 77₂₅; 2) timme 46, 63₁₅, 64₅, 128₁₉, 174₁₀, 260₁₉; stundir jafnlangar [hore equales] 76₁.
- sumar sommar: 1) om det isl. sommarhalváret, som börjar på viss veckodag 22₁₈ def., 65₅, 66₁₂, 78₈, 78₁₀, 83, 139₈, 196₁₁; auka sumar jfr sumarauki (auka); öndvert sumar sommarens första månad 162₁₃; 2) om det norska sommarhalváret, som börjar d. 14 april 156₄; 3) om av romerska komputister antaget sommarkvartal 195₆.
- sumarauki den inskottsvecka, varigenom det isländska året bragtes till överensstämmelse med det julianska 28₁₂, 128₁₅, 196₁₅, 197₁₃; syn. viðlagning; jfr Þorsteinn surtir, er fann sumarauka Lazd. 11.
- sumarmál pl. tiden för sommarhalvárets början 22₂₃, 139₄, jfr vetrnær.
- sunnudagr söndag 172₁₀, 175₁₆, 241 n.; jfr 63₂; av religiösa skäl föredraget syn. dróttinsdagr.
- superbiparciens ett slag av aritmetisk serie 114₂₄, def. i noten.
- svá sem = só sem 205₁.
- sýn (syon 78₄) syn; at s. synlig, över horisonten; efter vad det synes 48₁₆, 56₂₅, 94₄, 95₁₆.
- T** i förk. TG tertia dominica góí 140₃ em.
- tabularis = prikstafr 208₂₀, 211₁₁.
- taflbyrðingr = talbyrðingr 157₁₀ V, 200₁ R, 208₂₄ R; apphaf taflbyrðings Isl. annaler (Reg.) vid 1140.

- taflbyrðingsstafr = prikstafr
(taf. B) 157₂ B, V, 158₁₇ V.
tal beräkning 6₁ A, S. 158₁₆;
jfr tala.
- tala 1) beräkning 6₁ L, R, T,
158₁₅ V, 218₁ R; at tōlu
(Bjarna) efter (Bjarnes) be-
räkning 77₁₄, 93₄, 97₁₂; 2)
nummer, nummerföljd 191₁₆,
193₇; 3) náttúruleg t. se nátt-
úruligr.
- talbyrðingr páskeftabell (pá Is-
land ræknad frá 1140) som
angav páskeftadagen med prik-
stafr se tab. Inl. 157₁₀ B, X ff.;
i bild för att áskæðlligöra
gradnættet 121₁₀ B; syn. taflb-
taflbyrðingsstafr = prikstafr
158₁₇ B; syn. taflb-.
- tegr tiotal; tveir hins sætta
tegar 52, se CXXXVI.
- telja rækna; telja tungl af
himni se himinn; eigi má
þat skýrt verða, hvé er,
heldr hitt hvé telja skal hér
kan icke behandlas, hur saken
förhæller sig utan hur det
skall ræknas 143₂₄.
- tempra temperera, mildra 86₁₅,
syn. lina.
- terminatal beräkning av termi-
nus paschalis 5₆, som syftar
på §§ 23, 24.
- terminsdagr páskefttermin, termi-
nus paschalis, dagen för páske-
fullmænén 21₁₁; syn. merki-
dagr.
- termin(us) n., 1) gyllental 181
f., 186₂₁ f., 214, 220₈; sex-
tanda terminum gyllentalet
16. 2) i förbindelsen termi-
nus paschalis páskeftterminen
218 f.; t. paschadagsins d. s.
219₆.
- terminstungl páskeftlunation 237₇.
- tertia $\frac{1}{60}$ sekund 100₃.
tið 1) tíð 246₇; 2) tíme 120₂₀,
128₂, 175₁, tíð dags d. s. 128₂;
syn. stund; 3) om tungltíð
88₁₃.
- tigr = tegr.
- til till; styr. isl. ord i genitiv,
lat. i akkusativ: til fyr nefnz
festum 184₁₀; til septuagesí-
man ok til hennar merki-
dags 215₁₈; lat. ord i gen.
215₁₄, 218₁₂ ff.
- tilkoma tillkommelse, adventus
198₃.
- timi tíð 97₂; syn. stund.
- tina utreda, redögöra för 20₃,
136₁₄.
- tractatus avhandling; t. philo-
sophie, 1) Macrobius kommen-
tar till Cicero 96₁₃, 2) Hyginus
Poeticon astronomicum. 245₃.
- tremissis? 259₁₀.
- triens, lat., tredjedel 97 f., 258₆,
259₃.
- tungl 1) máne, se Reg. II. 2)
lunation, cykliskt beræknad
mænómáad, ofta motsatt mæn-
aðr 9 f., 47, 71 n. 8, 141₂₂,
166 f., 183, 246, 259₁₄, 261₁₁;
tungl er 14 náttá det ár pá
lunationens fjortonde dag 4₂,
15₁ etc; yngra tungl 29 da-
gars lunation 12₄, 19₁₀; ellra
tungl 30 dagars; t. januarii,
januarius t. etc., den lunation,
som benæmnes efter, resp. i
regeln slutar i januari etc.
16₁₈, 17₁₃, 171₈; tunglinu er
lokit lunationen ár ute 9₁₃;
jfr auka-, ný-, páska-tungl.
- tunglaldr 1) lunation 76₆, 77₁₀;
syn. tungl. tunglfylli(ng), lu-
natio. 2) mænens álder vid
givet datum 143₁₇.
- tunglár mænár, ár pá i van-

- liga fall 354, vid interkalation 384 dagar 85₁₄, 92, C, D, G, N, 143₁₅.
- tunglfylli fem. 88₁₉ (pl. -ar 12₈, 88₁₁, 263₁); = tunglaldr 12, 88, det senare interpolerat i B.
- tunglfylling = tunglaldr 13₁₀.
- tunglganga mánens kretslopp 147₁₃.
- tunglhlaup [saltus lune] det „hopp“, som man vid slutet av máncykeln máste láta mánen göra för att korrigera den bristande noggrannheten i lunationernas längd 19 def., 141₂₃, 147₅, 149₃.
- tunglhoppun (-hofun B) = -hlaup 92₁₁ C, D, G, N.
- tunglkoma nymáne 183₂, 201₁₀ em.; om vískepliga föreställningar, knytande sig hit se Bisk. s. I, 165₁₈; d:o hos laparna se CLIII; jfr tab. Inl.
- tunglpunktr $\frac{1}{5}$ timme, 12 minuter 63₁₇.
- tunglsaldr 1) = tunglaldr 1 6₁₅, 83₇ C, 92₉, 93₄, 93₁₀. 2) = tunglaldr 2 147₁, 149₁, 150₈.
- tunglsár = tunglár 92, B.
- tunglsaukun 83₇ B, V; (trol. fel för -auldrum).
- tunglsfylli = tunglfylli 141₁₉.
- tunglsanga = tunglganga 6₃.
- tunglshlaup = tunglhlaup 5₄, 147₄.
- tungltal beräkning av mánens gång 4₂, 4₇.
- tungltalsöld = tunglöld 76₁₃, 77₂ (Bókarbót).
- tungltíð $\frac{3}{4}$ timme 88₁₈, 89₁.
- tunglöld máncykel 19₂₃, 25₁₁, 42₁₉ S, 134₃, 135₁₃, 141₁, 147₁, 157 ff., 183₂, 200 ff., 263₁₁;
- uttryckligen räknad från d. 1 sept. 33₄; uttryckligen räknad från d. 1 jan. 135 f.; jfr paktaöld, er vér kollum tunglöld Flatöb. III, 477₁₅; svá margt sem þá er vetr í tunglöld árets gyllental 130₄.
- tuttug(s)li tjugunde 50₁₆ A, L, m. fl., 203₁₇ em.
- tvímánaðr sommarhalvárets femte mánad 78₁₂, 168₂₈, Laxd. 116, 218, se tab. Misseristal, Inl.
- tvítjandi tjugonde 50₁₆ C, S.
- tylft, sjávar = 12 vikur, sjávar, nära en (ekvatorial)grad 125₇.
- týnask gå förlorad 4₆.
- týrsdag tisdag 176, jfr 63₅; av religiösa skäl föredraget syn. þriðjudagr.
- tölumark, dróttinsdags tölumörk de dagar, inom vilka en viss söndag kunde inträffa i det isl. året 173₂.
- tölviss räknekunnig 77₁₄, 93₄.
- ummæling omkrets 231₁; syn. circumferencia.
- uncia 1) en tolfedel i allm. 258 f., def. 2) om tid: en tolfedels momenta = 7 $\frac{1}{2}$ sekund 63₂₁, 64₆, 77₁₃, 124₂, 147₁₈, 260₁₈, 262. 3) om vinkel: en tolfedels grad, 5 minuter 113 f. Syn. unz.
- ungr ung; om tid: kort; jfr tungl.
- unz = uncia 127₁₅, 128₁₅.
- upprisa uppståndelse 212₁₃.
- útsuðr sydväst 49₆.
- uxi ox 54₅, 122₁; jfr Reg. II.
- vág vikt 245₇.

- ván utsikt, möjlighet; þá er v. hriða 122₂₂; *dá* är stormigt väder att vänta; quinquagesima . . . , er ván er um allan mánaðinn februarium som kan infalla nær som helst under februari 138₁₄.
- vár vár omfattar även februari 49₁; *jfr* um várit nálíga kyn-dilmessu *Hkr* III, 235; som avgränsat lat. kvartal 195₆.
- varnaðarár ár, *dá* man skall taga sig till vara = rimspillir 136₁₁, 168 f., 197₂.
- várþing várting 84₉.
- vatnornur hydra 244₁₁.
- vatnfasta [*vigilia in pane et aqua*] fasta, *dá* blott vatten och bröd fick förtäras 129₄; *jfr* Grágás.
- vel drygt, något över 7₁₄ S, 85₁₁ B; vel svá *d. s.* 7₁₄ A, L, 85₁₁ C.
- vella kokning, sjudande; mis-söng en meiri af vellu 90, 117₁₆; *jfr* vökvva.
- vér (vær 94₁₄ B) *vi*.
- vera vara; vika er af góí har förlidit 26₆.
- verða infalla; *syn.* bera 34.
- verkdagr vardag 39₄.
- vers *n. latinsk vers, særsk. minnesvers* 129 f., 145₁₂, 184 ff., 237₅, 247₂₂.
- veröld värld 125₁₀.
- vetr 1) *vinter a) om isl. halv-året* 23 f., 78₁₃, 84₁₀, 128₂₇, 173₂₃, *jfr* tab. *Misseristal*. b) *om norsk halvår* 156₃; c) *om bestämt avgränsat kvartal eptir bókmáli* 195₆; 2) *år, særskilt i cykel* 13 f., 20₄, 25 f., 31 f., 60 f., 84₁₇, 259 f. *Om lapparnas vintermärke se Eckurs, Inl.*
- vetrnætr tiden omkring vinterhalvårets början 169 n.; *jfr* sunnudaginn i vetrnóttum *dagen efter vinterns ingång* (14 okt. 1263) *Flatöb. III*, 227.
- viðlagning = sumarauki 69 f. *förk.*, 172₂₂; *syn.* även viðrlag.
- viðrlag = sumarauki 174₁₉; *syn.* även viðlagning.
- viðrlagalaust *dá* inskottsvecka icke förekommer, *jfr* följ. 155₁₃ V.
- viðrlagslaust = *föreg.* 155₁₃ Bem.
- vika 1) *vecka* 27 f. etc.; ellipta vika räknat från söndagen 24₁₁; räknat från vinterns första dag (lördag) 129₉. 2) *vika sjávar* 583₁₃, *stadier* 125₇.
- viknamót *veckogräns* 50₁₃ (*veckorna räknas här från datum, ej söndag*).
- viknatal 1) *beräkning i veckor* 25₃, 25₄, 208₃; 2) *antal veckor* 28₂₂, 138₅.
- vikudagr *veckodag* 5₁₄, 167₁₇, 197₁₇.
- vikustafr *dagbokstav i kalendariet* 140₆, 145₆.
- villidýr *insatt genom konjektur* 40₅.
- vindr 1) *vind* 86 f.; 2) *en tid av två timmar* 174₂₆ f.
- vökudagr *se Reg. III, inl.*
- vökva *fuktighet* 88₅; *missöng en minni af vöku tungls* 90 n.
- yfirbragð *form, gestalt* jarðar y. 104 f.; *syn.* mynd.
- yfirstandandi *innevarande, löpande (år)* 220₁₂.
- ýlir *vinterhalvårets andra månad* 78₁₄.
- yμβrudagar *se imbru.*

zenit se cenit.

þá = þá er 26₅, 35₅ A m. fl.
þarfleysu-tala onyttig beräkning
46₁₂ A.

þáttatal innehallsförteckning 4₁₇.

þáttur avdelning, kapitel 4 ff.

þing særsk. = alþingi 23₁₂, 84₇,
145₃, 172₁₅.

þoka röra sig (långsamt) 108₁₇,
172₁₇, 238₇.

þorri vinterhalvårets fjärde må-
nad 25₆, 27 f., 56₆ (tänkt i
förbindelse med þurr) 69 f.
förk., 78₁₅, 139₁₄, 161₁₅, 163 n.,
169₁₃, 208₅; syn. miðr vetr,
som närmast avser först dagen.

þórsdagr torsdag 177₆, 241 n.;
jfr 63₈; av religiösa skäl fö-
draget syn. fimtidagr.

þráðr tråd; særsk. lodlinie 107.
þréttandi dagr trettonde dag
jul 24₃₁, 32₁, 156₁₀, 166₄.

þriðjungr tredjedel; þriðjungi
breiðari en halv gång till så
bred, stor 232; þriðjungi
minna en tredjedel mindre
234₉ (i båda fallen räknas
tredjedelen av den större stor-
heten).

þriskeyta triangel 232₁₁.

þritognatta (teognattar L)
oböjl. adj.: på 30 dagar 9₆.

þritugr = föreg. 135 f.

þrotnan [tumor, Sacrobosco]
buktighet 104₁₆, 115₂.

þúsund tusen; = 12 × 120
128₁₄; þúsund þúsunda en
million 64₂; jfr CXXXIV.

þváttdagr lördag 24₁, 168₁₁,
178₂, 237₁₂; syn. laugardagr.

æ- i lat. ord, se e-.

ætt = ätt, 94₉ Ba, 117₁. i

bæggia ætt landnorðrs ok
norðrs i den oktant, som till
hälften tillhör nordost, till
hälften nordväst 52, C; nog-
grannare i A, L i mið-
munda stað.

ætting riktning 117₇.

öld tidsålder, period, (kronolo-
gisk-astronomisk) cykel 29₁₅,
32₁₁, 200₁, 258₂; öld stjörnu en
stjärnas (planets) cykel, den
period, efter vilken den i för-
hållande till jorden och solen
återkommer (ungefär) till ut-
gångsläget 60 ff.; jfr concu-
rentes-, sólar-, indictionis-öld
och sms på alda(r); særsk.:
1) utan tillägg oftast = tungl-
öld, paktaöld 13 f., 25₁₆, 27₅,
71 V, 133, 141, 163 f., 171₅,
174₈, 203₂₁, 263; 2) om stora
påskcykeln (påskaöld) nästan
alltid med tillägg: gamla
öld (168, 171₂₂, 173₁₂, 200₂,
260₂₀), mindre ofta mikla öld
[magnus cyclus] (76₁₂, 257₁₈),
jfr Flatöb. III, 477 och An-
naler vid år 76, 609(!), 1140.

öndorðr = öndverðr 69 f. förk.
öndverðr tillhörande början av
23 ff., 161₁₄, 257₁₁; motsatt
ofanverðr 244₁₉.

öskudagr askonsdag, caput je-
nunii Flatöb. III, 231; ösku-
dag hinn forna, d. s. 198₁₆.

œri äldre komparativ av ungr,
ofta i L (skrivet eore, se
Larssons glossar), dessutom i
stundom korrumperad form i
R, etc. 10, 19₅, 21₁₇ (eora R),
22₆ (œri 77₆ Bókabót).

II. Astronomiska namn.

I detta register sammanföras sådana astronomiska benämningar, som ha karaktär av egenamn, beteckna en stjärna eller planet, en stjärnbild, en trakt av himmelen eller linie i gradnätet o. s. v. Appellativa benämningar stjärna, himintungl, kläma o. d. se Reg. I.

Att utom översättningar få fullständig astronomisk ortsbestämning kunde ju för somliga läsare vara till gagn. Å andra sidan torde de läsare, som äga utpräglade intressen i denna riktning, skaffa sig fullständigare hjälpkällor. Jag har stannat vid att inom parentes ange deklination = vinkel mot ekvatorsplanet, sådan denna var år 1200. Därvid betecknar som bekant + att deklinationen är nordlig, — att den är sydlig. Härmed kan lätt uträknas det för kritiska uppgifter angelägnaste: om stjärnan (stjärnbilden) varit synlig på Island eller icke. Därvid gäller:

Vid 64° äro stjärnor, nordligare än $+25^\circ_{15}$ alltid över horisonten; de, som äro sydligare än -26°_{15} alltid under densamma.

Vid 65° gäller detsamma för resp. $+24^\circ_{15}$ och -25°_{15} .

Vid 66° gäller detsamma för resp. $+23^\circ_{15}$ och -24°_{15} .

Lätt att uträkna är också stjärnans höjd vid övre kulmination; den är helt enkelt = algebraiska summan av deklinationen och ortens ekvatorshöjd (d. v. s. $90 \div$ breddgraden). Går summan över 90° , så subtraheras den från 180° och resten utgör höjden över norra horisonten.

Uppgifterna lämnas blott vid ett av synonyma namn; vid stjärnbilder, som ju ha en rätt stor utsträckning, har jag i regeln nöjt mig med en stjärna, den första upptagna i Neugebauers tabell, i vanliga fall α (den ljusaste).

För de här i Norden mera framträdande stjärnorna lämnas fullständigare uppgifter i *Inl. Exkurs: Stjärnuret*.

Adriagne Ariadne 255 f.
aer luftkretsen, atmosfären 72₁₁.
Alakol Algol (+ 37₁₄) 72₈.
Alcaph = Kassephia 72₁₀.
altari = ara 253₁₀, 256 f.
Andromeda 252, 255 ff. (+ 24₁₇).
antecanis 253₂₃.
aquarius vattumannen 56₃ A,
S, 90 n., 98₉, 120 f., 146₆,

252₂₃ (— 4); syn. vatnberi,
vatnkarl, vatsberi.
aquila stjärnb. örnen 253₂; syn.
ari (+ 7₁₁).
aramek arcturus 72₄; syn. även
dagstjärna.
arcturus = dagstjärna, aramek
72₇ CLI, CLIX ff. (+ 23₁₅).
Argo stjärnb. 255 f.; syn. skip;
jfr följ. (— 52₁₄).

- Argus (*egl. genitiv*) = föreg. 253₂₄.
- ari = aquila 253₂, 256₁₆.
- aries *stjärnb. väduren* 53₁₄ A, S, 90 n., 98₁₅, 110₄, 120 ff., 146₄, 243 f., 252₈; *syn. hrútr* (+ 19₆).
- ásar bardagi = auriga 72₁.
- aselli *stjärnb.* 251₁₈; *syn. asnar* (+ 24).
- asnar = föreg.
- auriga *kuskens stjärnbild* 72₂; *syn. kerrugætir, ásar bardagi, erictonus* (+ 44₇).
- birna *namn på stora, och lilla björnen* 104₁₀, 250₇; *meiri b. = ursa major* 251₆; *syn. helix, vagn; minni birna; syn. cynosura, kvennavagn.*
- birnugætir = boetes 254₆.
- blödstjarna *namn på Venus* 61₁.
- boetes *stjärnb.* boetes, *vars största stjarna är arcturus* 251, 255 ff.; *syn. birnugætir.*
- hogmaðr = sagittarius 55₁₃, 56₂₃, 62₉, 122₂₅, 123₂₀.
- brœðr(a mark) = gemini 54₆, 251₁₅; *syn. tviburar.*
- cancer *kräftans stjärnbild* 54₁₉ A, S, 90, 99₆, 109 f., 118 ff., 146₃, 244₁₃, 253 f. (+ 11₁₃); *syn. krabbi.*
- canicula *lilla hunden, stjärnb.* 72₃, 253 ff.
- caprans? 256₁₃.
- capricornus (-ius 242 f.) *stenbocken, stjärnb.* 55₂₁ A, S, 90, 98₉, 109₁₇, 120 f., 245, 256 (-14₇); *syn. steingeit.*
- celum *himmelen* 72₁₀.
- centaurus *stjärnb.* 253₉, 256₆ (- 57₃); *avbildn. G.*
- Cepheus *stjärnb. (gen. Sephyi* 252₄) 251₂₃, 254₁₁, 256₁₂ (+ 59₃).
- cetus *valen, stjärnb.* 254₂ (+ 0₇); *syn. hvalr; avbildn. G.*
- corona *stjärnb.* 250₁₇, 254 f., (corvna 256₆) (+ 29₁₆).
- corvus *korpen, stjärnb.* 253₁₃ (- 20₄); *syn. hrafn.*
- crater *stjärnb.* 256 f. (- 14₁₁).
- Cygnus *svanen, stjärnb.* 252₂₀ (+ 42₆).
- cynosura *lilla björnen (si-)* 72; *syn. minni birna, kvennavagn.*
- dagstjarna [*jfr finska auringon tähti, solstjärnan*] = arcturus 72₃ em.; CLIX ff.
- delphinus *stjärnb.* 253; *syn. nisi.*
- deltoton = prihyrningr, „deltoton (egiptar)“ 257₅; *jfr. Reg. V.*
- dreki *stjärnb. draken* 104₁₅; *jfr ormr.*
- elios *solen* 72₁₀.
- eliz (*helix*) *stora björnen, stjärnb.* 72₁; *syn. minni birna, kvennavagn.*
- Ercules *Herkules stjärnb.* 250₁₃ ff. (+ 23₅).
- erictonus = auriga 256₁₃.
- Eridanus *floden Er., stjärnb.* 254₁ em., 255₅ (α - 61₄, β - 6₄).
- eta *krubban, stjärnb.* 251₁₉.
- ether 72₁₁.
- fenon (fónon L) 61₁₂, 63₇, *planeten Juppiter.*
- feton *planeten Saturnus* 62₁₁, 63₁₁.
- finngákn = sagittarius 253₂, LXV, CXLIV.
- fiskikarlar *Orions bálte* 72₃ em.
- fiskr, fisk; *användes i två namn på stjärnbilder: a) pl. fiskar = pisces* 56₁₀, 123₁₃,

252₁₁ ff.; b) suðrættar fiskr, enn mikli fiskr *piscis australis* 252₂₂, 254₅, 255₁₁. (— 33₁).
fispæna planeten mars 61₇, 63₄.

gæmini tvillingarna, stjærnb. 54₃
A, S, 90, 96₁₅, 99₁, 100 f.,
120 ff., 251₁₁ (+ 33₂); *syn.*
tviburar, brœðra mark.

gnógleiksstjarna namn på Saturnus 62.

gorgone Medusas huvud 252₁₇;
syn. alakol.

gríðungr oxen stjærnb. 251₁₆;
syn. taurus, uxi.

haldreki = scorpio 245₇; *syn.*
áven sporðdreki.

harpa = lyra 251₂₄, 252₁₉.

heri = lepus 253₂₀.

hesperis = Venus (i dess egen-
skap av aftonstjærna) 61₁, 62 f.

hestr = Pegasus 252₂₄, 256₁₇.

hnisa se nisa.

hrafn = corvus 253₁₈.

hrútr (rutur 121₁₇, 123₁₈) =
aries 53₁₄, 56 ff., 121₁₆, 252₁₀.

hrúts nef frámsta delen av
Aries 57₆.

hundr stjærnb. stora l. lilla hun-
den 253₂₃, 256₁₄.

hundstjarna = sirius 72₇ em.

hvalr stjærnb. valen 254₂, 255₁₈,
257₈; *syn.* cetus.

hyades en del av oxens stjærn-
bild 72₄; *syn.* ulfs keptr (+
13₂).

hydra se idra.

idra stjærnb. hydran (— 5₄)
255₁₀ ff.

jafnðægrishringr himmelsekva-
torn 110 f., 113 f., 118 n.,
252₉, 253₁₄; undir jafnðægris-

bring vid jordens ekvator
107₁₃.

Jovis egl. genitiv; planeten Jup-
piter 63₈, 90, 241 n., 242₉; *syn.*
fenon.

Juppiter = föreg. 87₁₂, 247₇.

Kassepia stjærnb. Cassiopeia,
rättare Cassiepeia 251 f. (+
52₁₁); lapsk (nordisk?) upp-
fattning av denna stjærnbild
CLII.

ker = crater 255₁₅.

kerrugætir = auriga 251,
256.

kiðlingar tvá stjærnor i auriga
251₁₃, 256₁₃; jfr CXLIII.

klubba en del av Herkules
254₁₆.

kona = kassepia 251₂₄.

krabbi = cancer 54₁₂, 117,
122 f., 251₂₀.

kvennavagn = minni birna
250₆, CXLV.

kyndilberi [övers. av lucifer
med missförstådd bet.:] =
alakol 72₇, CXLII.

lacteus (circulus) = mjólk-
bringr 252₁ em., 253₄ em.

leiðarstjarna polstjærnan 104₁₉,
110₂₁, 111₉. S. 111 klart fat-
tad i tvá bet.: dels en ljus-
svagare stjærna, som antogs
finnas i den norra polen, *syn.*
polus, dels en mera ljusstark
i dennas nærhet; polstjærnans
avstånd frá polen var ár
1200 5₁₁⁰; undir leiðarstjærnu
vid polen 108₁; i polartrak-
terna 103₁₈, 104₁ (+ 84₉); jfr
CXLV.

leo stjærnb. lejonet 54₁₇, A, S,
90, 118 ff., 146₅, 244₁₆, 251₃₀.

- 255₆ (+ 15₁₇); *syn.* it óarga dýr.
- lepus stjárnþ. haren (- 18₁₇)
253₁₉ em.
- libra stjárnþ. vagen 55₃, A, S, 90, 98, 120 ff., 146₆, 253₁₃, 255₁₆; *syn.* skálir (- 12₁₆).
- luna = tungl 241₁.
- lypting en del av Argo 255₁₅, 256₁₄.
- lyra stjárnþ. lyran 251 f. *syn.* harpa (+ 38₃); *ljusstarkaste stjárnan* är Vega.
- maðr = Cepheus 251₂₃.
- mál(s)stjarna namn på Mercurius 60₃.
- máni = tungl 63, CXXXII.
- Mars planeten 63, 87₁₂, 90, 120 f., 242₇, 247₆, 249₁; *syn.* fispena.
- meginstjarna benämning på Juppiter 61₁₃.
- Mercurius planeten 63₃, 87₁₂, 90, 241 f., 247₁₁, 249₅; *syn.* stilbon.
- mjólkhvirngatn vintergatan 120₁, 251₁₂, 252₄; *syn.* lacteus circulus.
- mær stjárnþ. jungfrun 54₂₂, 122₁₄, 123₂₁, 251₉, 20; *syn.* virgo.
- náttisólarhvirngatn polcirkel 110₁₅, 118, 254₉, 10, 256₅; *tydligt om södra polcirkeln* 118 (± 66₁₄₆).
- nisa (egl. hnisa) = delfin 253₄.
- óargr orádd; *i förb.* it óarga dýr = leo 54₁₆, 122.
- ophiuleus stjárnþ. ormbáran, ophiucus 251₁, 257₇; *syn.* serpentarius (+ 13₅).
- Orion vár stjárnþ. himmels ljusstarkaste stjárnþ.; *jfr* fiskikarlar 72₄, 251₂₂, 253 ff. ($\alpha + 6$ ₉, $\beta - 9$ ₄); *jfr* Inl., Stjárnuret.
- ormgætir = ophiuleus 255₂.
- ormr 1) = dreki 250₆, 252₂; 2) ett attribut till ophiuleus 253₆.
- Pegasus stjárnþ. 252₈, 23, 255 f.; *syn.* hestr (+ 11).
- Perseus stjárnþ. 252, 256 f. (+ 46₁₇).
- pisces stjárnþ. fiskarna 56₁₀, A, S, 90, 98₁₀, 120 f., 146 (+ 3₃); *syn.* fiskar.
- plejades stjárnþ. plejaderna, sjustjárnorna 72₄, 252₁₈; *syn.* sjautstirni (+ 21₃); *jfr* Inl., Stjárnuret.
- polus polstjárnan, *i allm. uppfattad som belágen i himmelens norra pol* 72₁₀, 111₁₀, 17; s. 111₁₄ ff. skild frá leidarstjarna.
- sacrarium = ara 253₁₀.
- sagitta stjárnþ. pilen 253₄ em., 255₁₂.
- sagittarius stjárnþ. skytten 55₂₃, A, S, 90, 97₁₃, 100₉, 120 f., 146₆, 245₁₃, 253₂, 256₃; *syn.* bogmaðr, skyti, fíngákn.
- Saturnus planet 63₁₁, 87₁₂, 90, 241 f., 247₈; *syn.* feton.
- scorpio, scorpius stjárnþ. skorpionen 55₈, 90, 97₁₄, 120 ff. 251₃, 256₃; *syn.* sporðdrek, haldreki (- 24₃).
- serpentarius = ophiuleus 251₁, 253₇, 257₁₀.
- sinosura se cynosura.
- sirius, himmelens ljusstarkaste stjarna 72₃, 253₂₂; *syn.* hundstjarna; *förväxlad med* Algor

- sjaustirni (VII st-) = plyades
 72₃, 252₁₉.
 skáilir = libra 55₃, 56₂₀, 117₁₆, 122₁₈.
 skip = argo 255₁₆.
 skjóla *urnan*, *stjárn*b. 253₁₈, 254₇.
 skyti = sagittarius 245₂₀.
 sól *solen* 19₁₆, 50₄, 53 f., 59₁₄,
 61₅, 63₂, 72₉, 77₁₈, 89₄, 91₂₃,
 94 ff., 102, 106₂₀, 107 ff.;
 145₁₇, 233₃, 247₄; *syn.* sunna,
 elios; *jfr* Reg. I.
 sólhvarfahringr *vändkrets*s 107₁₇,
 110₂, 9, 250₁₄ (\pm 23₁₅₄).
 sólmarkahringr = Zodiacus 56₂₁,
 58₁₈, 60 f.
 sólstøðuhringr = sólhvarfa-
 hringr 254₁₄.
 sporðdreki = scorpio 55₃, 56₂₂,
 122₂₀, 123₂₀.
 steingeit = capricornus 55₂₀,
 56₂₃, 62₉, 117₁₁, 123₄, 252₂₄.
 stilbon *planeten Mercurius* 60₇,
 62₉, 63₃, 200₁₇.
 súðrstjarna = vega 72₆. *Inl.*,
Stjárnuret.
 sumarhringr [*æstivalis tropi-*
cus] *norra vändkrets*en 118
 (+ 23₁₅₄).
 sunna = sól 63₂.
 svanr = cygnus 252₂₀, 253₃, 256₁₅.
 taurus *stjárn*b. *oxen* 54 A, S,
 90, 98₁₈, 120 f., 146₄, 154₂,
 243₁₅, 251₉, 257₆; *syn.* gríð-
 ungr, uxi (+ 14₁₆); *största*
*stjárn*an Aldebaran, *jfr* *Inl.*,
Stjárnuret.
 tungl *máne* 19₁₄ etc., 40₂, 59,
 62₈, 63₃, 78₃, 85₂₂, 87 ff., 117,
 147, 152 ff., 239₆, 246 ff.; *syn.*
 máni; *jfr* Reg. I; *ordet icke*
lánat hos lapparna, *jfr* *Inl.*
 tviburar = gemini 54₆, 11,
 56₂₂, 122 f.
- ulfs keptr 1) *ett parti i oxen*
 72₃; 2) (*kiopt, ack.*) *ett parti*
vid Andromeda, möjligen fel-
aktigt 252₅; *jfr* CXLVI.
 uranus *himmelen* 72₁₁.
 urna = skjóla 253₁₈.
 ursa major, minor = meiri,
 minni birna 72₂.
 uxi = taurus 54₁, 56₂₂, 57₁₆,
 121₂₂, 123₂₀.
 vagn = meiri birna 250₆,
 CXLV.
 vatnheri, vatsberi = aquarius
 56₃, 24, 123₉, 21.
 vatnkarl = *föreg.* 252₂₃, 254₇.
 vega *en stjarna av första stor-*
*leken i tyrans stjárn*bild, *vars*
heliakiska nedgång under för-
*sta årtusendet i nord*en unge-
fär sammanföll med vördag-
jämningen 72₇; *syn.* súðr-
 stjarna (+ 38₃).
 Venus *planet* 63₃, 87₁₂, 90, 241
 n., 242₃, 247₃, 249₃; *syn.* Hes-
 peris.
 vetrhringr [*hiemalis tropicus*]
*södra vändkrets*en (*icke vinter-*
gatan!) 118 *fig.*, 253₁ (-
 23₁₅₆).
 virgo *stjárn*b. *jungfrun* 54₂₃ A,
 S, 90, 120 ff., 146₃ em., 244₂₀,
 255₁₁ (- 6₉); *syn.* mær.
- zodiacus (so- 87₁₀, *gen.* -zi 98₃)
*djurkrets*en, *ofta identifierad*
med ekliptikan 96 ff., 117₅,
 120 f., 246₁₇, 251 f.; *syn.* sól-
 markahringr.
- brekstjarna (*preks stjarna* A)
namn på Mars 61₇.
 þrihyrningr *stjárn*b. *triangeln*
 252₆; *syn.* deltoton.

III. Helgdagsnamn.

I detta register upptagas sådana namn på helgdagar o. d., som bildats av egennamn eller främmande ord. Namn, som bildats av rent appellativa isländska ord, återfinnas i Reg. I. För korthetens skull upptages oftast blott helgonets namn, då tillägget i många fall saknar intresse. Av de lat. minnesverserna äro blott de viktigaste fullständigt exciperade. Till de övriga, som äro direkt byggda på Cisiojanus, finnas hänvisningar vid denna. De ställen, där helgonet självt, icke dagen, avses, upptagas i Reg. IV.

Såsom belysande för den betydelse, den kyrkliga kalendariets helgoniängd redan tidigt erhållit, må här erinras om att s. 7 ff., de särskilda månaderna bestämmas efter helgondagarna, icke tvärtom.

Det vanliga isl. beteckningssättet är helgonets namn i genitiv med tillagt messa. Mindre ofta förekommer dagr, t. ex. Jóns dagr 144₁₈, 172₄. Sammansättningar med -vaka beteckna naturligtvis från början vigilian, helgdagsaftonen, men tidigt även själva helgdagen; se t. ex. Bótolfr, Jón, Laurentius. Den i lat. vanliga anv. av blott helgonnamnet i gen. är överflyttad till isl. 94₁₇ var.

- Abdon 30/7 187₁₀, 227₃.
 Adrianus 7/9 227₆.
 adventus Domini advent 85₃,
 198₁, Flatöb. III, 59; syn.
 jölafasta, tilkoma.
 Agatha 5/2 (augutto messa
 14₂₅ A, R), 225₂₂.
 Agnes 21/1. 56₁, 123₁₀, 191₂,
 225₂₁; octava 225₂₁.
 Albanus 22/6 226₈.
 Alexander 4/5 (vanligare 3/5)
 226₃.
 Alexis 17/7 227₂.
 Ambrosius 1) 7/12 190₄; 2) 4/4
 52₄ G, 226₃.
 Andreas 30/11 8₇, 51₄, 129₈,
 190₄, 197₃₄, 228₄.
 angaria fasta (vid kvatember)
 198₁₀.
 annunciatio bebådelse 25/3 212₆,
 213₂, 214₁₁; jfr Mariumessa.
 Antonius 17/1 225₃₀.
 Apollinaris 23/7 227₂; jfr Ret-
 telser.
 Aspiciens första adventssöndag
 199₁.
 assumptio himmelfärd; jfr
 Maria.
 Augustinus, biskop 28/8 227₆;
 Augustinus messu um haustit
 19₂₃.
 Augustinus, Englands apostel
 26/5 226₄.
 Ave = Mariumessa 25/3 191₂.
 Babila 24/1 225₂₁.
 Barbara 4/12 24₁₁, 85₂, 156₇,
 228₅.
 Barnabas 11/6 226₇.
 Bartholomeus 24/8 122₁₈, 190₄,
 227₅.
 Basilis 12/6 226₇.

- Basilius 14/6 226.
 Benedictus, *benediktinerordens grundläggare* 1) 21/3 121₁₈, 127₁₃, 167₂₄ f., 190₂, 226₂; festo sancti Benedicti á vetrinn 221₁₄; er jafndægri á vár 121₄, 175₁₀. 2) 11/7 227₁.
 Bertinus 5/9 227₆.
 Blasius 3/2 18₁₁, 169₁₄, 171₁₁, 184₁₂, 225₂₂.
 Bonifacius 5/6 226.
 Bótólfur 17/6 226₈. *Jfr* Hann kom Bótólfs vökudag (= 16 juni 1247) . . . um morguninn er sungnar váru tíðir (d. 17) gekk konungr til skips, *Flat-öb. III, 166*.
 Briccius 13/11 169₆, 228₃.
 Brigida (*Írlands skyddshelgon*) 1/2 8₁₁, 16₁₈, 139₂₁, 162₁₇, 190₈, 225₂₂.
 Britarmessa = föreg. 168₁₀, 171₁₆.
 Calixtus (Kaliktus B) 14/10, *det norska vinterhalvårets ingångsdag* 156₃, 156₄, 169₄, 228₁; *upptages jämte Tiburcius (se d. o.) i det finländska kalendariet i Cod. Holm B5b ensam bland helgondagar, som icke ha gudstjänstbetydelse*.
 Cecilia 22/11 122₂₆, 190₃, 228₄.
 Cena Domini *skärtorsdag* 214₂₃.
 Chrisogonus 24/11 228₄.
 Chripina 24/7 227₂.
 Chripinus 25/10 228₃.
 Circumcisio Domini 1/1 190₁, 225₂₀.
 Circumdederunt = septuagesima 199₁.
 Ciriacus 8/8 227₄.
 Clemens 23/11 195₄, 228₄.
 Columba 9/6 8₃₀ R, T; *syn. Kolumkilla*.
 Cornelius 13/9 227₆.
 Cosmas et Damianus 27/9 84₁₂.
 crucis exaltatio 14/9 190₄, 227₆; *jfr Reg. I*.
 crucis inventio 3/5 190₃, 225₆; *jfr Reg. I*.
 Cutberth *eng. biskop* 1) 20/3 226₂; 2) 4/9 227₆.
 Damianus 27/9 227₈; *jfr* Cosmas.
 Demetrius 8/10 228₁.
 Dionysius 9/10 228₁.
 Divisio apostolorum 15/7 227₂.
 Donatus 7/8 227₄.
 Dormientes, septem 27/7 227₂.
 Dum me 30/12 (*mot vanligt språkbruk*) 191₁.
 Dunstan 19/5 226₆.
 Eadmund 20/11 228₄.
 Egidius 1/9 227₆.
 Eldridis 23/6 226₃.
 Epiphania *trettondedagen*, 6/1 191₁, 225₂₀; *sammanföll ungefär med midr vetr, hokunótt; octava epiphanie* 13/1 225₂₀.
 Euphemia 16/9 227₇.
 Eusebius 14/8 227₄.
 Eustachius 3/11 (*vanl. 2/11*) 228₃.
 Felix 14/1 192₁₃, 225₂₀.
 Felix (et Adauctus) 30/8 227₅.
 Fides 6/10 228₁.
 Firminus 25/9 227₈.
 Franciscus, *ordensstiftaren* 4/10 228₁.
 Fratrum, septem 10/7 227₁.
 Georgius 23/4 226₄.
 Gereon 10/10 228₁.
 Germanus ep. Paris. 28/5 226₃.
 Germanus ep. Autiss. 31/7 227₃.

- Gervasius 19/6 226₈.
 Gordianus 10/5 226₄.
 Gorgonius 9/9 227₆.
 Gregorius 12/3 50₁₃, 52₃, 167₃₃,
 26₁, 190₁, 226₁.
 Guðmundr *isl. biskop* († 1237)
 16/3 226₁ var.
- Hallvarðr, *norsk missionär och
 martyr* 15/5 226₅.
 Hippolytus 13/8 227₄.
- Incarnatio Dominica 25/3 213₂₅;
syn. annunciatio, Mariumessa.
- Jakob 25/7 54₁₇, 122₁₀, 190₂,
 227₂, II.
 Jeronymus 30/9 227₉.
 Johannes 1) *Johannes döparens
 födelsedag, midsommardagen*
 24/6 49₃, 54₁₃ A, 96₆ G, 191₂,
 196₁₅, 226₈. 2) *Johannes dö-
 parens halshuggning* 29/8 227₆;
 3) *Johannes evangelisten* 27/12
 190₃, 228₆ G; *densammes oc-
 lava* 3/1 190₂; 4) *Johannis et
 Pauli* 26/6 226₈; 5) *Johannes
 ante portam latinam* 6/5 226₈;
 6) *Johannes de Beverlac, eng-
 elsk biskop* 7/5 226₈; 7) *Jo-
 hannes biskop i Holar* († 28/4
 1121), *transl.* 3/3 191₁; *jfr*
 Jón.
- Jón (Joan) = Johannes 54₁₃
 L, R, S, 94₁₇, 96₆ B, 122₇,
 144₁₈, 172₁₄, 174₂₀, 196₄ em.,
 196₁₈; *jfr* Jónsvökudag Flåtöb.
 III, 199₁₁, *tydligt motsatt*
messudaginn 199₁₈ *och alltså*
= midsommarafton; *Jóns*
messu baptista Hkr. III, 390.
 Juliana 16.2 225₃₃.
- Katerina 25/11 228₄.
- Kolumkilla 9/6 8₂₀, *Grágás*;
syn. Columba.
- Lambertus 17/9 227₈.
 Laurentius 10/8 190₄, 227₄; *jfr*
Lafrantzvökudag, þá er talat
 var fyrir hámessu Hkr. III,
 331, *om lördagen d. 10 augu-
 sti* 1135.
 Leo 28/6 226₈.
 Leodegar 2/10 228₁.
 Leofredus 21/6 226₈.
 Leonardus 6/11 228₃, *Flatöb. III,*
 123.
 Letare (Hierusalem) *fjärde sön-
 dagen i fastan* 160, 212₁₇.
 Lucia 13/12 49₅, 228₅; *troligen*
*en gammal nyårs-, resp. vin-
 tersolståndsfest, XLCI och där*
anförd litt.
 Lúkas 18/10, *vinterns ingångs-
 dag vid rimspillir* 24₁, 55₉,
 128₂₈, 172₁₇, 173₁₈, 196₄, 228₅.
- Magnus, *Orknöjarlen* 1) *dödd:*
 16/4 226₃; 2) *transl.* 13/7 169₉,
 190₄, 228₅ var., *jfr* Lucia.
 Marcellinus 2/6 226₇.
 Marcellus 16/1 225₂₀.
 Marcus *aposteln* 25/4 190₂, 226₁;
syn. gangdagur eini, Reg. I.
 Marcus páve 7/10 228₁.
 Marcus et Marcellinus 18/6
 226₈.
 Margareta 1) 13/7 227₁ G; 2)
 20/7 227₂, *kallad Margrétar-*
messu en síðari 173₁₇.
 Maria, *Jesu moder* 1) *Purifica-
 tio Marie = kyndilmessa*
 2/1 190₄, 225₂₂, *syn. kyndil-
 messa Reg. I*; 2) *Marie be-
 bådelse* 25/3, *stundom (t. ex.*
 8₁₈, 83₁₃, *Hkr. III, 314), kal-
 lad Mariumessa um, of föstu*

- eller (127₉) á várít 25 ff., 34 ff., 156₇, 158 ff., 162 ff., 204₂₈, 212₉, 214₉, 226₂; 3) *Marie besökelse* 2/7 Mariumessa nýja *AM* 149 d, fol.; 4) *Marie himmelsfärd* 15/8 52₁₁ (Mariumessa hin fyrri, A, L m. fl.; Assumptio Marie C) 190₂; 5) burðardagr Mariu 8/9 8₁, 191₁, 227₆; Mariumessa síðari *Hkr.* III, 485.
- Maria Magdalena 22/7 227₂, *jfr Rettelser.*
- Marius 19/1 225₂₀.
- Martinus biskop 11/11 191₂, 228₃; *transl.* 4/7 227₈.
- Matheus 21/9 121₅, 175₁₂, 190₄, 227₈.
- Mathias 24/2 8₁₄, 29₁₁, 128₁₈, 21₁, 143₄, 146₈, 170₃, 171₁₂, 175₇, 184, 189₉ *em.*, 189₁₃, 191₁, 194₂₀, 204₂₄, 225₂₃; *syn.* hlaupár(smessa).
- Mauricius 22/9 227₃.
- Maurus 15/1 225₂₀.
- Medardus 8/6 226₁.
- Mikaël, *ärkeängelen* (Mikhaels messa 8₃, 129₂) 29/9 191₁, 227₈.
- Nereus 12/5 226₅.
- Nichasius 14/12 192₁₆, 228₅.
- Nichomedes 15/9 227₇.
- Nicolaus, biskop, *överförd från Myrra till Bari d. 9 maj* 1087 1) dödsdag 6/12 190₃, 228₅; 2) *transl.* 9/5 226₅ *var.*
- Oculi (mei) tredje sönd. i fastan 161, 212 f.
- Óláfr, *Norges skyddshelgon* 1) dödsdagen 29/7 8₂₁, 187₁₀, 191₁, 227₃; 2) *translationsdagen, stundom kallad Óláfsmessa síðari* 3/8 227₄ *var. Jfr Óláfs-*
- vokupattann var á sunnudegi (*sönd. 28 juli 1247*) en messudaginn sjálfan váru sungnar tíðir *Flatöb. III, 169*; vigsla þessi var ætluð á Óláfsvokudag (= messudaginn sjálfan) *Ib. 168.*
- Omnes sancti *allhelgona dag* 1/11 190₃, 228₃.
- O Sapientia 17/12 228₆.
- Páll = Paulus; Petrs messa ok Páls 28/6 8₂₂, 84₈.
- Palmarum dominica = palm-sunnudagr 212₁₆.
- Pantaleom 28/7 227₂.
- Passio (dominica) femte sönd. i fastan 160, 212₁₆.
- Paulus 1) *conversio Pauli* 25/1 190₃, 225₂₁; 2) *commemoratio Pauli* 30/6 226₈; *jfr* Páll.
- Pentecoste pingst 201₁₄; *syn.* hvítasunna.
- Pétr, *Petrus* 1) *Cathedra Petri* 22/2 38₁₃, 56₁₀, 123₁₄, 171₁₇, 174₁, 190₃, 195₂, 225₂₁; 2) *jfr* Páll.
- Petronilla 31/5 8₂₀ *var.*, 226₈.
- Philippus (et Jacobus) *Maj* 1 190₁, 226₅; *syn.* tveggja postola messa.
- Polycarpus 26/1 225₂₁.
- Praxedis 21/7 227₂.
- Primus 9/6 226₇.
- Prisca 18/1 162₂₀, 225₂₁.
- Processus 3/7 227₁.
- Protus (et Jacinctus) 11/9 227₆.
- Pueri innocentes 28/12 190₅, 228₅ *G em.*
- Purificatio Marie 1/2 190₄; *syn.* kyndilmessa, *jfr* Maria.
- Quadragesima söndagen *Innocavit, 6 veckor före påsk* 201₁₄, 212₃, 215₁₂, 216₇, 218₁.

- Quasimodogeniti sönd. efter påsk 199.
 Quatuor coronati 8/11 228.
 Quinquagesima söndagen *Esto mihi*, 7 veckor före påsk 138₁₃; *syn. fõstu(inn)gangr.*
 Quintinus 31/10 228.
 quis söndagen före Kristi himmelfärdsdag 199.
- Reliquie, *festum reliquiarum frades i Nidaros kyrkoprovins* 13/10 228.
 Remigius 1/10 228.
 Reminiscere sönd. 5 veckor före påsk 213.
 Resurrectio Domini påskdagen 213 f. (även 27/3).
 Robertus 23/4 226, G.
 Rogationes = gangdagar 201₁₄, 215₁₄, 218₁₇.
- Saturninus 29/11 228.
 Sebastianus 20/1 225.
 Seljumannamessa 8/7 168₂₆, 173₇, 227₁; *jfr Sunniva.*
 Seljumannavaka 8 eller (mindre troligt) 7 juli, *Flatöb. III*, 87, 219.
 Septuagesima söndagen 9 veckor före påsk 201₁₃, 212₃, 215₁₂.
 Severinus 23/10 228.
 Silvester 31/12 152₁₂, 184₁₀, 190₁, 228.
 Simon et Judas (Simonsmessa) 28/10 55₉, 122₂₁, 129₃, 191₃, 228.
 Simphorianus 22/8, *höstkvarterets början* 195.
 Sixtus påve 6/8 227.
 Skolastika 10/2 51₁₃, 225₂₂.
 Stephanus, 1) den förste martyren, dödsdag 26/12 190₃, 228₆ G, CLXI f.; *octava Stephani* 2/1 190₁; 2) Stephani inventio 3/8 227.
 Stephanus påve 2/8 227.
 Sumptio = assumptio 15/8 227₅; *jfr Maria.*
 Sunniva 8/7 191₂; *jfr Seljumannamessa.*
 Susanna? 12/9 227.
 Susceptio sangvinis? 227.
 Svithun 2/7 1) dödsdag 227₁; 2) *translationsdag* 16/7 227.
 Theodorus 9/11 228.
 Thomas, aposteln 21/12 121₇, 123₅, 175₁₃, 190₄, 228₆; *Tómasmessa* fyrir jól *Hkr. II*, 401.
 Thomas ärkebiskop av *Canterbury* 1) dödsdagen 29/12 51, C, 191₁, 228₆ G; *syn. fimti dagr jóla*; 2) *translationsdagen* 7/7 227.
 Thorlak (Þorlák) *Skalholtsbiskop* 1) dödsdag 23/12 228₆; 2) *transl.* 20/7 190, 227₂ var.
 Tiburtius (et Susanna) 11/8 227.
 Tiburtius (et Valerianus, resp. socii) 14/4, *sommarhalvårets början i Norge och troligen även på andra håll i Norden, se Vistrand i Medd. från Samfund för Nord. Museets främjanden* 1889, s. 5, 52₉, 156₄, 226₃; *jämte Calixtus ensam upptagen i det finländska kalendariet i Cod. Holm. B5b utöver verkliga gudstjånst-dagar.*
 Timoteus 22/8 227.
 Transfiguratio Domini 5/8 (*vanligare* 6/8) 227.
 Trinitatis *sunnudagr, trefaldighets söndag, sönd. efter pingst* 199₇; *syn. Þrenningar messa*

Undecim milium virginum 11000 jungfrur 21/10 228.	Veterem, beteckning på d. 13 januari (geisladagr) 199.
Urbanus 25/5, sommarkvartalets början 195, 226.	Victorinus 11/12 228.
Valentinus 14/2 225 ₂₂ .	Vigilia fastedag före helgdag; isl. syn. vökudagr, varom se s. 292; v. epiphanie 5/1 190.
Valerianus (Tiburtius et) 14/4 52, 156, Bb.	Villehad 7/11 228.
Vedastus (et Amandus) 6/2 225 ₂₂ .	Vincentius 22/1 225 ₂₁ .
	Vitalis 28/4 226.
	Vitus (et Modestus) 15/6 49 f. 226.

IV. Personnamn.

(Incl. mytiska och övernaturliga personers namn).

Ställen, som upptaga helgonnamn och blott avse vederbörandes högtidsdag, upptagas i Reg. III. Personnamn, som helt övergått till stjärnnamn, se Reg. II.

Aaron i vers trestavigt 206 ₂₄ ; jfr skrivsättet åaron Veraldar saga, Pr. 76 ₂₂ .	yngre sagor kung i Afrika). som bar himmelen 7 ₆ .
Abraham, patriarken (Ha- 126 ₂) 6 ₁₁ , 83 ₃ .	Beda (venerabilis) engelsk and- lig, förf. till skrifter om tide- räkningen, vilka varit en hu- vudkälla för de isl. komputi- sterna 42, 85 ₂₁ I, X ff.
Adam, släktets stamfader 42 ₃ , 42 ₁₅ , 125 ₁₉ , 126 ₁₂ , 127 n.	Bjarni prestr Bergþórsson, kal- lad enn tölvisi isl. andlig, † 1173, sannolikt upphovsman till den isl. tideräkningen och förf. till Rím I, 3 ₁₀ , 77 ₁₆ , 93 ₄ , X ff.
Agenor, konung i Fenicien 244 ₁ .	Blance, fel för Balance? 244 ₂₅ .
Alferghani, Alfraganus, arabisk astronom 111 n., XXXVII.	Cæsar se Julius.
Alkinean fel för Almamon 109 ₁ .	Castor, den ene av Dioskurerna 244 ₆ .
Almamon, kalif († 833) 109 ₁ .	
Appricus, fel för Helpricus 92 n.	
Architrenius, hjälten i en bok av Johannes de Havilla 103 ₁₈ .	
Ari, den isl. historieskrivningens fader († 1148) III ff., CXX ff.	
Astreus, jätte 245 ₁ .	
Atlas (Atlans) titanen (enligt	

- Christus 192₈, 207₇, 222₂.
 Computus, personifikation av den goda tideräkningen 186₈.
- David, Israels konung 126₅.
- Elpricus, Helpricus, rättare
 Heiricius, munk, komputistisk författare 92₁, II, XXX, LI.
- Ercules, Herkules 124₅, 244; jfr Reg. II.
- Erigone dotter till Icarus 244₂₀.
- Europa, Agænor's dotter, som älskades av Zeus 243₁₈.
- Freyja 63₁₀, identifierad med Venus.
- Fryxos, Helles broder, som offrade gumsen med det gyllene skinnets 243.
- Galterus en utom Island icke bekant komputist 237 f. med not.
- Gellir Þorkelsson 66 n.
- Gerlandus matematiker och komputist från Besançon (c. 1150) XIX ff.
- Guð 3₁₅, 4₁, 6₁₁, 39₃, etc.; om Jesus 42₃, 44 f., 221 f.
- Hallr geit, isländare, som enl. sagan färdats landvägen norr om Ishavet från Grönland till Norge 104 n.
- Hallsteinn Þórólfsson 66₂.
- Heiricius se Elpricus.
- Helle, Fryxos syster, som drunknade i Hellesponten och gav denna namn 243₅.
- Helpricus se Elpricus.
- Hercules se Ercules.
- Hieronymus se Jeronymus.
- Icarus, en atenare, åt vilken Dionysos lämnade kunskapen om vinet, efter döden upphöjd bland stjärnorna med namnet Arcturus 244₂₁.
- Jason ledaren av Argonautertåget till Kolchis 243₅.
- Jeronymus, Hieronymus, kyrkofader, kyrkohistorisk författare († 420) 40₉, 42₁₂, 44₁.
- Jesus 46₂, 190₁, 192₈; syn. Guð, Kristr.
- Johannes de Havilla (Alta Villa), förf. vid 1100-talets slut 103₁₇, XXXVII, LII.
- Johannes de Sacrobosco se Sacrobosco.
- Josephus israelitisk historieskri- vare († c. 100 e. Kr.) 258₁.
- Julius Cæsar († 44 f. Kr.) 92₂.
- Juppiter lat. romarnas högste gud 243₁₅, 245₃.
- Kristr (gen. krist 126₁₀, -tz 126₁₃) Kristus; syn. Christus, Jesus, Guð.
- Lazarus, som blev uppväckt från de döda 41₁₈.
- Macrobius, senromersk författare 96₁₃, 103₆, 124₁₂, 239₉, 241 n., LI. Jfr Scipio.. dreymði draum þann, sem síðarr er skrifaðr i Macrobio ok mikil speki var i Rómverja s., Pr. 109.
- Marianus scottus, munk, kronolog c. 1080, XXVIII.
- Martianus Capella, senromersk författare 115 ff. n., LIII.
- Magnús Hákonarson, norsk konung (1257—1280) 257₁₄.
- Maria, Jesu moder 41₁, 42₃, 44₃, 9₁, 192₅.

- Maria Magdalena 42₇.
 Moyses, Moses 4₁, 7₁, 42 f., 83₈.
- Nói Noak (*gen. Nova* 125₂₁)
 41₄, 43, 125₂₁.
- Óðinn 63₈.
 Oddi Helgason *se* Stjörnu-Oddi.
 Orion jägare, som enligt en kre-
 tensisk saga dödadades av en
 skorpion, då han hotat att
 med sina pilar nedlägga alla
 djur 245₈.
 Ósýfr Helgason († 1016) 66₈.
 Ovidius romersk skald 243₈.
- Pachomius *egyptisk eremit c.*
 325, Athanasius vän, 235 f.
 Petrus de Dacia, dansk mate-
 matiker c. 1300, XL ff.
 Pollux, den ene av Dioskurerna
 244₈.
 Ptolomeus (Tho-), *grekisk astro-
 nom c. 100 e. Kr.*, författare
 till det stora sammelverket
Almagest, felaktigt förblandad
 med någon konung med samma
 namn 108₂₂, XXXVII, XLV.
- Rimspillir *personifikation av den
 (isländska) tideräkning (gyl-
 lentalsordning)*, som förf. till
Rím III ogillar 186₈.
 Robert Grosseteste *biskop*
 XLIII ff.
- Sacrobosco, Johannes de, *eng-*
elsk-född professor i Paris,
matematiker, komputist (†
1256?), vars skrifter voro en
huvudkälla för förf. till Rím
II & III 257₁₃, noterna och
Inl. pass., särsk. XXXVIII ff.
 Stjörnu-Oddi Helgason, *isl.*
astronom, troligen vid mitten
av 1100-talet 3₁₁, 6₁, 48₁₄, 51₇,
91₂₂; XXIV ff.
 Sæmundr fróði († 1133) 91₂₃,
 LII.
- Tholomeus *se* Ptolomeus.
 Týr, *identifierad med Mars* 63₈.
- Urguþrjótr *en tysk „jarl“ vid*
Hákon jarls tid, se Flatöb. I,
110, 114, Fms. I, 122, 132;
troligen användes namnet som
skämtsam personifikation av isl.
urgur (f. pl.) dåligt humör och
þrjótr, envis person 188₂₂.
- Vincentius Bellovacensis, *en-*
cyclopedist från 1200-talet 124
n., LI.
- Þórólfr Mostrarskeggi († 918?)
 66₈.
 Þórr *identifierad med Juppiter*
 63₈.
 Þorsteinn surtr, „er fann sum-
 arauka“ 66₁, IV ff.
 Þorsteinn rauði, *den föreg:s*
morfader 66₄.

V. Ortnamn, folkslags namn o. d. med dithörande adjektiv.

- Afrika 7₆, 116.
 Alexandria 116₃, 254₁₇; jfr Dial-
 alexandrias.
 Arabia Arabien 105₂, 116₃.
 Aulka fel för Eolia 87₇ B.
- Babilon (*gen. -s B; -ar G*) Ba-
 bilonar fqr, *judarnas exil* 126₇.
 Bactria Baktrien 116₁₄.
 Björgvin Bergen 107₂₁, 125₈.
 Blåland Etiopien 105₁.
- Calpenhafin *Kaspiska havet?*
 116₁₄.
 Carthago 116₃.
 Cyrene (Ci-) 116₃.
- Diaboristhenes ett clima, *upp-*
kallat efter den grekiska kolo-
nien Borysthene vid Azovska
sjön, 116₁₉.
 Diallespontu (-um) ett clima,
uppkallat efter Hellesponten,
egentligen = Diaromes 116₁₇.
 Dialexandrias ett clima, *upp-*
kallat efter Alexandria 116₃;
 jfr. 254₁₇.
 Diameroes ett clima, *uppkallat*
efter nilön Meroë 115₂₄.
 Diarodu (-ii) ett clima, *upp-*
kallat efter ön Rhodos 116₁₀.
 Diaromes (-moes) ett clima,
uppkallat efter Rom, jfr
Roma(borg) 116₁₃.
 Diasyenes (-sio-) ett clima,
uppkallat efter nilön Syene,
se d. o. 116₃ em.
- Egiptaland, Egiptus *Egypten*
 108₂₂, 116₄, 235₃; deltoton
- Egiptar *Nildeltat? (jämföres*
med stjärnbilden deltoton).
 Elispontus *Hellesponten* 116₁₈;
 jfr Diallespontu.
 England 116₂₁.
 Eolia (Ju-) 82₇.
- Filipo fel för Peleponnesus
 116₁₁.
- Gandvik *Vita havet* 104 n.
 girkir = grikkir 243₈, 251₁.
 Girkland *Grekland* 116₁₁.
 Grecus *grek* 195₁₃, 235₁.
 grikkir *grekerna* 124₅, 195₁₇.
 Grönland 104₄.
 Gýðingar *judarna* 7₂, 42₁₄, 83₁₀;
syn. judei.
- Imaus *berget Himalaja* 116.
 India(land) *Indien* 116.
 Ísland 65₁, 91₂₂, 94₈, 96₆; jfr á
 váru landi 48₁₆; norðr frá
 oss 103₁₅; með oss 175₁₄.
 islenzkr 4₁₀, 5₇; jfr norrœnn,
 samt Mars, þat kǫllum vér
 Tý (*han heter på isländska*
 Týr) 63₄.
- Jórdán 41₉, 45 n. 3 S.
 judei = gýðingar 196₂.
 Julia se Eolia.
- Kolkos (-pros) *Kolchis* 243₆.
- Lusitania *ungef. = nuv. Portu-*
gal 116₁₆.
 lögberg *lagberget på Allings-*
platsen 66.
- Macedonia *Macedonien* 116₁₅.

- Mæotides paludes Azovska sjön 116₂₀.
- Meginhaf(it) [*magnus Oceanus, originalis Oceanus*] det ekvatorialhav, som enligt Macrobius och den medeltida geografien i söder begränsade Afrika 86₁, 103, 117 f., 119 n.
- Miðjarðar haf Medelhavet 116₁₂.
- Miotis se Mæotides.
- Niðaróss Trondhjem 107₂₃, 125₈.
- Nóregr 104₅.
- norroenn 1) norsk-isländsk el. nordisk 63₁₃; 2) norsk, motsatt isländsk 156₃.
- Pamphilia (-mpi-) Pamfilien 116₈.
- Paris 257₁₃.
- Peleponnesus 116₁₁ em.
- Persar perserna, Persien 116₈.
- Rauða haf 116₁.
- Riphei (montes) en bergskedja, som ansågs gå ungefär där Karpaterna gå 116₂₀.
- Roma, Romaborg Rom 107₁₉, 113 ff.; jfr Diaromes.
- rómverjar romarna 87₁₁ G, 92₁, 136₇; rómverja tal se Reg. I.
- Siene, Syene (-eile) en ö i Nilen 116₅; jfr Diasienes.
- Sikiley Sicilien 116₁₂.
- Siria Syrien 116₄.
- Spánland Spanien 116₁₈.
- Suðrlond det kontinentala Europa eller närmast Medelhavsländerna 122₂; jfr myrkr um S., Isl. annaler år 1184, där en förmörkelse avses, som var central i norra Skottland, sydligaste Norge, Västergötland, Östergötland, Ryssland (d. 5. maj 1185); jfr miðr heimr.
- Tarentum 116₁₅ em.
- Taurus 116₈.
- Troja 244₄.
- Tuscum haf Mare Tuscum, havet utanför Etrurien 116₁₅.
- Úthaf oceanen, som ansågs i öster och väster begränsa den beboeliga delen av jorden 103₁₇, 113₃.
- Æ i lat. ord se E.
- Þórsnes näs i västra Island 66₃.
- þýðerskt ríki Tyskland 116₁₈, 21.

VI. Versernas begynnelseord.

A, b, c sunt extra 211₂₃.

Abdita didoque 191₆.

A Christo nato 221₁.

Adam degebat 189₁₄.

Addidit ebdomadis 211₁.

Adventum Domini 85₃, 193₄.

A g majores 217₁.

Altitonans dominus 192₂₁.

Andree festo 197₂₄.

Anni sume dies 206₁₁.

Anno postremo 188₂₆.

Annum discerne 195₁.

- Annus erat decimus 192₅.
 Ár skal auka 162₉.
 Armis gunfe 206₂₀.
 A sex, b quinque 130₁₁.
 Aspiciens veterem 199₁.
 A ternis februi 189₉.
- Bissexturn sexte 194₁₉.
 B sex hebdomades 210₁₀.
- Christus factus homo 207₇.
 Cir Bri mar 189₁₈.
 Cir, Gre, Jo 190₁.
 Cisio janus 181 ff., 225₂₀.
- Dant crux Lucia 198₉.
 Dat reliquus 206₁₅.
 Deme unum 130₁₈.
- Emptos livore 222₇.
 Esse gravem 218₂₃.
- Februus, aprilis 184₂₃.
 Filius esto Dei 202₂₅.
 Fortis es, athleta 185₇.
 Frangit Eglo 202₇.
- Gratantur bona 202₁₆.
- In prin dat 199₉.
 Janus, september 192₁₀.
- Littera mutatur 204₂₃.
 Luna locum duplicat 184₁₂.
 Lux naturalis 195₁₁.
- Nod fe Va 192_{1, 20}.
 Nonarum quarto 187₃.
 None aprilis 137₇, 145 n. 4,
 219 n. 4, 236₆.
- Octobris quintus 186₁₉.
 Osedes Aaner(?) 129₂₀.
- Post festum stelle 21 n.
 Preterea datur 197₂₁.
- Quinque bis, inde dyas 214₂₅.
 Quinque, monas 130₁₀, 206₁₇.
- Semper quindenis 142 n. 7.
 Sept quadra 215₁₀.
 Sicca viris apta 200₁₆.
 Sic facies saltum 185₃.
 Sunt quoque sex 187₁₀.
- Tali quippe modo 188₄.
 Tercia, sexta 189₆.
 Ternus uden 221₁₆.
 Terre forma teres 103₂₀.
- Undeno februi 186₁₅.
- Vicenos quinos 129₂₃, 132 f.
 Vult crux, Lucia 198₉ var.

RETTELSER OG TILLÆG.

- S. 7 n. 4 Hinn—initial læs röd rubrik.
 — 21 n. 2 *Den citerade versen finnes i Gl. kgl. saml. 3260, 4to vid d. 6. jan.*
 — 25₉ fiorda: *sål. A, men rettere Fiorpe, sål. I, R, S.*
 — 29 n. 3 *Efter 2491 tilf. vilken.*
 — 31₁₁ einn: *gentaget A.*
 — 33₁₅₋₁₆ him-in: *satsen forskuddt.*
 — 48 n. 5 221¹⁵ læs 221¹⁰.
 — 53₁₁ Nú læs Nu.
 — 60 n. 1, l. 6 månaderna læs månmanaderna.
 — 65 n. 1 tilföj F. Jónsson, Íslendingabóc, Kph. 1887.
 — 77 n. 3 102—3 læs 10R.
 — 78₂₁ TAL gentaget G.
 — —₂₃ skal læs scal.
 — 86₁₇ n. n. *Efter N tilföj C.*
 — 89 n. 5 geysa læs geisa.
 — 91₁ minutiss læs minnutiss.
 — —₂₀ fvllu læs fullu.
 — — n. 4 *Efter G tilföj N.*
 — 94 n. 4 varifrám læs varifrán.
 — 99₂ ostentensis læs ostentis (*sål. D, G.*)
 — 100₃₆ þan tilföj D.
 — 105₂ hinar tilföj somu (*sål. G.*)
 — 107₁₂ nocvrer læs nocurer.
 — 117₂₉ finnes læs þa—figuru (118₅) finnes.
 — 120₄ drog d. v. s. drog (*sål. P.*)
 — 126₁ örkv læs örku.
 — 130₃ medi læs medici.
 — 134 n. 6 kunnat læs kunnat.
 — 137, nonne apprillis tilf. note De avsedda verserna äro införda 236₅ ff.
 — 138 n. 2 Ba læs BA.
 — 145₃₄ 66 læs 65.

- S. 156₃ messa læs messo (som Bb, V).
 — — n. 9 11 v læs 12 r⁴.
 — 162₂₀ læs Prisca . Petrus.
 — 166 n. 2 Fiorir læs Fiorer.
 — 170₂₂₋₂₃ III tilf. tigur (jfr. noten).
 — 173₁₃—174₉: Ang. varianter fra V se Håndskriftbeskrivelse.
 — 173₁₉ messa—vetrar læs messo kemr vetr (messa k. v. V).
 — 178₁₂ varianterna: tilf. s. 214—20 = Rb I §§ 34—49.
 — 180₁₄ ald. læs Vald.
 — 190 n. 1, l. 20 efter (dec. 21) tilf. Puerorum innocentium, menlösa barn, børnedagen (dec. 28).
 — 198₁₅ miðvikudag læs snarere viku (meningen uforandret).
 — 227 n. l. 7 (Praxedis) tilf. Maria Magdalena (d. 22), Apollinaris (d. 23).
 — 238 n. l. 7 er læs är. Möjligen återstående fel av denna art torde ursäktas på grund av tryckningen i annat land.
 — 268 sp. 1, l. 7 Flatöb. læs Flatöb. III.
 Inl. XIII₂₀ förut—skrift læs pergament, vars skrift på baksidan.